

**ΑΝΩΤΑΤΟ
ΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΡΗΤΗΣ
ΣΕΥΠ
ΤΜΗΜΑ : ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Ιστορίες γυναικών με καρκίνο-Αντιμετώπιση της νόσου και
ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις»**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΚΑΤΣΙΚΑΡΗ ΚΥΡΙΑΚΗ
ΜΠΡΕΚΗ ΜΑΡΙΑ**

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο	
Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ.....	10
1.1 Τι είναι ο καρκίνος του μαστού;.....	10
1.2 Τύποι καρκίνου του μαστού.....	10
1.3 Θεραπευτική αντιμετώπιση.....	12
1.3.1 Τοπικές θεραπείες.....	12
1.3.2 Συστηματικές θεραπείες.....	14
1.3.3 Παρενέργειες θεραπειών.....	15
1.4 Παράγοντες κινδύνου.....	18
1.5 Η ψυχοσωματική ιατρική.....	21
1.6 Ψυχοκοινωνικοί παράγοντες και καρκινογένεση.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο	
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΗΣ.....	25
2.1 Προσωπικότητα καρκινοπαθούς.....	25
2.2 Οι ιδιαιτερότητες του καρκίνου του μαστού.....	26
2.3 Μηχανισμοί προσαρμογής και αντιμετώπισης του καρκίνου του μαστού.....	26
2.4 Ψυχική νοσηρότητα καρκινοπαθούς.....	27
2.5 Η ζωή μετά τη μαστεκτομή.....	28
2.5.1 Το σεξ μετά τη μαστεκτομή.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΟΥΣ.....	32
3.1 Η οικογένεια της καρκινοπαθούς.....	32
3.1.1 Αντιδράσεις μελών οικογένειας καρκινοπαθούς και ο ρόλος του ειδικού.....	33
3.2 Οι συγγενείς όταν αναλαμβάνουν την φροντίδα της άρρωστης γυναίκας.....	35
3.3 Αντιδράσεις των παιδιών όταν η μητέρα πάσχει από καρκίνο.....	36
3.4 Πώς ανακοινώνουμε στα παιδιά το τραγικό γεγονός.....	37

3.5 Η μητέρα έφυγε. Η οικογένεια πενθεί.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο	
ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	39
4.1 Η γυναίκα ως φορέας φροντίδας.....	39
4.2 Το γυναικείο ζήτημα και το Κράτος Πρόνοιας στην Ελλάδα.....	41
4.3 Το πρότυπο της γυναίκας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.....	42
4.4 Γυναίκα και εξάρτηση – Η Ελληνίδα μάνα.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο	
ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ.....	45
5.1 Καρκίνος και Δημόσιοι φορείς αντιμετώπισης.....	45
5.2 Ψυχολογική υποστήριξη του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του.....	46
5.3 Βασικές αρχές Ψυχοθεραπείας του καρκινοπαθούς.....	47
5.4 Ομαδική Ψυχοθεραπεία Καρκινοπαθών.....	48
5.5 Ο Εθελοντισμός στον αγώνα κατά του καρκίνου.....	49
5.6 Βιοϊατρικό μοντέλο υγείας.....	49
5.7 Ολιστικό μοντέλο υγείας.....	50
5.8 Ενημέρωση καρκινοπαθούς για την ύπαρξη της ασθένειας- Ένα ηθικό ζήτημα.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο	
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	54
6.1 Ιστορικό έρευνας.....	54
6.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	55
6.3 Επιλογή του δείγματος.....	56
6.4 Μεθοδολογία προσέγγισης του δείγματος.....	58
6.5 Διαδικασία και ανάλυση της συνέντευξης – αφήγησης.....	59
6.6 Η ποιοτική έρευνα.....	60
6.7 Βιογραφική-αφηγηματική συνέντευξη.....	61
6.8 Ημιδομημένη συνέντευξη.....	62
6.9 Συμμετοχική παρατήρηση.....	63
6.10 Η Θεμελιωμένη Θεωρία (Grounded Theory).....	63
6.11 Ηθικά ζητήματα.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο	
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΚΑΡΚΙΝΟΣ.....	66

7.1	Πρώιμη φάση.....	67
7.2	Πρώτα συμπτώματα.....	71
7.3	Διάγνωση.....	74
7.4	Εργασία.....	82
7.5	Θεραπεία.....	85
7.6	Υποστήριξη.....	90
7.7	Ο ρόλος των ειδικών.....	103
7.8	Η αντιμετώπιση.....	106
7.9	Η ασθένεια ως εξατομίκευση.....	109
7.10	Ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών.....	111
7.11	Ο εθελοντισμός.....	113
7.12	Σχέδια για το μέλλον.....	118
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	121
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	
	Βιογραφικές τροχιές αφηγουμένων γυναικών.....	124
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	
	Οι βιογραφικές-αφηγηματικές συνεντεύξεις.....	128
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	
	Οργανώσεις-σύλλογοι κατά του καρκίνου.....	166
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4	
	Πίνακας ερευνητικής σύνοψης.....	191
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5	
	Σχέδιο ερευνητικής πρότασης.....	193
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6	
	Περίληψη.....	202
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	204
	ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	207

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα ερευνητική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των σπουδών στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας (Σ.Ε.Υ.Π.), του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Κρήτης, για τη λήψη πτυχίου των συντακτριών αυτής ως επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών.

Το εν λόγω θέμα επιλέχθηκε υπό το πρίσμα των σύγχρονων δεδομένων στον τομέα της υγείας του γυναικείου πληθυσμού και του εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος που το αντικείμενο παρουσιάζει όσον αφορά την κατάρτιση των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών.

Η επιλογή του συγκεκριμένου αντικείμενου αποτέλεσε πρόκληση για τις γράφουσες λόγω των δυσκολιών που ανέκυψαν στην πορεία της πραγματοποίησης της εργασίας, στην ανεύρεση σχετικής βιβλιογραφίας και στην ολοκλήρωση της έρευνας. Στην άρση αυτών των δυσκολιών βοήθησαν πολλοί αξιόλογοι άνθρωποι και επαγγελματίες, χωρίς τη συνεργασία των οποίων η σύνταξη αυτής της εργασίας θα ήταν σχεδόν αδύνατη.

Θεωρείται λοιπόν χρέος εκ μέρους των συντακτριών να εκφραστούν οι θερμές ευχαριστίες για τη συμμετοχή στην προσπάθεια αυτή, στους παρακάτω, η σειρά της αναφορά των οποίων σχετίζεται με το χρόνο συνεργασίας στην πορεία εκπόνησης αυτής της εργασίας.

Στον κ. Μπεσμπέα Σταύρο, Ογκολόγο και Πρόεδρο της Ελληνική Αντικαρκινική Εταιρεία, για τη διαμεσολάβησή του στην επικοινωνία μας με ενδιαφέροντες για την έρευνα φορείς, και τις υποδείξεις του όσον αφορά την κατεύθυνση του ερευνητικού πεδίου.

Στην κ. Παπακωνσταντίνου Μαρία, Κοινωνική Λειτουργό και Διευθύντρια της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Αντικαρκινικού νοσοκομείου «Ο Άγιος Σάββας», για τις σχετικές πληροφορίες όσον αφορά τις γυναίκες καρκινοπαθείς, τη βοήθεια στην κατανόηση και αντιμετώπιση των τελευταίων, και για τις βιβλιογραφικές προτάσεις της.

Στην κ. Λέκα Ελένη, κοινωνική λειτουργό και συνεργάτιδα του Ομίλου Εθελοντών κατά του Καρκίνου, για τη διαμεσολάβησή της στη διευκόλυνση της επικοινωνίας και συνεργασίας με το Σύλλογο Μαστεκτομημένων Γυναικών «Άλμα Ζωής».

Στην κ. Καρβέλη Σπυριδούλα, ψυχολόγο και συνεργάτιδα του Συλλόγου Μαστεκτομημένων Γυναικών «Άλμα Ζωής», για τη σημαντικότερη διαμεσολάβησή της στην επικοινωνία μας με τις εθελόντριες οι οποίες συμμετείχαν στην έρευνα, τη βοήθειά της στην ανεύρεση βιβλιογραφίας, και την παροχή πληροφοριών για τη λειτουργία του ίδιου.

Στις εθελόντριες του παραπάνω Συλλόγου, για την πολύτιμη συμμετοχή τους στην πραγματοποίηση της έρευνας της παρούσης εργασίας, και την εμπιστοσύνη που έδειξαν στα πλαίσια των συνεντεύξεων απέναντι στις γράφουσες.

Σε όλα τα μέλη του Συλλόγου «Άλμα Ζωή» για την ευχάριστη υποδοχή και φιλοξενία που έδειξαν στις συντάκτριες, στάση η οποία έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της συγκεκριμένης συνεργασίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΑΡΚΙΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΣΤΟΥ: ΜΙΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η πτυχιακή εργασία με θέμα «Ιστορίες ζωής γυναικών με καρκίνο-Αντιμετώπιση της νόσου και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις» αναφέρεται σε βιογραφίες εγγάμων εθελοντριών που πάσχουν από καρκίνο του μαστού και συγκεκριμένα στον τρόπο που αντιμετωπίζουν την ασθένεια και κατά πόσο η τελευταία επηρεάζει τις διαπροσωπικές σχέσεις, τις δραστηριότητες, τη ψυχολογική κατάσταση καθώς και τη γενικότερη φιλοσοφία ζωής τους.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος βασίστηκε στους εξής προβληματισμούς:

- Στο παρελθόν δεν έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές πτυχιακές εργασίες με σχετικό θέμα -από το 1998 και ύστερα έχουν συνταχθεί δύο εργασίες- συνεπώς, η επίτευξη προσθήκης νέας γνώσης αποτελεί ευκολότερο στόχο με την παραπάνω επιλογή.
- Το εν λόγω θέμα παρουσιάζει ιδιαίτερο εκπαιδευτικό ενδιαφέρον εφόσον η συνεργασία με καρκινοπαθείς συμπεριλαμβάνεται στα πλαίσια εργασίας των κοινωνικών λειτουργών και η γνώση του αντικειμένου είναι άκρως απαραίτητη διότι η αντιμετώπιση των καρκινοπαθών χρήζει ιδιαίτερης προσοχής καθώς σχετίζεται με τον ενδεχόμενο θάνατο, ο οποίος αποτελεί μη αναστρέψιμη κατάσταση. Επιπροσθέτως, απαιτούνται προσεκτικοί χειρισμοί στις περιπτώσεις καρκινοπαθών εφόσον οι αντιδράσεις τους εξαιτίας της εύαλτης ψυχολογικής τους κατάστασης είναι απρόβλεπτες και λάθος επιλογές κινήσεων υπάρχει περίπτωση να αποβούν μοιραίες (π.χ. αυτοκτονία)¹. Συνεπώς, η καλή γνώση των ψυχοκοινωνικών επιπτώσεων της νόσου αποτελεί απαραίτητο εργαλείο στα χέρια του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού.
- Από πολύ πρόσφατα στατιστικά στοιχεία, γνωρίζουμε ότι μόνο ο καρκίνος του μαστού προσβάλλει στις Η.Π.Α. μία στις οκτώ γυναίκες και στη Δυτική Ευρώπη μία στις εννέα γυναίκες. Στις γυναίκες ηλικίας 15-45 ετών αποτελεί την κύρια αιτία θανάτου μεταξύ όλων των τύπων καρκίνου. Τα παραπάνω στοιχεία κινούν το ερευνητικό ενδιαφέρον καθώς αποτελούν μια ανησυχητική σύγχρονη πραγματικότητα η οποία αφορά όλους.²
- Οι ρόλοι που αναλαμβάνουν οι γυναίκες στη σύγχρονη κοινωνία είναι ιδιαίτερα απαιτητικοί καθώς πρέπει να αντεπεξέλθει στη φροντίδα της οικογένειας ως μητέρα και συχνά και ως νοικοκυρά, στην αγορά εργασίας ως επαγγελματίας και παράλληλα της επιβάλλεται να

---

¹ Αναγνωστόπουλος Φώτης και Παπαδάτου Δανάη (1986), *Ψυχολογική προσέγγιση ατόμων με καρκίνο*, Αθήνα: ΦΛΟΓΑ.

² www.gyn.gr

διατηρήσει τη θηλυκότητά της ως σύντροφος αλλά και την αναπαραγωγικότητά της³. Υπό αυτό το πρίσμα η έρευνα προσανατολίστηκε σε γυναίκες που πάσχουν από την νόσο αυτή διότι η τελευταία επιδρά καταλυτικά στους ρόλους της γυναίκας και στη ψυχοσύνθεσή της, ειδικά όταν ο καρκίνος προσβάλλει όργανα που αφορούν αποκλειστικά τη γυναικεία ταυτότητα, όπως ο μαστός.

- Μετά από επίσκεψη στο Ελληνικό Αντικαρκινικό Ινστιτούτο, Νοσοκομείο Άγιος Σάββας, πληροφορηθήκαμε από την προϊσταμένη, κοινωνική λειτουργό- του τμήματος κοινωνικής υπηρεσίας του Ινστιτούτου, ότι οι καρκινοπαθείς έχουν την ανάγκη να διηγηθούν και να μοιραστούν τις εμπειρίες της ζωής τους διότι κατά αυτόν τον τρόπο απαλύνεται η ψυχική τους οδύνη.
- Τέλος, το συγκεκριμένο θέμα αποτέλεσε πρόκληση για τις γράφουσες εφόσον η πρόσβαση σε καρκινοπαθείς και η αποδοχή τους να πουν την ιστορία της ζωής τους, να αφηγηθούν τα προσωπικά τους βιώματα, απαιτούσε ιδιαίτερους χειρισμούς εξαιτίας της σοβαρότητας του θέματος.

Όσον αφορά το θεωρητικό μέρος, οι δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας ερευνητικής εργασίας ήταν η πρόσβασή των συντακτριών σε σχετική ελληνική και πρόσφατη βιβλιογραφία εφόσον στην κεντρική βιβλιοθήκη του Α.Τ.Ε.Ι Ηρακλείου και σε αυτήν της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας δεν παρέχεται επαρκώς η ανάλογη. Η άρση των δυσκολιών αυτών επιτεύχθηκε με τη διερεύνηση ελληνικής και αγγλικής βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, στην κεντρική Βιβλιοθήκη του Τ.Ε.Ι. Αθηνών, στη βιβλιοθήκη της Ιατρικής Σχολής Αθηνών, στη βιβλιοθήκη του αντικαρκινικού νοσοκομείου «Άγιος Σάββας» και στο διαδίκτυο.

Οι δυσκολίες που υπήρχαν και έπρεπε να αντιμετωπιστούν όσον αφορά το εμπειρικό μέρος της πτυχιακής εργασίας ήταν οι παρακάτω:

- Δεν υπήρχε ιδιαίτερη εμπειρία από τις γράφουσες όσον αφορά την τεχνική της βιογραφικής- αφηγηματικής συνέντευξης αλλά με την απαραίτητη μελέτη της αντίστοιχης βιβλιογραφίας και προετοιμασία πριν από κάθε συνέντευξη, καθώς και την κατάλληλη καθοδήγηση από τον υπεύθυνο καθηγητή, η διεκπεραίωση των συνεντεύξεων δεν αποτέλεσε ιδιαίτερο πρόβλημα.
- Υπήρξε μεγάλη καθυστέρηση σχετικά με την εκκίνηση του ερευνητικού μέρους της εν λόγω εργασίας διότι η εύρεση του δείγματος ήταν πολύ δύσκολη. Οι γυναίκες των οποίων χαρακτηριστικά συμφωνούσαν με αυτά του δείγματος συχνά δε δέχονταν να συμμετάσχουν στην ερευνητική διαδικασία. Η σημαντική αυτή δυσκολία ξεπεράστηκε με τη συνεργασία των γραφουσών με τη ψυχολόγο του Πανελληνίου Συλλόγου Γυναικών με καρκίνο μαστού «Άλμα Ζωής», η οποία μεσολάβησε για την επαφή των συντακτριών με τις εθελόντριες, μέλη του πρώτου.

---

³ Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: ΔΕΣΠΟΙΝΑ Δ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο της συγκεκριμένης εργασίας γίνεται αναφορά για την ασθένεια του καρκίνου και συγκεκριμένα παρουσιάζεται ο καρκίνος του μαστού και οι τύποι του, οι θεραπευτική αντιμετώπιση αυτού και οι παράγοντες κινδύνου εμφάνισης του ίδιου. Ακόμα, δίνεται έμφαση στη ψυχοσωματική ιατρική και στο κατά πόσο οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες συνδέονται με την καρκινογένεση.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στη γυναίκα καρκινοπαθή και συγκεκριμένα στην προσωπικότητα αυτής, στις ιδιαιτερότητες του καρκίνου του μαστού και στους μηχανισμούς προσαρμογής και αντιμετώπισης αυτού εκ μέρους των ασθενών. Επιπροσθέτως, αναπτύσσεται η ψυχική νοσηρότητα της καρκινοπαθούς καθώς και η ζωή της γυναίκας μετά τη μαστεκτομή με ιδιαίτερη αναφορά στο σεξουαλικό τομέα.

Το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με την οικογένεια της καρκινοπαθούς και ειδικότερα στις αντιδράσεις των μελών της απέναντι στην ασθένεια και το ρόλο του ειδικού, τις συνέπειες των συγγενών που αναλαμβάνουν τη φροντίδα της ασθενούς, τον τρόπο που πρέπει να ανακοινώνεται στα παιδιά ο θάνατος της μητέρας, και τέλος με το πένθος της οικογένειας μετά το χαμό της γυναίκας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση του ρόλου των γυναικών στη σύγχρονη κοινωνία και πιο συγκεκριμένα στη γυναίκα ως φορέα φροντίδας, στο γυναικείο ζήτημα και το Κράτος Πρόνοιας στην Ελλάδα, στο πρότυπο της γυναίκας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και στη γυναικεία εξάρτηση.

Στο πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται μια γενική παρουσίαση της πρόληψης και αντιμετώπισης του καρκίνου και ειδικότερα των δημόσιων φορέων, της ψυχολογικής υποστήριξης του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του, των βασικών αρχών ψυχοθεραπείας καρκινοπαθών και της ομαδικής ψυχοθεραπείας αυτών. Ακόμα, γίνεται σχετική αναφορά για τον εθελοντισμό κατά του καρκίνου, το βιοϊατρικό και ολιστικό μοντέλο, και για το ηθικό ζήτημα περί της ενημέρωσης του ασθενούς για την ύπαρξη της εν λόγω νόσου.

Το έκτο κεφάλαιο αφιερώνεται στη μεθοδολογία της έρευνας και ειδικότερα αναφέρεται στο ιστορικό της έρευνας, στα ερευνητικά ερωτήματα, στην επιλογή του δείγματος και τη μεθοδολογία προσέγγισης αυτού, και στη διαδικασία ανάλυσης των συνεντεύξεων-αφηγήσεων. Επιπροσθέτως, γίνεται μια σύντομη παρουσίαση της ποιοτικής έρευνας, της βιογραφικής-αφηγηματικής έρευνας, της ημιδομημένης συνέντευξης με ειδικούς και της συμμετοχικής παρατήρησης, καθώς και τον τρόπο που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα αλλά και τους λόγους για τους οποίους επιλέχθηκαν. Τέλος, αυτό το κεφάλαιο αναφέρεται στη θεμελιωμένη θεωρία και στα ηθικά ζητήματα που προέκυψαν από τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας.

Στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια ανάλυσης των βιογραφιών, που συλλέχθηκαν μέσω της χρήσης της βιογραφικής-αφηγηματικής συνέντευξης, βάσει δώδεκα σημείων που είναι χαρακτηριστικά και τυπικά της βιογραφίας καρκινοπαθών γυναικών και συγκεκριμένα: α) πρώιμη φάση, β) πρώτα συμπτώματα, γ) διάγνωση, δ) εργασία, ε) θεραπεία, στ) υποστήριξη, ζ) ο ρόλος των

ειδικών, η) αντιμετώπιση, θ) η ασθένεια ως εξατομίκευση, ι) ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών, ια) ο εθελοντισμός, ιβ) σχέδια για το μέλλον.

Στο τελευταίο κεφάλαιο επιχειρείται μια προσπάθεια σύνοψης και κωδικοποίησης των συνεπειών της εμφάνισης του καρκίνου του μαστού στη βιογραφική πορεία της πάσχουσας, βάσει των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την ανάλυση των προαναφερόμενων σημείων.

Τέλος, στα παραρτήματα περιλαμβάνονται οι βιογραφικές τροχιές των αφηγητριών, ολόκληρες οι συνεντεύξεις των έξι περιπτώσεων, η παρουσίαση των σημαντικότερων οργανώσεων-συλλόγων κατά του καρκίνου, πίνακας των κινήσεων των συντακτριών για την εκπόνηση της έρευνας, το σχέδιο της ερευνητικής πρότασης και η περίληψη της παρούσας εργασίας.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ

Σε αντίθεση με την εντύπωση που υπάρχει στο κοινό, πολλές γυναίκες με καρκίνο μαστού έχουν θεραπευθεί σήμερα και ζουν φυσιολογική ζωή. Το γεγονός είναι ότι η πλειοψηφία των γυναικών με διαγνωσμένο καρκίνο του μαστού δεν χάνουν τη ζωή τους από τη νόσο. Αν και δεν έχει βρεθεί μία εγγυημένη θεραπεία, η διάγνωση και η θεραπεία έχουν εξελιχθεί σε τέτοιο σημείο, ώστε ο καρκίνος του μαστού συχνά ανιχνεύεται σε πρώιμα στάδια, οπότε και μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά. Η δεδομένη χρήση της μαστογραφίας, για παράδειγμα, βοηθά στην ανίχνευση μικρότερων όγκων που μπορούν να θεραπευθούν πριν την εξάπλωση των καρκινικών κυττάρων. Εξαιτίας κυρίως της διάδοσης της χρήσης της εξέτασης της μαστογραφίας ο αριθμός των νέων περιπτώσεων μικρών καρκίνων που ανιχνεύονταν υπερδιπλασιάστηκε, ενώ τα ποσοστά των μεγάλων όγκων μειώθηκαν κατά ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 27%.⁴

1.1 Τι είναι ο καρκίνος του μαστού;

Ο καρκίνος δεν είναι μια ξεχωριστή νόσος, αλλά ένα σύνολο νοσημάτων που χαρακτηρίζονται από την ιδιότητά τους να προκαλούν ανώμαλες μεταβολές στα κύτταρα με αποτέλεσμα αυτά να πολλαπλασιάζονται ανεξέλεγκτα. Οι περισσότεροι τύποι καρκίνου σχηματίζοντας έναν όγκο, ένα όζο ή μια μάζα καρκινικών κυττάρων. Κύτταρα μπορούν να αποσπαστούν από έναν όγκο και να μεταναστεύσουν σε άλλα μέρη του σώματος, όπου μπορούν να εγκατασταθούν και να πολλαπλασιαστούν. Αυτή η διαδικασία εξάπλωσης καλείται μετάσταση, ενώ οι νέοι καρκίνοι που εξαπλώθηκαν αφού αποσπάστηκαν από τον αρχικό όγκο, ονομάζονται μεταστάσεις. Δεν είναι όλοι οι όγκοι καρκινικοί ή κακοήθεις. Ορισμένοι είναι καλοήθεις, δεν εξαπλώνονται και δεν είναι απειλητικοί για τη ζωή. Τέλος, μερικοί καρκίνοι δεν σχηματίζουν μάζες ή όγκους, όπως για παράδειγμα εκείνοι που προσβάλλουν το αίμα.⁵ Όσον αφορά τον καρκίνο του μαστού υπάρχουν διάφοροι τύποι οι οποίοι αναφέρονται παρακάτω.

1.2 Τύποι καρκίνου του μαστού

---

⁴ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 7

⁵ www.mastology.gr

Η επιθετικότητα του καρκίνου και η πιθανότητα εξάπλωσης των καρκινικών κυττάρων σε άλλες περιοχές του σώματος, δηλαδή η δημιουργία μεταστάσεων, εξαρτώνται από το συγκεκριμένο τύπο του καρκίνου. Οι συχνότεροι τύποι καρκίνου του μαστού είναι οι εξής:

α) **Μη διηθητικό πορογενές καρκίνωμα (DCIS – Ductal Carcinoma In Situ).** Ένας περιορισμένος καρκίνος, που δεν έχει ακόμα την ικανότητα επέκτασης σε γειτονικές ή απομακρυσμένες περιοχές, πέρα από την περιοχή που βρίσκεται, λέγεται ότι είναι μη διηθητικός (in situ). Ο συγκεκριμένος καρκίνος περιορίζεται στους πόρους των γαλακτοπαραγωγών αδένων και δεν έχει διηθήσει τους γειτονικούς ιστούς του μαστού, αν και, εφόσον παραμεληθεί, μπορεί τελικά να τους διηθήσει. Στο στάδιο αυτό, ωστόσο, δεν έχει πρόσβαση στα αιμοφόρα αγγεία ή λεμφαγγεία που πορεύονται στο λιπώδη ιστό εκτός των αδένων και δε μπορεί να εξαπλωθεί σε άλλα όργανα του σώματος. Το DCIS είναι καρκίνος του μαστού στο πρωιμότερο στάδιό του (Στάδιο 0), περιορισμένο ακόμα. Το 100% σχεδόν των γυναικών με καρκίνο αυτού του σταδίου μπορούν να θεραπευτούν πλήρως. Στα κέντρα ελέγχου, 20% με 30% των νέων καρκίνων μαστού που διαγιγνώσκονται είναι DCIS, ενώ το 70% - 80% είναι διηθητικοί.

β) **Διηθητικό πορογενές καρκίνωμα (IDC – Invasive Ductal Carcinoma).** Είναι η συχνότερη μορφή καρκίνου του μαστού, το 70% με 80% των διηθητικών καρκινωμάτων του μαστού είναι IDC. Ο καρκίνος αυτός αναπτύσσεται σε ένα πόρο, διασπά το τοίχωμα του πόρου και διεισδύει στο λιπώδη ιστό του μαστού. Από εκεί μπορεί να εξαπλωθεί σε άλλες περιοχές του σώματος μέσω της λεμφικής παροχέτευσης ή της κυκλοφορίας του αίματος.

γ) **Διηθητικό λοβιακό καρκίνωμα.** Το 10% - 15% των διηθητικών καρκίνων του μαστού ανήκουν στον τύπο αυτό. Τα καρκινικά κύτταρα έχουν διασπάσει το τοίχωμα των λοβιδίων και μπορούν να μεταναστεύσουν σε άλλα μέρη του σώματος μέσω της λεμφικής παροχέτευσης ή της κυκλοφορίας του αίματος.⁶

Υπάρχουν ακόμα αρκετοί λιγότερο συχνοί τύποι του καρκίνου του μαστού οι οποίοι αποτελούνται από τα παρακάτω:

α) **Μυελώδες καρκίνωμα.** Αυτός ο διηθητικός καρκίνος έχει το ροζ χρώμα του εγκεφαλικού ιστού, δηλαδή του μυελού, και χαρακτηρίζεται από σχετικά καλώς περιγεγραμμένα, σαφή όρια μεταξύ του όγκου και του φυσιολογικού ιστού, το 6% περίπου όλων των καρκίνων του μαστού ανήκουν σε αυτόν τον τύπο, του οποίου η πρόγνωση είναι καλύτερη από εκείνη του διηθητικού λοβιακού ή διηθητικού πορογενούς καρκινώματος. Μπορεί να εμφανίζει ποικίλους βαθμούς επιθετικότητας.

β) **Σωληνώδες καρκίνωμα.** Αντιστοιχεί στο 1% - 2% των καρκίνων του μαστού και τα κύτταρα του μοιάζουν με μικρούς σωλήνες, εξ ου και η ονομασία. Πρόκειται για διηθητικό καρκίνο, όμως σπάνια επεκτείνεται εκτός του μαστού και έχει επομένως καλύτερη πρόγνωση από το διηθητικό πορογενές ή λοβιακό καρκίνωμα.

---

⁶ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 22-24

γ) **Κολλώδες ή βλενώδες καρκίνωμα.** Επίσης σπάνιο. Πρόκειται για διηθητικό πορογενές καρκίνωμα που σχηματίζεται από βλενοπαράγωγα καρκινικά κύτταρα.

δ) **Θηλώδες καρκίνωμα.** Τα κύτταρα του εξαιρετικά σπάνιου αυτού καρκίνου εξέχουν σαν μικρές θηλές ή σαν προβολές δίκην δακτύλου. Ο τύπος αυτός καρκίνου μπορεί να είναι διηθητικός ή μη διηθητικός.

ε) **Φλεγμονώδης καρκίνος του μαστού.** Αυτή η προχωρημένη μορφή καρκίνου του μαστού αρχίζει ως διόγκωση του μαστού, με το δέρμα να γίνεται εξέρυθρο και θερμό. Συνήθως δεν υπάρχει σαφώς περιγεγραμμένος όγκος και η πρώτη εντύπωση είναι ότι πρόκειται για λοίμωξη. Πρόκειται για έναν σπάνιο και επιθετικό τύπο καρκίνου. Το δέρμα είναι εξέρυθρο διότι τα καρκινικά κύτταρα διηθούν και αποφράσσουν τα λεμφαγγεία, παρεμποδίζοντας έτσι την παροχέτευση του λεμφικού υγρού από τα λεμφαγγεία του δέρματος.⁷

Μετά την εξακρίβωση της διάγνωσης του τύπου του καρκίνου μαστού είναι αναγκαίο η πάσχουσα να ακολουθήσει μία από τις θεραπείες που ακολουθούν ή ακόμα και κάποιο συνδυασμό τους.

1.3 Θεραπευτική αντιμετώπιση

Με δεδομένο ότι οι περισσότερες γυναίκες, στις οποίες τίθεται η διάγνωση του καρκίνου του μαστού ζουν πολλά χρόνια μετά τη διάγνωση, η θεραπεία του καρκίνου του μαστού συνίσταται σε μία θετική, πρακτική προσπάθεια των επαγγελματιών της υγείας να ανακόψουν την εξέλιξη της νόσου, διατηρώντας ταυτόχρονα την ποιότητα ζωής της γυναίκας.⁸

Οι περισσότεροι καρκίνοι σήμερα αντιμετωπίζονται με ένα συνδυασμό τοπικών θεραπειών, που στοχεύουν στην καταστροφή των καρκινικών κυττάρων σε όλο το σώμα. Η χειρουργική επέμβαση είναι τοπική θεραπεία, ενώ η χημειοθεραπεία, η θεραπεία δηλαδή με αντικαρκινικά φάρμακα είναι συστηματική. Η εξάπλωση των καρκινικών κυττάρων σε άλλες περιοχές του σώματος είναι απειλητική για τη ζωή και έτσι ο συνδυασμός της συστηματικής θεραπείας με την τοπική, είναι πολλές φορές απαραίτητος.⁹

1.3.1 Τοπικές θεραπείες

Αποσκοπούν στην αφαίρεση και καταστροφή των καρκινικών κυττάρων στην πρωτοπαθή εστία της νόσου, αποτρέποντας την επανεμφάνιση του καρκίνου στην ίδια θέση, μία κατάσταση που καλείται τοπική υποτροπή. Η εγχείρηση (χειρουργική θεραπεία) και η ακτινοθεραπεία είναι οι συχνότερα χρησιμοποιούμενες θεραπείες για τον τοπικό έλεγχο του καρκίνου του μαστού. Η τοπική θεραπεία του καρκίνου του μαστού προϋποθέτει στενή συνεργασία ανάμεσα στο χειρουργό, στον

---

⁷ www.mastology.gr

⁸ ό. π.

⁹ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 37-39

ακτινολόγο, στον παθολογοανατόμο, στον ακτινοθεραπευτή, στον παθολόγο-ογκολόγο και, εάν εκτελεστεί μαστεκτομή, στους πλαστικούς χειρουργούς για την αποκατάσταση του μαστού.¹⁰

Όλες σχεδόν οι γυναίκες με καρκίνο του μαστού θα υποβληθούν σε κάποιο τύπο χειρουργικής επέμβασης για την αφαίρεση του όγκου από το στήθος τους. Οι επιλογές ποικίλλουν από τη ριζική μαστεκτομή, που σπάνια εκτελείται στις μέρες μας, έως τις χειρουργικές επεμβάσεις διατήρησης του μαστού, οι οποίοι αφαιρούν μόνο τον καρκίνο με ένα τμήμα από περιβάλλοντα υγιή ιστό. Ταυτόχρονα, ο χειρουργός θα αφαιρέσει επίσης έναν ή περισσότερους λεμφαδένες που βρίσκονται στη μασχάλη για μικροσκοπική εξέταση. Οι γυναίκες που υποβάλλονται σε μαστεκτομή μπορεί να αποφασίσουν να κάνουν αποκατάσταση του μαστού τους. Αυτό μπορεί να γίνει την ίδια στιγμή ή σε δεύτερο χρόνο.¹¹

Αν και η εγχείρηση που ονομάζεται μαστεκτομή έχει πολλές παραλλαγές, βασικά είναι η επέμβαση που αφαιρεί ολόκληρο το μαστό. Ανάλογα με τις συγκεκριμένες συνθήκες της κάθε ασθενούς, η μαστεκτομή μπορεί να είναι καλύτερη επιλογή από τη συντηρητική επέμβαση του στήθους, κατά την οποία μεγάλο μέρος του μαστού παραμένει ανέπαφο. Τα είδη της μαστεκτομής είναι τα εξής:

α) **Ριζική μαστεκτομή.** Η εκτεταμένη αυτή επέμβαση σπάνια εκτελείται σήμερα και περιλαμβάνει εκτομή όλου του μαστικού αδένου, δηλαδή του μαστού, των δύο υποκειμένων θωρακικών μυών του θωρακικού τοιχώματος και των μασχαλιαίων λεμφαδένων έως την κλείδα. Η επέμβαση σπάνια χρησιμοποιείται πλέον, διότι, η τροποποιημένη ριζική μαστεκτομή έχει αποδειχθεί εξίσου αποτελεσματική και με λιγότερες επιπλοκές. Μία συχνή παρενέργεια της επέμβασης αυτής είναι η ευαισθησία και το επώδυνο οίδημα του αντίστοιχου άνω άκρου, κατάσταση γνωστή ως λεμφοίδημα.

β) **Τροποποιημένη ριζική μαστεκτομή.** Είναι η συχνότερα χρησιμοποιούμενη σήμερα σε ασθενείς με διηθητικό καρκίνο μαστού και μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, οι οποίες ποικίλλουν ανάλογα με τα νεύρα και τους μύς του θωρακικού τοιχώματος που διατηρούνται ή αφαιρούνται. Όλες οι παραλλαγές της περιλαμβάνουν την αφαίρεση ολόκληρου του μαστού και μερικών από τους λεμφαδένες της μασχάλης. Εάν είναι επιθυμητή η άμεση αποκατάσταση του μαστού διατηρείται όσο το δυνατόν περισσότερο δέρμα και ο πλαστικός χειρουργός που αποτελεί μέρος της χειρουργικής ομάδας, εκτελεί αυτό το μέρος της επέμβασης.

γ) **Απλή ή ολική μαστεκτομή.** Είναι η επέμβαση κατά την οποία ο χειρουργός αφαιρεί ολόκληρο τον αδένου αλλά όχι τους λεμφαδένες ή τους υποκείμενους μύς.

δ) **Συντηρητικές χειρουργικές επεμβάσεις.** Μερικοί από τους ίδιους παράγοντες που έθεσαν στο περιθώριο τη ριζική μαστεκτομή, οδήγησαν επίσης στην ανάπτυξη των συντηρητικών χειρουργικών επεμβάσεων. Η διαπίστωση ότι η μαστεκτομή δε θεραπεύει όλους τους καρκίνους, η ανίχνευση όλο και μικρότερων καρκίνων με τη μαστογραφία και η επιτυχία της ακτινοθεραπείας μετά τη χειρουργική

---

¹⁰ www.mednet.gr

¹¹ www.gyn.gr

επέμβαση, έδειξαν ότι δεν είναι πάντοτε απαραίτητο να αφαιρείται ολόκληρος ο μαστός. Για τις περισσότερες γυναίκες, η συντηρητική χειρουργική επέμβαση διατήρησης του μαστού -η εκτομή του διηθητικού όγκου και ενός τμήματος του περιβάλλοντος μη καρκινικού ιστού, ακολουθούμενη από ακτινοθεραπεία- είναι το ίδιο αποτελεσματική, όσο και η μαστεκτομή στην αύξηση της μακροχρόνιας επιβίωσης.

ε) **Ουγκεκτομή/μερική εκτομή.** Οι όροι ουγκεκτομή, μερική μαστεκτομή και άλλοι χρησιμοποιούνται εναλλακτικά για να περιγράψουν χειρουργικές επεμβάσεις κατά τις οποίες αφαιρούνται μόνον ο όγκος και ένα περιθώριο περιβάλλοντος, υγιούς ιστού. Εάν η μικροσκοπική εξέταση του ιστού που αφαιρέθηκε δείξει ότι ο καρκίνος έχει διηθήσει και το περιβάλλον «υγιές» όριο, ο χειρουργός μπορεί να αφαιρέσει επιπλέον ιστούς με μία επέμβαση που καλείται επανεκτομή. Η ουγκεκτομή και η μερική μαστεκτομή ακολουθούνται σχεδόν πάντοτε από ακτινοθεραπεία.

στ) **Ακτινοθεραπεία.** Η ακτινοθεραπεία είναι και αυτή μία τοπική θεραπεία που στοχεύει σε τυχόν εναπομείναντα κύτταρα στο μαστό ή στη μασχάλη και ανήκει στις επικουρικές θεραπείες¹². Στην ακτινοθεραπεία, ο ακτινοθεραπευτής χορηγεί ισχυρή ακτινοβολία στην περιοχή του όγκου για να θανατώσει όλα τα καρκινικά κύτταρα που παρέμειναν στην περιοχή μετά τη χειρουργική επέμβαση. Η ακτινοθεραπεία χρησιμοποιείται συνήθως έπειτα από συντηρητικές χειρουργικές επεμβάσεις, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί και μετά από μαστεκτομή για προχωρημένους καρκίνους. Σπάνια, η ακτινοθεραπεία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως νεοεπικουρική θεραπεία, δηλαδή, πριν από τη χειρουργική επέμβαση, με σκοπό να συρρικνωθεί ο όγκος και να γίνει η επέμβαση ευκολότερη και λιγότερο ριζική. Η συρρίκνωση του όγκου μπορεί να δώσει επίσης, τη δυνατότητα εκτέλεσης συντηρητικής χειρουργικής επέμβασης αντί της μαστεκτομής.¹³

1.3.2 Συστηματικές θεραπείες

Οι θεραπείες αυτές περιλαμβάνουν τη χρήση φαρμάκων, τα οποία μέσω της κυκλοφορίας του αίματος φτάνουν και καταστρέφουν τα καρκινικά κύτταρα που έχουν μεταναστεύσει σε περιοχές εκτός του μαστού. Παλαιότερα, οι γιατροί πίστευαν ότι ο καρκίνος απλά μεγάλωνε και επεκτεινόταν προς τα έξω. Ωστόσο η έρευνα και η εμπειρία έχουν δείξει ότι τα καρκινικά κύτταρα μπορούν να αποχωριστούν από τον πρωτοπαθή όγκο και να μεταναστεύσουν μέσω της κυκλοφορία του αίματος και του λεμφικού συστήματος ακόμα και στα πρώιμα στάδια της νόσου, δίνοντας γένεση σε νέους καρκίνους, σε άλλα όργανα ή σε οστά. Η συστηματική θεραπεία στοχεύει στην εξάλειψη αυτών των μικροσκοπικών εναποθέσεων καρκινικών κυττάρων. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί μετά από χειρουργική επέμβαση (επικουρική θεραπεία) για την πρόληψη των υποτροπών ή πριν τη χειρουργική

---

¹² Όταν οι γιατροί χρησιμοποιούν τον όρο επικουρική θεραπεία εννοούν τη χορήγηση ακτινοβολίας (ακτινοθεραπεία) ή την εφαρμογή χημειοθεραπείας ή ορμονικής θεραπείας μετά τη χειρουργική επέμβαση, με σκοπό την εξάλειψη ή την αναστολή της ανάπτυξης των καρκινικών κυττάρων που δεν αφαιρέθηκαν με την εγχείρηση.

¹³ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 39-42, 53

επέμβαση (νεοεπικουρική θεραπεία) για τη συρρίκνωση ενός μεγάλου όγκου. Οι συστηματικές θεραπείες είναι:

α) **Χημειοθεραπεία.** Τα καρκινικά κύτταρα αναπτύσσονται συνήθως ταχύτερα από τα φυσιολογικά κύτταρα και τα χημειοθεραπευτικά φάρμακα δρουν εναντίον τους επηρεάζοντας την αύξηση και αναπαραγωγή τους. Όμως, ορισμένα φυσιολογικά κύτταρα είναι επίσης ταχέως αναπτυσσόμενα και μπορούν και αυτά να βλαφθούν με τη χημειοθεραπεία. Η βλάβη των φυσιολογικών αυτών κυττάρων οδηγεί σε ανεπιθύμητες εκδηλώσεις. Για παράδειγμα, η απώλεια των τριχών της κεφαλής (αλωπεκία), μία από τις συχνότερες παρενέργειες της χημειοθεραπείας οφείλεται βλάβη που προκαλείται στη ρίζα των τριχών. Οι ανεπιθύμητες εκδηλώσεις της χημειοθεραπείας, είναι παροδικές και οι περισσότερες μπορούν να αντιμετωπισθούν με τη χορήγηση φαρμάκων και με τεχνικές αυτοβοήθειας¹⁴ έως ότου ολοκληρωθεί η χημειοθεραπεία.

β) **Ορμονική θεραπεία.** Ορμονοθεραπεία είναι η χρήση φαρμάκων που εμποδίζουν τα καρκινικά κύτταρα να προμηθευτούν τις ορμόνες που χρειάζονται για να αναπτυχθούν. Η ταμοξιφένη είναι το φάρμακο που χρησιμοποιείται συχνότερα για τον αποκλεισμό των οιστρογονικών υποδοχέων στα καρκινικά κύτταρα, αποστερώντας τα ουσιαστικά από τα οιστρογόνα που χρειάζονται για να αναπτυχθούν και να πολλαπλασιαστούν. Η ταμοξιφένη χρησιμοποιείται μετά την αφαίρεση όγκων, θετικών σε οιστρογονικούς υποδοχείς. Μπορεί να χορηγηθεί μετά από χημειοθεραπεία ή ακτινοθεραπεία.

γ) **Herceptin.** Ένα από τα πιο πρόσφατα αναγνωρισμένα χαρακτηριστικά των όγκων που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό της θεραπευτικής αγωγής, είναι η ύπαρξη ορισμένων καρκινικών κυττάρων που παράγουν υψηλά επίπεδα μίας πρωτεΐνης που καλείται HER2 ή HER2/neu. Η πρωτεΐνη αυτή υπάρχει σε μικρά ποσά στην επιφάνεια των υγιών κυττάρων του μαστού και στα περισσότερα καρκινικά κύτταρα του μαστού. Ωστόσο, περίπου 25% - 30% των καρκινικών κυττάρων του μαστού έχουν πολύ μεγάλες συγκεντρώσεις HER2. Επειδή η πρωτεΐνη αυτή διεγείρει την ανάπτυξη των καρκινικών κυττάρων, τα κύτταρα που υπερπαραγάγουν την HER2 αναπτύσσονται και εξαπλώνονται με πιο επιθετικό τρόπο από ότι εκείνα με φυσιολογικές συγκεντρώσεις της πρωτεΐνης. Το μονοκλωνικό αντίσωμα tranzstuzumab, με τη εμπορική ονομασία Herceptin, δημιουργήθηκε για να επιτίθεται στα καρκινικά κύτταρα που παράγουν HER2. Τα μονοκλωνικά αντισώματα είναι φάρμακα σχεδιασμένα να στοχεύουν σε συγκεκριμένα κύτταρα. Το Herceptin αναστέλλει τη διέγερση της κυτταρικής ανάπτυξης από την HER2 και φαίνεται ότι ενισχύει την αποτελεσματικότητα, με την οποία το ανοσοποιητικό σύστημα επιτίθεται στους καρκίνους. Το Herceptin μπορεί να προστεθεί στη χημειοθεραπεία, σχηματίζοντας ένα συνδυασμό περισσότερο αποτελεσματικό από ότι η χημειοθεραπεία μόνη της.¹⁵

---

¹⁴ Π.χ. συζητήσεις με άλλες γυναίκες που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση, βοήθεια συμβούλου και ομάδων υποστήριξης, αναζήτηση σχετικών πληροφοριών, διερεύνηση συμπληρωματικών θεραπειών και κ.ά.

¹⁵ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 55-60

1.3.3 Παρενέργειες θεραπειών

Η ασθενής με καρκίνο του μαστού είτε υποβληθεί σε μαστεκτομή είτε σε ογκεκτομή, εάν αφαιρεθούν οι λεμφαδένες, η περιοχή κάτω από τη μασχάλη θα εμφανίζει ευαισθησία και πόνο επί αρκετές εβδομάδες. Οι χειρουργικές επεμβάσεις στο μαστό μπορούν να έχουν διάφορες επιπλοκές, όπως επιμόλυνση του τραύματος στο σημείο τομής, αιμάτωμα -συλλογή αίματος στη θέση του τραύματος, που μπορεί να είναι επώδυνη- ή συλλογή λέμφου -λεμφόρροια, συλλογή λεμφικού υγρού κάτω από την τομή. Επιπροσθέτως, επειδή μερικά νεύρα, που η πορεία τους είναι κοντά στο θωρακικό τοίχωμα, κόβονται κατά τη διάρκεια της μαστεκτομής, η συχνότερη μόνιμη επιπλοκή της επέμβασης αυτής, είναι η απώλεια της αισθητικότητας σε αυτήν την πλευρά του θώρακα. Παραμένει συνήθως κάποια αισθητικότητα γύρω από τις άκρες, όμως η περιοχή της ουλής είναι σχεδόν πάντα μουδιασμένη. Επιπλέον, εάν η ασθενής έχει πολύ μεγάλους μαστούς, η απώλεια του ενός μαστού μπορεί να οδηγήσει σε τόσο σοβαρή ανισοροπία, ώστε να προκληθεί σκολίωση της σπονδυλικής στήλης, με αποτέλεσμα πόνο στην πλάτη και άλλα προβλήματα. Εάν δεν επιλεγεί από την πάσχουσα επανόρθωση του χειρουργημένου μαστού, ο υγιής μαστός μπορεί να μειωθεί σε μέγεθος για να αποκατασταθεί η ισοροπία του σώματος.¹⁶

Μετά την επέμβαση στο μαστό ο χειρουργός αφαιρεί συνήθως έναν ή περισσότερους λεμφαδένες από την περιοχή της μασχάλης για να εξεταστούν στο εργαστήριο ώστε να συλλεχθούν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το στάδιο του καρκίνου και την πιθανότητα μετάστασης. Επιπλοκές από τη χειρουργική των λεμφαδένων εμφανίζονται, όταν κατά την εκτομή των μασχαλιαίων λεμφαδένων, τραυματίζονται νεύρα ή καταστρέφονται λεμφαγγεία. Η ασθενής μπορεί να εμφανίσει αίσθημα καύσου στην περιοχή της μασχάλης που οφείλεται στον τραυματισμό νεύρων ή την περιορισμένη κινητικότητα του ώμου. Το λεμφοίδημα. Μία κατάσταση κατά την οποία το άνω άκρο διογκώνεται, επειδή η λέμφος δεν μπορεί πλέον να κυκλοφορήσει φυσιολογικά, εμφανίζεται στο 15% - 20% των γυναικών που υποβάλλονται σε εγχείρηση αφαίρεσης των μασχαλιαίων λεμφαδένων. Το οίδημα μπορεί να ποικίλει από μόλις αισθητή έως πολύ εμφανή δυσάρεστη διόγκωση που μπορεί να οδηγήσει σε αναπηρία του άνω άκρου. Λεμφοίδημα μπορεί να εμφανιστεί αμέσως μετά τη χειρουργική επέμβαση ή μήνες ή ακόμη και χρόνια μετά, ενώ μπορεί να είναι μικρής διάρκειας ή μόνιμο. Επανειλημμένα επεισόδια σοβαρού λεμφοιδήματος, κατά τα οποία διογκώνεται όλο το άνω άκρο, μπορούν να οδηγήσουν σε φλεγμονή και βλάβη των ιστών, καθώς και σε εκτράχυνση, σκλήρυνση και πάχυνση του δέρματος και του υποκείμενου λιπώδους ιστού.¹⁷

Η ακτινοθεραπεία, όπως η λήψη ακτινογραφίας, είναι ανώδυνη. Ωστόσο οι δόσεις της ακτινοβολίας που βλάπτουν ή καταστρέφουν τα καρκινικά κύτταρα, μπορούν επίσης να προκαλέσουν βλάβη ή και το θάνατο και σε φυσιολογικά κύτταρα προκαλώντας ανεπιθύμητα αποτελέσματα. Το συχνότερο ανεπιθύμητο αποτέλεσμα είναι η κόπωση, η οποία εμφανίζεται σταδιακά, σε μία περίοδο εβδομάδων, επειδή ο οργανισμός καίει μεγάλα ποσά ενέργειας κατά τη διάρκεια της θεραπείας. Αυτό

¹⁶ www.care.gr

¹⁷ ό. π.

το σποραδικό αίσθημα κόπωσης είναι πιθανό να διαρκέσει τέσσερις έως έξι εβδομάδες μετά το τέλος της θεραπείας. Άλλες συνήθεις αντιδράσεις περιλαμβάνουν οίδημα και αίσθημα βάρους στο μαστό, εμφάνιση εγκαύματος με ερύθημα ή σκούρα χροιά του δέρματος στη θεραπευμένη περιοχή, η οποία μπορεί επίσης να είναι ευαίσθητη στο άγγιγμα. Σε ορισμένες περιπτώσεις το δέρμα εμφανίζει φλύκταινες, σπάει ή ξεφλουδίζει. Η ακτινοβολία των μασχαλιαίων λεμφαδένων μπορεί να προκαλέσει λεμφοίδημα. Σε σπάνιες περιπτώσεις μειώνεται ο αριθμός των κυττάρων του αίματος. Άλλες μακροχρόνιες επιπλοκές της ακτινοθεραπείας μπορεί να περιλαμβάνουν την αυξημένη σκληρότητα ή ελαφρά συρρίκνωση του θεραπευμένου μαστού, μία μεταβολή που μπορεί να συμβεί μήνες μετά τη θεραπεία και να διαρκέσει για όλη τη ζωή της ασθενούς. Λιγότερο συχνά, ο μαστός μπορεί να διογκωθεί έντονα και να παραμείνει στην κατάσταση αυτή για αρκετά χρόνια. Σπάνιες και μακροχρόνιες επιπλοκές περιλαμβάνουν σημαντική αύξηση της σκληρότητας του μαστού, εκσεσημασμένη συρρίκνωση του μαστού, κατάγματα πλευρών στην περιοχή της θεραπείας, πνευμονίτιδα (φλεγμονή των πνευμόνων) και σχηματισμό ούλων στους πνεύμονες καθώς η χορηγούμενη ακτινοβολία μπορεί να διαπερνάει κάποιες από τις πλευρές και μέρος του πνεύμονα.¹⁸

Η φήμη της χημειοθεραπείας για τις δυσάρεστες ανεπιθύμητες ενέργειές της, έχει ιστορία αρκετών δεκαετιών αν και τα πράγματα έχουν αλλάξει πολύ από τότε. Τα φυσιολογικά κύτταρα που επηρεάζονται συχνότερα από τα αντικαρκινικά φάρμακα περιλαμβάνουν τα ταχέως πολλαπλασιαζόμενα κύτταρα στις ρίζες των τριχών, στο μυελό των οστών, στο στόμα, στον στόμαχο και στο έντερο. Συνεπώς, η θεραπεία μπορεί να προκαλέσει ανεπιθύμητες παρενέργειες όπως αλωπεκία, κόπωση, στοματικά έλκη, ναυτία και στειρότητα και επειδή η αλωπεκία είναι πολύ συχνή, πολλές γυναίκες θέλουν πριν την έναρξη της χημειοθεραπείας να αγοράσουν περούκα, εσάρπες ή άλλα αξεσουάρ για την κάλυψη της κεφαλής. Μερικές ανεπιθύμητες ενέργειες όπως η ναυτία, σταματούν αμέσως μόλις διακοπεί η θεραπεία. Τα μαλλιά αρχίζουν να βγαίνουν και πάλι μέσα σε ένα μήνα από το τέλος της χημειοθεραπείας. Ακόμα, όπως πολλά άλλα φάρμακα, τα χημειοθεραπευτικά, μπορούν να προκαλέσουν αλλεργικές αντιδράσεις σε ορισμένα άτομα όπως κοκκίνισμα του προσώπου, κνησμό, δερματικό εξάνθημα ή δύσπνοια. Επίσης, είναι πιθανό να συμβεί μείωση του αριθμού των κυττάρων του αίματος, διότι τα φάρμακα καταστέλλουν την ανάπτυξη του μυελού των οστών. Η ελάττωση του αριθμού λευκοκυττάρων, τα οποία καταπολεμούν τις λοιπές λοιμώξεις, αυξάνει την ευπάθεια του ατόμου σε αυτές. Η μείωση των ερυθρών αιμοσφαιρίων οδηγεί σε κόπωση, ενώ λιγότερα αιμοπετάλια συνεπάγονται περισσότερες αιμορραγίες ή εκχυμώσεις μετά από ήπιους τραυματισμούς. Ο αριθμός των κυττάρων του αίματος αποκαθίσταται συνήθως χωρίς ειδικούς χειρισμούς, όμως, εάν χρειαστεί, μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυξητικοί παράγοντες για να επισπεύσουν την ανάρρωση του μυελού των οστών. Οι ανεπιθύμητες ενέργειες πάντως εξαρτώνται

---

¹⁸ www.breastcancer.gr

από τα χρησιμοποιούμενα φάρμακα και το θεραπευτικό προγραμματισμό. Δεν εμφανίζουν όλες οι ασθενείς αρνητική αντίδραση στη χημειοθεραπεία.¹⁹

Οι παρενέργειες της πενταετούς θεραπευτική χορήγησης ταμοξιφένης περιλαμβάνουν αυξημένο κίνδυνο καρκίνου του ενδομητρίου/μήτρας, θρομβώσεις, αγγειακά εγκεφαλικά επεισόδια και, σε μερικές γυναίκες, συμπτώματα εμμηνόπαυσης. Γυναίκες εμμηνοπαυσιακές μπορεί να γίνουν περισσότερο γόνιμες, ακόμα και εάν εμφανίζουν συμπτώματα εμμηνόπαυσης, και επειδή η ταμοξιφένη θα μπορούσε να προκαλέσει γενετικές ανωμαλίες, συνίσταται η εφαρμογή αντισυλληπτικών μεθόδων εκτός της χορήγησης αντισυλληπτικών από το στόμα.²⁰

Τέλος, όσον αφορά το Herceptin είναι καλά ανεκτό από τα περισσότερα άτομα αν και έχουν αναφερθεί έστω και σπάνια, σοβαρές παρενέργειες όπως αλλεργικό σοκ και αναπνευστική δυσχέρεια. Το Herceptin χορηγείται ενδοφλεβίως μία φορά την εβδομάδα και μπορεί να προκαλέσει συμπτώματα που σχετίζονται με την έγχυση του φαρμάκου όπως πυρετό και ρίγη. Άλλες ανεπιθύμητες ενέργειες περιλαμβάνουν ναυτία, εμέτους και διάρροια.²¹

Μετά από την έκθεση της θεραπείας και των επιπλοκών του καρκίνου του μαστού θεωρείται απαραίτητο να δοθεί βάση και στους παράγοντες κινδύνου για τους οποίους γίνεται λόγος στο αμέσως επόμενο υποκεφάλαιο.

1.4 Παράγοντες κινδύνου

Όταν λέγεται ότι ένα άτομο κινδυνεύει να εμφανίσει καρκίνο ή ότι έχει έναν παράγοντα κινδύνου σημαίνει ότι πιθανόν να έχει κάποιον βαθμό ευπάθειας στην ανάπτυξη της νόσου. Οι παράγοντες κινδύνου δεν προβλέπουν με βεβαιότητα την ανάπτυξη του καρκίνου του μαστού. Μελέτες έχουν δείξει ότι μερικά άτομα που έχουν όλους τους παράγοντες κινδύνου, ζουν έως μεγάλη ηλικία χωρίς να εκδηλώσουν τη νόσο. Άλλες γυναίκες χωρίς γνωστό παράγοντα κινδύνου για την ανάπτυξη καρκίνου εμφανίζουν τελικά τη νόσο. Δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι κίνδυνοι για την υγεία που να σχετίζονται με τον καρκίνο του μαστού, όπως το κάπνισμα συνδέεται με τον καρκίνο του πνεύμονα ή τα υψηλά επίπεδα χοληστερόλης με την καρδιακή νόσο. Ωστόσο, το να γνωρίζει μία γυναίκα ότι έχει μερικούς παράγοντες κινδύνου μπορεί να τη βοηθήσει να είναι πιο προσεκτική.²²

Οι περισσότεροι παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο να αναπτύξει μια γυναίκα καρκίνο του μαστού δε βρίσκονται υπό έλεγχο αλλά υπάρχουν όμως κάποιοι που μπορούν να ελεγχθούν. Οι παράγοντες κινδύνου που δεν αλλάζουν είναι:

1) **Φύλο.** Καρκίνος του μαστού μπορεί να εμφανιστεί τόσο δε γυναίκες όσο και σε άνδρες, όμως είναι συχνότερος στις γυναίκες, κυρίως επειδή οι μαστοί του υφίστανται μία πολύπλοκη ορμονική εξέλιξη

---

¹⁹ Επιστημονική Επιτροπή του Συλλόγου «Άλμα Ζωής», *Πληροφορίες για τη Χημειοθεραπεία στον Καρκίνο του Μαστού*, ενημερωτικό φυλλάδιο για τους ενδιαφερομένους.

²⁰ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 59-60

²¹ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 60

²² www.businesswoman.gr

καθώς ωριμάζουν στην εφηβεία και στην πρόωμη ενήλικη ζωή και εκτίθενται στην κυκλική επίδραση των ορμονών κατά τη διάρκεια των ετών της εμμηνού ρύσεως.

2) **Ηλικία.** Η γήρανση αυξάνει την προδιάθεση μιας γυναίκας στην ανάπτυξη καρκίνου του μαστού – η πιθανότητα εμφάνισης της νόσου αυξάνει σημαντικά όσο η γυναίκα μεγαλώνει. Καρκίνος του μαστού εμφανίζεται κυρίως σε γυναίκες ηλικίας άνω των 50 ετών και είναι σπάνιος σε γυναίκες ηλικίας μικρότερης των 35 ετών, εκτός από περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να υπάρχει κληρονομική προδιάθεση. Μέχρι την ηλικία των 40 ετών, 1 στις 217 γυναίκες διαγιγνώσκεται ότι έχει καρκίνο του μαστού, μέχρι την ηλικία των 80 ετών, 1 στις 10 γυναίκες θα έχουν αναπτύξει καρκίνο του μαστού. Εάν μία γυναίκα 80 ετών δεν έχει αναπτύξει καρκίνο του μαστού, κινδυνεύει ακόμα και θα πρέπει να συνεχίσει να υποβάλλεται τακτικά σε μαστογραφία. Και αυτό, γιατί όσο νωρίτερα διαγνωσθεί ο καρκίνος του μαστού, τόσο λιγότερο εντατική θα είναι η θεραπεία και μεγαλύτερη η πιθανότητα επιτυχίας.

3) **Οικογενειακό ιατρικό ιστορικό.** Η προδιάθεση για τον καρκίνο του μαστού αυξάνεται για κάθε γυναίκα με στενή συγγενή εξ αίματος στην οποία έχει διαγνωσθεί η νόσος. Η ύπαρξη μίας συγγενούς πρώτου βαθμού (μητέρα, αδελφή, ή κόρης) με καρκίνο του μαστού σχεδόν διπλασιάζει το σχετικό κίνδυνο μίας γυναίκας. Η ύπαρξη δύο συγγενών πρώτου βαθμού με καρκίνο του μαστού, αυξάνει τον κίνδυνο της γυναίκας πέντε φορές. Σε μερικές περιπτώσεις, ο καρκίνος του μαστού είναι το άμεσο αποτέλεσμα γενετική μετάλλαξης. Εάν ο καρκίνος μαστού μίας συγγενούς εκδηλώθηκε πριν την εμμηνόπαυση, εάν εμφανίστηκε και στους δύο μαστούς ή εάν εκτός από τον καρκίνο του μαστού ανέπτυξε και καρκίνο των ωοθηκών, υπάρχει αυξημένη πιθανότητα ο καρκίνος να είναι αποτέλεσμα γενετικής μετάλλαξης.

4) **Εμμηνορρυσιακοί κύκλοι / επίδραση ορμονών.** Οτιδήποτε επηρεάζει τη μακροχρόνια έκθεσή σας στις ωοθηκικές ορμόνες, ειδικά στις γυναικείες ορμόνες οιστρογόνα και προγεστερόνη, επηρεάζει και τον κίνδυνο ανάπτυξης καρκίνου του μαστού. Επιστήμονες δηλώνουν ότι ίσως είναι αφύσικο, βιολογικά, να εκτίθεται το σώμα μίας γυναίκας επί πολλά έτη σε υψηλά επίπεδα ορμονών. Και αυτό διότι πριν από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, η έμμηνος ρύση των περισσότερων γυναικών άρχιζε περί το τέλος της εφηβείας, συνήθως λόγω κακής διατροφής. Στη συνέχεια, πριν από την εμφάνιση ευρέως διαθέσιμων αντισυλληπτικών μεθόδων, οι γυναίκες περνούσαν μεγάλο μέρος της αναπαραγωγικής τους ζωής έγκυες ή θηλάζουσες, καταστάσεις που ελαττώνουν τα επίπεδα οιστρογόνων. Σήμερα, τα περισσότερα κορίτσια στις ανεπτυγμένες χώρες μπαίνουν στην εφηβεία περί την ηλικία των 10 έως 12 ετών, γεννούν το πρώτο τους παιδί σε μεγαλύτερη ηλικία, κάνουν λιγότερα παιδιά ή μένουν άτεκνες και συχνά εμφανίζουν εμμηνόπαυση μετά τα 50.²³

Παρόλο που οι ακριβείς ρόλοι που παίζουν τα οιστρογόνα και η προγεστερόνη στον κίνδυνο μίας γυναίκας να αναπτύξει καρκίνο του μαστού δεν είναι ακόμα πλήρως γνωστοί, ο αριθμός των εμμηνορρυσιακών κύκλων που έχει στη διάρκεια της ζωής της μία γυναίκα, φαίνεται να σχετίζεται μα

---

²³ www.gyn.gr

τον κίνδυνο που διατρέχει να εμφανίσει τη νόσο. Τα οιστρογόνα και η προγεστερόνη παράγονται στη διάρκεια του εμμηνορρυσιακού κύκλου – το να έχει μία γυναίκα έμμηνο ρύση από 40 χρόνια αυξάνει την αθροιστική έκθεση των καρκινικών κυττάρων στην ορμονική διέγερση. Για το λόγο αυτό, η ηλικία μίας γυναίκας κατά την εμμηναρχή και η ηλικία της κατά την εμμηνόπαυση, είναι σημαντικές για τον καθορισμό του σχετικού κινδύνου. Εάν η εμμηναρχή είναι πρόωμη – πριν την ηλικία των 12 ετών- και η εμμηνόπαυση καθυστερημένη –μετά την ηλικία των 50 ετών- η γυναίκα αυτή εμφανίζει αυξημένο κίνδυνο ανάπτυξης καρκίνου του μαστού. Ο κίνδυνος αυτός υπάρχει επίσης, εάν μία γυναίκα δεν έχει παιδιά ή γέννησε το πρώτο της παιδί σε ηλικία μεγαλύτερη των 30 ετών. Από την άλλη, εάν οι ωοθήκες μίας γυναίκας αφαιρεθούν σε νεαρή ηλικία και αυτή δε χρησιμοποιεί²⁴ ορμονική θεραπεία ο κίνδυνος είναι μειωμένος. Ο ρόλος των οιστρογόνων και της προγεστερόνης στην ανάπτυξη του καρκίνου του μαστού είναι, εξάλλου, ο λόγος για τον οποίο η θεραπεία ορμονικής υποκατάστασης φαίνεται να αυξάνει ελαφρώς τον κίνδυνο.²⁵

5) Αλλοιώσεις των ιστών του μαστού. Ορισμένες μικροσκοπικές αλλοιώσεις στα κύτταρα των ιστών του μαστού, οι οποίες διαπιστώνονται με βιοψία, αποτελούν δείκτες αυξημένης προδιάθεσης για την ανάπτυξη του καρκίνου του μαστού. Αυτές είναι:

- Μη διηθητικό (in situ) λοβιακό καρκίνωμα (LCIS – Lobular Carcinoma In Situ). Συνίσταται σε ακανόνιστη αύξηση των κυττάρων που καλύπτουν το τοίχωμα των λοβίων, των γαλακτοπαραγωγών αδένων του μαστού, τα οποία όμως δε διηθούν τα τοιχώματα των αδένων. Μία γυναίκα με LCIS θα πρέπει να υποβάλλεται σε μαστογραφία κάθε χρόνο και σε κλινική εξέταση μαστού από ειδικό κάθε έξι έως δώδεκα μήνες. Επειδή το LCIS δε σχηματίζει ψηλαφητή μάζα και συνήθως δεν είναι ορατό στη μαστογραφία, η αλλοίωση αυτή ανιχνεύεται στις περισσότερες περιπτώσεις με βιοψία.
- Άτυπη υπερπλασία των πόρων (ALH – Atypical Lobular Hyperplasia) και άτυπη λοβιακή υπερπλασία (ADH – Atypical Ductal Hyperplasia). Πρόκειται επίσης για μικροσκοπικές αλλοιώσεις των ιστών του μαστού. Με την πάροδο των ετών, τα κύτταρα των γαλακτοπαραγωγών αδένων αυξάνονται σε αριθμό (υπερπλασία) και μπορεί να αρχίσουν να φαίνονται «άτυπα», που σημαίνει ασυνήθιστα ή διαφορετικά κύτταρα. Μερικές φορές, τέτοιου είδους υπερπλασίες μπορεί να βρεθούν με μαστογραφία. Μια γυναίκα με ADH και ALH πρέπει να υποβάλλεται σε μαστογραφία κάθε χρόνο και σε κλινική εξέταση του μαστού μία ή δύο φορές το χρόνο.

6) Προηγούμενος καρκίνος του μαστού. Γυναίκες που έχουν υποβληθεί με επιτυχία σε θεραπεία για καρκίνο του μαστού, εμφανίζουν 1% περίπου μεγαλύτερη πιθανότητα ανά έτος, να αναπτύξουν νέο, δεύτερο καρκίνο στον άλλο μαστό ή στο θεραπευμένο.

7) Προηγούμενη ακτινοθεραπεία. Γυναίκες που έχουν εκτεθεί σε υψηλές δόσεις ιονίζουσας ακτινοβολίας στο στήθος πριν την ηλικία των 30 ετών έχουν σημαντικά αυξημένο κίνδυνο ανάπτυξης

---

²⁴ www.neaygeia.gr

²⁵ www.cancer.gr

καρκίνου του μαστού ως ενήλικες. Ωστόσο, έκθεση σε ιονίζουσα ακτινοβολία μετά την ηλικία των 30 ετών, δεν αυξάνει τον κίνδυνο. Αυτός ο τύπος του καρκίνου του μαστού ανιχνεύεται συνήθως 10-15 έτη μετά την ολοκλήρωση της ακτινοθεραπείας. Μία γυναίκα που έλαβε ακτινοθεραπεία υψηλών δόσεων, θα πρέπει να αρχίσει να υποβάλλεται κάθε χρόνο σε μαστογραφία και κλινική εξέταση του μαστού περίπου 10 χρόνια μετά την ολοκλήρωση της ακτινοθεραπείας ή από την ηλικία των 35 ετών.²⁶

Όσον αφορά τους παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο εμφάνισης καρκίνου του μαστού αλλά μπορούν αυτοί να ελεγχθούν είναι:

Αλκοόλ. Υπάρχει μία μέτρια συσχέτιση της κατανάλωσης οινοπνευματωδών ποτών με τον καρκίνο του μαστού. Το κρασί, η μπίρα και τα «σκληρά» οινοπνευματώδη ποτά, αυξάνουν τη συγκέντρωση των οιστρογόνων στο αίμα και οτιδήποτε αυξάνει τη μακροχρόνια έκθεση στα οιστρογόνα αυξάνει και τον κίνδυνο εμφάνισης καρκίνου του μαστού.

Βάρος. Η επίδραση του αυξημένου βάρους στον κίνδυνο καρκίνου του μαστού εξαρτάται από τους παράγοντες, όπως η ηλικία και εάν η γυναίκα λαμβάνει θεραπεία ορμονικής αποκατάστασης. Όμως, γενικά, η αποφυγή αύξησης βάρους κατά την ενήλικη ζωή βοηθάει στη μείωση του κινδύνου του καρκίνου του μαστού.

Καθιστική ζωή. Αρκετές μελέτες έχουν εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στη φυσική δραστηριότητα και τον κίνδυνο καρκίνου του μαστού, όμως τα αποτελέσματα δεν έχουν οδηγήσει σε ένα σαφές συμπέρασμα. Πάντως η καθιέρωση τακτικής άσκησης κατά τη διάρκεια της αναπαραγωγικής ηλικίας μπορεί να μειώσει τον κίνδυνο καρκίνου του μαστού μιας γυναίκας, κυρίως διότι ένα τέτοιο πρόγραμμα άσκησης μπορεί να καθυστερήσει την έναρξη της εμμηνου ρύσεως, να επιμηκύνει το χρόνο μεταξύ των περιόδων ή να ελαττώσει τον αριθμό των εμμηνορρυσιακών κύκλων, μειώνοντας έτσι την έκθεση της γυναίκας στα οιστρογόνα.

Έκθεση σε τοξικούς παράγοντες. Η σχέση μεταξύ καρκίνου του μαστού και έκθεσης σε τοξικούς παράγοντες, δεν έχει ακόμα προσδιοριστεί με σιγουριά. Μία ομάδα χημικών ουσιών γνωστών ως οργανοχλωρίδια, τα οποία ανευρίσκονται συχνά σε εντομοκτόνα, όπως το απαγορευμένο DDT, έχουν συμπεριληφθεί σε μελέτες ως πιθανό αίτιο καρκίνου του μαστού.²⁷

Οι παραπάνω αιτίες αντλούνται από την ιατρική η οποία συσχετίζεται σαφώς με τις βιολογικές διαδικασίες του ανθρώπινου οργανισμού, ενώ το κατά πόσο οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες επηρεάζουν την πιθανότητα εμφάνισης καρκίνου αλλά και άλλων ασθενειών εξετάζει η ψυχοσωματική ιατρική η οποία παρουσιάζεται στο αμέσως επόμενο υποκεφάλαιο.

1.5 Η ψυχοσωματική ιατρική

²⁶ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 9-11

²⁷ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 12-13

Η ψυχοσωματική ιατρική δεν αποτελεί κλάδο της ψυχιατρικής αλλά έναν ανεξάρτητο επιστημονικό κλάδο, ο οποίος εξετάζει τη σχέση μεταξύ των ψυχολογικών, βιολογικών και κοινωνικών διαδικασιών μέσα στο ανθρώπινο σώμα τόσο στη φάση της υγείας, όσο και της ασθένειας. Ο όρος ψυχοσωματική ιατρική χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Heinroth, ενώ τον εισήγαγε στη ψυχανάλυση η H. Deutsch το 1973, με σκοπό να δηλώσει παθήσεις οι οποίες θεωρήθηκαν ότι εκδηλώνονται, χρονίζουν ή βελτιώνονται σε σχέση με καταστάσεις εσωτερικής πίεσης, καταστάσεις που προκύπτουν από αντίξοες εσωτερικές και εξωτερικές συνθήκες. Τα συμπτώματά τους ερμηνεύτηκαν από ορισμένη ομάδα ερευνητών ως εκδηλώσεις των ειδικών ασυνειδήτων ψυχοσυγκρούσεων του ασθενή, ενώ οι κλινικές τους εικόνες συνοδεύονται και από διαταραχές της φυσιολογίας του οργανισμού. Κατά άλλους ερευνητές γεγονότα ή σοβαρή «εσωτερική πίεση» παίζουν σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση ψυχοσωματικής νόσου, όταν επιπλέον το άτομο έχει κάποιο ευάλωτο όργανο ή λειτουργία.²⁸

Ο όρος ψυχοσωματική ιατρική χρησιμοποιείται για να δηλώσει την επιστήμη που ασχολείται με τη σωματοψυχική διάσταση της ασθένειας και ο οποίος προάγει τη βιοψυχοκοινωνική προσέγγιση στην υγεία και στην ασθένεια. Η ψυχοσωματική ιατρική ή οικολογική ιατρική θεωρεί την ασθένεια όχι μόνο πάθηση κάποιων κυττάρων, αλλά και κακή αλληλεπίδραση των διαδικασιών που αναφέρθηκαν. Το άτομο δεν είναι μόνο ένα βιοφυσικό ον, αλλά και μια οντότητα με σκέψεις, επιθυμίες, συναισθήματα, αναπαραστάσεις, αναμνήσεις, μέσω των οποίων προσπαθεί και επιθυμεί να επικοινωνήσει με τους άλλους. Άλλωστε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, στην ένατη έκδοση του Εγχειριδίου Ταξινόμησης των Ασθενειών ICD-9-CM αναγνωρίζει την ύπαρξη των ψυχοσωματικών ασθενειών και κατά την κατηγοριοποίησή τους στην ίδια έκδοση διακρίνεται και η νόσος του καρκίνου όλων των ειδών.²⁹

Έρευνες κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχουν αποκαλύψει ότι πριν την εμφάνιση μιας ψυχοσωματικής ασθένειας υπάρχει ένα πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξή της –ήτοι ψυχικές διαταραχές, επαγγελματικές αποτυχίες, καθημερινό έντονο στρες κ.α.- που επιδρά αρνητικά στο άτομο. Κατά την Herzlich ο τρόπος και η ποιότητα ζωής παίζουν τον πρωτεύοντα ρόλο και συνιστούν πηγές παραγωγής αυτών των ίδιων των παθολογικών παραγόντων. Άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι, εκτός των προηγούμενων περιβαλλοντικών παραγόντων, ισχυρή επίδραση για την εμφάνιση ψυχοσωματικών νόσων έχουν επίσης τα γεγονότα ζωής (life events) και η προσωπικότητα του υποκειμένου, δηλαδή ως πιθανοί παράγοντες καρκινογένεσης αναφέρονται και τα τραυματικά γεγονότα ζωής του ασθενούς που επέδρασαν δυσμενώς κατά διάφορες περιόδους της ζωής τους (π.χ. θάνατοι, βαριές ασθένειες, καταπίεση σε διαπροσωπική σχέση κ.α.).³⁰

---

²⁸ Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: Δέσποινα Δ. Μαυρομμάτη, σελ. 57-59

²⁹ www.who.gr

³⁰ Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: Δέσποινα Δ. Μαυρομμάτη, σελ. 68-69

Η Herzlich παρουσιάζει τον καρκίνο, τις διανοητικές διαταραχές και τις καρδιοπάθειες ως τις τυπικές ασθένειες της μοντέρνας ζωής. Ο χώρος στον οποίο ζει το άτομο και τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα (ατμόσφαιρα, πληθυσμιακή πυκνότητα) καθώς και οι αντιδράσεις του στις καθημερινές συμπεριφορές (π.χ. φαγητό, δραστηριότητες, ύπνος και λοιπά) παίζουν ρόλο στη δημιουργία της ασθένειας³¹. Επομένως υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι πριν από την εμφάνιση της αρρώστια υπάρχει ένα πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξή της (ψυχικές διαταραχές, ερωτική απογοήτευση, τραυματικά γεγονότα ζωής και λοιπά).

Σε αυτό το υποκεφάλαιο παρουσιάστηκε η θέση της ψυχοσωματικής ιατρικής και των υποστηρικτών της όσον αφορά τη σύνδεση των ασθενειών με ψυχοκοινωνικούς παράγοντες. Στο επόμενο υποκεφάλαιο εξετάζεται η συσχέτιση αυτή με τη νόσο του καρκίνου ειδικότερα.

1.6 Ψυχοκοινωνικοί παράγοντες και καρκινογένεση

Η σχέση ψυχοκοινωνικών παραγόντων και καρκίνου εξετάζεται εμπειρικά τις τελευταίες δεκαετίες, και έχει αποφανθεί ότι οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες σχετίζονται με την καρκινογένεση. Η βασική ιδέα των θεωριών τους είναι ότι το καθημερινό στρες, το κοινωνικό περιβάλλον και η προσωπικότητα του ασθενή βοηθούν σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη του καρκίνου και επηρεάζουν ευνοϊκά την εξέλιξή του.³²

Οι ατομικές διαφορές μεταξύ των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων και των τρόπων με τους οποίους αυτοί αντιδρούν σε καταστάσεις στρες, μπορεί να ασκήσουν μια ισχυρή επίδραση στη δυσλειτουργία του ανοσοποιητικού συστήματος, με μεγάλη πιθανότητα κάποιος να πέσουν θύματα ασθενειών όπως ο καρκίνος. Ακόμη και όταν τα ερευνητικά ευρήματα οδηγούν στο κοινώς αποδεκτό ότι το κάπνισμα παραδείγματος χάριν, δημιουργεί καρκίνο στον πνεύμονα, μπορεί να αποδειχθεί ότι δεν είναι σίγουρο οπωσδήποτε, αλλά είναι πιθανόν για τη δημιουργία του καρκίνου, να αλληλεπιδράσουν άλλες ψυχοκοινωνικές μεταβλητές. Έτσι, είναι δυνατόν μεταξύ 10 χρόνων καπνιστών ο ένας να πεθάνει από καρκίνο του πνεύμονα επειδή ακριβώς επέδρασαν και άλλοι ψυχοκοινωνικοί και βιολογικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της νόσου, όπως επίσης μπορεί να συμβεί σε δέκα άτομα που πέθαναν με καρκίνο του πνεύμονα ο ένας μόνο να ήταν καπνιστής.³³

Ο Bahnson σε μελέτες του διαπίστωσε δύο κύριες πορείες αναλύσεις μεταξύ ψυχοκοινωνικών παραγόντων και καρκινογένεσης, μία που επικεντρώνεται στην απελπισία και στην κατάθλιψη του αρρώστου. Και μια άλλη που επικεντρώνεται στα αρνητικά στοιχεία της προσωπικότητάς του και αποδεικνύει ότι ορισμένα αρνητικά στοιχεία του ανθρώπου και καταθλιπτικο-γενεσιουργά αρνητικά στοιχεία της ζωής του μπορούν να οδηγήσουν σε καρκινογένεση, μόνο με την αλληλεπίδραση ορισμένων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του και γεγονότων ζωής που επέδρασαν δυσμενώς κατά την παιδικά του ηλικία. Στην ανάλυση ιστοριών ζωής των αρρώστων του, ο ίδιος ερευνητής

---

³¹ ό. π.

³² www.who.gr

³³ www.stress.gr

διαπίστωσε ότι τα άτομα αυτά κατά την παιδική τους ηλικία αντιμετώπισαν ενδοοικογενειακά προβλήματα (θάνατο ενός από τους δύο γονείς).³⁴

Ένας άλλος ερευνητής, ο Eysenck απέδειξε ότι η προσωπικότητα είναι στενά συνδεδεμένη με την καρκινογένεση. Στις έρευνες του διακρίνει δύο κυρίως τύπους προσωπικότητας καρκινοπαθών, τον τύπο ο οποίος διακατέχεται από την έλλειψη συναισθηματικής έκφρασης, δηλαδή το άτομο που καταπνίγει τα συναισθήματά του, και τον τύπο που εγκαταλείπεται στο καθημερινό στρες.³⁵

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η βιογραφία του ατόμου, η πορεία της ζωής του συνδέεται άμεσα με την ασθένεια του καρκίνου. Συνήθως τα άτομα που νοσούν από καρκίνο έχουν βιώσει ψυχοτραυματικά γεγονότα, απώλειες αγαπημένων προσώπων, δεν πραγματοποίησαν τα θέλω τους αλλά η ζωή τους ήταν σύμφωνη με τα θέλω και τις επιθυμίες άλλων ατόμων. Η διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους επηρεάστηκε από όλα αυτά τα γεγονότα με αποτέλεσμα να μη διαθέτουν ισχυρές άμυνες απέναντι στις δυσκολίες της ζωής, παρουσιάζουν ψυχαναγκαστικά στοιχεία και παρουσιάζουν δυσκολίες στη διαχείριση του άγχους και στην εξωτερίκευση των συναισθημάτων. Σημαντικό ρόλο παίζει και ο τρόπος ζωής, το κάπνισμα, η κατανάλωση αλκοόλ, η απουσία υγιεινής διατροφής, και γενικότερα οι καταχρήσεις. Στην εξέλιξη της νόσου σημαντικό λόγο παίζουν α) η πρόωμη ή καθυστερημένη διάγνωση β) ο τρόπος διαχείρισης της κρίσης γ) η ψυχοσυναισθηματική κατάσταση του ατόμου κατά τη διάρκεια της θεραπείας δ) η κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη που έχει το άτομο από το περιβάλλον του.

Για την προσωπικότητα της ασθενούς με καρκίνο μαστού γίνεται ειδικότερη αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο.

---

³⁴ Αναστασία-Βαλεντίνη Ρήγα (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: Δέσποινα Δ. Μαυρομμάτη, σελ. 69-70,

³⁵ ό.π., 73-74

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΗΣ

2.1 Προσωπικότητα καρκινοπαθούς

Οι καρκινοπαθείς περιγράφονται ως άτομα με πολλές αναστολές έντονη προσαρμογή προς το εξωτερικό περιβάλλον, συμβατικοί και καθηλωμένοι στους τύπους. Επίσης περιγράφονται ως καταθλιπτικές και ψυχαναγκαστικές προσωπικότητες. Η κατάθλιψη είναι δυνατόν να επιδεινώνει την κατάσταση μιας σωματικής ασθένειας που ήδη υπάρχει στον ασθενή. Ταυτόχρονα μπορεί να δημιουργεί οργανικές προϋποθέσεις που να ευνοούν την εκδήλωση μιας νέας σοβαρής ασθένειας.³⁶

Στον τομέα του καρκίνου ο ρόλος που παίζει η κατάθλιψη έχει εξερευνηθεί κατά τα τελευταία χρόνια και φαίνεται ότι έχει μια σημαντική επιρροή στην εξέλιξη της νόσου. Υπάρχει η άρνηση και η καταπίεση μη επιτρεπτών συναισθημάτων, προφανής αδυναμία να εκφράσουν ένταση, θυμό ή άγχος και όλα αυτά πίσω από την κάλυψη της ηρεμίας και της ευχαρίστησης.³⁷

Νοιάζονται περισσότερο γι' αυτά που συμβαίνουν γύρω τους και στους άλλους παρά για όσα συμβαίνουν μέσα τους. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι μεταξύ των καρκινοπαθών ασθενών το 25% πάσχουν από κατάθλιψη. Στο γενικό πληθυσμό, το ποσοστό των ατόμων που πάσχουν από κατάθλιψη είναι μόνο 10%.³⁸

Η κατάθλιψη μπορεί να υποσκάπτει το ανοσολογικό σύστημα του οργανισμού. Το σύστημα αυτό είναι υπεύθυνο για την άμυνα του οργανισμού. Καταπολεμά τις λοιμώξεις και τα διάφορα μικρόβια που απειλούν τον οργανισμό μας κάθε στιγμή. Το ανοσολογικό σύστημα παίζει σημαντικό ρόλο και στη γένεση του καρκίνου. Σε αρκετές περιπτώσεις θεωρείται ότι μια ανεπάρκεια του

---

³⁶ Ρήγα Δ. Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: Δέσποινα Δ. Μαυρομάτη, σελ. 57.

³⁷ Γρηγοροπούλου Ελπινίκη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33, σελ. 42.

³⁸ <http://www.stress.gr>

ανοσολογικού συστήματος μπορεί να ευνοήσει τη δημιουργία καρκινικών κυττάρων. Η ανεπάρκεια του συστήματος να εξουδετερώσει τα ανώμαλα κύτταρα οδηγεί στην εκδήλωση της ασθένειας του καρκίνου.³⁹

Οι καρκινοπαθείς που προσβάλλονται από κατάθλιψη νιώθουν απελπισία και έχουν να καταπολεμήσουν δύο ασθένειες και όχι μόνο μία. Δυσκολεύονται στην καθημερινή τους ζωή, δεν μπορούν να κάνουν τις συνήθειες εργασίες τους και δεν μπορούν να ακολουθήσουν τις ιατρικές συμβουλές που τους δίνονται.⁴⁰

Μετά τη σκιαγράφηση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας όλων ανεξαρτήτως των ασθενών με καρκίνο είναι απαραίτητη και η αναφορά στις ιδιαιτερότητες του καρκίνου του μαστού οι οποίες επιβαρύνουν ακόμα περισσότερο την ασθενή.

2.2 Οι ιδιαιτερότητες του καρκίνου του μαστού.

Ο καρκίνος του μαστού παρουσιάζει μερικές ιδιαιτερότητες αναφορικά με την ψυχοκοινωνική διάστασή του, οι οποίες οφείλονται κατά κύριο λόγο σ' αυτό καθαυτό το όργανο στόχο αλλά και στα επιδημιολογικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, η γυναίκα με καρκίνο του μαστού δεν έρχεται μόνο αντιμέτωπη με ένα σοβαρό νόσημα που δυνητικά μπορεί να προκαλέσει τον θάνατό της, αλλά και με την πιθανή απώλεια ενός τμήματος του σώματός της που συμβολίζει δυο από τις πιο σημαντικές πτυχές της ύπαρξής της: την μητρότητα και την ερωτική της υπόσταση. Το τελευταίο έχει ιδιαίτερη σημασία, αν αναλογιστεί κανείς ότι ο καρκίνος του μαστού είναι πιο συχνός σε μια ηλικία που και άλλοι παράγοντες (πχ. εμμηνόπαυση, φυσιολογική γήρανση) επιδρούν αρνητικά στην αίσθηση θηλυκότητας και ελκυστικότητας που αισθάνονται και νιώθουν οι γυναίκες.⁴¹

Μετά την ανακοίνωση της διάγνωσης της νόσου του καρκίνου η ασθενής πρέπει να αντιμετωπίσει τις παραπάνω προκλήσεις και να προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση και αυτό γίνεται εκ μέρους της με διάφορου τρόπους. Οι βασικότεροι από αυτούς έχουν καταγραφεί και ονομάζονται μηχανισμοί προσαρμογής.

2.3 Μηχανισμοί προσαρμογής και αντιμετώπισης του καρκίνου του μαστού.

Όπως δεν συμβαίνει να συναντήσουμε στη ζωή δύο ανθρώπους εντελώς όμοια ψυχικά έτσι δεν μπορούμε να βρούμε και δύο αρρώστους που να αντιδρούν κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο στην αρρώστια και τις επιπτώσεις της. Υπάρχουν μεγάλες ατομικές διαφορές ως προς τις αντιδράσεις ενός ασθενή που μπορούν να ξεκινούν από μια φαινομενική αδιαφορία και να φτάνουν σε μεγάλο βαθμό κατάθλιψης.

---

³⁹ Ρήγα Δ. Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: Δέσποινα Δ. Μαυρομάτη, σελ. 73.

⁴⁰ Επιστημονική Επιτροπή Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας (Ιανουάριος-Μάρτιος 2001), «Η συχνότητα κατάθλιψης σε ασθενείς με καρκίνο διαφόρων σταδίων», *Ογκολογική Ενημέρωση*, σελ. 26.

⁴¹ Πωγωνίδης Χ., Ξενοδοχίδου Ε., Χριστοδούλου Ε., Βαγιόπουλος Γ., Γκοτοτσίδης Κ., Λειβαδίτης Μ. (2005), *Κατάθλιψη και καρκίνος του μαστού-Αναφορά μιας περίπτωσης*. Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

Οι αρχικές αντιδράσεις του ασθενή είναι συνήθως σοκ, άρνηση και θυμός. Αναρωτιέται γιατί συνέβη σε εκείνον, γιατί αυτή τη στιγμή της ζωής του και γιατί ο Θεός ήταν τόσο άδικος μαζί του. Θεωρεί υπεύθυνο τον εαυτό του για αυτή την εξέλιξη στη ζωή του. Θυμώνει για όσα πιθανά «άσχημα» πράγματα έκανε και επιρρίπτει ευθύνες σε οικεία πρόσωπα. Εκτός από τις παραπάνω αντιδράσεις οι σκέψεις του ασθενούς στρέφονται γύρω από την θεραπεία της ασθένειας αλλά και τις επιπτώσεις της θεραπευτικής διαδικασίας.⁴²

Κάθε άνθρωπος, όταν έρχεται αντιμέτωπος με ένα δυνητικά θανατηφόρο νόσημα προσπαθεί να προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση με σκοπό να μπορέσει να χρησιμοποιήσει όλες τις εφεδρείες που έχει ώστε να αντιμετωπίσει καλύτερα τον κίνδυνο για την ζωή του. Όλοι οι άνθρωποι δεν τα καταφέρνουν το ίδιο καλά και αυτό φαίνεται να έχει σχέση με τα εγγενή χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους. Άλλοι κατορθώνουν γρήγορα να προσαρμοστούν με τα καινούρια δεδομένα της ζωής τους, άλλοι αργούν περισσότερο και άλλοι δεν το κατορθώνουν ποτέ.⁴³

Εκτεταμένες έρευνες πάνω στους τρόπους αντιμετώπισης των σοβαρών νοσημάτων έχουν δείξει ότι οι κύριοι μηχανισμοί που χρησιμοποιούνται για την προσαρμογή είναι οι ακόλουθοι:

α) Άρνηση (Denial). Το άτομο που νοσεί αρνείται ενεργητικά κάθε ένδειξη που συνηγορεί ότι πάσχει από σοβαρό νόσημα. Στην περίπτωση του καρκίνου του μαστού π.χ., αρνείται κατηγορηματικά την διάγνωση, ενώ δικαιολογεί την χειρουργική επέμβαση με λόγια όπως : «δεν ήταν κάτι σοβαρό, απλώς έβγαλαν το στήθος για λόγους προληπτικούς». Οι γυναίκες αυτές δεν μιλούν ποτέ από μόνες τους για το θέμα και κλείνουν γρήγορα την συζήτηση όταν αναφερθεί από κάποιον άλλον.

β) Μαχητικότητα (Fighting Spirit). Η ασθενής είναι αποφασισμένη να πολεμήσει και να νικήσει. Κρατάει θετική στάση και ελπίζει και συνήθως ψάχνει μόνη της για να συλλέξει όσες περισσότερες πληροφορίες μπορεί σχετικά με το νόσημά της και την αντιμετώπισή του. Συνήθως ρωτούν τον γιατρό τους για να μάθουν λεπτομέρειες για την κατάστασή τους, ή άλλες φίλες τους που τυχαίνει να πάσχουν από το ίδιο νόσημα, και μπορεί να αισθάνονται τυχερές που το «ανακάλυψαν γρήγορα».

γ) Στωική αποδοχή (Stoic Acceptance). Οι ασθενείς αυτές δέχονται την διάγνωση. Δεν αναζητούν πληροφορίες γι' αυτήν εκτός αν προκύψουν καινούρια συμπτώματα και γενικά συνεχίζουν να ζουν όπως πρώτα χωρίς να ασχολούνται ιδιαίτερα με το νόσημά τους.

δ) Αποδοχή με συνοδό άγχος/θλίψη (Anxious/depressed Acceptance). Οι ασθενείς αυτές αντιδρούν στην διάγνωση με υπερβολικό άγχος ή/και θλίψη. Όπως και οι γυναίκες με μαχητικό πνεύμα, επιδιώκουν ενεργητικά να μάθουν όσες περισσότερες πληροφορίες μπορούν, αλλά αντίθετα από τις πρώτες έχουν την τάση να τις ερμηνεύουν με τρόπο αρνητικό και απαισιόδοξο. Πάντως, είναι ικανές να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές δραστηριότητές τους.

ε) Απελπισία/Αβοηθητότητα (Hopeless/Helpless). Οι γυναίκες αυτές φαίνεται να έχουν κυριευτεί απόλυτα από την διάγνωση. Θεωρούν ότι είναι συνεχώς άρρωστες είτε έχουν είτε δεν έχουν

⁴² Ασπμακόπουλος Κ., Οικονόμου Γ.Β., Βήγα Α., Μέγκα Β., Κουκουρίκου Ι., Οικονόμου Α.Β., Μπεράτη Σ., Καλόφωνος Χ.Π., *Άγχος και κατάθλιψη κατά την έναρξη της χημειοθεραπείας και επίδρασή τους στην ποιότητα ζωής των ογκολογικών ασθενών*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁴³ www.malliori.gr

συμπτώματα, και μερικές φορές ενεργούν σα να πρόκειται να καταλήξουν άμεσα. Η καθημερινή τους λειτουργικότητα είναι απόλυτα επηρεασμένη και αποδιοργανωμένη.⁴⁴

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αρκετοί ασθενείς με καρκίνο στο άκουσμα της διάγνωσης φτάνουν στο σημείο να αντιμετωπίζουν ψυχιατρικά προβλήματα όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει από το αμέσως επόμενο υποκεφάλαιο.

2.4 Ψυχική νοσηρότητα καρκινοπαθούς

Οι ιατροί που αναλαμβάνουν περιστατικά καρκίνου πολλές φορές έχουν έρθει αντιμέτωποι με έντονες ψυχολογικές αντιδράσεις καρκινοπαθών, πολλές φορές ζητούν τη συνδρομή ψυχολόγου ή ψυχιάτρου όταν η κατάσταση είναι πολύ δύσκολη και ξεφεύγει από τα όρια. Συνήθως παρατηρούνται περιστατικά μείζονος κατάθλιψης, κοινωνικής απόσυρσης, διέγερση, θυμός, εχθρότητα, απειλές, μηνύσεις, άρνηση της θεραπείας, παραίτηση πριν η νόσος φτάσει στο τελικό στάδιο, ενδοψυχικές συγκρούσεις.⁴⁵

Αντιμετωπίζοντας τη σειρά των κλινικών αυτών συμπτωμάτων, η παρουσία ψυχιάτρου κρίνεται απαραίτητη έχοντας βέβαια τη γνώση ότι δεν γίνονται θαύματα και ότι ένας ασθενής με καρκίνο αντιμετωπίζεται με τον γνωστό τρόπο: διάγνωση και θεραπεία. Οι ψυχικές διαταραχές παρατηρούνται στο 20%- 50% των καρκινοπαθών. Η κατάθλιψη είναι η πιο κοινή ψυχιατρική διάγνωση και συμβαίνει στο 20%. Στον καρκίνο στο πάγκρεας τα συμπτώματα των διαταραχών της διάθεσης είναι στενά συνδεδεμένα με την ανάπτυξη του νεοπλάσματος, που εμφανίζεται στο 75% μιας ομάδας ασθενών. Η ανησυχία είναι επίσης συνηθισμένη. Όταν αυτή ενοχλεί τον ασθενή, χορηγεί ανάλογη θεραπευτική αγωγή. Σε όλους τους ασθενείς που απειλείται η ζωή τους παρατηρείται μείωση των ψυχολογικών αμυντικών μηχανισμών και ηθική έκπτωση. Το δεύτερο πρόβλημα που παρατηρείται είναι το παραλήρημα. Οι καταστάσεις που συνδέονται με αυτό είναι: τα φάρμακα, οι εγκεφαλικές μεταστάσεις, τα καρκινώματα, η μηνιγγίτιδα, η εγκεφαλίτιδα.⁴⁶

Η κατάθλιψη παρατηρείται τακτικά σε καρκινοπαθείς τελικού σταδίου. Σε έναν οργανικό ασθενή πολλά από τα συμπτώματά της είναι δύσκολο να ερμηνευτούν. Συνήθως όλοι οι βαριά ασθενείς παρουσιάζουν προβλήματα ύπνου, ενέργειας, απώλεια όρεξης και μπορεί να έχουν δυσκολία στη συγκέντρωση. Τα ακόλουθα χαρακτηριστικά βοηθούν να αναγνωρίσουμε ένα ασθενή με κατάθλιψη: διαρκής καταθλιπτική διάθεση είτε αυξημένη ανησυχία είτε ψυχοκινητική αντίδραση, σκέψη για αυτοκτονία και πολύ σημαντικό μια αίσθηση ότι είναι αβοήθητος και ότι δεν υπάρχει ελπίδα στην τωρινή κατάσταση. Το άτομο επίσης αισθάνεται άναξιο και βάρος στους υπολοίπους.

---

⁴⁴ <http://www.stress.gr>

⁴⁵ Στεφανής Κ., Σολδάτος Κ., Μαυρέας Β., *Ταξινόμηση ICD-10 Ψυχικών Διαταραχών και Διαταραχών της Συμπεριφοράς*, Αθήνα: Εκδόσεις ΒΗΤΑ medical arts.

⁴⁶ www.maliori.gr.

Εάν τα τελευταία συμπτώματα είναι παρόντα, ο ασθενής έχει σοβαρή κατάθλιψη και χρειάζεται θεραπεία.⁴⁷

Κάποια από τις προηγούμενες διαταραχές μπορούν να εμφανιστούν στην ασθενή με καρκίνο μαστού της οποίας η ζωή αλλάζει μετά τη μαστεκτομή όπως διαπιστώνεται από τα παρακάτω.

2.5 Η ζωή μετά τη μαστεκτομή.

Η μαστεκτομή μπορεί να αποτελέσει μία τραυματική εμπειρία για κάθε γυναίκα που υπόκειται αυτή τη χειρουργική επέμβαση. Κυρίως γιατί οι γυναίκες νιώθουν ότι το στήθος είναι το πιο θηλυκό χαρακτηριστικό. Ως αποτέλεσμα, οποιαδήποτε αλλαγή στην εικόνα του στήθους αποτελεί μεγάλο πλήγμα στην αυτοπεποίθηση της γυναίκας, ανεξάρτητα από την ηλικία της, το μορφωτικό της επίπεδο ή την κοινωνική της τάξη. Οι περισσότερες γυναίκες χρειάζονται αρκετό χρόνο για να συμφιλιωθούν με την ιδέα της μαστεκτομής και ακόμη περισσότερο για να συνηθίσουν την εικόνα τους μετά την επέμβαση.⁴⁸

Κάθε γυναίκα βρίσκει διαφορετικούς τρόπους για να αντιμετωπίσει την αλλαγή στο σώμα της. Κάποιες προτιμούν να δουν το σώμα τους την πρώτη φορά μετά την επέμβαση μόνες τους, χωρίς μάρτυρες. Άλλες ίσως χρειάζονται την συμπαράσταση του συντρόφου τους, μίας στενής φίλης, ή του γιατρού τους. Όποια κι αν είναι η αντίδραση, συνήθως οι πρώτοι μήνες μετά το χειρουργείο είναι δύσκολοι από ψυχολογικής απόψεως και οι περισσότερες γυναίκες έρχονται αντιμέτωπες με αντικρουόμενα συναισθήματα. Λύπη, φόβος, σοκ, θυμός και από την άλλη ανακούφιση που ο καρκίνος εντοπίστηκε έγκαιρα και αντιμετωπίστηκε.⁴⁹

Η ιατρική πιστοποίηση της πολύ σοβαρής ασθένειας του καρκίνου και η απώλεια του μαστού φαίνεται να οδηγούν σε μια σχεδόν υποχρεωτική αναδιάταξη των προσωπικών οριζόντων της ασθενούς και σε νέα σχέδια για το μέλλον. Ο φόβος του ενδεχόμενου θανάτου και η οριστική αλλαγή του σώματός της αναγκάζει την ασθενή να ερμηνεύσει την παρουσία του καρκίνου του μαστού ως τομή στο χρόνο και ως ρήγμα στην προσωπική της ιστορία (βιογραφική ρήξη)⁵⁰, το οποίο οδηγεί σε μια σειρά από επαναπροσδιορισμούς των σχέσεων με τους άλλους, της εικόνας του εαυτού -και κατ'

---

⁴⁷ Πωγωνίδης Χ., Ξενοδοχίδου Ε., Χριστοδούλου Ε., Βαγιόπουλος Γ., Γκοτοτσίδης Κ., Λειβαδίτης Μ. (2005), *Κατάθλιψη και καρκίνος του μαστού-Αναφορά μιας περίπτωσης*. Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁴⁸ Λιάτσος Χρ., Δημητρακόπουλος Σπ., Σαλταμαύρος Αλ., Πλευριά Φ., Μπόνας Απ., Σιδηροπούλου Α., Σώρρας Κ., Παλαιοθεοδώρου Αν., Σιδηρόπουλος Ν. (2005), *Η ψυχοκοινωνική επίδραση της αλλαγής της σωματικής εικόνας σε ασθενείς που υποβλήθηκαν σε μαστεκτομή-Συμβουλευτική*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁴⁹ Ευφραιμίδου Μ., Αλεξανδρίδης Α., *Μια ψυχοσωματική προσέγγιση στον καρκίνο του μαστού*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁵⁰ Η βιογραφική ρήξη αποτελεί ένα αντικειμενικό γεγονός, το οποίο εγγράφεται στη βιογραφική διαδρομή ενός ατόμου και βιώνεται υποκειμενικά ως τομή στο βιογραφικό χρόνο, και συνδέεται με τη διάρρηξη των δομών της καθημερινής ζωής, την άρση των αυτονόητών της στοιχείων και τη σχετικοποίηση των διαθέσιμων αποθεμάτων κοινωνικής γνώσης.

επέκταση της σεξουαλικότητας- και των γενικότερων αξιών της ζωής.⁵¹ Συνεπώς η ζωή της γυναίκας μετά την εμφάνιση το καρκίνου του μαστού αλλά και τη μαστεκτομή φαίνεται να μην είναι ποτέ ξανά η ίδια εξαιτίας των σωματικών αλλά και των ψυχοκοινωνικών αλλαγών που ακολουθούν τη συγκεκριμένη νόσο.

Η συμπαράσταση και η υποστήριξη του σύντροφου είναι ίσως το σημαντικότερο κομμάτι της επιστροφής της γυναίκας στην προ-καρκίνου ζωή της. Αν και η μαστεκτομή δεν επηρεάζει σε καμία περίπτωση την ικανότητα μίας γυναίκας να έχει σεξουαλική ζωή, τα συναισθήματα που συνοδεύουν την επέμβαση συνήθως επηρεάζουν τη σεξουαλικότητα της γυναίκας. Οι περισσότερες γυναίκες έχουν ανάγκη να νιώθουν καλά, να αγαπούν το σώμα τους για να έχουν μία καλή σεξουαλική ζωή. Επομένως, ο φόβος του να αφήσουν το σύντροφό τους να δει ή να αγγίξει και πάλι το «διαφορετικό» τους σώμα πολλές φορές τις σταματά. Εκεί είναι που ο σύντροφος θα πρέπει να κάνει τη γυναίκα να νιώσει ασφαλής μαζί του, ο σύντροφος είναι το κλειδί που θα κάνει τη γυναίκα να νιώσει ίδια όπως και πριν τον καρκίνο. Για πολλές γυναίκες, το πρώτο βήμα στο να συμφιλιωθούν με την εικόνα του κορμιού τους είναι η συμπαράσταση που λαμβάνουν από το σύντροφό τους.⁵²

Οι γυναίκες αμέσως μετά την επέμβαση είναι ακόμη σε κατάσταση σοκ και τείνουν να μην πιστεύουν αυτά που τους λένε οι γιατροί και οι νοσοκόμες. Όμως είναι αλήθεια ότι λίγες ημέρες μετά την επέμβαση, το οίδημα θα μειωθεί, τυχόν μελάνιασμα του δέρματος σιγά σιγά θα εξαφανιστεί και οι ουλές θα γίνουν λιγότερο εμφανείς. Επιπλέον η προσθετική στήθους χρησιμοποιείται συχνά ως συμπλήρωμα της μαστεκτομής, προκειμένου να βοηθήσει ψυχολογικά τη γυναίκα που έχει υποστεί τη μαστεκτομή.⁵³

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι η γυναίκα μετά τη μαστεκτομή αντιμετωπίζει κάποιους ενδοιασμούς στο σεξουαλικό τομέα για τον οποίο γίνεται αναφορά στην αμέσως επόμενη υποπαράγραφο.

2.5.1 Το σεξ μετά τη μαστεκτομή

Η ολική μαστεκτομή, μια οδυνηρή εγχείριση που η ουλή της παραμορφώνει το σώμα, είναι πλέον -ευτυχώς- μια χειρουργική τεχνική του παρελθόντος. Ωστόσο, ο καρκίνος του μαστού εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται με επεμβάσεις που αφήνουν έντονα σημάδια. Αν και η πλαστική χειρουργική εφαρμόζεται ευρύτατα και με επιτυχία, σχεδόν όλες οι γυναίκες που χειρουργήθηκαν για όγκο στο στήθος εξομολογούνται ότι ανησυχούν περισσότερο για τις ουλές που ίσως μείνουν, παρά για την πιθανή διάρκεια της ζωής τους.⁵⁴

Στην ανθρώπινη κοινωνία έχει δοθεί μεγάλη έμφαση στη σεξουαλικότητα του στήθους, με

---

⁵¹ Σαββάκης Μάνος & Τζανάκης Μανόλης, *Βιογραφική ρήξη και ιδρυματισμός: θεσμικές και αφηγηματικές διαστάσεις μιας κοινωνικής διαδικασίας*, Ρέθυμνο, υπό δημοσίευση (ΕΚΚΕ), 2006.

⁵² ό.π.

⁵³ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ. 47-52.

⁵⁴ www.health.in.gr

αποτέλεσμα οι γυναίκες να νιώθουν απογυμνωμένες από τη θηλυκότητά τους, αν το στήθος τους χάσει το σχήμα και τη σφριγηλότητά του. Αν οι γυναίκες έβρισκαν το κουράγιο να κουβεντιάσουν με τους παρτενέρ τους, η αγωνία τους θα είχε διαλυθεί. Οι περισσότεροι ερωτικοί σύντροφοι γυναικών με μαστεκτομή δηλώνουν ότι ενδιαφέρονται, πάνω από όλα, για την υγεία και την ευτυχία των παρτενέρ τους. Η έγνοια τους αυτή παραμερίζει όλα τα άλλα και τα ερωτικά τους συναισθήματα για το έτερο ήμισυ δεν μειώνονται εξαιτίας της απώλειας ενός μαστού. Ωστόσο, το ένα τρίτο των γυναικών που έχουν υποβληθεί σε μαστεκτομή δεν έχουν καμία σεξουαλική δραστηριότητα, ακόμα και για έξι μήνες μετά την εγχείρηση. Αυτό πιθανώς να οφείλεται σε μια αποτυχημένη προσπάθεια επικοινωνίας μεταξύ των συντρόφων, αφού πάνω από το 50% των παντρεμένων ζευγαριών που η σύζυγος έχει κάνει μαστεκτομή, νιώθουν μια εντονότερη ανάγκη για στενότερη επαφή.⁵⁵

Όλα τα παραπάνω αφορούν τις αλλαγές στις οποίες υπόκειται η ίδια η καρκινοπαθής μετά τη μαστεκτομή και -λόγω της φύσης της επέμβασης- κατ' επέκταση στο σύντροφό της. Σχετικά με το κατά πόσο επηρεάζεται η οικογένεια (σύζυγος, παιδιά, συγγενείς) από το γεγονός γίνεται λόγος εκτενέστερα στο επόμενο κεφάλαιο.

---

⁵⁵ www.pubmed.org

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΟΥΣ

Το κοινωνικό υποστηρικτικό σύστημα που διαθέτει η γυναίκα που νοσεί από καρκίνο του μαστού φαίνεται να παίζει κρίσιμο ρόλο στην προσαρμογή στη νόσο και στην επακόλουθη δυσφορία. Ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζουν τα μέλη της οικογένειας και ο σύζυγος της γυναίκας. Οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια αλλά και οι ευρύτερες διαπροσωπικές σχέσεις δεν φαίνεται να επηρεάζονται από τη νόσο και σε μερικές περιπτώσεις βελτιώνονται. Η αντίληψη από την ίδια την γυναίκα ότι της παρέχεται υψηλού βαθμού υποστήριξη από το περιβάλλον της αποτελεί ανεξάρτητο παράγοντα που βελτιώνει την προσαρμογή της και μειώνει την δυσφορία της. Ο ρόλος παραγόντων του κοινωνικού περιβάλλοντος της γυναίκας στην πρόκληση καρκίνου του μαστού έχει μελετηθεί με διάφορες αναδρομικού τύπου επιδημιολογικές έρευνες. Μια τελευταία έρευνα με πολύ καλή μεθοδολογία έδειξε ότι σοβαρά γεγονότα ζωής κατά την διάρκεια των προηγούμενων 5 ετών πριν την διάγνωση, αυξάνουν τον κίνδυνο για καρκίνο του μαστού από 3 έως 11 φορές. Τέτοια σοβαρά γεγονότα ζωής είναι μεταξύ άλλων ο θάνατος αγαπημένου προσώπου και η σοβαρή αρρώστια στο οικογενειακό περιβάλλον.⁵⁶

Όσον αφορά την οικογένεια συγκεκριμένα της καρκινοπαθούς, τις αντιδράσεις απέναντι στην ασθένεια και τη στήριξη που η ίδια δύναται να προσφέρει, εκτενέστερος λόγος γίνεται στο επόμενο υποκεφάλαιο.

3.1 Η οικογένεια της καρκινοπαθούς

Ο τρόπος χειρισμού της όλης κατάστασης σε μεγάλο βαθμό θα οριστεί από αυτούς που έχει γύρω του ο ασθενής. Η οικογένεια, αφού αποδεχτεί πως ένα της μέλος νοσεί, καλείται να

---

⁵⁶ <http://www.stress.gr>

προσαρμοστεί σε νέα δεδομένα. Ακόμη και ο τρόπος συμπεριφοράς απέναντι στον ασθενή αλλάζει. Συνήθως, η οικογένεια δημιουργεί γύρω από τον ασθενή ένα κλίμα υπερπροστασίας και ψεύτικης αισιοδοξίας αποφεύγοντας έτσι οποιαδήποτε δυσάρεστη επικοινωνία. Με αυτό τον τρόπο υψώνεται ένα τείχος όπου πράγματα αφήνονται να εννοηθούν χωρίς όμως να λεχθούν. Αποφεύγονται να χρησιμοποιηθούν λέξεις όπως καρκίνος και χημειοθεραπεία.⁵⁷

Ο ασθενής βλέποντας τους άλλους να αλλάζουν στάση και συμπεριφορά απομονώνεται σιγά σιγά μέσα από την προσπάθεια τους να τον προστατέψουν. Και ενώ στην φάση αυτή έχει την ανάγκη να εκφράσει φόβους και αγωνίες εισπράττει οίκτο και σιωπή. Η οικογένεια απαιτείται να έχει ανοικτή επικοινωνία με τον ασθενή προκειμένου να βοηθηθούν τα μέλη της οικογένειας να εκφράσουν τα δικά τους συναισθήματα και ανάγκες καθώς επίσης και ο ασθενής να λειτουργήσει μέσα από έναν ρόλο όχι παθητικού δέκτη αλλά υπεύθυνου και ενεργητικού.⁵⁸

Στην επόμενη υποπαράγραφο αναλύονται οι αντιδράσεις των μελών της οικογένεια αλλά και η εμπλοκή του ρόλου του θεράποντα ιατρού.

3.1.1 Αντιδράσεις μελών οικογένειας καρκινοπαθούς και ο ρόλος του ειδικού

Μια αρρώστια όταν είναι σοβαρή ή χρόνια διαταράσσει όχι μόνο την προσωπική ζωή του ασθενούς, αλλά και τις σχέσεις του με τα μέλη της οικογένειας και την ίδια τη ζωή των μελών αυτών. Εκτός από τον άρρωστο, πάσχουν συγχρόνως και ο, η σύζυγος, τα παιδιά, οι γονείς, τα αδέρφια ή και άλλοι συγγενείς κατά περίπτωση. Τα αισθήματα και οι αντιδράσεις είναι σχεδόν οι ίδιες με αυτές του ασθενούς. Αυτές είναι σοκ, άρνηση και θυμός. Αναρωτιούνται γιατί συνέβη στη δική τους οικογένεια, γιατί αυτή τη στιγμή της ζωής τους και γιατί ο Θεός ήταν τόσο άδικος μαζί τους. Θεωρεί το κάθε μέλος της οικογένειας υπεύθυνο τον εαυτό του για αυτή την εξέλιξη στη ζωή του ασθενούς.⁵⁹

Συχνά ο ασθενής προσέρχεται στον γιατρό, συνοδευόμενος από κάποιο συγγενικό του πρόσωπο. Συνεπώς η επικοινωνία με τον άρρωστο συχνά δεν περιορίζεται σε δύο μόνο πρόσωπα, αλλά διευρύνεται και αφορά σε πολύ περισσότερα άτομα.⁶⁰

Πολλές φορές στις περιπτώσεις ασθενών με καρκίνο οι συγγενείς. Όπως προειπώθηκε, συνωμοτούν έτσι ώστε να μην αποκαλυφθεί στον άρρωστο η διάγνωση φοβούμενοι την ψυχολογική του αντίδραση. Πολλές φορές ο άρρωστος υποπτεύεται την αλήθεια, αλλά σκέφτεται ότι αυτή θα είναι ψυχικά δυσβάστακτη για τους συγγενείς του και έτσι προσπαθεί να τους προστατεύσει από την επώδυνη πραγματικότητα, αποφεύγοντας να μιλάει γι' αυτήν και προσποιούμενος ότι δεν γνωρίζει τίποτε. Αποτέλεσμα είναι η απομόνωση του αρρώστου, ο οποίος σηκώνει το φορτίο της διάγνωσης

⁵⁷ Γούλα Ν., Παναγιωτοπούλου Ε., Ρηγάτος Σ., Αραβαντινός Γ., Σαμαντάς Ε., *Δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης του ογκολογικού ασθενούς*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁵⁸ Επιστημονική Επιτροπή Ελληνικής Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας (Ιανουάριος-Μάρτιος 2001), *Οι αντιδράσεις στη ψυχολογική κατάσταση των συγγενών που πάσχουν από καρκίνο*, Ογκολογική Ενημέρωση, σελ. 15.

Γούλα Ν., Παναγιωτοπούλου Ε., Ρηγάτος Σ., Αραβαντινός Γ., Σαμαντάς Ε., *Δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης του ογκολογικού ασθενούς*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁶⁰ Γρηγοροπούλου Ελπινίκη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33, σελ. 43.

μόνος του, γεγονός που δημιουργεί περισσότερο άγχος, φόβο και σύγχυση. Αντίστοιχα, οι συγγενείς αναγκάζονται να αντιμετωπίσουν με ψέματα την κατάσταση, και αυτή η εξαπάτηση πληγώνει τον ασθενή περισσότερο από την επώδυνη αλήθεια.⁶¹

Αποτέλεσμα είναι η οικογένεια να μην επικοινωνεί ουσιαστικά και να μην επιλύει σημαντικά προβλήματα, σε μια χρονική στιγμή που περισσότερο παρά ποτέ υπάρχει ανάγκη στενής συνεργασίας. Απώτερη συνέπεια μπορεί να είναι η ανάπτυξη ενοχής και τύψεων στους συγγενείς μετά τον θάνατο του αρρώστου, διότι πιστεύουν ότι δεν στάθηκαν κοντά του όσο έπρεπε.⁶²

Συχνά δίνεται η εντύπωση ότι οι συγγενείς προσπαθούν να προστατεύσουν τον εαυτό τους από τον πόνο της αποκάλυψης, αλλά το συνηθέστερο είναι ότι πραγματικά ενεργούν από αγάπη και ενδιαφέρον για τον ασθενή. Μερικές φορές το αίτημά τους για απόκρυψη της αλήθειας μπορεί να προέρχεται από άρνηση των ιδίων να δεχθούν την πραγματικότητα, οπότε θα πρέπει να βοηθηθούν από κάποιον ειδικό προς την κατεύθυνση αυτή.⁶³

Αφού διαπιστωθεί πόσα καταλαβαίνουν σχετικά με την αρρώστια, θα πρέπει να συζητηθεί για την δική τους ψυχολογική επιβάρυνση αν θα προσποιούνται στον άρρωστο ότι η κατάστασή του δεν είναι σοβαρή. Εφόσον οι συγγενείς παραδεχθούν ότι η απόκρυψη της αλήθειας συνεπάγεται μεγάλη ψυχική οδύνη για τους ίδιους ο ειδικός μπορεί να θέσει το ζήτημα της ανοικτής συζήτησης με τον ασθενή, όπου θα του δοθεί η ευκαιρία να εξωτερικεύσει όσα εκείνος γνωρίζει.⁶⁴

Αν ο ασθενής βρίσκεται σε άρνηση και ψυχολογικά φαίνεται να ισορροπεί καλά μέσα στην άγνοιά του, θα γίνει σεβαστός αυτός ο αμυντικός μηχανισμός του και δεν θα καταβληθεί προσπάθεια για να του αποκαλυφθεί η αλήθεια που δεν είναι έτοιμος να δεχθεί. Αν όμως δείξει ότι πράγματι ξέρει ή υποπτεύεται την αλήθεια τότε θα μπορέσουμε να επιβεβαιώσουμε τις υποψίες του και έτσι να διευκολύνουμε τον διάλογο με τους συγγενείς. Ο διάλογος αυτός θα επιτρέψει στα μέλη μιας οικογένειας να έχουν την καλύτερη δυνατή ανταλλαγή απόψεων μέσα στην πραγματικότητα που δημιουργεί η νόσος και να ολοκληρώσουν εργασίες ή υποχρεώσεις, που αλλιώς μπορεί να έμενε σε εκκρεμότητα, λόγω της έλλειψης επικοινωνίας.⁶⁵

Αρκετές φορές ο ασθενής βρίσκεται και εκείνος σε μια κατάσταση προστατευτικής σιωπής απέναντι στους οικείους του, η διαμεσολάβηση του ειδικού για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας κατά κανόνα θα είναι ευπρόσδεκτη και από τα δύο μέρη, αν και ο διάλογος θα είναι συναισθηματικά πολύ φορτισμένος. Είναι αυτονόητο ότι μια τέτοια προσέγγιση μπορεί να εφαρμοστεί και να

---

⁶¹ Βασιλείου Β.Α., Κατσούλη Ε., Αρφάνη Ι., Γιαννακάκης Μ., Αποστολοπούλου Ε., Τσοτσούρου Ο., Νικολάου Ν., *Επίδραση της ψυχοκοινωνικής στήριξης του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του στην αντιμετώπιση της νόσου*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁶² ό.π.

⁶³ www.health.in.gr

⁶⁴ Δρ Αντώνιος Κ. Παπαγιάννης Α.(2003), *Μιλώντας με τον άρρωστο, Εισαγωγή στην Κλινική Επικοινωνία*, Αθήνα:UNIVERSITY STUDIO PRESS σελ. 105.

⁶⁵ Βασιλείου Β.Α., Κατσούλη Ε., Αρφάνη Ι., Γιαννακάκης Μ., Αποστολοπούλου Ε., Τσοτσούρου Ο., Νικολάου Ν., *Επίδραση της ψυχοκοινωνικής στήριξης του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του στην αντιμετώπιση της νόσου*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

αποδώσει καλύτερα, αν ο ίδιος ο ειδικός έχει ξεπεράσει τους δικούς του φόβους και την αμηχανία του μπροστά στις συναισθηματικές αντιδράσεις των συνομιλητών του.⁶⁶

Συχνά ο γιατρός αντιμετωπίζει περισσότερα από ένα συγγενικά πρόσωπα, που θέλουν να πάρουν ξεχωριστά πληροφορίες για τον ασθενή ή και να εκφράσουν διαφορετικές απόψεις για την πορεία της θεραπείας του. Αυτό συχνά φθάνει να γίνεται κουραστικό για τον γιατρό, όχι μόνο γιατί αποτελεί πρόσθετο φόρτο εργασίας, αλλά και διότι μπορεί ακούσια να δημιουργήσει διαφορετικές εντυπώσεις σε κάθε πρόσωπο και να οδηγήσει σε σύγχυση. Ακόμη ο γιατρός δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τις διαπροσωπικές σχέσεις των διαφόρων συγγενών, οι οποίες δεν είναι πάντα αγαθές και αρμονικές. Έτσι η παροχή πληροφοριών για τον ασθενή σε ένα αποξενωμένο συγγενή μπορεί να μην είναι σύμφωνη με τις επιθυμίες του αρρώστου και να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις, εχθρότητα ή και σε νομικές συνέπειες για τον γιατρό.⁶⁷

Μια τέτοια κατάσταση μπορεί να αποφευχθεί, αν από την πρώτη κατάλληλη ευκαιρία, ζητηθεί από τον ασθενή να ορίσει ένα συγκεκριμένο συγγενικό πρόσωπο με το οποίο θα επικοινωνεί ο γιατρός και με τη σειρά του θα μεταβιβάζει την πληροφόρησή μας προς τα άλλα μέλη της οικογένειας.⁶⁸

Ο συγγενής που έχει αναλάβει τη γενικότερη φροντίδα του ασθενή είναι απαραίτητο να επισκεφθεί ειδικό όχι μόνο για την καλύτερη αντιμετώπιση του πρώτου αλλά και για τη ψυχική ισορροπία του ίδιου που όπως φαίνεται από τα παρακάτω πολλές φορές κλονίζεται υπό αυτό το βάρος.

3.2 Οι συγγενείς όταν αναλαμβάνουν την φροντίδα της άρρωστης γυναίκας

Όταν μια γυναίκα αρρωσταίνει από καρκίνο, τότε τα μέλη της οικογένειάς της αναλαμβάνουν τη φροντίδα της. Οι θεραπείες στις οποίες υποβάλλεται η γυναίκα είναι επίπονες και οι παρενέργειές τους απαιτούν την συνεχή φροντίδα και προσοχή κάποιου άλλου μέλους. Το μέλος που αναλαμβάνει τη φροντίδα της χρειάζεται να καταβάλλει σωματική και ψυχική δύναμη για να στηρίξει την άρρωστη. Επίσης χρειάζεται να διαθέσει αρκετό από τον προσωπικό του χρόνο. Το έργο του συγγενή που αναλαμβάνει τη φροντίδα είναι αρκετά δύσκολο και ψυχοφθόρο και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το κατά πόσο είναι συνεργάσιμη η άρρωστη. Οι ευθύνες που τους αναλογούνται είναι πάρα πολλές. Μερικά από τα καθήκοντα τους περιλαμβάνουν: χορήγηση φαρμάκων, ψώνισμα, μαγείρεμα, τάϊσμα, λούσιμο, ντύσιμο, σήκωμα από το κρεβάτι, αλλαγή θέσεων στο κρεβάτι, βοήθεια για φυσικές ανάγκες, αλλαγμα ρούχων, διεκπεραίωση υποχρεώσεων όπως πλήρωμα λογαριασμών, εκτέλεση θελημάτων, παροχή συντροφιάς, συναισθηματική στήριξη και άλλα.⁶⁹

Συχνά ο συγγενής που φροντίζει την άρρωστη παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά :

1. Σωματική κούραση και καταπόνηση

⁶⁶ Δρ Αντώνιος Κ. Παπαγιάννης Α.(2003), *Μιλώντας με τον άρρωστο, Εισαγωγή στην Κλινική Επικοινωνία*, Αθήνα:UNIVERSITY STUDIO PRESS, σελ.109.

⁶⁷ Nettleton , *Κοινωνιολογία της υγείας και της ασθένειας* , Αθήνα: ΔΑΡΔΑΝΟΣ-Τυπωθήτω, σελ. 201-209.

⁶⁸ Γρηγοροπούλου Ελπινίκη (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33, σελ. 44-45.

⁶⁹ <http://www.medlook.net.cy>

2. Μειωμένο επίπεδο ενεργητικότητας
3. Αϋπνίες
4. Υπερφαγία ή αντίθετα ανορεξία
5. Πόνοι στην πλάτη
6. Στρες
7. Απογοήτευση
8. Κατάθλιψη
9. Εναλλαγές ψυχικής κατάστασης μεταξύ κακοκεφιάς και μελαγχολίας
10. Θυμός εναντίον της άρρωστης που φροντίζουν ή εναντίον άλλων
11. Μείωση των κοινωνικών επαφών με φίλους και συγγενείς
12. Απώλεια ενδιαφέροντος για συνήθεις ευχάριστες απασχολήσεις, χόμπι ή δραστηριότητες με άλλα μέλη της οικογένειας και φίλου
13. Αίσθημα ότι δεν υπάρχει πλέον χρόνος που να αφιερώνεται για τον ίδιο

Είναι καλό για τον συγγενή που έχει αναλάβει τη φροντίδα της άρρωστης να μοιράζεται τις ανησυχίες, τους προβληματισμούς και τα συναισθήματά του με τους υπόλοιπους συγγενείς ή να ζητήσει συμβουλές και ψυχολογική στήριξη από το θεράποντα ιατρό.⁷⁰

Πολλές φορές στη θέση του υποστηρικτή και εμπνευστή της ασθενούς βρίσκονται και τα παιδιά στα οποία όμως η ανακοίνωση της νόσου του καρκίνου πρέπει να πραγματοποιείται με λεπτούς χειρισμούς όπως αναφέρεται αναλυτικότερα στο επόμενο υποκεφάλαιο.

3.3 Αντιδράσεις των παιδιών όταν η μητέρα πάσχει από καρκίνο

Όταν ανακοινωθεί σε μια οικογένεια ότι η μητέρα πάσχει από καρκίνο συναισθήματα όπως φόβος ανασφάλεια, ενοχές κυριαρχούν όχι μόνο στα ενήλικα μέλη αλλά και στα παιδιά. Γι' αυτό το λόγο είναι σημαντικό οι γονείς να ανακοινώνουν οι ίδιοι στα παιδιά την ύπαρξη της ασθένειας, να τα βοηθήσουν να εκφράσουν όλες τις απορίες, τα συναισθήματα και τις ανησυχίες τους και να είναι έτοιμοι να τους δώσουν τις κατάλληλες απαντήσεις έτσι ώστε να αποφευχθούν οι λάθος πληροφορίες που πιθανώς να δοθούν στα παιδιά από το φιλικό και συγγενικό περιβάλλον.⁷¹

Οι αντιδράσεις ενός παιδιού σε μια διάγνωση καρκίνου θα εξαρτηθούν από τον τρόπο που θα χειριστούν το θέμα οι γονείς. Τα παιδιά έχουν την ικανότητα να αντιμετωπίζουν με μεγάλη επιτυχία καταστάσεις δύσκολες και το γεγονός αυτό δεν πρέπει να υποτιμάται. Στα παιδιά είναι σίγουρο ότι δεν πρέπει να κρύβεται η αλήθεια. Πρέπει ανάλογα με την ηλικία του παιδιού να βρεθεί ο κατάλληλος τρόπος ώστε το παιδί να μπορέσει να προετοιμαστεί για τις αλλαγές που θα έρθουν στην οικογένεια.⁷²

⁷⁰ <http://www.medlook.net.cy>

⁷¹ Επιστημονική επιτροπή του Συλλόγου «Άλμα Ζωής», *Τι να πω στο παιδί*, έντυπο προς ενημέρωση ενδιαφερομένων.

⁷² Βασιλείου Β.Α., Κατσούλη Ε., Αρφάνη Ι., Γιαννακάκης Μ., Αποστολοπούλου Ε., Τσοτσούρου Ο., Νικολάου Ν., *Επίδραση της ψυχοκοινωνικής στήριξης του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του στην αντιμετώπιση της νόσου*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

Πολλά παιδιά συνηθίζουν να κατηγορούν τον εαυτό τους για την ασθένεια της μητέρας ή να φοβούνται ότι θα κολλήσουν και αυτά και ότι θα πεθάνουν. Πρέπει οι γονείς να τους δώσουν ασφαλείς απαντήσεις ώστε να τα καθησυχάσουν Ανασταλτικοί παράγοντες για τους γονείς και ιδιαίτερα για την άρρωστη μητέρα είναι οι δικό τους φόβοι και ανησυχίες για το αβέβαιο μέλλον. Εάν νιώθουν ανίσχυροι να το κάνουν είναι χρήσιμο να συμβουλευτούν κάποιον ειδικό.⁷³

Τα παιδιά εξαρτώνται από τη μητέρα συναισθηματικά όσο και για την καθημερινή φροντίδα τους. Η ασθένειά της τους δημιουργεί ανασφάλεια διότι δεν απολαμβάνουν πλέον την προστασία και τη φροντίδα της, η μητέρα χρειάζεται πλέον τη φροντίδα τη στήριξη των παιδιών, δηλαδή οι ρόλοι αντιστρέφονται. Είναι χρήσιμο να αναλάβει την δύσκολη αυτή περίοδο κάποιο άλλο πρόσωπο την καθημερινή φροντίδα των παιδιών, τουλάχιστον όσο η μητέρα θα κάνει τις θεραπείες που χρειάζεται.

Τέλος είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους με φυσιολογικό τρόπο, να κλάψουν έτσι ώστε να εκτονωθεί η ένταση και να νιώσουν καλύτερα.⁷⁴

Στις περιπτώσεις που η μητέρα χάνει τελικά τη μάχη με τον καρκίνο είναι για ακόμη μία φορά απαραίτητο το γεγονός αυτό να ανακοινωθεί προσεκτικά. Αναλυτικότερα, ο τρόπος ανακοίνωσης παρουσιάζεται στο επόμενο υποκεφάλαιο.

3.4 Πώς ανακοινώνουμε στα παιδιά το τραγικό γεγονός.

Η απώλεια της μητέρας από την ασθένεια του καρκίνου είναι ένα γεγονός που διαταράσσει την ψυχική ισορροπία όλων των μελών της οικογένειας και ιδιαίτερα των παιδιών. Τα παιδιά ανάλογα με την ηλικία τους θα βιώσουν διαφορετικά το θάνατο της μητέρας. Παιδιά που έχουν ήδη βιώσει την απώλεια κάποιου φίλου ή κάποιου άλλου αγαπημένου προσώπου είναι πολύ δύσκολο να ανταπεξέλθουν και το ίδιο δύσκολο είναι και για τον πατέρα ο οποίος υποφέρει για το χαμό της γυναίκας του και νιώθει αδύναμος. Η καλύτερη λύση είναι να απευθυνθεί σε κάποιον ειδικό ο οποίος θα στηρίξει και τα παιδιά και τον ίδιο.⁷⁵

Είναι πολύ σημαντικό ο πατέρας να μην φοβάται να συζητήσει με τα παιδιά το τραυματικό γεγονός, τα παιδιά έχουν την ανάγκη να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, την λύπη να μοιραστούν τον πόνο, τον φόβο, την ανασφάλεια.⁷⁶

Αν τα παιδιά και ο πατέρας δεν συνομιλούν τακτικά για το τραυματικό γεγονός τότε θα δημιουργηθεί μεταξύ τους ένα συναισθηματικό κενό και τα μέλη της οικογένειας θα αρχίσουν να απομονώνονται. Είναι σημαντικό για τα παιδιά να νιώσουν ότι μπορούν να στηριχθούν στο πρόσωπο του πατέρα και ότι μπορούν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους και τους φόβους τους και ότι δεν θα

---

⁷³ Επιστημονική επιτροπή του Συλλόγου «Άλμα Ζωής», *Τι να πω στο παιδί*, έντυπο προς ενημέρωση ενδιαφερομένων.

⁷⁴ Βασιλείου Β.Α., Κατσούλη Ε., Αρφάνη Ι., Γιαννακάκης Μ., Αποστολοπούλου Ε., Τσοτσούρου Ο., Νικολάου Ν., *Επίδραση της ψυχοκοινωνικής στήριξης του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του στην αντιμετώπιση της νόσου*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁷⁵ <http://www.medlook.net.cy>

⁷⁶ Επιστημονική επιτροπή του Συλλόγου «Άλμα Ζωής», *Τι να πω στο παιδί*, έντυπο προς ενημέρωση ενδιαφερομένων.

χαθούν και αυτά όπως η μητέρα τους. Είναι σημαντικό να μην αγνοούνται οι ερωτήσεις των μικρών παιδιών και να δίνονται απαντήσεις σε ανάλογο πνεύμα. Τα μεγαλύτερα παιδιά θα νιώθουν την ανάγκη να μιλήσουν περισσότερο και συνέχεια για το τραυματικό γεγονός.⁷⁷

Είναι πολύ σημαντική η στάση του πατέρα και η αντίδρασή του απέναντι στο γεγονός και πολύ σημαντική η στήριξη από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον και του πατέρα και της μητέρας.⁷⁸

Μετά την ανακοίνωση του θανάτου της μητέρας τα παιδιά, ο σύζυγος αλλά και οι υπόλοιποι συγγενείς πενθούν και περνούν από συγκεκριμένα στάδια για τα οποία γίνεται λόγος αμέσως μετά.

3.5 Η μητέρα έφυγε. Η οικογένεια πενθεί

Μετά από τις επίπονες θεραπείες η άρρωστη μητέρα δεν κατορθώνει να κερδίσει τη μάχη για τη ζωή της. Οι συγγενείς βιώνουν την απώλεια και έχουν συναισθήματα όπως: όπως λύπη, θυμό, απελπισία, ενοχές, φόβο. Κάθε άνθρωπος που βιώνει το πένθος, βιώνει ξεχωριστά συναισθήματα και σωματικές ενοχλήσεις. Η απώλεια της μητέρας σημαίνει πλήρης αποδιοργάνωση για μια οικογένεια. Ο ψυχικός πόνος του πένθους είναι τόσο μεγάλος που μερικές φορές οι άνθρωποι αναζητούν τρόπους να τον αποφύγουν παρά να περάσουν από τα στάδια του. Δυστυχώς ο τρόπος αυτός δεν επιτρέπει την ανάρρωση από την ψυχική και σωματική οδύνη του πένθους.⁷⁹

Είναι σημαντικό να διακρίνουμε κάποια στάδια από τα οποία οι άνθρωποι που έχασαν αγαπημένα τους πρόσωπα θα περάσουν κατά τη διάρκεια του πένθους τους. Το αρχικό σοκ, χαρακτηρίζεται από την κρίση που ακολουθεί το δυστυχές συμβάν. Το στάδιο αυτό μπορεί να διαρκέσει μέρες ή εβδομάδες μετά από το θάνατο του αγαπημένου προσώπου. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από πολλές αντιδράσεις σωματικές και συναισθηματικές,⁸⁰

Η δεύτερη κρίση, μπορεί να εμφανιστεί σε οποιαδήποτε στιγμή κατά τους πρώτους μερικούς μήνες. Το αρχικό μούδιασμα που παρατηρείται κατά το πρώτο στάδιο που ως ένα σημείο βοηθά τον άνθρωπο που πενθεί, εξαφανίζεται. Ο πόνος μπορεί να είναι ακόμη μεγαλύτερος και η κατάσταση δυσκολότερη από ότι αρχικά το άτομο που πενθεί, νόμιζε ότι θα μπορούσε να είναι. Είναι σημαντικό στο στάδιο αυτό, να μην αποκρύβεται ο πόνος. Αυτός που πενθεί πρέπει να αναζητά βοήθεια από τα άτομα του περιβάλλοντος του, τα οποία μπορούν να το στηρίζουν.⁸¹

Στο τρίτο στάδιο των αναμνήσεων, το άτομο που πενθεί ξαναθυμάται, αναπολεί πάρα πολύ και συνεχώς, το αγαπημένο του πρόσωπο που πέθανε. Πολλοί που πενθούν, εκπλήσσονται για το μεγάλο

---

⁷⁷ ό.π.

⁷⁸ Βασιλείου Β.Α., Κατσούλη Ε., Αρφάνη Ι., Γιαννακάκης Μ., Αποστολοπούλου Ε., Τσοτσούρου Ο., Νικολάου Ν., *Επίδραση της ψυχοκοινωνικής στήριξης του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του στην αντιμετώπιση της νόσου*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁷⁹ Βασιλείου Β.Α., Κατσούλη Ε., Αρφάνη Ι., Γιαννακάκης Μ., Αποστολοπούλου Ε., Τσοτσούρου Ο., Νικολάου Ν., *Επίδραση της ψυχοκοινωνικής στήριξης του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του στην αντιμετώπιση της νόσου*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

⁸⁰ www.stress.gr

⁸¹ www.add.gr

αριθμό πραγμάτων που ξαναθυμούνται και των εμπειριών που είχαν μαζί με τα χαμένα αγαπημένα τους πρόσωπα, τις οποίες βιώνουν ξανά νοητικά.⁸²

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Στη σύγχρονη κοινωνία οι γυναίκες αναλαμβάνουν περισσότερους ρόλους σε σχέση με τους ρόλους που αναλάμβαναν στις παραδοσιακές κοινωνίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες οι γυναίκες είχαν αναλάβει τους εξής ρόλους: φρόντιζαν το σπίτι, ασχολούνταν με την ανατροφή των παιδιών και τη φροντίδα των αναξιοπαθόντων. Στις σύγχρονες κοινωνίες στους ρόλους αυτούς προστέθηκαν οι εξής: οι γυναίκες μπαίνουν στη διαδικασία σχεδιασμού της ζωής τους μέσα από την παρουσία τους στην αγορά εργασίας και στην ελεύθερη επιλογή συντρόφου. Στα νέα αυτά δεδομένα παρουσιάζεται σύγκρουση των ρόλων εφόσον το πρότυπο της μητέρας-νοικοκυράς διαδέχεται το πρότυπο της γυναίκας-καριέρας.⁸³

Σαν απόρροια της νέας πραγματικότητας είναι η εν μέρει αλλαγή του παραδοσιακού καταμερισμού της εργασίας ανάμεσα στα δύο φύλα. Η γυναίκα κάνει δυναμική την παρουσία της στην αγορά εργασίας ανδροποιείται και ανταγωνίζεται τους άνδρες συναδέλφους της. Η ανάληψη νέων ευθυνών και εν μέρει η διατήρηση των παλιών προσθέτει στη γυναίκα άγχος, πίεση που πολλές φορές σωματοποιείται μέσω ψυχοσωματικών εκδηλώσεων.⁸⁴

Η κοινωνική αλλαγή που έχει επέλθει όσον αφορά τη θέση της γυναίκας έχει πολλές διαστάσεις. Για τη καλύτερη κατανόηση των επιπτώσεων της αλλαγής αυτής στη ζωή και την ψυχολογία μιας σύγχρονης γυναίκας το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στα παρακάτω σημεία:

- α) Η γυναίκα ως φορέας φροντίδας
- β) Το γυναικείο ζήτημα και το Κράτος Πρόνοιας στην Ελλάδα
- γ) Το πρότυπο της γυναίκας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία
- δ) Η σχέση μητρότητας και εξάρτησης

---

⁸² Ελληνική Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας (Ιανουάριος-Μάρτιος 2001), *Οι επιδράσεις στη ψυχολογική κατάσταση των συγγενών που πάσχουν από καρκίνο*, Ογκολογική Ενημέρωση, σελ. 15.

⁸³ Τζαμαλούκα Γ.-Χατζηφωτίου Σ.(2004), *Σημειώσεις μαθήματος Γυναικεία Θέματα*, Ηράκλειο: Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σελ.12-27.

⁸⁴ ό.π.

4.1 Η γυναίκα ως φορέας φροντίδας

Ο όρος φορέας φροντίδας εμφανίστηκε στον αγγλοσαξονικό χώρο τη δεκαετία του '80. Φορείς φροντίδας είναι αυτοί που φροντίζουν συγγενείς και φίλους που λόγω αρρώστιας, αναπηρίας ή προχωρημένης ηλικίας δεν μπορούν να αυτοσυντηρηθούν. Παρότι πολλοί από τους φορείς φροντίδας δεν αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ότι επιτελούν ένα έργο ξέχωρο από το ρόλο τους ως γονείς, μητέρες, παιδιά ή αδέρφια, ο όρος είναι πλέον καθιερωμένος και συχνά επαναλαμβάνεται σε επίσημα κυβερνητικά κείμενα που αφορούν προτάσεις, και σχεδιασμό για τη φροντίδα στην κοινότητα⁸⁵.

Ο όρος φορέας φροντίδας εμφανίστηκε ύστερα από τις έντονες συζητήσεις στελεχών κοινωνικής πολιτικής για την αποϊδρυματοποίηση και την επανένταξη των χρονίως πασχόντων ατόμων στην κοινότητα. Το ρόλο του φορέα φροντίδας στην κοινότητα αναλαμβάνουν συνήθως οι γυναίκες. Το γεγονός αυτό προκύπτει μέσα από τον τρόπο που κοινωνικοποιείται η γυναίκα και τις κοινωνικές δεξιότητες που της έχουν δοθεί όπως ο αλτρουϊσμός⁸⁶ και η αυτοθυσία.⁸⁷

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μορφή της Μητέρας Τερέζας η οποία αφιέρωσε τη ζωή της στο φιλανθρωπικό της έργο και χαρακτηρίστηκε για την ευαισθησία και την ικανότητά της να ανακουφίζει τον ανθρώπινο πόνο.

Παράλληλα μέσα από τη σχέση του φορέα φροντίδας με τον άρρωστο αναπαράγεται η σχέση εξάρτησης του ατόμου από τις κοινωνικές υπηρεσίες και το κράτος. Η τάση αυτή προκάλεσε το ενδιαφέρον και τον προβληματισμό των φεμινιστριών. Μέσα από μελέτες η τάση αυτή στηρίχθηκε στη θεωρία του οικογενισμού⁸⁸ όπου η έκφραση συναισθημάτων όπως τρυφερότητα και στοργή αποτελεί γυναικεία δουλειά. π.χ. μητρικό φίλτρο. Μέσα από το μητρικό μοντέλο φροντίδας εκφράζεται η σχέση της νοσοκόμας με τον άρρωστο, και πάνω σε αυτή την εκδήλωση στηρίζεται πολύ συχνά η λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών.⁸⁹

Το σύστημα του κράτους Πρόνοιας της Ελλάδας έχει οργανωθεί έχοντας ως κυριότερο φορέα φροντίδας ενός αδύναμου μέλους την οικογένεια. Στα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά κράτη ο θεσμός της οικογένειας έχει αποδυναμωθεί και έχει ενισχυθεί το σύστημα Κοινωνικής Πρόνοιας και ο

⁸⁵ Λαμπροπούλου Κ. (1993), «Οι γυναίκες ως φορέας φροντίδας: Σημασία και επιδράσεις στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής», *Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής σήμερα*, Αθήνα: Ίδρυμα Καράγιωργα Σ., σελ.714.

⁸⁶ Με τον όρο αλτρουϊσμό εννοούμε την εγκατάλειψη των προσωπικών μας συμφερόντων και αποκλειστικά ενδιαφέρον για τα ενδιαφέροντα και την ευημερία ή ευτυχία των άλλων, αλλά παράλληλη αφοσίωση και στα ατομικά μας συμφέροντα και στα συμφέροντα των άλλων. Από: Γκίκας Σ. (1994), *Λεξικό Εννοιών*, Αθήνα: Σαββάλας, σελ. 37.

⁸⁷ Μαλούτα –Παντελίδου Μ: «Γυναικείο ζήτημα και Κράτος Πρόνοιας», Μαλούτας Θ.-Οικονόμου Δ. επιμ. (1988), *Προβλήματα ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εξάντας, σελ. 183-192. Σακελλαρόπουλος Θ. επιμ.(1999), *Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους*, Ά τόμος, Αθήνα: Κριτική Α.Ε. άρθρο: Λαμπροπούλου Κ.: *Φύλο και φροντίδα: Προβληματισμοί και αναθεωρήσεις στη σύγχρονη κοινωνική πολιτική*, σελ. 94-95.

⁸⁸ Οικογενισμός σημαίνει η προπαγάνδη πολιτικών ιδεών υπέρ της οικογένειας. Είναι συνυφασμένος με τον όρο οικογενειοποίηση ο οποίος αφορά τη θεώρηση όλων των μορφών συμβίωσης ως οικογένειας.

⁸⁹ Λαμπροπούλου Κ.: «Φύλο και φροντίδα: Προβληματισμοί και αναθεωρήσεις στη σύγχρονη κοινωνική πολιτική», Σακελλαρόπουλος Θ. επιμ.(1999), *Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους*, Α τόμος, Αθήνα: Κριτική Α.Ε., σελ. 98-99.

εθελοντισμός. Το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται κυρίως στις μεγαλουπόλεις όπου κυριαρχεί ένας περισσότερο ατομοκεντρικός τρόπος ζωής.⁹⁰

Συνήθως σε μια ελληνική οικογένεια προτιμάται η φροντίδα του άρρωστου παιδιού, του ηλικιωμένου να παρέχεται μέσα στους κύκλους της και υπάρχει αρνητική στάση στη φροντίδα εκτός σπιτιού και στον ιδρυματισμό. Οι κοινωνικές υπηρεσίες για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και τα παιδιά είναι ελάχιστες. Πρόσφατα εφαρμόστηκε στις κοινότητες το «Πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι» που απευθύνεται περισσότερο στους ηλικιωμένους και λιγότερο στα άτομα με αναπηρίες.⁹¹

Η ευθύνη της φροντίδας του άρρωστου μέλους που έχει ανατεθεί στις γυναίκες έχει και επιπτώσεις. Είναι συχνή η εικόνα της γυναίκας που εγκαταλείπει τη δουλειά της και μένει στο σπίτι για να φροντίσει τα παιδιά ή κάποιο ηλικιωμένο. Ένα μεγάλο ποσοστό ατόμων που είναι φορείς φροντίδας αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα υγείας. Το να είναι κάποιος φορέας φροντίδας σημαίνει ψυχική και σωματική κούραση. Η διαδικασία της στήριξης και της φροντίδας ενός ατόμου είναι ψυχοφθόρα και επίπονη διότι τα εξαρτώμενα άτομα δεν είναι πάντα συνεργάσιμα, εξαντλεί σωματικά διότι οι φορείς διαθέτουν αρκετό προσωπικό χρόνο πολλές φορές θυσιάζουν τον ύπνο τους, τις κοινωνικές τους επαφές, την ψυχαγωγία τους και συχνά εκδηλώνουν ασθένειες όπως κατάθλιψη και ψυχοσωματικές νόσους, διότι μέσα από την υπερπροσπάθεια παραμελούν τον εσωτερικό τους κόσμο και ενδιαφέρονται μόνο για τους άλλους.⁹²

4.2 Το γυναικείο ζήτημα και το Κράτος Πρόνοιας στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα το σύστημα Κοινωνικής Πρόνοιας στηρίζεται στο πρότυπο του δομολειτουργισμού. Δηλαδή το άτομο θεωρείται υπεύθυνο για ότι του συμβαίνει και οφείλει να προσαρμόσει τις ανάγκες του στις απαιτήσεις του συστήματος.⁹³

Στη λειτουργία του δομολειτουργικού μοντέλου στηρίζεται και η φιλοσοφία της αντιμετώπισης του γυναικείου ζητήματος στην Ελλάδα. Οι κοινωνικές παροχές, τα επιδόματα σε ανύπαντρες μητέρες, ηλικιωμένες είναι ανεπαρκή. Αυτό συμβαίνει διότι η γυναίκα και ιδιαίτερα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από τη σεξιστική αντίληψη του υποχρεωτικού αλτρουϊσμού και της αυθόρμητης αυτοθυσίας. Παράλληλα, βέβαια, καταβάλλεται σε πολλές περιπτώσεις η προσπάθεια ώστε οι

---

⁹⁰ ό.π.. σελ. 130-131. Βλ. επίσης Μαλούτα - Παντελίδου Μ., «Γυναικείο ζήτημα και Κράτος Πρόνοιας», Μαλούτας Θ.-Οικονόμου Δ. επιμ. (1988), *Προβλήματα ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εξάντας, άρθρο: σελ. 183-185. Στασινοπούλου Όλγα (2003), *Κράτος Πρόνοια ,Ιστορική εξέλιξη-Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Gutenberg σελ.135-141.

⁹¹ Λαμπροπούλου Κ. (1993), *Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής σήμερα, Οι γυναίκες ως φορέας φροντίδας Σημασία και επιδράσεις στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής*, Αθήνα: Ίδρυμα Καράγιωργα Σ., σελ. 727.

⁹² [www.http://medlook.gr/\(30-01-2006\)](http://www.medlook.gr/(30-01-2006)), *Τι συμβαίνει σε άτομα που φροντίζουν συγγενείς τους που είναι άρρωστοι;*

⁹³ Ζωγράφου Ανδρέας (1997), *Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα*, Πάτρα: Ζωγράφου, σελ. 97.

γυναίκες να μην εξαρτώνται από την λήψη επιδομάτων και άλλων διευκολύνσεων και να κινητοποιηθούν μόνες τους αξιοποιώντας τα μέσα που διαθέτουν.⁹⁴

Η αντίληψη αυτή ακολουθεί τις γυναίκες και στην εργασιακή απασχόληση όπου καταλαμβάνουν θέσεις στους χώρους της υγείας, της παιδείας και αλλού με χαμηλούς σχετικά μισθούς που έχουν ως βάση την οικιακή εργασία και αποτελούν προέκταση των φυσικών τους ρόλων (π.χ. νοσοκόμες, κοινωνικοί λειτουργοί, επισκέπτριες υγείας, οικιακοί βοηθοί σε ιδρυματικούς χώρους κ.α.) Είναι χαρακτηριστικό ότι τα προγράμματα κοινωνικών υπηρεσιών εκτελούνται κυρίως από γυναίκες. Μέσα από τις παραπάνω εκφάνσεις αναπαράγεται το μητρικό μοντέλο και αποκλειστικά υπεύθυνη για τη φροντίδα του παιδιού και του ηλικιωμένου καθίσταται οι γυναίκες.⁹⁵ Μέσα από τους αγώνες των φεμινιστριών έγινε προσπάθεια για την ισοκατανομή των ρόλων δύο φύλων, την αναγνώριση της οικιακής εργασίας και τη σύνδεσή της με την παραγωγή. Για χρόνια ο άντρας ήταν το σύμβολο της εργατικής δύναμης και η γυναίκα το σύμβολο της αναπαραγωγής της. Στην Ελλάδα αρχίζει να δημιουργείται φεμινιστική πολιτική συνείδηση ήδη από τη δεκαετία του 1870-80. Δημοσιεύονται άρθρα ή προκηρύξεις, εγκρίνονται ψηφίσματα με το σύνθημα «ψήφος εις τας γυναίκας» και ιδρύονται γυναικείοι σύλλογοι. Τελικά μόλις το 1930 παραχωρήθηκε το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες που είχαν συμπληρώσει το τριακοστό έτος της ηλικίας.⁹⁶

4.3 Το πρότυπο της γυναίκας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία

Στη σύγχρονη κοινωνία η γυναίκα- αφεντικό στην προσπάθειά της να επιβληθεί και να κερδίσει το σεβασμό των ανδρών συναδέλφων της υιοθετεί συμπεριφορές τους και ανδροποιείται. Στις προηγούμενες δεκαετίες όταν η γυναίκα άρχισε να έχει δυναμική παρουσία τόσο στις ακαδημαϊκές σπουδές όσο και στον επαγγελματικό χώρο εμφανίστηκε το πρότυπο της γυναίκας- καριέρας η οποία είχε δυναμική παρουσία στις επαγγελματικές συνεδριάσεις ενώ ο χρόνος για προσωπική ζωή ήταν πολύ περιορισμένος. Τα τελευταία χρόνια η γυναίκα προσπαθεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός επαγγελματικού χώρου και παράλληλα να είναι καλή σύζυγος και μητέρα.⁹⁷

Το πρότυπο αυτό ενισχύεται και προωθείται μέσα από τη διαφήμιση η οποία παρουσιάζει τη γυναίκα ως εξευγενισμένη σύζυγο, όμορφη, αισθησιακή, καλλίγραμμη, μια μοντέρνα νοικοκυρά η οποία βρίσκει την ευτυχία μέσα σε μια ακριβή και πεντακάθαρη κουζίνα. Παράλληλα είναι

⁹⁴ Μαλούτα - Παντελίδου Μ., «Γυναικείο ζήτημα και Κράτος Πρόνοιας», Μαλούτας Θ.-Οικονόμου Δ. επιμ.(1988), *Προβλήματα ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εξάντας, σελ. 192-193.

⁹⁵ ό.π., σελ. 183-185, 192-193. Βλ. επίσης Λαμπροπούλου Κ. (1993), *Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής σήμερα, Οι γυναίκες ως φορέας φροντίδας :Σημασία και επιδράσεις στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής*, Αθήνα: Ίδρυμα Καράγιωργα Σ., σελ. 715-717.

⁹⁶ Τζαμαλούκα Γ.-Χατζηφωτίου Σ. (2004), *Σημειώσεις μαθήματος Γυναικεία Θέματα*, Ηράκλειο: Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σελ.8-10, Λαμπροπούλου Κ., «Φύλο και φροντίδα: Προβληματισμοί και αναθεωρήσεις στη σύγχρονη κοινωνική πολιτική» στο Σακελλαρόπουλος Θ. επιμ. (1999) *Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους*, Ά τόμος, Αθήνα: Κριτική Α.Ε., σελ. 95-97. Βλ. ακόμα Μαλούτα –Παντελίδου Μ, «Γυναικείο ζήτημα και Κράτος Πρόνοιας», Μαλούτας Θ.-Οικονόμου Δ. επιμ. (1988), *Προβλήματα ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εξάντας, σελ. 184-185 και Ρώμας Χ. (1989), *Λεξικό Ανεπτυγμένων εννοιών*, Αθήνα: Επικαιρότητα, σελ.288-289.

⁹⁷ Τζαμαλούκα Γ.-Χατζηφωτίου Σ.(2004), *Σημειώσεις μαθήματος Γυναικεία Θέματα*, Ηράκλειο: Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σελ.12-27, 100.

πολύασχολη εργαζόμενη η οποία ενδιαφέρεται για την εξωτερική της εμφάνιση και τις σύγχρονες τάσεις της μόδας και συχνά υποκύπτει στα νέα προϊόντα της βιομηχανίας της ομορφιάς που έχει στηθεί για την ανάδειξη της θηλυκότητας.⁹⁸

Αξιοσημείωτη είναι η προσέγγιση των νέων μητέρων από τα ΜΜΕ μέσω της προώθησης βρεφικών τροφών, ρούχων, εκπομπών που δίνουν συμβουλές ανατροφής των παιδιών που προετοιμάζουν τις μέλλουσες μητέρες με άρθρα ειδικών για τις πρώτες ανάγκες, αντιδράσεις και προβλήματα ενός μωρού.⁹⁹

Το πρότυπο αυτό που προωθείται στις νέες γυναίκες προσθέτει στη γυναίκα ένα συνεχές αίσθημα της έλλειψης πληρότητας, ανασφάλειας, πίεσης για αναγκαστική αλλαγή το τρόπου ζωής της. Συχνά η πίεση αυτή σωματοποιείται με την εκδήλωση ψυχοσωματικών νόσων, όπως υποστηρίζεται από ορισμένους ερευνητές ότι αποτελεί ο καρκίνος. Όταν εκδηλώνεται σε μια γυναίκα μια χρόνια ασθένεια όπως ο καρκίνος συμβαίνουν πολλές αλλαγές και έρχονται νέα δεδομένα τα οποία θα εξεταστούν στην έρευνα. Και συγκεκριμένα στη θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν.¹⁰⁰

4.4 Γυναίκα και εξάρτηση – Η Ελληνίδα μάνα

Εξάρτηση είναι η αδυναμία ενός ανθρώπου να ισορροπήσει συναισθηματικά όταν είναι μόνος και αναζητά ένα σύντροφο για να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της ζωής. Η γυναίκα παρουσιάζει διάφορες μορφές εξάρτησης: εξάρτηση από γονείς, εξάρτηση από το σύζυγο, εξάρτηση από τα παιδιά. Συνήθως η γυναίκα που παρουσιάζει συναισθηματική εξάρτηση έχει τα εξής χαρακτηριστικά :

- α) αδυνατεί να πάρει αποφάσεις χωρίς την ενθάρρυνση των άλλων
- β) Επιτρέπει στους άλλους να παίρνουν περισσότερες σημαντικές αποφάσεις για το άτομό της
- γ) Συμφωνεί με τους άλλους ακόμα και αν πιστεύει ότι έχουν άδικο γιατί φοβάται μην απορριφθεί
- δ) Δυσκολεύεται να πάρει πρωτοβουλίες
- ε) Προσφέρεται να εθελοντικά σε πράγματα που της είναι δυσάρεστα
- στ) Νιώθει απελπισία όταν είναι μόνη της
- ζ) Φτάνει σε απόγνωση όταν τελειώσει μια σχέση
- η) Υποφέρει από φόβους εγκατάλειψης
- θ) Πληγώνεται από την κριτική των άλλων¹⁰¹

---

⁹⁸ <http://www.aegean.gr>
<http://www.ergatikiexousia.gr>
<http://http.www.businesswoman.gr>

⁹⁹ ό.π.

¹⁰⁰ <http://www.aegean.gr>
<http://www.ergatikiexousia.gr>
<http://www.businesswoman.gr>

¹⁰¹ Τζαμαλούκα Γ.-Χατζηφωτίου Σ.(2004), *Σημειώσεις μαθήματος Γυναικεία Θέματα*, Ηράκλειο: Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σελ.22.

Στην «παραδοσιακή ελληνική οικογένεια» κυριαρχεί το πρότυπο της υπερπροστατευτικής μητέρας η οποία προσπαθεί να καλύψει τα συναισθηματικά κενά της συζυγικής ζωής μέσα από την προσκόλληση στο παιδί της. Η υπερπροστατευτική μητέρα αρνείται να συνειδητοποιήσει ότι το παιδί της μεγαλώνει και ότι πρέπει να το αποχωριστεί. Έτσι δεν δίνεται στο παιδί η ευκαιρία να απογαλακτιστεί με έναν υγιή τρόπο. Συχνά η μητέρα υιοθετεί παρεμβατικό ρόλο στη ζωή του παιδιού της προσπαθώντας να έχει τον έλεγχο των καταστάσεων και την εποπτεία του παιδιού της. Έτσι συχνά υπάρχουν εντάσεις και συγκρούσεις στις σχέσεις μητέρας - παιδιού.¹⁰²

Στην ελληνική επαρχία δεν είναι σπάνιο το πρότυπο της γυναίκας που είναι εξαρτημένη και υποταγμένη στην ανδρική εξουσία. Συχνά εξαρτάται οικονομικά από το σύζυγο ο οποίος έχει τον έλεγχο των εσόδων και των εξόδων, αδυνατεί να εκφράσει την άποψη της φοβούμενη την αντίδρασή του, ανέχεται ύβρεις, ταπεινώσεις, απειλές και εκβιασμούς, αφήνει την κατάσταση να διαιωνίζεται φοβούμενη τις αντιδράσεις του κοινωνικού περίγυρου. Μια γυναίκα εμφανίζει αυτή τη μορφή της συναισθηματικής εξάρτησης όταν προέρχεται από οικογένεια με αυταρχικό πατέρα, ανύπαρκτο το ρόλο της μητέρας με αποτέλεσμα να έχει πολύ λιγότερες ευκαιρίες για ανάπτυξη της προσωπικότητας και την απόκτηση κοινωνικής ταυτότητας πέρα από το φυσικό ρόλο.¹⁰³

Όπως φαίνεται από όσα αναφέρθηκαν οι γυναίκες αποτελούν σημαντικό παράγοντα κοινωνικής προσφοράς διότι κατέχουν σημαντικό ρόλο στην οικογένεια ως σύζυγοι και μητέρες και η παρουσία τους ως επαγγελματίες είναι αισθητή στις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και στα άτυπα δίκτυα φροντίδας. Συχνά οι γυναίκες στην προσπάθειά τους να ανταποκριθούν στους ρόλους που αναλαμβάνουν παραμελούν τον εαυτό τους με αποτέλεσμα τη φθορά της υγείας και της ψυχολογίας τους και την εκδήλωση χρόνιων νόσων με ψυχοσωματική βάση όπως ο καρκίνος. Όταν μια γυναίκα εμφανίζει χρόνια ασθένεια διαταράσσεται η ισορροπία στην οικογένεια, παρουσιάζει έκπτωση από τα εργασιακά της καθήκοντα.¹⁰⁴

Η γυναίκα με καρκίνο είναι το άτομο που κάτω από την ταμπέλα της αρρώστιας συγκεντρώνει όλη την προσοχή και ταυτόχρονα όλη την αταξία- χάος της οικογένειας. Έτσι τα άλλα μέλη της οικογένειας δεν έχουν καιρό να στραφούν στις δικές τους δυσκολίες και στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, μιας και δεν έχουν ένα τόσο σημαντικό πρόβλημα να αντιμετωπίσουν. Η άρρωστη γυναίκα χρησιμεύει για να διατηρήσει ισορροπίες.¹⁰⁵

---

¹⁰² ό.π., σελ.14-22.

¹⁰³ Τζαμαλούκα Γ.-Χατζηφωτίου Σ. (2004), *Σημειώσεις μαθήματος Γυναικεία Θέματα*, Ηράκλειο: Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σελ.18-22.

¹⁰⁴ Γρηγοροπούλου Ελπινίκη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33ο, σελ.44-45.

¹⁰⁵ ό.π.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά στον τρόπο που οργανώνονται και εφαρμόζονται οι τομείς της πρόληψης και της αντιμετώπισης του καρκίνου από δημόσιους φορείς και από εθελοντικούς συλλόγους. Συγκεκριμένα αναφερόμαστε στις εξής θεματικές:

α) Καρκίνος και Δημόσιοι φορείς αντιμετώπισης. Στο πρώτο υποκεφάλαιο γίνεται αναφορά στα δικαιώματα του ασθενή ενός δημόσιου νοσοκομείου τα οποία κατοχυρώνονται από τη Διακήρυξη της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας του Άμστερνταμ το 1994. Στη συνέχεια γίνεται παράθεση των παροχών των Δημόσιων Νοσοκομείων στους καρκινοπαθείς στην Ελλάδα.

β) Ψυχολογική υποστήριξη του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο γίνεται αναφορά στον τρόπο με τον οποίο οι ειδικοί παρέχουν ψυχολογική στήριξη στον καρκινοπαθή και το οικογενειακό του περιβάλλον. Αναφέρονται συγκεκριμένα τα σημεία που πρέπει να επικεντρώσει την παρέμβασή του ο ειδικός τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και στα μέλη της οικογένειάς του.

γ) Βασικές αρχές Ψυχοθεραπείας του καρκινοπαθούς. Στο τρίτο υποκεφάλαιο γίνεται αναφορά στα σημεία στα οποία πρέπει να εστιάσει την παρέμβαση του ένας ψυχοθεραπευτής όταν εργάζεται σε ατομικό επίπεδο με καρκινοπαθείς.

δ) Ο Εθελοντισμός στον αγώνα κατά του καρκίνου. Στο τέταρτο υποκεφάλαιο γίνεται αναφορά στον σκοπό και στους επιμέρους στόχους που εξυπηρετεί η λειτουργία εθελοντικών συλλόγων για τον καρκίνο. Παραθέτονται οι δράσεις που μπορεί να οργανώσει ένας εθελοντικός σύλλογος για τον καρκίνο.

ε) Βιοϊατρικό μοντέλο υγείας: Στο πέμπτο υποκεφάλαιο παρουσιάζεται η ερμηνεία και αντιμετώπιση του καρκίνου από τη σύγχρονη ιατρική με τη χρήση του Βιοϊατρικής αντίληψης της νόσου.

στ) Ολιστικό μοντέλο υγείας: Στο έκτο υποκεφάλαιο παρουσιάζεται η ερμηνεία και αντιμετώπιση του καρκίνου από τη σύγχρονη ιατρική με τη χρήση της Ολιστικής αντίληψης της νόσου.

ζ) Ενημέρωση καρκινοπαθούς για την ύπαρξη της ασθένειας-Ένα ηθικό ζήτημα: Στο έβδομο υποκεφάλαιο γίνεται ανάλυση του ηθικού ζητήματος που έχει ένας γιατρός για την ανακοίνωση μιας διάγνωσης καρκίνου σε έναν ασθενή.

5.1 Καρκίνος και Δημόσιοι φορείς αντιμετώπισης

Σύμφωνα με την διακήρυξη της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας του Άμστερνταμ το 1994 οι ασθενείς κατοχυρώνουν τα εξής δικαιώματα στη δημόσια περίθαλψη :

- Κάθε ένας έχει δικαίωμα στο σεβασμό του προσώπου του ως ανθρώπινου όντος.
- Κάθε ένας έχει δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.
- Κάθε ένας έχει δικαίωμα στη φυσική και ψυχική ακεραιότητα και στην ασφάλεια του προσώπου του.
- Κάθε ένας έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής.
- Κάθε ένας έχει δικαίωμα να γίνονται σεβαστές οι ηθικές και πολιτιστικές του αξίες καθώς και οι θρησκευτικές και πολιτιστικές πεποιθήσεις.
- Κάθε ένας έχει δικαίωμα σε προστασία της υγείας του , στο επίπεδο που μπορεί να επιτυγχάνεται κάθε φορά από τα εφαρμοζόμενα επιστημονικά μέτρα για την πρόληψη των ασθενειών και την φροντίδα της υγείας.¹⁰⁶
- Κάθε ένας έχει το δικαίωμα στο να επιδιώκει το μεγαλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας για το εαυτό του.

Σύμφωνα με τη διακήρυξη αυτή πρέπει να ορίζονται και τα δικαιώματα των καρκινοπαθών στη δημόσια περίθαλψη. Στα Ελληνικά νοσοκομεία οι ελλείψεις όσον αφορά τη νοσηλεία και πραγματοποίηση των θεραπειών των καρκινοπαθών είναι αρκετές. Οι κλίνες στα δημόσια νοσοκομεία είναι περιορισμένες, υπάρχουν ελλείψεις σε ιατρικά μηχανήματα, όπως αξονικοί και μαγνητικοί τομογράφοι, υπάρχουν λίστες αναμονής για τους καρκινοπαθείς που πρέπει να υποβληθούν σε ακτινοβολίες ή χημειοθεραπείες. Λίστες αναμονής υπάρχουν και για τους καρκινοπαθείς που πρέπει να υποβληθούν σε χειρουργική επέμβαση. Οι χημειοθεραπείες και οι ακτινοβολίες πραγματοποιούνται δωρεάν, όμως το κόστος των φαρμάκων που πρέπει να λάβουν βρίσκεται στην ευθύνη του ασφαλιστικού ταμείου στο οποίο ανήκει ο ασθενής. Για παράδειγμα ο ΟΓΑ ενώ παλιότερα τα χορηγούσε δωρεάν τώρα απαιτεί τη συνδρομή των ασθενών σε ένα μεγάλο ποσοστό.¹⁰⁷

5.2 Ψυχολογική υποστήριξη του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του

¹⁰⁶ www.who.gr

¹⁰⁷ www.pubmed.org, Δράκος Σωτήρης (7-5-2003), *Ογκολογικοί θάλαμοι*.

www.health.in.gr, Χάϊδος Χρήστος (31-01-2006), *Η τάλαιπωρία και η οικονομική αδυναμία των καρκινοπαθών ασφαλισμένων του ΟΓΑ για την προμήθεια των απαραίτητων για την πάθησή τους αναλώσιμων υλικών*.

Η διάγνωση καρκίνου για ένα άτομο της οικογένειας αποτελεί μια κατάσταση κρίσης. Συνήθως τη διάγνωση συνοδεύουν συναισθήματα άγχους, φόβου, θυμού, θλίψης που εκδηλώνονται τόσο από τον ίδιο τον ασθενή όσο και από την οικογένειά του. Το επόμενο βήμα του ασθενή και της οικογένειάς του είναι να ζητήσουν ψυχολογική στήριξη από κάποιον ειδικό έτσι ώστε να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και να ξεπεραστεί η κρίση. Κάποιοι ασθενείς επιλέγουν να απευθυνθούν στην κοινωνική υπηρεσία του νοσοκομείου στο οποίο παρακολουθούνται, κάποιοι άλλοι επιλέγουν να απευθυνθούν σε κάποιο ιδιώτη ψυχολόγο ή ψυχίατρο.

Ο ειδικός που θα χειριστεί μια περίπτωση καρκινοπαθούς αντιμετωπίζει την κρίση ακολουθώντας τα εξής επτά στάδια :

1. Να εκτιμήσει τους κινδύνους που εγκυμονεί η ασθένεια για την ασφάλεια του ίδιου του ασθενή και τις επιπτώσεις στο οικογενειακό περιβάλλον
2. Να εδραιώσει συμμαχία και σωστή επικοινωνία με τον ασθενή και την οικογένειά του
3. Να προσδιοριστούν τα σημαντικότερα προβλήματα που προκύπτουν από την κρίση
4. Ο ασθενής και τα μέλη της οικογένειας να μάθουν να διαχειρίζονται με ασφαλή τρόπο τα συναισθήματά του.
5. Να διερευνηθούν οι πιθανές εναλλακτικές λύσεις σε θέματα που έχουν προκύψει από την κρίση.
6. Να διατυπωθεί ένα σχέδιο δράσης.
7. Να παρέχεται συνεχιζόμενη υποστήριξη στον ασθενή και την οικογένειά του.¹⁰⁸

Ο ειδικός οφείλει να προετοιμάζει τον ασθενή για κάθε αλλαγή που συμβαίνει στην πορεία της υγείας του ασθενούς και παράλληλα να προετοιμάζει και τα μέλη της οικογένειάς του. Σημαντική είναι η στήριξη κατά τη διάρκεια των επώδυνων θεραπειών οι οποίες έχουν επιπτώσεις τόσο στην εξωτερική εικόνα του ασθενούς (απώλεια μαλλιών, βάρους) όσο και στην καθημερινότητά του (έκπτωση από την εργασία του, έκπτωση από τα οικογενειακά του καθήκοντα). Συχνά στην οικογένεια υπάρχει εναλλαγή των ρόλων όταν π.χ. η μητέρα είναι ασθενής. Οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν όχι μόνο τους ενήλικες αλλά και τα παιδιά στα οποία ο ειδικός πρέπει να στρέψει την προσοχή του. Ανάλογα με την ηλικία και το βαθμό ωρίμανσης του κάθε παιδιού υπάρχει και η ανάλογη αντίδραση στην κατάσταση κρίσης που βρίσκεται η οικογένεια. Οι αντιδράσεις αυτές μπορεί να είναι: άρνηση, συναισθήματα θυμού και θλίψης, έκπτωση από τα μαθήματα και τις δραστηριότητές τους. Στα θέματα αυτά χρειάζεται η άμεση στήριξη του ειδικού μέσω της παρότρυνσης έκφρασης των συναισθημάτων με το σωστό τρόπο.¹⁰⁹

Η στήριξη του καρκινοπαθούς και της οικογένειας του γίνεται πιο δύσκολη όταν η εξέλιξη της νόσου δεν είναι η επιθυμητή και υπάρχει το ενδεχόμενο του θανάτου. Στο σημείο αυτό ο ειδικός

---

¹⁰⁸ Payne M, επιμ. Καλλινικάκη Θ.(2000), *Σύγχρονη Θεωρία της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 193.

¹⁰⁹ Βασιλείου Β.Α., Κατσούλη Ε., Αρφάνη Ι., Γιαννακάκης Μ., Αποστολοπούλου Ε., Τσοτσούρου Ο., Νικολάου Ν., *Επίδραση της ψυχοκοινωνικής στήριξης του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του στην αντιμετώπιση της νόσου*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

πρέπει να προετοιμάσει τον ασθενή και την οικογένεια για το ενδεχόμενο της απώλειας. Μετά την απώλεια του ασθενούς ο ειδικός συνεχίζει τη στήριξη των μελών της οικογένειας και ιδιαίτερα των παιδιών που μπαίνουν στη διαδικασία του πένθους.

5.3 Βασικές αρχές Ψυχοθεραπείας του καρκινοπαθούς

Μπορούν να αναφερθούν οι βασικές αρχές των ψυχοθεραπευτών, πάνω στις οποίες στηρίζεται η παρέμβασή τους, στην περίπτωση του καρκινοπαθή:

- Η πίστη ότι οι ψυχολογικοί μηχανισμοί μπορούν να προκαλέσουν αλλά και να αντιστρέψουν την καρκινική διεργασία.
- Η δυνατότητα να αξιοποιηθούν οι βασικοί ψυχαναλυτικοί κανόνες σε μια ψυχοθεραπεία ατόμου με καρκίνο.
- Η απόφαση χωρίς αμφιθυμία να επενδύσουμε μαζικά, αλλά ελεγχόμενα, στον συγκεκριμένο άρρωστο. Η συναισθηματική συμμετοχή πρέπει να είναι στα ανώτατα όρια.
- Η αποδοχή της πρόταση από τον άρρωστο να μπει σε μια ψυχοθεραπευτική διαδικασία και η αποδοχή της εξωλεκτικής του πρότασης για μια συμβιωτική σχέση μαζί του. Η δέσμευση και από τις δυο πλευρές θα γίνει βέβαια μετά από πλήρη μελέτη με διαδοχικές συνεδρίες της ένδειξης και της αντένδειξης της προσφερόμενης θεραπείας για το συγκεκριμένο άρρωστο.
- Η αποδοχή από τον θεραπευτή της πιθανότητας να είναι αναποτελεσματική η θεραπεία και τελικά ο ασθενής να καταλήξει σε θάνατο παρά τις προσπάθειες που κατέβαλλε.
- Η συνεχής αναζήτηση, κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης ψυχοθεραπείας, της διόρθωσης της πορείας της.
- Η σταθερή εποπτεία και ενίσχυση από τον εποπτεύοντα του ψυχοθεραπευτή καθώς και η συστηματική επεξεργασία των συναισθημάτων του, δηλαδή της αντιμεταβίβασής του.
- Τέλος, η αποδοχή από τον ψυχοθεραπευτή της σταθερής και γεμάτης ειλικρίνειας συνεργασίας με την υπηρεσία της ογκολογίας.¹¹⁰

5.4 Ομαδική Ψυχοθεραπεία Καρκινοπαθών

Στα πλαίσια της συναισθηματικής στήριξης που παρέχεται στους καρκινοπαθείς από τις κοινωνικές υπηρεσίες των νοσοκομείων και από οργανωμένους συλλόγους για τον καρκίνο ιδιωτικής πρωτοβουλίας λειτουργούν ομάδες ψυχοθεραπείας βραχείας υποστήριξης.

Συνήθως οι ομάδες ψυχοθεραπείας απευθύνονται σε καρκινοπαθείς που έχουν κάνει υποτροπή και σε καρκινοπαθείς προχωρημένου σταδίου. Στις ομάδες αυτές παρατηρείται μια τάση συνδυασμού

---

¹¹⁰ Γρηγοροπούλου Ελπινίκη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33ο, σελ. 42-43.

θεραπευτικών μεθόδων και τεχνικών, από διάφορες σχολές ψυχοθεραπείας. Στα νοσοκομεία λειτουργούν ομάδες βραχείας ψυχοθεραπείας γνωστικού προσανατολισμού.¹¹¹

Οι ασθενείς που συμμετέχουν στις ομάδες ψυχοθεραπείας έχουν τη δυνατότητα να μοιραστούν τους φόβους τους, τις αγωνίες τους και τα προβλήματα που αφορούν τις σχέσεις στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Ένας από τους πιο σημαντικούς στόχους των ομάδων αυτών είναι η διευκόλυνση της προσαρμογής των ασθενών στο νέο σχήμα ζωής που επιβάλλει η ασθένεια και η θεραπευτική της αντιμετώπισης.¹¹²

5.5 Ο Εθελοντισμός στον αγώνα κατά του καρκίνου

«Εθελοντικοί» χαρακτηρίζονται όλοι εκείνοι οι κοινωνικοί οργανισμοί, οι οποίοι συγκροτούνται σε ιδιωτική και μη κερδοσκοπική βάση για την επιδίωξη κάποιου συλλογικού σκοπού σημαντικού για όσους γίνονται αυτόβουλα μέλη τους.¹¹³

Στην Ελλάδα στον αγώνα κατά του καρκίνου σημαντική είναι η προσφορά των εθελοντικών οργανώσεων αν και η ύπαρξή τους δεν είναι διαδεδομένη στο ευρύ κοινό. Οι «εθελοντικοί οργανισμοί» δεν είναι κερδοσκοπικοί αν και η ιδιότητα του μέλους προϋποθέτει οικονομικές επιβαρύνσεις. Οι στόχοι των οργανώσεων αυτών καθορίζονται από την καταστατική δήλωση των ιδρυτικών μελών ή σε ειδικής σύνθεσης αργότερα.¹¹⁴

Η λειτουργικότητα των «εθελοντικών οργανώσεων» κατά του καρκίνου είναι η εξής:

1. Αποτελούν ένα τρόπο διαφυγής του καρκινοπαθή από την καθημερινότητά του στην ανάληψη υποχρεώσεων που βρίσκονται κοντά σε μια πλειάδα ενδιαφερόντων της προσωπικής του επιλογής.
2. Δίνεται η ευκαιρία της διασύνδεσης με άλλα άτομα που έχουν ιστορικό καρκίνου και αντιμετωπίζουν τις ίδιες ανησυχίες και φόβους, γίνεται ανταλλαγή εμπειριών, ακολουθούνται κοινοί δρόμοι αναζήτησης και παρέχεται συναισθηματική στήριξη.
3. Συνιστούν γέφυρες κινητικότητας και συμβάλλουν στην κοινωνική ενσωμάτωση των καρκινοπαθών στο σύστημα.

---

¹¹¹ Τσέργας Ν., «Καρκίνος και δίκτυα ψυχοκοινωνικής στήριξης», Ζαϊμάκης Γ-Κανδυλάκη Α. επιμ.(2005), *Δίκτυα κοινωνικής Προστασίας: Μορφές Παρέμβασης σε ευπαθείς ομάδες και σε πολυπολιτισμικές κοινότητες*, Αθήνα: Κριτική, σελ. 363.

¹¹² Καπελλούτο Ντ., Ελευθερίου Α. (2005), *Ομαδική θεραπεία και ογκολογικός ασθενής*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

¹¹³ Τάτσης Χ.Ν. (1991), *Κοινωνιολογία-Κοινωνική Οργάνωση και πολιτισμική Διεργασία*, Β' τόμος, Αθήνα: Οδυσσέας, σελ. 279.

¹¹⁴ ό.π., σελ. 280.

4. Οι δυνατότητες της συλλογικής προσπάθειας είναι πολύ μεγάλες αφού επιτρέπουν δράση όπως : την οργάνωση εκδηλώσεων για την πρόληψη και την ενημέρωση του κοινού για τον καρκίνο που σε ατομικό επίπεδο δεν είναι εφικτή, και την παροχή συναισθηματικής στήριξης σε πάσχοντα άτομα τόσο από ειδικούς όσο και από πρώην καρκινοπαθείς.¹¹⁵

5.6 Βιοϊατρικό μοντέλο υγείας

Στη σύγχρονη ιατρική οι χρόνιες ασθένειες όπως ο καρκίνος προσεγγίζονται με βάση το βιοϊατρικό μοντέλο υγείας. Η λειτουργία του ιατρικού μοντέλου στη νόσο του καρκίνου στηρίζεται στην ιατρική αντίληψη ότι αίτια της νόσου είναι βιολογικοί παράγοντες τους οποίους ο ιατρός καλείται να αντιμετωπίσει και να αποκαταστήσει την ισορροπία στο ανθρώπινο σώμα. Στο μοντέλο αυτό η αντιμετώπιση της ασθένειας γίνεται σε ατομικό επίπεδο.¹¹⁶

Η βιολογική ερμηνεία της νόσου οδηγεί στην επικέντρωση της αντιμετώπισης της νόσου μόνο από ιατρικής πλευράς μέσω της οργάνωσης νοσοκομειακών μονάδων εξειδικευμένων στη νόσο του καρκίνου. Στόχος της οργάνωσης των νοσοκομειακών μονάδων είναι η παροχή διάγνωσης και θεραπείας της νόσου του καρκίνου από εξειδικευμένο προσωπικό.¹¹⁷

Πριν την εφαρμογή του βιοϊατρικού μοντέλου η διάγνωση της νόσου στηριζόταν στην προφορική εξιστόρηση του προβλήματος από τον ασθενή. Στο βιοϊατρικό μοντέλο η διάγνωση της νόσου του καρκίνου γίνεται με τη χρήση ιατρικών μηχανημάτων υψηλής τεχνολογίας. Δηλαδή η σύγχρονη ιατρική επικεντρώνεται στο τι συμβαίνει στον άρρωστο μέσα στο σώμα του και την ύπαρξη παθολογικών ευρημάτων εστιάζοντας στην αντικειμενική διάσταση της ασθένειας και αγνοώντας την υποκειμενική.¹¹⁸

Η εφαρμογή του βιοϊατρικού μοντέλου στην ιατρική πράξη και περίθαλψη ωφελεί τη βελτίωση της κατάστασης υγείας των καρκινοπαθών αλλά κυρίως σε εξατομικευμένη βάση. Η πρόληψη και διατήρηση της υγείας των καρκινοπαθών προσδιορίζεται καλύτερα μέσα από την ολιστική προσέγγιση που αντιμετωπίζει την νόσο του καρκίνου όχι μόνο ως μια διαταραχή της ισορροπίας της λειτουργίας του ανθρώπινου σώματος αλλά ως απόρροια των αλληλεπιδράσεων του ατόμου με το κοινωνικό, βιολογικό και φυσικό περιβάλλον στο οποίο ζει.¹¹⁹

5.7 Ολιστικό μοντέλο υγείας

Η ολιστική προσέγγιση της αρρώστιας είναι η πιο σύγχρονη κοινωνιολογική τάση. Σύμφωνα με την τάση αυτή η ασθένεια δεν αντιμετωπίζεται ως μια διαταραχή της ισορροπίας της λειτουργίας του ανθρώπινου σώματος αλλά ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης του κοινωνικού, φυσικού και βιολογικού περιβάλλοντος. Ασθένειες όπως ο καρκίνος, οι καρδιαγγειακές παθήσεις και οι ψυχικές

---

¹¹⁵ Σαρρής Μ.(2001), *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 69.

¹¹⁶ ό.π., σελ.281

¹¹⁷ Σαρρής Μ.(2001), *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 69

¹¹⁸ ό.π., σελ. 70.

¹¹⁹ ό.π.

παθήσεις χαρακτηρίζονται ως ασθένειες του πολιτισμού. Αυτό συμβαίνει διότι οι ρυθμοί της ζωής έχουν αλλάξει, οι άνθρωποι ιδιαίτερα στις μεγαλουπόλεις έρχονται αντιμέτωποι με το καθημερινό στρες, τη μόλυνση του περιβάλλοντος αλλαγές οι οποίες έχουν αντίκτυπο στην ψυχική και σωματική υγεία του ατόμου.¹²⁰

Ο καρκίνος για παράδειγμα είναι μια ασθένεια η οποία φέρεται να έχει ως αίτια ψυχοσωματικούς, γωνιακούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες. Συνεπώς για την αντιμετώπιση της ασθένειας απαραίτητη κρίνεται η παρέμβαση της διεπιστημονικής ομάδας. Στη διεπιστημονική ομάδα συμμετέχουν όχι μόνο γιατροί αλλά ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, νοσηλευτές που θα ασχοληθούν με τη νόσο του καρκίνου όχι μόνο στην ιατρική αλλά και στην ψυχοκοινωνική της διάσταση. Με την καθιέρωση της διεπιστημονικής ομάδας δίνεται προτεραιότητα στην πρόληψη και όχι στη θεραπεία.¹²¹

Η εφαρμογή του ολιστικού μοντέλου προσέγγισης της υγείας στην πρόληψη και περίθαλψη είναι η πιο αποτελεσματική μέθοδος που απαιτεί την αναθεώρηση παλιότερων τάσεων όπως το βιοϊατρικό μοντέλο και την επικέντρωση στην πρόσληψη προσωπικού ποικίλων ειδικοτήτων έτσι ώστε να υπάρξει μια πιο σφαιρική αντίληψη της υγείας.¹²²

5.8 Ενημέρωση καρκινοπαθούς για την ύπαρξη της ασθένειας- Ένα ηθικό ζήτημα

Η αναγγελία μιας διάγνωσης καρκίνου σε έναν ασθενή αποτελεί ένα ηθικό δίλημμα για τον θεράποντα ιατρό. Τρεις είναι οι πιθανές εκδοχές αντιμετώπισης του διλήμματος αυτού:

1) Σε καμία περίπτωση δεν ανακοινώνεται στον καρκινοπαθή η ασθένειά του. Συνεπώς οι πληροφορίες που πρέπει να δίνονται στον ασθενή για τη διάγνωση της ασθένειας πρέπει να μην ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Κάποιοι ιατροί αποφεύγουν να το ανακοινώσουν στον ασθενή φοβούμενοι ότι ο ασθενής θα κάνει απόπειρα αυτοκτονίας. Στην πραγματικότητα τέτοια αντίδραση έχει σημειωθεί σε σπάνιες περιπτώσεις και μόνο όταν η ανακοίνωση έχει γίνει με λανθασμένο τρόπο.¹²³

2) Όλοι οι καρκινοπαθείς ανεξαιρέτως πρέπει να γνωρίζουν την αρρώστια τους και κάθε λεπτομέρεια που σχετίζεται με αυτή. Δεχόμενοι ότι ο καρκίνος αποτελεί ψυχοσωματική νόσο ο ασθενής πρέπει να γνωρίζει τη διάγνωση της νόσου έτσι ώστε να οργανώσει την άμυνα του απέναντι στη νόσο, να προσαρμοστεί στη νοσοκομειακή κοινότητα και στα νέα δεδομένα με στόχο μια θετική εξέλιξη της νόσου. Ένας ασθενής οφείλει να γνωρίζει τον λόγο που υποβάλλεται σε επίπονες θεραπείες, τι ακριβώς αποσκοπούν οι θεραπείες αυτές να πετύχουν, τις παρενέργειες που έχουν οι θεραπείες στον οργανισμό του ατόμου και τη διάρκειά τους. Επίσης αν η εξέλιξη της νόσου έχει αρνητική έκβαση ο

---

¹²⁰ Ευφραιμίδου Μ., Αλεξανδρίδης (2005), *Μια ψυχοσωματική προσέγγιση στον καρκίνο του μαστού*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

¹²¹ Ο.π..

¹²² Σαρρής Μ.(2001), *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*, Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 68.

¹²³ Γρηγοροπούλου Ελπινίκη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33ο, σελ. 41-42.

ασθενής οφείλει να το γνωρίζει ώστε να διευθετήσει προσωπικές του εκκρεμότητες όπως κληρονομικά, οικογενειακά θέματα κ.α.¹²⁴

3) Η τρίτη εκδοχή εκφράζει την άποψη ότι η διάγνωση της ασθένειας πρέπει να γίνει κατά περίπτωση ανάλογα με την προσωπικότητα του ασθενούς κατά την κρίση του γιατρού. Η αληθινή αιτία είναι ότι συχνά ο ιατρός νιώθει απροετοίμαστος για την αντιμετώπιση της συναισθηματικής αντίδρασης του ασθενή. Ο ασθενής μπορεί να κλάψει, να θυμώσει, να αμφισβητήσει την ανακοίνωση. Ο ιατρός πρέπει να ανακοινώσει τη διάγνωση όταν νιώσει έτοιμος να αντιμετωπίσει την αντίδραση του ασθενή.¹²⁵

Την ευθύνη της ανακοίνωσης της διάγνωσης πρέπει να την αναλάβει ο θεράπωντας ιατρός ο οποίος έχει ήδη αποκτήσει μια θεραπευτική σχέση με τον ασθενή. Αρχικά ο ιατρός οφείλει να ερευνησει μέσα από συζήτηση με τον ασθενή, τι έχει καταλάβει για το πρόβλημα υγείας που έχει, τι του έχουν πει οι οικείοι του μέχρι τώρα.¹²⁶

Στη συνέχεια βασικό ο ασθενής με τη βοήθεια του γιατρού να υπάρξει ο εγκλιματισμός του ασθενούς και η συμμόρφωσή του στα νέα δεδομένα που οριοθετεί η ασθένεια όπως οι επίπονες και εξαντλητικές θεραπείες. Δεν έχει σημασία για τον ασθενή πόσο γοητευτικοί είναι οι γιατροί, οι αδελφές, οι παρασκευαστές, όση το ποιος είναι πιο ικανός για την φλεβοπαρακέντηση, γεγονός που ανακουφίζει τον ασθενή, ο οποίος έχει άγχος για την αιμοληψία. Πολλοί γιατροί και νοσηλευτές αισθάνονται για τους ασθενείς συμπόνια. Παρόλο που δεν το εκδηλώνουν με λόγια, ορισμένοι από αυτούς δείχνουν στους νοσηλευόμενους πραγματικό ενδιαφέρον για την πορεία της νόσου τους.¹²⁷

Η συνεχής και μακρόχρονη σχέση που επιβάλλεται μεταξύ ασθενή και γιατρού λόγω της φύσης της ασθένειας και της πιθανής απειλής της ζωής του ασθενούς, περιέχει μια ξεχωριστή συναισθηματική ιδιομορφία που χρήζει μεγάλης προσοχής. Σε μια πρωτότυπη έρευνα, γιατροί και ψυχολόγοι από το Λίβερπουλ εξέτασαν τις ικανότητες επικοινωνίας γιατρών που φροντίζουν καρκινοπαθείς ασθενείς. Αξιολόγησαν 12 γιατρούς που φρόντιζαν περίπου 40 γυναίκες με καρκίνο του μαστού. Η αξιολόγηση έγινε από τις ασθενείς με βάση το τι αυτές ανέμεναν και το πώς βίωναν τη σχέση τους με το γιατρό τους.¹²⁸

Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι ασθενείς έδιναν περισσότερο σημασία στις ικανότητες και στη σημασία του γιατρού παρά στις επικοινωνιακές δεξιότητες που είχε αυτός. Επίσης βρήκαν ότι οι ασθενείς με καρκίνο προτιμούν να βασίζονται τη σχέση τους με το γιατρό τους στην εμπιστοσύνη και το σεβασμό που του έχουν και στην φροντίδα που αυτός τους δίνει παρά στην πληρότητα της ενημέρωσης που τους προσφέρει και στην ευχέρεια ή δυνατότητα που τους δίνει να λαμβάνουν μέρος

---

¹²⁴ Παπαγιάννης Κ. Αντώνιος (2003), *Μιλώντας με τον άρρωστο, Εισαγωγή στην Κλινική Επικοινωνία*, Αθήνα: UNIVERSITY STUDIO PRESS, σελ. 73-83.

¹²⁵ <http://www.encephalos.gr>, Φωτιάδου Α., Κουτουβίδης Ν., Παπαγεωργίου Π., Σβάρσου Σ., *Η ψυχιατρική εκτίμηση και παρέμβαση σε καρκινοπαθείς τελικού σταδίου*.

¹²⁶ Γρηγοροπούλου Ελπίνικη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33ο, σελ. 42-46.

¹²⁷ <http://www.stress.gr>, *Η Ψυχοκοινωνική διάσταση του καρκίνου του μαστού*.

¹²⁸ ό.π.

στις θεραπευτικές ή διαγνωστικές αποφάσεις που τους αφορούν. Το κυριότερο σημείο που παρατηρούσαν και ενδιέφερε τις ασθενείς με καρκίνο ήταν η πραγματογνωμοσύνη του γιατρού. Δηλαδή πόσο καλός και ικανός ήταν ο γιατρός στον τομέα του.¹²⁹

Στη συνέχεια οι ασθενείς θεωρούσαν σημαντικό κριτήριο στην αξιολόγηση του γιατρού τους, την ανθρώπινη επαφή που αυτός είχε μαζί τους. Δηλαδή εάν έδινε σημασία στον κάθε ασθενή ξεχωριστά, εάν τον έκανε να νιώθει ότι είχε κάτι που την έκανε να ξεχωρίζει. Επίσης εάν μιλούσε με τον ασθενή του και για κάτι άλλο εκτός από την ασθένειά της, εάν είχε κάποιες άλλες ιδιότητες όπως χιούμορ ή του μιλούσε για τη θρησκεία, την εθνικότητα ή το φύλο.¹³⁰

Οι ασθενείς εκτιμούσαν ιδιαίτερα εάν ο γιατρός έπαιρνε λίγο χρόνο να κάνει κάτι για αυτές που δεν ήταν υποχρεωμένος να το κάνει αλλά το έκανε για να προσφέρει κάτι περισσότερο στην ασθενή του. Αυτό έδειχνε το σεβασμό του γιατρού στον ασθενή και την προθυμία του να προσφέρει.¹³¹

Οι γιατροί που εμπνέουν εμπιστοσύνη στους ασθενείς τους λόγω των ικανοτήτων και της πραγματογνωμοσύνης τους, οι γιατροί που σέβονται τους ασθενείς τους και τους θεωρούν ως ίσους, παράλληλα με το ότι αναπτύσσουν μια μοναδική ανθρώπινη σχέση με τον κάθε ασθενή τους, μπορούν να κερδίσουν την εκτίμησή τους και να τους δώσουν το αίσθημα ασφάλειας που χρειάζονται όταν βρίσκονται σε ευάλωτη θέση και η ζωή τους απειλείται.¹³²

---

¹²⁹ Γρηγοροπούλου Ελπινίκη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33ο, σελ. 42-46.

¹³⁰ *ό.π.*

¹³¹ <http://www.stress.gr>, *Η Ψυχοκοινωνική διάσταση του καρκίνου του μαστού*.

¹³² Ευφραιμίδου Μ., Αλεξανδρίδης (2005), *Μια ψυχοσωματική προσέγγιση στον καρκίνο του μαστού*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται το ιστορικό της έρευνας της εν λόγω εργασίας, τα ερευνητικά ερωτήματα, την επιλογή του δείγματος και τη μεθοδολογία προσέγγισης αυτού, τα ερευνητικά εργαλεία τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την έκβαση της έρευνας καθώς και το σκεπτικό με το οποίο αυτά επιλέχθηκαν. Το έκτο κεφαλαίο αποτελείται συγκεκριμένα από τα εξής υποκεφάλαια: 1) ιστορικό έρευνας, 2) ερευνητικά ερωτήματα, 3) επιλογή του δείγματος, 4) μεθοδολογία προσέγγισης του δείγματος, 5) διαδικασία και ανάλυση της συνέντευξης – αφήγησης, 6)η ποιοτική έρευνα, 7) βιογραφική-αφηγηματική συνέντευξη, 8) ημιδομημένη συνέντευξη, 9) συμμετοχική παρατήρηση, 10) ηθικά ζητήματα, 11) η Θεμελιωμένη Θεωρία (Grounded Theory).

6.1 Ιστορικό έρευνας

Σε μια πρώτη διερευνητική φάση, με στόχο μια αρχική προσέγγιση στο θέμα, επικοινωνήσαμε με την Ελληνική Αντικαρκινική Εταιρεία στο χώρο της οποίας εφαρμόσαμε τις τεχνικές της συμμετοχικής παρατήρησης και της ημιδομημένης συνέντευξης με ειδικούς, ώστε να συλλέξουμε πληροφορίες για την ίδια την οργάνωση αλλά και να κατανοήσουμε την τακτική συμπεριφοράς και επικοινωνίας που υιοθετείται απέναντι στους καρκινοπαθείς.

Αμέσως μετά την εν λόγω επαφή και μετά από παρότρυνση του Προέδρου της Εταιρείας, ήρθαμε σε επαφή με την κοινωνική υπηρεσία του Αντικαρκινικού Νοσοκομείου «Άγιος Σάββας», την οποία επισκεφθήκαμε αρκετές φορές χρησιμοποιώντας τις ίδιες μεθόδους. Μιλήσαμε αρκετές φορές με τη διευθύντρια, κοινωνική λειτουργό της υπηρεσίας, είτε χρησιμοποιώντας την τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης με ειδικούς, είτε με τη μορφή ανοιχτής συζήτησης, έχοντας σαν στόχο την εις βάθος πληροφόρηση της ψυχολογίας των καρκινοπαθών, σε μια προσπάθεια ενσυναίσθησης των ίδιων ώστε οι χειρισμοί μας απέναντί τους κατά τη διάρκεια των βιογραφικών-αφηγηματικών συνεντεύξεων να είναι οι αρμόζοντες. Περιμένοντας να συναντήσουμε τη συγκεκριμένη υπεύθυνη, βρισκόμασταν στο χώρο αναμονής των ασθενών που υποβάλλονταν σε ακτινοβολίες, ο οποίος αποτελούσε το διάδρομο έξω από το γραφείο της κοινωνικής υπηρεσίας, κάναμε χρήση της μεθόδου

της συμμετοχικής παρατήρησης ανιχνεύοντας συμπεριφορές, αντιδράσεις και συναισθήματα των ασθενών αλλά και του προσωπικού του νοσοκομείου με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με την τακτική του νοσοκομείου αλλά και τις επιπτώσεις της νόσου στους ασθενείς με καρκίνο, και την «περιπέτεια» της θεραπείας τους μέσα σε αυτό. Οι παρατηρήσεις αυτές καταγράφονταν συστηματικά μετά το πέρας των επισκέψεων.

Ενδιάμεσα των επισκέψεων στο νοσοκομείο «Άγιος Σάββας», πραγματοποιήθηκε το 9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας, το οποίο και παρακολουθήσαμε, ώστε να πληροφορηθούμε εκτενέστερα για την ασθένεια του καρκίνου και τις επιπτώσεις του στον ασθενή, και επιπλέον κάνοντας χρήση της τεχνικής της συμμετοχικής παρατήρησης, καταγράφοντας συμπεριφορές επαγγελματιών.

Μετά από παρότρυνση της διευθύντριας της κοινωνικής υπηρεσίας του προαναφερόμενου αντικαρκινικού νοσοκομείου, ήρθαμε σε επαφή με τον Πανελλήνιο Σύλλογο Γυναικών με Καρκίνο «Άλμα Ζωής» με στόχο να διεξάγουμε συνεντεύξεις από τις γυναίκες που συμμετέχουν στο εθελοντικό πρόγραμμα. Πήραμε συνέντευξη από τη ψυχολόγο του Συλλόγου, χρησιμοποιώντας την τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης με ειδικούς, ώστε να γνωρίσουμε τον ίδιο και τις δράσεις του και συναποφασίσαμε, η ίδια να προτείνει τη συμμετοχή των εθελοντριών στην ερευνητική διαδικασία εφόσον υπάρχει ήδη κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ αυτών και της ψυχολόγου.

Όταν κάποια από τις εθελόντριες συμφωνούσε να μιλήσει μαζί μας, κανονίζαμε κάποιο ραντεβού ώστε να πραγματοποιηθεί η συνέντευξη, και αφού την ενημερώναμε για το θέμα της εργασίας, το απόρρητο των προσωπικών της στοιχείων και τον τρόπο διεξαγωγής της «συζήτησης», ξεκινούσε η διαδικασία της ηχογράφησης βιογραφικής-αφηγηματικής συνέντευξης, με στόχο τη διερεύνηση της αυτοαντίληψης των εθελοντριών όσον αφορά την ασθένεια του καρκίνου του μαστού και τις επιπτώσεις αυτού στη ζωή τους. Καθ' όλη τη διάρκεια των συνεντεύξεων αλλά και γενικότερα των επισκέψεων στο χώρο του Συλλόγου¹³³ με σκοπό τη διερεύνηση συναισθημάτων, απόψεων, τακτικής των μελών και του προσωπικού του Συλλόγου και σε μια προσπάθεια σύγκρισης με το αντικαρκινικό νοσοκομείο.

Μετά το τέλος της διεξαγωγής της εκάστης συνέντευξης, ακολουθούσε η απομαγνητοφώνηση αυτών, η σύνταξη της βιογραφικής τροχιάς της αφηγήτριας και τέλος η ανάλυσή της, η οποία περιλάμβανε με τη σειρά, δομική περιγραφή, αναλυτική αφαίρεση και θεματική ανάλυση για τη διεξαγωγή των συμπερασμάτων. Εκτενέστερη αναφορά για τις μεθόδους και το πώς χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας, αλλά και τους τρόπους ανάλυσης των συνεντεύξεων, γίνεται στα παρακάτω υποκεφάλαια.

6.2 Ερευνητικά ερωτήματα

---

¹³³ Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο χώρο του Συλλόγου.

Συντάσσοντας την εν λόγω πτυχιακή εργασία στόχος ήταν η συγκέντρωση ιστοριών ζωής έγγαμων γυναικών με καρκίνο ώστε να κατανοηθεί ο τρόπος αντιμετώπισης των πασχουσών της συγκεκριμένης νόσου και σε ποιους τομείς αλλά και κατά πόσο η τελευταία επηρεάζει την πορεία ζωής τους, την βιογραφική τους τροχιά (trajectory). Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις πιθανές εναλλαγές των ρόλων στα πλαίσια της οικογένειας της ασθενούς. Πιο συγκεκριμένα τα ερωτήματα/υποθέσεις εργασίας στα οποία βασίστηκε η έρευνα είναι τα εξής:

- i. Αντιμετώπιση της νόσου από τους ίδιους τους ασθενείς αλλά και από το ευρύτερο περιβάλλον (αρνητικά/θετικά της ασθένειας).
- ii. Αλλαγές όσον αφορά τις οικογενειακές, επαγγελματικές, κοινωνικές σχέσεις των καρκινοπαθών μετά τη γνωστοποίηση της νόσου.
- iii. Αλλάζουν οι ρόλοι στην οικογένεια (σύζυγος, παιδιά) σε περίπτωση εμφάνισης καρκίνου στη γυναίκα και σε ποιο βαθμό;
- iv. Δραστηριότητες καρκινοπαθών (ελεύθερος χρόνος, εργασία, ψυχαγωγία, υποχρεώσεις κλπ.).
- v. Ψυχολογικές επιπτώσεις και γενικότερες αλλαγές μετά τη διάγνωση της νόσου.
- vi. Ποιες οι αιτίες της νόσου σύμφωνα με τους ασθενείς (π.χ. αρνητικά συναισθήματα, καταχρήσεις, αμέλεια γενικών εξετάσεων, τιμωρία από το Θεό κλπ.).
- vii. Βαθμός προετοιμασίας και αντιμετώπισης ενδεχόμενου επικείμενου θανάτου.
- viii. Βαθμός αποδοχής της νόσου και δεκτικότητα του ασθενή για θεραπεία, παραίτηση από τη ζωή ή πάλι για την τελευταία.
- ix. Σχέσεις με τους υπεύθυνους αλλά και τα υπόλοιπα μέλη του συλλόγου καρκινοπαθών, προσφορά αυτού στον ίδιο τον ασθενή αλλά και στο οικογενειακό του περιβάλλον συγγενείς του.
- x. Σχέδια για το μέλλον, όνειρα και επιδιώξεις.
- xi. Ανησυχίες των αφηγητών για τα προσφιλή τους πρόσωπα εξαιτίας του καρκίνου ή ακόμα και του ενδεχόμενου θανάτου τους από αυτόν (π.χ. ανησυχία ή και λύπη για τα παιδιά τους που «ταλαιπωρούνται» ψυχολογικά ή που μετά το θάνατο «ποιος θα τους συντηρεί» κλπ.).
- xii. Γενικότερες θεωρίες για τη ζωή όσον αφορά τον τρόπο που «πρέπει» να τη ζούμε, τα λάθη, τις σχέσεις, τις εμπειρίες κλπ.

6.3 Επιλογή του δείγματος

Η πτυχιακή εργασία με θέμα «Ιστορίες ζωής έγγαμων γυναικών με καρκίνο-Αντιμετώπιση της νόσου και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις» επικεντρώθηκε σε *έγγαμες εθελόντριες* που έχουν υποστεί ολική ή μερική μαστεκτομή, στις επιπτώσεις στους διάφορους τομείς της ζωής τους εξαιτίας της αντιμετώπισης του καρκίνου του μαστού.

Ο καθορισμός του χαρακτηριστικού του δείγματος (θεωρητική δειγματοληψία, θεμελιωμένη θεωρία)¹³⁴, η συμμετέχουσα εθελόντρια να έχει βιώσει την εμπειρία του καρκίνου του μαστού αντλήθηκε από το γεγονός του ότι ο μαστός καθορίζει τη γυναικεία ταυτότητα, και η απώλεια αυτού ενδεχομένως να φέρει κάποιες επιπτώσεις στη ψυχοσύνθεσή και στον τρόπο ζωής αυτής, εφόσον το συγκεκριμένο όργανο αφορά άμεσα τη σεξουαλικότητα της γυναίκας αλλά και την ικανότητα της μητρικής της φύσης μέσω του θηλασμού.

Η επιλογή του δείγματος αφορά συγκεκριμένα εθελόντριες διότι οι ίδιες έχουν τη δυνατότητα να φέρουν τη δυνατότητα αυτή μόνο στην περίπτωση που έχουν περάσει δύο χρόνια από την χειρουργική επέμβαση, μετά από παρακολούθηση του σχετικού εκπαιδευτικού προγράμματος και, όπου κρίνεται απαραίτητο, ατομική συμβουλευτική και συμμετοχή σε ομάδες στήριξης, πράγμα που σημαίνει πως οι ίδιες, αποθεραπευμένες πια, και περνώντας την παραπάνω διαδικασία έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα να αναστοχαστούν την εμπειρία του καρκίνου, να έχουν διαυγή άποψη επί του θέματος και τους έχει δοθεί πλέον η δυνατότητα να ανασυγκροτήσουν τη ζωή τους σύμφωνα με την κρίση τους.

Το δείγμα των εθελοντριών επιλέχθηκε με βάση το χαρακτηριστικό του γάμου, καθώς οι γυναίκες που βιώνουν τον έγγαμο βίο είναι πιθανότερο να έχουν αναλάβει περισσότερους ρόλους μέσα στην οικογένεια (σύντροφος, νοικοκυρά, μητέρα) από μία γυναίκα που δεν είναι παντρεμένη, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι δεν έχει τις παραπάνω υποχρεώσεις. Με τη βοήθεια των αφηγήσεων εγγάμων καρκινοπαθών γυναικών μπορούν να διαπιστωθούν οι επιπτώσεις στην οικογένειά της εξαιτίας της νόσου, π.χ. μετατόπιση ευθυνών και ρόλων, συναισθηματική φόρτιση των μελών, αλλαγές στη συζυγική ζωή κλπ.

Η έρευνα επικεντρώθηκε σε άτομα γυναικείου φύλου διότι οι γυναίκες συνήθως είναι εκείνες οι οποίες αποτελούν τον κυριότερο φορέα φροντίδας στην οικογένεια σε περίπτωση ασθένειας, γεγονός που καθιστά ενδιαφέρον το ερώτημα του τι συμβαίνει στην οικογένεια όταν η σύζυγος και μητέρα αρρωσταίνει με υπάρχουσα πιθανότητα να χάσει τη ζωή της.

Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς διαβάζοντας το αρχικό σχέδιο εκπόνησης¹³⁵ της εν λόγω πτυχιακής, υπάρχουν δύο διαφορές με την τελική επιλογή όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του δείγματος της έρευνας. Η πρώτη διαφορά έγκειται στο ότι η αρχική επιλογή ήταν οι γυναίκες που θα συμμετείχαν στην έρευνα έπρεπε να πάσχουν σε παροντικό χρόνο από καρκίνο, χαρακτηριστικό το οποίο θεωρήθηκε απαραίτητο να αλλάξει στην πορεία καθώς η τελική επιλογή των αποθεραπευμένων γυναικών κρίθηκε σωστότερη και πιο ολοκληρωμένη διότι όπως προαναφέρθηκε οι τελευταίες είχαν το χρόνο να μπουν στο επόμενο στάδιο της ζωής τους, μετά την ασθένεια του καρκίνου και ενδεχομένως σε άλλο τρόπο ζωής, γεγονός καταλυτικό στη συνειδητοποίηση και απολογισμό των επιπτώσεων της νόσου, και την έκφραση κατασταλαγμένων απόψεων επί του θέματος.

---

¹³⁴ Κυριαζή Νότα (1999), *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 270-272.

¹³⁵ Βλέπε παράρτημα 5, Σχέδιο ερευνητικής πρότασης.

Η δεύτερη διαφορά αφορά το σημείο εμφάνισης του καρκίνου το οποίο αρχικά αφορούσε οποιοδήποτε είδος καρκίνου αλλά αργότερα η επιλογή του δείγματος επικεντρώθηκε σε γυναίκες με καρκίνο μαστού διότι ο τελευταίος σχετίζεται άμεσα με τη γυναικεία ταυτότητα, καθώς η απώλεια του μαστού που ενδεχομένως να επιφέρει η συγκεκριμένη νόσος αλλάζει την εικόνα σώματός της έχοντας χάσει το όργανο το οποίο τη διαφοροποιεί σεξουαλικά και αποτελεί σημείο κατατεθέν της προσφοράς της ως μητέρας μέσω του θηλασμού.

Η διαδικασία επιλογής του δείγματος που εν τέλει συμμετείχε στην έρευνα, εκτός του ότι έφεραν τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά, πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τα τιθέμενα ερωτήματα της παρούσας εργασίας, ακολουθούσε η διεξαγωγή της συνέντευξης και η ανάλυσή της από την οποία προέκυπταν διαφορετικά ερωτήματα, με τη βοήθεια των οποίων γινόταν η επόμενη επιλογή περίπτωσης με χαρακτηριστικά που δύνανται να απαντήσουν στα νέα αυτά ερωτήματα έως ότου από τις συνεντεύξεις να μην προκύπτουν καινούρια αναπάντητα τέτοια εφόσον από τις τελευταίες έχει απέλθει η πλήρης κάλυψη αυτών (θεωρητικός κορεσμός, θεμελιωμένη θεωρία).¹³⁶

6.4 Μεθοδολογία προσέγγισης του δείγματος

Στα πλαίσια της διεξαγωγής της έρευνας της πτυχιακής εργασίας η οποία εκπονήθηκε σε συνεργασία με τον Πανελλήνιο Σύλλογο Γυναικών με Καρκίνο Μαστού «Άλμα Ζωής», είναι απαραίτητο να υπογραμμιστεί η μεθοδολογία προσέγγισης των γυναικών που έχουν αποθεραπευθεί από τη νεοπλασματική νόσο με σκοπό την προστασία των ίδιων των συμμετεχουσών αλλά και την αξιόπιστη συλλογή στοιχείων από τη συγκεκριμένη έρευνα.

Συγκεκριμένα, για τη σωστότερη, με βάση τα παραπάνω, πραγματοποίηση της έρευνας στηριχθήκαμε στα εξής:

- i. Συμμόρφωση με τη γενικότερη τακτική και τους κανόνες της κοινωνικής υπηρεσίας του Συλλόγου.
- ii. Επιλογή και προσέγγιση των εθελοντριών κατόπιν συνεννοήσεως με τη ψυχολόγο του Συλλόγου και χάραξη κοινής τακτικής.
- iii. Στην πρώτη επαφή με τις εθελόντριες ενημερώσαμε αυτές για την ταυτότητά μας, το ρόλο μας και το σκοπό της παρουσίας μας στο χώρο του Συλλόγου.
- iv. Ζητήσαμε τη συμμετοχή τους στην εν λόγω έρευνα καθώς αυτή καθίσταται απαραίτητη για την έρευνα του καρκίνου στο γυναικείο φύλο αλλά και για την ολοκλήρωση των σπουδών των συντακτριών.
- v. Τις πληροφορήσαμε σχετικά με τη διαδικασία των συνεντεύξεων, τη διατήρηση της ανωνυμίας και απαντήσαμε σε όλες τις απορίες τους σχετικά με την έρευνα.
- vi. Η συμπεριφορά μας απέναντί τους στηρίχθηκε στη διακριτικότητα και το σεβασμό αλλά και την καλή διάθεση με στόχο τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης από τη μεριά τους προς εμάς.

---

¹³⁶ Κυριαζή Νότα (1999), *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 274-275.

- vii. Κατά τη διάρκεια πραγματοποίησης της συνέντευξης σεβαστήκαμε τη ψυχολογική κατάσταση των αφηγητριών και όπου κρινόταν απαραίτητο, δίναμε τα χρονικά περιθώρια που χρειάζονταν ώστε να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους όπως οι ίδιες επιθυμούσαν.
- viii. Δίναμε την ευκαιρία στις βιογραφούσες να διακόψουν τη διαδικασία της συνέντευξης για όσο εκείνες θεωρούσαν απαραίτητο σε περίπτωση ψυχολογικής εξάντλησης ή σωματικής κόπωσης.
- ix. Ακόμα, θεωρήσαμε πολύ σημαντικές και συμπεριλάβαμε τις τεχνικές της ενεργητικής ακρόασης και της ενσυναίσθησης στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και στη σωστή διεξαγωγή βιογραφικής-αφηγηματικής συνέντευξης.
- x. Αποφύγαμε να αναφερθούμε σε θέματα και έννοιες που υπήρχε οποιαδήποτε περίπτωση να φοβίσουν ή πανικοβάλλουν τις αφηγήτριες.

6.5 Διαδικασία και ανάλυση της συνέντευξης – αφήγησης

Η διαδικασία της διεξαγωγής και ανάλυσης κάθε συνέντευξης πραγματοποιήθηκε μέσω των παρακάτω σταδίων:

A) Ηχογράφηση. Μετά την επιβεβαίωση της συμμετέχουσας για την απόκρυψη των στοιχείων που αποκαλύπτουν την πραγματική της ταυτότητα και τη συγκατάθεση της ίδιας, χρησιμοποιήθηκε μέσο απομαγνητοφώνησης με στόχο την ακριβή συλλογή των λεγομένων των αφηγητριών αλλά και τη διευκόλυνση των συνεντευκτριών για ενεργητική ακρόαση.

B) Ερωτήσεις – Παρεμβάσεις. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης οι γράφουσες όπου κρινόταν απαραίτητο έκαναν διευκρινιστικές ερωτήσεις στις βιογραφούσες με σκοπό να βοηθήσουν τις ίδιες να συνεχίσουν την αφήγησή τους, την όσο το δυνατόν καλύτερη κατανόηση της αφήγησης εκ μέρους των συνεντευκτριών αλλά και της θέσης των αφηγητριών απέναντι στο εν λόγω θέμα.

Γ) Απομαγνητοφώνηση. Μετά το τέλος της συνέντευξης οι συντάκτριες απομαγνητοφώνουσαν το συλλεγμένο υλικό, μια αρκετά χρονοβόρα διαδικασία εφόσον οι έξι συνεντεύξεις χρειάστηκαν περί τις 65-70 ώρες για την απομαγνητοφώνησή τους, ώστε αργότερα να μπορέσει να πραγματοποιηθεί με ευκολία η σύνταξη της βιογραφικής τροχιάς και ανάλυση των περιεχομένων.

Δ) Βιογραφική τροχιά. Μετά την απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης οι γράφουσες κατέγραφαν τη βιογραφική τροχιά της αφηγήτριας η οποία αποτελεί τα αντικειμενικά δεδομένα της βιογραφίας της ίδιας με σκοπό τη διαχώριση αυτών από τα υποκειμενικά.

Ε) Δομική περιγραφή (Structural Description).¹³⁷ Οι γράφουσες πραγματοποιούσαν την ανάλυση των συνεντεύξεων χρησιμοποιώντας ως εργαλείο τη δομική περιγραφή. Η συνέντευξη χωριζόταν ισομερώς και γινόταν περιγραφή ανάλυση του κάθε μέρους ξεχωριστά.

ΣΤ) Αναλυτική Αφαίρεση (Analytical Abstraction).¹³⁸ Οι γράφουσες πραγματοποιούσαν την ανάλυση των συνεντεύξεων και με τη μέθοδο της αναλυτικής αφαίρεσης. Δηλαδή υπήρχαν ορισμένοι

---

¹³⁷ Τζανάκης Μ. (2004), *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικές Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*. Ρέθυμνο: Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης.

¹³⁸ ό.π.

θεματικοί άξονες οι οποίοι εμπλουτίζονταν ανάλογα με τα λεγόμενα της κάθε αφηγήτριας ανά περίπτωση. Θεματικοί άξονες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι εξής:

- Πιθανά αίτια της νόσου.
- Η στάση του κοινωνικού και οικογενειακού περιβάλλοντός της κατά την εκδήλωση της νόσου.
- Η ζωή μετά την εμφάνιση της νόσου.
- Η άποψή της για τη στάση και την αντιμετώπισή της από το θεράποντα ιατρό.
- Συναισθήματα και σκέψεις που προκάλεσε η συνέντευξη.
- Οι αντιδράσεις στην εμφάνιση του καρκίνου.
- Οι επαναληπτικές εξετάσεις.
- Τα «καλά» του καρκίνου.
- Η γνωριμία με το Σύλλογο.
- Η σχέση με το σύζυγο.

Z) Θεματική Ανάλυση. Μετά την ολοκλήρωση των αναλύσεων των συνεντεύξεων με τη μέθοδο της δομικής περιγραφής και την αναλυτικής αφαίρεσης πραγματοποιήθηκε η θεματική ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων. Υπήρχαν κάποιοι θεματικοί άξονες οι οποίοι εμπλουτίζονταν με στοιχεία από τα λεγόμενα όλων των αφηγητριών. Οι θεματικοί άξονες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι εξής:

- Πρώιμη φάση
- Πρώτα συμπτώματα
- Διάγνωση
- Εργασία
- Θεραπεία
- Υποστήριξη
- Ο ρόλος των ειδικών
- Η αντιμετώπιση
- Η ασθένεια ως εξατομίκευση
- Ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών
- Ο εθελοντισμός
- Σχέδια για το μέλλον

6.6 Η ποιοτική έρευνα

Στις κοινωνικές επιστήμες υπάρχουν δύο ρεύματα ερμηνείας των φαινομένων ο θετικισμός και ο αντιθετικισμός. Οι οπαδοί του θετικισμού ερμηνεύουν τα φαινόμενα χρησιμοποιώντας μεθόδους των φυσικών επιστημών. Συγκεκριμένα ερμηνεύουν τα κοινωνικά φαινόμενα σαν πράγματα, τα οποία εξηγούνται «απ' έξω» και χωρίς την εμπλοκή του ερευνητή που μπορεί και επιβάλλεται να είναι ένας αντικειμενικός παρατηρητής, διατύπωση νόμων και παραγωγή θεωρίας χρησιμοποιώντας αξιολογική ουδετερότητα, μεθοδολογική αυστηρότητα. Οι οπαδοί του αντιθετικισμού ερμηνεύουν τα φαινόμενα

δίνοντας έμφαση στη φαντασία και την κατανόηση, θέση εκ των πραγμάτων αξιολογικής και ηθικής δέσμευσης του ερευνητή, περιγραφή και έγνοια για την πολιτική διάσταση των αποτελεσμάτων της κοινωνικής έρευνας.¹³⁹

Η ποιοτική έρευνα ανήκει στην αντιθετικιστική θέση και δεν προβαίνει σε γενικεύσεις θετικιστικού τύπου (διατύπωση νόμων). Η ποσοτική έρευνα ανήκει στην θετικιστική θέση και αποσκοπεί εξ ορισμού στον έλεγχο της θεωρίας και στη διατύπωση γενικεύσεων και θεωρείται συνήθως (αν και εσφαλμένα) ως πλήρως αντικειμενική. Η ποιοτική έρευνα εστιάζεται σε μη μετρήσιμες διαστάσεις της κοινωνικής ζωής ενώ η ποσοτική στη εύρεση συναφειών μεταξύ μεταβλητών που θεωρούνται σημαντικές για ορισμένα φαινόμενα και διαστάσεις των κοινωνιών. Η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιεί τις εξής ερευνητικές τεχνικές: συνέντευξη, συμμετοχική παρατήρηση, ανάλυση περιεχομένου, ανάλυση λόγου ενώ η ποσοτική έρευνα χρησιμοποιεί τις εξής ερευνητικές τεχνικές: ερωτηματολόγιο, στατιστική επεξεργασία κοινωνικών δεδομένων, ποσοτική ανάλυση περιεχομένου κ.λ.π.¹⁴⁰

Η έρευνα είναι ένα ταξίδι διαλογισμού στο οποίο ο ερευνητής θα πρέπει συνεχώς να ασχολείται με τους στόχους, τα υποκείμενα, τις θεωρίες, τις μεθόδους και τα δεδομένα. Η διαρκής αλληλεπίδραση μεταξύ ανάγνωσης, σκέψης, μελέτης του υλικού, των δεδομένων και ανάλυσης είναι η ουσία της ερευνητικής δραστηριότητας. Ο τρόπος με τον οποίο διατυπώνεται το ερώτημα της έρευνας δεν είναι σημαντικός για την όλη διαδικασία αλλά καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το πλαίσιο των μεθόδων που θα χρησιμοποιηθούν.¹⁴¹

Πάντως πολλοί κοινωνικοί ερευνητές, υποστηρίζουν ότι οι δύο μέθοδοι δεν είναι ασυμβίβαστες, αλλά συμπληρωματικές. Οι υποθέσεις που προέρχονται από το θετικιστικό παράδειγμα μπορούν κάλλιστα να συμπληρωθούν με αυτές που προέρχονται από το αντιθετικιστικό παράδειγμα. Σε κάθε περίπτωση ο ερευνητής δεν θα πρέπει να φοβάται να χρησιμοποιήσει αυτή τη μέθοδο που θα τον βοηθήσει να προσεγγίσει καλύτερα το αντικείμενό του.¹⁴²

Οι συντάκτριες της παρούσας εργασίας επέλεξαν μέθοδο ποιοτικής έρευνας διότι τα ερευνητικά ερωτήματα είναι τέτοια που απαιτούν τη συλλογή «εις βάθος» πληροφοριών που η χρήση ερωτηματολογίου δεν εξυπηρετεί. Συγκεκριμένα, από το εύρος των μεθόδων της ποιοτικής έρευνας, επιλέχθηκε το ερευνητικό εργαλείο της βιογραφικής-αφηγηματικής συνέντευξης, η οποία παρουσιάζεται παρακάτω.

6.7 Βιογραφική-αφηγηματική συνέντευξη

---

¹³⁹ Τζανάκης Μ. (2004), *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικές Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*. Ρέθυμνο: Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης.

¹⁴⁰ Ο.π.

¹⁴¹ Κανδυλάκη Αγάπη (1997), *Η έρευνα στην κοινωνική εργασία, Ποιοτική Συλλογή και Ανάλυση Δεδομένων: Μια σύντομη προσέγγιση*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 47, σελ.155-157.

¹⁴² Τζανάκης Μ. (2004), *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικές Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*. Ρέθυμνο: Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης.

Η βιογραφική-αφηγηματική είναι μια μορφή ελεύθερης και ανοικτής, αλλά όχι εντελώς αυθόρμητης ή ανοργάνωτης, συζήτησης και έχει καθιερωθεί ως μια από τις πλέον αποδεκτές τεχνικές βιογραφικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Στην εν λόγω τεχνική, ο αφηγητής προτρέπει τον ερευνητή να αφηγηθεί μια περίοδο της ζωής του ή συνήθως ολόκληρη την ιστορία της ζωής του, και ωθείται να υιοθετήσει ως τρόπο παρουσίασης την αφήγηση και όχι την αόριστη θεωρητικολογία ή την αποστασιοποιημένη περιγραφή. Ο αφηγητής ανασυγκροτεί δράσεις ή γεγονότα τα οποία συνέβησαν στο παρελθόν, από ένα παροντικό σημείο εκκίνησης. Στη βιογραφική-αφηγηματική συνέντευξη κύριο λόγο παίζουν οι αφηγήσεις αλλά εμπεριέχονται και άλλοι τρόποι όπως περιγραφές, αξιολογήσεις, θεωρίες, επιχειρηματολογίες, οι οποίοι συχνά είναι εξαιρετικά αποκαλυπτικοί και αφορούν τον τρόπο ερμηνείας του αφηγητή. Η συγκεκριμένη ερευνητική τεχνική αποτελείται από τρεις φάσεις:

α) Πρώτη αφηγηματική φάση. Αυτό είναι το βασικό αφηγηματικό τμήμα της συνέντευξης κατά τη διάρκεια του οποίου, αφού ο αφηγητής δεχθεί να συμμετάσχει στη διαδικασία,¹⁴³ ο ίδιος ξεκινά με μια περισσότερο ή λιγότερο εκτενή αφήγηση τελειώνοντας σε ένα σημείο ή μια κατάσταση της παρούσας φάσης της ζωής του. Ο δε ερευνητής οφείλει να παρακολουθεί με προσοχή, παραινετική εγρήγορση και αμείωτο ενδιαφέρον χωρίς να προσπαθεί να κατευθύνει τον αφηγητή.

β) Δεύτερη αφηγηματική φάση. Σε αυτή τη φάση ο ερευνητής προσκαλεί τον αφηγητή να καλύψει και να επεξηγήσει τα κενά και τις απορίες της αφήγησης της πρώτης φάσης και να διευκρινίσει ασάφειες και ανακρίβειες, θέτοντας ερωτήσεις οι οποίες εγείρουν νέες αφηγήσεις.

γ) Φάση των ανοικτών ερωτήσεων. Στο τέλος της συνέντευξης ο ερευνητής ρωτά όλων των ειδών τις ερωτήσεις και ζητά εκτιμήσεις, αξιολογήσεις και απόψεις του αφηγητή για όλα τα ζητήματα που τον ενδιαφέρουν ελέγχοντας αν έχουν καλυφθεί επαρκώς όλα τα ζητήματα που αφορούν το θέμα της έρευνάς του.¹⁴⁴

Κατά την εκπόνηση της έρευνας της παρούσης εργασίας, χρησιμοποιήθηκε ως ερευνητικό εργαλείο η τεχνική της βιογραφικής-αφηγηματικής συνέντευξης, με έγγαμες εθελόντριες του Συλλόγου «Άλμα Ζωής» για τη διερεύνηση των τιθέμενων ερωτημάτων. Η προηγούμενη επιλέχθηκε διότι η διατύπωση των ερωτημάτων είναι τέτοια που απαιτούν την εμπάθυνση εκ μέρους του ερευνητή στον υποκειμενικό κόσμο των ιδεών, των εμπειριών και των αντιδράσεων του ατόμου, που μόνο με τη χρήση της βιογραφικής-αφηγηματικής συνέντευξης δίνεται αυτή η δυνατότητα καθώς κατά τη διάρκεια της αφήγησης ο βιογράφος μπορεί να εκφράσει την αυτοαντίληψη του μέσω αυτής αλλά και των άλλων προαναφερόμενων τρόπων που συμπεριλαμβάνονται όπως αξιολογήσεις, θεωρίες και λοιπά.

6.8. Ημιδομημένη συνέντευξη με ειδικούς

¹⁴³ Αλλιώς, αφού «υπογράψει το αφηγηματικό συμβόλαιο».

¹⁴⁴ Τζανάκης Μ. (2004), *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικές Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*, Ρέθυμνο: Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης.

Το βασικό χαρακτηριστικό της ημιδομημένης συνέντευξης με ειδικούς είναι ότι αφήνει περιθώρια στον ειδήμονα να αναπτύξει τις απόψεις του, να καταθέσει τις γνώσεις του και να παρέχει σχετικές πληροφορίες στη βάση είτε συγκεκριμένων ερωτημάτων (πάντοτε ανοικτά) είτε στη βάση ευρύτερων θεματικών. Συνήθως ο ερευνητής κατασκευάζει ένα νήμα από θεματικές, οι οποίες πολλές φορές παίρνουν τη μορφή ερωτήσεων. Το νήμα αυτό από θεματικές ή ερωτήματα δεν είναι οριστικό, αλλά τροποποιείται στην πορεία της έρευνας.¹⁴⁵ Τα άτομα από τα οποία παίρνεται αυτού του τύπου η συνέντευξη, κατέχουν θέσεις κλειδιά ή πολύ σημαντικές πληροφορίες και αποτελούν γενικότερα άτομα με κύρος που ενδέχεται να ασκούν επιρροή στο πεδίο μελέτης.¹⁴⁶

Οι γράφουσες χρησιμοποίησαν στο συγκεκριμένο εργαλείο ώστε να συλλέξουν πληροφορίες για τις εμπλεκόμενες στην έρευνα οργανώσεις, και λεπτομέρειες που αφορούν τη νόσο του καρκίνου του μαστού και τη ψυχοκοινωνική του διάσταση. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκαν τέτοιου τύπου συνεντεύξεις με τον Πρόεδρο της Ελληνικής Αντικαρκινικής Εταιρείας, με την προϊσταμένη της κοινωνικής υπηρεσίας του αντικαρκινικού νοσοκομείου «Άγιος Σάββας», και τη ψυχολόγο του Συλλόγου «Άλμα Ζωής».

6.9 Συμμετοχική παρατήρηση

Το βασικό χαρακτηριστικό της συμμετοχικής παρατήρησης είναι ότι ο ερευνητής προσπαθεί να γίνει κατά κάποιο τρόπο ένα μέλος της παρατηρούμενης ομάδας, πράγμα που σημαίνει ότι όχι μόνο θα είναι παρών αλλά θα μοιράζεται και τις εμπειρίες της ομάδας. Θα μπορεί να διεισδύσει στον κοινωνικό αλλά και το συμβολικό κόσμο της ομάδας, μαθαίνοντας τις κοινωνικές του σημασίες, τη χρήση της λεκτικής και της μη λεκτικής επικοινωνίας. Η συμμετοχική παρατήρηση συνδυάζει ταυτόχρονα ανάλυση κειμένων, συνεντεύξεις, άμεση συμμετοχή και παρατήρηση. Βασικό ρόλος του ερευνητή είναι να παρατηρεί την ομάδα, την οργάνωση, ή οτιδήποτε άλλο απαιτεί η μελέτη που εκπονεί.¹⁴⁷

Η συμμετοχική παρατήρηση χρησιμοποιήθηκε από τις γράφουσες σε διάφορα στάδια της συγκεκριμένης ερευνητικής μελέτης. Πρώτον, σε μια πρώτη διερευνητική φάση με στόχο μια αρχική προσέγγιση στο θέμα, δεύτερον, ως μια υποστηρικτική τεχνική, συμπληρωματική στη συλλογή πληροφοριών προς τις άλλες μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν¹⁴⁸, καθώς η αποκλειστική χρήση της συνέντευξης οποιουδήποτε τύπου χωρίς την ταυτόχρονη χρήση της συμμετοχικής παρατήρησης είναι ανεπαρκής και ανολοκλήρωτη μέθοδος.¹⁴⁹ Συνεπώς, με τις επισκέψεις στις διάφορες οργανώσεις, τα συνέδρια και τις συνεντεύξεις χρησιμοποιήσαμε τη συμμετοχική παρατήρηση ώστε να αντλήσουμε σχετικές πληροφορίες και να δημιουργήσουμε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη επί του θέματος και

¹⁴⁵ ό.π..

¹⁴⁶ Παρασκευοπούλου Ν. Ιωάννου (1993), *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, Αθηνά, Β' τόμος, σελ. 129.

¹⁴⁷ Κανδυλάκη Αγάπη (1997), *Η έρευνα στην κοινωνική εργασία, Ποιοτική Συλλογή και Ανάλυση Δεδομένων: Μια σύντομη προσέγγιση*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 47, σελ. 155-157.

¹⁴⁸ Βιογραφική-αφηγηματική συνέντευξη, ημιδομημένη συνέντευξη.

¹⁴⁹ Κανδυλάκη Αγάπη (1997), *Η έρευνα στην κοινωνική εργασία, Ποιοτική Συλλογή και Ανάλυση Δεδομένων: Μια σύντομη προσέγγιση*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 47, σελ. 156-158.

βάσει αυτών να χαραχθεί κάποια τακτική όσον αφορά την επικοινωνία και τον κώδικα συμπεριφοράς μεταξύ των ατόμων του χώρου και των εθελοντριών.

6.10 Η Θεμελιωμένη Θεωρία (Grounded Theory)

Η θεμελιωμένη Θεωρία αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του 1960 κυρίως από τους από τους Strauss, Glaser και Corbin. Η θεμελιωμένη θεωρία συνιστά μια γενική μεθοδολογία για την ανάπτυξη της θεωρίας, η οποία θεμελιώνεται σε δεδομένα που έχουν συγκεντρωθεί και αναλυθεί με συστηματικό τρόπο. Η μέθοδος αυτή αναφέρεται στο σταδιακό «χτίσιμο της θεωρίας» στο χώρο των ποιοτικών ερευνών καθώς προϋποθέτει την αλληλένδετη σχέση ανάμεσα στη διαδικασία της συλλογής και της ανάλυσης των στοιχείων (για πολλούς κοινωνικούς ερευνητές η διάκριση μεταξύ «ποιοτικών» και «ποσοτικών» μεθόδων είναι μόνο ζήτημα βαθμού). Η θεωρία δεν επιβάλλεται a priori στα δεδομένα, δεν είναι προκαθορισμένη και αμετάβλητη, αλλά συγκροτείται κατ' αντιπαράβολή και σε συνδυασμό με τα δεδομένα.¹⁵⁰

Η θεμελιωμένη θεωρία περιλαμβάνει έναν αριθμό από συστηματικές επαγωγικές κατευθυντήριες γραμμές, για τη συλλογή και την ανάλυση δεδομένων, με στόχο τη δημιουργία θεωρίας «μεσαίας τάξης», η οποία θα εξηγεί τα δεδομένα. Η έρευνα συνήθως εστιάζεται στο τι κάνουν οι άνθρωποι και στα διάφορα επίπεδα νοήματος όσο αφορά τις δράσεις τους. Αυτά τα επίπεδα θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν:

- 1) τις εξηγήσεις που δίνουν οι συμμετέχοντες για τις πράξεις τους
- 2) τις μη-δηλωμένες παραδοχές τους γύρω από αυτές
- 3) τις προθέσεις τους που οδήγησαν στο να εμπλακούν σε αυτές και
- 4) τις συνέπειες που αυτές έχουν για την περαιτέρω δράση και τις διαπροσωπικές σχέσεις τους.¹⁵¹

Τα βασικά χαρακτηριστικά της θεμελιωμένης θεωρίας είναι τα εξής:

- α) Η θεωρητική δειγματοληψία
- β) Σύνδεση θεωρίας και ποιοτικής εμπειρικής έρευνας.
- γ) Κωδικοποίηση, κατηγοριοποίηση και κατασκευή εξηγητικών μοντέλων.
- δ) Το στάτους των συμπερασμάτων
- ε) Αξιοπιστία και εγκυρότητα.
- στ) Εμπειρικά παραδείγματα.¹⁵²

Στις αρχικές φάσεις της έρευνας, η κωδικοποίηση είναι σε μεγάλο βαθμό περιγραφική. Όσο προχωρά η ανάλυση, ο ερευνητής σταδιακά αναγνωρίζει κατηγορίες υψηλότερης τάξης, οι οποίες απαρτιώνουν με συστηματικό τρόπο κατηγορίες κατώτερης τάξης σε μονάδες που έχουν νόημα. Οι κατηγορίες στη θεμελιωμένη θεωρία αναδύονται από τα δεδομένα, δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενες

---

¹⁵⁰ Κυριαζή Νότα (1999), *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 272-275.

¹⁵¹ www.panteion.gr

¹⁵² Τζανάκης Μ. (2004), *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικές Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*, Ρέθυμνο: Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης.

και εξελίσσονται σε όλη τη διαδικασία της έρευνας. Οι κατηγορίες θεωρείται ότι πηγάζουν από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, από την «κοινή λογική» του αναλυτή, και από τη βιβλιογραφία γύρω από το θέμα.¹⁵³

Η διαδικασία της κωδικοποίησης μπορεί να διακριθεί σε δύο βασικές φάσεις, την ανοιχτή κωδικοποίηση και την επιλεκτική ή εστιασμένη κωδικοποίηση. Η αρχική ή ανοιχτή κωδικοποίηση συνήθως γίνεται σειρά-σειρά.¹⁵⁴ Κατά την ανοιχτή κωδικοποίηση μπορεί να θέσουμε κάποιες βασικές ερωτήσεις στα δεδομένα όπως, Τι συμβαίνει εδώ; Τι κάνουν οι διάφοροι άνθρωποι; Τι λέει ο συμμετέχων; Τι θεωρούν δεδομένο αυτές οι πράξεις και δηλώσεις; Πώς η δομή και το πλαίσιο υποστηρίζουν, συντηρούν, εμποδίζουν ή αλλάζουν αυτές τις πράξεις και δηλώσεις; Ένα παράδειγμα κωδικοποίησης είναι, α) Τι διαδικασία εξελίσσεται εδώ; β) Κάτω από ποιες συνθήκες αναπτύσσεται αυτή η διαδικασία; γ) Τι σκέφτονται οι συμμετέχοντες, πώς αισθάνονται, και πώς δρουν όσο εμπλέκονται σε αυτή τη διαδικασία; δ) Πότε, πώς και γιατί αλλάζει αυτή η διαδικασία; ε) Ποιες είναι συνέπειες αυτής της διαδικασίας;¹⁵⁵

Η επιλεκτική ή εστιασμένη κωδικοποίηση χρησιμοποιεί από τους αρχικούς κώδικες αυτούς που επανεμφανίζονται σε πολλά σημεία, για την κωδικοποίηση περαιτέρω δεδομένων. Είναι μια διαδικασία πιο «κλειστή», κατευθυνόμενη και οδηγεί στη δημιουργία κατηγοριών ανώτερης τάξης, εστιάζεται δηλαδή στο εννοιολογικό επίπεδο. Η μέθοδος της συνεχούς σύγκρισης (constant comparison method) προϋποθέτει τη σύγκριση ανάμεσα σε διαφορετικούς ανθρώπους (όσον αφορά, π.χ., τις απόψεις, τις καταστάσεις, τις δράσεις, τις αναφορές, και τις εμπειρίες τους), στα δεδομένα από το ίδιο άτομο με τον εαυτό του σε διαφορετικά χρονικά σημεία, σε διαφορετικά γεγονότα, ανάμεσα στα δεδομένα και στις αναδυόμενες κατηγορίες, και ανάμεσα σε κατηγορίες. Κατά την παραγωγή μιας κατηγορίας ξεκινούμε να περιγράψουμε και να εξηγήσουμε τις ιδιότητές της, να καθορίζουμε τις συνθήκες στις οποίες συμβαίνει, διατηρείται και αλλάζει, να περιγράψουμε τις συνέπειές της, και να αναδεικνύουμε πώς η συγκεκριμένη κατηγορία συνδέεται με άλλες κατηγορίες.¹⁵⁶

6.11 Τα ηθικά ζητήματα

Το πρώτο ηθικό ζήτημα ήταν η εισβολή των γραφουσών κατά τη διαδικασία λήψης των συνεντεύξεων σε αναμνήσεις των αφηγητριών από τα παιδικά τους χρόνια, πρώτες αντιδράσεις στην ανακοίνωση της νόσου, οι επίπονες θεραπείες οι οποίες μπορεί να τις αναστάτωναν ψυχολογικά. Με την επιλογή της βιογραφικής μεθόδου, η αφηγήτριες είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν το περιεχόμενο της αφήγησής τους και να αναφέρονται σε γεγονότα που οι ίδιες επιθυμούσαν. Το

---

¹⁵³ www.panteion.gr

¹⁵⁴ Αλλιώς line by line.

¹⁵⁵ Kerry Chamberlain (1999), *Using Grounded Theory in Health Psychology*, London: Sage Publications, σελ. 152-155.

¹⁵⁶ www.panteion.gr

δεύτερο ηθικό ζήτημα είναι η δημοσιοποίηση των ονομάτων των αφηγητριών όπου επιλέχθηκε η χρήση της ανωνυμίας κατά τη διάρκεια λήψης των συνεντεύξεων.

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΚΑΡΚΙΝΟΣ

Για πολλά χρόνια η ιατρική έχει χειριστεί τον καρκίνο ως μια διαδικασία μηχανιστική, η οποία χρήζει παρεμβάσεις σε σωματικό αποκλειστικά επίπεδο. Το μήνυμα που περνάει στο χώρο της ιατρικής, είναι πως ο καρκίνος αποτελεί μια αυστηρά οργανική νόσο, όπου η συμπεριφορά και τα συναισθήματα του ασθενούς δεν επηρεάζουν τη δημιουργία και εξέλιξή της. Το βιοϊατρικό αυτό μοντέλο υποστηρίζει ότι ο καρκίνος είναι αποτέλεσμα γενετικών και βιοχημικών παραγόντων. Αντίθετα προς αυτό, οι Louis Pasteur και Claude Bernand έβαλαν τα θεμέλια μιας περισσότερο ολιστικής προσέγγισης σχετικά με τον καρκίνο, και κατά αυτόν τον τρόπο εισάγεται μια πιο ολιστική προσέγγιση που περιλαμβάνει ψυχή και σώμα.¹⁵⁷

Έρευνες έδειξαν τη σχέση μεταξύ ψυχολογικών μεταβλητών και την εμφάνιση νεοπλασματικών νόσων¹⁵⁸ και ειδικά ενός συγκεκριμένου στρες που είναι βλαβερό για το ανοσοποιητικό σύστημα. Αυτό το είδος στρες ονομάζεται απόγνωση-ανικανότητα για δράση (helplessness). Επίσης, υπάρχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά προσωπικότητας (personality traits) και προσωπικές ιστορίες, που σχετίζονται με την εμφάνιση και την εξέλιξη νεοπλάσματος.¹⁵⁹ Ειδικά ο καρκίνος του μαστού παρουσιάζει μερικές ιδιαιτερότητες αναφορικά με την ψυχοκοινωνική διάστασή του, οι οποίες οφείλονται κατά κύριο λόγο στο όργανο στόχο. Υπάρχουν συγκεκριμένοι μηχανισμοί προσαρμογής και αντιμετώπισης του καρκίνου από τη μεριά της ασθενούς.¹⁶⁰ Το κοινωνικό-υποστηρικτικό σύστημα που διαθέτει η γυναίκα που νοσεί από καρκίνο του μαστού, φαίνεται επίσης να παίζει βασικό ρόλο στην προσαρμογή της στη νόσο και στην επακόλουθη δυσφορία.¹⁶¹ Τέλος, ο φόβος ενδεχόμενου θανάτου και η μόνιμη αλλαγή της εικόνας του εαυτού φέρει το άτομο σε θέση αναθεώρησης των πραγμάτων που αφορούν την ίδια και τις σχέσεις της με τα άτομα του περιβάλλοντός της.¹⁶²

Βάσει όλων των παραπάνω ιδιαιτεροτήτων που χαρακτηρίζουν τη νεοπλασματική νόσο και συγκεκριμένα τον καρκίνο του μαστού θεωρείται απαραίτητο να αναλυθούν οι βιογραφίες των εθελοντριών που συμμετείχαν στην εν λόγω έρευνα βάσει των εξής σημείων: α) πρώιμη φάση, β) πρώτα συμπτώματα, γ) διάγνωση, δ) εργασία, ε)θεραπεία, στ)υποστήριξη, ζ) ο ρόλος των ειδικών, η)αντιμετώπιση, θ)η ασθένεια ως εξατομίκευση, ι) ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών, ια) ο εθελοντισμός, ιβ) σχέδια για το μέλλον.

¹⁵⁷ Ευφραιμίδου Μ., Αλεξανδρίδης Α., *Μια ψυχοσωματική προσέγγιση στον καρκίνο του μαστού*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

¹⁵⁸ Βλέπε πρώτο κεφάλαιο, σελ. 9.

¹⁵⁹ Ευφραιμίδου Μ., Αλεξανδρίδης Α., *Μια ψυχοσωματική προσέγγιση στον καρκίνο του μαστού*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

¹⁶⁰ Βλέπε δεύτερο κεφάλαιο, σελ. 25.

¹⁶¹ Γούλα Ν., Παναγιωτοπούλου Ε., Ρηγάτος Σ., Αραβαντινός Γ., Σαμαντάς Ε., *Δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης του ογκολογικού ασθενούς*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

¹⁶² Βλέπε δεύτερο κεφάλαιο, σελ. 24.

7.1 Πρώιμη φάση

Όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει διαβάζοντας τις βιογραφικές τροχιές των αφηγητριών του δείγματος¹⁶³, η πρώιμη φάση είναι πολύ διαφοροποιημένη, με διαφορετικές διαδρομές όσον αφορά την οικογένεια, τα παιδιά, τις σπουδές την εργασία και άλλα, και αναδεικνύει το γεγονός του ότι η εμφάνιση του καρκίνου παρουσιάζεται σε όλες, ανεξαρτήτου κοινωνικοοικονομικού και μορφωτικού επιπέδου, τις κοινωνικές ομάδες.

Επίσης, μία άλλη διαπίστωση είναι το ότι οι περισσότερες αφηγήτριες λίγο πριν την εμφάνιση της νόσου βίωναν τραυματικά γεγονότα και υπέμεναν ψυχοφθόρες για τις ίδιες καταστάσεις. Παράδειγμα τραυματικού γεγονότος προκύπτει από τη συνέντευξη της κ. Ανθούσας¹⁶⁴ η οποία λίγο καιρό πριν εμφανίσει καρκίνο απορρίφθηκε από τα θετά της αδέρφια, γεγονός που την πλήγωσε σε πολύ μεγάλο βαθμό. Συγκεκριμένα αναφέρει:

«Εε.. κάποια στιγμή στη ζωή τα αδέρφια μου τα θετά με.. πώς να το πω.. να το πω με απόρριψαν, να το πω άλλαξε η στάση τους απέναντί μου; Κάπως έτσι έγινε. Αυτό το πράγμα με πίκρανε πάρα πολύ, δηλαδή μέχρι τότε ήμασταν αδέρφια ήμασταν αυτά, ήμασταν αυτό και μετά βλέπω μια στάση αλλιώτικη. Αυτό με πείραξε πάρα πολύ. Εε.. ενάμιση χρόνο μετά από αυτό.. αντιμετωπίζω τον καρκίνο του μαστού..[...] Εγώ θεωρώ.. κοίταξε να δεις, εγώ θεωρώ την απόρριψη των αδελφών μου ότι εμφάνισα (καρκίνο), δηλαδή αισθάνομαι τόση στεναχώρια που με απορρίψανε τα.. τ' αδέρφια μου που ήμασταν σαράντα χρόνια μαζί και μετά μου.. είδα μια συμπεριφορά άλλη γιατί πήραν τέλος πάντων μια.. κληρονομιά και ξέρω 'γω.. και.. ίσως νόμιζαν ότι ίσως δικαιούμαι και 'γω να πάρω κάτι, δε ξέρω πως το πήρανε. Αυτή η απόρριψη με πίκρανε πάρα πολύ και θεωρώ ότι έχει κι αυτό ένα μέρος...της αρρώστιας μου.. θεωρώ.. ότι.. η απόρριψη δηλαδή που δέχτηκα, γι' αυτό μην αφήνετε ποτέ να σας απορρίψει κανείς, εσείς μην απορρίψετε τον εαυτό σας, όλοι οι άλλοι.. να μη σας αφορά, έτσι!»

Κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι, εκτός των περιβαλλοντικών παραγόντων, ισχυρή επίδραση για την εμφάνιση ψυχοσωματικών νόσων παίζουν επίσης ρόλο τα γεγονότα ζωής και η προσωπικότητα του υποκειμένου, δηλαδή ως πιθανοί παράγοντες καρκινογένεσης αναφέρονται και τα τραυματικά γεγονότα ζωής του ασθενούς που επέδρασαν δυσμενώς κατά διάφορες περιόδους της ζωής του.¹⁶⁵

Παράδειγμα συνεχούς πίεσης από ψυχοφθόρες καταστάσεις διαπιστώνεται στα λεγόμενα της κ. Καλλιόπης¹⁶⁶ η οποία ενώ πριν το γάμο της ήταν οικονομικά ανεξάρτητη και ζούσε τη ζωή της πιο

¹⁶³ Βλέπε παράρτημα 1.

¹⁶⁴ Βλέπε παράρτημα 1, Δεύτερη περίπτωση .

¹⁶⁵ Ρήγα Δ. Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: Δέσποινα Δ. Μαυρομάτη, σελ. 68

¹⁶⁶ Βλέπε παράρτημα 1, πέμπτη περίπτωση

ελευθέρα και διασκεδαστικά, μετά από αυτόν περιόρισε τις εξόδους της, αναγκάστηκε να σταματήσει την εργασία της διότι έπρεπε να φροντίζει τα παιδιά της και άλλαξε τόπο κατοικίας, γεγονότα που την στρέψααν σε υπερβολικό βαθμό. Η ίδια στην αφήγηση της αναφέρει:

«Δε.. μ' αυτόν τον τρόπο λοιπόν που είχα ένα μπαμπά πολύ ελεύθερο, που δε μαγείρευα που ζούσα άνετα και ζούσα μποέμικα δεν ήθελα να παντρευτώ. Δεν ήθελα να παντρευτώ γιατί ζούσα με το αυτοκινητάκι μου ωραία και ελεύθερη και ο μπαμπάς δεν είχε και κείνος πολύ.. μου δε μου 'λεγε ποτέ: «Κοίταξε να τυλίξεις κάποιον.» ή «Κοίταξε να παντρευτείς» ή «Τι κάνεις.» αλλά όταν έφτασα στα είκοσι εννιά, τότε το '70 τόσο.. άρχισε να μου λέει: «Τι γίνεται;», λέει: «Τι κάνεις;», είχα κι ένα δεσμό μου λέει: «Τι κάνεις;», λέω: «Εντάξει..» λέω «..θα δω.», και, παντρεύτηκα το δεσμό που είχα. Πολύ καλό παιδί, δικηγόρος είναι ο άντρας μου και.. πολύ σοβαρός, αλλά τελείως αντίθετος με το μπαμπά μου, πολύ πιο κλειστός, ούτε κατά διάνοια να πάει να φάει έξω, ούτε κατά διάνοια να.. να πάει εκδρομές, εγώ τον πήγαινα εκδρομές, εγώ.. όταν γνωριστήκαμε εγώ άρχισα.. να κάνω τα πλάνα το που θα πάμε, το πως θα.. μ' άρεσε αυτό κι εκείνου του άρεσε, αλλά όταν μετά παντρεύεσαι αυτό.. είναι λίγο κλεισούρα. Εγώ είχα διασκεδάσει τόσο πολύ που δεν την είχα ανάγκη το έξω, δηλαδή δε παντρεύτηκα για να φύγω από το σπίτι μου, μάλλον δεν ήθελα να παντρευτώ.. για να μην αλλάξει η ζωή μου. Και, από 'κει που ήμουνα ένα μοναχοπαιδί μετά, έκανα τρία παιδιά.. ήθελα να κάνω τρία, και τέταρτο ήθελα να κάνω δούλευα στην εταιρεία και κάποια στιγμή ξεκινήσαμε να κάνουμε ένα σπίτι, στριμωχτήκαμε οικονομικά, και κάποια στιγμή.. και τα 'φτυσα που λένε, να το πω έτσι λίγο πιο.. ξεκάθαρα, δηλαδή δε μπορούσα τρία παιδιά και να φτιάχνω και το σπίτι και να πηγαίνω και γραφείο.. δε μπορούσα.. κι έτσι.. τ' άφησα το γραφείο, παραιτούμαι από μια θέση χρυσορυχείο από πλευράς οικονομικής. Περιττό να σας πω ότι οι φίλες μου τώρα παίρνουν σύνταξη γύρω στις 800.000 δρχ., 2000 ευρώ και πλέον.. δυόμιση.. κι εγώ παίρνω 400. Όμως δεν άντεξα τότε και δεν το υπολόγισα αυτό γι' αυτό θα σας το λέω να το ξέρετε, μη φύγετε από τη δουλειά σας όποιον άντρα και να 'χετε πάρει, όσο και πλούσιος να είναι, τη δική σας δουλειά και τα δικά σας λεφτά.. μεγάλη δουλειά.. Έφυγα λοιπόν από τη δουλειά μου κι από κει που ήμουνα γυναίκα που 'παιρνα τους μισθούς μου κι αυτά και συνέβαλα μες στο σπίτι, ήμουν γυναίκα που ζητάγα.. φέρε μου για τις σερβιέτες.. και φέρε για κείνο και κείνο και κείνο και κείνο.. κι όταν ο άλλος δεν το καταλαβαίνει ότι αυτό πρέπει να γίνεται και δουλεύει μόνο αυτός.. κι έχεις ταλαιπωρηθεί και ξαφνικά από εκεί που δούλευες είσαι κλεισμένη μέσα σ' ένα σπίτι με τρία παιδιά.. σου 'ρχεται κι ένας ωραίος καρκίνος.. γιατί.. πιστεύω πάρα πολύ ότι έρχεται ο καρκίνος μετά από ένα στρίμωγμα.. συν το ιστορικό που είχα, η μαμά μου είχε πεθάνει από καρκίνο μαστού...»

Μέσα από τα λεγόμενα της αφηγήτριας φαίνεται ότι πιθανόν ο καρκίνος της να οφείλεται σε ψυχοσωματικούς παράγοντες, στην παράλειψη τακτικού ιατρικού ελέγχου και στην κληρονομικότητα. Η μητέρα της πέθανε όταν ήταν μικρή από καρκίνο. Έτσι βίωσε την απώλεια και το πένθος ενός πολύ αγαπημένου προσώπου. Μετά από λίγα χρόνια ο πατέρας της πήγε φυλακή και η ίδια μπήκε σε ίδρυμα. Κατά αυτό τον τρόπο βίωσε μια δεύτερη απώλεια και αναγκάστηκε να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Στη συνέχεια παντρεύτηκε και είχε δυσκολία προσαρμογής στη νέα ζωή γιατί πριν ζούσε πιο ελεύθερα και πιάστηκε πολύ. Αργότερα, αναγκάστηκε να αφήσει τη δουλειά της για να φροντίσει τα παιδιά, γεγονός που την καταπίεζε ιδιαίτερα καθώς η οικονομική της ανεξαρτησία ήταν πριν κάτι δεδομένο. Τέλος, λίγο μετά το γάμο της η ίδια και η οικογένειά της μετακόμισε από το κέντρο της Αθήνας στον Άγιο Στέφανο πράγμα που την έκανε να νιώθει απομονωμένη διότι προτιμούσε τη ζωή στην πόλη.

Η καταπίεση εμφανίζεται όταν ένα άτομο, κάτω από κατάσταση πίεσης ή απομόνωσης η οποία επιβάλλεται από ένα άτομο ή μια ομάδα, δεσμεύεται να εκφράσει τα συναισθήματά του, τα οποία απωθεί στο ασυνείδητό του. Οι καρκινοπαθείς, κατά τον Grossarth-Maticek και την ομάδα του, εμφανίζονται ως χρόνιοι λήπτες καταπίεσης, και υποστηρίζουν ότι ο πιο σημαντικός παράγων για την καρκινογένεση θεωρείται η χρόνια καταπίεση των συναισθημάτων και των επιθυμιών του ασθενούς, π.χ. καταπίεση σε κάποια επαγγελματική επιδίωξη, καταπίεση σε διαπροσωπική σχέση κ.α..¹⁶⁷

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των αφηγητριών είναι ότι χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους αγχώδη και τονίζουν ότι ανησυχούσαν υπερβολικά για ουσιαστικά ασήμαντες καταστάσεις, ενώ τώρα έχουν διαπιστώσει πως αυτό τους ανάλωνε και τους έκανε να μην βλέπουν την πραγματική ομορφιά της ζωής. Από τα προηγούμενα είναι εύλογο να συσχετίσει κάποιος το άγχος και γενικότερα την προσωπικότητα της ασθενούς με την εμφάνιση του καρκίνου διότι όπως έχει αποδείξει και ο Eysenck, η προσωπικότητα είναι στενά συνδεδεμένη με την καρκινογένεση. Στις έρευνές του διακρίνει δύο κυρίως τύπους προσωπικότητας καρκινοπαθών: α) τον τύπο ο οποίος διακατέχεται από την έλλειψη συναισθηματικής έκφρασης, δηλαδή το άτομο που καταπνίγει τα συναισθήματά του, και β) τον τύπο που εγκαταλείπεται στο καθημερινό στρες.¹⁶⁸

Τέλος, στις δύο πρώτες περιπτώσεις¹⁶⁹ της έρευνας οι αφηγήτριες είχαν ζήσει την εμπειρία του καρκίνου έμμεσα από το οικογενειακό και το ευρύτερο περιβάλλον με παραδείγματα γυναικών οι οποίες μετά τη μαστεκτομή επέζησαν και ξεπέρασαν τον καρκίνο, τα οποία φαίνεται να έδωσαν ελπίδα στις ασθενείς και τη δύναμη να ορθοποδήσουν και να καταπολεμήσουν τον καρκίνο. Στην πρώτη περίπτωση της κ. Κατερίνας, η ίδια συγκεκριμένα αναφέρει:

«Εε.. εδώ πρέπει λοιπόν να πω παιδιά ότι δε φοβήθηκα! Δεν το φοβήθηκα τον καρκίνο.

Θες γιατί... η δεύτερη βιοψία βγήκε καθαρή. Θες γιατί.. είχα τα παραδείγματα γύρω μου

¹⁶⁷ Ρήγα Δ. Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: Δέσποινα Δ. Μαυρομάτη, σελ. 70-72.

¹⁶⁸ ό.π., σελ. 73-74.

¹⁶⁹ Βλέπε παράρτημα 1, πρώτη και δεύτερη περίπτωση.

ότι οι γυναίκες που είχαν κάνει μαστεκτομή ζούσανε. Είχα πρώτα απ' όλα τη θεία μου που ήτανε αδερφή του μπαμπά μου. Η οποία ζούσε σου λέω μετά από δύο μαστούς που είχανε αφαιρεθεί κι εκείνα τα χρόνια τα παλιά που δεν είχαν και τα μέσα ας πούμε τα νοσοκομεία. Θυμάμαι.. εμείς τη φιλοξενούσαμε όταν ήμουνα κοπελίτσα ε.. όταν είχε κάνει τις εγχειρήσεις και έκανε ακτινοβολίες και καιγόταν ολόκληρη από τις ακτινοβολίες, εγώ έκανα ακτινοβολίες και δεν έπαθα τίποτα.»

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι καταλυτική ήταν ως προς τη θετική αντιμετώπιση της ασθένειας ήταν η παρουσία της θείας της κ. Κατερίνας -και άλλων γυναικών με μαστεκτομή στο ευρύτερο περιβάλλον τους οι οποίες είχαν ξεπεράσει τον καρκίνο- η οποία παρά το γεγονός του ότι είχε κάνει ολική αφαίρεση και στους δύο μαστούς πολλά χρόνια πριν από την ίδια, εξακολουθούσε να ζει χωρίς να παρουσιάζει υποτροπή. Η αφηγήτρια θυμόταν την ακτινοθεραπεία της θείας της και πως αυτή «καιγόταν» από την υποβολή της σε αυτές λόγω της μη προχωρημένης τεχνολογίας και επιστήμης, παίρνοντας έτσι θάρρος και αποβάλλοντας κάθε φόβο καθώς η ίδια δεν αντιμετώπιζε καμία παρενέργεια έχοντας έτσι μία απόδειξη για την εξέλιξη των πραγμάτων στο χώρο της ιατρικής και συνεπώς των πιθανοτήτων να ξεπεράσει τον καρκίνο και να συνεχίσει τη ζωή της χωρίς μεταστάσεις και υποτροπές.

Όσον αφορά τη δεύτερη περίπτωση της κ. Ανθούσας, η ίδια αναφέρει στην αφήγησή της:

«..την ώρα που μπαίνω στο χειρουργείο και μου λέει.. μου 'χουνε κάνει την ένεση για να με χειρουργήσουνε να δούνε ξέρω 'γω τι θα δούνε, μου λέει τότε ότι πιθανότητες είναι πενήντα πενήντα, ε, μου 'ρθε να το σκοτώσω το γιατρό, μου 'ρθε να το σκοτώσω το γιατρό, μου 'ρθε να το σκοτώσω, δε μπορείς να φανταστείς τι.. τι θυμό είχα μέσα μου! Μεγάλο θυμό είχα μέσα μου! Λέω έρχομαι, ύστερα βγήκα απ' αυτό κι έπεσα στη μελαγχολία. Εε.. και είχα την αδερφή μου όμως και μου λέει κάποια στιγμή ότι «Εμένα δε με βλέπεις; Ζω δεκαπέντε χρόνια. Τι θέλεις ακόμα να δεις;». αυτό μου 'δωσε μια.. ώθηση...[...] Ε. βέβαια είχα πολύ θυμό μέσα μου έλεγα γιατί ν' αρρωστήσω, γιατί να.. μεγάλωσα τα παιδιά μου γιατί.. κατ' αρχήν είσαι καρκίνος και θάνατος. Αυτό βλέπεις εκείνη την ώρα, δε βλέπεις τίποτ' άλλο. Πρέπει κάποιος να είναι δικό σου και να σου πει ότι.. όπως μου είπε η αδερφή μου αυτή την ώρα ότι.. «Δε με βλέπεις εμένα που 'χουν περάσει δεκαπέντε χρόνια; Ζω ακόμη!». Αυτό μ' έκανε και σηκώθηκα! Δηλαδή πήρα τα πάνω μου, ότι «Αφού είναι η αδερφή μου και ζει τόσα χρόνια..», έλεγα, «..και τόσα χρόνια να ζήσω θα 'χουν μεγαλώσει τα παιδιά μου, θα 'χουν παντρευτεί, θα 'χω δε ένα εγγόνι (γέλια), γιατί έγινα πολύ νέα μητέρα και.. αυτό το ήθελα και πάρα πολύ, να.. να δω δηλαδή τα παιδιά των παιδιών μου. Ε, αυτό που περνάς εκείνη την ώρα ε.. δεν είναι τόσο...ευοίωνα για σένα, γιατί βιώνεις μια κατάσταση που είσαι μόνος σου.»

Συνεπώς, μετά από τα παραπάνω είναι δυνατόν κάποιος να υποστηρίξει ότι η εμπειρία και η «γνωριμία» με τον καρκίνο μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο αντιμετώπισής της εν λόγω νόσου. Σε αυτό το συμπέρασμα έχουν καταλήξει και τα μέλη της Ιατρικής Σχολής του Harvard, τα οποία μεταξύ άλλων προτείνουν τη συζήτηση της ασθενούς με άλλες γυναίκες με καρκίνο του μαστού και τη συμμετοχή σε ομάδες υποστήριξης γυναικών με την ίδια αυτή εμπειρία ώστε η ασθένεια του καρκίνου του μαστού να αντιμετωπιστεί πιο αισιόδοξα και αποτελεσματικά.¹⁷⁰

7.2 Πρώτα συμπτώματα

Η ανακάλυψη του όγκου στο μαστό έγινε στις περισσότερες περιπτώσεις από τις ίδιες τις αφηγήτριες. Μία από τις τελευταίες¹⁷¹ είδε ένα εξόγκωμα στο στήθος της καθώς έβαζε αποσμητικό στο μπάνιο:

«..Ξέρεις τέτοια πράγματα.. που 'ντάξει για σας είναι λιγάκι δύσκολο να τα.. καταλάβετε γιατί είσαστε πολύ μικρές κοπελίτσες, αλλά πέρασα και τέτοιες καταστάσεις ας πούμε, και τέτοιες πιέσεις. Ώσπου μια μέρα.. βρίσκω κάτι στο στήθος μου.. Μπα, τι 'ναι αυτό; Έβαζα εκείνη την ώρα αποσμητικό στο μπάνιο, κάτι φούσκωνε εκεί στο στήθος, τι 'ναι αυτό τι 'ναι αυτό, παίρνω τηλέφωνο την κουνιάδα μου της λέω.. κλείσε ραντεβού με το.. Δημήτρη, ο Δημήτρης ήταν ένας.. ο κουμπάρος της χειρουργός, αύριο κιόλας γιατί έχω βγάλει κάτι στο στήθος μου και θέλω να με δει. Εντάξει; Εντάξει! Το λέω στον άντρα μου, ρε Νίκο... Το είχες δει εσύ αυτό το πράγμα; Όχι. Που στο καλό ήταν και δεν το είχαμε δει; Ήμαστε νέο ζευγάρι ακόμα, κάναμε συχνά έρωτα, δεν είναι όπως τώρα που κάνουμε μια φορά στο μήνα! Κάναμε πιο συχνά έρωτα! Και αυτό τώρα το λέω το μια φορά το μήνα γιατί είμαι.. έχω πρόβλημα εγώ.. παθολογικό πλέον με όλα αυτά που πέρασα...και.. 'ντάξει το αποφεύγω λιγάκι έχω πρόβλημα εκεί πέρα, έχω κάποιο πρόβλημα, τέλος πάντων και ψυχολογικό λιγάκι...Πήγα.. ο γιατρός μου είπε ότι.. δεν ήταν χειρουργός μαστού, άλλο λάθος αυτό να μην πάω σε χειρουργό μαστού κατευθείαν, πήγα σ' ένα γενικό χειρουργό, φίλος.. εε.. εξετάσεις ιστορίες σε μία βδομάδα είχα μπει στο νοσοκομείο και είχε αφαιρεθεί ο όγκος.»

Κάποια άλλη¹⁷² παρατήρησε την αλλαγή του σχήματος της θηλής της:

«Εγώ πως αντέδρασα. Κατ' αρχήν πρέπει να πω ότι το βρήκα μόνη μου, είδα τη θηλή μου να πηγαίνει μέσα και λέω αυτό δεν το είχα, και πάω κατ' ευθείαν στο γιατρό, και μου λέει ο γιατρός και μου λέει δεν έχετε τίποτα -μια γυναίκα χειρούργος ήταν- μου λέει

¹⁷⁰ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του μαστού, Πρόληψη και θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ 63.

¹⁷¹ Βλέπε παράρτημα 1, πρώτη περίπτωση.

¹⁷² ό.π., δεύτερη περίπτωση.

δεν έχετε τίποτα, εγώ όμως δεν επαναπαύτηκα εκεί γιατί είχα.. προηγούμενα είχα την αδερφή μου με καρκίνο μαστού και πάω στο.. κέντρο του μαστού, δηλαδή πάω στου Μεταξά και βρίσκω έναν που ήταν ειδικά για το μαστό.»

Δύο από τις ίδιες¹⁷³, καθώς έκαναν τη συνηθισμένη τακτική ψηλάφηση, η μία από αυτές αναφέρει:

«...εκτός από αυτό το γεγονός που.. μου έτυχε πριν οχτώ χρόνια.. που ανακάλυψα.. ένα ογκίδιο στο μαστό μου, έπρεπε να χειρουργηθώ επειγόντως, ε.. αυτό.. μου αναστάτωσε τη ζωή, μου ‘φερε τα πάνω κάτω, ε.. έχασα τη γη κάτω από τα πόδια μου όπως.. είναι και φυσιολογικό βέβαια.. τέλος πάντων πήγα σε πολλούς γιατρούς μήπως, με την ελπίδα μήπως δεν.. είναι αλήθεια ή εκ.. έκαναν λάθος ξέρω ‘γω οι προηγούμενοι αλλά δυστυχώς έπρεπε να χειρουργηθώ.»

Και η άλλη βιογραφούσα αναφέρει στην αφήγησή της:

«Ε... το ‘91 στο τέλος, είχα πάει σ’ ένα συνέδριο στη Θεσσαλονίκη και κουράστηκα πάρα πολύ, ένιωσα ότι έχουν αρχίσει και πρήζονται οι αδένες στη.. στη μασχάλη μου, το θέμα που παρουσίαζα ήτανε καρκίνος.. ε.. καρκινικοί δείκτες σε.. όχι σε μαστό σε.. στον καρκίνο του πνεύμονα, για να.. κάποιος είναι οι καρκινικοί δείκτες στο καρκίνο του πνεύμονα και όταν γύρισα στο σπίτι μου στην Αθήνα έπειτα από όλη αυτήν την ταλαιπωρία, έκανα το μπάνιο μου. έπεσα στο κρεβάτι, είδα ότι είχα έναν όγκο εδώ πιάνοντάς τον με το χέρι ο οποίος είχε γίνει σαν να ήταν φλεγμονή που μεγάλωνε από μέρα σε μέρα, ε.. δεν το είπα στο σύζυγο το βράδυ παρ’ όλο που ήμαστε μαζί στο κρεβάτι, δεν το είπα στο σύζυγό μου γιατί.. θεώρησα ότι είμαι η δυνατή της παρέας κι ότι θα του φαινότανε πάρα πολύ άσχημα. Ε.. πήγα το πρωί μέσα σ’ ένα πολύ φιλικό περιβάλλον κι έκανα τη μαστογραφία μου η οποία ήτανε καραμπινάτη, ακολούθησε η.. η δια λεπτής βελόνης.. δε ξέρω αν έχεις την ορολογία αυτή.. δια λεπτής βελόνης είναι ε.. βάζουνε μια λεπτή βελόνη στον τόπο και κάνουνε ιστολογική μετά.. λοιπόν έκανα.. αυτό ήταν πάρα πολύ θετικό φυσικά, καραμπινάτο, ευτυχώς οι συνάδελφοι μου φέρθηκαν πάρα πολύ καλά, δε μου είπαν ότι δεν έχω τίποτα μου είπαν ότι.. μία ορολογία που μπορεί και να την κατάλαβα και μπορεί και να μην ήθελα να την καταλάβω, ε.. και σε δύο μέρες χειρουργήθηκα, έκανα μαστεκτομή, δεξιά, ολική και πολύ εκτεταμένη.. ευτυχώς ήταν το περιβάλλον πάρα πολύ καλό γιατί βρέθηκα μέσα σε δικό μου κλίμα, με

---

¹⁷³ ό.π., τρίτη και έκτη περίπτωση αντίστοιχα.

αναισθησιολόγο, δική μου χειρουργό, δικό μου.. φίλους δηλαδή καθημερινά.. καθημερινούς..»

Η πέμπτη¹⁷⁴ ανακάλυψε τον καρκίνο του μαστού πάλι με αυτοεξέταση, με αφορμή την επίσκεψη της στο νοσοκομείο σε κάποια χειρουργημένη φίλη της με καρκίνο μαστού:

«Έεε.. και πράγματι λοιπόν μια ωραία ημέρα πήγα να δω μια φίλη μου που είχε χειρουργηθεί, από καρκίνο, την είδα και χωρίς μαλλιά τρόμαξα και τρομάζοντας έπιασα το στήθος μου.. και πιάνοντας το στήθος μου, βλέπω τους όγκους μου.. κατά σύμπτωση, μπορεί να μην τους έβλεπα, και μόλις τους είδα πήγα αμέσως στο γιατρό, γιατί αυτό, 'ντάξει, το 'ξερα ότι έπρεπε να το κάνω, επειδή.. ήδη έπρεπε να ελέγχομαι.. ήμουν τριάντα εννιά ετών τότε, η μητέρα μου είχε πεθάνει τριάντα τριών, είχε τριάντα ετών καρκίνο άρα εγώ τότε να έπρεπε να φροντίζω να ελέγχομαι αλλά εγώ θεωρούσα ότι δε θα είναι σε μένα: «'Ντάξει και επειδή πέθανε η μητέρα μου τι έγινε;», ούτε η ενημέρωση ήταν τότε όπως είναι τώρα σήμερα, με αποτέλεσμα... πήγα στο γιατρό σ' έναν του οποίου του 'χα γράψει και διατριβή.. και μου λέει: «Πόπη θα γιν.. έχεις..» λέει «..καρκίνο, ίσως έχει πάει και στους λεμφαδένες, θα πρέπει να κάνεις χημειοθεραπεία αλλά θα γίνεις καλά. Τότε είπε αυτό.. θεραπεύσιμο». Τώρα 'ντάξει όταν έχεις καρκίνο κι έχεις και μικρά παιδιά το ένα τριών, το άλλο πέντε το άλλο εφτά.. στο.. το μόνο εδώ είναι ότι θα γίνεις καλά.. κάπως έτσι.. κι επειδή δούλευα στο νοσοκομείο Μεταξά πήγα εκεί και χειρουργήθηκα..»

Και η τελευταία¹⁷⁵ κάνοντας μαστογραφία μετά από διακοπή της ετήσιας εξέτασης, εφόσον είχε περάσει το τεσσαρακοστό χρόνο της ηλικίας της, για τέσσερα έτη:

«Ο καρκίνος στη ζωή μου ήρθε το 1998 εε.. το '98 όταν ακόμη ήμουνα σε περίοδο.. γόνιμη, δεν ήμουνα.. εμμηνοπαυσιακή.. ε.. ήτανε μία πολύ δύσκολη στιγμή στη ζωή μου όπως κάθε γυναίκα πιστεύω γιατί.. εμ.. ενώ.. έκανα.. κάθε χρόνο μαστογραφία μετά τα σαράντα μου, μεταξύ του '94 και '98 έκανα ένα μεγάλο διάλειμμα όπου εκεί παρουσιάστηκε κι ο καρκίνος...[...] Οι φίλοι μου οι οποίοι ήτανε κοντά μου.. σε συνεχή βάση, όχι απλώς να 'ρχονται να με βλέπουν, να φροντίζουνε για τους καλύτερους γιατρούς, γιατί είχα και.. τρεις γιατρούς στο φιλικό μου περιβάλλον γιατρούς, ποιους γιατρούς θα.. θα μου προτείνουν για.. τους καλύτερους για τι.. ποιες θεραπείες θα γίνουνε κι όλ' αυτά.. και νομίζω ότι ήταν για μένανε.. πάρα πολύ θετική η.. όλη αυτή η αντιμετώπιση στο να το.. μπορέσω να το σηκώσω αυτό το βάρος..»

¹⁷⁴ Βλέπε παράρτημα 1, πέμπτη περίπτωση.

¹⁷⁵ ό.π., τέταρτη περίπτωση.

Εξετάζοντας παραπάνω φαίνεται ότι όλες ξαφνιάστηκαν με την ανακάλυψη αυτή και με το συναίσθημα της ανησυχίας να διαφαίνεται αντέδρασαν άμεσα με το να απευθυνθούν σε κάποιο γιατρό και σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις σε γιατρό που ήδη γνώριζαν. Δύο από τις αφηγήτριες εργάζονταν σε νοσοκομείο οπότε κι απευθύνθηκαν σε γιατρούς του επαγγελματικού τους περιβάλλοντος, άλλες δύο μίλησαν πρώτα σε γιατρούς από το ευρύτερο φιλικό περιβάλλον με τη διαφορά ότι στη μία περίπτωση ο ίδιος ο γιατρός ανέλαβε την ασθενή χωρίς να είναι ειδικευμένος στο μαστό ενώ στην άλλη περίπτωση οι φίλοι γιατροί συνέστησαν «τους καλύτερους» για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κατάστασης, εν αντιθέσει με τις δύο τελευταίες περιπτώσεις στις οποίες οι πάσχουσες απευθύνθηκαν σε τυχαίο γιατρό, μάλιστα η μία από αυτές επισκέφθηκε πολλούς γιατρούς με την ελπίδα ότι έχει γίνει λάθος διάγνωση από τους προηγούμενους, ενώ στην άλλη περίπτωση η ασθενής ενώ καθησυχάστηκε από τη χειρουργό εκείνη επέλεξε κάποιο κέντρο μαστού για να σιγουρευτεί, καθώς η αδερφή της είχε υποβληθεί σε μαστεκτομή κάποια χρόνια πριν.

Το κοινό στοιχείο όλων των περιπτώσεων είναι ότι ενδιαφερόντουσαν με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο για την κατάσταση των μαστών τους και επιπροσθέτως αντέδρασαν αμέσως στην ανακάλυψη του όγκου με το να απευθυνθούν σε κάποιο ειδικό. Θα μπορούσε κάποιος να πει ότι αυτοί είναι δύο από τους βασικούς λόγους που οι αφηγήτριες ξεπέρασαν την ασθένεια του καρκίνου εφόσον η έγκαιρη διάγνωση αυξάνει και τις πιθανότητες ίασης του όπως άλλωστε αναφέρουν και οι αντιπρόσωποι της Ιατρικής Σχολής του Harvard¹⁷⁶. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός του ότι στις τέσσερις από τις έξι περιπτώσεις οι γυναίκες μετά την ανακάλυψη του όγκου απευθύνθηκαν σε γιατρούς που οι ίδιες γνώριζαν ενώ οι υπολειπόμενες επισκέφθηκαν πάνω από ένα γιατρό καθώς δεν ήταν ικανοποιημένες από τη διάγνωση. Αυτή η διαπίστωση ενδεχομένως να υπογραμμίζει την έλλειψη εμπιστοσύνης που υπάρχει στις υπηρεσίες υγείας από τους ασθενείς αφενός, και αφετέρου η αδυναμία και η μη κατάλληλη εκπαίδευση του ιατρού την καθιστούν να υποθάλλει το συναίσθημα της ανασφάλειας εκ μέρους των ασθενών για το τι ακριβώς πρέπει να κάνουν και που να απευθυνθούν η οποία προέρχεται από την έλλειψη ενημέρωσής τους σχετικά με αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες. Όπως αναφέρει και ο Μάρκος Σαρρής, συνήθως οι περισσότεροι άρρωστοι δεν είναι ικανοποιημένοι με την πληροφόρηση που τους παρέχεται, καθώς λειτουργικά προβλήματα χώρου και χρόνου στις υπηρεσίες υγείας αφενός και αφετέρου, η αδυναμία και η μη κατάλληλη εκπαίδευση του ιατρού την καθιστούν σχεδόν απαγορευτική.¹⁷⁷

7.3 Διάγνωση

Ο τρόπος με τον οποίο οι βιογραφούσες έμαθαν ότι πάσχουν από καρκίνο ποικίλλει και φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο για τις ίδιες στην αντιμετώπιση της νόσου και της μαστεκτομής.

---

¹⁷⁶ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του μαστού, Πρόληψη και θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ 7.

¹⁷⁷ Σαρρής Μάρκος (2001), *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 316.

Σε μία από τις περιπτώσεις η ασθενής¹⁷⁸ δε γνώριζε ότι είχε χειρουργηθεί επειδή έπασχε από καρκίνο του μαστού αλλά εξαιτίας κάποιων κυστών οι οποίες ανάγκασαν το χειρουργό να προβεί σε μερική αφαίρεση στήθους. Η πραγματικότητα ήταν ότι και ο ίδιος ο γιατρός όντας μη ειδικευμένος σε θέματα μαστού πίστευε μέχρι λίγο πριν την επέμβαση ότι επρόκειτο για απλές κύστες και ενώ έπρεπε να εφαρμόσει ολική αφαίρεση επέλεξε τη μερική με σκοπό την αποφυγή του ψυχολογικού σοκ της ασθενούς. Επιπροσθέτως σύστησε στους συγγενείς να μην αποκαλύψουν τίποτα σχετικό στην ασθενή έως την πάροδο κάποιου χρονικού διαστήματος μετά το οποίο η πάσχουσα έπρεπε να υποβληθεί σε ολική αφαίρεση μαστού. Οι συγγενείς ακολούθησαν την γραμμή πλεύσης που τους υπέδειξε ο χειρουργός και όταν η συγκεκριμένη βιογραφούσα έμαθε τι πραγματικά συμβαίνει εξοργίστηκε και αποφάσισε να αλλάξει γιατρό στον οποίο επισήμανε ότι απαιτούσε από τον ίδιο να την ενημερώνει για όλα και μόνον αυτήν. Στην αφήγησή της αναφέρει:

«Πήγα.. ο γιατρός μου είπε ότι.. δεν ήταν χειρουργός μαστού, άλλο λάθος αυτό να μην πάω σε χειρουργό μαστού κατευθείαν, πήγα σ' ένα γενικό χειρουργό, φίλος.. εε.. εξετάσεις ιστορίες σε μία βδομάδα είχα μπει στο νοσοκομείο και είχε αφαιρεθεί ο όγκος. Δεν ήξερα όμως ότι είναι καρκίνος. Δε μου το είχε πει κανείς! Και κείνος μου είχε πει κάποιες κύστες είναι, θα τις βγάλουμε.. και όλα καλά! Ε, λέω, ε θα βγάλεις και το.. και το στήθος, θα αφαιρέσεις και το στήθος; Όχι δε χρειάζεται, είναι κύστες. 'Ντάξει ήταν δύο, δύο. Οι.. εξετάσεις που έκανα, ήταν όλες αρνητικές οπότε και κείνος δεν είχε την εμπειρία ενός ε χειρουργού μαστού, έτσι; Η μαστογραφία δεν έδειχνε τίποτα, εε.. οι εξετάσεις αίματος δε δείχνανε τίποτα, το υπέρηχο δεν έδειχνε τίποτα, όλα καλά, σου λέει κυστούλες είναι, θα τις βγάλουμε να ξεμπερδεύουμε. Έλα όμως που δεν ήταν κυστούλεες! Και στο.. στη βιοψία πάνω την ταχεία πάνω στην εγχείρηση βγήκε ότι ήταν καρκίνος.. Εκείνος όμως επειδή μου είχε υποσχεθεί ότι δε θα αφαιρέσει το στήθος δεν το αφαίρεσε το στήθος, απλά καθάρισε όσο μπορούσε έκοψε σχεδόν το μισό.. και καθάρισε όσο μπορούσε και τους είπε μην της το λέτε ακόμα, να περάσει το Πάσχα και μετά να της το πείτε διότι πρέπει να πάει να βγάλει και το υπόλοιπο.. αλλά για ψυχολογικούς λόγους επειδή δεν της είχα πει ότι θα αφαιρέσουνε.. το στήθος δε μπορώ να ξυπνήσει χωρίς στήθος.. Και δε μου το λένε.. Και περίμενα εγώ τη βιοψία, περίμενα εγώ τη βιοψία, ούτε καν είχε πάει το μυαλό μου ότι μπορεί να είναι καρκίνος, παρ' ότι έχω θεία με καρκίνο, που είχε καρκίνο, και στα δύο στήθη είχε κάνει αφαίρεση και στα δύο στήθη πριν από τριάντα χρόνια.. παρ' ότι είχα γνωστές στη γειτονιά που είχαν κάνει αφαίρεση μαστού.. Δεν πήγε καθόλου το μυαλό μου ότι μπορεί εγώ να έχω καρκίνο, κάπου εγώ το είχα διαγράψει από το μυαλό μου ότι μπορεί εγώ να πάθω καρκίνο του μαστού. Μη στα πολυλογώ κάποια στιγμή.. εε.. όταν εγώ επέμεινα μα τι θα γίνει αυτή η βιοψία, ακόμα

---

¹⁷⁸ Βλέπε παράρτημα 1, πρώτη περίπτωση

και ακόμα; Πρέπει να πάρω τηλέφωνο εγώ να δω γιατί αργεί αυτή η βιοψία τόσο πολύ. Και, μου λέει η κουνιάδα μου.. θα πάω εγώ να την πάρω, μη σε νοιάζει! Τη φέρνει η κουνιάδα μου, τη διαβάζω εγώ.. αδένωμα έλεγε.. 'ντάξει. Και δε μου το λένε ακόμα! Παραμονές Πάσχα. Φεύγουμε πάμε.. στο χωριό του άντρα μου, στον Πύργο να κάνουμε Πάσχα.. Δε μου λένε τίποτα, εγώ μες στην τρελή χαρά, αφού δεν είχα τίποτα! 'Ντάξει είχε αφαιρεθεί το μισό στήθος, και τι έγινε; Υπήρχαν ένθετα να το προσθέσω ή μπορούσα να κα.. μπορούσα να κάνω αργότερα μια πλαστική, εντάξει. Ούτε καν πήγε στο.. σου λέω το μυαλό μου. Ε.. κάποια στιγμή λοιπόν μετά το Πάσχα.. μου το είπανεεε. Εκεί θύμωσα πάρα πολύ, μα πάρα πολύ. Δεν είχα θυμώσει για τίποτα στη ζωή μου τόσο πολύ. Με ποιο δικαίωμα, ο άντρας μου, οι αδελφές μου, οι κουνιάδες μου, οι φίλες μου, με ποιο δικαίωμα μου το κρύψανε, τους έδειξα εγώ.. ότι φοβόμουν; Δεν τους είχα δείξει τίποτα! Εγώ είχα πει ότι είναι να βγει.. να ξεμπερδεύουμε εγώ να ζήσω θέλω! Δε θέλω τίποτα! Κύστες είναι; Να βγούνε! Ότι άλλο είναι, να βγει! Έδειξα εγώ καμία αδυναμία; Ποιος ο λόγος να μου κάνετε αυτό το πράγμα; Τους πήρε ο διάολος και τους σήκωσε! Τους είπα: Έχετε υπ' όψιν σας ότι εάν -είπα στον άνδρα μου πρώτα- εάν έχει προχωρήσει ο καρκίνος και δεν τον προλάβουμε που έχουνε περάσει σαράντα μέρες από την εγχείρηση, έχεις φύγει από το σπίτι, δε θέλω να σε ξέρω! Γιατί σε θεωρώ το πιο βασικό υπαίτιο! Εσύ είσαι ο σύντροφός μου! Δεν είναι ούτε οι αδερφές μου, ούτε οι κουνιάδες μου. Εσύ είσαι ο σύντροφός μου! Εάν έχει συμβεί κάτι και έχει προχωρήσει ο καρκίνος και έχει κάνει κάποια μετάσταση, είσαι.. τελείωσε δεν το συζητώ δεν υπάρχουν για μένα! Ήμουν.. ε δηλαδή τόσο αποφασισμένη και τόσο θυμωμένη! Καλά το ότι.. το ότι τις έβρισε και τις άλλες τις κουνιάδες μου και τις αδερφές μου και δε μιλούσανε μιλά τι να πούνε, α! Ξέρεις εγώ έλεγα να στο πούμε έλεγε η μία, εγώ έλεγα να μη στο πούμε έλεγε η άλλη και.. σαχλαμάρες! Φεύγω αλλάζω γιατρό.. Πάω σ' έναν άλλο γιατρό, του λέω το και το και το και το συμβαίνει. Θέλω εμένα να μιλάτε! Εγώ είμαι η ασθενής, εγώ θέλω να ξέρω τι έχω, και το συντομότερο να μπω, εφόσον λέτε και σεις ότι πρέπει να αφαιρεθεί και το υπόλοιπο.. να αφαιρεθεί να ξε...να.. να τελειώνω (χτύπημα των χεριών), εγώ να ζήσω θέλω! Δε μ' ενδιαφέρει κόφ' το και το άλλο άμα θες, δε μ' ενδιαφέρει εγώ να ζήσω θέλω!»

Σε άλλη περίπτωση¹⁷⁹ η πάσχουσα επισκέφθηκε κάποια χειρουργό γιατρό η οποία την επιβεβαίωσε ότι δεν έχει τίποτα αλλά εκείνη καθώς και η αδελφή της είχε εμπειρία με τον καρκίνο του μαστού, δεν επαναπαύτηκε και απευθύνθηκε σε κέντρο μαστού όπου της είπαν ότι έπρεπε να χειρουργηθεί. Ο γιατρός της όμως ο οποίος ανέλαβε την επέμβαση δεν την ενημέρωνε για τίποτα σχετικό έως τη στιγμή της νάρκωσης κατά την οποία την πληροφόρησε για τις πιθανότητες της

¹⁷⁹ Βλέπε παράρτημα 1, δεύτερη περίπτωση

μαστεκτομής. Η ίδια θύμωσε πάρα πολύ με το γιατρό της αλλά απέφυγε να του μιλήσει και με την παρότρυνση του ψυχιάτρου του νοσοκομείου το έκανε λέγοντάς του ότι ήταν υποχρεωμένος να την ενημερώσει κι ότι δεν του έδειξε καμία αδυναμία, το αντίθετο μάλιστα εφόσον μπήκε στη διαδικασία της εγχείρησης χωρίς να φέρει μαζί της οποιονδήποτε συνοδό. Συγκεκριμένα λέει:

«..είδα τη θηλή μου να πηγαίνει μέσα και λέω αυτό δεν το είχα, και πάω κατ' ευθείαν στο γιατρό, και μου λέει ο γιατρός και μου λέει δεν έχετε τίποτα -μια γυναίκα χειρουργός ήταν- μου λέει δεν έχετε τίποτα, εγώ όμως δεν επαναπαύτηκα εκεί γιατί είχα.. προηγούμενα είχα την αδερφή μου με καρκίνο μαστού και πάω στο.. κέντρο του μαστού, δηλαδή πάω στου Μεταξά και βρίσκω έναν που ήταν ειδικά για το μαστό. Ε, με πήρε.. με κράτησε στο νοσοκομείο βέβαια αλλά το κακό με 'μένα ήτανε ότι δε μου έλεγε τίποτε! Το ρώταγα «Θα χάσουμε το μαστό γιατρέ;», τα μάζαγε, «όχι, έχουμε ένα μικρό πρόβλημα», ένα μικρό πρόβλημα, την ώρα που μπαίνω στο χειρουργείο και μου λέει.. μου 'χουνε κάνει την ένεση για να με χειρουργήσουνε να δούνε ξέρω 'γω τι θα δούνε, μου λέει τότε ότι πιθανότητες είναι πενήντα πενήντα, ε, μου 'ρθε να το σκοτώσω το γιατρό, μου 'ρθε να το σκοτώσω το γιατρό, μου 'ρθε να το σκοτώσω, δε μπορείς να φανταστείς τι.. τι θυμό είχα μέσα μου! Μεγάλο θυμό είχα μέσα μου! Λέω έρχομαι, ύστερα βγήκα α' αυτό κι έπεσα στη μελαγχολία. Εε.. και είχα την αδερφή μου όμως και μου λέει κάποια στιγμή ότι «Εμένα δε με βλέπεις; Ζω δεκαπέντε χρόνια. Τι θέλεις ακόμα να δεις;». αυτό μου 'δωσε μια.. ώθηση.. αλλά αφού είχα πάθει αυτή τη μελαγχολία μέσα στο νοσοκομείο ακόμη.. με παίρνει η προϊσταμένη και με πάει στο ψυχίατρο.. κάτω.. και του είπα ακριβώς τι ένιωθα, και μου είπε μια κουβέντα ο άνθρωπος, μου λέει «Γιατί δεν τα λέτε στο γιατρό σας αυτά; Πέστε τα στο γιατρό σας!», γιατί ερχόταν ο γιατρός και γύριζα τα μούτρα μου απ' την άλλη κι έφευγε! Και πάω μια μέρα στο γραφείο του εκείνη τη φορά που μου 'πε πέστε τα και του τα λέω χύμα, έτσι, του είπα αυτό αυτό αυτό, «Μ' ενοχλείτε γιατί το κάνατε αυτό δεν έπρεπε να το κάνετε, μ' ενοχλήσατε, είμαι πολύ θυμωμένη μαζί σας, αν σας είχα μπροστά μου θα σας έδερνα», του το είπα κι αυτό, τα 'βγαλα από μέσα μου και κάποια στιγμή κάνουμε μια.. ένα.. εε.. μια ενημέρωση για τη ψυχολογία κι έρχεται αυτός ο γιατρός και τον βλέπω και πάω και τον αγκαλιάζω! Και λέω «Εσείς..», λέω, «.. με βγάλατε από μια θέση πολύ δύσκολη», μου λέει.. «Για πέστε..», μου λέει, «γιατί εγώ δε θυμάμαι», λέω «Μου είπατε..», λέω, «..μια κουβέντα, αυτά που λέτε πέστε τα στο γιατρό σας, δεν πειράζει, ας είσατε θυμωμένη» και λέει «Βοηθάμε ανθρώπους χωρίς να ξέρουμε πως τους βοηθάμε» κι αυτό ήταν πολύ σημαντικό.»

Στις παραπάνω περιπτώσεις φαίνονται τα αρνητικά συναισθήματα των ασθενών που προκαλούνται από την απόκρυψη της πραγματικότητας εκ μέρους των γιατρών σχετικά με τον

καρκίνο. Οι ίδιες οι ασθενείς επιθυμούν την αντιμετώπιση τους από τους γιατρούς με ειλικρίνεια καθώς μπορούν να ελέγξουν τον εαυτό τους αλλά και να αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις. Διαφαίνεται ότι για τις ίδιες η γνώση της κατάστασης είναι άκρως απαραίτητη διότι κατά αυτόν τον τρόπο αισθάνονται ότι μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στην θεραπευτική διαδικασία και να μην αντιμετωπίζονται ως σώματα-αντικείμενα αλλά ως αμέριστε προσωπικότητες με άποψη.

Σε τρίτη περίπτωση η ασθενής¹⁸⁰ χρειάστηκε να κάνει διευκρινιστικές ερωτήσεις στο γιατρό με σκοπό να ενημερωθεί για την ακριβή κατάσταση. Συγκεκριμένα ο γιατρός ανέφερε ότι θα χρειαστεί να κάνει κάποια θεραπεία, εκείνη ρώτησε αν πρόκειται για τέτοια με αντιβιοτικά, εκείνος είπε όχι, τον ρώτησε ξανά αν εννοεί χημειοθεραπεία, εκείνος αποκρίθηκε θετικά και τέλος η ίδια ρώτησε αν έχει καρκίνο και ο γιατρός κατέληξε πως ναι, έπασχε από καρκίνο. Στη συνέντευξη μας αναφέρει τα εξής:

«Εγώ θυμάμαι όταν είχα πάει στο γιατρό μου, μου είχε πει: «Θα χρειαστεί να κάνετε μια θεραπεία...»,μου λέει.. «Τι εννοείτε θεραπεία;...», του λέω, «..Με αντιβιοτικά;».. για να καταλάβω αμέσως εάν μιλούσε καρκίνο ή κάποια κύστη και λοιπά, «Όχι...», μου λέει, «Εννοείτε δηλαδή...», του λέω, «..χημειοθεραπεία, να κάνω χημειοθεραπεία, τέτοια θεραπεία εννοείτε;», «Ναι...» μου λέει.. λέω: «Έχω καρκίνο...», μου λέει: «Ναι...», εφόσον κάνω εγώ την ερώτηση άρα είμαι έτοιμη να πάρω και την απάντηση.. Ε.. νομίζω ότι είναι ανάλογα με την ασθενή, δηλαδή ανάλογα με ποια ασθενή έχουν απέναντί τους, βεβαίως κάτ' εμέ.. το να της το κρύβουνε και τελείως είναι.. λάθος διότι δε μπορεί μία ασθενής να κάνει τον αγώνα για να καταπολεμήσει αυτήν την ασθένεια αν δεν ξέρει τη σοβαρότητα της διότι διαφορετικά.. θα πει γιατί να μπω εγώ σε αυτή τη διαδικασία εφόσον είναι κάτι εύκολο...: «Έλα, εντάξει θα το βγάλουμε και είσαι καλά δεν είσαι...», αν δεν ξέρει ότι.. δεν κάνει αυτά που πρέπει να κάνει.. ίσως να πεθάνει κιόλας...κι από την άλλη είναι.. αλλά τι να το μαθαίνει η γυναίκα; Δεν ξέρω αν είναι μόνο θέμα ωριμότητας ή αν είναι ανάγκη για να μπορεί να το αντιμετωπίζει όπως πρέπει. Δε ξέρω εγώ έτσι το σκέφτομαι.. ήθελα να ξέρω τα πάντα, οπωσδήποτε να ξέρω τα πάντα... αλλά πάλι είναι κατά την κρίση του γιατρού.. Δε ξέρω...»

Σε αυτήν την περίπτωση φαίνεται πως η ίδια η ασθενής δεν επαναπαύτηκε σε αυτά που επέλεξε ο γιατρός να της πει αλλά θέλησε να πιέσει για να μάθει την πραγματικότητα. Αυτό δείχνει πως πολλές φορές -αν όχι όλες, εξαρτάται από τις συγκυρίες- ο ασθενής είναι εκείνος που επιλέγει να παραμένει στην άγνοια μην επιχειρώντας να ενημερωθεί -πράγμα αρκετά εύκολο στην εποχή μας η οποία χαρακτηρίζεται της πληροφορίας- αποφεύγοντας να ρωτήσει το γιατρό περισσότερο αλλά μην ερευνώντας τα όσα λέγονται και γράφονται σχετικά με τη νόσο.

---

¹⁸⁰ Βλέπε παράρτημα 1, τέταρτη περίπτωση.

Την επιλογή του ασθενή να μην επιχειρήσει την περεταίρω πληροφόρηση φαίνεται και σε διαφορετική περίπτωση,¹⁸¹ κατά την οποία ο γιατρός ως διάγνωση ανέφερε κάποια ορολογία, που όπως λέει η αφηγήτρια που μπορεί να την κατάλαβε ή μπορεί και να μην ήθελε να την καταλάβει, τονίζοντας της όμως πως ότι και να έχει θα αντιμετωπιστεί όσο το δυνατόν καλύτερα προσφέροντας της κατά αυτόν τον τρόπο δύναμη και ελπίδες για τη θετικά ιδωμένη αντιμετώπιση του καρκίνου. Στην αφήγησή της αναφέρει:

«Ε.. πήγα το πρωί μέσα σ' ένα πολύ φιλικό περιβάλλον κι έκανα τη μαστογραφία μου η οποία ήτανε καραμπινάτη, ακολούθησε η.. η δια λεπτής βελόνης.. δε ξέρω αν έχεις την ορολογία αυτή.. δια λεπτής βελόνης είναι ε.. βάζουμε μια λεπτή βελόνη στον τόπο και κάνουνε ιστολογική μετά.. λοιπόν έκανα.. αυτό ήταν πάρα πολύ θετικό φυσικά, καραμπινάτο, ευτυχώς οι συνάδελφοι μου φέρθηκαν πάρα πολύ καλά, δε μου είπαν ότι δεν έχω τίποτα μου είπαν ότι.. μία ορολογία που μπορεί και να την κατάλαβα και μπορεί και να μην ήθελα να την καταλάβω, ε.. και σε δύο μέρες χειρουργήθηκα, έκανα μαστεκτομή, δεξιιά, ολική και πολύ εκτεταμένη.. ευτυχώς ήταν το περιβάλλον πάρα πολύ καλό γιατί βρέθηκα μέσα σε δικό μου κλίμα, με αναισθησιολόγο, δική μου χειρουργό, δικό μου.. φίλους δηλαδή καθημερινά.. καθημερινούς, οι οποίοι δεν ήταν όπως είπα.. «Δεν έχεις τίποτα..» αλλά.. ό,τι έχεις θ' αντιμετωπιστεί με τον καλύτερο τρόπο εάν αφηθείς στα χέρια μας κι φυσικά όχι αφέθηκα αλλά τους εμπιστεύτηκα από την πρώτη στιγμή..»

Υπό αυτό το πρίσμα μπορεί κανείς να σχολιάσει ότι πράγματι πολλές φορές ο ασθενής δεν έχει την αντοχή να παραδεχθεί είτε στον εαυτό του είτε στους γύρω του ότι πάσχει από καρκίνο, και στο άκουσμα και μόνο της λέξης ενδεχομένως να παραλύει, οπότε η άμεση αποκάλυψη εκ μέρους του γιατρού ότι ο ασθενής πάσχει από καρκίνο δε φαίνεται να είναι η καλύτερη λύση.

Στις δύο τελευταίες περιπτώσεις οι γιατροί ενημέρωσαν τις ασθενείς τους σχετικά με τη νόσο χωρίς υπεκφυγές εκ των οποίων στη μία¹⁸² ο γιατρός υπογράμμισε ότι ναι μεν πάσχει από καρκίνο αλλά με τη χημειοθεραπεία θα θεραπευθεί όπως και πραγματικά συνέβη παρόλο που η διάγνωση περιλάμβανε ότι η ασθενής δε θα ζούσε πάνω από δύο χρόνια. Στην αφήγησή της αναφέρει:

«.. ήμουν τριάντα εννιά ετών τότε, η μητέρα μου είχε πεθάνει τριάντα τριών, είχε τριάντα ετών καρκίνο άρα εγώ τότε να έπρεπε να φροντίζω να ελέγχομαι αλλά εγώ θεωρούσα ότι δε θα είναι σε μένα: «'Ντάξει και επειδή πέθανε η μητέρα μου τι έγινε;», ούτε η ενημέρωση ήταν τότε όπως είναι τώρα σήμερα, με αποτέλεσμα...πήγα στο γιατρό σ' έναν του οποίου του 'χα γράψει και διατριβή.. και μου λέει: «Πόπη θα γιν.. έχεις..»

¹⁸¹ Βλέπε παράρτημα 1, έκτη περίπτωση.

¹⁸² ό.π., πέμπτη περίπτωση.

λέει «..καρκίνο, ίσως έχει πάει και στους λεμφαδένες, θα πρέπει να κάνεις χημειοθεραπεία αλλά θα γίνεις καλά. Τότε είπε αυτό.. θεραπεύσιμο». Τώρα 'ντάξει όταν έχεις καρκίνο κι έχεις και μικρά παιδιά το ένα τριών, το άλλο πέντε το άλλο εφτά.. στο.. το μόνο εδώ είναι ότι θα γίνεις καλά.. κάπως έτσι.. κι επειδή δούλευα στο νοσοκομείο Μεταξά πήγα εκεί και χειρουργήθηκα.. καλά οι γιατροί μόλις με είδαν είπαν : «Αύριο θα μπει χειρουργείο, αύριο!», ε.. και μετά ξεκίνησε μια κατάσταση.. ν' αντιμετωπίσω τη νόσο. Ήτανε.. δεν ήταν καλός ο καρκίνος, ήταν μεταστατικός, μου δίνανε όρια ζωής λίγα.. δε μου το 'χανε πει εμένα, στον άντρα μου.. εε.. χημειοθεραπείες και όλ' αυτά, ολική αφαίρεση μαστού και λεμφαδένες σε κατάσταση που δε μπορούσα να κάνω πλαστική.. εε.. το 1985 όλα αυτά...[...] Μου το 'παν αμέσως, μου το 'παν αμέσως. Είμαι από αυτούς που πιστεύω ότι πρέπει να το λένε αμέσως.. και παίζει ρόλο το πώς θα το πούνε, ε.. πως θα το πούνε.. αυτό, μου 'πανε: «Πόπη έχεις καρκίνο αλλά θα γίνεις καλά!» ή είναι αντιμετωπίσιμος, ή θα κάνουμε κάποιες προσπάθειες, για ποιο λόγο εγώ πιστεύω.. όταν μια γυναίκα στη σημερινή εποχή πάει και κάνει.. αφαίρεση όγκου και μετά τις κάνουν χημειοθεραπείες ή ακτινοβολίες, πρέπει να 'ναι πανηλίθια αν καταλαβαίνει ότι δεν έχει καρκίνο, άρα γιατί να της το κρύψουνε; Να κρύβεται πίσω από τον εαυτό της; Και να τη χα.. να είναι σ' ένα πέπλο; Πιστεύω ότι αν το ξέρεις παίρνεις άλλη δύναμη. Η Πρόεδρος που είχαμε πριν.. είχε κάνει μετάσταση και της το 'πανε ξεκάθαρα ότι θα κα.. έχεις μετάσταση στο συκώτι, και η κοπέλα μέσα σ' αυτά τα χρόνια, έζησε οκτώ χρόνια με μετάσταση στο συκώτι, που δε ζει ο άλλος, έκανε ό,τι καλύτερο μπορούσε να κάνει στη ζωή της, γράφτηκε σε θεατρική ομάδα πήγε ταξίδια που δεν είχε.. σε μέρη που δεν είχε πάει.. έκανε το δεσμό που ήθελε να κάνει, δηλαδή έκανε τη ζωή της.»

Εξετάζοντας αυτήν την περίπτωση προκύπτει και το ερώτημα του αν οι γιατροί πρέπει να αναφέρουν στους ασθενείς το χρόνο ζωής που του υπολογίζουν στατιστικά ότι τους απομένει ή όχι. Στη συγκεκριμένη πάντως περίπτωση φαίνεται να έχει λειτουργήσει θετικά, διότι η ελπίδα που της έδωσε ο γιατρός τη βοήθησε να αντιμετωπίσει δυναμικά την ασθένεια της.

Στη δεύτερη¹⁸³ από τις τελευταίες περιπτώσεις, η αφηγήτρια στη συνέντευξη συγκεκριμένα αναφέρει:

«Αα αυτό είναι ένα δύσκολο κομμάτι ναι, αυτό να σου πω.. να σας πω την αλήθεια αυτό έχω την.. έχω και 'γω την απορία. Εμένα μου το είπε βέβαια, αμέσως. Ε.. τώρα 'ντάξει ότι έπαθα σοκ έπαθα εκείνη τη στιγμή (γέλια) αλλά.. έχω.. δε ξέρω έχω μια αμφιβολία, ότι υπάρχουν άνθρωποι που δεν αντέχουνε.. ν' ακούνε τέτοια γεγονότα, δεν είναι, είναι

¹⁸³ Βλέπε παράρτημα 1, τρίτη περίπτωση.

πολύ κι εγώ ήμουνα δηλαδή δειλή, δε μπορώ να πω ότι ήμουνα δυναμικός άνθρωπος αλλά δε ξέρω πως.. το πήρα έτσι.. σοκαρίστηκα ξέρω 'γω αλλά το ξεπέρασα, δεν.. και μου το 'πε φάτσα κάρτα ο γιατρός αμέσως δε.. δηλαδή δε μου 'πε αα θα δούμε ξέρω 'γω μήπως.. Κατευθείαν μπαμ κι έξω που λένε, μια κι έξω. Ε.. εξαρτάται από τον άνθρωπο πιστεύω. Οι γνώμες διχάζονται, άλλοι λένε καλό ότι είναι να το λένε, άλλοι είναι καλό είναι να μην το λένε. Είναι στο χαρακτήρα του ανθρώπου πως θα το.. πάρει, πως θα το δει, πως θα το αντιμετωπίσει, είναι άλλοι που δε το αντέχουνε, άμα δεν το αντέχεις... Και οι γιατροί.. είναι κι αυτοί.. διαφορούμενοι. Δε ξέρουν δηλαδή μερικοί λένε αα καλό είναι να το πούμε, μερικοί λένε να μην το πούμε..»

Από όλα τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι είναι μάλλον καλύτερα οι γιατροί να δρουν κατά περίπτωση και καθώς δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουν σε όλες τις περιπτώσεις την προσωπικότητα του ασθενούς θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στην ανακοίνωση της ασθένειας του καρκίνου. Αρχικά μια μικρή διερεύνηση κατά τη διάρκεια της συνεδρίας θα ήταν απαραίτητη έτσι ώστε να δοθεί η ευκαιρία στο γιατρό να καταλάβει πως ακριβώς αρμόζει στον ασθενή ο πρώτος να κινηθεί. Ίσως το καλύτερο είναι η ευθύνη να διαμοιράζεται μεταξύ γιατρού και ασθενή, ο γιατρός να πληροφορεί τον ασθενή για τον καρκίνο με διαφορετική επιστημονική ορολογία που δε χρησιμοποιείται συχνά εκτός του ιατρικού επαγγελματικού κύκλου και ο ασθενής αναλόγως την περίπτωση να επιλέγει αν θα ενημερωθεί περεταίρω ή όχι και πότε είναι έτοιμος για ένα τέτοιο άκουσμα. Ο Παπαγιάννης στηρίζει αυτήν την άποψη και αναφέρει συγκεκριμένα ότι: «η αποκάλυψη της αλήθειας πρέπει να εξατομικεύεται. Ο βαθμός και ο ρυθμός της αποκάλυψης θα εξαρτηθεί από το συγκεκριμένο ασθενή. Μερικοί άνθρωποι θέλουν ξεκάθαρες εξηγήσεις, χωρίς περιστροφές και εκτιμούν την αλήθεια γυμνή. Άλλοι ικανοποιούνται με τη βασική γνώση ότι «κάτι δεν πάει καλά» κι αυτό το κάτι είναι ενδεχομένως σοβαρό και μπορεί να εξελιχθεί άσχημα στο μέλλον. Η συζήτηση θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο ρυθμό, ώστε να προλαβαίνουμε να εκτιμήσουμε¹⁸⁴ τις αντιδράσεις; Του αρρώστου και να σταματήσουμε ή να προχωρήσουμε περισσότερο ανάλογα με αυτές.¹⁸⁵».

Πάντως σύμφωνα με τα στοιχεία των συνεντεύξεων είναι μάλλον σίγουρο ότι οι γιατροί πάντα θα πρέπει να προσφέρουν την ελπίδα για ζωή στον ασθενή τους και την άμεση ή έμμεση εγγύηση ότι εκείνοι θα σταθούν δίπλα τους στον αγώνα για επιβίωση. Όπως αναφέρει ο προαναφερόμενος, «Όταν δίνουμε ένα δυσάρεστο νέο πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι να προσφέρουμε και την ελπίδα [...] και προπαντός να δώσουμε στον ασθενή να εννοήσει ότι θα είμαστε δίπλα του ό,τι κι αν συμβεί¹⁸⁶... Εκτός από την ελπίδα για το μέλλον, ο ασθενής πρέπει να πάρει κι άλλο ένα μήνυμα: η

---

¹⁸⁴ Εννοεί τους γιατρούς.

¹⁸⁵ Παπαγιάννης Κ. Αντώνιος (2003), *Μιλώντας με τον άρρωστο, Εισαγωγή στην Κλινική Επικοινωνία*, Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS, σελ. 78

¹⁸⁶ Εκ μέρους των γιατρών.

πόρτα της επικοινωνίας θα είναι πάντα ανοικτή.¹⁸⁷». Επιπροσθέτως, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός του ότι «οι διαπροσωπικές ικανότητες του γιατρού καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ικανοποίηση και τη συμμόρφωση του ασθενούς, και επηρεάζουν θετικά την έκβαση της υγείας.¹⁸⁸».

7.4 Εργασία

Είναι αρκετά σύνηθες οι γυναίκες που έχουν υποβληθεί σε μαστεκτομή να εγκαταλείπουν την εργασία τους, ιδιαίτερα αν αυτή απαιτεί χρήση των χεριών, εξαιτίας της δυσλειτουργίας που προκαλεί στο χέρι που έχει χειρουργηθεί¹⁸⁹. Οι συγκεκριμένες έχουν τη δυνατότητα, όπως προκύπτει και από τις συνεντεύξεις, να εκδώσουν αναπηρική σύνταξη της τάξεως των 400 ευρώ αλλά απαγορεύεται να εργαστούν οπουδήποτε¹⁹⁰, και κάποια άλλη υπηρεσία η οποία να μεριμνά την εργασιακή αποκατάσταση αυτών δεν υπάρχει ή τουλάχιστον δεν είναι ευρέως γνωστή.

Οι εθελόντριες όμως που συμμετείχαν στην έρευνα δε φάνηκε να αντιμετωπίζουν μεγάλο πρόβλημα στην εργασία τους. Η πρώτη αφηγήτρια συνέχισε την εργασία της καθώς η χρήση του χεριού της δεν ήταν απαραίτητη, αλλά από τη στιγμή που έβγαλε τη σύνταξη αναπηρίας εργάζεται περιστασιακά, χωρίς ένσημα διότι απαγορεύεται. Στην αφήγησή της αναφέρει:

«..και.. τα όνειρά μου είναι όταν θα πάρει ο άντρας μου τη σύνταξη γιατί εγώ τώρα παίρνω μία.. σύνταξη αναπηρίας που με δεσμεύει και δε μπορώ να δουλέψω, απλά κάνω δουλειές του ποδαριού, όποτε μου 'ρθει, χωρίς ΙΚΑ χωρίς τίποτα γιατί απαγορεύεται να.. εργαστώ επειδή έχω αναπηρίας σύνταξη..»

Η δεύτερη επέλεξε η ίδια να εγκαταλείψει την εργασία της με σκοπό να φροντίσει περισσότερο την οικογένειά της πράγμα που επιθυμούσε η ίδια. Η συγκεκριμένη αναφέρει σχετικά:

«Ε.. , μετά από τον.. καρκίνο σταμάτησα να δουλεύω και ήταν κάτι που ήταν επιλογή μου. Γιατί ήταν επιλογή μου; Θεώρησα ότι... είναι πιο καλό να καθίσω στο σπίτι να μεγαλώσω.. να βλέπω τα παιδιά μου και να κάνω πράγματα χωρίς άγχος, γιατί όταν εργάζεσαι κι έχεις και οικογένεια είναι στο α α θα προλάβω να κάνω τις δουλειές μου, κι ήμουν και λίγο έτσι απόλυτη στα πράγματα που έκανα. Ήθελα να χαλαρώσω λοιπόν να μείνω στο σπίτι μου, και να κάνω.. αυτό που ήθελα και αυτό που ήθελα ήταν να φροντίζω την οικογένειά μου, μ' άρεσε πάρα πολύ, να φροντίζω τα παιδιά μου, τον άντρα μου και μετά γνώρισα το Σύλλογο..»

¹⁸⁷ Παπαγιάννης Κ. Αντώνιος (2003), *Μιλώντας με τον άρρωστο, Εισαγωγή στην Κλινική Επικοινωνία*, Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS, σελ. 81-82.

¹⁸⁸ ό.π., σελ. 162.

¹⁸⁹ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του μαστού, Πρόληψη και θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ 43.

¹⁹⁰ www.yrgp.gr

Η τρίτη και η πέμπτη δεν εργαζόντουσαν αλλά αντιμετώπισαν δυσκολίες, ιδιαίτερα τον πρώτο καιρό μετά την εγχείρηση, στις δουλειές του σπιτιού. Η τρίτη στην αφήγησή της λέει:

«..και δεν έδειχνα δηλαδή ότι.. αα ξέρω ‘γω.. δε μπορώ ή στεναχωριέμαι που δε μπορώ ξέρω ‘γω να κάνω τις δουλειές μου όπως τις έκανα, προσπαθούσα να μην το.. να μην το δείχνω, για να μην τους επηρεάσω και λένε ξέρω ‘γω πως κατάντησε η μαμά μας ή πως κατάντησε η γυναίκα μου ξέρω ‘γω για τον άντρα μου ή πως κατάντησε η φίλη, σε όλους τους ρόλους ας πούμε. Δεν.. δεν το έδειχνα εξακολούθησα τη ζωή μου όπως και πριν, βέβαια με κάποιες μικρές διαφορές γιατί σας είπα, δε μπορούσα να σηκώσω βάρος, δεν επιτρεπότανε, δε μπορούσα να τινάζω κάποια πράγματα τα ρούχα έξω και λοιπά, απαγορευότανε, βέβαια ‘ντάξει.. το συνήθισα (γέλια), σιγά σιγά έκανα αυτά που μπορούσα να κάνω, πάντως συνέχισα τη ζωή μου όπως και πριν δεν.. με κάποιες πολύ μικρές αλλαγές, δεν έκανα.. ούτε καθόμουνα κι έλεγα τώρα εγώ δεν κάνω τίποτα α! όλοι κάνουνε δουλειές και ‘γω θα κάθομαι ξέρω ‘γω και θα κοιτάω..»

Η πέμπτη αφηγήτρια στη συνέντευξη αναφέρει σχετικά:

«Εκεί λοιπόν με βοήθησε.. ήμουνα και μόνη μου σπίτι, δεν είχα μαμά, δεν είχα θείες, δεν είχα αδέρφια αλλά ήμουν ο άντρας μου κι εγώ. Μέσα στις χημειοθεραπείες ερχόταν κάποια θεία του άντρα μου γιατί όλες οι θείες μου κι εγώ είχαμε ξεκοπεί κιόλας επειδή είχε πεθάνει η μαμά μου.. και κάποιες κυρίες.. ήταν φίλες και ερχόντουσαν και βοηθούσαν τις δυο μέρες, τις άλλες μέρες μόνη μου. Αυτό μου ‘κανε και καλό γιατί δεν προλάβαινα να κάνω την άρρωστη να ‘χω εμετούς και τα λοιπά.. ήταν λίγο αδύνατο να σκεφτώ τη χημειοθεραπεία αφού είχα να ταΐσω τα παιδιά μου. Κι επίσης ο άντρας μου βοήθησε πάρα πολύ.. βοήθησε γενικώς στην εγχείρηση μου πολύ, δε με άφησε στιγμή να αισθανθώ ότι δεν ήμουν γυναίκα, ε.. και χωρίς μαλλιά που ήμουν και χημειοθεραπεία που έκανα μου έλεγε: «Δε θα ξαπλώσεις στο κρεβάτι, θα πάμε βόλτα στο δάσος.», κι έτσι αυτό μου ‘κανε καλό, εε.. δηλαδή παρόλο που ήμουνα μόνη μου να αντιμετωπίσω από πλευράς βοήθειας πρακτικής, είχα ψυχολογική στήριξη καλή.. από τον άντρα μου, πάρα πολύ καλή...κι επίσης έπαιξε και πολύ σπουδαίο ρόλο ο άντρας μου σε αυτό όλο, ο οποίος τα παιδιά.. ε.. τότε βέβαια η αλήθεια είναι ότι έφευγε πολλές ώρες από το γραφείο του για να κάθεται τα απογεύματα στο σπίτι να πάει τα παιδιά.. στ’ Αγγλικά, στα.. στα μαθήματά τους, να πάει super market που πήγαινα εγώ πριν, ε.. έκανε πολλά πράγματα που τα έκανα εγώ πριν με την κοιλιά στο στόμα, έγκυος δούλευα, αυτά και πήγαινα και super market και πήγαινα και λαϊκή και πήγαινα κι εκείνο και πήγαινα και στο σπίτι, όλα

αυτά, ξέρετε, αναγκάστηκε να κάνει και κείνος πολλά πράγματα τα οποία τα συνεχίζει και τα κάνει γιατί του αρέσανε μετά.»

Η τέταρτη αναφέρει πως δεν αντιμετώπισε κανένα πρόβλημα λόγω του ότι είχε εγκαταλείψει ωριότερα την εργασία της αλλά και της βοήθειας από το περιβάλλον όσον αφορά το νοικοκυριό. Συγκεκριμένα λέει:

«Τότε.. τότε.. τον πρώτο καιρό πρόσεχα πάρα πολύ καιρό το χέρι μου.. όμως είχα τη δυνατότητα να μην κάνω τίποτα στο σπίτι και να.. να μην έχω.. τον κίνδυνο του να πάθω το λεμφοίδημα το οποίο είναι πολύ βασικό για τις γυναίκες τις χειρουργημένες με μαστό, ούτε που να δουλέψω ώστε να το.. με κάποιο λόγο να το κουράζω και λοιπά, οπότε λειτουργικά ..κες δυσκολίες εγώ προσωπικά δεν είχα, αλλά ήτανε.. ήτανε προσωπικά αυτό δικό μου διότι πάρα πολλές γυναίκες έχουνε.. διότι όταν μια γυναίκα πρέπει να σιδερώσει να τινάξει να.. κουβαλήσει ψώνια, να κάνει τις δουλειές του σπιτιού, που δε μπορεί αν τις κάνει κάποιος άλλος για κείνη, υπάρχουν δυσκολίες όπως επίσης υπάρχουν δυσκολίες και στον εργασιακό χώρο.. όταν είναι κάτι που κάνει μια γυναίκα με το χέρι, που χρησιμοποιεί ακόμα και το computer είναι.. όχι εγώ δεν είχα.. τέτοιες δυσκολίες προσωπικά δηλαδή..»

Η τελευταία βιογραφούσα αντιμετώπισε κάποια προβλήματα στο χώρο εργασία της διότι σχετιζόταν με χειρισμό μηχανημάτων σε εργαστήριο νοσοκομείου όπου εκείνη εργαζόταν ως αναλύτρια αλλά με τη βοήθεια των συναδέλφων άλλαξε προσανατολισμό εργασίας και επιδόθηκε στις έρευνες συγγράφοντας ερευνητικές εργασίες οι οποίες ήταν για την ίδια άκρως ενδιαφέρουσες. Στην αφήγηση λέει τα εξής:

«..ε.. βοηθήθηκα πάρα πολύ κι από τους συναδέλφους κι άλλαξα προσανατολισμό γιατί δε μπορούσα ούτε να χειριστώ.. όργανα πολύ.. τα.. στη.. στη δουλειά μας έχουμε πιπέδες που είναι δύσκολες να τις χειριστείς, θέλουνε κάποια.. πίεση, κάποια.. ένα ρυθμό, που δε μπορείς να τον έχεις γιατί έχω χειρουργηθεί στο δεξί μου χέρι, αλλά κατάλ.. κατάφερα σιγά σιγά να τα πετύχω και να.. να φύγω από.. απ' τη λάντζα και να πάω λίγο στ.. προς την έρευνα.. ε.. δίνοντας πολλά από τη ψυχή μου και απ' τη.. μέρα μου αλλά αυτό είχε.. αποζημιώθηκα και θεωρώ ότι πραγματικά.. δε θέλω να πω ότι κέρδισα με την αρρώστια μου, αξιολόγησα καλύτερα.. καλύτερα το χρόνο μου. Ε.. μέσα στα χρόνια που έχω.. χειρουργηθεί έχω γράψει.. η μία ή δύο συλλογές νομίζω ποιημάτων, εκτός από τριακόσιες με πεντακόσιες εργασίες.. (γέλια) ερευνητικές που θεωρώ πραγματικά ότι μου 'χουν δώσει μεγάλη χαρά, αυτό..»

Είναι απαραίτητο να υπογραμμιστεί πως στις παραπάνω περιπτώσεις δε διαφαίνονται οι μεγάλες δυσκολίες που δύνανται να αντιμετωπίσει η εργαζόμενη γυναίκα και η οικογένειά της μετά τη μαστεκτομή και ακόμα περισσότερο σε περιπτώσεις που η ίδια αναγκάζεται να εγκαταλείψει οριστικά την εργασία της λόγω της δυσλειτουργίας που επιφέρει η συγκεκριμένη επέμβαση¹⁹¹, καθώς καμία από τις αφηγήτριες δεν ήταν άκρως απαραίτητο να εργάζεται διότι το εισόδημα του συζύγου φαίνεται να επαρκεί για τη συντήρηση της οικογένειας.

Μπορεί όμως κάποιος να σχολιάσει ότι σε περιπτώσεις που το εισόδημα της γυναίκας είναι άκρως σημαντικό για την επιβίωση της ίδιας και της οικογένειας της και γενικότερα γυναικών που δε στηρίζονται οικονομικά, οδηγούν σε αδιέξοδο καθώς οι συντάξεις αναπηρίας, που είναι και η μόνη μέριμνα του κράτους σε αυτές τις περιπτώσεις, τις οποίες έχουν την δυνατότητα να απολαμβάνουν οι μαστεκτομημένες είναι πολύ μικρές και εκτός αυτού είναι υποχρεωμένες όσες τη λαμβάνουν να απέχουν από κάθε είδους εργασία. Συνεπώς οι συγκεκριμένες γυναίκες είναι υποχρεωμένες με κάποιον τρόπο να βρουν κάποια λύση στο προκυπτόμενο από τον καρκίνο του μαστού πρόβλημα με κίνδυνο της υγείας τους εφόσον αρκετές φορές υποχρεούνται να εργάζονται μη προστατεύοντας τα άνω άκρα τους από την κόπωση πράγμα απαραίτητο μετά τη μαστεκτομή.

7.5 Θεραπεία

Όπως είναι γνωστό πολλές φορές μετά τη μαστεκτομή είναι απαραίτητο η πάσχουσα να ακολουθήσει κάποιου είδους θεραπεία με σκοπό την ολοκληρωμένη καταπολέμηση των καρκινικών κυττάρων. Μία από τις πιο συνηθισμένες είναι η χημειοθεραπεία η οποία παρά την εξέλιξη της ιατρικής και των σχετικών φαρμάκων εξακολουθεί να επιφέρει πολύ άσχημες για την ασθενή συνέπειες όπως είναι η απώλεια των μαλλιών, η συνεχής τάση προς έμετο κ.λπ.

Στο δείγμα της παρούσης ερευνητικής εργασίας τέσσερις από τις αφηγήτριες ήταν απαραίτητο να υποβληθούν σε χημειοθεραπεία. Συγκεκριμένα η κ. Κλεοπάτρα¹⁹² ακολούθησε εννέα κύκλους χημειοθεραπειών κατά τη διάρκεια των οποίων πονούσε αφόρητα σε διάφορα σημεία του σώματός της όπως και στην περιοχή της κεφαλής λίγο πριν τη πτώση των μαλλιών. Η ίδια γνώριζε από το θεράποντα ιατρό της ότι στη δεύτερη χημειοθεραπεία θα επέλθει η πτώση όλων των μαλλιών οπότε η ίδια επέλεξε να κόψει τα μαλλιά της ώστε να αποφύγει το συγκλονιστικό για την ασθενή θέαμα. Συγκεκριμένα από την αφήγηση:

«Εμ.. πέρασαν οχτώ μήνες περίπου να τελειώσω όλες μου τις ε.. τις.. θεραπείες γιατί έκανα.. εννιά χημειοθ.., εννιά κύκλους χημειοθεραπειών, έκανα και τριάντα τρεις ακτινοβολίες οι οποίες ήταν.. τριάντα τρεις ακτινοβολίες σαν επίσκεψη, σαν.. θεραπεία, σαν.. σε τρία σημεία ακτινοβολιόμουν.. και το λέω αυτό γιατί.. παρ' ότι η χημειοθεραπεία

¹⁹¹ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του μαστού, Πρόληψη και θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ 44.

¹⁹² Βλέπε παράρτημα 1, τέταρτη περίπτωση.

είναι πολύ πιο σκληρή θεραπεία από την ακτινοβολία δεν έχει καμία σχέση, ε.. επειδή.. τα φάρμακα τα οποία παίρνεις.. σου δημιουργούν διάφορες επιπλοκές, από τα μαλλιά τα οποία είναι το αισθητικό μεν, αλλά πονάν πολύ δε.. μέσα.. ε.. υπάρχουν όμως κι άλλα πολλά, διάφοροι πόνοι, διάφορες.. ε.. έτσι.. παραδείγματος χάριν τα δάχτυλά μου κάτω είχανε.. τρομερούς πόνους, υπήρχαν πάρα πολλές επιπτώσεις συναφείς στη χημειοθεραπεία, οι ακτινοβολίες ήταντε τελείως διαφορετικές, ήταν πιο εύκολες να τις κάνεις, όταν είχες περάσει κιόλας όλη αυτή τη διαδικασία των χημειοθεραπειών οι οποίες βέβαια οι δικές μου ήταντε και ιδιαιτέρως δύσκολες διότι ήτανε.. μεγάλος ο όγκος που είχα και δεν είχα μαστεκτομή κι έπρεπε να κάνω μια πολύ δυνατή χημειοθεραπεία για να καλυφθώ.. από τη.. απ' το ενδεχόμενο, την πιθανότητα μιας πιθανής μετάστασης.[...]. θυμάμαι χαρακτηριστικά και θέλω να το καταθέσω, όταν έκανα χημειοθεραπεία και ήταντε κατακαλόκαιρο και.. ήμουνα και καθόμουνα έξω εγώ.. με τα μαλλιά που είχανε πέσει και.. θυμάμαι χαρακτηριστικά επίσης ότι όταν πέσανε, όταν ήταν για να πέσουνε τα μαλλιά μου από τη δεύτερη συνεδρία πονούσανε πάρα πολύ οι ρίζες μου, αφάνταστα, δεν το 'χω ξανακούσει από καμιά άλλη γυναίκα, εμένανε για κάποιο λόγο, γιατί εγώ πιστεύω ότι ο καρκίνος είναι καθαρά.. στον κάθε άνθρωπο προσωπικός, δηλαδή αντιδρά ο κάθε οργανισμός διαφορετικά, εγώ λοιπόν είχα αφόρητους πόνους στο κεφάλι μου απ' τα μαλλιά τα οποία ο γιατρός είχε πει ότι με τη δεύτερη χημειοθεραπεία θα πέσουνε.. και θα πέσουνε όλα μαζί. Λοιπόν με πονούσανε οι ρίζες πολύ, όχι το κεφάλι, οι ρίζες το.., και θυμάμαι είχα πάει και τα 'κοψα πολύ κοντά στο κομμωτή μου και όταν ήρθα σπίτι έκλαιγα κι έλεγα ότι παρ' όλ' αυτά με πονούσαν πολύ..»

Όσον αφορά τη χημειοθεραπεία της κ. Ανθούσας¹⁹³ αναφέρει ότι η περίοδος της χημειοθεραπείας διήρκεσε έξι μήνες κατά τους οποίους τέσσερις ημέρες το μήνα πονούσε αφόρητα χωρίς να μπορεί να τραφεί ή να πει νερό, με συνεχή τάση προς έμετο. Συνέπεια της θεραπείας αυτής ήταν η απώλεια των μαλλιών, των φρυδιών αλλά και των βλεφαρίδων των ματιών και η κίτρινη όψη της ασθενούς. Η ίδια αντικρίζοντας τον εαυτό της στον καθρέφτη του μπάνιου της σε αυτήν την κατάσταση και επιθυμώντας να εμψυχωθεί για να μπορέσει να βρει τη δύναμη να αντιμετωπίσει αυτήν τη μεγάλη δυσκολία έγραψε με κραγιόν πάνω στον τελευταίο τις λέξεις «ΕΙΜΑΙ ΚΑΛΑ» το οποίο και έμεινε καθ' όλη τη διάρκεια της χημειοθεραπείας. Στη συνέντευξη αναφέρει:

«..Αυτό βίωσα, μετά πήγα στο σπίτι, έκανα χημειοθεραπείες για έξι μήνες, βέβαια ήμουνα πολύ.. ήτ.. τότε ήταν πολύ άσχημες οι χημειοθεραπείες, τώρα έχουν βγει άλλα φάρμακα και βοηθάνε τη γυναίκα να μην είναι όπως εγώ, τέσσερις μέρες χτυπιόμουνα χωρίς φαί χωρίς νερό, με εμετούς συνέχεια, και ήταν πολύ δύσκολο, όμως εγώ το πάλευα, έλεγα,

¹⁹³ Βλέπε παράρτημα 1, δεύτερη περίπτωση.

«Πέρασε και η δεύτερη μέρα, πέρασε και η τρίτη μέρα, α! η τέταρτη, τώρα θ' αρχίσω σιγά σιγά να πίνω λίγο νερό», γιατί αυτές τις μέρες δεν έτρωγα και δεν έπινα τίποτα, και μετά ξανά πάλι, ερχόταν πάλι η χημειοθεραπεία κι πάλι εγώ.. κι έλεγα «Α! θα περάσει, άντε τόσο, άντε τόσο», κι έτσι πέρασαν οι έξι μήνες, ε. και μετά από 'κει πήγα μια εκδρομή.. σε μια φίλη μου έμεινα δεκαπέντε μέρες, στο Βόλο, στο Πήλιο. Θυμηθήκαμε τα παιδικά μας χρόνια, πέρασα υπέροχα... εε.. και όταν γύρισα ήμουν μια άλλη γυναίκα, δηλαδή είχα ξεπεράσει πια το.. το πρόβλημα και γύρισα στο σπίτι μου όπως ήμουν πριν, μια άλλη γυναίκα, όχι αυτή που ήμουν σαν άρρωστη, έτσι; Γιατί κι αυτό δε μ' άρεσε! Μια μέρα θυμάμαι σηκώθηκα μπήκα στο μπάνιο και είχανε πέσει τα φρύδια μου, τα ματοτσιρόρα μου, ήμουν κιτρινή (γελάκι) και κοίταζα στο καθρέπτη και λέω «Αν θέλεις..», λέω, «.. να είσαι έτσι, να μείνεις για να σε λυπούνται, αν δε θέλεις όμως να σηκωθείς όρθια», και έπιασα το κραγιόν μου και έγραψα πάνω στο.. στον καθρέπτη «ΕΙΜΑΙ ΚΑΛΑ», κι αυτό έμεινε 'κει έξι μήνες, το είμαι καλά, και σιγά σιγά πήρα τα πάνω μου, σηκώθηκα ας το πω όρθια και ξαναμπήκα στη ζωή μου..»

Η κ. Καλλιόπη¹⁹⁴ κατά τη διάρκεια της χημειοθεραπείας ήταν υποχρεωμένη να φροντίζει τα παιδιά της πράγμα που τη βοήθησε να ξεχνά και να μπορεί κατά αυτόν τον τρόπο να διαχειρίζεται καλύτερα τις συνέπειες που επιφέρει η διαδικασία. Η ίδια υπογραμμίζει πως σημαντικό ρόλο έπαιξε το ότι δεν έμενε στο κρεβάτι πράγμα το οποίο οδηγεί στο να σκέφτεται διαρκώς την άσχημη και δυσοίωνη για τη ζωή της κατάσταση στην οποία βρίσκεται, αλλά, εκτός από την καθημερινή φροντίδα των παιδιών, ακολουθούσε και σε άλλες δραστηριότητες όπως για παράδειγμα σε περιπάτους στο κοντινό δάσος και παιχνίδια με τα παιδιά. Σχετικά με την απώλεια των μαλλιών τονίζει πως αντιμετωπίστηκε με χιούμορ από την ίδια και την οικογένειά της, ειδικότερα αναφέρει πως τα παιδιά της παρότρυναν τον πατέρα τους να αφήσει τα φώτα του σπιτιού σβηστά γιατί ούτως ή άλλως η μαμά τους έφεγγε και συνεπώς δεν ήταν απαραίτητο. Επιπροσθέτως, από τη συνέντευξη προκύπτει ότι η ίδια χρησιμοποιούσε πολλές φορές περούκα. Στη συνέντευξη αφηγείται:

«Ήτανε.. δεν ήταν καλός ο καρκίνος, ήταν μεταστατικός, μου δίνανε όρια ζωής λίγα.. δε μου το 'χανε πει εμένα, στον άντρα μου.. εε.. χημειοθεραπείες και όλ' αυτά, ολική αφαίρεση μαστού και λεμφαδένες σε κατάσταση που δε μπορούσα να κάνω πλαστική.. εε.. το 1985 όλα αυτά. Εγώ δεν το 'βαζα κάτω, θα τα αντιμετωπίσουμε όλα. Εκεί λοιπόν με βοήθησε.. ήμουν και μόνη μου σπίτι, δεν είχα μαμά, δεν είχα θείες, δεν είχα αδέρφια αλλά ήμουν ο άντρας μου κι εγώ. Μέσα στις χημειοθεραπείες ερχόταν κάποια θεία του άντρα μου γιατί όλες οι θείες μου κι εγώ είχαμε ξεκοπεί κιόλας επειδή είχε πεθάνει η μαμά μου.. και κάποιες κυρίες.. ήταν φίλες και ερχόντουσαν και βοηθούσαν τις δυο

¹⁹⁴ Βλέπε παράρτημα 1, πέμπτη περίπτωση.

μέρες, τις άλλες μέρες μόνη μου. Αυτό μου 'κανε και καλό γιατί δεν προλάβαινα να κάνω την άρρωστη να 'χω εμετούς και τα λοιπά.. ήταν λίγο αδύνατο να σκεφτώ τη χημειοθεραπεία αφού είχα να ταΐσω τα παιδιά μου. Κι επίσης ο άντρας μου βοήθησε πάρα πολύ.. βοήθησε γενικώς στην εγχείρηση μου πολύ, δε με άφησε στιγμή να αισθανθώ ότι δεν ήμουν γυναίκα, ε.. και χωρίς μαλλιά που ήμουν και χημειοθεραπεία που έκανα μου έλεγε: «Δε θα ξαπλώσεις στο κρεβάτι, θα πάμε βόλτα στο δάσος.», κι έτσι αυτό μου 'κανε καλό, εε.. δηλαδή παρόλο που ήμουνα μόνη μου να αντιμετωπίσω από πλευράς βοήθειας πρακτικής, είχα ψυχολογική στήριξη καλή.. από τον άντρα μου, πάρα πολύ καλή.. Επίσης και οι γυναίκες του Αγίου Στεφάνου, έχουμε ένα Σύλλογο γυναικών Αγίου Στεφάνου, κι ήταν πολύ κοντά στον καρκίνο.. και ενεργοποιήθηκαν όλες, φωνάζαμε γιατρούς και κάνανε προληπτικό έλεγχο, είχαν οργανωθεί και η μία μου έφερνε το παιδί από το σχολείο η άλλη μου 'φερνε φαγητό, η άλλη μου πήγαινε την περούκα να μου τη χτενίσουν, δηλαδή κι αυτές οργανώθηκαν που αυτό αν έμενα σε μια πολυκατοικία στο κέντρο της Αθήνας μπορεί να μην το 'ξερε κανείς τι έχω. Και μου 'κανε λοιπόν πάρα πολύ καλό η στάση του άντρα μου και το ότι είχα μικρά παιδιά και ήθελα να ζήσω οπότε τι εμετούς που λες όταν εγώ έπρεπε να είμαι όρθια να μαγειρέψω και να τα πάω σχολείο και να τα διαβάσω και η κοινωνία της.. γειτονιάς του Αγίου Στεφάνου που ήταν σαν χωριό μικρό και οι γυναίκες ενεργοποιήθηκαν και με στήριζαν χωρίς να θέλουν πάρα πολύ, όχι χωρίς να θέλουν, δεν το καταλαβαίνανε τι καλό μου κάνανε αλλά και τι καλό τους έκανα εγώ που με βλέπανε μες στην παρέα.. να 'χω καρκίνο και να μην πεθαίνω...[...]. αλλά μες το σπίτι λέγοντας πάντα τι έχω δεν περάσαμε μία.. κρίσάρα.. κρίση εννοώ, κρίση, πω πω κι τι θα γίνει η μαμά και θα πεθάνει η μαμά κι αυτό.. βλέπανε ότι δεν είμαι καλά, δεν παρουσίαζα ότι είμαι καλά ψεύτικα αλλά δεν ήμουνα παραπάνω.. δεν.. δεν έκανα παραπάνω από αυτό που.. νάζια πώς να το πω, καταλαβαίνεις, δηλαδή αφ.. όταν είχα τάση προς έμετο κι εγώ έπρεπε να σηκωθώ στα παιδιά μου να τους κάνω φέτες ψωμί το πρωί να φάνε για να πάνε σχολείο, και να τα πάω και στο σχολείο.. δεν μου δινόταν τα περιθώρια να πάω να κάνω εμετό.. πως να.. (γέλιο) στο πω κατάλαβες; Και εμένα με έβλεπαν τα παιδιά που ξαφνικά σταματούσα κι έκανα έτσι (δείχνει τον τρόπο) και μου 'λέγαν : «Μαμά θες να πας εμετό, ε;», ναι, κι έλεγα: «'Ντάξει,..», λέω, «..θα δω», έπαιρνα δυο εισπνοές και συνέχιζα, λοιπόν έβλεπαν τα παιδιά ότι κάτι έχω, αλλά όχι ότι ήμουν του θανατά.. με αποτέλεσμα, στεναχωριόντουσαν έτσι; Δεν ήταν.. αλλά δεν ήταν μια κατάθλιψη μες στο σπίτι, δεν ήταν μια.. στο σπίτι ένας θρήνος..[...].κι επίσης έπαιξε και πολύ σπουδαίο ρόλο ο άντρας μου σε αυτό όλο, ο οποίος τα παιδιά.. ε.. τότε βέβαια η αλήθεια είναι ότι έφευγε πολλές ώρες από το γραφείο του για να κάθεται τα απογεύματα στο σπίτι να πάει τα παιδιά.. στ' Αγγλικά, στα.. στα μαθήματά τους, να πάει super market που πήγαινα εγώ πριν, ε.. έκανε πολλά πράγματα που τα έκανα εγώ πριν με την κοιλιά στο στόμα, έγκυος δούλευα, αυτά και πήγαινα και

super market και πήγαινα και λαϊκή και πήγαινα κι εκείνο και πήγαινα και στο σπίτι, όλα αυτά, ξέρετε, αναγκάστηκε να κάνει και κείνος πολλά πράγματα τα οποία τα συνεχίζει και τα κάνει γιατί του αρέσανε μετά. Εε.. κι αυτό που πηγαίναμε μια βόλτα όλοι μαζί και μου 'λεγε: «Μη ξαπλώσεις..», γιατί του 'χανε πει ότι: «Ξέρεις, αν ξαπλώσεις όλες αυτές που είναι στο μυαλό σου οι.. οι σκέψεις αχ εμετός, χημειοθεραπεία και τα λοιπά σου έρχονται αυθ.. αυθυποβάλλεσαι.», οπότε δε ξάπλωνα, πηγαίναμε βόλτα στο δάσος και τα παιδιά μαζί, και χαρά τα παιδιά όλοι μαζί κι έτσι γινόταν και λίγο.. πιο ελαφρύ το όλο θέμα παρ' όλο που ήταν πολύ σοβαρή η περίπτωση μου... όταν ήμουνα.. με χωρίς μαλλιά μου λέγανε το.. φέγγει, το σπίτι παιδιά ότι φέγγει, ότι είναι σα γλόμπος, γλόμπος κι ότι φέγγει και δε χρειάζεται ν' ανάψει τα φώτα «Μαμά φέγγει!» λέγανε και τα παιδιά, έτσι δηλαδή μ' αρέσει πολύ το χιούμορ..»

Η κ. Αγγελική δεν αναφέρεται συγκεκριμένα στο πως βίωσε η ίδια τη χημειοθεραπεία, λέει όμως ότι ήταν η περίοδος που χρειάστηκε πραγματικά βοήθεια χωρίς την οποία «θα είχε τρελαθεί», και υποστηρίζει ότι όχι μόνο είναι η πιο δύσκολη περίοδος μιας γυναίκας με καρκίνο μαστού αλλά δεν αντισταθμίζεται ούτε με το άκουσμα της διάγνωσης του καρκίνου ούτε και με την ίδια τη μαστεκτομή. Στην αφήγησή της αναφέρει σχετικά:

«...όμως χρειάστηκα στη χημειοθεραπεία τη βοήθεια του συζύγου γιατί αν δεν την είχα μπορώ να πω ότι θα τρελαινόμουν, είναι από τις χειρότερες φάσεις μια γυναίκα, ούτε η εγχείρηση, ούτε η.. το γεγ.. το γεγονός ότι σου ανακοινώνει ότι έχεις καρκίνο, ούτε τίποτα δεν αντισταθμίζεται με αυτήν την εμπειρία.. δηλαδή οι γυναίκες, θα πρέπει να το ξέρετε στη ζωή σας αυτό, όταν κάνουνε τη χημειοθεραπεία περνάνε μια τέτοια κρίση που δεν την έχουνε βιώσει ποτέ άλλοτε, και γι' αυτό το πρόγραμμα το εθελοντικό ζητάμε να επεκταθεί και να κάνουμε και μία.. έτσι εθελοντική βοήθεια στις γυναίκες που κάνουνε θεραπεία και μπορούμε να την αντέξουμε, μπορούμε αυτό να το αντέξουμε..»

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι ασθενείς έχουν πραγματικά να αντιμετωπίσουν πολλές προκλήσεις κατά τη διάρκεια της εν λόγω θεραπείας στις οποίες πρέπει να ανταπεξέλθουν ώστε να ξεπεράσουν έως ένα σημείο τον κίνδυνο του θανάτου. Κατά τη διάρκεια αυτής είναι προφανές πως οι ασθενείς χρειάζονται ψυχολογική κυρίως αλλά και πρακτική στήριξη¹⁹⁵. Η προσωρινή απώλεια των μαλλιών είναι ένα από τα σημαντικότερα μειονεκτήματα της χημειοθεραπείας καθώς τα μαλλιά όπως και ο μαστός είναι κατ' εξοχήν γυναικείο χαρακτηριστικό και είναι πολύ φυσικό μια γυναίκα να σοκάρεται το θέαμα του γυμνού της κρανίου και μάλιστα από τη μία μέρα στην άλλη¹⁹⁶. Ο Σαρρής

¹⁹⁵ Γούλα Ν., Παναγιωτοπούλου Ε., Ρηγάτος Σ., Αραβαντινός Γ, Σαμαντάς Ε.(2005), *Δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης του ογκολογικού ασθενούς*, 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

¹⁹⁶ www.health.in.gr

αναφέρει ότι «οι θεραπευτικές παρενέργειες¹⁹⁷ επιδρούν αρνητικά στην ποιότητα ζωής του αρρώστου δημιουργώντας μια σειρά από ψυχο-κοινωνικά προβλήματα. Άγχος, κατάθλιψη, απομόνωση, παραίτηση αποτελούν ορισμένα μόνο στοιχεία της επιδείνωσης της ποιότητας ζωής τους.¹⁹⁸».

Όπως αναφέρουν οι εκπρόσωποι της Ιατρικής Σχολής του Harvard, «οι ανεπιθύμητες εκδηλώσεις της χημειοθεραπείας, είναι οι παροδικές και οι περισσότερες μπορούν να αντιμετωπισθούν με τη χορήγηση συνδυασμού φαρμάκων και με τεχνικές αυτοβοήθειας έως ότου ολοκληρωθεί η χημειοθεραπεία¹⁹⁹». Συνεπώς, για το αισθητικό κομμάτι οι ασθενείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν περούκα²⁰⁰ αλλά όσον αφορά τις επιπτώσεις στη ψυχοσύνθεση του ατόμου, εξαρτώνται από τη διαχείριση των συναισθημάτων και της αναπλαισίωσης των σκέψεων από την ίδια την ασθενή, η οποία τις περισσότερες φορές χρειάζεται καθοδήγηση για να επιτύχει αυτά αλλά και θέληση από την ίδια. Οι ίδιοι προτείνουν στις γυναίκες με καρκίνο μαστού τη συμμετοχή τους σε διαδικασίες ψυχοθεραπείας, ομάδων υποστήριξης, συζήτηση με άλλες γυναίκες στην ίδια κατάσταση και άλλες παρόμοιες προτάσεις ώστε οι τελευταίες να βοηθηθούν στο να κρατήσουν θετική στάση απέναντι στη νόσο.²⁰¹ Καθοριστικό ρόλο στην κατανόηση, στήριξη και ανακούφιση των συμπτωμάτων παίζει και η οικογένεια του ασθενούς της οποίας τα μέλη έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν πρακτικά αλλά και ψυχολογικά την ασθενή κατά τη διάρκεια των χημειοθεραπειών.²⁰² Τέλος, η σωστή πληροφόρηση του γιατρού σχετικά με τη θεραπεία και τις επιπτώσεις της φαίνεται να βοηθούν στην σωστή αντιμετώπιση των παρενεργειών της χημειοθεραπείας.²⁰³

Συνεπώς, η σωστή διαχείριση των συμπτωμάτων απαιτεί τη στήριξη του περιβάλλοντος, τη συμβολή των ειδικών και το σημαντικότερο από όλα τη θέληση και δύναμη της ασθενούς.

7.6 Υποστήριξη

Σε μία τέτοια δύσκολη περίοδο της ζωής μιας γυναίκας όπως είναι η αντιμετώπιση του καρκίνου του μαστού, όπως προκύπτει από όλα τα παραπάνω, είναι αυτονόητο πως οι ασθενείς έχουν ανάγκη από κάποιου είδους υποστήριξη είτε ψυχολογική, είτε κοινωνική είτε ακόμα και οικονομική, με σκοπό να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της νόσου η οποία απειλεί άμεσα τη ζωή τους. Από το δείγμα γίνεται σαφές ότι όλες οι ασθενείς βοηθήθηκαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο και σε διάφορους τομείς είτε από την οικογένεια, τους γιατρούς ή το Σύλλογο.

Η πρώτη αφηγήτρια υποστηρίχθηκε σημαντικά από το σύζυγό της ο οποίος όχι μόνο ανέλαβε πολλές από τις δουλειές του σπιτιού αλλά φρόντιζε και την τομή της τη στιγμή που η ίδια δεν ήθελε

---

¹⁹⁷ Της χημειοθεραπείας.

¹⁹⁸ Σαρρής Μάρκος (2001), *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 316.

¹⁹⁹ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του μαστού, Πρόληψη και θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ 55.

²⁰⁰ Επιστημονική Επιτροπή του Συλλόγου «Άλμα Ζωής», *Πληροφορίες για τη Χημειοθεραπεία στον Καρκίνο του Μαστού*, έντυπο προς ενημέρωση των ενδιαφερομένων.

²⁰¹ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του μαστού, Πρόληψη και θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ 63-64.

²⁰² www.evrytanika.gr

²⁰³ <http://www.medlook.net.cy>

να την αντικρύσει καν. Ακόμα ο σύζυγός της έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αποκατάσταση της αυτοπεποίθησης και της σεξουαλικότητας της ασθενούς διότι ο ίδιος εκτός του ότι δεν έδειχνε να αντιδρά άσχημα στη θέα της τομής, ακόμα και τώρα, αναφέρει η αφηγήτρια ότι τη φιλάει και τη χαϊδεύει στο εν λόγω σημείο. Η αφηγήτρια ενώ αναγνωρίζει τη σημαντική προσφορά και στήριξη του συζύγου της στην αντιμετώπιση του καρκίνου, ταυτόχρονα αισθάνεται θυμό για τον ίδιο αλλά και απέναντι στα προσφιλή της πρόσωπα που τη χτυπούσαν στην πλάτη και την επιβεβαίωναν ότι δεν είναι τίποτα πιστεύοντας ότι αυτή είναι η καλύτερη αντιμετώπιση της ασθενούς. Πολύ σημαντικός παράγοντας στην ανάρρωση της αφηγήτριας όσον αφορά περισσότερο το ψυχολογικό κομμάτι ήταν και ο Σύλλογος στα πλαίσια του οποίου έκανε ατομική συμβουλευτική για ένα έτος και συμμετείχε σε ομάδα στήριξης για τέσσερα χρόνια η οποία αποτέλεσε όπως αναφέρει και η ίδια το μεγάλο σχολείο καθώς με τη βοήθεια αυτή γνώρισε τον εαυτό της, αναγνώρισε τα λάθη της και βελτίωσε τις σχέσεις της. Η ίδια στην αφήγησή της λέει:

«Στην αρχή είχα πρόβλημα δεν ήθελα παρ' ότι ο άντρας μου.. μου έκανε τις αλλαγές γιατί έχω και ευαίσθητο δέρμα και αργούσε να κλείσει η πληγή.. Εε.. να φανταστείς ότι όταν γέννησα, είχα γεννήσει με καισαρική έκανε έξι μήνες να κλείσει η κοιλιά μου. Έβγαζα ράμματα από μένα ιστ.. από μέσα, ιστορίες.. Εε.. το είχα αναφέρει αυτό στο γιατρό στη δεύτερη εγχείριση, του λέω έτσι και έτσι έχω αυτό πρόβλημα μου λέει μην ανησυχείς θα βάλουμε.. τα ράμματα έχουνε γίνει πιο.. εξελιγμένα ξέρω 'γω ζωικά ράμματα θα βάλουμε μην ανησυχείς θα.. χωνευτούν τα ράμματα, παρ' όλ' αυτά η πληγή αργούσε να κλείσει. Εγώ δεν την έβλεπα την πληγή. Δηλαδή πήγαινα να κάνω μπάνιο εε...σκεπασμένη η πληγή, μονωμένη για να μην πέσουνε νερά και δεν την έβλεπα. Στις αλλαγές δε (διακοπή για αλλαγή πλευράς της κασέτας)..Λοιπόν.. εε.. ξάπλωνα πάνω στον καναπέ, έφερνε εκείνος τα σύνεργα της αλλαγής, μου το άλλαζε, κανονικά, εε.. μάλιστα ένιωθα ότι είχε.. είχε.. είχαν πολύ ενέργεια τα χέρια του, και του έλεγα ακούμπησέ με δίπλα στην ε.. εγχείριση και ή έτσι έκανε ή έτσι έτσι (δείχνει με το χέρι της τα σημεία) με ακούμπησε με τα χέρια του και ένιωθα ότι παίρνω ενέργεια από τα χέρια του. Αγάπη, ενέργεια, ε.. δηλαδή πολλά ωραία πράγματα ένιωθα! Ε.. γιατί βέβαια του το.. του το είχα συγχωρέσει το ότι δε μου το έχει πει αφού βγήκε αρνητική βέβαια η βιοψία του το συγχώρησα..(γέλια) ναι δεν τον έδιωξα! Ε.. όμως στο κρεβάτι όταν έφτανε να κάνουμε έρωτα φορούσα πάντα ένα μπλουζάκι, ενώ έβλεπε, την έβλεπε την άλλαζε την πληγή, εκείνη την ώρα δεν ήθελα να με δει.. στον.. στον έρωτα απάνω. Φοβόμουνα μήπως και τρακαριστεί και.. χάσει κάθε ενδιαφέρον...ή ξέρω 'γω...ξέρεις αυτά τα προβλήματα που έχουνε οι άντρες που με ψύλλου πήδημα μπορεί να μη μπορούνε ξέρω 'γω...ή να με σιχαθεί αν θέλεις ή.. να μην του αρέσει αυτό που βλέπει.. Πέρασαν κάποιοι μήνες, έτσι με αυτό.. ε.. και κάποια στιγμή δε μπορούσα ήμουνα πάρα πολύ συγκρατημένη και 'γω και δεν.. δεν το φχαριστιόμουνα τον έρωτα είχα πάρα πολλές αναστολές, δεν μπορούσα να το

φχαριστηθώ, και όχι ότι ήμουνα καμιά ερωτιάρα γυναίκα αλλά τέλος πάντων ε! Ντάξει! Ήθελα βρε παιδί και 'γω να το φχαριστηθώ, μ' αυτό το πράγμα δε μπορούσα γιατί το μυαλό μου ήταν συνέχεια εκεί! Μην ακουμπήσει, μην το δει, μην ανέβει πάνω το μπλουζάκι, μη νιώσει άσχημα, που θα είναι άδειο σ' εκείνο το σημείο, δηλαδή είχα τέτοιες σκέψεις, δε φοβόμουνα καθόλου ότι θα πεθάνω. Το είχα ξεγράψει από το μυαλό μου αυτό, το είχα βγάλει! Μου είχε πει δε ο γιατρός μου, ότι αν θα κάνεις ότι σου λέω, δεν πρόκειται να πεθάνεις απ' αυτό. Λοιπόν, θα παίρνεις το χαπάκι σου για πέντε χρονιά, θα 'ρχεσαι να κάνεις στην αρχή κάθε έξι μήνες γενικό έλεγχο –κάνουμε τέλος πάντων κάποιες εξετάσεις που είναι ε.. σε σημεία του σώματος που.. κάνει ε.. μετάσταση ο καρκίνος του μαστού- μετά τα δύο χρόνια άρχισα στους ε.. αντί για έξι μήνες κάθε χρόνο να κάνω τις εξετάσεις αυτές, τώρα έχουν περάσει έντεκα χρόνια.. που έχω χειρουργηθεί. Ήμουν σαράντα δύο στα σαράντα τρία. Ε.. ένα βράδυ λοιπόν είπα ότι δε γίνεται πρέπει να το βγάλω το μπλουζάκι... Ωστόσο η ζωή μου κυλούσε κανονικά, δούλευα, είχα κάνει τις ακτινοβολίες μου, δούλευα σ' ένα περιοδικό, ήμουνα.. παραγωγός διαφήμισης, έβγαينا έξω γνωρ.. έβλεπα πολύ κόσμο, η δουλειά πήγαινε καλά έβγαζα λε.. χρήματα, ε.. είχαν φτιάξει τα οικονομικά σίγουρα, έτσι; Ε.. ο άντρας μου εκεί, ο γιος μου εκεί. Ε.. ήμουνα πώς να στο πω, καλά! Ήμουνα καλά! Και αυτό μαύριζε λιγάκι, το σεξ μαύριζε λιγάκι την κατάσταση! Οπότε ένα βράδυ του λέω.. είχαμε ορέξεις τέλος πάντων και του λέω.. σε πειράζει να βγάλω το μπλουζάκι μου; Είχε κλείσει τελείως η πληγή τα πάντα, δεν υπήρχε τίποτα ας πούμε, την είχα δει την πληγή, είχα κάνει μπάνιο πλέον, την είχα δει την τομή πλέον, δεν ήταν πληγή ήταν τομή. Ε.. σε πειράζει να βγάλω το μπλουζάκι μου; Εμένα, όχι! Εμένα δε με πειράζει καθόλου! Δε σε πειράζει καθόλου; Όχι καθόλου δε με πειράζει! Και το 'βγαλα το μπλουζάκι μου, ε αυτό ήτανε! Τελείωσε! Ε.., μπορώ να πω ότι όχι μόνο.. δε με σιχάθηκε.. αλλά ακόμα και τώρα με φιλάει, με χαϊδεύει σ' εκείνο το σημείο. Παιδιά είναι πολύ ωρ.. πολύ καλός άνθρωπος! Πολύ καλός άνθρωπος, δηλαδή... αν δεν τον είχα αυτόν τον άνθρωπο δε ξέρω τι θα γινόμουνα. Έχει τις παραξενιές του και τις αυτές του, εντάξει; Και 'γω τις έχω και ντάξει! Αλλά δε νομίζω ότι.. αν ήταν εκείνος που είχα στα μυαλά μου το απραγματοποίητο όνειρο, δε ξέρω αν ποτέ μου φερόταν έτσι, όσο μου φέρθηκε αυτός ο άνθρωπος...[...]. Ε.. όμως με πείραζε, μ' ενοχλούσε το γεγονός ότι.. μου 'λέγαν.. όλοι δεν είναι τίποτα.. Αα! Πόσες γυναίκες είναι! Λες και 'γω δεν το ήξερα! Δεν είναι τίποτα, θα περάσει! Πως δεν είναι τίποτα ρε παιδιά; Καρκίνος είναι. Όσο και να μην είναι τίποτα είναι ένας καρκίνος, έτσι; Που δε ξέρουμε και πως θα εξελιχθεί. Μέχρι τώρα είναι εντάξει αλλά δε ξέρω εγώ στα χρόνια που θα περάσουνε.. πως θα εξελιχθεί, τους έλεγα τότε ας πούμε. Λοιπόν, αυτό το χτύπημα στην πλάτη, και αυτή η ψευτό.. ψευτοδιαφορία θα 'λεγα του άντρα μου για να μη μου.. με πονηρέψει ότι φοβάται –πιο πολύ φοβόταν εκείνος από εμένα- το 'παιζε λοιπόν αδιάφορος ότι έλα μωρέ και τι έχεις; Σιγά δεν έχεις και τίποτα! Βέβαια βοηθούσε πολύ στις δουλειές γιατί το χέρι

μου δε σηκωνότανε, είχε πρόβλημα, το δεξί.. ο δεξής μαστός είναι, εε.. αλλά.. και οι φίλες μου, αα! Δεν είναι τίποτα, ξέρω γω. Αυτό μ' ενοχλούσε πάρα πολύ και έλεγα η γιαγιά η συγχωρεμένη έλεγε τι 'ναι εκατό ξυλιές σε ξένο κόλλο; Λοιπόν, μη μου το λέτε αυτό γιατί με θυμώνει πάρα πολύ.. να μου λες ότι δεν είναι τίποτα! Είναι και παραείναι! Και αν μη τι άλλο έχω χάσει ένα στήθος! Έτσι; [...]. Εε.., από κει και πέρα, ήρθα στο Σύλλογο. Ήρθα στο Σύλλογο γιατί ήθελα να βρεθώ με γυναίκες που.. βασικά δεν ήξερα γιατί ήρθα στο Σύλλογο, μόνο.. όταν άκουσα ότι υπάρχει ένας Σύλλογος με γυναίκες με καρκίνο μαστού, μαστ.. μαστεκτομημένες εε.. λεγόταν αλλιώς ο Σύλλογος, ήταν.. ήταν Σύλλογος Γυναικών με.. με μαστεκτομή, λέω ας πάω. Άνθρωπος.. ήμουν άνθρωπος κοινωνικός, Σύλλογο άκουσα βουρ εγώ, μέσα! Ε, ήρθα λοιπόν εδώ και μου είπαν ότι μπορώ να μπω σε ομάδες ψυχολογικής στήριξης, αλλά αρχικά έπρεπε να κάνω κάποια ραντεβού με την κοινωνική λειτουργό, ε.. για.. σε προσωπική επαφή ας πούμε θα έρθω πρώτα μαζί της. Ξεκίνησα. Συνήθως τα ραντεβού αυτά κρατούσανε πέντε φορές, δηλαδή πέντε ραντεβού κρατούσανε. Εγώ είχα πάρα πολλά να πω, και κράτησε ένα χρόνο! Κάθε Πέμπτη πήγαινα στην κοινωνική λειτουργό, κάθε Πέμπτη είχα ραντεβού έντεκα με δωδε.. δε θυμάμαι τι ώρα, στην κοινωνική λειτουργό, μου 'κανε λοιπόν εντύπωση, ότι... έκλαιγα, αφηρόμουν ας πούμε κάποια πράγματα και έκλαιγα, έτσι; Εκείνη απλά το μόνο που έκανε είχε ένα κουτί χαρτομάντιλα, έπαιρνε τα χαρτομάντιλα, μου τα έδινε, χωρίς να πει.. να σχολιάσει ούτε μην κλαις ούτε γιατί κλαις, τίποτα! Της έλεγα πράγματα που είχα εγώ ενοχές, και νόμιζα.. ότι θα με.. κατέκρινε κι ότι.. θα με.. θα μου 'βαζε τη φωνή και ξέρω 'γω, τίποτα! Κανένα σχόλιο! Απλά με άκουγε, με άκουγε, με άκουγε, με άκουγε, έλεγα, έλεγα, έλεγα, έλεγα, επί ένα χρόνο. Μου 'κανε πάρα πολύ καλό αυτό, πάρα πολύ καλό!»

Από τη συνέντευξη της δεύτερης αφηγήτριας προκύπτει ότι ο σύζυγος και τα παιδιά τη βοήθησαν πολύ ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των χημειοθεραπειών φροντίζοντάς την. Θετικό ρόλο έπαιξε η επιβεβαίωση από το σύζυγο προς την ίδια ότι για τον ίδιο δεν έχει αλλάξει τίποτα μετά τη μαστεκτομή και αυτό που επιθυμεί πάνω από όλα είναι η καλή υγεία της συζύγου του, λόγια που βοήθησαν την ασθενή να αντιμετωπίσει διαφορετικά την απώλεια του μαστού της. Από τα λεγόμενά της διαφαίνεται το γεγονός του ότι η ίδια η πάσχουσα φρόντισε να εμψυχώσει τον ίδιο της τον εαυτό με στόχο να αντλήσει τη δύναμη που χρειάζεται στον αγώνα κατά του καρκίνου και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των χημειοθεραπειών, και αυτό επιβεβαιώνεται από το ότι όταν επισκέφθηκε το Σύλλογο αρκετό καιρό μετά την εγχείρηση έγινε αμέσως εθελόντρια χωρίς να χρειαστεί προηγούμενα ψυχολογική υποστήριξη. Αυτό που την ενοχλούσε ιδιαίτερα ήταν η στάση του αδερφού της ο οποίος τη ρωτούσε καθημερινώς για την υγεία της ενώ η ίδια δεν επιθυμούσε κάτι τέτοιο καθώς δεν ήθελε να αισθάνεται ότι τη λυπούνται. Γνωρίζει ότι ο αδελφός της έπραττε κατά αυτόν τον τρόπο από ενδιαφέρον και τονίζει ότι πολλές φορές συμβαίνει το περιβάλλον να θέλει να στηρίξει το άτομο που

πάσχει από καρκίνο αλλά δε γνωρίζει και για αυτόν ακριβώς το λόγο είναι απαραίτητη η συμβολή των ειδικών οι οποίοι έχουν τις γνώσεις να καθοδηγήσουν συγγενείς και φίλους. Συγκεκριμένα η ίδια λέει:

«...με τον άντρα μου δεν επηρεάστηκε καθόλου. Κατ' αρχήν ότι.. μια φορά του είπα ότι.. τώρα ας πούμε μου λείπει ένα.. γιατί σου λείπει ένα κομμάτι του εαυτού, και μου λέει «για μένα δε λείπει τίποτα! Είσαι όπως ήσουν, δε μ' ενδιαφέρει τίποτα, θέλω να είναι καλά και τα υπόλοιπα δε με αφορούν πια». Τα παιδιά μου με στήριξαν όταν είχα...την ανάγκη που έκανα χημειοθεραπεία, δε μπορούσα να μείνω μόνη μου και.. εναλλάξ πήγαινε ο ένας ερχόταν ο άλλος, οι φίλοι μου με στήριξαν πάρα πολύ, πάρα πολύ οι φίλοι μου...[...]. Έχω δει πάρα πολλές γυναίκες, έχω πάει σε πολλές γυναίκες, στα νοσοκομεία, εκείνο που βλέπω είναι ότι η γυναίκα χρειάζεται απαραίτητα τη ψυχολογική στήριξη. Πρώτα από τους ειδικούς γιατί καμιά φορά θέλουν να μας στηρίξουν οι δικοί μας και δε ξέρουν πως, κι αυτό μπορούν να το μάθουν εδώ, δηλαδή εάν έρθει μια γυναίκα εδώ για πρώτη φορά και δει.. τους ειδικούς γιατί έχουμε ψυχολόγο και κοινωνικούς λειτουργούς, εμείς είμαστε η πρώτη φορά ας το πούμε, μετά αναλαμβάνουνε.. οι ειδικοί, έτσι; Ε.. όταν έρθει λοιπόν η γυναίκα εδώ, και πάρει τη βοήθεια, έρχονται και οι.. τα παιδ.. τα παιδιά της, ο σύζυγος, , τ' αδέρφια, η μάνα της και παίρνουν όλοι αυτοί οι άνθρωποι βοήθεια πως θα στηρίζουνε αυτό το άτομο. Αυτό το πράγμα το 'χουμε δει να λειτουργεί κι είναι πάρα πολύ καλό.. γιατί ξέρεις πώς θα.. πως να στηρίξεις γιατί καμιά φορά θέλουμε να κάνουμε κάτι και δε ξέρουμε πως το κάνουμε, λέμε μια λάθος κουβέντα, θυμάμαι τον αδερφό μου που μ' έπαιρνε τηλέφωνο και μου έλεγε από το τηλέφωνο «Τι κάνεις; Πήρες τα φάρμακά σου; Είσαι καλά; Μήπως ζαλίζεσαι;», αυτό άρχισε κάποια στιγμή να με κουράζει και του λέω κάποια στιγμή, «Κοίταξε, δε θα ξαναπάρεις τηλέφωνο να ξαναρωτήσεις τίποτα! Θα μου λες καλημέρα, είσαι καλά; Άντε τα λέμε αύριο! Δε θέλω ούτε για τα φάρμακά μου, ούτε για τη.. τις χημειοθεραπείες μου, ούτε για το αν ζαλίζομαι, ούτε αν ξερνάω, ου.. τίποτα!». Θέλω να πω μ' αυτό ότι δεν ξέρουμε, είχε όλη τη διάθεση να με στηρίξει, δεν ήξερε πως. Εγώ όμως είχα και ένα καλό, αυτό που ήθελα το ζήταγα, κατάλαβες; Γι' αυτό και.. για να μπω στο Σύλλογο περάσανε.. τρία - τέσσερα χρόνια, δεν τον ήξερα βέβαια το Σύλλογο, μετά το έμαθα αλλά όταν ήρθα εδώ είχα κάνει δουλειά με τον εαυτό μου, δηλαδή, δεν χρειάστηκα ψυχολόγο να το κάπως έτσι, μπήκα κατ' ευθείαν στο ελεθ.. στο εθελοντικό πρόγραμμα, κάνουμε για τρεισίμιση μήνες.. μαθήματα για να μπορούμε να στηρίξουμε τη γυναίκα με καρκίνο μαστού, και ήρθα έτοιμη ενώ οι άλλες πρέπει να μπουν στη ψυχολογία, στη στη στη στη, για να μπορέσουνε να το δούνε, βέβαια μπήκα μετά σε άλλα τμήματα, της ψυχολογίας έκανα πολλά μαθήματα, νομίζω ότι το έργο του Συλλόγου είναι πολύ σημαντικό αλλά το σημαντικότερο είναι να το μάθουνε οι γυναίκες, κατάλαβες;»

Η τρίτη αφηγήτρια αναφέρει ότι οι υπηρεσίες και η συναναστροφή με τα μέλη του Συλλόγου αποτέλεσε για εκείνη σανίδα σωτηρίας βοηθώντας την να ξεπεράσει τον καρκίνο και να παραμείνει υγιής καθώς το περιβάλλον της δεν επιθυμούσε να συζητά για τον καρκίνο, οπότε στο χώρο του καρκίνου κατάφερε να ικανοποιήσει την ανάγκη της να εκφράζει ελεύθερα τους φόβους και συναισθήματά της που προκύπτουν από τη νόσο και τη μαστεκτομή. Στην αφήγησή της αναφέρει:

«...στο να ξεπεράσω το πρόβλημά μου με βοήθησε πάρα πολύ ο Σύλλογος.. ε στον οποίο ανήκω εδώ και οχτώ χρόνια, ήρθα από την πρώτη στιγμή εδώ. Με βοήθησε πάρα πάρα πολύ.. το.. όσο δηλαδή δεν το φαντά..ζεται άνθρωπος γιατί ο περίγυρος μου δεν ήξερε να με βοηθήσει, δεν ήξερε τον τρόπο, εε.. και κακά τα ψέματα η λέξη καρκίνος φοβίζει, είναι.. τζιζ καιει που λέμε, ναι μην αγγίζετε, κάπως έτσι. Δεν τολμούσα να το συζητήσω κατ' αρχάς πουθενά. Σε κανέναν από το περιβάλλον μου γιατί.. δεν ήθελαν.. οπότε εμένα αυτό με έπνιγε ήθελα να το συζητάω τον πρώτο καιρό να το λέω να το.. να λέω και το φόβο μου και να κλάψω κι οτιδήποτε, κι αυτός ο χώρος ήταν για μένα σαν όαση γιατί.. το λιμάνι μου που λένε, γιατί με άκουγαν κι εκτός απ' αυτού, εκτός αυτού ότι βοήθη.. με βοήθησαν πάρα πολύ στο να...σταθώ στα πόδια μου, στο να.. νικήσω του φόβους μου, στο να μάθω να βγάζω...τα προβλήματά μου προς τα έξω να μην τα κρατάω μέσα, να μπορώ να μοιράζομαι το κυριότερο το ότι είχα κοινή εμπειρία με άλλες γυναίκες, ομοιοπαθείς, αυτό ήταν πάρα πάρα πολύ σημαντικό κι εξακολουθεί να είναι...[...]. Ναι ναι ναι, όχι θεωρώ, είμαι σίγουρη ότι με βοήθησε πάρα πάρα πολύ να σταθώ στα πόδια μου και.. εε.. μου πήρε όλο.. όλο ας πούμε αυτό το άγχος που είχα, το φόβο του θανάτου τον πρώτο καιρό, ότι αα μήπως πεθάνω, μήπως ξέρω 'γω.. κάτι δεν πάει καλά, βέβαια βέβαια, σίγουρα το σκαλοπάτι, βέβαια βέβαια. Η σανίδα σωτηρίας θα το 'λεγα εγώ, όχι σκαλοπάτι, μια σανίδα που πιάστηκα, είναι να σας δώσω να καταλάβετε σα να ήμουν σ' ένα πέλαγος, να κολυμπούσα και να ένιωθα να πν.. πνίγομαι και ξαφνικά να δω μια σανίδα και να την αρπάξω για να σωθώ, ένα τέτοιο συναίσθημα έτσι αν μπορείτε να καταλάβετε έτσι όπως το λέω (γέλια).. πως ένιωθα.. πως ένιωσα μάλλον.»

Στην τέταρτη συνέντευξη η αφηγήτρια αναφέρει ότι ο σύζυγός της τη στήριξε πάρα πολύ ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της χημειοθεραπείας στο θέμα της απώλειας των μαλλιών καθώς πριν πέσουν τη βοήθησε να κόψει πάρα πολύ κοντά τα μαλλιά της αφενός διότι την πονούσαν οι ρίζες και αφετέρου για να μετριάσει το σοκ του θεάματος, τονίζοντας πως έτσι με τόσο κοντό μαλλί θα είναι και πιο όμορφη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός του ότι και ο ίδιος επέλεξε να κάνει ατομική συμβουλευτική με σκοπό να μπορέσει να βοηθήσει την ασθενή σύζυγό του όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά. Ο γιος της, παρότι έφηβος, με στόχο να απορρίψει η ίδια την ιδέα του θανάτου την ενθάρρυνε υποδεικνύοντας ως παραδείγματα τις γυναίκες του Συλλόγου που είχαν ζήσει πολλά

χρόνια μετά τη μαστεκτομή, καθώς η αφηγήτρια με παρότρυνση του γιατρού της επισκέφθηκε το Σύλλογο πριν υποβληθεί στη σχετική εγχείρηση υπογραμμίζοντας πως ο τελευταίος ήταν η σανίδα σωτηρίας για την ίδια.

Συγκεκριμένα, ζωτικής σημασίας ήταν η επίσκεψη μιας εθελόντριας του Συλλόγου αμέσως μετά την εγχείρηση και η στήριξη που προσέφερε κατά τη διάρκεια των χημειοθεραπειών όπως επίσης οι δυνατότητες της ατομικής συμβουλευτικής, των ομάδων ψυχολογικής στήριξης και γενικότερα η συναναστροφή με γυναίκες που είχαν νικήσει τον καρκίνο του μαστού τις οποίες και ρωτούσε συχνά να μάθει «πόσο καιρό;» έχουν χειρουργηθεί και ξεπεράσει τη νόσο ώστε να αναπτρώνει τις δικές της ελπίδες για επιβίωση από αυτήν. Πολύ σημαντική στήριξη είχε από συγγενείς και φίλους οι οποίοι δεν την άφησαν μόνη της κατά τη διάρκεια της χημειοθεραπείας αλλά και των ακτινοβολιών στις οποίες χρειάστηκε να υποβληθεί μετά την προηγούμενη.

Τέλος, ευγνωμονεί το γιατρό ο οποίος κατάφερε να της σώσει το μαστό, παρά το μεγάλο μέγεθος του όγκου που είχε εμφανιστεί, πράγμα που θεωρεί άκρως σημαντικό καθώς το στήθος είναι πολύ σημαντικό όργανο για τη γυναίκα εφόσον είναι καθαρά γυναικείο γνώρισμα και αποτελεί συνδετικό κρίκο με τα παιδιά της μέσω του θηλασμού, και συμπληρώνει ότι έχει ακούσει πολλές γυναίκες στο Σύλλογο να λένε ότι τον καρκίνο τον ξεπέρασαν, τη μαστεκτομή ποτέ. Στην αφήγησή της αναφέρει σχετικά:

«..όταν όμως πρωτοπήγα στο χειρουργό μου και.. μπήκα στη διαδικασία του χειρουργείου.. ε.. ο ίδιος ήταν εκείνος που μου σύστησε αυτό το χώρο.. το Σύλλογο Γυναικών με Καρκίνο Μαστού.. και από αυτή τη στιγμή και μετά.. και πριν μπω στο χειρουργείο ένιωθα ότι κάπου έχω ν' ακουμπήσω.. για μένανε ήτανε τότε.. τόσο δύσκολα και τόσο έτσι.. απελπιστικά τα πράγματα που αισθάνθηκα ότι είχα κάπου μια σανίδα σωτηρίας, και πράγματι αφού χειρουργήθηκα ήρθε και με βρήκε μία εθελόντρια.. με στήριξε πάρα πολύ αυτό.. και μετά από αυτό και κατά τη διάρκεια της χημειοθεραπείας κι έκτοτε εμ.. ερχόμουνα μία φορά την εβδομάδα κι έκανα ατομική συμβουλευτική... ήτανε για μένανε αυτό πέρα από ότι έβλεπα τις γυναίκες όπως είμαστε τώρα εμείς που θα 'ρθει μια καινούρια και θα δει τρεις γυναίκες και θα τις μιλήσουμε και θα τις πούμε ποιες ήμαστε, πόσο καιρό και λοιπά, το μόνο που ήθελα ν' ακούω ήτανε: «Εσύ πόσο καιρό; Εσύ πόσο καιρό;», αυτό μου 'δινε παρηγοριά, μου 'δινε ελπίδα... Εμ.. Μετά από την ε.. από την ε.. μετά από την.. μετά από τέλος των θεραπειών άρχισα κι έκανα εμ.. ομάδες.. στήριξης ψυχολογικής, εμ.. ώσπου πέρασαν τα δύο χρόνια.. και στα δύο χρόνια είχα τη δυνατότητα να εκπαιδευτώ σαν εθελόντρια, το οποίο το ήθελα με όλη μου την καρδιά διότι είχα εισπράξει αυτό που ήθελα να δώσω.. πραγματικά εκπαιδεύτηκα κι έκτοτε είμαι εθελόντρια στον Πανελλήνιο Σύλλογο Γυναικών...[...]. Λοιπόν ε.. δηλαδή που έγκειτο η στήριξη, πέρα από το ότι είχα μία αδερφή η οποία είχε και.. είχε έρθει και είχε για τρεις μήνες κατοικήσει μαζί μου, και μία ξαδέρφη μου, είχα τη φίλη

μου την παιδική και την πιο στενή.. πάντα μαζί μου στις χημειοθεραπείες, πάντα, ούτε μία φορά χωρίς εκείνη και τον άντρα μου, εννοείται ο άντρας μου και η φίλη μου. Είχα το παιδί μου το οποίο παρ' ότι ήταν δεκαεπτάχρονών και ήταν πάρα πολύ και πέρναγε και αυτό το δικό του, τη δική του δοκιμασία, όμως είχε την ωριμότητα να με στηρίζει λέγοντάς μου ότι: «Βλέπεις πόσες γυναίκες εκεί που πας είναι καλά, που..», προσπαθούσε να με στηρίζει, αντί να το στηρίζω εγώ να με στηρίζει αυτό. Οι φίλοι μου οι οποίοι ήταν κοντά μου.. σε συνεχή βάση, όχι απλώς να 'ρχονται να με βλέπουν, να φροντίζουν για τους καλύτερους γιατρούς, γιατί είχα και.. τρεις γιατρούς στο φιλικό μου περιβάλλον γιατρούς, ποιους γιατρούς θα.. θα μου προτείνουν για.. τους καλύτερους για τι.. ποιες θεραπείες θα γίνουνε κι όλ' αυτά.. και νομίζω ότι ήταν για μένα.. πάρα πολύ θετική η.. όλη αυτή η αντιμετώπιση στο να το.. μπορέσω να το σηκώσω αυτό το βάρος γιατί ήταν κάτι που.. όπως όλες στις γυναίκες, δε το συζητώ, δεν ήμουν η μοναδική, ήμουν 49 χρονών ούτε όχι μικρή ήμουν αλλά ήταν αυτό που έλεγα, στην πιο καλή περίοδο της ζωής μου..»

Η πέμπτη αφηγήτρια θεωρεί ότι βοηθήθηκε πολύ από το γεγονός του ότι είχε μικρά σε ηλικία παιδιά και ήταν υποχρεωμένη να τα φροντίζει ξεχνώντας κατά αυτόν τον τρόπο τις άσχημες παρενέργειες της χημειοθεραπείας και του ότι ο σύζυγός της δεν την άφηνε στο κρεβάτι να σκέφτεται την κατάστασή της. Το χιούμορ εκ μέρους της ίδια και της οικογένειάς της και η γενικότερη ανάλαφρη ατμόσφαιρά στο σπίτι βοήθησε πολύ στην αντιμετώπιση του καρκίνου από την αφηγήτρια, το σύζυγο και τα παιδιά της.

Ακόμα, ο τρόπος που ανακοίνωσε στην πάσχουσα ο γιατρός τη διάγνωση του καρκίνου βοήθησε πολύ την ίδια να αντιμετωπίσει αισιόδοξα την κατάσταση καθώς τη διαβεβαίωσε ότι έχει μεν καρκίνο αλλά με την κατάλληλη θεραπεία είναι απολύτως θεραπεύσιμο δίνοντάς της κατά αυτόν τον τρόπο ελπίδες, αν όχι τη σιγουριά ότι θα ζήσει.

Πολύ σημαντική πρακτική βοήθεια έλαβε και από το Σύλλογο Γυναικών της γειτονιάς της ίδιας, στην οποία ήταν ενεργό μέλος, οι οποίες της είπαν ένιωθαν άνετα μαζί της μετά την εμφάνιση του καρκίνου, διότι δεν τη λυπήθηκαν, και η αφηγήτρια συμπληρώνει ότι αυτό συνέβη γιατί η ίδια δε λυπήθηκε τον εαυτό της, τονίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο ότι και η ίδια βοηθούσε και στήριζε τον εαυτό της. Από την αφήγησή της:

«...πήγα στο γιατρό σ' έναν του οποίου του 'χα γράψει και διατριβή.. και μου λέει: «Πόπη θα γιν.. έχεις..» λέει «..καρκίνο, ίσως έχει πάει και στους λεμφαδένες, θα πρέπει να κάνεις χημειοθεραπεία αλλά θα γίνεις καλά. Τότε είπε αυτό.. θεραπεύσιμο». Τώρα 'ντάξει όταν έχεις καρκίνο κι έχεις και μικρά παιδιά το ένα τριών, το άλλο πέντε το άλλο εφτά.. στο.. το μόνο εδώ είναι ότι θα γίνεις καλά.. κάπως έτσι.. κι επειδή δούλευα στο νοσοκομείο Μεταξά πήγα εκεί και χειρουργήθηκα.. καλά οι γιατροί μόλις με είδαν είπαν:

«Αύριο θα μπει χειρουργείο, αύριο!», ε.. και μετά ξεκίνησε μια κατάσταση.. ν' αντιμετωπίσω τη νόσο...[...]. Εγώ δεν το 'βαζα κάτω, θα τα αντιμετωπίσουμε όλα. Εκεί λοιπόν με βοήθησε.. ήμουν και μόνη μου σπίτι, δεν είχα μαμά, δεν είχα θείες, δεν είχα αδέρφια αλλά ήμουν ο άντρας μου κι εγώ. Μέσα στις χημειοθεραπείες ερχόταν κάποια θεία του άντρα μου γιατί όλες οι θείες μου κι εγώ είχαμε ξεκοπεί κιόλας επειδή είχε πεθάνει η μαμά μου.. και κάποιες κυρίες.. ήταν φίλες και ερχόντουσαν και βοηθούσαν τις δυο μέρες, τις άλλες μέρες μόνη μου. Αυτό μου 'κανε και καλό γιατί δεν προλάβαινα να κάνω την άρρωστη να 'χω εμετούς και τα λοιπά.. ήταν λίγο αδύνατο να σκεφτώ τη χημειοθεραπεία αφού είχα να ταΐσω τα παιδιά μου. Κι επίσης ο άντρας μου βοήθησε πάρα πολύ.. βοήθησε γενικώς στην εγχείρησή μου πολύ, δε με άφησε στιγμή να αισθανθώ ότι δεν ήμουν γυναίκα, ε.. και χωρίς μαλλιά που ήμουν και χημειοθεραπεία που έκανα μου έλεγε: «Δε θα ξαπλώσεις στο κρεβάτι, θα πάμε βόλτα στο δάσος.», κι έτσι αυτό μου 'κανε καλό, εε.. δηλαδή παρόλο που ήμουν μόνη μου να αντιμετωπίσω από πλευράς βοήθειας πρακτικής, είχα ψυχολογική στήριξη καλή.. από τον άντρα μου, πάρα πολύ καλή.. Επίσης και οι γυναίκες του Αγίου Στεφάνου, έχουμε ένα Σύλλογο γυναικών Αγίου Στεφάνου, κι ήταν πολύ κοντά στον καρκίνο.. και ενεργοποιήθηκαν όλες, φωνάζαμε γιατρούς και κάνανε προληπτικό έλεγχο, είχαν οργανωθεί και η μία μου έφερνε το παιδί από το σχολείο η άλλη μου 'φερνε φαγητό, η άλλη μου πήγαινε την περούκα να μου τη χτενίσουν, δηλαδή κι αυτές οργανώθηκαν που αυτό αν έμενα σε μια πολυκατοικία στο κέντρο της Αθήνας μπορεί να μην το 'ξερε κανείς τι έχω. Και μου 'κανε λοιπόν πάρα πολύ καλό η στάση του άντρα μου και το ότι είχα μικρά παιδιά και ήθελα να ζήσω οπότε τι εμετούς που λες όταν εγώ έπρεπε να είμαι όρθια να μαγειρέψω και να τα πάω σχολείο και να τα διαβάσω και η κοινωνία της.. γειτονιάς του Αγίου Στεφάνου που ήταν σαν χωριό μικρό και οι γυναίκες ενεργοποιήθηκαν και με στήριζαν χωρίς να θέλουν πάρα πολύ, όχι χωρίς να θέλουν, δεν το καταλαβαίνανε τι καλό μου κάνανε αλλά και τι καλό τους έκανα εγώ που με βλέπανε μες στην παρέα.. να 'χω καρκίνο και να μην πεθαίνω...[...]. αλλά μες το σπίτι λέγοντας πάντα τι έχω δεν περάσαμε μία.. κρισάρα.. κρίση εννοώ, κρίση, πω πω κι τι θα γίνει η μαμά και θα πεθάνει η μαμά κι αυτό.. βλέπανε ότι δεν είμαι καλά, δεν παρουσίαζα ότι είμαι καλά ψεύτικα αλλά δεν ήμουν παραπάνω.. δεν.. δεν έκανα παραπάνω από αυτό που.. νάζια πώς να το πω, καταλαβαίνεις, δηλαδή αφ.. όταν είχα τάση προς έμετο κι εγώ έπρεπε να σηκωθώ στα παιδιά μου να τους κάνω φέτες ψωμί το πρωί να φάνε για να πάνε σχολείο, και να τα πάω και στο σχολείο.. δεν μου δινόταν τα περιθώρια να πάω να κάνω εμετό.. πως να.. (γέλιο) στο πω κατάλαβες; Και εμένα με έβλεπαν τα παιδιά που ξαφνικά σταματούσα κι έκανα έτσι (δείχνει τον τρόπο) και μου λέγαν : «Μαμά θες να πας εμετό, ε;», ναι, κι έλεγα: «'Ντάξει,..», λέω, «..θα δω», έπαιρνα δυο εισπνοές και συνέχιζα, λοιπόν έβλεπαν τα παιδιά ότι κάτι έχω, αλλά όχι ότι ήμουν του θανατά.. με αποτέλεσμα, στεναχωριόντουσαν

έτσι; Δεν ήταν.. αλλά δεν ήταν μια κατάθλιψη μες στο σπίτι, δεν ήταν μια.. στο σπίτι ένας θρήνος..[.]. Λοιπόν, εγώ δεν πέθανα στα τρία χρόνια, ζω ακόμη, και μια φίλη μου η καημένη, χωρίς να ξέρω ότι εγώ δεν το ήξερα, μου λέει: «Ω, μωρέ Πόπη τώρα με τον καρκίνο, εδώ δε θυμάσαι που είχανε πει ότι σε τρία χρόνια θα πεθάνεις.. και τώρα είσαι καλά;».. και μου το 'πε πέρσι αυτό.. κι εγώ έμεινα.. λέω «Κοίταξε..», λέω. «..ξέρανε ότι θα πεθάνω σε τρία χρόνια; Δε μου το είχανε περάσει κανέννας!», κανέννας δε μου το 'χε περάσει αυτό ο άντρας μου ξέρω 'γω κάποιον να το ακούσω, τίποτα τίποτα πάρα πολύ ωραία δε μου το περάσανε, εε.. και από την άλλη πλευρά λέω: «Κοίταξε πως τα κατάφερα!», σε τρία χρόνια θα πέθαινα κι έχουν περάσει είκοσι ένα, και τώρα.. συνεχίζω, πιστεύω ότι.. από κάτι άλλο θα πάω κι όχι από καρκίνο, και γι' αυτό πρέπει να το περνάτε αυτό εσείς, δεν πεθαίνει από καρκίνο ο κόσμος.. είναι και πως θα το αντιμετωπίσεις, είναι και η οικογένεια, υπάρχουν οικογένειες που τους πνίγουν τους καρκινοπαθείς.. τους προστατεύουν μη μιλήσεις, μη κάνεις, μη δείξεις ενώ πρέπει να μιλήσεις να πεις τους φόβους σου και να πεις τι σε φοβίζει, με βοήθησε το πρόγραμμα πάρα πολύ σε αυτό, καταθέταμε τους φόβους μας τις ανησυχίες μας, που να το πεις αυτό, στον άντρα σου; Και τι θα σου πει; Εσείς που είστε κοινωνικοί λειτουργοί. Τι να σου πει; Μη φοβάσαι που σου λένε οι συγγενείς; Μη φοβάσαι δεν είναι τίποτα; Τι να μου κάνει αυτό; Οι φίλοι μου ξέρεις τι μου είπανε στον Άγιο Στέφανο; «Ξέρεις..», λέει, «..Πόπη τι μας έδωσε πιο πολύ θάρρος; Ότι δε σε λυπηθήκαμε!».. γιατί δε λυπήθηκα κι εγώ τον εαυτό μου! Να σας πω το εξής για τη χημειοθεραπεία, εγώ έβγαλα μια σύνταξη, που κι από εκεί που δεν είχα τίποτε έχασα τη δουλειά μου κι έλεγα στον άντρα μου δώσ' μου να πάρω.. κάτι, ξαφνικά έμαθα ότι μπορώ να βγάλω σύνταξη επειδή αρρώστησα.. και υπέβαλλα τα χαρτιά μου αλλά μου την καθυστερήσουνε, και μια μέρα που μόλις τελείωσα τις χημειοθεραπείες, τις ενέσεις.. βουτάω το αυτοκίνητο.. λεωφορείο και πάω στο.. στο ΙΚΑ, κατάλαβες τι θέλω.., η άλλη πάει πέφτει σ' ένα χαντάκι, ξεραίνεται, εγώ πήγα στο ΙΚΑ...[.]. Εε.. θέλω να πω ότι ολ' αυτά, το ότι είχα να κάνω πράγματα νομίζω ότι.. μου 'γιναν ζωή και.. επίσης πάρα πολύ, πάρα πολύ δύναμη πήρα από το πρόγραμμα εδώ, όχι από το πρόγραμμα μόνο πως το χρησιμοποίησα που μπορεί και οποιαδήποτε γυναίκα να το πάρει, αλλά.. που το οργάνωσα., που ήμουν από τους ανθρώπους που το 'φτιάξανε και το 'βγάλαν προς τα έξω..[.]. Μου το 'παν αμέσως, μου το 'παν αμέσως. Είμαι από αυτούς που πιστεύω ότι πρέπει να το λένε αμέσως.. και παίζει ρόλο το πώς θα το πούνε, ε.. πως θα το πούνε.. αυτό, μου 'πανε: «Πόπη έχεις καρκίνο αλλά θα γίνεις καλά!» ή είναι αντιμετωπίσιμος, ή θα κάνουμε κάποιες προσπάθειες, για ποιο λόγο εγώ πιστεύω.. όταν μια γυναίκα στη σημερινή εποχή πάει και κάνει.. αφαίρεση όγκου και μετά τις κάνουν χημειοθεραπείες ή ακτινοβολίες, πρέπει να 'ναι πανηλίθια αν καταλαβαίνει ότι δεν έχει καρκίνο, άρα γιατί να της το κρύψουνε; Να κρύβεται πίσω από τον εαυτό της; Και να τη χα.. να είναι σ' ένα πέπλο; Πιστεύω ότι αν το ξέρεις παίρνεις άλλη δύναμη...»

Η έκτη αφηγήτρια αναφέρει ότι ιδιαίτερη βοήθεια χρειάστηκε στην περίοδο της χημειοθεραπείας κατά τη διάρκεια της οποίας στηρίχθηκε από το σύζυγό της χωρίς τον οποίο η ίδια τονίζει ότι «θα είχε τρελαθεί». Συμπαράσταση και κατανόηση απόλαβε και από τους συναδέλφους της οι οποίοι τη βοήθησαν λόγω της δυσλειτουργίας του χεριού που επιφέρει η μαστεκτομή να αλλάξει κατεύθυνση εργασίας μην αποκλείοντάς την από τον εργασιακό χώρο. Σημαντική βοήθεια έλαβε, σύμφωνα με την ίδια, από μία φίλη της ψυχολόγο, η οποία την επισκέφθηκε αμέσως μετά την εγχείρηση και της μίλησε με αισιοδοξία συμβουλευοντάς την να μην αναγκάσει τον εαυτό της να δει την τομή και να σκέφτεται το σώμα της όπως ήταν στα δεκαοχτώ.

Η συμμετοχή στο Σύλλογο τονίζει ότι τη βοήθησε πολύ στη ζωή της και την έκανε να καταλάβει πως χρειαζόταν και η ίδια βοήθεια, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της χημειοθεραπείας πράγμα που δεν πίστευε έως τότε. Η ικανοποίηση την οποία λάμβανε από την εργασία της και που λαμβάνει από την ενασχόλησή της με το Σύλλογο καθώς και τα διάφορα ενδιαφέροντα της υποστηρίζει ότι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της ασθένειας καθώς αξιολόγησε καλύτερα το χρόνο της επειδή συνειδητοποίησε ότι η ζωή έχει «ημερομηνία λήξεως». Η ίδια θεωρεί τον εαυτό της τυχερό που χειρουργήθηκε στο περιβάλλον του νοσοκομείου που εργαζόταν περιφρουρημένη από γνωστούς και φίλους συναδέλφους οι οποίοι εκτός των άλλων την εμπύχωσαν λέγοντάς της να αφεθεί στα χέρια τους και όλα θα πάνε καλά.

Επίσης, ως ενέσεις αισιοδοξίας χαρακτήρισε το ότι ο καρκίνος δεν προσέβαλε ζωτικό της όργανο, ο χειρουργός που την ανέλαβε της είπε πως υπάρχει η δυνατότητα να κάνει η ίδια αποκατάσταση και τέλος το γεγονός ότι υπεβλήθη σε χημειοθεραπείες, δεν «τη στείλανε σπίτι της» και η αντοχή της σε αυτές διότι όλα τα παραπάνω της έδιναν προοπτικές για μια ζωή πολλών ακόμα χρόνων. Τα τελευταία φανερώνουν την φυσική ικανότητα της ίδιας να βλέπει από διαφορετική οπτική γωνία, πιο αισιόδοξη τις καταστάσεις βοηθώντας κατά αυτόν τον τρόπο τον εαυτό της να ανταπεξέλθει με επιτυχία στη μάχη κατά του καρκίνου και συνεπώς να καταφέρει να εξασφαλίσει την επιβίωσή της. Στην αφήγησή της αναφέρει:

«...και σε δύο μέρες χειρουργήθηκα, έκανα μαστεκτομή, δεξιά, ολική και πολύ εκτεταμένη.. ευτυχώς ήταν το περιβάλλον πάρα πολύ καλό γιατί βρέθηκα μέσα σε δικό μου κλίμα, με αναισθησιολόγο, δική μου χειρουργό, δικό μου.. φίλους δηλαδή καθημερινά.. καθημερινούς, οι οποίοι δεν ήταν όπως είπα.. «Δεν έχεις τίποτα..» αλλά.. ό,τι έχεις θ' αντιμετωπιστεί με τον καλύτερο τρόπο εάν αφεθείς στα χέρια μας κι φυσικά όχι αφέθηκα αλλά τους εμπιστευτήκα από την πρώτη στιγμή...[...]. Είχα την ευτυχία να έχω την επίσκεψη μιας.. που δεν ήταν εκπαιδευμένη εθελόντρια αλλά όντας ψυχολόγος.. στο Αιγινίτειο και πάρα πολύ φίλη μου και ήξερε καλά τη δουλειά της, ήρθε και μου έκανε πραγματικά μια επίσκεψη στη δεύτερη μέρα, σύμπτωση κι αυτό, γιατί φαίνεται μπορεί να υπάρχει αυτό το πρωτόκολλο.. έτσι.. να υπήρχε ενώ.. εγώ ξέρω ότι είναι του

Συλλόγου αυτό το πρωτόκολλο αλλά μπορεί να υπήρχε.. γενικά για τέτοιες περιπτώσεις επειδή μου μίλησε με πάρα πολύ.. αισιόδοξο τρόπο, μου είπε να μη βλέπω.. να μη σηκωθώ να κοιτάξω τον καθρέφτη μου ποτέ, πριν το.. κοιτάξω μόνη μου το.. θελήσω εγώ, να μην το θεωρήσω υποχρέωση να κοιτάξω, να σκέφτομαι το σώμα μου πάντα με δύο μαστούς που είχα δεκαοχτώ χρονώ.. κι αυτό ήταν πάρα πολύ σημαντικό για μένα, γιατί σήμαινε ότι μου έδινε προοπτικές, εκείνη την ώρα που ξυπνάς, και που κάθεσαι δεν.. δε σ' ενδιαφέρει αν έχεις καρκίνο του μαστού ή αν έχεις μία φλεγμονή, συν.. ξέρω 'γω ανοσολογική οτιδήποτε, σ' ενδιαφέρει να σου πει κάποιος ότι θα ζήσεις, ότι έχεις προοπτική.. αυτό σ' ενδιαφέρει μόλις ξυπνάς δηλαδή και την επόμενη μέρα, σ' ενδιαφέρει να σου πει κάποιος ότι.. σου.. δηλαδή.. μ' αυτά που θα σου πει σου εγγυάται ότι θα ζήσεις.. Εγώ τον καρκίνο δεν το φοβόμουν, ήμουν σ' ένα εργαστήριο που έκανα δείκτες, δεν.. τον καρκίνο τον είχα.. σε όλες.. σε όλα τα όργανα τον είχα και νόμιζα.. και είπα μάλιστα εκ πρώτης όψεως ότι είναι καλύτερο που δεν είναι σε ζωτικό όργανο, δηλαδή δεν είναι στον πνεύμονα, δεν είναι στο συκώτι, δεν είναι.. ε.. σε τέτοια μέρη αλλά είναι σε κάτι που μπορεί να.. θεραπευτεί κι εντελώς. Ο χειρουργός μου μου είπε μια σοφή κουβέντα και θέλω κι αυτό να το καταθέσω, ότι.. «Έκανα μια τέτοια τομή που θα μπορούεις να κάνεις όποτε θέλεις την αποκατάσταση..», άλλο ένα θετικό, δηλαδή, αυτά ήταν θετικά, καταγραφόντουσαν θετικά μέσα μου, το άλλο ήταν ότι θα κάνω για να μπορώ να εξασφαλίσω.. ξέρω 'γω, την πιο μακρόχρονη επιβίωση που μπορούσε, και απ' την άλλη μεριά εγώ ήξερα ότι άμα σου κάνουνε χημειοθεραπεία, μπορεί να είναι βαριά.. βαριά.. βαρύ αυτό που έχεις αλλά.. απ' την άλλη μεριά μπορεί να είναι ότι.. αντέχεις να το παλέψεις το πράγμα, κι αυτό ήτανε δόση αισιοδοξίας, το ότι αντέχεις να παλέψεις αυτό το πράγμα γιατί εάν σου πούνε.. ότι σε κλείν.. με κλείνανε και γύριζα σπίτι μου, ήξερα τι σήμαινε αυτό, ήξερα τι σήμαινε, όλ' αυτά λοιπόν για μένα λειτουργούσαν ως ..ενέσεις αισιοδοξίας κι εγγύησης μιας τουλάχιστο επιβίωσης κάποια χρόνια.. που άρχισα να πιστεύω ότι θα 'ναι περισσότερα, για να μου πει να κάνω εγχείρηση και να κάνω αποκατάσταση τώρα στην ηλικία μου.. ε, θεωρούσα ότι είμαι πάντα μεγάλη, πενήντα έξι χρονών μια γυναίκα θεωρεί αν έχει κάνει και κάποια.. έχει τελειώσει και την παραγωγική της φάση με τα τρία παιδιά, θεωρούσα ότι εντάξει εγώ.. θα μπορούσε και να μην κάνω, αλλά το ότι μου ειπ.., και δεν έκανα, αλλά το ότι μου είπε ότι μπορώ να το κάνω ήταν πάρα πολύ σημαντικό...[...]. Ε.. στο Σύλλογο τον άκουσα.. την ύπαρξη του Συλλόγου.. κατ' αρχήν εγώ δεν πίστευα ότι χρειάζεται.. να έχω.. κάποια ψυχολογική στήριξη επειδή βρέθηκα έτσι σ' ένα κύκλο που μπορούσα να έχω κι όμως.. εκ των υστέρων κατάλαβα ότι χρειαζόμουν και εγώ, υπήρξανε δύσκολες φάσεις στη χημειοθεραπεία που ο καθένας μας χρειάζεται, δηλαδή εάν είχα γνωριστεί με το Σύλλογο πιο μπροστά θα μπορούσα να είμαι καλύτερα στη χημειοθεραπεία, δεν είχα όμως επικοινωνήσει ακόμα, μιλάμε για το '92 τώρα, δεν είχα επικοινωνήσει με το Σύλλογο, το Σύλλογο το γνώρισα από μία.. εμ

δηλαδή, έμαθα για το Σύλλογο από μία εκδήλωση που είχαμε στον Πειραιά, στο Δημοτικό Θέατρο και είχανε καλλιτεχνικές δημιουργίες τα κορίτσια του Συλλόγου, πήγα σ' αυτές τις καλλιτεχνικές δημιουργίες, μπορεί να 'ταν σ' έναν χρόνο, δε θυμάμαι.. αλλά από τότε σχεδόν πραγματικά μπήκε στη ζωή μου ένα.. μια άλλη διάσταση αυτών των πραγμάτων που σημαίνει ότι.. νομίζεις ότι τα καταφέρνεις και μόνη σου, είσαι πολύ δυνατή αλλά.. δεν το ξέρεις απλώς ότι μπορείς να γίνεις καλύτερη.. και νομίζω ότι έπαιξε θετικό ρόλο η επικοινωνία μου με το Σύλλογο χωρίς να έχω πάρει.. όλες αυτές τις δυνατότητες που ο Σύλλογος δίνει, δηλαδή εκτός από ατομική συμβουλευτική δεν έχω κάνει.. πάρα μόνο το εθελοντικό πρόγραμμα, δεν έχω περάσει από ψυχολογικές ομάδες στήριξης κι αυτά, παρά μόνο ε.. τα σεμινάρια που κάνουμε κάθε τόσο τα.. βιωματικά και.. την.. το σεμινάριο της.. ε.. για το πρόγραμμα το εθελοντικό, είμαι από τους ανθρώπους που πιστεύω στην.. συλλογική ζωή, πιστεύω ότι είμαι αρκετά δυνατή να είμαι και μόνη μου αλλά πιστεύω ότι άμα ενωθούμε κάποιοι άνθρωποι μαζί είμαστε πιο αποτελεσματικοί..... ε.. βοηθήθηκα πάρα πολύ κι από τους συναδέλφους κι άλλαξα προσανατολισμό γιατί δε μπορούσα ούτε να χειριστώ.. όργανα πολύ.. τα.. στη.. στη δουλειά μας έχουμε πιπέδες που είναι δύσκολες να τις χειριστείς, θέλουνε κάποια.. πίεση, κάποια.. ένα ρυθμό, που δε μπορείς να τον έχεις γιατί έχω χειρουργηθεί στο δεξί μου χέρι, αλλά κατάλ.. κατάφερα σιγά σιγά να τα πετύχω και να.. να φύγω από.. απ' τη λάντζα και να πάω λίγο στ.. προς την έρευνα.. ε.. δίνοντας πολλά από τη ψυχή μου και απ' τη.. μέρα μου αλλά αυτό είχε.. αποζημιώθηκα και θεωρώ ότι πραγματικά.. δε θέλω να πω ότι κέρδισα με την αρρώστια μου, αξιολόγησα καλύτερα.. καλύτερα το χρόνο μου. Ε.. μέσα στα χρόνια που έχω.. χειρουργηθεί έχω γράψει.. η μία ή δύο συλλογές νομίζω ποιημάτων, εκτός από τριακόσιες με πεντακόσιες εργασίες.. (γέλια) ερευνητικές που θεωρώ πραγματικά ότι μου 'χουν δώσει μεγάλη χαρά, αυτό..»

Από τα παραπάνω μπορεί να συμπεράνει κάποιος ότι ο τρόπος αντιμετώπισης της ασθενούς και η στήριξη από την οικογένεια, τους συγγενείς και φίλους αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα στο να ξεπεράσει η ίδια τον καρκίνο και από παθολογικής αλλά και από ψυχολογικής απόψεως. Ο Σαρρής συγκεκριμένα αναφέρει, «οι υποστηρικτικές διεργασίες που μπορούν να αναπτυχθούν από το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον ενός αρρώστου με καρκίνο προς αυτόν είναι δυνατόν να περιορίσουν αισθητά τις επιπτώσεις...και να βοηθήσουν σημαντικά στη ψυχολογική του προσαρμογή έναντι του καρκίνου.²⁰⁴»

Ο Σύλλογος μέσω των ειδικών, αλλά και γενικότερα η προσφυγή σε αυτούς, έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει τα μέλη της οικογένειας να στηρίξουν σωστά την ασθενή αλλά και να εκφράσουν δικούς

---

²⁰⁴ Σαρρής Μάρκος (2001), *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 319.

του φόβους και ανησυχίες²⁰⁵. Η συμμετοχή ή ακόμα και η απλή επίσκεψη των πασχουσών σε κάποιο σχετικό εθελοντικό Σύλλογο έχει τη δυνατότητα να εμπυχώσει τις ασθενείς και να αντιμετωπίσει τα πράγματα διαφορετικά, συναναστρεφόμενη με γυναίκες οι οποίες έχουν την ίδια εμπειρία αλλά έχουν ζήσει αρκετά χρόνια μετά τη μαστεκτομή λειτουργώντας οι τελευταίες για την ασθενή σαν θετικά παραδείγματα, πρόταση που, όπως προαναφέρθηκε προτείνει και η Ιατρική Σχολή του Harvard²⁰⁶.

Επίσης σημαντικό ρόλο παίζει η αντιμετώπιση και ο τρόπος χειρισμού της κατάστασης εκ μέρους των γιατρών αλλά και του υπολοίπου προσωπικού του νοσοκομείου, όπως άλλωστε τονίζει και ο Παπαγιάννης.²⁰⁷

Όλα τα παραπάνω μπορούν να αποτελέσουν ερεθίσματα δραστηριοποίησης και ελπίδας για τη γυναίκα με καρκίνο του μαστού η οποία όμως είναι έτοιμη και θέλει να τα δεχθεί, πράγμα που σημαίνει ότι το σημαντικότερο όλων είναι η θέληση της ίδιας για ζωή αλλά και η προσωπικότητα της όσον αφορά τη γενικότερη αντιμετώπιση των πραγμάτων, η οποία υπάρχει πιθανότητα να αλλάξει από τα κατάλληλα ερεθίσματα οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι στο κατά πόσο το εκάστοτε ερέθισμα είναι θετικό για την αντιμετώπιση της νόσου εξαρτάται από την προσωπικότητα της ασθενούς.

7.7 Ο ρόλος των ειδικών

Μέσα από τις συνεντεύξεις διαφαίνεται ότι στην εξέλιξη της υγείας ενός καρκινοπαθή σημαντική είναι η στήριξη από τον θεράποντα ιατρό του. Η παρέμβαση του ιατρού ξεκινάει από τη στιγμή που θα μπει στο ηθικό δίλημμα: «Πρέπει να ανακοινωθεί στον ασθενή η διάγνωση ή όχι;» Πολλές από τις αφηγήτριες εξέφρασαν το θυμό τους και την αγανάκτηση για την απόκρυψη της διάγνωσης. Θεωρούν ότι ο γιατρός οφείλει να ενημερώσει την ασθενή για την κατάσταση της υγείας της διότι έτσι η ασθενής έχει τη δυνατότητα να οργανώσει την άμυνά της και στην περίπτωση που η κατάσταση είναι μη αναστρέψιμη να διευθετήσει προσωπικές εκκρεμότητες.

Σημαντικός είναι ο τρόπος με τον οποίο ο γιατρός θα κάνει την ανακοίνωση της διάγνωσης και οφείλει να λάβει σημαντικά υπόψιν την προσωπικότητα της ασθενούς. Σημαντική είναι και η στήριξη που παρέχει ο θεράπων ιατρός κατά την πραγματοποίηση των χημειοθεραπειών ή ακτινοβολιών. Είναι το άτομο που ενημερώνει την ασθενή για την εξέλιξη της νόσου και συνεργάζεται μαζί της για την επόμενη κίνηση. Οφείλει να έχει πειθώ γιατί πολλές φορές μια ασθενής έχει φόβους και αναστολές για τις επώδυνες θεραπείες, τα πιθανά χειρουργεία και χρειάζεται τους κατάλληλους χειρισμούς.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της κ. Ανθούσας²⁰⁸ η οποία στη συνέντευξή της αναφέρει ότι είχε θυμώσει με τον θεράποντα ιατρό της διότι της αποκάλυψε ότι υπάρχει πιθανότητα να χάσει τον μαστό της τη στιγμή που θα έμπαινε στο χειρουργείο. Όταν τελείωσε η εγχείρηση έπαθε

---

²⁰⁵ www.breastcancerhellas.gr

²⁰⁶ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του μαστού, Πρόληψη και θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ 64

²⁰⁷ Παπαγιάννης Κ. Αντώνιος (2003), *Μιλώντας με τον άρρωστο, Εισαγωγή στην Κλινική Επικοινωνία*, Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS, σελ. 162

²⁰⁸ Βλέπε παράρτημα 1, δεύτερη περίπτωση.

κατάθλιψη. Έτσι η προϊσταμένη την πήγε στον ψυχίατρο που τη συμβούλεψε να μιλήσει στο γιατρό της. Η κυρία Ανθούσα πήγε στο γιατρό της και εξέφρασε όλα τα συναισθήματά της για την απόκρυψη της αλήθειας. Εδώ φαίνεται πόσο σημαντικό είναι για τον ασθενή να του λένε την αλήθεια και το ηθικό δίλημμα στο οποίο μπαίνει ο κάθε γιατρός. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η απόκρυψη της αλήθειας προκάλεσε αρνητικά συναισθήματα στον ασθενή διότι η προσωπικότητά της και η ψυχολογία της ήταν τέτοια που η αλήθεια θα βοηθούσε και δεν θα έβλαπτε. Στη συνέντευξη αναφέρει:

«...και πάω στο.. κέντρο του μαστού, δηλαδή πάω στου Μεταξά και βρίσκω έναν που ήταν ειδικά για το μαστό. Ε, με πήρε.. με κράτησε στο νοσοκομείο βέβαια αλλά το κακό με 'μένα ήτανε ότι δε μου έλεγε τίποτε! Το ρώταγα «Θα χάσουμε το μαστό γιατρέ;», τα μάσαγε, «όχι, έχουμε ένα μικρό πρόβλημα», ένα μικρό πρόβλημα, την ώρα που μπαίνω στο χειρουργείο και μου λέει.. μου 'χουνε κάνει την ένεση για να με χειρουργήσουνε να δούνε ξέρω 'γω τι θα δούνε, μου λέει τότε ότι πιθανότητες είναι πενήντα πενήντα, ε, μου 'ρθε να το σκοτώσω το γιατρό, μου 'ρθε να το σκοτώσω το γιατρό, μου 'ρθε να το σκοτώσω, δε μπορείς να φανταστείς τι.. τι θυμό είχα μέσα μου! Μεγάλο θυμό είχα μέσα μου! Λέω έρχομαι, ύστερα βγήκα απ' αυτό κι έπεσα στη μελαγχολία. Εε.. και είχα την αδερφή μου όμως και μου λέει κάποια στιγμή ότι «Εμένα δε με βλέπεις; Ζω δεκαπέντε χρόνια. Τι θέλεις ακόμα να δεις;». αυτό μου 'δωσε μια.. ώθηση.. αλλά αφού είχα πάθει αυτή τη μελαγχολία μέσα στο νοσοκομείο ακόμη.. με παίρνει η προϊσταμένη και με πάει στο ψυχίατρο.. κάτω.. και του είπα ακριβώς τι ένιωθα, και μου είπε μια κουβέντα ο άνθρωπος, μου λέει «Γιατί δεν τα λέτε στο γιατρό σας αυτά; Πέστε τα στο γιατρό σας!», γιατί ερχόταν ο γιατρός και γύριζα τα μούτρα μου απ' την άλλη κι έφευγε! Και πάω μια μέρα στο γραφείο του εκείνη τη φορά που μου 'πε πέστε τα και του τα λέω χύμα, έτσι, του είπα αυτό αυτό αυτό, «Μ' ενοχλείτε γιατί το κάνατε αυτό δεν έπρεπε να το κάνετε, μ' ενοχλήσατε, είμαι πολύ θυμωμένη μαζί σας, αν σας είχα μπροστά μου θα σας έδερνα», του το είπα κι αυτό, τα 'βγαλα από μέσα μου...»

Ένα ακόμα παράδειγμα είναι η περίπτωση της κ. Κατερίνας²⁰⁹ όπου ο γιατρός της στην αρχή διέγνωσε κύστες και όταν στη συνέχεια διέγνωσε τον καρκίνο δεν της το είπε και προέτρεψε και το συγγενικό της περιβάλλον να της το αποκρύψουν. Οι συγγενείς ακολουθούν τη συμβουλή του γιατρού και αποσιωπούν τη διάγνωση μέχρι μετά την περίοδο των διακοπών του Πάσχα που θα έπρεπε να αφαιρέσει και το υπόλοιπο στήθος. Ακόμα και τα αποτελέσματα της βιοψίας ανέλαβε η κουνιάδα της να τα παραλάβει για να μη μάθει οτιδήποτε σχετικό η τότε ασθενής για την προστασία της ίδιας από το δυσάρεστο γεγονός. Ο γιατρός επιλέγει να μην της αφαιρέσει ολόκληρο το στήθος

---

²⁰⁹ ό.π., πρώτη περίπτωση.

για ψυχολογικούς λόγους εφόσον δεν της είχε ανακοινώσει την αλήθεια. Η κυρία Κατερίνα πληροφορήθηκε ότι πάσχει από καρκίνο, μετά από σαράντα μέρες από τη στιγμή που χειρουργήθηκε και ότι πρέπει να αφαιρέσει ολικά το στήθος της. Οι αντιδράσεις της στην ανακοίνωση της διάγνωσης ήταν κυρίως οργή και αγανάκτηση για την απόκρυψη της αλήθειας με κίνδυνο της ίδιας της ζωής της και ιδιαίτερα εξέφρασε οργή και θυμό απέναντι στο σύζυγό της τον οποίο θεωρεί βασικό υπαίτιο και τον οποίο απείλησε να διώξει εάν τα αποτελέσματα της βιοψίας ήταν δυσάρεστα.

Η κ. Κατερίνα θεωρεί αδικαιολόγητη την επιλογή της απόκρυψης της αλήθειας από τους συγγενείς και το σύζυγό της διότι όπως αναφέρει και η ίδια δεν έδειξε φόβο ή αδυναμία οπότε δεν είχαν κανένα δικαίωμα για κάτι τέτοιο. Ο σύζυγός της δε φαίνεται από την εξιστόρησή της να αντιδράει από αυτήν την έκρηξη της συζύγου του ενώ κάποιες από τους συγγενείς φαίνεται να προσπαθούν να δικαιολογηθούν ή να εξηγήσουν εις μάτην. Στην αφήγησή της λέει τα εξής:

«Πήγα.. ο γιατρός μου είπε ότι.. δεν ήταν χειρουργός μαστού, άλλο λάθος αυτό να μην πάω σε χειρουργό μαστού κατευθείαν, πήγα σ' ένα γενικό χειρουργό, φίλος.. εε.. εξετάσεις ιστορίες σε μία βδομάδα είχα μπει στο νοσοκομείο και είχε αφαιρεθεί ο όγκος. Δεν ήξερα όμως ότι είναι καρκίνος. Δε μου το είχε πει κανείς! Και κείνος μου είχε πει κάποιες κύστες είναι, θα τις βγάλουμε.. και όλα καλά! Ε, λέω, ε θα βγάλεις και το.. και το στήθος, θα αφαιρέσεις και το στήθος; Όχι δε χρειάζεται, είναι κύστες. 'Ντάξει ήταν δύο, δύο. Οι.. εξετάσεις που έκανα, ήταν όλες αρνητικές οπότε και κείνος δεν είχε την εμπειρία ενός ε χειρουργού μαστού, έτσι; Η μαστογραφία δεν έδειχνε τίποτα, εε.. οι εξετάσεις αίματος δε δείχνανε τίποτα, το υπέρηχο δεν έδειχνε τίποτα, όλα καλά, σου λέει κυστούλες είναι, θα τις βγάλουμε να ξεμπερδεύουμε. Έλα όμως που δεν ήταν κυστούλεες! Και στο.. στη βιοψία πάνω την ταχεία πάνω στην εγχείρηση βγήκε ότι ήταν καρκίνος.. Εκείνος όμως επειδή μου είχε υποσχεθεί ότι δε θα αφαιρέσει το στήθος δεν το αφαίρεσε το στήθος, απλά καθάρισε όσο μπορούσε έκοψε σχεδόν το μισό.. και καθάρισε όσο μπορούσε και τους είπε μην της το λέτε ακόμα, να περάσει το Πάσχα και μετά να της το πείτε διότι πρέπει να πάει να βγάλει και το υπόλοιπο.. αλλά για ψυχολογικούς λόγους επειδή δεν της είχα πει ότι θα αφαιρέσουνε.. το στήθος δε μπορώ να ξυπνήσει χωρίς στήθος.. Και δε μου το λένε.. Και περίμενα εγώ τη βιοψία, περίμενα εγώ τη βιοψία, ούτε καν είχε πάει το μυαλό μου ότι μπορεί να είναι καρκίνος, παρ' ότι έχω θεία με καρκίνο, που είχε καρκίνο, και στα δύο στήθη είχε κάνει αφαίρεση και στα δύο στήθη πριν από τριάντα χρόνια.. παρ' ότι είχα γνωστές στη γειτονιά που είχαν κάνει αφαίρεση μαστού.. Δεν πήγε καθόλου το μυαλό μου ότι μπορεί εγώ να έχω καρκίνο, κάπου εγώ το είχα διαγράψει από το μυαλό μου ότι μπορεί εγώ να πάθω καρκίνο του μαστού. Μη στα πολυλογώ κάποια στιγμή.. εε.. όταν εγώ επέμεινα μα τι θα γίνει αυτή η βιοψία, ακόμα και ακόμα; Πρέπει να πάρω τηλέφωνο εγώ να δω γιατί αργεί αυτή η βιοψία τόσο πολύ. Και, μου λέει η κουνιάδα μου.. θα πάω εγώ να την πάρω, μη σε νοιάζει! Τη φέρνει η κουνιάδα

μου, τη διαβάζω εγώ.. αδένωμα έλεγε.. 'ντάξει. Και δε μου το λένε ακόμα! Παραμονές Πάσχα. Φεύγουμε πάμε.. στο χωριό του άντρα μου, στον Πύργο να κάνουμε Πάσχα.. Δε μου λένε τίποτα, εγώ μες στην τρελή χαρά, αφού δεν είχα τίποτα! 'Ντάξει είχε αφαιρεθεί το μισό στήθος, και τι έγινε; Υπήρχαν ένθετα να το προσθέσω ή μπορούσα να κα.. μπορούσα να κάνω αργότερα μια πλαστική, εντάξει. Ούτε καν πήγε στο.. σου λέω το μυαλό μου..[..]. Ε.. κάποια στιγμή λοιπόν μετά το Πάσχα.. μου το είπανεεε. Εκεί θύμωσα πάρα πολύ, μα πάρα πολύ. Δεν είχα θυμώσει για τίποτα στη ζωή μου τόσο πολύ. Με ποιο δικαίωμα, ο άντρας μου, οι αδελφές μου, οι κουνιάδες μου, οι φίλες μου, με ποιο δικαίωμα μου το κρύψανε, τους έδειξα εγώ.. ότι φοβόμουν; Δεν τους είχα δείξει τίποτα! Εγώ είχα πει ότι είναι να βγει.. να ξεμπερδεύουμε εγώ να ζήσω θέλω! Δε θέλω τίποτα! Κύστες είναι; Να βγούνε! Ό,τι άλλο είναι, να βγει! Έδειξα εγώ καμία αδυναμία; Ποιος ο λόγος να μου κάνετε αυτό το πράγμα; Τους πήρε ο διάολος και τους σήκωσε! Τους είπα: Έχετε υπ' όψιν σας ότι εάν -είπα στον άνδρα μου πρώτα- εάν έχει προχωρήσει ο καρκίνος και δεν τον προλάβουμε που έχουνε περάσει σαράντα μέρες από την εγχείρηση, έχεις φύγει από το σπίτι, δε θέλω να σε ξέρω! Γιατί σε θεωρώ το πιο βασικό υπαίτιο! Εσύ είσαι ο σύντροφός μου! Δεν είναι ούτε οι αδερφές μου, ούτε οι κουνιάδες μου. Εσύ είσαι ο σύντροφός μου! Εάν έχει συμβεί κάτι και έχει προχωρήσει ο καρκίνος και έχει κάνει κάποια μετάσταση, είσαι.. τελείωσε δεν το συζητώ δεν υπάρχουν για μένα! Ήμουν.. ε δηλαδή τόσο αποφασισμένη και τόσο θυμωμένη! Καλά το ότι.. το ότι τις έβρισα και τις άλλες τις κουνιάδες μου και τις αδερφές μου και δε μιλούσανε μιλιά τι να πούνε, α! ξέρεις εγώ έλεγα να στο πούμε έλεγε η μία, εγώ έλεγα να μη στο πούμε έλεγε η άλλη και.. σαχλαμάρες!»

Παράλληλα, όπως αναφέρει και ο Παπαγιάννης, ο θεράπων ιατρός είναι ο υπεύθυνος για την ενημέρωση του οικογενειακού περιβάλλοντος της ασθενούς για την εξέλιξη της πορείας της υγείας της και οφείλει να λειτουργεί με επαγγελματισμό και να ενημερώνει συνεχώς για τις εξελίξεις διότι ο ασθενής ή η μητέρα του άρρωστου παιδιού θέλει να μάθει τέσσερα πράγματα: το όνομα της αρρώστιας, την εντόπισή της, την πιθανή πρόγνωση και την απαραίτητη θεραπεία.²¹⁰

Σύμφωνα με τις αφηγήτριες δεν κατέχουν όλοι οι γιατροί το σωστό τρόπο προσέγγισης των ασθενών και του περιβάλλοντός τους για το λόγο αυτό χρήσιμη θα ήταν η συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία του νοσοκομείου.

7.8 Η αντιμετώπιση

Μέσα από τις αφηγήσεις φαίνεται ότι δεν αντιμετωπίζουν όλες οι πάσχουσες μια διάγνωση καρκίνου με τον ίδιο τρόπο. Σημαντικό ρόλο παίζει η προσωπικότητα της ασθενούς, η στήριξη που

²¹⁰ Παπαγιάννης Κ. Αντώνιος (2003), *Μιλώντας με τον άρρωστο, Εισαγωγή στην Κλινική Επικοινωνία*, Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS, σελ.63.

έχει από το κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, η συνεργασία της με τον θεράποντα ιατρό. Οι περισσότερες γυναίκες στο άκουσμα της διάγνωσης βιώνουν συναισθήματα φόβου, θυμού, ενοχής. Ζητούν τη στήριξη των συγγενών τους. Δεν έχουν όλες την κατάλληλη στήριξη διότι το οικογενειακό περιβάλλον δεν γνωρίζει τον τρόπο ή επιλέγει τη σιωπή και τη συγκάλυψη. Οι γυναίκες που έχουν την τελευταία αντιμετώπιση δυσκολεύονται στο να οργανώσουν την άμυνά τους. Η αναγγελία μιας διάγνωσης καρκίνου όπως και η ανακοίνωση του θανάτου ενός ασθενούς στους οικείους του είναι τα πιο χτυπητά παραδείγματα που υπάρχουν. Ωστόσο το περιεχόμενο κάθε είδησης έχει διαφορετικές συνέπειες ανάλογα με τον αποδέκτη π.χ. διαφορετικά θα δεχθεί τη διάγνωση ενός εμφράγματος ένας άνθρωπος 75 ετών και διαφορετικά ένας 40 ετών.²¹¹

Υπάρχουν όμως και γυναίκες που ενεργοποιούνται και γίνονται μαχητικές και διεκδικητικές απέναντι στη ζωή τους. Οι γυναίκες αυτές αντιλαμβάνονται τον καρκίνο σαν μια πρόκληση απέναντι τον ίδιο τους τον εαυτό. Δεν επιλέγουν το πένθος και τη θλίψη απέναντι στην ασθένεια αλλά συνεχίζουν τις δραστηριότητές τους προσαρμοσμένες βέβαια στα νέα δεδομένα διευκολύνοντας και τα άτομα του περιβάλλοντός τους.²¹² Από τις αφηγήσεις διαφαίνεται ότι σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν όλες οι αφηγήτριες που συμμετείχαν στην έρευνα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό της κ. Ανθούσας²¹³ η οποία αναφέρει:

«...Αυτό βίωσα, μετά πήγα στο σπίτι, έκανα χημειοθεραπείες για έξι μήνες, βέβαια ήμουν πολύ.. ήτ.. τότε ήταν πολύ άσχημες οι χημειοθεραπείες, τώρα έχουν βγει άλλα φάρμακα και βοηθάνε τη γυναίκα να μην είναι όπως εγώ, τέσσερις μέρες χτυπιόμουν χωρίς φαί χωρίς νερό, με εμετούς συνέχεια, και ήταν πολύ δύσκολο, όμως εγώ το πάλευα, έλεγα, «Πέρασε και η δεύτερη μέρα, πέρασε και η τρίτη μέρα, α! η τέταρτη, τώρα θ' αρχίσω σιγά σιγά να πίνω λίγο νερό», γιατί αυτές τις μέρες δεν έτρωγα και δεν έπινα τίποτα, και μετά ξανά πάλι, ερχόταν πάλι η χημειοθεραπεία κι πάλι εγώ.. κι έλεγα «Α! θα περάσει, άντε τόσο, άντε τόσο», κι έτσι πέρασαν οι έξι μήνες, ε. και μετά από 'κει πήγα μια εκδρομή.. σε μια φίλη μου έμεινα δεκαπέντε μέρες, στο Βόλο, στο Πήλιο. Θυμηθήκαμε τα παιδικά μας χρόνια, πέρασα υπέροχα... εε.. και όταν γύρισα ήμουν μια άλλη γυναίκα, δηλαδή είχα ξεπεράσει πια το.. το πρόβλημα και γύρισα στο σπίτι μου όπως ήμουν πριν, μια άλλη γυναίκα, όχι αυτή που ήμουν σαν άρρωστη, έτσι; Γιατί κι αυτό δε μ' άρεσε! Μια μέρα θυμάμαι σηκώθηκα μπήκα στο μπάνιο και είχανε πέσει τα φρύδια μου, τα ματοτσινόρα μου, ήμουν κιτρινη (γελάκι) και κοίταζα στο καθρέπτη και λέω «Αν θέλεις..», λέω, «.. να είσαι έτσι, να μείνεις για να σε λυπούνται, αν δε θέλεις όμως να σηκωθείς όρθια», και έπιασα το κραγιόν μου και έγραψα πάνω στο.. στον καθρέπτη

²¹¹ ό.π., σελ.73.

²¹² Γκαλέας Θ.Κ., Γκαλέα Β.Θ., Πότσης Θ., Ξυφώλη Α., Μυλωνάς Σ. (2005), *Ελπίδα και θέληση για τη ζωή*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

²¹³ Βλέπε παράρτημα 1, δεύτερη περίπτωση.

«ΕΙΜΑΙ ΚΑΛΑ», κι αυτό έμεινε ‘κει έξι μήνες, το είμαι καλά, και σιγά πήρα τα πάνω μου, σηκώθηκα ας το πω όρθια και ξαναμπήκα στη ζωή μου...»

Άλλο τέτοιο παράδειγμα είναι της κ. Αγγελικής²¹⁴ η οποία αναφέρει στη συνέντευξή της:

«Νομίζω ότι πετύχαμε πάρα πολλά σαν κίνημα πανεπιστημιακό, εε.. δε συμφέρει στις κυβερνήσεις να κάνουνε πάντα.. γιατί είναι οικονομικό το θέμα, αλλά πιστεύω ότι έγινε μια αλλαγή τότε η οποία μπορούσε να είναι καλύτερη, μπορούσε να.. δεν πήγε καλά πάντα, αλλά τουλάχιστον οι Πανεπιστημιακοί κατοχύρωσαν μια αξιοπρεπή θέση στο Πανεπιστήμιο, και με βοήθησε πάρα πολύ καλά.. αυτό με βοήθησε πάρα πολύ στην.. αυτοθεραπεία μου, πώς να το πω.., δηλαδή είμαι εναντίον των γυναικών που.. παρατάνε τη δουλειά τους, α.. ε.. κατάλαβα ότι πρέπει.. ίσα ίσα να πυκνώσω τα ενδιαφέροντά μου, ε.. μπορώ να πω ότι μετά την ένταξή μου στο Σύλλογο και την.. το σεμινάριο αυτό, την εκπαίδευση για το.. εθελοντικό πρόγραμμα, πιστεύω ότι άναψα κι εγώ ένα.. όχι.. κεράκι, πιστεύω ότι άναψα ένα πολύ δυνατό λαμπτήρα, ο οποίος φώτισε και το δικό μου πρόσωπο, δηλαδή δε νομίζω ότι.. ε.. γιατί κάθε γυν.. μάνα στέλνει τα φώτα στα παιδιά της, το σύζυγό της, πράγμα το οποίο ξανακάνω αλλά τουλάχιστον έχω κι ένα πορτατίφ που.. κρατάω να.. να με φωτίζει καμιά φορά γιατί αλλιώς δε χρειάζεται να.. δίνεσαι μόνο, πρέπει κι εσύ να κατοχυρώνεις κάποια πράγματα, δηλαδή.. πιστεύω ότι το εθελοντικό πρόγραμμα και η εκπαίδευση και χωρίς να κάνω προπαγάνδα, γιατί τη θεωρώ πάρα πολύ φτηνή σε σας.. να κάνω προπαγάνδα που είσατε παιδιά που θα δώσετε πράγματα από τη ζωή σας κι όχι μόνο θα πάρετε, πιστεύω ότι.. ε.. υπάρχει μια αντίληψη, ότι εγώ είμαι κάτι, ότι είμαι Πανεπιστημιακός και τα ξέρω όλα, πιστεύω ότι υπάρχουν πράγματα που άπτονται της δική σας.. ευθύνης, που δεν τα ξέρουμε, δεν είναι αυτονόητα, ούτε η ψυχολογία είναι αυτονόητη, ούτε η.. τα.. η βοήθεια που παίρνουμε από την κοινωνική λειτουργό είναι αυτονόητη, είναι.. όλα τα πράγματα παίζονται και τ’ αξιώνεις ή δεν τ’ αξιώνεις, είτε.. τα ζητάς με τον τρόπο σου είτε δεν τα ζητάς, δε σου προσφέρονται πάντα, και πιστεύω ότι όσα και να ξέρω σε άλλους τομείς, υπάρχουν τομείς που.. πρέπει να είσαι ανοιχτή και να τους δέχεσαι., δηλαδή όσο και να θεωρείς τον εαυτό σου φτασμένο σ’ ένα τομέα, πιστεύω ότι.. και να ‘ρχομαι να κάνω εδώ εφημερία, πιστεύω ότι μου δίνει πάρα πολλά πράγματα, τουλάχιστον τώρα που είμαι συνταξιούχος μπορώ να το κάνω...»

Όλες οι αφηγήτριες αναφέρουν ότι μετά τις θεραπείες και το χειρουργείο ένιωσαν την ανάγκη για συναισθηματική στήριξη την οποία βρήκαν μέσα από τους ειδικούς και τις ομάδες αυτογνωσίας εθελοντικών συλλόγων. Άλλαξαν τρόπο ζωής και αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις με θάρρος και

---

²¹⁴ Βλέπε παράρτημα 1, έκτη περίπτωση.

υπομονή. Νιώθουν δυνατές και επιθυμούν μέσα από τον εθελοντισμό να παρέχουν στήριξη σε άλλες πάσχουσες. Αντιμετωπίζουν την ασθένειά τους δηλαδή σαν κίνητρο για συμμετοχή στα κοινά και εκφράζουν το προσωπικό τους βίωμα μέσα από τις δράσεις τους στο σύλλογο, γεγονός που τις βοηθά ιδιαίτερα στο να ανακτήσουν κουράγιο και δύναμη για ζωή.

Άλλωστε οι εκπρόσωποι της Ιατρικής Σχολής του Harvard προτείνουν στις γυναίκες με καρκίνο του μαστού να αυτοβοηθηθούν μέσα από διάφορες δραστηριότητες όπως για παράδειγμα η συμμετοχή σε ομάδες υποστήριξης, ενασχόληση με ένα νέο χόμπι και γενικότερα να πάρουν ένα πιο ενεργητικό ρόλο απέναντι στην ασθένειά τους ώστε να αντιμετωπίσουν τον καρκίνο του μαστού αποτελεσματικότερα.²¹⁵

7.9 Η ασθένεια ως εξατομίκευση

Μετά το τέλος της περιπέτειας της υγείας οι καρκινοπαθείς αναθεωρούν τις απόψεις τους για τη ζωή. Συνειδητοποιούν τη μοναδικότητα της προσωπικότητάς τους ανεξάρτητα από το ρόλο τους στην οικογένεια και στο κοινωνικό περιβάλλον. Μέσα από τις συνεντεύξεις φαίνεται ότι μέσα από την κατάλληλη υποστηρικτική από ειδικούς συνειδητοποιούν ότι πρέπει να αλλάξουν τρόπο ζωής και αν ασχοληθούν περισσότερο με τον εαυτό τους. Βάζουν όρια στα κοντινά τους πρόσωπα, θέτουν στόχους που είναι κοντά στα θέλω τους και αναπτύσσουν ενδιαφέροντα γύρω από την προσωπική τους αναζήτηση και αυτογνωσία. Επιλέγουν να μην καταπιέζουν τους εαυτούς τους και δεν αφήνουν πλέον καταστάσεις να διαιωνίζονται.

Ένα τόσο σοβαρό πρόβλημα υγείας αγγίζει ευαίσθητες χορδές όχι μόνο στον ίδιο τον ασθενή αλλά και στον περίγυρό του. Μια καρκινοπαθής γυναίκα αναζητά τις αιτίες της ασθένειας και είναι πρόθυμη να κάνει οτιδήποτε έτσι ώστε να μην νοσήσει πάλι. Σε κάποιες περιπτώσεις ως αίτια της νόσου εμφανίζονται ψυχοσωματικοί παράγοντες, σε κάποιες άλλες η κληρονομικότητα, η απουσία τακτικού ιατρικού ελέγχου. Ένας άνθρωπος που αγγίζει τόσο κοντά το θάνατο και συνεχίζει τη ζωή του υιοθετεί μια μαχητικότητα, εκπέμπει δυναμισμό, αισιοδοξία θέλει κάθε στιγμή της ζωής του να είναι δημιουργική και να του προσφέρει κάτι. Αλλάζουν τρόπο συμπεριφοράς, υιοθετούν άμυνες, ανακαλύπτουν κρυμμένα συναισθήματα και επιθυμίες.

Συνήθως το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον εκπλήσσεται από την αλλαγή στην προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του ασθενούς. Κάποιοι μπορεί να δυσαρεστηθούν γιατί ο καρκινοπαθής ήταν πάντοτε ο άνθρωπος που δεχόταν καταστάσεις, ο άνθρωπος που αναλάμβανε τις περισσότερες ευθύνες, που ήθελε να τους ευχαριστεί όλους και το τίμημα ήταν η παραμέληση του εαυτού του. Η ασθένεια του καρκίνου ήταν μια κρίση που ήρθε για να ταρακουνήσει τον καρκινοπαθή, να τον βοηθήσει να αναδημιουργηθεί να αναθεωρήσει απόψεις.

Για κάποιους ασθενείς ο καρκίνος είναι το τέλος της ζωής για κάποιους άλλους είναι μια ευκαιρία και μια πρόκληση για μια νέα ζωή. Οι καρκινοπαθείς περιγράφονται σαν άτομα με πολλές

---

²¹⁵ Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του μαστού, Πρόληψη και θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης, σελ 64.

αναστολές έντονη προσαρμογή προς το εξωτερικό περιβάλλον, συμβατικοί, καθηλωμένοι στους τύπους. Επίσης περιγράφονται ως καταθλιπτικές και ψυχαναγκαστικές προσωπικότητες. Υπάρχει άρνηση και η καταπίεση μη επιτρεπών συναισθημάτων, αναστολή έκφρασης συναισθημάτων, προφανής αδυναμία να εκφράσουν ένταση, θυμό ή άγχος και όλα αυτά πίσω από την κάλυψη της ηρεμίας και της ευχαρίστησης. Νοιάζονται περισσότερο γι' αυτά που συμβαίνουν γύρω τους και στους άλλους παρά για όσα συμβαίνουν μέσα τους.²¹⁶

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της κ. Κατερίνας²¹⁷ η οποία στη συνέντευξή της αναφέρει πως έφτασε στο σημείο να πει πως ο καρκίνος ήταν ένα ευτυχές γεγονός στη ζωή της. Συγκεκριμένα λέει:

«Έφτασα σε σημείο να πω εμένα ο καρκίνος ε.. δηλαδή ευτυχώς που ήρθε στη ζωή μου! Όσο και ν' ακούγεται οξύμωρο παιδιά αυτό, το είπα, και το πίστευα και ακόμα το λέω! Και μακάρι να είχε έρθει νωρίτερα! Να είχα γλιτώσει και τσακωμούς και παρεξηγήσεις και φορτώματα στην πλάτη. Έφτασα σε βαθμό να πω, σε σημείο να πω ότι δεν ερχόταν λίγο νωρίτερα αυτός ο έρμος ο καρκίνος, να 'χε αλλάξει η ζωή μου; Τι την έκανα τη ζωή μου τόσα χρόνια; Γιατί ταλαιπωρήθηκα έτσι; Γιατί δεν αγαπούσα τον εαυτό μου; Γιατί δεν έβαζα όρια; Γιατί.. τα ρημάδια τα όρια, γιατί έλεγα όλο ναι, γιατί δε ζητούσα, γιατί δεν έλεγα τα θέλω μου; Γιατί δε μιλούσα για τις ανάγκες μου; Γιατί; Γιατί, ήταν ανάγκη να πάθω καρκίνο για να το μάθω αυτό το πράμα;»

Το ίδιο συνέβη και στην περίπτωση της κ. Ανθούσας η οποία στη συνέντευξή της αναφέρει ότι μετά την περιπέτειά της άλλαξε στάση ζωής Άρχισε να προσέχει περισσότερο τον εαυτό της και να ακούει τα δικά της θέλω και όχι τα θέλω των άλλων. Άρχισε να βάζει όρια στους άλλους, να αναμετράει τις δυνάμεις της και να μην δίνει περισσότερα από όσα μπορεί. Πλέον μπορεί να πει «όχι», ακόμα και να διακόψει σχέσεις με άτομα που νιώθει ότι της προξενούν πίεση. Σταμάτησε να δουλεύει και άρχισε να κάνει πράγματα περισσότερο για τον εαυτό της και την οικογένειά της. Άρχισε να εκφράζεται μέσα από τη ζωγραφική, τη συγγραφή ποιημάτων, τη συμμετοχή σε ομάδες γιόγκα και την παρακολούθηση σεμιναρίων πνευματικής χαλάρωσης. Δηλαδή επικεντρώθηκε στην καλλιέργεια και στοιχειοθέτηση του εσωτερικού της κόσμου μέσω εκμάθησης εναλλακτικών τρόπων αντιμετώπισης καταστάσεων της ζωής. Παράλληλα δραστηριοποιήθηκε ως εθελόντρια στο σύλλογο κάνοντας επισκέψεις στο νοσοκομείο σε γυναίκες που μόλις έχουν κάνει αφαίρεση μαστού με στόχο να τις εμπνεύσει και να δείξει ότι όλα θα ξεπεραστούν. Από την αφήγησή της:

---

²¹⁶ Γρηγοροπούλου Ελπινίκη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33, σελ.42.

²¹⁷ Βλέπε παράρτημα 1, πρώτη περίπτωση.

«Τον εαυτό μου, βέβαια, βέβαια γνωρίζεις τον εαυτό σου γιατί κάνεις ενδοσκόπηση.. πλέον.. αρχίζεις και βλέπεις τι ‘ναι αυτό που σ’ ενοχλεί και το απορρίπτεις. Λες, «Εφόσον μ’ ενοχλεί πρέπει να το βγάλω απ’ τη ζωή μου», γιατί επανεκτιμάς τη ζωή σου, λες ότι «Αφού περνάω αυτό δε ξέρω πόσα χρόνια θα ζήσω». Θα σου πω μια.. που μου ‘πανε ένα.. έτσι μια ιστοριούλα μικρή. Εε.. σ’ ένα γκρεμό.. ένας... που ανεβαίνουνε τα όρη αυτοί οι ορειβάτες γκρεμίζεται, αρχίζει λοιπόν και κατακυλάει, είναι σίγουρο ότι δε θα ζήσει γιατί η χαράδρα είναι.. κάποια στιγμή λοιπόν ένα κλαρί κάπου τον.. κρατάει και βλέπει ένα αγριοκέρασο, το παίρνει λοιπόν και το βάζει στο στόμα του, αυτό τι σημαίνει, ότι μέχρι την τελευταία μας ώρα, πρέπει να εκτιμάμε τη ζωή μας, να το κάνουμε...(διακοπή από τρίτο άτομο που ζητούσε μια κυρία). Λοιπόν γι’ αυτό τη ζωή μας πρέπει να τη ζούμε.. και την παραμικρή στιγμή της, να μην την αφήνουμε να πηγαίνει χαμένη, όπως καλύτερα εμείς αισθανόμαστε, εμείς πως αισθανόμαστε, πρώτα εμείς.. και ύστερα οι υπόλοιποι ενώ εγώ έκανα το αντίθετο, πρώτα οι άλλοι και μετά εγώ.. αλλά μετά από τον καρκίνο, είπα, «Πρώτα εγώ πρέπει να είμαι καλά για να είναι όλοι οι άλλοι» (γέλια)..[..]. Θέλω να πω ότι να μην αφήσετε και παρασυρθείτε από το μεγάλο, δηλαδή μην κυνηγάτε το όνειρο το μεγάλο, μικρά βήματα και κάθε φορά θετικά, δηλαδή ότι.. ε.. παίρνετε απ’ τους γύρω σας να το αξιοποιείτε στο καλό, να περνάτε καλά, με μια φιλική παρέα, μ’ ένα ποτήρι κρασί μέσα στο σπίτι, με μια κουβέντα γιατί και η κουβέντα είναι μια ευτυχία, όταν μιλάς μ’ έναν άνθρωπο και περνάς καλά μαζί του είναι μια ευτυχία, έτσι; Εγώ αυτά τα.. τα πράγματα τα είχα.. απ’ την παιδική μου ηλικία, δηλαδή τα ζούσα, έβλεπα τους γονείς μου πως ζούσανε, και επειδή απολαμβάναμε όλοι, οι συγγενείς, τα ξαδέλφια, οι φίλοι, απολαμβάναμε αυτήν την.. τις εκτιμούσα αυτές τις στιγμές, όταν αρρώστησα τις εκτίμησα ακόμα περισσότερο, κατάλαβες; Γιατί τότε μαθαίνεις ότι τίποτα δεν είναι.. αιώνιο, είναι μικρό κι αυτό το μικρό πρέπει να το.. κι όπως σου είπα και στην άλλη.. συζήτηση που κάναμε ότι τη ζωή θέλω να τη ζω μ’ όλα της τα χρώματα, ό,τι χρώ.. σήμερα είναι πράσινο, αύριο είναι κίτρινο, μεθαύριο είναι κόκκινο, καμιά φορά είναι όλα μαζί, έτσι; Καμιά φορά είναι όλα μαζί, καμιά φορά είναι και γκριζα, καμιά φορά είναι και μαύρα αλλά αυτό είναι για λίγο, δηλαδή αμέσως να παίρνετε τα πάνω σας, να λέτε πέρασε, φύγαμε απ’ το μαύρο, μπήκαμε στο γκριζο, τώρα θα μπούμε στα χρώματα, έτσι;»

Από όλες τις αφηγήσεις του δείγματος²¹⁸ μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι οι συμμετέχουσες αναπροσδιόρισαν τις αξίες της ζωής εκτιμώντας αγαθά της που πριν δεν τα γνώριζαν καν, όπως για παράδειγμα το ηλιοβασίλεμα, αλλά έμαθαν και να αγαπούν τον εαυτό τους, να τον προστατεύουν εμποδίζοντας την καταπίεση του περιβάλλοντος τους να εισβάλει στην εσωτερική τους αρμονία.

---

²¹⁸ Βλέπε παράρτημα 2, Οι βιογραφικές αφηγηματικές συνεντεύξεις.

7.10 Ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών

Σε όλες τις αφηγήτριες τέθηκε το ερώτημα σχετικά με τη συμβολή των κοινωνικών υπηρεσιών στο πρόβλημα των καρκινοπαθών. Οι περισσότερες πάσχουσες ανέφεραν ότι η στήριξη που μπορεί να παρέχει μια κοινωνική υπηρεσία σε έναν καρκινοπαθή και την οικογένειά του είναι πολύτιμη, δυστυχώς όμως η ύπαρξη και ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών δεν είναι γνωστή στο κοινό.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της κ. Καλλιόπης²¹⁹ η οποία στη συνέντευξη της αναφέρει ότι ο σύζυγός της δεν μπορούσε να εξηγήσει την αλλαγή της συμπεριφοράς της μετά τη μαστεκτομή και ζήτησε τη συμβουλή της κοινωνικής λειτουργού του νοσοκομείου στο οποίο νοσηλευόταν. Η κοινωνική λειτουργός του εξήγησε το λόγο της αλλαγής συμπεριφοράς της συζύγου του και του έδωσε πολύτιμες συμβουλές στο πώς να της φερθεί μέχρι να ξεπεραστεί η κρίση. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι οι οικογένειες των καρκινοπαθών προσπαθούν να τους στηρίξουν, πολλές φορές όμως δεν γνωρίζουν το σωστό τρόπο. Στο ζήτημα αυτό χρήσιμη είναι η παρέμβαση της κοινωνικής υπηρεσίας παρέχοντας συμβουλευτική στην οικογένεια και στον ίδιο τον καρκινοπαθή.²²⁰

Τις περισσότερες φορές το προσωπικό των κοινωνικών υπηρεσιών δεν επαρκεί για την κάλυψη των περιστατικών, η δράση της κοινωνικής υπηρεσίας δεν είναι συντονισμένη, οι ασθενείς δεν γνωρίζουν πόσο σημαντική είναι η στήριξη που μπορεί να τους παραχθεί και καταφεύγουν σε ιδιώτες ψυχολόγους, ψυχιάτρους ή κάνουν απεγνωσμένες προσπάθειες να επιβιώσουν μόνοι τους.²²¹

Στην ασθένεια του καρκίνου η συναισθηματική στήριξη είναι πολύ σημαντική αν ληφθεί υπόψη η ψυχοσωματική βάση της ασθένειας. Μια καρκινοπαθής μετά τη μαστεκτομή έχει μειωμένη αντίληψη της αυτοεικόνας, μειωμένη αυτοπεποίθηση και μόνο με τη στήριξη ειδικού μπορεί να ξεπεράσει το πρόβλημα και να βρει την ψυχική της ισορροπία.²²²

Οι περισσότερες γυναίκες βρήκαν συναισθηματική στήριξη στους ειδικούς του εθελοντικού συλλόγου διότι δεν είχαν την ανάλογη συμπαράσταση από το δημόσιο φορέα. Υπήρχαν όμως και γυναίκες που λόγω των κοινωνικών ταμπού αρνήθηκαν τη βοήθεια της κοινωνικής υπηρεσίας αν και τους προσφέρθηκε. Αυτό σημαίνει ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες θα έπρεπε να διοργανώσουν καμπάνιες για την ύπαρξη τους και τη βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν.

Η κ. Αγγελική²²³ μέσα από τα λεγόμενά της επισημαίνει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ελληνικός τομέας υγείας σε σχέση με τους καρκινοπαθείς, εκπροσωπώντας και τις υπόλοιπες αφηγήτριες οι οποίες αναφέρουν παρόμοιες δυσκολίες, και κάνει κάποιες προτάσεις. Συγκεκριμένα στη συνέντευξη της αναφέρει:

²¹⁹ Βλέπε παράρτημα 1, πέμπτη περίπτωση.

²²⁰ Γούλα Ν., Παναγιωτοπούλου Ε., Ρηγάτος Σ., Αραβαντινός Γ., Σαμαντάς Ε., *Δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης του ογκολογικού ασθενούς*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

²²¹ Σαρρής Μάρκος (2001), *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 316

²²² Λιάτσος Χρ., Δημητρακόπουλος Σπ., Σαλταμαύρος Αλ., Πλευριά Φ., Μπόνας Απ., Σιδηροπούλου Α., Σώρρας Κ., Παλαιοθεοδώρου Αν., Σιδηρόπουλος Ν. (2005), *Η ψυχοκοινωνική επίδραση της αλλαγής της σωματικής εικόνας σε ασθενείς που υποβλήθηκαν σε μαστεκτομή-Συμβουλευτική*, Αθήνα: 9^ο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας.

²²³ Βλέπε παράρτημα 1, έκτη περίπτωση.

«..όμως χρειάστηκα στη χημειοθεραπεία τη βοήθεια του συζύγου γιατί αν δεν την είχα μπορώ να πω ότι θα τρελαινόμουν, είναι από τις χειρότερες φάσεις μια γυναίκα, ούτε η εγχείρηση, ούτε η.. το γεγ.. το γεγονός ότι σου ανακοινώνει ότι έχεις καρκίνο, ούτε τίποτα δεν αντισταθμίζεται με αυτήν την εμπειρία.. δηλαδή οι γυναίκες, θα πρέπει να το ξέρετε στη ζωή σας αυτό, όταν κάνουνε τη χημειοθεραπεία περνάνε μια τέτοια κρίση που δεν την έχουνε βιώσει ποτέ άλλοτε, και γι' αυτό το πρόγραμμα το εθελοντικό ζητάμε να επεκταθεί και να κάνουμε και μία.. έτσι εθελοντική βοήθεια στις γυναίκες που κάνουνε θεραπεία και μπορούμε να την αντέξουμε, μπορούμε αυτό να το αντέξουμε, ε.. είναι δηλαδή μέσα στις δυνατότητές μας, πιστεύω δηλαδή ότι στην Ελλάδα πρέπει να φτιάξουν τα πράγματα και να δίνεται περισσότερη προσοχή γιατί.. το κλινικό μέρος, δηλαδή το να διαγνωστούμε, να κάνουμε.. ε.. τις.. την.., δηλαδή υπάρχει ένα πρωτόκολλο που.. σήμερα είναι εφικτό εκτός αν είσαι από τα Γκράβαρα και είσαι και Γκραβαρίτισσα, δηλαδή.. έχεις και το.. έχεις στόκο, εάν είσαι ένας άνθρωπος και έχεις ένα επ.. καταφέρει να είσαι επ.. ένα άτομο που επικοινωνείς, πιστεύω ότι δε χάνεσαι σήμερα, και τα μηνύματα παίρνεις, και όλα, μια γυναίκα έτσι.. μ' ένα μέσο μυαλό ας πούμε, κι ένα μέσο επικοινωνιακό status, αλλά πιστεύω ότι.. εκείνο που δε μπορεί να ξεπεράσει κανείς είναι η επόμενη μέρα και γι' αυτό πιστεύω σ' αυτό το πρόγραμμα που κάνουμε, είναι.. η οδύνη της επόμενης μέρας, είναι κάτι πάρα πολύ.. και νομίζω ότι τόσο.. το πρόγραμμα το πιάνει, και νομίζω ότι η χημειοθεραπεία θέλει πάρα πολύ μεγάλη βοήθεια και αυτό δεν το 'χουνε πιάσει οι γιατροί ακόμα, δεν το 'χει πιάσει δηλαδή ο τομέας υγείας στον τόπο μας και νομίζω ότι οι Σύλλογοι βοηθάνε, κι όλ' αυτά σας τα λέω χωρίς καμιά υποχρέωση να κάνω διαφήμιση του Συλλόγου, τα λέω γιατί τα πιστεύω, γιατί τα 'χω βιώσει, τα 'χω βιώσει μαζί με άλλους ανθρώπους δίπλα σε μένα και πιστεύω πραγματικά ότι.. πρέπει να κοιτάξουν όλοι εμείς που έχουμε σχέση μ' αυτό, εσείς, εγώ, οι.. ο Σύλλογος και όλοι αυτοί.. ας πούμε.. ασχολούμαστε με αυτά τα πράγματα, είμαστε περί τον ασθενή και μέσα στον ασθενή, πιστεύω ότι πρέπει αυτό να κοιτάξουμε στη ζωή μας, πως.. καλά πάει η ιατρική, καλά παν τα φάρμακα, καλά πάει η.. το χειρουργικό μέρος ε.. ή ξέρω 'γω ένα γενετικό, ένα.. πρόωρη διάγνωση κι όλ' αυτά, αλλά ο τομέας ψυχικής υγείας, ε.. υποστήριξης και τα λοιπά δεν είναι καλύτερος, η κρίση είναι βαθιά, η κρίση είναι πολύπλευρη, δεν είναι μόνο να χειρουργηθώ έγκαιρα, είναι και να στηρίζω...»

7.11 Ο εθελοντισμός

Οι αφηγήτριες μετά το τέλος της περιπέτειά τους είχαν την ανάγκη της συναισθηματικής στήριξης. Ήθελαν να μοιραστούν τους φόβους τους και τις ανησυχίες τους για το μέλλον. Τη στήριξη που έψαχναν την βρήκαν μέσα από την επαφή τους με τους ειδικούς του εθελοντικού συλλόγου Άλμα Ζωής και την επαφή με άλλες πάσχουσες. Συνειδητοποίησαν ότι η πιο πολύτιμη βοήθεια που είχαν

ήταν η οπτική εικόνα μιας γυναίκας που έχει ξεπεράσει το πρόβλημα και συνεχίζει κανονικά. Άλλωστε όπως αναφέρει ο Τάτσης, «η ύπαρξη μακρόβιων «εθελοντικών οργανώσεων» κάνουν τη ζωή των ατόμων πιο ενδιαφέρουσα με έναν πρωτόγνωρο για την ιστορία του κόσμου πολιτισμικό πλουραλισμό».²²⁴

Συνεπώς, ένιωσαν την ανάγκη να κάνουν ανατροφοδότηση των όσων πήραν συμμετέχοντας ως εθελόντριες στο πρόγραμμα του Συλλόγου. Πηγαίνουν στα νοσοκομεία σε γυναίκες που μόλις έχουν χειρουργηθεί και προσπαθούν να τις εμψυχώσουν, να μετριάσουν τους φόβους τους, τις ανησυχίες τους. Μια εθελόντρια μέσα από την παρουσία της στοχεύει στο να κάνει την καρκινοπαθή γυναίκα να φανταστεί τη μελλοντική της εικόνα. Κατά αυτόν τον τρόπο η ασθενής κινητοποιείται στο να αντιμετωπίσει τα νέα δεδομένα και να μπει στη μάχη για τη διεκδίκηση της ζωής της. Μια γυναίκα καρκινοπαθής που επιλέγει να ασχοληθεί με τον εθελοντισμό σημαίνει ότι έχει ανακτήσει την αυτοπεποίθησή της, έχει συνειδητοποιήσει την αξία της ζωής της και επιθυμεί από τη θέση του αδύναμου στην οποία βρισκόταν να περάσει στη θέση του δυνατού και παρέχει στήριξη και θετική σκέψη.

Ο ρόλος της εθελόντριας αποτελεί πρόκληση για μια καρκινοπαθή γιατί είναι μια ευκαιρία να αποδείξει ότι σε ψυχολογικό επίπεδο στέκεται αυτόνομα και ανεξάρτητα και χρησιμοποιεί τη διδασχία και τον παραδειγματισμό σε γυναίκες που βρίσκονται ένα στάδιο πιο πριν. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της κ. Καλλιόπης²²⁵ η οποία δραστηριοποιήθηκε στο χώρο του εθελοντισμού ιδρύοντας σε συνεργασία με την κοινωνική λειτουργό του Νοσοκομείου Μεταξύ τον εθελοντικό σύλλογο «Άλμα Ζωής». Μέσα από τη δράση αυτή βοηθήθηκε και αυτή γιατί συνειδητοποίησε ότι έπρεπε να αλλάξει τρόπο ζωής. Τώρα αντιμετωπίζει τα γεγονότα με αισιοδοξία, υπομονή, δυναμισμό. Στην αφήγησή της αναφέρει τα εξής:

«Εε.. θέλω να πω ότι ολ' αυτά, το ότι είχα να κάνω πράγματα νομίζω ότι.. μου 'γιναν ζωή και.. επίσης πάρα πολύ, πάρα πολύ δύναμη πήρα από το πρόγραμμα εδώ, όχι από το πρόγραμμα μόνο πως το χρησιμοποίησα που μπορεί και οποιαδήποτε γυναίκα να το πάρει, αλλά.. που το οργάνωσα., που ήμουν από τους ανθρώπους που το 'φτιαξαν και το 'βγάλαν προς τα έξω, ας πούμε ήμουν σαν.. εε.. όχι καμάρωνα, λέω: «Μπράβο, κάτι πετυχαίνουμε.», και χαίρομαι που άλλες γυναίκες μετά το συνέχισαν και ξέρεις άμα έχεις βάλει ένα σπόρο σταθερό.. έχουν κάπου να πατήσουν.. έχουν κάπου να πατήσουν και να προχωράνε, δε ξέρω...ήτανε συμπτωματικό που ήτανε η κυρία Σκούρτα είχε δει το πρόγραμμα αυτό στην.. ε.. στις.. στο Παρίσι και έτυχε να χειρουργηθώ εγώ που με ήξερε στο νοσοκομείο μέσα που ήμουν ένα άτομο που δούλευα για πέντε γιατρούς...και.. πιστεύω ότι ήταν μια συγκυρία, δεν ξέρω αν θα γινόταν το πρόγραμμα.. στην Ελλάδα αν

²²⁴ Τάτσης Χ. Νικόλαος (1991). *Κοινωνιολογία : Κοινωνική Οργάνωση και Πολιτισμικές Διεργασίες*, Β' τόμος, Αθήνα: Οδυσσέας.

²²⁵ Βλέπε παράρτημα 1, πέμπτη περίπτωση.

δεν ήταν αυτή συγκυρία των.. της κυρίας Σκούρτα, δική μου και άλλων πέντε γυναικών που είχανε.. που μα.. όταν μας το ‘πε η Ιωσηφίνα είπαμε όλες ναι...»

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η περίπτωση της κυρίας Ανθούσας²²⁶ η οποία στη συνέντευξή της αναφέρει για τον εθελοντισμό:

«Το κράτος έχει βάλει στα νοσοκομεία, κοινωνική υπηρεσία, έχει ψυχολόγο, ψυχίατρο, αλλά δε διοχετεύεται η πληροφορία στον ασθενή. Αυτή είναι η διαφορά. Εδώ λοιπόν εμείς ερχόμαστε να καλύψουμε αυτό το κενό. Μ’ αυτά που κάνουμε, με την τηλεόραση που κάνουμε σποτάκια, που.. στις εφημερίδες, στα περιοδικά.. εε.. στις εκδηλώσεις που κάνουμε, την ενημέρωση της γυναίκας, γιατί εμείς κάνουμε σε όλη την Ελλάδα, κάνουμε ενημερώσεις, βγαίνουμε και μιλάμε –έχουμε βέβαια και γιατρούς μαζί μας δεν είμαστε μόνο εμείς, εθελοντικά, το κομμάτι του εθελοντισμού εμείς καλύπτουμε, έχουμε μαζί μας επιστήμονες- αυτό κάνουμε, δηλαδή αυτό θεωρώ ότι είναι το μεγαλύτερο, έρχεται δηλαδή η δική μας η ομάδα των εθελοντών, έρχεται και καλύπτει αυτό το δεσμό μεταξύ του κράτους, της μη σωστής πληροφόρησης και των ανθρώπων των απλών που δε μπορούν εύκολα να.. προσεγγίσουν αυτές τις υπηρεσίες. Αυτό θεωρώ ότι είναι και να ξέρετε ότι όσα χρόνια και να περάσουν οι άνθρωποι θα στηρίζονται περισσότερο και όσο πάει θα γίνεται αυτό, στους εθελοντές, γιατί πιο εθελοντές υπάρχει μέσα τους, δεν είναι ο ψυχρός επαγγελματίας, είναι αυτός που έχει βιώσει και που καταθέτει τη ψυχή του για να σηκώσει έναν άλλο άνθρωπο.»

Ένα τρίτο παράδειγμα είναι η κυρία Δέσποινα²²⁷ η οποία στην συνέντευξη αναφέρει ότι η επαφή της με τον Εθελοντικό Σύλλογο της έδωσε τη δυνατότητα να μοιραστεί τους φόβους της, τις σκέψεις της, τα συναισθήματά της σε ανθρώπους που την καταλάβαιναν λόγω της κοινής τους εμπειρίας βοηθώντας την να ξεπεράσει έτσι τα προβλήματα που την απασχολούσαν. Ο Σύλλογος αποτέλεσε για αυτήν «σανίδα σωτηρίας» που χωρίς αυτόν θα «πνιγόταν». Ακόμη ο προηγούμενος παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή της καθώς η ενασχόλησή της με αυτόν και η συναναστροφή της με τα μέλη του αποτελεί το κυριότερο ενδιαφέρον της –εκτός από τα οικιακά- και το πιο ευχάριστο. Η ιδιότητα της εκπαιδευμένης από το Σύλλογο εθελόντριας είναι πολύ σημαντική για την ίδια διότι προσφέροντας βοήθεια σε γυναίκες ασθενείς που μόλις έχουν βγει από το χειρουργείο έχοντας χάσει ολικά ή μερικά το μαστό τους, με την επίσκεψη και παρουσία της αισθάνεται ικανοποίηση και χαρά. Από την αφήγησή της:

---

²²⁶ Βλέπε παράρτημα 1, δεύτερη περίπτωση.

²²⁷ ό.π., τρίτη περίπτωση.

«...πήρα τηλέφωνο και ήρθα σε επαφή και από τότε είμαι συνεχώς εδώ.. και θα είμαι πιστευώ γιατί.. είναι ένας πολύ ζεστός χώρος, ένας φιλόξενος, εε.. το αισθανόμαστε όλες σα μια αγκαλιά, σα μια φωλιά έτσι που ερχόμαστε όλες εδώ και.. μπορούμε να.. βρούμε ένα άνθρωπο να μας πει μια καλή κουβέντα, μπορούμε να βοηθήσουμε άλλο κόσμο, που είναι πολύ σημαντικό, που έχει περάσει την ίδια εμπειρία με μας... και γενικά νομίζω ότι στην ατ.. στην ατυχία μου τη μεγάλη να πάθω αυτό το.. αυτή τη νόσο, ήμουν τυχερή σε αυτό το θέμα γιατί αν δεν είχα έρθει εδώ δε ξέρω.. σε τι κατάσταση θα ήμουνα γιατί.. σίγουρα βοήθεια δεν είχα από πουθενά αλλού. Σας λέ.. σας εί.. όπως σας προείπα οι δικοί μου.. πανικοβλήθηκαν δε μπορούσαν να με βοηθήσουνε, να με μπο.. υποστηρίζουνε ψυχολογικά. Τώρα να πήγαινα έξω σε γιατρούς κάθε.. ας πούμε να μου δίνουνε ψυχολογική υποστήριξη κι αυτά.. κι αυτό νομίζω δε θα με κάλυπτε, το πιο σημαντικό είναι το μοίρασμα με τις ίδι.. με την ίδια εμπειρία, αυτό που έχουμε εδώ. Οι γυναίκες που έχουνε την ίδια εμπειρία που.. μοιράζονται τα ίδια συναισθήματα, τις ίδιες σκέψεις και αυτό είναι που μας ενώνει όλες μαζί και μας κρατάει δυνατές και.. προχωράμε και θα προχωράμε πιστευώ, γιατί ο άλλος όσο και να.. έχει καλή διάθεση να σε καταλάβει άμα δεν έχει ζήσει την ίδια εμπειρία δε μπορεί να το καταλάβει, κι έτσι.. έτσι έφτασα ως εδώ (γέλια)...»

Σημαντικά είναι και τα λόγια της κυρίας Αγγελικής²²⁸ η οποία αναφέρει στη συνέντευξη για τον εθελοντισμό:

«το Σύλλογο το γνώρισα από μία.. εμ δηλαδή, έμαθα για το Σύλλογο από μία εκδήλωση που είχαμε στον Πειραιά, στο Δημοτικό Θέατρο και είχανε καλλιτεχνικές δημιουργίες τα κορίτσια του Συλλόγου, πήγα σ' αυτές τις καλλιτεχνικές δημιουργίες, μπορεί να 'ταν σ' έναν χρόνο, δε θυμάμαι.. αλλά από τότε σχεδόν πραγματικά μπήκε στη ζωή μου ένα.. μια άλλη διάσταση αυτών των πραγμάτων που σημαίνει ότι.. νομίζεις ότι τα καταφέρνεις και μόνη σου, είσαι πολύ δυνατή αλλά.. δεν το ξέρεις απλώς ότι μπορείς να γίνεις καλύτερη.. και νομίζω ότι έπαιξε θετικό ρόλο η επικοινωνία μου με το Σύλλογο χωρίς να έχω πάρει.. όλες αυτές τις δυνατότητες που ο Σύλλογος δίνει, δηλαδή εκτός από ατομική συμβουλευτική δεν έχω κάνει.. πάρα μόνο το εθελοντικό πρόγραμμα, δεν έχω περάσει από ψυχολογικές ομάδες στήριξης κι αυτά, παρά μόνο ε.. τα σεμινάρια που κάνουμε κάθε τόσο τα.. βιωματικά και.. την.. το σεμινάριο της.. ε.. για το πρόγραμμα το εθελοντικό, είμαι από τους ανθρώπους που πιστεύω στην.. συλλογική ζωή, πιστεύω ότι είμαι αρκετά δυνατή να είμαι και μόνη μου αλλά πιστεύω ότι άμα ενωθούμε κάποιοι άνθρωποι μαζί είμαστε πιο αποτελεσματικοί, το πιστεύω αυτό και γι' αυτό ανήκα πάντα σε Συλλόγους ή

²²⁸ Βλέπε παράρτημα 1, έκτη περίπτωση.

σε.. ακόμα και σε οργανώσεις, αλλά σημασία έχει ότι ανήκα πάντα σε Συλλόγους, δηλαδή ήμουν στο κίνημα των Πανεπιστημιακών που έκανε πολλά θαύματα, έφερε ένα νόμο, ανεξάρτητα εάν η κυβέρνηση δεν το στήριξε όσο έπρεπε και δεν έχει γίνει αυτός που έγινε.. (απαντάει στο τηλέφωνο και μιλάει για λίγα λεπτά)...Νομίζω ότι πετύχαμε πάρα πολλά σαν κίνημα πανεπιστημιακό, εε.. δε συμφέρει στις κυβερνήσεις να κάνουνε πάντα.. γιατί είναι οικονομικό το θέμα, αλλά πιστεύω ότι έγινε μια αλλαγή τότε η οποία μπορούσε να είναι καλύτερη, μπορούσε να.. δεν πήγε καλά πάντα, αλλά τουλάχιστον οι Πανεπιστημιακοί κατοχύρωσαν μια αξιοπρεπή θέση στο Πανεπιστήμιο, και με βόηθησε πάρα πολύ καλά.. αυτό με βόηθησε πάρα πολύ στην.. αυτοθεραπεία μου, πώς να το πω.., δηλαδή είμαι εναντίον των γυναικών που.. παρατάνε τη δουλειά τους, α.. ε.. κατάλαβα ότι πρέπει.. ίσα ίσα να πυκνώσω τα ενδιαφέροντά μου, ε.. μπορώ να πω ότι μετά την ένταξη μου στο Σύλλογο και την.. το σεμινάριο αυτό, την εκπαίδευση για το.. εθελοντικό πρόγραμμα, πιστεύω ότι άναψα κι εγώ ένα.. όχι.. κεράκι, πιστεύω ότι άναψα ένα πολύ δυνατό λαμπτήρα, ο οποίος φώτισε και το δικό μου πρόσωπο, δηλαδή δε νομίζω ότι.. ε.. γιατί κάθε γυν.. μάνα στέλνει τα φώτα στα παιδιά της, το σύζυγό της, πράγμα το οποίο ξανακάνω αλλά τουλάχιστον έχω κι ένα πορτατίφ που.. κρατάω να.. να με φωτίζει καμιά φορά γιατί αλλιώς δε χρειάζεται να.. δίνεσαι μόνο, πρέπει κι εσύ να κατοχυρώνεις κάποια πράγματα, δηλαδή.. πιστεύω ότι το εθελοντικό πρόγραμμα και η εκπαίδευση και χωρίς να κάνω προπαγάνδα, γιατί τη θεωρώ πάρα πολύ φτηνή σε σας.. να κάνω προπαγάνδα που είσατε παιδιά που θα δώσετε πράγματα από τη ζωή σας κι όχι μόνο θα πάρετε, πιστεύω ότι.. ε.. υπάρχει μια αντίληψη, ότι εγώ είμαι κάτι, ότι είμαι Πανεπιστημιακός και τα ξέρω όλα, πιστεύω ότι υπάρχουν πράγματα που άπτονται της δική σας.. ευθύνης, που δεν τα ξέρουμε, δεν είναι αυτονόητα, ούτε η ψυχολογία είναι αυτονόητη, ούτε η.. τα.. η βοήθεια που παίρνουμε από την κοινωνική λειτουργό είναι αυτονόητη, είναι.. όλα τα πράγματα παίζονται και τ' αξιώνεις ή δεν τ' αξιώνεις, είτε.. τα ζητάς με τον τρόπο σου είτε δεν τα ζητάς, δε σου προσφέρονται πάντα, και πιστεύω ότι όσα και να ξέρω σε άλλους τομείς, υπάρχουν τομείς που.. πρέπει να είσαι ανοιχτή και να τους δέχεσαι...»

Οι απόψεις των εθελοντριών για την προσφορά του εθελοντισμού στο χώρο του καρκίνου παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες διότι όλες αναφέρουν ότι βρήκαν συναισθηματική στήριξη, κατανόησαν καλύτερα την ασθένειά τους και θέλησαν να διοχετεύσουν της γνώσεις που πήραν από το Σύλλογο και την προσωπική τους περιπέτεια σε άλλες γυναίκες που πάσχουν μέσω της συμμετοχής τους ως εθελόντριες, βοηθώντας τις ίδιες να συνεχίσουν τη ζωή τους αντλώντας μέσα από το εθελοντικό έργο του δύναμη και ενέργεια.

7.12 Σχέδια για το μέλλον

Μέσα από τις συνεντεύξεις διαφαίνεται ότι μετά το τέλος της περιπέτειάς τους οι ασθενείς αναθεωρούν τις απόψεις τους για τη ζωή. Αναθεωρούν τους στόχους τους και θέτουν προτεραιότητες. Επιλέγουν να θέσουν σε πρώτη προτεραιότητα τα προσωπικά τους θέλω και να θέσουν όρια στα άτομα του συγγενικού και φιλικού περιβάλλοντος. Παράλληλα συνειδητοποιούν την αξία της υγείας και μαθαίνουν να μην αναλώνονται σε ανούσια πράγματα που τους αφαιρούν χρόνο από τη ζωή τους. Συνήθως συμμετέχουν σε ομάδες αυτογνωσίας μέσα από τις οποίες μαθαίνουν εναλλακτικούς τρόπους αντιμετώπισης και έκφρασης των καταστάσεων που αντιμετωπίζουν όπως σεμινάρια μεταφυσικής, γιόγκα κ.α.

Οι περισσότερες ασθενείς επιθυμούν μια ήσυχη ζωή με την οικογένειά τους και άτομα τα οποία αγαπούν. Ονειρεύονται να δουν τα παιδιά τους απεκατεστημένα και ευτυχισμένα και να μην ταράξει κανένα γεγονός της ζωής τους. Κάποιες αφηγήτριες επιθυμούν να χτίσουν ένα όμορφο σπίτι σε ένα αγαπημένο νησί και να περάσουν εκεί με το σύντροφό τους το υπόλοιπο της ζωής τους. Αυτό υποδηλώνει ότι αναζητούν την εσωτερική γαλήνη και ηρεμία τόσο στον εσωτερικό όσο και στον εξωτερικό κόσμο. Επίσης επιλέγουν δημιουργικούς τρόπους έκφρασης όπως ζωγραφική, θέατρο με στόχο να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, τις ανησυχίες τους. Οι περισσότερες επιθυμούν να αφήσουν κάποιο υλικό από τον εαυτό τους και στις επόμενες γενιές μέσα από τη συγγραφή της ιστορίας της ζωής τους. Αυτό υποδηλώνει ότι έχουν ανακτήσει την αυτοεκτίμησή τους, γνωρίζουν την αξία της ζωής τους και στοχεύουν στο να διδάξουν και στους επόμενους ότι αποκόμισαν από τα προσωπικά τους βιώματα.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της κ. Κατερίνας²²⁹ η οποία στη συνέντευξή της αναφέρει:

«Κοίταξε, αυτή τη στιγμή ετοιμάζομαι να φτιάξω ένα σπίτι στη Σύρο.. ..και.. τα όνειρά μου είναι όταν θα πάρει ο άντρας μου τη σύνταξη γιατί εγώ τώρα παίρνω μία.. σύνταξη αναπηρίας που με δεσμεύει και δε μπορώ να δουλέψω, απλά κάνω δουλειές του ποδαριού, όποτε μου 'ρθει, χωρίς ΙΚΑ χωρίς τίποτα γιατί απαγορεύεται να.. εργαστώ επειδή έχω αναπηρίας σύνταξη.. Εε.. θα γίνει γήρατος στα εξήντα μου, δηλαδή σε επτά χρόνια, εε.. και τ' όνειρο μου είναι όταν θα πάρει κι ο άντρας μου τη σύνταξη του στο εξήντα δύο του, πόσο την παίρνει να πάμε, να έχουμε αυτό το σπιτάκι το οποίο θα το χτίσουμε φέτος, έχουμε ήδη.. υποβάλλει χαρτιά.. για άδεια και τα λοιπά, ε.. και να ζήσουμε να ζούμε ας πούμε, το χειμών.. το καλοκαίρι εκεί και το χειμώνα εδώ... Ναι. Και έχω, κάνω πολλά όνειρα γι' αυτό το σπίτι. Εε.. βέβαια δε ξέρω αν θα πραγματοποιηθούν έτσι όπως τα έχω στο μυαλό μου αλλά.. εν πάσει περιπτώσει.. έχω το Νίκο ο οποίος μου λέει «μη σε νοιάζει, αφού το ξεκινήσαμε, θα γίνει!».

²²⁹ Βλέπε παράρτημα 1, πρώτη περίπτωση.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η κ. Δέσποινα²³⁰ η οποία στη συνέντευξη αναφέρει για τα σχέδιά της για το μέλλον:

«Ναι. Τα όνειρά μου είναι.. πρώτα απ' όλα να εί.. να είμαστε καλά, να είναι τα παιδιά μου πάνω απ' όλα καλά, να είμαστε κι εμείς.. καλά, οι γονείς.. να τα χαρούμε, να μεγαλώσουμε, να γεράσουμε (γέλιο), αυτό. Να μην.. συμβεί τίποτ' άλλο κακό στη ζωή μας.. να είναι το τελευταίο αυτό.. τίποτε άλλο, δεν έχω.. άλλα.. άλλους στόχους άλλα όνειρα, το κυριότερο είναι να έχω την υγεία μου, πρώτα απ' όλα τα παιδιά μου μετά εγώ κι ο άντρας μου και.. η ζωή μου να συνεχίζεται όπως τώρα αρκεί να είμαστε όλοι καλά, βασικά γύρω από την υγεία πάντα. Αυτά είναι τα.. οι επιδιώξεις μου και οι στόχοι μου, επειδή πέρασα από αυτό το.. κανάλι, το μόνο που μ' ενδιαφέρει είναι αυτό, όλα τα υπόλοιπα τα θεωρώ.. δεύτ.. δευτερεύοντα ας πούμε, δε δίνω σημασία που λένε να πάω.. θέλω ξέρω 'γω να πάω 'δω, να πάω 'κει να κάνω αυτό, να κάνω κείνο, όχι όχι, δε με απασχολεί, να 'μαστε καλά όπως είμαστε. Αυτό μετράει για μένα.. και να κυλάει η ζωή έτσι.. όπως τώρα ας πούμε, να μην έχουμε τίποτα.. άλλες διαφορ.. άλλες αλλαγές στη ζωή μας. Αυτά!»

Η κ. Κλεοπάτρα²³¹ αναφέρει στη συνέντευξη για τα σχέδια για το μέλλον:

«Εγώ σχέδια έκανα όταν ήμουν ακόμη τον πρώτο χρόνο και το δεύτερο, τώρα κάνω πολύ περισσότερα. Τα σχέδια μου είναι...ε.. για την προσωπική μου ζωή να δω το παιδί μου να κάνει μια σταδιοδρομία και να είναι ευτυχισμένο στη ζωή του.. να 'ναι πρώτα καλά πρώτα αυτό, να 'ναι όλα τ' άλλα που είπα, να 'μαστε καλά, μέσα σ' αυτό το χώρο έχω.. περνάω πάρα πολλές ώρες κι έχω.. ένα δώσει ένα νόημα στη ζωή μου προσφέροντας και φυσικά ότι θέλει ένας άνθρωπος στην προσωπική του ζωή να.. να μου.. να μπορέσω να το δω, να το δω να γίνεται να πραγματοποιείται..»

Τέλος, η κ. Ανθούσα αναφέρει στη συνέντευξη για τα σχέδιά της για το μέλλον:

«Έχω υπ' όψιν μου να κάνω.. να γράψω ένα βιβλίο, με θέμα τη ζωή μου, μπορεί να μην το.. εκδώσω, να μην.. θα το γράψω για μένα. Θα το γράψω για τα παιδιά μου και τα εγγόνια μου, δεν έχει λόγο, επίσης γράφω και ποιήματα, πράγματα που με αγγίζουνε τα γράφω, τα...τα περνάω στο χαρτί. Πιστεύω ότι θα 'μωνα μια καλή δημοσιογράφος...].Κάτι άλλο που ονειρεύομαι είναι να δω τις εγγονές μου μεγάλες. Ονειρεύομαι να τις δω μεγάλες, να μορφώνονται, να είναι κοινωνικά άτομα, να είναι..

²³⁰ Βλέπε παράρτημα 1, τρίτη περίπτωση.

²³¹ ό.π., τέταρτη περίπτωση.

άνθρωποι προπάντων, να έχουν την ανθρωπιά μέσα τους να μη χάνουνε.. την ανθρωπιά γιατί καμιά φορά.. λοξοδρομούμε κάπου και χάνουμε την ανθρωπιά μας Αυτό με αφορά, να είναι καλοί άνθρωποι. Πρώτα για τον εαυτό τους και ύστερα για τους άλλους. Το.. το θέλω πάρα πολύ, θέλω να δω και το γιο μου παντρεμένο γιατί είναι ελεύθερος, είναι κάτι που.. το θέλω πάρα πολύ, να δω κι από κείνον εγγόνια, ε.. σκέφτομαι να ζωγραφίζω, να ζωγραφίζω, να ζωγραφίζω και κάποια στιγμή να τα εκθέσω, τα εκθέτω με το Σύλλογο! έχω εκθέσει πολλές φορές, έχουμε κάνει πολλές φορές εκθέσεις των μελών μάς γιατί είναι πολλές γυναίκες που.. ζωγραφίζουνε. Και θεωρώ ότι θα πάω.. ας πούμε σε μεγάλη ηλικία.. και θα είμαι έτσι πάντα ζωντανή όπως είμαι, δηλαδή, θέλω να είμαι μέσα στα πράγματα, δε θέλω να είμαι έξω απ' τη ζωή, και θέλω η ζωή να 'χει χρώματα, να μην είναι ασπρόμαυρη, να 'χει πράσινα, κίτρινα, μπλε, γαλάζια όλα τα χρώματα να 'χι. Έτσι τη βλέπω τη ζωή, με όλα της τα χρώματα και θέλω μέχρι να φύγω από αυτό τον κόσμο να είμαι... να τη βλέπω έτσι τη ζωή, όμορφη.»

Τα σχέδια που κάνουν για το μέλλον οι γυναίκες που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας έχουν πολλές ομοιότητες διότι οι προσδοκίες τους επικεντρώνονται στην καλή υγεία, στην διατήρηση της οικογενειακής τους ηρεμίας και στην αφιέρωση περισσότερου χρόνου στον εαυτό τους και σε πράγματα που τους αρέσουν να κάνουν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ως γνωστόν, ο καρκίνος του μαστού αποτελεί σήμερα μια από τις πλέον συχνότερες εκδηλωνόμενες ασθένειες στις δυτικές κοινωνίες. Η ιδιαιτερότητά του σε σχέση με τις άλλες «αρρώστιες πολιτισμού» έγκειται στο γεγονός του ότι γίνεται αντιληπτός, από τη στιγμή της διάγνωσης και μετά, με έντονο φόβο, προκαλώντας και εκλύοντας συναισθήματα πανικού και τρόμου, δεδομένου του τεράστιου κίνδυνου της ζωής της ασθενούς. Η συγκεκριμένη ιδιαιτερότητα επιδρά καταλυτικά στη διαμόρφωση των συνθηκών, στο πλαίσιο των οποίων η σωματική και ψυχοκοινωνική κατάσταση της άρρωστης με καρκίνο και η ποιότητα ζωής της επιδεινώνεται.

Ο βαθμός και το εύρος των επιδράσεων του καρκίνου του μαστού στη ζωή της ασθενούς εξαρτάται από το στάδιο που διαγιγνώσκεται, τη θεραπεία που ακολουθείται και την εξέλιξη της νόσου, σημεία που αφορούν τη νόσο, και από τα στοιχεία που συνθέτουν την προσωπικότητα της άρρωστης, την ικανότητα προσαρμογής στην ασθένεια και την αντιμετώπιση των ψυχοσυναισθηματικών και κοινωνικών προβλημάτων που αυτή προκαλεί στην ίδια και την οικογένεια της. Επιπροσθέτως, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο παίζει η ύπαρξη αλλά και ποιότητα στήριξης που παρέχεται στις ασθενείς από την οικογένεια, τους συγγενείς, τους φίλους, το ιατρικό προσωπικό αλλά και η σωστή καθοδήγηση από τους ειδικούς.

Η προσφυγή στους ειδικούς, έχει τη δυνατότητα να βοηθήσει τα μέλη της οικογένειας να στηρίξουν σωστά την ασθενή αλλά και να εκφράσουν δικούς του φόβους και ανησυχίες. Η συμμετοχή ή ακόμα και η απλή επίσκεψη των πασχουσών σε κάποιο σχετικό εθελοντικό Σύλλογο έχει τη δυνατότητα να εμψυχώσει τις ασθενείς και να αντιμετωπίσει τα πράγματα διαφορετικά, συναναστρεφόμενη με γυναίκες οι οποίες έχουν την ίδια εμπειρία αλλά έχουν ζήσει αρκετά χρόνια μετά τη μαστεκτομή λειτουργώντας οι τελευταίες για την ασθενή σαν θετικά παραδείγματα.

Η ποιότητα ενημέρωσης της ασθενούς με καρκίνο από το θεράποντα ιατρό της επηρεάζει σημαντικά την εξέλιξη της αντιμετώπισης της νόσου. Η ορθή και ειλικρινής κατά περίπτωση πληροφόρηση, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της προσωπικότητας της άρρωστης δημιουργεί μια σχέση εμπιστοσύνης με το γιατρό, απαραίτητη για την ανάπτυξη σχέσεων επικοινωνίας και συνεργασίας για την όσο το δυνατό επιτυχέστερη άρση των προβλημάτων που βιώνει η καρκινοπαθής.

Όσον αφορά το στάδιο της θεραπείας, η ασθενής με καρκίνο μαστού καλείται να αντιμετωπίσει τις επιπλοκές και τα προβλήματα τα οποία κάθε είδος θεραπείας επιφέρει. Η χειρουργική επέμβαση της μαστεκτομής έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της εικόνας του σώματος και της αυτοεκτίμησης. Η ακτινοβολία επιφέρει διάφορες επιπλοκές όπως ναυτία και λήθαργο, ενώ η χημειοθεραπεία, αλωπεκίαση, ναυτία, εμέτους, λευκοπενία κ.ά. Αυτές οι παρενέργειες δημιουργούν διάφορα ψυχοκοινωνικά προβλήματα στην ασθενή αλλά στους ανθρώπους που τη φροντίζουν όπως άγχος κατάθλιψη, απομόνωση, παραίτηση. Από τα προηγούμενα γίνεται σαφές ότι η συμβατική θεραπευτική αντιμετώπιση του καρκίνου δεν αφορά τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα που ανακύπτουν και επιδρούν καθοριστικά στη ζωή της καρκινοπαθούς. Υπό αυτό το πρίσμα, η σωστή αντιμετώπιση της νόσου του

καρκίνου οφείλει να συμπεριλαμβάνει όχι μόνο τη σωματική αλλά και τη ψυχοκοινωνική διάσταση της υγείας τους.

Μετά το τέλος της περιπέτειας της υγείας οι καρκινοπαθείς σε πολλές περιπτώσεις αναθεωρούν τις απόψεις τους για τη ζωή. Συνειδητοποιούν τη μοναδικότητα της προσωπικότητάς τους ανεξάρτητα από το ρόλο τους στην οικογένεια και στο κοινωνικό περιβάλλον. Με την κατάλληλη υποστηρικτική από ειδικούς συνειδητοποιούν ότι πρέπει να αλλάξουν τρόπο ζωής και αν ασχοληθούν περισσότερο με τον εαυτό τους. Βάζουν όρια στα κοντινά τους πρόσωπα, θέτουν στόχους που είναι κοντά στα θέλω τους και αναπτύσσουν ενδιαφέροντα γύρω από την προσωπική τους αναζήτηση και αυτογνωσία. Επιλέγουν να μην καταπιέζουν τους εαυτούς τους και δεν αφήνουν πλέον καταστάσεις να διαιωνίζονται. Ένα τόσο σοβαρό πρόβλημα υγείας αγγίζει ευαίσθητες χορδές όχι μόνο στον ίδιο τον ασθενή αλλά και στον περίγυρό του.

Κάποιες από τις ασθενείς με καρκίνο αφού αναρρώσουν έχουν την ανάγκη να κάνουν ανατροφοδότηση των όσων πήραν από τη στήριξη του περιβάλλοντός τους και των ειδικών συμμετέχοντας ως εθελόντριες σε προγράμματα κατά του καρκίνου. Πηγαίνουν στα νοσοκομεία σε γυναίκες που μόλις έχουν χειρουργηθεί και προσπαθούν να τις εμψυχώσουν, να μετριάσουν τους φόβους τους, τις ανησυχίες τους. Μια εθελόντρια μέσα από την παρουσία της στοχεύει στο να κάνει την καρκινοπαθή γυναίκα να φανταστεί τη μελλοντική της εικόνα.

Κατά αυτόν τον τρόπο η ασθενής κινητοποιείται στο να αντιμετωπίσει τα νέα δεδομένα και να μπει στη μάχη για τη διεκδίκηση της ζωής της. Μια γυναίκα καρκινοπαθής που επιλέγει να ασχοληθεί με τον εθελοντισμό σημαίνει ότι έχει ανακτήσει την αυτοπεποίθησή της, έχει συνειδητοποιήσει την αξία της ζωής της και επιθυμεί από τη θέση του αδύναμου στην οποία βρισκόταν να περάσει στη θέση του δυνατού και παρέχει στήριξη και θετική σκέψη.

Αρκετές ασθενείς μετά την τραυματική εμπειρία της αντιμετώπισης του καρκίνου του μαστού επιθυμούν μια ήσυχη ζωή με την οικογένειά τους και άτομα τα οποία αγαπούν. Αναζητούν την εσωτερική γαλήνη και ηρεμία και επιλέγουν δημιουργικούς τρόπους έκφρασης όπως ζωγραφική, θέατρο με στόχο να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, τις ανησυχίες τους και στοχεύουν στο να διδάξουν και στους επόμενους ότι αποκόμισαν από τα προσωπικά τους βιώματα.

Συμπερασματικά, από την ανάλυση των βιογραφιών που καταγράφηκαν μέσω της διεξαγωγής βιογραφικών-αφηγηματικών συνεντεύξεων των εγγάμων εθελοντριών, οι οποίες έχουν νοσήσει παρελθοντικά από καρκίνο του μαστού, του Συλλόγου «Άλμα Ζωής» και σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, οι συνέπειες της εμφάνισης του καρκίνου του μαστού στη βιογραφική πορεία της πάσχουσας προκύπτει ότι είναι οι εξής:

- Επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης με τους άλλους.
- Επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης με τον εαυτό.
- Απειλή γυναικείας ταυτότητας και αντιμετώπισή της.
- Απόδοση στίγματος και διαχείριση αυτού.
- Επαναπροσδιορισμός των αξιών της ζωής.

Εν κατακλείδι, η εμφάνιση της νόσου του καρκίνου του μαστού στην πορεία ζωής των γυναικών είναι καθοριστικής σημασίας εφόσον αποτελεί αιτία βιογραφικής ρήξης η οποία οδηγεί σε, εκ των πραγμάτων, νέους ορίζοντες ζωής. Οι πάσχουσες μετά την εμπειρία του καρκίνου, η οποία απειλεί άμεσα τη ζωή τους, στην προσπάθειά τους να οργανώσουν την άμυνά τους απέναντι στην ασθένεια, αναθεωρούν τις σχέσεις με τους συνανθρώπους τους, και γενικότερα τη στάση ζωής τους, αξιολογώντας τις καταστάσεις με διαφορετική οπτική γωνία, αυτή του ατόμου που συνειδητοποιεί ότι η κάθε στιγμή της ζωής είναι πολύτιμη λόγω της μικρής, μη δεδομένης, διάρκειάς της.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Βιογραφικές τροχιές αφηγουμένων γυναικών

Πρώτη περίπτωση-Κατερίνα

Η κ. Κατερίνα γεννήθηκε στη Σύρο πριν από πενήντα τρία έτη και ήταν το τρίτο παιδί της οικογένειάς της η οποία είχε αποκτήσει και άλλα δύο μεγαλύτερα κορίτσια. Η οικογένειά της και η γιαγιά της μετακόμισε στον Πειραιά όταν η ίδια ήταν επτά ετών. Αμέσως αφού τελείωσε το λύκειο μπήκε στην αγορά εργασίας ως υπάλληλος δικηγορικού γραφείου ενώ παράλληλα ο πατέρας της νοσηλευόταν όλο και συχνότερα εξαιτίας της ασθένειάς του (οστεοπόρωση). Στα είκοσι δύο της χρόνια περίπου γνωρίζει το σύζυγό της και ενάμιση χρόνο αργότερα παντρεύεται, «εκτός προγράμματος» εξαιτίας μιας αναπάντεχης εγκυμοσύνης. Ο έγγαμος βίος της χαρακτηρίζεται από οικονομική στενότητα και δυσκολίες καθώς η ίδια δεν έχει τη δυνατότητα να εργασθεί εξαιτίας της φροντίδας του παιδιού. Στα σαράντα δύο της ανακαλύπτει έναν όγκο στο στήθος της και υποβάλλεται σε ολική αφαίρεση του δεξιού μαστού. Αμέσως μετά την ανάρρωσή της και την επιστροφή στην καθημερινότητά της επισκέπτεται το Σύλλογο όπου είναι μέλος και εθελόντρια μέχρι σήμερα. Η ζωή της από κει και πέρα κυλάει ομαλά και με τη βοήθεια των ειδικών του Συλλόγου «ανακαλύπτει το εαυτό της και τα λάθη της», όπως η ίδια υποστηρίζει και εξελίσσει τις σχέσεις της με τους γύρω της. Σήμερα ζει με το σύζυγό της, έχει ένα εγγονάκι τριών ετών και αναμένεται να αποκτήσει άλλο ένα, και σχεδιάζει το χτίσιμο του σπιτιού της στη Σύρο με σκοπό την εγκατάσταση της ίδιας και του συζύγου της εκεί κάθε καλοκαίρι.

Δεύτερη περίπτωση - Ανθούσα

Η κ. Ανθούσα γεννήθηκε στις 2-2-1946 και μεγάλωσε στη Νέα Φιλαδέλφεια. Η μητέρα της αρρώστησε, από ασθένεια στην οποία δεν αναφέρεται συγκεκριμένα, όταν ακόμα η ίδια ήταν μωρό και γι' αυτό το λόγο ανάλαβε να τη μεγάλωσε η νονά της μαζί με τα δυο δικά της παιδιά. Η νονά της πέθανε όταν η αφηγήτρια ήταν δώδεκα χρονών γεγονός που της στοίχισε πάρα πολύ, όπως η ίδια ισχυρίζεται. Όταν μπήκε στην εφηβεία ο νονός της ξαναπαντρεύτηκε και οι σχέσεις της βιογραφούσας με την καινούρια σύζυγο του νονού δεν ήταν καλές. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η κυρία Ανθούσα να περάσει δύσκολη εφηβεία. Όταν ήταν 19 χρονών η Ανθούσα παντρεύτηκε και τότε άρχισε να εργάζεται ως ιδιωτικός υπάλληλος για να συμβάλλει στις απαιτήσεις του έγγαμου βίου. Η έγγαμη ζωή της κρίνεται από την ίδια ως αρκετά ήρεμη. Απέκτησε δύο παιδιά, ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Κάποια στιγμή τα θετά της αδέρφια την απέρριψαν για οικονομικούς λόγους, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της. Ενάμιση χρόνο μετά εμφανίστηκε στην Ανθούσα ο καρκίνος του μαστού και εξαιτίας αυτού επέλεξε να εγκαταλείψει την εργασία της έτσι ώστε να μπορεί να φροντίζει περισσότερο την οικογένειά της, πράγμα που την ευχαριστούσε ιδιαίτερα. Μετά τη θεραπεία της «δούλεψε πολύ με τον εαυτό της» και άλλαξε στάση ζωής. Τρία χρόνια μετά την εμφάνιση της νόσου επικοινωνήσε με το

Σύλλογο Μαστεκτομημένων Γυναικών και αμέσως εκπαιδεύτηκε ως εθελόντρια. Σήμερα έχει δύο εγγονές, φροντίζει τον ηλικιωμένο θείο της, έχει αυξήσει τις παρουσίες της στο Σύλλογο, ζωγραφίζει και σχεδιάζει να συμμετάσχει σε διαφορετικό εθελοντικό πρόγραμμα σχετικό με τα παιδιά, όπως επίσης και να συγγράψει βιβλίο με θέμα τη ζωή της.

Τρίτη περίπτωση – Δέσποινα

Η κ. Δέσποινα γεννήθηκε πριν από πενήντα χρόνια σε μια φτωχή γειτονιά του Πειραιά και παρόλο που ήταν το μοναδικό παιδί της οικογένειας, οι γονείς της ήταν μάλλον καταπιεστικοί. Η ίδια ως έφηβος, ισχυρίζεται ότι ήταν «πολύ ήπιων τόνων» και «συγκαταβατική». Παντρεύτηκε σε μικρή ηλικία, γύρω στα είκοσι τρία, και απέκτησε δύο κόρες με διαφορά τεσσάρων ετών. Η ανατροφή του πρώτου της παιδιού στην αρχή την τρώμαζε αλλά, όπως υποστηρίζει τελικά τα κατάφερε πολύ καλά. Δεν εργάστηκε ποτέ διότι δεν είχε κανέναν να φροντίζει τα παιδιά, γεγονός που το θεωρεί ως το μόνο μελανό σημείο στον έγγαμο βίο της εφόσον θεωρεί ότι η προσφορά των νοικοκυρών δεν αναγνωρίζεται. Στα σαράντα δύο της εμφανίστηκε ο καρκίνος του μαστού και μετά από επίσκεψη σε πολλούς γιατρούς, με την ελπίδα ότι η διάγνωση της ύπαρξης του καρκίνου είναι λανθασμένη, υπεβλήθη τελικά σε μαστεκτομή. Απευθύνθηκε αμέσως στο Σύλλογο «Άλμα Ζωής», ο οποίος αποτέλεσε για την ίδια «σανίδα σωτηρίας» στην αντιμετώπιση του καρκίνου του μαστού, λόγω της άρνησης των ατόμων του περιβάλλοντός της να συζητούν για την εμπειρία της. Έκτοτε αποτελεί ενεργό μέλος του Συλλόγου ως εθελόντρια. Η ενασχόλησή της με το εθελοντικό πρόγραμμα του Συλλόγου και η παρουσία της σε αυτόν αποτελούν για την ίδια τα μόνα ενδιαφέροντα εκτός αυτών που αφορούν τα οικογενειακά θέματα. Η πρώτη της κόρη έχει παντρευτεί και ευελπιστεί ότι θα γίνει σύντομα γιαγιά και το μοναδικό που εύχεται είναι η ίδια και η οικογένειά της να είναι πάντα υγιής.

Τέταρτη περίπτωση – Κλεοπάτρα

Γεννήθηκε το 1947 στην Αθήνα και ήταν η μικρότερη από τα τρία αδέρφια της οικογένειας. Είχε πολύ όμορφα και ζεστά παιδικά χρόνια τα οποία θυμάται με νοσταλγία. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και χαρακτηρίζει ξέγνοιαστα τα φοιτητικά της χρόνια. Το 1967 γνώρισε το μέλλοντα σύζυγό της στο Πανεπιστήμιο και μετά την αποφοίτησή τους παντρεύτηκαν και απέκτησαν ένα γιο. Δούλεψε στο Γενικό Λογιστήριο του κράτους, στον ΕΟΤ και σε μια ασφαλιστική εταιρεία αλλά τελικά αποφάσισε να σταματήσει κάθε είδους εργασία. Το 1980 πεθαίνει ο αδερφός της ενώ λίγα χρόνια αργότερα η μητέρα της υπόκειται εγκεφαλικό επεισόδιο το οποίο επηρεάζει τη μνήμη και την κίνησή της. Την φροντίδα της ανέλαβε η αφηγήτρια για τα επόμενα δέκα χρόνια κατά τα οποία η μητέρα της ήταν κατάκοιτη και το 1995 η τελευταία πεθαίνει. Τρία χρόνια αργότερα, το 1998, η αφηγήτρια παρουσίασε καρκίνο του μαστού, ο οποίος αποτέλεσε «κεραυνό στην αιθρία» καθώς η ζωή της κρίνεται ως πολύ καλή εκείνη την περίοδο. Η αφηγήτρια υπέστη ογκεκτομή διατηρώντας κατά αυτόν τον τρόπο το μαστό της αλλά ήταν απαραίτητο να υποβληθεί σε πολύ σκληρό πρόγραμμα χημειοθεραπειών και ακτινοβολιών. Πριν υποβληθεί στη συγκεκριμένη επέμβαση απευθύνθηκε στο

Σύλλογο Άλμα ζωής όπου βρήκε την κατάλληλη στήριξη. Δύο χρόνια αργότερα εκπαιδεύτηκε ως εθελόντρια, και έκτοτε συμμετέχει με ευχαρίστηση στις δραστηριότητες του Συλλόγου. Τώρα κάνει όνειρα για το μέλλον σχετικά με την επαγγελματική σταδιοδρομία του παιδιού της και επιθυμεί να μπορέσει να δει τις επιδιώξεις της να πραγματοποιούνται.

Πέμπτη περίπτωση - Καλλιόπη

Γεννήθηκε το 1945 στη Νέα Σμύρνη και ήταν το μοναδικό παιδί της οικογένειάς της. Η μητέρα της πέθανε σε ηλικία τριάντα τριών ετών από καρκίνο του μαστού, με μετάσταση του πνεύμονα, όταν η ίδια ήταν επτά χρόνων. Μετά από λίγα χρόνια ο πατέρας της αντιμετώπισε πρόβλημα με τη δουλειά του και μπήκε στη φυλακή για κάποια χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων η αφηγήτρια μπήκε εσωτερική σε σχολείο όπου λειτουργούσε και ως ορφανοτροφείο. Όταν ο ίδιος αποφυλακίστηκε, συνέχισε την ανατροφή της κόρης του, και καθώς δεν υπήρχε κανείς να τους φροντίζει στο σπίτι, η αφηγήτρια θυμάται τη ζωή της ανέμελη, σε ταβέρνες με φίλους, πράγμα που της άρεσε πολύ. Η ίδια τελείωσε ιδιωτική σχολή αρχιτεκτονικού σχεδίου και έμαθε ξένες γλώσσες. Μεταξύ άλλων εργάστηκε στο αντικαρκινικό νοσοκομείο Μεταξά, και σε κάποια εταιρεία ως διοικητική υπάλληλος από την οποία αναγκάστηκε να παραιτηθεί λόγω της φροντίδας των παιδιών. Παντρεύτηκε στα είκοσι οκτώ της, με αποτέλεσμα να αλλάξει η ζωή της ριζικά, και απέκτησε τρία παιδιά. Στα 39 της χρόνια εμφανίστηκε ο καρκίνος του μαστού, μερικά έτη μετά από το θάνατο του πατέρα της. Έκανε ολική μαστεκτομή, αφαίρεση ωοθηκών και χημειοθεραπείες. Μετά δραστηριοποιήθηκε στο χώρο του εθελοντισμού και ίδρυσε σε συνεργασία με την κοινωνική λειτουργό του Μεταξά τον σύλλογο Άλμα Ζωής. Τώρα ασχολείται με τον εθελοντισμό και την οικογένειά της και κάνει πάρα πολλά όνειρα για το μέλλον όπως ταξίδια, εγγόνια και άλλα πολλά.

Έκτη περίπτωση - Αγγελική

Η κ. Αγγελική γεννήθηκε σε κάποιο επαρχιακό μέρος πριν από εβδομήντα ένα έτη και ήταν το δεύτερο παιδί της οικογένειάς της η οποία είχε αποκτήσει κι ένα γιο. Στα έντεκά της χρόνια έχασε τον καρδιοπαθή πατέρα της ο οποίος ήταν και αρκετά μεγαλύτερός της ηλικιακά. Μετά από αυτό το γεγονός η μητέρα της άλλαξε συμπεριφορά τείνοντας προς τον αυταρχισμό, γεγονός καταλυτικό για την αφηγήτρια, η οποία αποφάσισε πως έπρεπε να εγκαταλείψει τη γενέθλια γη με αφορμή τις περεταίρω σπουδές. Γνώρισε το σύζυγό της στα δεκαεφτά ο οποίος τη στήριξε στην απόφασή της να δώσει εξετάσεις με σκοπό να συνεχίσει τις σπουδές της στην Αθήνα. Πράγματι πέρασε στο χημικό τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών όπου και φοίτησε παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισε λόγω της σύλληψής της σε κάποιο συλλαλητήριο. Το γεγονός αυτό στάθηκε εμπόδιο και στην εύρεση εργασίας σε κρατικούς φορείς, αλλά η λύση βρέθηκε όταν συνεργάστηκε με κάποιο Πανεπιστημιακό νοσοκομείο όπου ειδικεύτηκε στην Κλινική Χημεία κι εργάστηκε ως τη συνταξιοδότησή της. Στην ηλικία των τριάντα εννέα χρόνων η μητέρα της προσεβλήθη από καρκίνο του τραχήλου αλλά το ξεπέρασε και ο θάνατός της ήρθε από διαφορετικό αίτιο. Αργότερα ο αδερφός της παρουσίασε

καρκίνο του εντέρου με ταυτόχρονη μετάσταση στο συκώτι αλλά δε μπόρεσε να το ξεπεράσει και σε πέντε χρόνια πέθανε. Η ίδια η αφηγήτρια ανακάλυψε τον καρκίνο του μαστού στα πενήντα έξι της και χειρουργήθηκε αμέσως χωρίς ποτέ να αφήσει τη δουλειά της. Μετά από ένα δύο χρόνια γνώρισε το Σύλλογο «Άλμα Ζωής» κι εκπαιδεύτηκε ως εθελόντρια και συμμετέχει στο εθελοντικό πρόγραμμα έως σήμερα, όπου είναι συνταξιούχος και γράφει ποιήματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Οι βιογραφικές-αφηγηματικές συνεντεύξεις

1^η Συνέντευξη-Κατερίνα

Συν: Σας ακούμε λοιπόν.

Αφηγ.: Γεννήθηκα στη Σύρο, πριν από 53 χρόνια, Εε.., είμαι το τρίτο παιδί μιας οικογένειας, εε.. κορίτσια και τα τρία, εε.. και ήρθα στην Αθήνα όταν ήμουν 7 χρονών. Βιώματα έχω πάρα πολύ λίγα από το νησί. Βεβαίως επειδή έχω και πάρα πολύ λίγα βιώματα το αγαπάω και πάρα πολύ γιατί το αναζήτησα όσο μεγάλωνα τα αναζήτησα και έψαχνα να βρω εε.. από που κατάγομαι, ρίζες και τέτοια πράγματα. Ήρθα στην Αθήνα, ήμαστε μια φτωχή οικογένεια, πολύ φτωχή οικογένεια, ο πατέρας μου ήτανε μαραγκός, η μητέρα μου δε δούλευε είχαμε και μια γιαγιά στο σπίτι πέρασα, δύσκολα παιδικά χρόνια γιατί.. όχι μόνο επειδή ήμαστε φτωχοί άνθρωποι αλλά επειδή αρρώστησε ο μπαμπάς μου, με το που ήρθε στη Αθήνα σχεδόν σαν να μην το δέχτηκε ας πούμε το κλίμα κάτι τέτοιο, και ..αρρώστησε, εε.. οπότε είχε πρόβλημα με τα κόκαλά του. Και άρχισε.. η δουλειά του ήτανε βαριά δε μπορούσε να σταματήσει τη δουλειά του, ήτανε μαραγκός οικοδομές εε.. η ασθένεια ας πούμε όλο και βάραινε λόγω της βαριάς δουλειάς επιδειωνότανε η αρρώστια του, οπότε κάποια στιγμή αναγκάστηκε και η μητέρα μου να βγει να δουλέψει. Εμείς μεγαλώσαμε με τη γιαγιά ουσιαστικά. Η μαμά ήταν βέβαια πάντα κοντά μας ήτανε δυο γονείς που μας αγαπούσανε, ό,τι μπορούσαν να μας προσφέρουν, με τις φτωχές τους ας πούμε δυνατότητες μας το προσέφερανε θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι μπορεί η μαμά να μην είχε να πάρει ένα ρούχο αλλά όταν γίνονταν εκδρομές στο σχολείο, εμείς πηγαίναμε εκδρομή. Το θεωρούσε πάρα πολύ απαραίτητο να πάνε τα παιδιά εκδρομή, κι ας έπρεπε εκείνη να σπερηνθεί κάτι να αγοράσει. Εεε ήταν μια καλή μαμά και ένας καλός μπαμπάς, κυρίως η μαμά, ήτανε είχαμε γυναικοκρατία στην οικογένεια υπήρχε μητριαρχική οικογένεια. Συνήθως συνηθίζεται αυτό στα νησιά, ειδικά των Κυκλάδων που είμαι εγώ εεε και 'μεις είχαμε τη μαμά, το μπαμπά δεν τον πολυξέραμε δηλαδή δεν ασχολιόταν πολύ ο μπαμπάς μαζί μας, με τη μαμά μεγαλώναμε. Ε, μεγαλώσαμε, βγάλαμε το γυμνάσιο, βγάλαμε το λύκειο δεν μπορούσαμε δεν είχαμε τότε να μορφωθούμε, ήτανε δύσκολοι οι καιροί έπρεπε να εργαστούμε η μαμά δε μπορούσε άλλο να.. ξέρεις να συνεισφέρει στα έξοδά μας και αυτά, εε.. ο μπαμπάς συνέχεια επιδειωνότανε η ασθένειά του συνέχεια στα νοσοκομεία, είχα γυρίσει όλα τα νοσοκομεία του λεκανοπεδίου ε, και 'μεις σιγά σιγά μπήκαμε στον επαγγελματικό βίο ας πούμε. Εε.. από κει και πέρα μπορούμε να πούμε ότι η ζωή μου ήταν αρκετά ελεύθερη, δηλαδή έζησα μια πολύ ελεύθερη ζωή ας είχα τη μαμά η οποία γκρίνιαζε και που πας και γιατί αργείς να γυρίσεις τα γνωστά που έχετε και σεις τώρα, εε.. όμως παρ' όλ' αυτά ήμουν ένα άτομο που ήμουν πολύ έτσι ανοιχτή, εε.. έκανα πολλές φιλίες, πολύ εύκολα φιλίες είχα ανθρώπους που μ' αγαπούσανε μέσα στις παρέες μου εε.. ανοιχτόκαρδος άνθρωπος γενικά, ομιλητική, εκφραστική πολύ και τα λοιπά. εν αντιθέσει με τις άλλες δύο μου τις αδερφές οι οποίες η μία το 'παίξε η μεγάλη πολύ σοβαρή ας πούμε.. να η μεγάλη, η μεσαία γιατί εγώ ήμουνα η μικρότερη, η δε μεσαία ήταν λιγάκι και είναι ακόμα κάπως κλειστός χαρακτήρας, έτσι παρεξηγεί αν της πει κάτι.. εγώ ήμουν πιο αλέγγρα ας πούμε. Εε.. τώρα από κει και πέρα.. ντάξει άλλαξα κάποιες δουλειές στη ζωή μου, όπου πήγαινα στη ζωή μου, στις δουλειές μου με αγαπούσανε γιατί ήμουνα ένα παιδί φιλότιμο, εργατικό έλεγα όλα εδω στην πλάτη μου όλα εδω, ό,τι έχετε και δεν έχετε, εδω. Λάθος αυτό, πολύ μεγάλο λάθος μου το ανακάλυψα αργότερα, όταν αρρώστησα. Εε.. δηλαδή δεν έφυγα από δουλειά τσακωμένη. Απλά είχα ας πούμε ανήσυχο πνεύμα και βαριόμουνα, καθόμουνα 2-3 χρόνια σε μια δουλειά μετά κάτι δε μου άρεσε, ένιωθα φορτωμένη πράγμα που εγώ το είχα προκαλέσει το φόρτωμα γιατί αν έλεγα από την αρχή όχι, τελείωσε δε μου φταίγανε οι άνθρωποι εγώ έφταιγα που ήμουνα ανοιχτή σε όλα ας πούμε. Εε.. και έφευγα πήγαινα αλλού και πήγαινα, άλλαξα πάρα πολλές δουλειές στη ζωή μου και άλλαξα και πολλούς συντρόφους στη ζωή μου. Εε.. δεν είχα πρόβλημα στο να δυσκολευτώ να χωρίσω από κάποιον, δηλαδή, έκανα μια σχέση, έβλεπα ότι η σχέση κάπου στράβωνε, εε.. έκανα κάποιες προσπάθειες να την ισιώσω, δεν ίσιωνε; Αντίο σας! Δεν καθόμουνα να βασανίζομαι, δεν καθόμουνα να μοζοχίζομαι όσο και ερωτευμένη να 'μουνα όσο και νααα ξέρω 'γω δε μπορούσα εγώ αυτά τα πάθη και τα έτσι και τα αλλιώς ήταν μακριά από 'μένα. Ήμουν πάντα ξεκάθαρη και ήθελα να έχω ξεκάθαρες σχέσεις και ξεκάθαρες κουβέντες με τους γύρω μου είτε ήτανε φίλος είτε ήτανε φίλη είτε ήτανε οι γονείς μου.. 'ντάξει με τους γονείς μου τώρα δε λέγαμε και πολλά πολλά δεν είναι όπως είναι τώρα που τα παιδιά μιλάνε στους γονείς. Εγώ αν έλεγα στη μαμά μου ας πούμε ότι έχω αλλάξει Χ, παραδείγματος χάριν 5 συντρόφους ας πούμε θα έπεφτε να αυτοκτονήσει ας πούμε..

Συν: (Γέλια)

Αφηγ.: ..δε θα το δεχότανε με καμία δύναμη αυτό. Αλλά είχα αρχές από την οικογένειά μου, δηλαδή σεβόμουνα τον εαυτό μου και δεν άφηνα να με καταπατάει ο άλλος, γι' αυτό και μου ήταν πολύ εύκολο να χωρίσω αν δε μου άρεσε κάτι. Και μου ήταν και εξίσου πολύ εύκολο να ξαναερωτευτώ πάλι. Αφού περνούσε κάποιο διάστημα το ξεπερνούσα εφόσον το ε χώνευα μέσα μου τελείωσε, και ήμουνα έτοιμη και ξανά προς τη δόξα τραβά.. έτσι; Λοιπόν, μέχρι που γνώρισα τον άντρα μου. Τον άντρα μου το γνώρισα σε ένα ωτοστόπ. Ήμουνα με μία φίλη, λεφτά δεν είχαμε, ήμαστε πάντα ξέμπαρκες, οι δουλειές που κάναμε ήταν με.. με πολύ λίγα χρήματα, εε.. και εμείς κάναμε ωτοστόπ για να πηγαίνουμε τις διακοπές μας, τις εκδρομούλες μας, άλλοτε πηγαίναμε με όλη την παρέα και χωριζόμαστε ε, ξέρω 'γω δυο αγόρια με δυο κορίτσια, ένα αγόρι με ένα κορίτσι.. ε, όταν εκείνη τη χρονιά θέλαμε να κάνουμε.. να πάμε στη Ζάκυνθ.. στη.. όχι στη Ζάκυνθο, ψέματα στη Σκιάθο. Εε.. για να πας στη Σκιάθο έπρεπε να πας στον Άγιο Κωνσταντίνο, οπότε με ωτοστόπ μέχρι τον Άγιο Κωτα... Κωνσταντίνο, αφού γυρίσαμε από τη Σκιάθο με ωτοστόπ πάλι από τον Άγιο Κωνσταντίνο για Αθήνα ..

Συν.: (Γέλια)

Αφηγ.: ...όπου εκεί γνώρισα τον άντρα μου.. Μία επιπόλαιη τελείως μα επιπόλαιη τελείως γνωριμία. Τότε εργαζόμουνα σε ένα δικηγορικό γραφείο, στο κέντρο της Αθήνας (καθαρίζει το λαμό της) και πάρα πολύ κοντά μου ήταν τα φροντιστήρια του Κουτουμάνου, εσείς δεν τα ξέρετε είσατε πολύ μικρές... Αφού χωρίσαμε, μας φέρανε ας πούμε γιατί ήταν αυτός και ένας φίλος του και 'γω με τη φίλη μου. Δεν ανταλλάξαμε ούτε τηλεφωνα, ούτε που μένεις ούτε... τίποτα! Λέμε πάμε αύριο για μπάνιο; Πάμε! Αυτό ήτανε. Βέβαια εγώ είχα κάνει την επιλογή μου και εκείνος είχε κάνει τη δική του. Έτσι; Εε.., γιατί όταν είδα ότι οδηγούσε εκείνος το αυτοκίνητο είπα στη φίλη μου να κάτσω εγώ μπροστά; Και λέει και δεν κάθεται; Κανένα πρόβλημα! Ήμαστε κι οι δύο ξέμπαρκες, δεν είχαμε ας πούμε εκείνη την εποχή κάποια σχέση. Εε.. και δώσαμε ραντεβού στο φροντιστήριο, του Κουτουμάνου, στα σκαλάκια Ζωοδόχου πηγής και Ακαδημίας γωνία. Αν ένας δεν ερχόταν, τελείωσε! Θα

είχαμε χαθεί! Πήγαμε όμως και οι δύο. Και έτσι ξεκίνησε τέλος πάντων μια σχέση, κράτησε ενάμιση χρόνο η σχέση, τρελός έρωτας... με προβλήματα οικονομικής φύσεως εκ μέρους του, έχασε τη δουλειά του, άλλαξε δουλειά σε αυτό το διάστημα.. αλλά εν πάσει περιπτώσει δε μας πτόησε τίποτα εμάς, προχωρήσαμε, παντρευτήκαμε κάναμε ένα γιο.. ο οποίος τώρα μας έχει κάνει και παππούδες..

Συν.: Αα! Μπράβο! Συγχαρητήρια..

Αφηγ.: ..είναι 29 χρονών, έχουμε ένα εγγονάκι που είναι 10 μηνών και περιμένουμε και ένα δεύτερο. Η ζωή βέβαια δεν ήταν εύκολη μετά το γάμο. Ήταν πάρα πολύ δύσκολη.. Γιατί πάλι το οικονομικό, ένα το οικονομικό. Αυτό όμως ήταν και το κυριότερο γιατί...λένε ας πούμε ότι άμα αγαπά.. άμα αγαπιέσαι με τον άλλο πάει στην άκρη το οικονομικό, δεν είναι έτσι κορίτσια, αυτά είναι ρομαντικά πράγματα. Όταν έρχεσαι σε αδιέξοδο το να μην έχεις ας πούμε λεφτά να πληρώσεις το λογαριασμό του.. του φωτός ας πούμε ή του τηλεφώνου, που δεν είχα εγώ τηλέφωνο τον πρώτο καιρό, ούτε τηλεόραση δεν είχα, γιατί εδώ πρέπει να πω ότι παντρευτήκα και ήμουν και λίγο έγκυος.(Γέλια).

Συν.: (Γέλια).

Αφηγ.: Ναι ήμουν λιγάκι έγκυος γιατί είχα πει ότι...σε αυτόν τον άνθρωπο ότι ξέρεις κάτι; Επειδή στο παρελθόν έχω κάνει μία έκτρωση και μία αποβολή ζέε.. πρόσεχε να μη μείνω έγκυος γιατί εγώ δε ξαναρίχνω παιδί ας πούμε, φοβάμαι γυναίκα είμαι δεν ξέρεις τι μπορεί να συμβεί.. λοιπόν είχα πάθει αυτές τις δύο ιστορίες στη ζωή μου και φοβόμουν. Ε, και τέλος πάντων κάπως προέκυψε ούτε και κείνος έφταιγε ούτε και 'γω και οι δυο μαζί, τέλος πάντων σε μια στιγμή χαράς και ευτυχίας και ξέρω 'γω ξεχαστήκαμε, να το μορό οπότε παντρευτήκαμε πριν την ώρα μας, δηλαδή θέλαμε να παντρευτούμε σε δυο χρόνια, είχαμε βάλει ένα πλάνο ας πούμε για να ξεχρεώσει εκείνος που είχε κάποια χρέη μεγάλα, να ετοιμαστώ και 'γω σιγά σιγά ε, αλλά τα δυο χρόνια γίνανε δυο μήνες και στους δυο μήνες εγώ παντρευτήκα. Αλλά ήμαστε ενάμιση χρόνο μαζί ήδη ας πούμε. Εε.., αρχίσανε λοιπόν οι δυσκολίες και γιατί λέω το οικονομικό, γιατί. Το οικονομικό δεν μ' αφ.. δε μας άφηνε να βγούμε έξω, να πάμε μία εκδρομή που πριν παντρευτούμε ήμαστε κάθε Σαββατοκύριακο δεν υπήρχε περίπτωση να κάτσουμε μέσα, πηγαίναμε εκδρομές και κάθε βράδυ βγαίναμε έξω ασφαλώς. Δεν ξέρω αν είναι περιττά αυτά που λέω..

Συν.: Όχι.

Αφηγ.: Όχι. Ξαφνικά λοιπόν εγώ κλείστηκα. Έφυγα από το σπίτι μου από τη γειτονιά που είχα μεγαλώσει και πήγα στους Αμπελοκήπους σε μια άγνωστη γειτονιά, σε ένα διαμέρισμα που εγώ ήμουν σε μονοκατοικία και έβγαίνα και έλεγα είκοσι πέντε καλημέρες κάθε μέρα και ξαφνικά... ζέε.. φεύγω νιόπαντη, φτωχιά στην αρχή πήγα να ευτυχώς πήγα να και στη δουλειά μέχρι που έγινα εφτά μηνών, κατέβαινα στη δουλειά, εε.. κλεισμένη μέσα σε ένα διαμέρισμα να μη ξέρω κανέναν, είχα κάνει μια γνωριμία με τη διπλανή μου και πήγα να λιγάκι ξέρεις να περάσει η ώρα μου για λίγο καφέ να δω λίγη τηλεόραση γιατί δεν υπήρχαν λεφτά για τηλεόραση, δεν υπήρχαν λεφτά για πλυντήριο ρούχων, κάθε Κυριακή πήγα να στη μαμά και μου 'πλενε τα ρούχα...εκείνος είχε αναγκαστεί να γίνει ταξίτζης για να ανταπεξέλθουμε γιατί είχε χάσει τη δουλειά του εε.. αλλά εντάξει, υπήρχε αγάπη...υπήρχε αγάπη και κάθε φορά που.. συνέβαινε κάτι και θα ή στεναχωριόμαστε ή θα τσακωνόμαστε ή...ξέρω 'γω τα βρίσκαμε γιατί υπήρχε αγάπη, κάναμε έρωτα βρισκόμασταν πάλι ο ένας δίπλα στον άλλο και ξεκινούσαμε πάλι με καινούρια.... όνειρα....;Με καινούριες ελπίδες; Ότι όλα θα φτιάξουν όλα θα γίνουν όλα αυτά, όμως ήταν πάρα πολύ να το πιστέψεις ότι όλα θα γίνονταν και όλα θα φτιάχνανε. Ήταν πάρα πολύ δύσκολο. Γιατί.. δεν είχαμε από πουθενά βοήθεια, να πεις ας πούμε ότι είχαμε και έναν.. κάποιον στην επαρχία και μας έστειλε που λέει ο λόγος δυο πράγματα, δυο τρόφιμα όπως έχουνα πάρα πολλοί ή ότι είχαμε τους γονείς μας που θα μπορούσαν.. θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν οικονομικά. Δεν.. δηλαδή ήμασταν μόνοι μας, τελειώς μόνοι μας. Όταν δε εγώ σταμάτησα να δουλεύω όταν ήμουν εφτά μηνών έγκυος πλέον, ήταν ακόμα πιο δύσκολα τα πράγματα γιατί έλειψε...εε.. ένα μεγ...ένα μεγ...λείψανε τότε δύομιση χιλιάδες που ήταν το ενοικίο μας, δύομιση χιλιάδες δραχμές, που ήταν το ενοικίο μας. Δεν ήμουν στο ΙΚΑ δεν έμπαινα στο ΙΚΑ για να παίρνω πιο πολλά χρήματα οπότε δε με κάλυπτε.. το.. τους μήνες της εγκυμοσύνης ας πούμε.. το ΙΚΑ για να πληρώνομαι και αυτά, εε.. και.. το.. πρόβλημα με μένα άρχισε.. είχα πάρα πολύ μεγάλο πρόβλημα γιατί ήμουν κλεισμένη ένας άνθρωπος ζωηρός, ένας άνθρωπος ζωντανός, με φιλίες με με με, ξαφνικά ήμουν κλεισμένη και δε μπορούσα να κάνω κάτι άλλο. Πολλές προστριβές και αφού γεννήθηκε το παιδί.. εε.. πολλές προστριβές πολλοί τσακωμοί, μια έφευγε.. μια γύρναγε.. μια κατέβασέ μου τα ρούχα μου να φύγω.. δεν αντέχω άλλο.. εε.. υπήρχαν πάρα πολλές τέτοιες φάσεις, εε.. ζήλευε πάρα πολύ, πάρα πολύ με ζήλευε, χωρίς να του δίνω εγώ αφορμές, χωρίς τίποτα, ε, τέλος πάντων ο άνθρωπος ζήλευε τι να κάνουμε τώρα, ζήλευε, ε γιατί.. ίσως.. του έδινα αφορμές ποιε.. τι αφορμές ότι.. με έβλεπε ότι πνίγομαι μέσα στο σπίτι, ότι ήθελα να βγω, ότι ήθελα κάτι να κάνω και δε μπορούσα.. και λόγω οικονομικών.. και λόγω οικονομικών, ήθελα να βγω να δουλέψω και δεν είχα άνθρωπο να μου κρατήσει το παιδί, δε μπορούσα να μη δουλεύω ήταν πάρα πολύ βαρύ για μένα το να μη δουλεύω, ασήκωτο μιλάμε. Είχα μάθει να έχω τα λεφτά άρχισα να...δώσε μου τόσα, δώσε μου τόσα.. δωσ...τα χάλιασες; Και που τ...; Ντάξει δεν ήταν άνθρωπος τσιγκούνης αλλά επειδή δεν είχαμε λεφτά, μετρούσαμε ας πούμε...ξέρεις. Είχαμε θυμάμαι.. πέντε έξι κουτάκια.. και είχαμε ένα κουτάκι για να βάζουμε για το.. για το ρεύμα, ένα κουτάκι για το.. τηλέφωνο δεν είχαμε τότε, εε.. για τα ψώνια, ένα κουτάκι ξέρω 'γω.. και προσπαθούσαμε έτσι να μαζεύουμε από τα χρήματα που μου έδινε εκείνος, από τη δουλειά του, εε.. να μαζεύω για να έχω τέλος του μήνα, να.. να ανταπεξέλθω στις υποχρεώσεις μου ας πούμε. Δεν ήθελε.. μου δίνανε ρούχα για το παιδί, φίλες μου ας πούμε και δεν τα ήθελε γιατί ήταν.. είχε και την περηφάνια να μη βάλει δεύτερο ρούχο το παιδί. Είχαμε και αυτό. Δεν είχα λιγ.. του είχα λιγοστά ρουχαλάκια, δε μπορούσα έτσι να.. δεν είχα ούτε καν αυτή την άνεση ρε παιδί μου! Εε.. τέλος πάντων έφτασε το παιδί δύομιση χρονών και πήγαμε να μείνουμε με τους γονείς μου...Διότι δε μπορούσαμε πλέον να πληρώνουμε το ενοίκιο, εε... μας έκανε μια αύξηση τέλος πάντων, δε μπορούσαμε να ανταπεξέλθουμε και λέει η μητέρα μου.. είναι ένα σπίτι μεγάλο, έξι δωμάτιο, ελάτε να μείνετε εδώ, μαμά, παμπιάς, και γιαγιά. Όλοι βέβαια συνταξιούχοι και οι τρεις δε δούλευε κανένας πλέον. Εε.. εκεί ήταν και αυτό ένα μεγάλο λάθος που έκανα στη ζωή μου που πήγα να μείνω μαζί τους...με την προϋπόθεση ότι θα γλιτώσω το ενοίκιο- το σπίτι είναι μεγάλο θα 'χω το δωμάτιό μου, το δωμάτιό του το παιδί, το δωμάτιό τους οι γονείς, η γιαγιά το δικό της το δωμάτιο και θα 'χαμε κοινόχρηστους τα μπάνια.. το μπάνιο ένα μπάνιο, ένα.. την κουζίνα. Ε ήταν λάθος μεγάλο, πολύ μεγάλο λάθος, κουράστηκα πααάρα πολύ. Από πάρα πολλές απόψεις. Φορτώθηκα πάρα πολλές ευθύνες.. και των γονιών μου τις ευθύνες γιατί και ο άντρας μου ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος ήθελε εγώ να μαγειρεύω, εγώ να πλένω τα πιάτα, εγώ να καθαρίζω το σπίτι.. είχε κάποια μίζερια έτσι με την καθαριότητα ιδιαίτερη, παρμένη από τη μάνα του και τις αδερφές του, εε.. παράλληλα το παιδάκι μεγάλωνε και του κάνανε όλοι τα χατίρια, οι

παπουδες. Εγώ έπρεπε.. ενώ το είχα μάθει σε κάποια πράγματα.. εε.. το παιδί άρχισε να μου φεύγει, να χάνω τον έλεγχο, εε.. η γιαγιά δεν άκουγε και το παιδί θύμωνε πάρα πολύ γιατί μιλάγε στη γιαγιά και η γιαγιά δεν άκουγε και το παιδί θύμωνε και εκνευριζότανε. Γινότανε ένα μπάχαλο τέλος πάντων, βέβαια μπόρεσα και δούλεψα γιατί το άφηνα στη μαμά μου και.. βρήκα 'γω για να δουλέψω κάνα χρόνο και τέλος πάντων δε θυμάμαι πόσο άλλο. Και μετά είδα ότι δε με παίρνει άλλο και σηκώθηκα πάλι και ξανάφυγα.. Και ξαναπήγα πάλι Αμπελοκίπους διότι είχε ένα σπίτι η κουνιάδα μου και μας το έδινε με φτηνό ενοίκιο, είχε φτάσει πλέον 7.000 το ενοίκιο... Και εγώ έκανα δουλειές του ποδαριού, δηλαδή είχα μια μηχανή και αναλάμβανα.. να γράφω εργασίες.. φοιτητών.. ζέε.. τέτοιες ψιλο..δουλειές ας πούμε γιατί πάλι ήμουνα μόνη μου και πάλι δε μπορούσα να δουλέψω. Μη στα πολυλογώ.. κάποια στιγμή.. αποφασίσαμε να πάρουμε ένα δάνειο από την τράπεζα για να χτίσουμε ένα σπίτι, στο πατρικό μου από πάνω. Εε.. πήραμε το δάνειο από τη τράπεζα, έγινε το σπίτι και όσο.. γιατί ήταν και μπήκαμε μέσα για να μπορέσουμε και να... να.. μπορέσω να βρω μια δουλειά, το παιδί είχε μεγαλώσει, βρήκα μια δουλειά πάρα πολύ καλή δουλειά, έκατσα τέσσερα χρόνια σε αυτή τη δουλειά. Εε.. αρχίσαμε να μη βλέπομαστε πολύ με τον άντρα μου. Γιατί. Εγώ ήμουνα πάντα πρωινή. Έφευγα εξίμιση η ώρα από το σπίτι μου και γύρναγα πέντε η ώρα το απόγευμα, πεντέμιση. Εκείνος ήτανε ταξιτζής ακόμα. Δούλευε μία πρωί μία απόγευμα, το παιδί μόνο του... Ήταν εφτά χρονών, θυμάμαι, πήγαινα στη δουλειά, εγώ στο Κορωπί ήτανε η δουλειά μου.. πήγαινα στο Κορ.. στο Κορωπί τον έπαιρνα τηλέφωνο να το ξυπνήσω, να σηκωθεί, να ετοιμαστεί, να πει το γάλα του, να φάει το ψωμάκι του και να πάει στο σχολείο. Ο μαμπάς ή θα δούλευε εκείνη την ώρα ή θα κοιμόταν γιατί δούλευε νύχτα ας πούμε και είχε έρθει τέσσερις η ώρα το πρωί και δούλευε. Εε.. εκεί χάσαμε πολλά πράγματα μ' αυτόν τον τρόπο ζωής, πάρα πολλά πράγματα, χάσαμε εε.. την επαφή μας, το παιδί αγρίεψε. Εγώ έγινα ακόμα πιο χειρότερη γιατί μια μεν δούλευα τώρα αλλά πάλι ήμουνα κλεισμένη γιατί δε μπορούσα να πάω πουθενά, να μεν είχα περισσότερα χρήματα γιατί πλήρωνα και το δάνειο αλλά δε μπορούσα πάλι να πάω πουθενά. Να πάω μια εκδρομή, να πάω.. με δυο φίλες έξω, να πάω.. σ' ένα θέατρο, δεν υπήρχε περίπτωση δηλαδή οικονομικά να μπορέσω να το κάνω. Οπότε όλο και έσφιγγε ο κλοιός, έσφιγγε ο κλοιός, έσφιγγε ο κλοιός ήμουνα και άνθρωπος όμως που έτρεχα και για όλους δηλαδή δε μου 'φταναν τα δικά μου.. επωμιζόμουναι και όλου του κόσμου τα προβλήματα. Στη.. στα πεθερικά μου, στη μάνα μου, στις αδερφές μου, στις φίλες μου.. δηλαδή όπου υπήρχε ανάγκη εγώ ήμουνα εκεί. Τελείωσε! Δεν υπήρχε περίπτωση να μην είμαι! Εε.. και δεν ανεχόμουναι και πάρα πολλά πράγματα. Και από...την οικογενειακή κατάσταση έτσι όπως είχε εξελιχθεί. Δηλαδή δεν τολμούσα να πω θέλω να πάω ένα θέατρο, δεν τολμούσα να πω και αυτό με πείραζε πάρα πολύ. Εκ των υστέρων.. αν το είχα πει.. ε όπως είπε ο άνθρωπος.. γιατί να μην πας ας πούμε, εγώ δεν πάω στο θέατρο, αλλά πήγαινε εσύ με μία φίλη, γιατί δεν το είπες ποτέ. Εγώ πάλι δεν το έλεγα για να μην πει ότι εδώ τρομάζουμε να τα βγάλουμε πέρα και αυτή μου θέλει θέατρο ας πούμε! Και.. δηλαδή δε μιλούσαμε και οι δυο, δεν ανοιγόμαστε και οι δυο να πούμε τα θέλω μας...Ναι μεν όπως είπαμε τσακωνόμαστε τα ξαναβρίσκαμε μετά γιατί αγαπιόμαστε υπήρχε κάτι βαθύ μεταξύ μας και τα λουιά. Αλλά.. δε λέγαμε τα θέλω μας, κανέναν από τους δυο. Εε.. ώσπου.. έγινε ένας χοντρός τσακωμός μια φορά.. Ήθελε να.. είχαν πεθάνει οι γονείς του, μόνο η μητέρα του ζούσε είχε πεθάνει ο πατέρας του και η θεία του-κάτι σα γιαγιά ας πούμε όπως είχαμε εμείς τη γιαγιά. Είχαν πεθάνει και οι δικοί μου όλοι, είχε μείνει μόνο μία γιαγιά, η μάνα μου.. εε.. και η μάνα του. Είχαν μείνει οι δυο γιαγιάδες. Εε.. προβλήματα οι δυο γριές γυναίκες ωστόσο δεν ήμουν η μόνη κόρη έτσι; Και η πεθερά μου είχε άλλες δυο κόρες, και η μάνα μου είχε άλλες δυο κόρες, οι οποίες όμως καμία δεν ήθελε να επωμιστεί τις γιαγιάδες. Ο δικός μου ο οποίος είχε.. μεγάλη αδυναμία στους γέροντες ανθρώπους, και στους δικούς μου και στους δικούς του, το 'παιρνε βαρέως εε.. και κάποια στιγμή μου ζήτησε να έχω τη μητέρα του. Του λέω άμα έχουμε τη μητέρα σου θα έχουμε και τη μητέρα μου. Κανένα πρόβλημα! Ωραία! Θα βάλεις του λέω και μια ταμπέλα απ' έξω εδώ το καλό γηροκομείο..

Συν:.. (Γέλια)

Αφηγ:..εγώ θα φύγω και κάτσε εσύ να βγω εγώ να δουλεύω το ταξί και κάτσε εσύ να τους έχεις, εγώ δεν μπορώ. Έγινε τρικύβερτος καβγάς, όπως καταλαβαίνετε. Ε.. μέσα σ' όλα του 'ρθε.. γιατί οι άντρες επηρεάζονται πολύ από τους φίλους τους, είχαν λοιπόν οι φίλοι του ένα σκα.. ε.. σκάφος και πηγαίνανε και ψαρεύουνε και αυτά, να πάρει και ο δικός μου, βρε κάτσε καλά, βρε χρωστάμε.. βρε το σκάφος μας μάρανε, όχι θέλω σκάφος θέλω σκάφος θέλω σκάφος, πήρε σκάφος. Του λέω και 'γω θα πάρεις τη μανούλα σου, θα μπει στο σκάφος και θα μείνετε κει και μένα παράτα με ήσυχη. Τέλος πάντων πάρα πολύ μεγάλη στεναχώρια είχα πάρει με αυτό το σκάφος και με χίλια άλλα δυο τέλος πάντων. Ήτανε και...πως το λένε...κομματικοποιημένος και έτρεχε για το κόμμα, και αφισοκολλήσεις, και νύχτα, και να μη δουλεύει, και 'γω να περιμένω το μεροκάταμο και κείνος να τρέχει στο κουκούε, να κολλάει αφίσες. Και να μου λέει.. και να μου λέει ξέρεις κάτι δεν είχε δουλειά απόψε.. καντηλάκια ήμαστε όλοι. Και αυτός έτρεχε εκ των υστέρων έμαθα ας πούμε και κόλλαγε αφίσες όλη νύχτα γι' αυτό δεν είχε δουλειά. Και τα χρέη να τρέχουνε.. έτσι; Λοιπόν και να μου θέλει να μου κολλή.. να μου.. να μου φορτώσει και τους δυο γέροντες,, τις δυο γριές που 'χανε μείνει. Σ' ένα σπίτι που έπρεπε εγώ να δώσω το δωμάτιό μου, και να κοιμάμαι εγώ στο σαλόνι, για να κοιμούνται οι δυο γιαγιάδες ας πούμε.. για να μη βγάλω το παιδί από το δωμάτιό του, έτσι; Εκτός αυτού.. εε.. εγώ δεν ήμουνα πο καλά μέσα μου γιατί νοσταλγούσα τις παλιές εποχές που ήμουνα ελεύθερη, που είχα τους φίλους μου, όποτε ήθελα, τους έβλεπα, όποτε δεν ήθελα δεν τους έβλεπα, που πήγαινα τις εκδρομές μου, τα πάρτι μου, τα θεατρά μου, νοσταλγούσα πάρα πολύ την εκείνη εποχή. Νοσταλγούσα πάρα πολύ μία εποχή που είχα πάει διακοπές στη Σύρο, μεγάλη πια πριν γνωρίσω τον άντρα μου, είχα κάνει και μία σχέση τότε.. η οποία ήτανε μία απραγματοποίητη σχέση, η οποία μου είχε μείνει μέσα δω στο μυαλό μου συνέχεια, οπότε όπως καταλαβαίνετε με τις δυσκολίες της ζωής ερχόταν αυτή.. η σχέση στο μυαλό μου και έλεγα.. αν είχα μείνει μ' εκείνον μήπως ήμουνα καλύτερα και δεν τράβαγα αυτά που τραβάω τώρα; Νοσταλγούσα, ήθελα να τον δω, ήθελα να επικοινωνήσω, κάνα δυο φορές είχα επικοινωνήσει μαζί του μετά αισθανόμουναι ενοχές... (πλατάγισμα γλώσσας). Ξέρεις τέτοια πράγματα.. που 'ντάξει για σας είναι λιγάκι δύσκολο να τα.. καταλάβετε γιατί είσατε πολύ μικρές κοπελίτσες, αλλά πέρασα και τέτοιες καταστάσεις ας πούμε, και τέτοιες πιέσεις. Ώσπου μια μέρα.. βρίσκω κάτι στο στήθος μου...Μπα, τι 'ναι αυτό; Έβαζα εκείνη την ώρα αποσμητικό στο μπάνιο, κάτι φούσκωνε εκεί στο στήθος, τι 'ναι αυτό τι 'ναι αυτό, παίρνω τηλεφωνο την κουνιάδα μου της λέω.. κλείσε ραντεβού με το.. Δημήτρι, ο Δημήτρις ήταν ένας.. ο κουμπάρος της χειρουργός, αήριο κιόλας γιατί έχω βγάλει κάτι στο στήθος μου και θέλω να με δει. Εντάξει; Εντάξει! Το λέω στον άντρα μου, ρε Νίκο...Το είχες δει εσύ αυτό το πράγμα; Όχι. Που στο καλό ήταν και δεν το είχαμε δει; Ήμαστε νέο ζευγάρι ακόμα, κάναμε συχνά έρωτα, δεν είναι όπως τώρα που κάνουμε μια φορά στο μήνα! Κάναμε πιο συχνά έρωτα! Και αυτό τώρα το λέω το μια φορά το μήνα γιατί είμαι.. έχω πρόβλημα εγώ.. παθολογικό πλέον με όλα αυτά που πέρασα...και.. 'ντάξει το αποφεύγω λιγάκι έχω πρόβλημα εκεί πέρα, έχω κάποιο πρόβλημα, τέλος

πάντων και ψυχολογικό λιγάκι... Πήγα.. ο γιατρός μου είπε ότι.. δεν ήταν χειρουργός μαστού, άλλο λάθος αυτό να μην πάω σε χειρουργό μαστού κατευθείαν, πήγα σ' ένα γενικό χειρουργό, φίλος.. εε.. εξετάσεις ιστορίες σε μία βδομάδα είχα μπει στο νοσοκομείο και είχε αφαιρεθεί ο όγκος. Δεν ήξερα όμως ότι είναι καρκίνος. Δε μου το είχε πει κανείς! Και κείνος μου είχε πει κάποιες κύστες είναι, θα τις βγάλουμε.. και όλα καλά! Ε, λέω, ε θα βγάλεις και το.. και το στήθος, θα αφαιρέσεις και το στήθος; Όχι δε χρειάζεται, είναι κύστες. 'Ντάξει ήταν δύο, δύο. Οι.. εξετάσεις που έκανα, ήταν όλες αρνητικές οπότε και κείνος δεν είχε την εμπειρία ενός ε χειρουργού μαστού, έτσι; Η μαστογραφία δεν έδειχνε τίποτα, εε.. οι εξετάσεις αίματος δε δείχνανε τίποτα, το υπέρηχο δεν έδειχνε τίποτα, όλα καλά, σου λέει κυστούλες είναι, θα τις βγάλουμε να ξεμπερδεύουμε. Έλα όμως που δεν ήταν κυστούλεες! Και στο.. στη βιοψία πάνω την ταχεία πάνω στην εγχείρηση βγήκε ότι ήταν καρκίνος.. Εκείνος όμως επειδή μου είχε υποσχεθεί ότι δε θα αφαιρέσει το στήθος δεν το αφαίρεσε το στήθος, απλά καθάρισε όσο μπορούσε έκοψε σχεδόν το μισό.. και καθάρισε όσο μπορούσε και τους είπε μην της το λέτε ακόμα, να περάσει το Πάσχα και μετά να της το πείτε διότι πρέπει να πάει να βγάλει και το υπόλοιπο.. αλλά για ψυχολογικούς λόγους επειδή δεν της είχα πει ότι θα αφαιρέσουνε.. το στήθος δε μπορώ να ξυπνήσει χωρίς στήθος.. Και δε μου το λένε.. Και περίμενα εγώ τη βιοψία, περίμενα εγώ τη βιοψία, ούτε καν είχε πάει το μυαλό μου ότι μπορεί να είναι καρκίνος, παρ' ότι έχω θεία με καρκίνο, που είχε καρκίνο, και στα δύο στήθη είχε κάνει αφαίρεση και στα δύο στήθη πριν από τριάντα χρόνια.. παρ' ότι είχα γνωστές στη γειτονιά που είχαν κάνει αφαίρεση μαστού.. Δεν πήγε καθόλου το μυαλό μου ότι μπορεί εγώ να έχω καρκίνο, κάπου εγώ το είχα διαγράψει από το μυαλό μου ότι μπορεί εγώ να πάθω καρκίνο του μαστού. Μη στα πολυλογά κάποια στιγμή.. εε.. όταν εγώ επέμεινα μα τι θα γίνει αυτή η βιοψία, ακόμα και ακόμα; Πρέπει να πάρω τηλέφωνο εγώ να δω γιατί αργεί αυτή η βιοψία τόσο πολύ. Και, μου λέει η κουνιάδα μου.. θα πάω εγώ να την πάρω, μη σε νοιάζει! Τη φέρνει η κουνιάδα μου, τη διαβάζω εγώ.. αδένωμα έλεγε.. 'ντάξει. Και δε μου το λένε ακόμα! Παραμονές Πάσχα. Φεύγουμε πάμε.. στο χωριό του άντρα μου, στον Πύργο να κάνουμε Πάσχα.. Δε μου λένε τίποτα, εγώ μες στην τρελή χαρά, αφού δεν είχα τίποτα! 'Ντάξει είχε αφαιρεθεί το μισό στήθος, και τι έγινε; Υπήρχαν ένθετα να το προσθέσω ή μπορούσα να κα.. μπορούσα να κάνω αργότερα μια πλαστική, εντάξει. Ούτε καν πήγε στο.. σου λέω το μυαλό μου. Ε.. κάποια στιγμή λοιπόν μετά το Πάσχα.. μου το είπανεε. Εκεί θυμώσα πάρα πολύ, μα πάρα πολύ. Δεν είχα θυμώσει για τίποτα στη ζωή μου τόσο πολύ. Με ποιο δικαίωμα, ο άντρας μου, οι αδελφές μου, οι κουνιάδες μου, οι φίλες μου, με ποιο δικαίωμα μου το κρύψανε, τους έδειξα εγώ.. ότι φοβόμουν; Δεν τους είχα δείξει τίποτα! Εγώ είχα πει ότι είναι να βγει.. να ξεμπερδεύουμε εγώ να ζήσω θέλω! Δε θέλω τίποτα! Κύστες είναι; Να βγούνε! Οτι άλλο είναι, να βγει! Έδειξα εγώ καμία αδυναμία; Ποιος ο λόγος να μου κάνετε αυτό το πράγμα; Τους πήρε ο διάβολος και τους σήκωσε! Τους είπα: 'Έχετε υπ' όψιν σας ότι εάν -είπα στον άνδρα μου πρώτα- εάν έχει προχωρήσει ο καρκίνος και δεν τον προλάβουμε που έχουμε περάσει σαράντα μέρες από την εγχείρηση, έχεις φύγει από το σπίτι, δε θέλω να σε ξέρω! Γιατί σε θεωρώ το πιο βασικό υπαίτιο! Εσύ είσαι ο σύντροφός μου! Δεν είναι ούτε οι αδελφές μου, ούτε οι κουνιάδες μου. Εσύ είσαι ο σύντροφός μου! Εάν έχει συμβεί κάτι και έχει προχωρήσει ο καρκίνος και έχει κάνει κάποια μετάσταση, είσαι.. τελείωσε δεν το συζητώ δεν υπάρχουν για μένα! Ήμουν.. ε δηλαδή τόσο αποφασισμένη και τόσο θυμωμένη! Καλά το ότι.. το ότι τις έβρισε και τις άλλες τις κουνιάδες μου και τις αδελφές μου και δε μιλούσανε μιλά τι να πούμε, α! Ξέρεις εγώ έλεγα να στο πούμε έλεγε η μία, εγώ έλεγα να μη στο πούμε έλεγε η άλλη και.. σαχλαμάρες! Φεύγω αλλάζω γιατρό.. Πάω σ' έναν άλλο γιατρό, του λέω το και το και το και το συμβαίνει. Θέλω εμένα να μιλάτε! Εγώ είμαι η ασθενής, εγώ θέλω να ξέρω τι έχω, και το συντομότερο να μπω, εφόσον λέτε και σεις ότι πρέπει να αφαιρεθεί και το υπόλοιπο.. να αφαιρεθεί να ξε...να.. να τελειώνω (χτύπημα των χειριών), εγώ να ζήσω θέλω! Δε μ' ενδιαφέρει κόφ' το και το άλλο άμα θες, δε μ' ενδιαφέρει εγώ να ζήσω θέλω! Μπήκα, χειρουργήθηκα, πράγματι μέσα σε τρεις τέσσερις μέρες, μου έκλεισε δωμάτιο στο νοσοκομείο, χειρουργήθηκα, με το ΙΚΑ μπηκά... Δεν είχα λεφτά.. αλλά βέβαια.. Δεν είχα λεφτά, θα έδινα αλλά εφόσον είχα τη δυνατότητα ο ίδιος γιατρός να με χειρουργήσει και σε κλινική του ΙΚΑ, για τι να μην το κάνω. Μου λέει εκείνος οπύ θες, θες στο «ΗΡΑ», ή θες στο ΙΚΑ; Τότε το «ΙΑΣΩ» στην εε.. Μεσογείων λεγόταν «ΗΡΑ». Χειρουργήθηκαα! Η δεύτερη βιοψία βγήκε τελείως αρνητική! Δεν υπήρχε κανένα ίχνος. Δηλαδή ο πρώτος είχε κάνει καλή δουλειά. Απλά έφαγα δυο φορές ας πούμε μαχαίρι, δυο φορές.. εε.. πώς το λένε νάρκωση...Εε.. εδώ πρέπει λοιπόν να πω παιδιά ότι δε φοβήθηκα! Δεν το φοβήθηκα τον καρκίνο. Θες γιατί... η δεύτερη βιοψία βγήκε καθαρή. Θες γιατί.. είχα τα παραδείγματα γύρω μου ότι οι γυναίκες που είχαν κάνει μαστεκτομή ζούσανε. Είχα πρώτα απ' όλα τη θεία μου που ήτανε αδερφή του μπαμπά μου. Η οποία ζούσε σου λέω μετά από δύο μαστούς που είχαν αφαιρεθεί κι εκείνα τα χρόνια τα παλιά που δεν είχαν και τα μέσα ας πούμε τα νοσοκομεία. Θυμάμαι.. εμείς τη φιλοξενούσαμε όταν ήμουν κοπελίτσα εε.. όταν είχε κάνει τις εγχειρήσεις και έκανε ακτινοβολίες και καιγόταν ολόκληρη από τις ακτινοβολίες, εγώ έκανα ακτινοβολίες και δεν έπαθα τίποτα. Ε.. όμως με πείραζε, μ' ενοχλούσε πάρα πολύ και έλεγα να γιαγιά η συγχωρεμένη έλεγε τι να εκατό ξυλιές σε ξένο κώλο; Λοιπόν, μη μου το λέτε αυτό γιατί με θυμώνει πάρα πολύ.. να μου λες ότι δεν είναι τίποτα! Είναι και παραείναι! Και αν μη τι άλλο έχω χάσει ένα στήθος! Έτσι; Στην αρχή είχα πρόβλημα δεν ήθελα παρ' ότι ο άντρας μου.. μου έκανε τις αλλαγές γιατί έχω και ευαίσθητο δέρμα και αργούσε να κλείσει η πληγή.. Εε.. να φανταστείς ότι όταν γέννησα, είχα γεννήσει με καισαρική έκανε έξι μήνες να κλείσει η κοιλιά μου..

Συν.: Αα! Πάρα πολύ!

Αφηγ.: Έβγαζα ράμματα από μένα ιστ.. από μέσα, ιστορίες.. Εε.. το είχα αναφέρει αυτό στο γιατρό στη δεύτερη εγχείρηση, του λέω έτσι και έτσι έχω αυτό πρόβλημα μου λέει μην ανησυχείς θα βάλουμε.. τα ράμματα έχουνε γίνει πιο.. εξελιγμένα ξέρω 'γω ζωικά ράμματα θα βάλουμε μην ανησυχείς θα.. χωνευτούν τα ράμματα, παρ' όλ' αυτά η πληγή αργούσε να κλείσει. Εγώ δεν την έβλεπα την πληγή. Δηλαδή πήγαινα να κάνω μπάνιο εε...σκεπασμένη η πληγή, μονωμένη για να μην πέσουνε νερά και δεν την έβλεπα. Στις αλλαγές δε (διακοπή για αλλαγή πλευράς της κασέτας)..Λοιπόν.. εε.. ξάπλωνα πάνω στον καναπέ, έφερνε εκείνος τα σύνεργα της αλλαγής, μου το άλλαζε, κανονικά, εε.. μάλιστα ένιωθα ότι είχε.. είχε.. είχαν πολύ ενέργεια τα χέρια του, και του έλεγα ακούμπησέ με δίπλα στην ε.. εγχείρηση και ή έτσι έκανε ή έτσι έτσι (δείχνει με το χέρι

της τα σημεία) με ακούμπαγε με τα χέρια του και ένιωθα ότι παίρνω ενέργεια από τα χέρια του. Αγάπη, ενέργεια, ε.. δηλαδή πολλά ωραία πράγματα ένιωθα! Ε.. γιατί βέβαια του το.. του το είχα συγχωρέσει το ότι δε μου το έχει πει αφού βγήκε αρνητική βέβαια η βιοψία του το συγχώρησα..(γέλια)

Συν.: (γέλια) Το συγχωρήσατε..

Αφηγ.:.. ναι δεν τον έδωξα! Ε.. όμως στο κρεβάτι όταν έφτανε να κάνουμε έρωτα φορούσα πάντα ένα μπλουζάκι, ενώ έβλεπε, την έβλεπε την άλλαζε την πληγή, εκείνη την ώρα δεν ήθελα να με δει.. στον.. στον έρωτα απάνω. Φοβόμουνα μήπως και τρακαριστεί και.. χάσει κάθε ενδιαφέρον...ή ξέρω 'γω...ξέρεις αυτά τα προβλήματα που έχουνε οι άντρες που με ψύλλου πήδημα μπορεί να μη μπορούνε ξέρω 'γω...

Συν.: Ναι, ναι..

Αφηγ.: ..ή να με σιχαθεί αν θέλεις ή.. να μην του αρέσει αυτό που βλέπει.. Πέρασαν κάποιοι μήνες, έτσι με αυτό.. ε.. και κάποια στιγμή δε μπορούσα ήμουνα πάρα πολύ συγκρατημένη και 'γω και δεν.. δεν το φχαριστιόμουνα τον έρωτα είχα πάρα πολλές αναστολές, δεν μπορούσα να το φχαριστηθώ, και όχι ότι ήμουνα καμιά ερωτιάρα γυναίκα αλλά τέλος πάντων ε! Ντάξει! Ήθελα βρε παιδί και 'γω να το φχαριστηθώ, μ' αυτό το πράγμα δε μπορούσα γιατί το μυαλό μου ήταν συνέναντα εκεί! Μην ακουμπήσει, μην το δει, μην ανέβει πάνω το μπλουζάκι, μη νιώσει άσχημα, που θα είναι άδαιο σ' εκείνο το σημείο, δηλαδή είχα τέτοιες σκέψεις, δε φοβόμουνα καθόλου ότι θα πεθάνω. Το είχα ξεγράψει από το μυαλό μου αυτό, το είχα βγάλει! Μου είχε πει δε ο γιατρός μου, ότι αν θα κάνεις ότι σου λέω, δεν πρόκειται να πεθάνεις απ' αυτό. Λοιπόν, θα παίρνεις το χαπάκι σου για πέντε χρονιά, θα 'ρχεσαι να κάνεις στην αρχή κάθε έξι μήνες γενικό έλεγχο –κάνουμε τέλος πάντων κάποιες εξετάσεις που είναι ε.. σε σημεία του σώματος που.. κάνει ε.. μετάσταση ο καρκίνος του μαστού- μετά τα δύο χρόνια άρχισα στους ε.. αντί για έξι μήνες κάθε χρόνο να κάνω τις εξετάσεις αυτές, τώρα έχουν περάσει έντεκα χρόνια.. που έχω χειροουργηθεί. Ήμουνα σαράντα δύο στα σαράντα τρία. Ε.. ένα βράδυ λοιπόν είπα ότι δε γίνεται πρέπει να το βγάλω το μπλουζάκι... Ωστόσο η ζωή μου κυλούσε κανονικά, δούλευα, είχα κάνει τις ακτινοβολίες μου, δούλευα σ' ένα περιοδικό, ήμουνα.. παραγωγός διαφήμισης, έβγαينا έξω γνωρ.. έβλεπα πολύ κόσμο, η δουλειά πήγαινε καλά έβγαζα λε.. χρήματα, ε.. είχαν φτιάξει τα οικονομικά σίγουρα, έτσι; Ε.. ο άντρας μου εκεί, ο γιος μου εκεί. Ε.. ήμουνα πώς να στο πω, καλά! Ήμουνα καλά! Και αυτό μαύριζε λιγάκι, το σεξ μαύριζε λιγάκι την κατάσταση! Οπότε ένα βράδυ του λέω.. είχαμε ορέξεις τέλος πάντων και του λέω.. σε πειράζει να βγάλω το μπλουζάκι μου; Είχε κλείσει τελείως η πληγή τα πάντα, δεν υπήρχε τίποτα ας πούμε, την είχα δει την πληγή, είχα κάνει μπάνιο πλέον, την είχα δει την τομή πλέον, δεν ήταν πληγή ήταν τομή. Ε.. σε πειράζει να βγάλω το μπλουζάκι μου; Εμένα, όχι! Εμένα δε με πειράζει καθόλου! Δε σε πειράζει καθόλου; Όχι καθόλου δε με πειράζει! Και το 'βγαλα το μπλουζάκι μου, ε αυτό ήταν! Τελείωσε! Ε.., μπορώ να πω ότι όχι μόνο.. δε με σιχάθηκε.. αλλά ακόμα και τώρα με φιλάει, με χαϊδεύει σ' εκείνο το σημείο. Παιδιά είναι πολύ ωρ.. πολύ καλός άνθρωπος! Πολύ καλός άνθρωπος, δηλαδή.. αν δεν τον είχα αυτόν τον άνθρωπο δε ξέρω τι θα γινόμουνα. Έχει τις παραξενιές του και τις αυτές του, εντάξει; Και 'γω τις έχω και ντάξει! Αλλά δε νομίζω ότι.. αν ήταν εκείνος που είχα στα μυαλά μου το απραγματοποίητο όνειρο, δε ξέρω αν ποτέ μου φερόταν έτσι, όσο μου φέρθηκε αυτός ο άνθρωπος. Εε.., από και τα πέρα, ήρθα στο Σύλλογο. Ήρθα στο Σύλλογο γιατί ήθελα να βρεθώ με γυναίκες που.. βασικά δεν ήξερα γιατί ήρθα στο Σύλλογο, μόνο.. όταν άκουσα ότι υπάρχει ένας Σύλλογος με γυναίκες με καρκίνο μαστού, μαστ.. μαστεκτομημένες εε.. λεγόταν αλλιώς ο Σύλλογος, ήταν.. ήταν Σύλλογος Γυναικών με.. με μαστεκτομή, λέω ας πάω. Άνθρωπος.. ήμουν άνθρωπος κοινωνικός, Σύλλογο άκουσα βουρ εγώ, μέσα! Ε, ήρθα λοιπόν εδώ και μου είπαν ότι μπορώ να μπω σε ομάδες ψυχολογικής στήριξης, αλλά αρχικά έπρεπε να κάνω κάποια ραντεβού με την κοινωνική λειτουργό, ε.. για.. σε προσωπική επαφή ας πούμε θα έρθω πρώτα μαζί της. Ξεκίνησα. Συνήθως τα ραντεβού αυτά κρατούσανε πέντε φορές, δηλαδή πέντε ραντεβού κρατούσανε. Εγώ είχα πάρα πολλά να πω, και κράτησε ένα χρόνο! Κάθε Πέμπτη πήγαινα στην κοινωνική λειτουργό, κάθε Πέμπτη είχα ραντεβού έντεκα με δωδε.. δε θυμάμαι τι ώρα, στην κοινωνική λειτουργό, μου 'κανε λοιπόν εντύπωση, ότι... έκλαιγα, αφηγόμουνα ας πούμε κάποια πράγματα και έκλαιγα, έτσι; Εκείνη απλά το μόνο που έκανε είχε ένα κουτί χαρτομάντιλα, έπαιρνε τα χαρτομάντιλα, μου τα έδινε, χωρίς να πει.. να σχολιάσει ούτε μην κλαις ούτε γιατί κλαις, τίποτα! Της έλεγα πράγματα που είχα εγώ ενοχές, και νόμιζα.. ότι θα με.. κατέκρινε κι ότι.. θα με.. θα μου 'βαζε τη φωνή και ξέρω 'γω, τίποτα! Κανένα σχόλιο! Απλά με άκουγε, με άκουγε, με άκουγε, με άκουγε, έλεγα, έλεγα, έλεγα, έλεγα, επί ένα χρόνο. Μου 'κανε πάρα πού καλό αυτό, πάρα πολύ καλό (βήχας)! Στο χρόνο πάνω ξαναμπήκα στο νοσοκομείο, γιατί έκανα.. είχε κάποιες παρενέργειες το φάρμακο που έπαιρνα και είχα κάποιες κύστες στις ωοθήκες οι οποίες μεγαλώνανε, μικραίνανε, χανότανε, εμφανιζότανε, κάπου λοιπόν εγώ φοβήθηκα και ήμουν ήδη σαράντα τεσσάρων, δεν υπήρχε περίπτωση πλέον να κάνω παιδί, ο γιος μου ήταν δεκαεννιά χρονών. Εε.. παιδεύομουνα και με τη περίοδο γιατί πονούσα πάρα πολύ όλα μου τα χρόνια στην περίοδο μου πονούσα, και αποφάσισα και έκανα ολική υστερ.. ολική υστερεκτομή. Δεν υπήρχα λόγος να αφαιρεθούν όλα αυτά, απλά θα μπορούσα να 'χα βγάλει τις ωοθήκες και να ξεμπερδεύα, εγώ όμως λέω για να 'χω εγώ το κεφάλι μου ήσυχο, παρ' τα όλα, να τελειώνει η ιστορία. Έτσι κι έγινε. Αρνητικά ήτανε όλα, δεν υπήρχε ίχνος καρκίνου και αυτός ο γιατρός είχε.. είχα μιλήσει εγώ μαζί του και του 'χα πει έτσι κι έτσι και θέλω να ξέρω κι αυτά, όλοι οι άλλοι πάλι απ' έξω φοβότανε. Ο άντρας μου, οι κουνιάδες μου, οι αδερφές μου, φοβότανε, μήπως είναι ας πούμε καρκίνος πάλι και ξέρω 'γω. Η μόνη που δε φοβόμουνα και πήγαινα αεράτη και ωραία ήμουνα εγώ! Ε.. πραγματικά δεν ήταν, ήταν καθαρές κύστες αυτές, όλα τα.. εξετάστηκαν όλα, είδαν τις βιοψίες όλ' αυτά ήταν πεντακάθαρα, ησύχασα κι απ' αυτό, τελείωσε κι απ' αυτό, οπότε άρχισα να χαίρομαι τον έρωτα, διότι δεν φυλαγόμουνα μη μείνω έγκυος. Δεν είχα τέτοιες αναστολές, είχα ελευθερωθεί κι από την εγγχείρηση, ήταν η κ.. δούλευα κιόλας, ήτανε η καλύτερή μου.. Ήμουνα και στη.. μετά μπήκα στην ομάδα. Μπήκα στην ομάδα λοιπόν, εκεί στην ομάδα έμεινα τέσσερα χρόνια εδώ στο σύλλογο, τότε ήμασταν στον Πειραιά. Έμεινα τέσσερα χρόνια. Εκεί ήταν το μεγάλο σχολείο για μένα, τύφλα να 'χει το Πανεπιστήμιο, τύφλα να 'χει δε ξέρω τι. Έφτασα σε βαθμό να πω, σε σημείο να πω ότι δεν ερχόταν λίγο νωρίτερα αυτός ο έρμος ο καρκίνος, να 'χε αλλάξει η ζωή μου; Τι την έκανα τη ζωή μου τόσα χρόνια; Γιατί ταλαιπωρήθηκα έτσι; Γιατί δεν αγαπούσα τον εαυτό μου; Γιατί δεν έβαζα όρια; Γιατί.. τα ρημάδια τα όρια, γιατί έλεγα όλο ναι, γιατί δε ζητούσα, γιατί δεν έλεγα τα θέλω μου; Γιατί δε μιλούσα για τις ανάγκες μου; Γιατί; Γιατί, ήταν ανάγκη να πάθω καρκίνο για να το μάθω αυτό το πράμα; Έφτασα σε σημείο να πω εμένα ο καρκίνος ε.. δηλαδή ευτυχώς που ήρθε στη ζωή μου! Όσο και ν' ακούγεται οξύμωρο παιδιά αυτό, το είπα, και το πίστευα και ακόμα το λέω! Και μακάρι να είχε έρθει νωρίτερα! Να είχα γλιτώσει και τσακωμούς και παρεξηγήσεις και φορτώματα στην πλάτη, ε.. ωστόσο πέθανε η μητέρα μου ε.. είχα περάσει πάρα πολλά με τη μητέρα μου γιατί.. οι.. αδερφές μου.. είχα τσακωθεί με τις αδερφές μου, η μία δούλευε από το πρωί μέχρι το βράδυ και.. απείχε τελείως από τις υποχρεώσεις της με τη μαμά, η άλλη στον κόσμο της, η μεσαία, στον

κόσμο της, να πηγαίνει στο θέατρό της γιατί έχει.. ήταν σ' ερασιτεχνικό θίασο και.. με τις γιόγκες της, με το θέατρό της, με τις ομάδες της, με τη.. με τα γραπτά της.. Χα.. καμία σχέση ας πούμε, εγώ να τρέχω στα νοσοκομεία με τη μαμά, εγώ να τρέχω ε.. στις υποχρεώσεις για τη μαμά, να της βγάλω αναπηρική.. ένα αναπηρικό βοήθημα γιατί η μαμά έμεινε φυτό, εγώ να τρέχω να βρω τη γυναίκα που θα την έχει, εγώ να φροντίζω για τα πάντα, για τα πάντα, για τα πάντα. Και εδώ ο άντρας μου στάθηκε γιατί εμένα μ' έπιανε το παράπονο και έλεγα ας στο διάολο ας πούμε όλο 'γω, γιατί μόνο εγώ είμαι κόρη, οι άλλες δηλαδή γιατί; Ωραία δε μπορείς κυρία μου να 'ρθεις στο νοσοκομείο; Πλήρωσε μία.. αποκλειστική απογευματινή εφόσον δε μπορείς εσύ, να καθίσει να έχει τη μαμά, δεν έχω λεφτά, και μένα τι με νοιάζει, εγώ έχω; Κι όμως εγώ πάντα είχα! Γιατί; Γιατί είχε ο άντρας μου! Ο άντρας μου όπως σας είπα είπα αγαπούσε πάρα πολύ τους γέροντες ανθρώπους και μου έλεγε: «Μη σε νοιάζει τι κάνουν οι άλλες, εσύ τι κάνεις για τη μάνα σου! Και μη βαρυνγκωμάς. Αυτό το πράγμα πρέπει.. να.. να έχεις το γέρο άνθρωπο με όλη σου την καρδιά και όλη σου την αγάπη, χωρίς να βαρυνγκωμάς, ρε παιδιά σας το λέω και τι.. τι να σας πω δηλαδή. Εε.. εκείνος όμως το εκμεταλλευότανε αυτό, όπως καταλαβαίνετε και.. ξέρανε ότι είναι η Κατερίνα που θα τρέξει στο ΙΚΑ, θα τρέξει στους γιατρούς, θα τρέξει για το στρώμα, θα τρέξει για τούτο, θα τρέξει για τ' άλλο, η μαμά πλαινόβγαίνει στα νοσοκομεία γιατί πάθαινε κρίσεις και άντε.. την πηγαίναμε μισοπεθαμένη, την κάνανε.. τη συνεφέρνανε.. τη φέρναμε πάλι πίσω (καθάρισμα λαιμού). Όλ' αυτά με βαραινάνε. Εε.., με βαραινάνε όμως πολύ λιγότερο γιατί έκανα συγχρόνως και ομάδα. Θυμάμαι ότι φώναξα τη θεία μου και της έλεγα θεία θα 'ρθεις την Τετάρτη, ε.. Πέμπτη είχαμε πάλι ομάδα, Πέμπτη απόγευμα να κατέβω στον Πειραιά γιατί έχω την ομάδα; όταν ήταν στο νοσοκομείο ας πούμε γιατί όταν ήταν στο σπίτι είχαμε τη γυναίκα που έμενε και μαζί της τη νύχτα.. Εε, και 'ρχόταν η θεία η οποία πέθανε κι αυτή, αδερφή της μαμάς μου, ε.. δεν ερχόταν οι αδερφές μου να με αντικαταστήσουνε. Ερχόταν η θεία μου.. ή ερχότανε μία ανιψιά της μαμάς μου, που την αγαπούσε πάρα πολύ και μου 'λεγε μη σε νοιάζει, όποτε θέλεις θα με παίρνεις τηλέφωνο και 'γω θα 'ρχομαι. Και δεν ερχόταν οι αδερφές μου! Φανταστείτε πω ένιωθα! Εε, ήμουνά πού θυμωμένοι μαζί τους, τις είχα διαγράψει, είχα πει εντάξει, εγώ θα κάνω αυτό που νιώθω, δε μπορούσα να κάνω αυτό που μου έλεγε η.. κοινω.. η.. η.. ψυχοθεραπεύτρια που μου έλεγε, θα τους πεις ότι εγώ μπορώ αυτές και αυτές τις ώρες και αυτές τις ώρες θα τηρείς και αυτές τις ώρες θα πηγαίνεις, δε μπορούσα να το κάνω. Και μιλάμε πάντα για τις ώρες (καθάρισμα λαιμού), για τον καιρό που η μαμά ήταν στο νοσοκομείο. Εε.., αυτό δε μπορούσα να το κάνω γιατί ήξερα ότι εκείνες δε θα πάνε, μου το λέγανε καθαρά και ξάστερα, οι νοσοκόμες μου λέγανε ότι ξέρετε κάτι; Εγώ άμα λερωθεί δε μπορώ να την αλλάξω γιατί έχω πενήντα ασθενείς (καθάρισμα λαιμού). Εγώ δε μπορούσα να σκεφτώ ότι η μαμά θα είναι με κακά μέχρι το πρωί! Μου ήταν αδύνατο να.. να το σκεφτώ αυτό.. και πήγαινα, και πήγαινα και ξαναπήγαινα και ξαναπήγαινα και όταν δε μπορούσα εγώ να πάω, εε.. και δε φτάνανε τα λεφτά της μαμάς για την εε.. για τη νύχτα που αφήναμε ας πούμε γυναίκα.. πως το λένε.. αποκλειστική, εε.. το ΙΚΑ δεν τα έδινε όλα τα λεφτά, δε δικαιολογούσε όλες τις μέρες, και από την τσέπη του ο Νίκος έδινε, και από την τσέπη του ο Νίκος έδινε. Τι να κάνουμε όμως.. εγώ είμαι πάρα πού ήσυχη ότι με τη μητέρα μου έκανε ότι μπορούσα.. Εε.. πέθανε κι όταν πέθανε.. δε μπορούσα ούτε να κλάσω γιατί για μένα είχε πεθάνει πριν τρειςήμισι χρόνια, την είχα ξεγράψει, (χτύπημα τηλεφώνου) δηλαδή έβλεπα ότι.. δεν υπάρχει, αφού δε με γνώριζε, αφού δε μου μιλούσε. Εε, εκείνες κλαίγανε πάρα πού και οι δύο κι εγώ από μέσα μου φαριστιόμωνα κι έλεγα.. τώρα κλαίτε, ε; Έχετε τύψεις τώρα, ε; Καλά να πάθετε! Μου λέει η άλλη.. μου έλεγε η άλλη, εγώ θέλω τη θεία εδω, να μη την πάμε στη Σύρο. Εντάξει να την λοχούμε εδω τη μαμά, να μην την πάμε στη Σύρο, αφού έγινε η εκταφή να την πάμε στη Σύρο. Να την πάμε εκεί στο χωριό της. Όχι, εδω θέλω να πηγαίνω να της ανάβω το καντηλάκι.. Εδω της λέω δεν πάταγες όταν ζούσε! Ο άνθρωπος θέλει τη συμπ.. τη συμπαράσταση και την παρουσία σου όταν είναι ζωντανός..

Συν.: Σίγουρα..

Αφηγ.: ..πεθαμένος τι να την κάνει; Τι να την κάνει πεθαμένος; Τέλος πάντων, (βήχας) περάσανε κι αυτά, ε.. κάπου άρχισα σιγά σιγά και το ξεπερνούσα κι αυτό, η ομάδα με βοήθησε πάρα πολύ, άρχισα λουπόν και 'γω ν' αλλάζω τη ζωή μου. Εε.., κατ' αρχάς σταμάτησα να κατηγορώ τον άντρα μου επειδή είχε διαφορετική γνώμη από μένα. Τι πιο λογικό ρε παιδιά και γιατί δεν το 'κανα τόσα χρόνια; Προσπαθούσα εγώ να τον αλλάξω εκείνον και κείνος ν' αλλάξει εμένα; Εε.. άρχισα να βάζω όρια, μέχρι εκεί μπορώ, δε μπορώ παρά πέρα. Σ' όποιον αρέσει! Δε μπορώ παρά πέρα! Άρχισα να ζητάω θέλω αυτό και να διεκδικώ, θέλω αυτό κι όταν δε μου γινότανε να επιμένω, εγώ θέλω αυτό. Εγώ θέλω να κάνω αυτό όπως ας πούμε θυμάμαι μια φορά (καθάρισμα λαιμού) που ήθελα να πάω κάπου και δεν ήθελε ο αντ.. δε μ' άφηνε ο άντρας μου, αν και μετά το.. μετά το χειρουργείο σταμάτησε να με ζηλεύει. Φαντάστηκε ο κακομοίρης ότι εγώ δε μπορούσα να κάνω τίποτα!

Συν.: (Γέλια)

Αφηγ.: Εγώ μπορούσα! Δεν είχα κανένα πρόβλημα, κανένα κόλλημα! Εε.. απλά δεν ήθελα! Έτσι; Αλλά δεν ήταν αυτό αναστ.. δεν.. δεν ήταν ανασταλτικός παράγοντας εμένα.. για μένα αυτό (καθάρισμα λαιμού). Απλά δεν ήθελα ποτέ μου να έχω κάτι, έξω από αυτό, έξω από τον άντρα μου, εκείνος δε μπορούσε να με καταλάβει! Όμως εκείνος φαίνεται με το μυαλό του νόμιζε ότι, τώρα, έτσι όπως είναι σιγά μην πάει ας πούμε, οπότε σταμάτησε και να ζηλεύει. Παρ' όλ' αυτά υπήρχαν κάποια πράγματα που δε μ' άφηνε να τα κάνω! Εγώ τα διεκδικούσα κι έλεγα εγώ θα το κάνω, σου εξήγη γιατί θα το κάνω, γιατί θέλω να το κάνω, λυπάμαι πάρα πολύ που δε θα σου κάνω το χατίρι να μην το κάνω, και το έκανα! Και έβλεπα ότι δεν αντιδρούσε και ιδιαίτερα. Δηλαδή πιο πολύ το έκανε για να μου σπάει κι αυτός το τσαμπουκά τόσα χρόνια; Δε ξέρω! Δε ξέρω. Ως που φτάσαμε σ' ένα σημείο, που είμαστε τώρα, που, είμαστε ελεύθεροι, και οι δύο. Έχει εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλο, όσον αφορά τα εξωσυζυγικά κι αυτά, δεν έχουμε τέτοια προβλήματα. Ε.. είμαι ελεύθερη εγώ να δουλέψω όπου θέλω, που δε μ' άφηνε να δουλέψω. Πάντα με τα χίλια ζόρια έβρισκα δουλειά. Να πάω όπου θέλω, να τώρα εδω του είπα, ξέρεις κάτι; Αύριο θα λείπω όλη μέρα -γιατί είχα και κάτι δουλειές από το πρωί έτρεχα μου κλέψανε τα πράγματά μου, ταυτότητες, ιστορίες και τρέχω να βγάλω ταυτότητες και ιστορίες- εε.. φάε κάτι έξω, γιατί.. εγώ.. θ' αργήσω, θα 'ρθω το βράδυ στο σπίτι. Να το έλεγα παλαιότερα αυτό; Δεν υπήρχε περίπτωση παιδιά! Να διεκδικήσω ότι και 'γω κάτι προσφέρω σ' αυτό τον κοσ.. σ' αυτήν την κοινωνία, κάτι κάνω, δεν είμαι.. μόνο για να μαγειρεύω, και να.. πλένω και να.. ξεσκονίζω και να σιδερώνω! Έχω μια προσωπικότητα, και αυτή η προσωπικότητα δε μ' αφήνει να είμαι κλεισμένη μες στο σπίτι! Θέλω να δημιουργώ, θέλω να συμμετέχω, θέλω να γνωρίζω κόσμο, θέλω να.. να κάνω πράγματα που μ' ευχαριστούνε που.. που.. να βοηθήσω.. γι' αυτό έγινα κι εθελόντρια εδω πέρα, πηγαίνω τώρα στις γυναίκες και τις βλέπω, τις φρεσκοχειρουργημένες, όχι μόνο εγώ, πολλές κοπέλες από 'δω που είμαστε εθελόντριες.. Εε.. ένα πάρα πολύ βασικό είναι ότι πηγαίνουμε και μας βλέπουνε, αυτές είναι όπως ήμουνά.. ήμαστε κι εμείς φρεσκοχειρουργημένες, να πονάνε, να μη ξέρουνε τι θ' ακολουθήσει από 'δω και πέρα, με το φόβο, του θανάτου, με όλ' αυτά και όταν πάμε εμείς, συνήθως πάμε καλοντυμένες, βαμμένες, περιποιημένες και μας

βλέπει (μικρή διακοπή).. συγγνώμη, η ασθενής, παίρνει τόσο κουράγιο.. και τίποτα να μην της πεις, έχει την εικόνα της.. την εικόνα σου στα μάτια της, φεύγουμε και βλέπεις ότι χαμογελάει.. με άλλο τρόπο απ' ότι χαμογελούσε όταν μπήκαμε στο δωμάτιο. Αυτό για μένα.. για μας όλες εδώ τις κοπέλες, και.. για μένα που μιλάω είναι πολύ μεγάλη ικαν.. ικανοποίηση. Γιατί ξέρω ότι και να μου πει να σας κάλεσα αλλά.. ξέρετε δεν έχω διάθεση τώρα και.. το μετάνιωσα, θέλω να φύγετε. Εγώ θα φύγω, χαμογελαστή όμως! Η εικόνα μου θα 'χει μείνει στο μυαλό της! Αυτά βέβαια.. έχουμε.. εκπαιδευτεί πάρα πολύ μέσα από ψυχολογικές ομάδες να τα.. ζούμε και να τα.. μοιραζόμαστε, και αν κάποια στιγμή κάποια.. κάποια στιγμή ας πούμε νοιώθω.. νοιώσω άσχημα και νιώσω ότι με βάραινε η περίπτωση κάποιας ασθενούς, θα έρθω κατευθείαν ή στη ψυχολόγο ή στην κοινωνική λειτουργό να το βγάλω, να το πω, να το δουλέψω! Έχω μάθει λοιπόν να δουλεύω με τον εαυτό μου. Εε.. αυτή τη στιγμή θέλω να σας πω ότι, έχω εε.. οι σχέσεις μου με τους ανθρώπους είναι καλές. Όχι τέλειες αλλά καλές, έχω ένα μικρό αγκαθάκι με το γιο μου. Έχουν.. έχει χαλάσει λιγάκι η σχέση μας με το γιο μου γιατί είχε μια σχέση που δεν την ήθελα εγώ.. Εε.. τελικά κατάλαβε και κείνος ότι δεν ήτανε, έφυγε, είχε φύγει από το σπίτι ζούσε με την κοπέλα, κάποια στιγμή εγώ το δέχτηκα.. δε μπορούσα να κάνω αλλιώς γιατί θα 'χανα το παιδί μου! Ή θα 'χανα το παιδί μου ή θα 'πρεπε να το δεχτώ! Υποχρεώθηκα λοιπόν να το δεχτώ.. δεν είχα κι άλλο παιδί, ένα παιδί είχα όλο όλο.. Εε.. και κάποια στιγμή αυτός είδε τις διαφορές, είδε προφανώς ότι δε του έκανε η κοπέλα και χώρισε. Εε.. μετά γνώρισε μία άλλη κοπέλα, όμως εγώ το παιχνίδι το είχα χάσει. Απομακρύνθηκε από 'μένα, δεν ήτανε ποτέ κολλημένος απάνω μου γιατί.. φοβόμουν.. ήθελα να τον κάνω άντρα, να μην είναι κολλημένος στα φουστάνια της μάνας του, να είναι.. να έχει δικές του πρωτοβουλίες, γιατί έλεγα ωχ ένα παιδί.. μ' ένα παιδί θα μείνω.. να 'ν.. και.. είναι και αγόρι και άκουγα χίλια δυο, ότι κολλάνε στη μάνα, και μετά υποφέρουν και ξέρω 'γω και δε ξερ.. και γίνονται γκέι ρρρρρ...

Συν.: (Γέλια)

Αφηγ.: .. τα φοβόμουνα αυτά..

Συν.: Ε, βέβαια..

Αφηγ.: ..και πέφτουν στα ναρκωτικά από την πολλά εξάρτηση από τη μάνα..

Συν.: ..πολλά ακούγονται..

Αφηγ.: ..και δεν τα ήθελα αυτά, να φανταστείς ότι από μωρό του μίλαγα.. δεν του μίλαγα έλα φάε κοκό, φάε γλυκό του έλεγα, μμ.. τε.. ολοκληρωμένες οι λέξεις, όχι μισές! Το παράκανα όμως.. κάπου το παράκανα. Δεν είχα το μέτρο όμως, δεν ήξερα ποιο είναι το μέτρο. Εε.. τέλος πάντων μετά από αυτή τη σχέση.. λιγάκι.. οι σχέσεις μας.. ε.. χαλάσανε με το γιο μου με αποτέλεσμα να με αντιμετωπίζει γενικώς με δυσπιστία, δε μ' αφήνει να.. ε.. δε μ' αφήνει, δε μου δίνει δικαίωμα να.. ελέγχω τη ζωή το, κι όχι ότι θέλω να την ελέγξω, απλά.. απλά πράγματα, ρε παιδί μου. Ρε παιδί μου ακόμα στη δουλειά είσαι, τι ώρα θα πας σπίτι σου; Εσένα να μη σε νοιάζει! Τι σε νοιάζει εσένα; Απλά πράγματα.. όχι.. έχω σταματήσει, δε.. δεν υπάρχει περίπτωση, δεν τον έλεγχα ποτέ, πως θα τον ελέγξω τώρα; Αλλά εκείνη.. η σχέση που.. δεν την ήθελα και τελικά το είδε κι εκείνος, έμεινε δύο χρόνια μαζί της, χωρίσανε, μα.. μα.. μα.. μας κατέστρεψε τη σχέση και δεν μπορώ ακόμα να την επαναφέρω εκεί που ήθ.. εκεί που θέλω. Ναι μεν όταν έχω κάποια ανάγκη θα τρέξει, θα αυτό αλλά άμα τον πάρω στο τηλέφωνο πρέπει να 'χω κάποιο λόγο.. να τον πάρω, να τον πάρω να τον πάρω να τον πάρω να του πω γεια σου παιδί μου τι κάνεις. Αν δεν έχω κάποιο λόγο απαγορεύεται να τον πάρω τηλέφωνο, «έλα τι θες έχω δουλειά». Αυτή είναι η κίνηση πάντα. Οπότε κι εγώ τον παίρνω και του λέω έχεις πέντε λεπτάκια να σου μιλήσω ή έχεις δύο λεπτάκια να σου μιλήσω; Αν μου πει ναι πες μου, τότε του λέω τι θέλω, εάν μου πει όχι, θα σε πάρω εγώ, το κλείνω η κακομοίρα, δε μιλάω μιλά και περιμένω να με πάρει εκείνος. Με πειράζει αυτό, μ' ενοχλεί αυτό, πάρα πολύ. Τώρα έχει παντρευτεί μια κοπέλα η οποία είναι κα-τα-πλη-κτι-κή! Μόλις τη γνώρισα τρελάθηκα από τη χαρά μου! Αυτό είναι κοριτσάκι για σένα! Στα μέτρα σου, από καλή οικογένεια, χαριτωμένο, στην ηλικία σου –η άλλη ήταν έξι χρόνια πιο μεγάλη- ε.. ταιριάζετε, τρελάθηκα από τη χαρά μου. Και συγχρό.. συν το ότι η κοπελίτσα ήταν από το νησί μου, οι γονείς της ήταν από το νησί μου.

Συν.: Α, ωραία.. Έδεσε..

Αφηγ.: Οπότε, κοντοχωριανό ξέρεις. Ίδια νοοτροπία, ίδια.. μετράει αυτό! Εε.. πάνε όλα καλά. Έχουνε κάνει ένα παιδάκι, έχουνε τώρα πάνε για το δεύτερο παιδάκι, εγώ είπα εε.. όταν μου ζητάνε τη βοήθειά μου, βάζω κάποιο.. κάποια όρια. Και λέω ας πούμε: εγώ ήθελα να έχω το παιδάκι μια φορά τη βδομάδα, γιατί εκείνη μένει δίπλα στη μαμά της, μη ξέρει, μη μάθει μόνο εκείνους τους παππούδες να μάθει κι εμάς. Και είχα ζητήσει το μωρό να μου το δίνουνε μία φορά τη βδομάδα. Μου το δίνανε. Κάθε Σάββατο. Το είχα από το πρωί μέχρι το βράδυ. Όταν έμεινε έγκυος η νύφη μου, ξανά, στο δεύτερο παιδί.. βεβαίως ενδιάμεσα, εε.. μου απαγορεύει τελειώς.. ας πούμε όταν θα πάω σπίτι του, πρέπει να τον έχω πάρει από την τηλεφωνο. «Να έρθω λίγο να σας δω, έχετε χρόνο;». Συνήθως μου λέει όχι... Συνήθως μου λέει όχι... Συνήθως μου λέει όχι. Θα ήθελα αν είμαι στη γειτονιά του, να έχω το δικαίωμα χωρίς να πάρω τηλέφωνο, ν' ανέβω λίγο να τους δω. Από την άλλη καταλαβαίνω ότι μπορεί να μη θέλουν εκείνη την ώρα ρε παιδί μου, δικαίωμά τους είναι! Ή να θέλουν ένα κοιμηθούμε ή να ξαπλώσουν ή.. δε ξέρω τι. Ή να μην έχουν όρεξη για.. μαμάδες τώρα κι επισκέψεις. Το καταλαβαίνω κι αυτό, και γι' αυτό το δέχτηκα, και λέω 'ντάξει θα παίρνω τηλέφωνο.. Κι εκείνος να λείπει, πάλι παίρνω τηλέφωνο και της λέω ε.. «Περούλα θα είσαι κει.. ξέρω 'γω; Ν' ανέβω, είμαι στη γειτονιά, ν' ανέβω να σας δω λίγο;» Περούλα είναι η νύφη μου. Εε.. «Ναι ναι ελάτε!». Το κορίτσι δε μου 'χει πει ΠΟΤΕ όχι. Αντιθέτως ότι.. στεναχωριέται που τον ακούει καμιά φορά και μου μιλάει άσχημα, και.. στην αρχή τσακωνότανε μαζί του, και της λέω δε θα τσακόνεσαι εσύ μαζί του, αυτό είναι θέμα δικό μου και του γιου μου, ένα άλλο πράγμα που έμαθα στη ζωή μου μετά τον καρκίνο, ήτανε, ότι δεν πρέπει να βάζω μεσάζοντες, και τρίτους. Έχω 'γω πρόβλημα με 'σένα; Θα το λύσουμε οι δυο μας! Το να μπει ο άλλος, να βάλω τον άντρα μου, να βάλω τη νύφη μου, να μεσολαβήσει για να μου φέρει εμένα πιο καλά ο γιος μου; Είναι λάθος! Εδώ! Ενώ πιο παλιά το 'κανα. «Πες του και 'συ τίποτα του γιου σου! Όλο 'γω! Όλο 'γω το μεγαλώνω, όλο 'γω φταίω! Όλο 'γω έτσι», ξέρω 'γω δε μ' ακούει, «πες του και 'συ τίποτα!». Το αντίθετο εκείνος, «πες του μαμαπά.. να μου δώσει λεφτά», γιατί δεν του το λες εσύ; Δεν του το 'χω πει ποτέ, γιατί δεν το λες εσύ. Ήταν λοιπόν κι αυτό ένα από τα βασικά πράγματα που δεν ήξερα, και που έμαθα χάρην στον καρκίνο! Πάρα πολλά πράγματα έμαθα χάρην στον καρκίνο! Βέβαια δε μπορώ να πω ότι.. είμαι τέλειος. Και τα ελαττώματά μου έχω ακόμα, και τα νεύρα μου έχω ακόμα, αλλά είναι υπό έλεγχο, δηλαδή.. δεν φτάνω στα άκρα. Εε.. και αυτή τη στιγμή έχω την ελευθερία που είπα προηγουμένως –άλλαξα κουβέντα- η ελευθερία ποια είναι; Ότι μπορώ εγώ να πηγαίνω όπου θέλω, κι εκείνος όπου θέλει. Δηλαδή, παλιά θύμωνα όταν πήγαινε –γιατί έχει και ψώνιο με τα ράλι και τρέχει έχει.. κι αυτ.. αγόραζε κι αυτοκίνητα και Πάρνηθα έτρεχε και και και – εγώ δεν ήθελα να πηγαίνει. Εε.. και γκρίνιαζα, «που θα φύγεις πάλι και θα μείνω μόνη μου και Κυριακή και ουσου μπουρ μπουρ μπουρ». Κάποια στιγμή άρχισα και πήγαινα κι

εγώ μαζί του, πάρα πολύ απλά! Και, μπήκα κι εγώ στο.. στα πράγματα, μου άρεσε, το έβρισκα πολύ ενδιαφέρον, ε.. βέβαια σαν παρατηρητής, σαν θεατής. Ποτέ δε μπήκα εγώ μέσα να τρέξω σε αυτοκίνητο, γιατί έχω και οστεοπόρωση και θα.. πάνε τα κόκαλά μου θα σπάσουνε Εε.. ή.. ξέρω 'γω εγώ τώρα με το Σύλλογο.. και κείνος έχει δει ότι έχω αλλάξει πάρα πολύ, στο Σύλλογο ε.. και εν πλω, «σήμερα έχω Σύλλογο, μη με περιμένεις!». Δεν υπάρχει πρόβλημα, κανένα. Την περασμένη Κυριακή μου λέει «θα πάμε πουθενά;», του λέω «ρε Νίκο βαριέμαι, έχω να.. θα 'χω αύριο το παιδί» του λέω -γιατί τώρα το 'χω δυο φορές το παιδάκι, επειδή έμεινε έγκυος- εε.. μου λέει «να.. έλεγα να πάω λιγάκι να κάνω καμιά τρέλα στο βουνό», γιατί έχει ένα αγωνιστικό και που και που πάει στα βουνά και τρέχει, μόνος του. Λέω «φύγε, πήγαινε, κανένα πρόβλημα!». Παλιά, ούτε να το διανοηθεί.. να.. να το διανοηθώ να πάει κάπου μόνος του και να μη με πάρει μαζί του! Ή εκείνος ας πούμε να μ' αφήσει να πάω εγώ κάπου. Τώρα βγαίνω και το βράδυ μπορώ να βγω με τις φίλες μου, να πάμε σ' ένα.. μπαρ, να πάμε σ' ένα ρεμπεταδικο ή να πάμε οπουδήποτε ας πούμε, μια εκδρομή που πάμε με το Σύλλογο διήμερα και τέτοια. Αποκτίσαμε λοιπόν την ελευθερία μας χωρίς κανένα πρόβλημα. Χωρίς ν' αφήνουμε εε.. το σπίτι μας, την οικογένειά μας να χάνεται. Έχουμε πάρα πολύ καλή επαφή. Εε.. και μάλιστα εγώ.. αυτή τη στιγμή μαθαίνω και καινούρια.. όλο και μαθαίνω καινούρια πράγματα, δηλαδή, ζωγραφίζω, ζωγράφιζα, τώρα το έχω αφήσει, μετά πήγα και έμαθα.. κούκλες, να φτιάχνω κούκλες στη Μερβής κουκλοθέατρο, εε.. τώρα πηγαίνω και μαθαίνω πληροφορική, που δεν ήξερα, καθόλου. Εε.. είμαι άνθρωπος δηλαδή που (χτυπάει το τηλέφωνο) όλο θέλω να μαθαίνω. Όταν έμεινε έγκυος η νύφη μου, μου είπαν, μαμά θέλουμε.. μου λέει ο γιος μου θέλω.. Μήπως είναι για μένα; (σηκώνει το ακουστικό) Ναι. Έλα. Οχι γιατί; Ναι ναι ναι, τελειώνουμε. Ναι έλα γεια, γεια. Λοιπόν.. και λέει «μπορείς να το 'χεις, πως μπορείς να μας βοηθήσεις, θέλουμε βοήθεια». Λέω «κοίταξε, άλλη μία μέρα η βδομάδα μπορώ να το έχω το παιδάκι. Θα το έχω λοιπόν.. την Τρίτη. Τρίτη και Σάββατο». Μετά προέκυψε η πληροφορική γιατί.. πάω σε κάτι προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας που είναι για ενηλίκους, και του λέω ξέρεις κάτι αντί για Τρίτη θα γίνει Δευτέρα το.. το παιδί γιατί έχω μάθημα Τρίτη και Πέμπτη. Τετάρτη έρχομαι εδώ γιατί έχω.. κάνω τώρα ομάδα αυτογνωσίας, εε.. δεν.. 'ντάξει, όρια, βάλαμε τα όρια. Έρχεται μια μέρα μου λέει «μάννα ξέρεις τι; Θέλω να το πάρεις άλλη μια μέρα το παιδί τη βδομάδα». Του λέω «άσε με λιγάκι να το σκεφτώ γιατί είναι λιγάκι δύσκολο», το παιδί είναι κουραστικό, είναι.. βαρύ, εγώ, κουράζομαι, δεν είναι η ευθύνη, το αγαπάω, το θέλω, σαν τρελή κάνω για το μωρό, δεν έκανα ούτε για το παιδί μου έτσι, τόση τρέλα. Εε.. και πέρασε μια βδομάδα και του λέω «Πάνο για κείνο που μου ζητήσες ε.. πρέπει να σου πω.. ότι δε μπορώ.. τρίτη μέρα, δύο μέρες». Παιδιά δεν έγινε τίποτα! Που παλιότερα θα φοβόμουνα ν' αρνηθώ σε κάποιον κάτι. Με όλ' αυτά λοιπόν για να κλείσω θέλω να πω ότι...ο καρκίνος μου άλλαξε τη ζωή. Είναι γεγονός! Καλό βέβαια θα είναι, να μην παθαίνει κανείς καρκίνο για ν' αλλάξει τη ζωή του, δεν είναι αυτό το ηθικόν δίδαγμα. «Δεν πειράζει να πάθεις καρκίνο γιατί θ' αλλάξει η ζωή σου!». Μην το πούμε αυτό γιατί θα 'ναι τρέλα. Καλό θα 'ναι ν' αγαπάμε τον εαυτό μας, το σώμα μας όπως και να 'ναι αυτό, είμαστε χοντρές, είμαστε αδύνατες, είμαστε κοντές, είμαστε στραβοκάνες, ότι και να 'μαστε, ν' αγαπάμε τον εαυτό μας, να φροντίζουμε την υγεία μας, να θέτουμε τα όριά μας, τα θέλω μας, να διεκδικούμε, πάντα σε πλαίσια λογικά, μη ζητάς τον ουρανό με τ' άστρα να σ' τα κατεβάσουνε γιατί δε γίνεται να σ' τα δώσουνε, έτσι; Αυτά! Δεν έχω τίποτ' άλλο να πω.

Συν.: Ε.. να σας ρωτήσω μερικά πράγματα..

Αφηγ.: Ναι..

Συν.: ..μόνο λίγα. σας περιμένουμε;

Αφηγ.: Ναι.. πρέπει να τελειώσουμε..

Συν.: Ε.. πολύ λίγα θα είναι..

Αφηγ.: Ναι..

Συν.: Κάποιες σκέψεις για το μέλλον θα θέλαμε περισσότερο, για τη ζωή σας, πως τη βλέπετε αργότερα..

Αφηγ.: Κοίταξε, αυτή τη στιγμή ετοιμάζομαι να φτιάξω ένα σπίτι στη Σύρο..

Συν.: Αα! Πολύ ωραία..

Αφηγ.: ..και.. τα όνειρά μου είναι όταν θα πάρει ο άντρας μου τη σύνταξη γιατί εγώ τώρα παίρνω μία.. σύνταξη αναπηρίας που με δεσμεύει και δε μπορώ να δουλέψω, απλά κάνω δουλειές του ποδαριού, όποτε μου 'ρθει, χωρίς ΙΚΑ χωρίς τίποτα γιατί απαγορεύεται να.. εργαστώ επειδή έχω αναπηρίας σύνταξη..

Συν.: Α! Μάλιστα..

Αφηγ.: Εε.. θα γίνει γήρατος στα εξήντα μου, δηλαδή σε εφτά χρόνια, εε.. και τ' όνειρο μου είναι όταν θα πάρει κι ο άντρας μου τη σύνταξη του στο εξήντα δύο του, πόσο την παίρνει να πάμε, να έχουμε αυτό το σπίτι το οποίο θα το χτίσουμε φέτος, έχουμε ήδη.. υποβάλλει χαρτιά.. για άδεια και τα λοιπά, ε.. και να ζήσουμε να ζούμε ας πούμε, το χειμώνα.. το καλοκαίρι εκεί και το χειμώνα εδώ.

Συν.: Α! Πολύ ωραία! Άψογα!

Αφηγ.: Ναι. Και έχω, κάνω πολλά όνειρα γι' αυτό το σπίτι. Εε.. βέβαια δε ξέρω αν θα πραγματοποιηθούνε έτσι όπως τα έχω στο μυαλό μου αλλά.. εν πάσει περιπτώσει.. έχω το Νίκο ο οποίος μου λέει «μη σε νοιάζει, αφού το ξεκινήσαμε, θα γίνει!».

Συν.: Σας το ευχόμαστε!

Αφηγ.: Ναι..

Συν.: Πάρα πολύ ωραία! Με το καλό!

Αφηγ.: Αυτά! Δεν ξέρω αν κάτι άλλο..

Συν.: Οχι.. και λίγο για τις ε..(καθάρισμα λαιμού), όταν προέκυψε η νόσος.. αν άλλαξαν οι σχέσεις σας με το παιδί, με το γιο σας.

Αφηγ.: Με το γιο μου, όχι. Καθόλου. Ακόμα ήταν καλές οι σχέσεις μας, δεν είχε προκύψει η κοπελιά εκείνη η περιεργη. Εε.. δεν άλλαξε τίποτα, το μόνο μου πρόβλημα ήταν ότι επειδή εγώ στην αρχή δε μπορούσα να οδηγήσω μου πήρε το αυτοκίνητο.. Μάλιστα ήτανε..

Συν.: Ήταν μεγάλος δηλαδή..

Αφηγ.: Ήταν δέκα οχτώ χρονών, ναι. Μάλιστα ήμουνα στο νοσοκομείο στην πρώτη εγχείριση και ήρθε και μου 'δειξε το δίπλωμα που είχε πάρει! Δηλαδή δύο Απριλίου, την ημέρα που έκλεινε τα δεκαοχτώ του χρόνια, τρεις Απριλίου πήγε και πήρε το δίπλωμα! Τέτοια πρεμούρα είχε, αλλά ήμαστε καλά, δεν είχα.. ίσα ίσα ας πούμε που δεν.. δεν με νταντέψανε, δεν τους επέτρεψα να με νταντέψουνε! Κανένας! Γιατί δε μ' άρεσε το στυλ του νταντέματος, από τη μία, από την άλλη ο άντρας

μου, ενώ ήθελε να με νταντέψει, το 'παιζε όπως σας είπα.. κάπως.. για να.. μη μου.. μη μου.. δείξει ότι.. επειδή κακομοίρα ας πούμε θα την νταντέψω, κι έφτανε στο άλλο άκρο κι αυτός, αλλά με το γιο μου, όχι δεν άλλαξε τίποτα!

Συν.: Η σχέση σας δηλαδή δεν επηρεάστηκε..

Αφηγ.: Όχι.. όχι.. Μόνο που όταν ήταν φαντάρος είχαμε κάποιες προστριβές διότι του είχα πει ότι.. θα του έστελνα συγκεκριμένο ποσό χρημάτων και κάποια.. κάποιο πακέτο με τσιγάρα και λοιπά τακτικά.. ενώ εκείνος ήθελε περισσότερα λεφτά γιατί είχε και την κοπέλα.. τότε -την έξι χρόνια μεγαλύτερή του- δεν του πλήρωνα το κινητό, και έτσι, μαλώναμε. Αφού μου είπε ότι από τότε που πήγες εκεί κάτω.. χάλασες..

Συν.: Δηλαδή; Τι εννοείτε εκεί κάτω;

Αφηγ.: Εδώ.. στο Σύλλογο. χάλασα επειδή δεν του έλεγα όλο να! Κατά τ' άλλα κανένα πρόβλημα. Αυτά! Δεν ξέρω αν θέλετε κάτι άλλο..

Συν.: Μάλιστα. Θα ήθελα ακόμη να μου πείτε, εάν έχετε χρόνο, αν επηρεάστηκε καθόλου το εργασιακό σας περιβάλλον από τον καρκίνο.

Αφηγ.: Καθόλου! Ίσα ίσα! Στο νοσοκομείο μ' επισκέφθηκαν, μου έφεραν λουλούδια, μου έστελναν μία τεράστια ανθ.. ε.. πως το λένε, ανθοδέσμη.. Δεν υπήρξε κανένα πρόβλημα. Και θυμάμαι μετά από ένα χρόνο πέθανε η γυναίκα του γραφίστα από καρκίνο.. δεν ξέρω που... τον είχε, πως έγινε και όλ' αυτά. Όταν πήγα όμως στην κηδεία μου είπε ότι εσύ ειδικά Κατερίνα μου δεν έπρεπε να έρθεις.. εγώ να μην έρθω; Εγώ; Εγώ είμαι που έπρεπε να έρθω.. Το είπε για να μη στεναχωρηθώ ας πούμε.. και σκεφθώ.. ότι αυτή πέθανε από αυτό που εγώ είχα πριν από ένα χρόνο. Και μ' αυτόν συνεργαζόμαστε και τσακωνόμαστε κιόλας.. διότι.. έφτιαχνε κάτι διαφημίσεις που δε μ' αρέσανε και φώναζα.. τι 'ναι αυτό ας πούμε που έκανες. Πάντως δεν υπήρξε καμία αλλαγή. Όλοι με αγαπούσαν και μ' εκτιμούσαν όπως και πριν. Αυτά! Μήπως είπα πολλά; Περιττά δεν ήταν μερικά;

Συν.: Ήταν ακριβώς αυτό που ζητούσαμε! Η συνέντευξη με σας ήταν πού εποικοδομητική. Ήταν και η πρώτη μας..

Αφηγ.: Αλήθεια; Χαίρομαι! Σας εύχομαι καλή επιτυχία και όλα να πάνε καλά.

Συν.: Και 'μεις σας ευχόμαστε να πραγματοποιηθούν όλα τα σχέδιά σας. Χαρήκαμε για τη γνωριμία!

Αφηγ.: Και 'γω κορίτσια χάρηκα!

2^η Συνέντευξη-Ανθούσα

Αφηγ.: Λοιπόν, θα ξεκινήσω. Γεννήθηκα το 1946, δύο δευτέρου, αύριο έχω τα γενέθλιά μου.

Συν.: Αα! Να τα εκατοστήσετε, ό,τι επιθυμείτε!

Αφηγ.: Ευχαριστώ πολύ, ευχαριστώ! Λοιπόν, γεννήθηκα στον Πειραιά, μεγάλωσα στη Νέα Φιλαδέλφεια γιατί η μαμά μου αρρώστησε και με πήρε και με μεγάλωσε η νονά μου. Μέχρι τα δώδεκά μου χρόνια γιατί μετά πέθανε κι αυτή. Λοιπόν, ε.. η παιδική μου ζωή ήταν πάρα πολύ καλή. Εε.. ήταν γεμάτη αγάπη, είχε δυο παιδιά δικά της, εγώ ήμουνα το πιο μικρό και ήμουνα και κορίτσι και ήμουνα πιο αγαπημένο, ε.. μεγάλωσα παρά πολύ καλά. Λοιπόν, η εφηβεία μου ήταν δύσκολη. Ήταν δύσκολη γιατί ο νονός μου ξαναπαντρεύτηκε, και είχε μια νέα γυναίκα και δεν τα πηγαίναμε καλά! Ήταν δύσκολη η εφηβεία μου λοιπόν. Εε.. στα δεκαεννιά μου χρόνια παντρεύομαι. Εε.. μ' έναν άνθρωπο.. αξιόλογο, έναν άνθρωπο που είχα την ελευθερία μου και που για μένα αυτό ήταν το πιο κύριο πράγμα στη ζωή μου να έχω την ελευθερία μου, να μην πιέζομαι από πράγματα γιατί στη εφηβεία μου πιέστηκα. Λοιπόν, έκανα δύο παιδιά, ένα κορίτσι και ένα αγόρι, ε.. άρχισα να εργάζομαι, για να βοηθήσω στο σπίτι μου να το.. να είναι κάπως καλύτερα τα οικονομικά μας. Εε.. είχαμε πολλές δυσκολίες γιατί ξεκινήσαμε από το.. όχι απ' το μηδέν απ' το μείον, έτσι πως λέμε πέντε βαθμούς κάτω απ' το μηδέν; Έτσι ακριβώς. Λοιπόν, πέρασα όμως πολύ καλά μαζί του γιατί δεν καταπιέστηκα από εκείνον, αντίθετα καταπιέστηκα από τους.. άλλους τους γύρω γύρω, όχι από τον άντρα μου, καταπιέστηκα από τους συγγενείς τους υπόλοιπους που δε μπορούσα να πω όχι, το όχι μου ήταν το δύσκολο, δηλαδή όταν μου ζητούσαν κάτι δε μπορούσα να πω όχι δεν το κάνω, ήθελα να τους ευχαριστώ όλους. Εε.. κάποια στιγμή στη ζωή τα αδέρφια μου τα θετά με.. πώς να το πω.. να το πω με απόρριψαν, να το πω άλλαξε η στάση τους απέναντί μου; Κάπως έτσι έγινε. Αυτό το πράγμα με πίκρανε πάρα πολύ, δηλαδή μέχρι τότε ήμασταν αδέρφια ήμασταν αυτά, ήμασταν αυτό και μετά βλέπω μια στάση αλλιώτικη. Αυτό με πείραζε πάρα πολύ. Εε.. ενάμιση χρόνο μετά από αυτό.. αντιμετωπίζω τον καρκίνο του μαστού. Εε.. τελειώνει.. το χειρουργείο, τελειώνουν τα αυτά τα υπόλοιπα που έχουν.. χημειοθεραπείες και τα λοιπά αλλά εγώ έχω αλλάξει σα βάση τη ζωή μου πια, την έχω αλλάξει, την έχω κάνει αυτό που αρέσει σε μένα και δε θα ξανακαταπιεστώ ποτέ, δηλαδή όταν μια παρέα δε μου κάνει την κόβω και την πετάω! Δεν είμαι από τους ανθρώπους που απ' το πηγάδι θα πω νερό και μετά θα φτώσω, αλλά δε θα ξαναπιώ όμως, κατάλαβες; Το έκλεισα αυτό το θέμα. Αρχισα λοιπόν να ζω τη ζωή μου μετά τον καρκίνο του μαστού. Τα παιδιά μου ήταν μεγάλα όταν χειρουργήθηκα, ήταν η κόρη μου.. είκοσι.. και.. είκοσιένα και είκοσι ο γιος μου. Βέβαια, ήθελα πάρα πολύ να ζήσω, δεν το έβαλα κάτω, είπα δεν κουράστηκα να κάνω δυο παιδιά είκοσι χρονών και να τ' αφήσω και να φύγω, θέλω να δω εγγόνια, θέλω να δω τη ζωή μου πιο πέρα και ευτυχώς ήτανε καλές οι προδιαγραφές μου να στο πω κάπως έτσι, η ψυχολογία μου ήταν αρκετά υψηλή, μετά γνώρισα και το Σύλλογο, μπήκα μέσα στην ομάδα, έγινα εθελόντρια, βοηθάω τις γυναίκες που.. για πρώτη φορά αντιμετωπίζουν.. καρκίνο του μαστού και βλέπουν μια άλλη γυναίκα που να 'χει περάσει την ίδια περιπέτεια, κι είναι πιο εύκολο για αυτές. Εε.. προσπαθώ να βοηθήσω όσο το δυνατόν το Σύλλογο να το μάθουν οι γυναίκες να έρχονται και να παίρνουν τη βοήθεια που τους.. αρμύζει και τους αξίζει γιατί όλες οι γυναίκες έχουμε ανάγκη να είμαστε ο εαυτός μας, να ζήσουμε τη ζωή που έχουμε σχεδιάσει να ζήσουμε και να είμαστε και χρήσιμοι στους ανθρώπους που έχουμε γύρω μας. Τι άλλο θέλετε να σας πω;

Συν.: Ε.. από τη μητέρα σας θυμάστε κάποια πράγματα;

Αφηγ.: Πάρα πολλά.. Δηλαδή; Τη συμπεριφορά της θες να πεις;

Συν.: Γενικότερα ό,τι θυμάστε εσείς, ό,τι θέλετε να μας πείτε.

Αφηγ.: Λοιπόν, η μαμά μου.. η μαμά μου ήταν.. μια γυναίκα που ζούσε για το σπίτι της, για τα παιδιά της, για την οικογένειά της. Είχε πάρα πολύ αγ.. μας χάιδευε πάρα πολύ, δε μας χάλαγε χατίρια, εμείς έτυχε να.. να είμαστε και σε μια γενιά που δε στερηθήκαμε ίσως γιατί είχαμε και μια οικονομική επιφάνεια καλύτερη από τους άλλους, κατάλαβες; Δε μας έλειψε τίποτε, θυμάμαι τα τραπέζια που κάναμε στο σπίτι που ερχόταν όλο το σόι και του πατέρα μου και της μητέρας μου, περνάγαμε μαζί της γιορτές, ο πατέρας μου είχε πολύ ωραία φωνή, τραγουδούσε κα έπαιζε πολύ ωραίο.. ε.. πως το λένε.. ούτι, ούτι. Η καταγωγή τους ήταν απ' τη Μικρά Ασία, περνάγαμε πάρα πολύ ωραία τις γιορτές και τα ξαδέρφια όλα μαζί, ε..

τι να.. τι άλλο να σου πω; Ε.. με καταπίεζε λίγο η μαμά μου να διαβάσω, γιατί ήμουνα πολύ ζωηρό παιδί, ε.. όχι ότι δεν αγαπ.. τα 'παίρνα τα γράμματα αλλά δεν.. δεν καθόμουνα, ήμουνα της κίνησης, δηλαδή του παιχνιδιού, του να φτιάξω κάτι, να βοηθήσω κάτι, να.. να σηκώσω κάτι να βοηθήσω τη μαμά μου από το να κάτσω να διαβάσω. Εε.. αυτές τις εικόνες έχω από τη μητέρα μου, έχω τις καλύτερες εικόνες και κάθε φορά που έχω μια δυσκολία βουτάω από την αγκαλιά της μάνας μου πάλι. Ναι, τι άλλο;

Συν.: Ε.. η ζωή σας μετά πως άλλαξε όταν μετά πήγατε με τη νονά να μείνετε;

Αφηγ.: Α, όχι αυτή ήταν η νονά μου γιατί αυτ.. αυτή ήταν η νονά μου, τη μαμά μου δεν πρόλαβα να τη γνωρίσω. Ε.. ήμουν δυο μηνών που με πήρε η νονά μου και με μεγάλωσε και ήταν η μαμά μου δεν ήταν η νονά μου βέβαια. Όταν πέθανε έμαθα ότι δεν ήταν.. μαμά μου, δεν το γνώριζα. Δεν αισθάνθηκα καλά είναι η αλήθεια, δεν αισθάνθηκα καλά, ε.. αναθεώρησα πράγματα τη ζωή μου, ήμουν και μικρό, δώδεκα χρονών ήμουνα και άμα είσαι και πολύ χαϊδεμένος, σήμερα τα παιδιά δώδεκα χρονών είναι αλλιώς.. Όταν στην δική μου την ηλικία το '58 είσαι δώδεκα χρονών είναι αλλιώς.. ήταν αλλιώς οι οικογένειες, δεν είναι όπως είναι τώρα, η οικογένεια, που είναι τα παιδιά πιο ανεξάρτητα, πιο ξέρο 'γω, εμείς ήμασταν πολύ δεμένα με τους γονιούς μας. Ε.. αυτό βέβαια μου.. μου φάνηκε πολύ άσχημο, στη αρχή, μου φάνηκε πολύ κακό, δεν ήθελα να το πιστέψω. Ε.. ύστερα βέβαια γνώρισα και τους.. πραγματικούς γονείς μου που ήτανε κουμπάροι τους δεν ήτανε ξένοι οι άνθρωποι γιατί είχανε βαφτίσει άλλο ε.. άλλη μια αδερφή μου, ε.. και 'κει ήμουνα τυχερή διότι είχα μια.. πολύ καλή μητέρα και αδέρφια που μ' αγαπούσαν γιατί εκείνοι 'ξέραν εγώ δεν ήξερα, εκείνοι γνωρίζανε, ερχόντουσαν με βλέπανε αλλά εγώ δεν ήξερα, και.. δεν αισθάνθηκα ότι μου έλειψε.. ας πούμε η αγάπη των γονιών μου και από τους θετούς γονείς και από τους.. φυσικούς γονείς. Ε.. , μετά από τον.. καρκίνο σταμάτησα να δουλεύω και ήταν κάτι που ήταν επιλογή μου. Γιατί ήταν επιλογή μου; Θεώρησα ότι... είναι πιο καλό να καθίσω στο σπίτι να μεγαλώσω.. να βλέπω τα παιδιά μου και να κάνω πράγματα χωρίς άγχος, γιατί όταν εργάζεσαι κι έχεις και οικογένεια είναι στο α α θα προλάβω να κάνω τις δουλειές μου, κι ήμουνα και λίγο έτσι απόλυτη στα πράγματα που έκανα. Ήθελα να χαλαρώσω λοιπόν να μείνω στο σπίτι μου, και να κάνω.. αυτό που ήθελα και αυτό που ήθελα ήταν να φροντίζω την οικογένειά μου, μ' άρεσε πάρα πολύ, να φροντίζω τα παιδιά μου, τον άντρα μου και μετά γνώρισα το Σύλλογο και άρχισα μέσα από το.. από τα προγράμματα του Συλλόγου να κάνω.. ψυχοθεραπεία, ε.. να κάνω.. να βοηθάω.. να.. να κάνω εκπαίδευση κατ' αρχήν για να μπορώ να βοηθάω άλλες γυναίκες με καρκίνο μαστού και αυτό είναι το σημαντικότερο, γιατί όταν πηγαίνεις ε.. μια φορά σ' ένα νοσοκομείο βλέπεις μια γυναίκα η οποία είναι μες στη θλίψη, κατ' αρχήν δε σε κοιτάει στα μάτια, κοιτάει χαμηλά, κι όταν φεύγεις έχει ένα χαμόγελο και σε κοιτάει στα μάτια, αυτό είναι πολύ.. είναι.. για μας δηλαδή που το εισπράτουμε, είναι μια φοβερή αίσθηση δε μπορώ να σας το δώσω να το καταλάβετε πως αισθάνεται κανείς, ότι έχει κατορθώσει το ακατόρθωτο, να κάνει έναν άνθρωπο, μέσα σ' αυτό που περνάει να χαμογελάσει και θεωρώ ότι είναι.. πώς να το πω.. από τα καλύτερα πράγματα της ζωής μου.. είναι αυτό, μετά την οικογένειά μου, είναι τα καλύτερα πράγματα της ζωής μου. Τι άλλο θέλετε να μάθετε;

Συν.: Ε.. λίγο για την.. για τον οικογενειακό βίο, όταν ξεκίνησε, πως άλλαξε η ζωή σας, μετά που ήρθαν τα παιδιά.. Αν θυμάστε κάτι και θέλετε να μας πείτε.

Αφηγ.: Ναι, τα θυμάμαι όλα βέβαια, βέβαια. Όπως είπα ξεκινήσαμε από το μείον εμείς, αρχίσαμε λοιπόν σιγά σιγά να.. οργανώνουμε το σπίτι μας, να.. μεγαλώνουμε τα παιδιά μας, εμ.. ευτυχώς είχαμε μια σύμπτωση, δηλαδή δεν ήταν.. δεν είχα τον άντρα που έδερνε που έβριζε, που.. ήταν ένας πάρα πολύ καλός σύντροφος, ε.. ήτανε πάντα δίπλα μου για ότι ήθελα και.. στις δυνατότητες που μπορούσε. Όταν γίνανε όμως τα παιδιά δέκα χρονών και έντεκα αποφάσισα να δουλέψω, μια και μεγαλώσαν.. φτάσανε μέχρι εκεί, να τα βοηθήσω με πιο άνεση στα φροντιστήριά τους, στις ξένες γλώσσες στα.. ό,τι τέλος πάντων ήταν αυτό να γίνει. Έτσι κι έγινε, άρχισα να εργάζομαι, πέρασαν εννιά χρόνια και τότε αντιμετώπισα τον καρκίνο.. του μαστού, ήταν τα παιδιά μου μεγάλα. Ο γιος μου ήταν φοιτητής, η κόρη μου.. και 'κείνη φοιτήτρια ήτανε, συνέχισαν βέβαια τις σπουδές τους, τελείωσαν.. πέρασαν τα υπόλοιπα χρόνια Ε, πέρασα και 'γω ξεπέρασα και 'γω τον κίνδυνο που λέμε γιατί είμαι τώρα.. εκκλειψα δέκαεφτά χρόνια που έχω χειρουργηθεί, δεν έχω.. ας πούμε.. ε, είμαι πιο χαλαρή γιατί στα πρώτα χρόνια είσαι.. λίγο κουμπωμένος, είναι που λέμε περπατάς με το χάρο στο πλευρό, έτσι.. κάπως έτσι είναι.. τα πράγματα. Ύστερα αυτό ξεπεράστηκε κι αυτό, μπήκα σε ομάδες, έμαθα να αυτοεκτιμώ τον εαυτό μου να ξέρω πιο είναι το θέλω μου και ποιο είναι το πρέπει. Ε.. άρχισα να.. κάνω αυτά που μ' ενδιαφέρουν και τα υπόλοιπα τα έβαζα στη άκρη, ό,τι δε μ' άρεσε σα σχέση το σταμάταγα, ή φιλική ή συγγενική, το 'κανα πολλές φορές κι αυτό. Δε φορτωνόμουν πια, έτσι; Δε φορτωνόμουν. Όχι ότι έγινα άνθρωπος.. λιγότερο καλός, μπορώ να πω ότι έγινα καλύτερος άνθρωπος, αλλά.. είχα πια μάθει να ξεχωρίζω.. τι σου απαιτεί ο άλλος και τι έχεις από μέσα σου να προσφέρεις μόνος σου, οπότε ενώ όταν αρχίζανε οι απαιτήσεις εγώ έλεγα όχι, έτσι; Έλεγα.. είχα όρια πια, έλεγα από 'δω και μπρος μπορώ, μέχρι εκεί δε μπορώ, κι έτσι με βοήθησε αυτό να γίνω καλύτερος άνθρωπος, ως προς τον εαυτό μου γιατί αν δε φροντίζεις.. τον εαυτό σου να είσαι καλά, δε μπορούν άλλοι να είναι καλά δίπλα σου, δε γίνεται, πρέπει να 'μαστε όλοι καλά, κι αφού ο πυρήνας είναι καλά θα 'ναι και τα γύρω γύρω. Τι άλλο θέλεις να σου πω;

Συν.: Εμ.. αν και κατά πόσο επηρεάστηκαν οι σχέσεις σας με το κοινωνικό περιβάλλον ή με τα παιδιά ή με το σύζυγο μετά.. τη διάγνωση του καρκίνου.

Αφηγ.: Ναι, να σου πω.. ναι, να σου πω, με τον άντρα μου δεν επηρεάστηκε καθόλου. Κατ' αρχήν ότι.. μια φορά του είπα ότι.. τώρα ας πούμε μου λείπει ένα.. γιατί σου λείπει ένα κομμάτι του εαυτού, και μου λέει «για μένα δε λείπει τίποτα! Είσαι όπως ήσουν, δε μ' ενδιαφέρει τίποτα, θέλω να είναι καλά και τα υπόλοιπα δε με αφορούν πια..». Τα παιδιά μου με στηρίζαν όταν είχα.. την ανάγκη που έκανα χημειοθεραπεία, δε μπορούσα να μείνω μόνη μου και.. εναλλάξ πήγαινε ο ένας ερχόταν ο άλλος, οι φίλοι μου με στηρίζαν πάρα πολύ, πάρα πολύ οι φίλοι μου, εμ.. Τι άλλο να πω.. τώρα;

Συν.: Το εργασιακό περιβάλλον;

Αφηγ.: Κοίτα το εργασιακό περιβάλλον το σταμάτησα, δε ξαναπήγα στη δουλειά, εκείνο όμως που κατάλαβα ήταν ότι συνάδελφοι από τη δουλειά, ήταν ελάχιστοι αυτοί που πήραν να ρωτήσουν τι κάνεις. Ελάχιστοι! Ακόμη κι ο.. ας πούμε ο.. πώς να το πω.. ο.. ο ιδιοκτήτης, ο επιχειρηματίας, ναι, αυτό δείχνει ας πούμε.. πράγματα όχι καλά όχι ανθρώπινα, αλλά δε με πείραζε πια, δε μ' ενοχλούσε πια Αν ήταν μια άλλη αρρώστια, ξέρο 'γω, μπορεί να μ' ενοχλούσε. Περνώντας αυτή.. την ταλαιπωρία, της ζωής την περιπέτεια, μετά απ' αυτό τον καρκίνο δε σ' ενοχλεί τίποτα πια.. ναι αποφασίζεις να βλέπεις τον εαυτό σου στα μάτια.

Συν.: Μάλιστα. Θα ήθελα να μας πείτε.. ε.. τώρα πως είναι η ζωή σας..

Αφηγ.: Τώρα πως είναι η ζωή μου, λοιπόν, τώρα έχω δύο εγγονούλες..

Συν.: Α.. να σας ζήσουν, να τις χαιρέστε!

Αφηγ.: Ευχαριστώ! Η μία έξι και η άλλη οχτώ χρονών, ε.. έχω χάσει τον άντρα μου βέβαια, είναι τρία χρόνια τώρα. Ε.., έχω οργανωθεί στο.. κάνω πιο πολλές παρουσίες εδώ απ' το χρόνο μου, ε.. φροντίζω ένα θείο μου μεγάλο, και θέλω να κάνω και κάτι άλλο πάλι εθελοντικό και νομίζω ότι θα το κάνω με τα παιδιά, δηλαδή θα πάω σε παιδιά να.. στο «Χαμόγελο του Παιδιού» σκέφτομαι να πάω, ή να μαγειρεύω ή να τα πηγαίνω βόλτα ή να τα φροντίζω ή να σιδερώνω, οτιδήποτε ας πούμε έχει σχέση, με την.. τον εθελοντισμό πάλι, αυτό. Είναι καλή η ζωή μου, είναι καλή η ζωή μου. Εε.. θεωρώ ότι είμαι από τις τυχερές γιατί τα πράγματα.. πήγαν πολύ καλά Εε.. και η οικογένειά μου είναι καλά, κι εγώ σαν άνθρωπος αισθάνομαι χρήσιμη, και μπορώ να σταθώ οπουδήποτε κι επειδή έχω χρόνο θα τον καλύψω γι' αυτό το...μ' έναν άλλο εθελοντισμό, κάπου αλλού..

Συν.: Ε.. και γενικότερα τα σχέδιά σας για το μέλλον, ποια είναι;

Αφηγ.: Λοιπόν, ζωγραφίζω. Έχω υπ' όψιν μου να κάνω.. να γράψω ένα βιβλίο, με θέμα τη ζωή μου, μπορεί να μην το.. εκδώσω, να μην.. θα το γράψω για μένα. Θα το γράψω για τα παιδιά μου και τα εγγόνια μου, δεν έχει λόγο, επίσης γράφω και ποιήματα, πράγματα που με αγγίζουνε τα γράφω, τα...τα περνάω στο χαρτί. Πιστεύω ότι θα 'μωνα μια καλή δημοσιογράφος..

Συν.: Α.. ωραία. Ποτέ δεν είναι αργά...

Αφηγ.: Ναι, ναι. Όχι τώρα όχι ότι είναι αργά αλλά έχω επιλέξει το δρόμο μου, αυτή είναι η διαφορά, κι ο δρόμος μου είναι αυτός...Κάτι άλλο που ονειρεύομαι είναι να δω τις εγγονές μου μεγάλες. Ονειρεύομαι να τις δω μεγάλες, να μορφώνονται, να είναι κοινωνικά άτομα, να είναι.. άνθρωποι προπάντων, να έχουν την ανθρωπιά μέσα τους να μη χάνουνε.. την ανθρωπιά γιατί καμιά φορά.. λοξοδρομούμε κάπου και χάνουμε την ανθρωπιά μας Αυτό με αφορά, να είναι καλοί άνθρωποι. Πρώτα για τον εαυτό τους και ύστερα για τους άλλους. Το.. το θέλω πάρα πολύ, θέλω να δω και το γιο μου παντρεμένο γιατί είναι ελεύθερος, είναι κάτι που.. το θέλω πάρα πολύ, να δω κι από κείνον εγγόνια, ε.. σκέφτομαι να ζωγραφίζω, να ζωγραφίζω, να ζωγραφίζω και κάποια στιγμή να τα εκθέσω, τα εκθέτω με το Σύλλογο! έχω εκθέσει πολλές φορές, έχουμε κάνει πολλές φορές εκθέσεις των μελών μάς γιατί είναι πολλές γυναίκες που.. ζωγραφίζουνε. Και θεωρώ ότι θα πάω.. ας πούμε σε μεγάλη ηλικία.. και θα είμαι έτσι πάντα ζωντανή όπως είμαι, δηλαδή, θέλω να είμαι μέσα στα πράγματα, δε θέλω να είμαι έξω απ' τη ζωή, και θέλω η ζωή να 'χει χρώματα, να μην είναι ασπρόμαυρη, να 'χει πράσινα, κίτρινα, μπλε, γαλάζια όλα τα χρώματα να 'χει. Έτσι τη βλέπω τη ζωή, με όλα της τα χρώματα και θέλω μέχρι να φύγω από αυτό τον κόσμο να είμαι... να τη βλέπω έτσι τη ζωή, όμορφη.

Συν.: Πολύ ωραία! Τι άλλο θα μπορούσα να σας ρωτήσω.. Για τις σχέσεις στο Σύλλογο. Πως είναι ή εμπειρία σας εδώ;

Αφηγ.: Για την εμπειρία μου, ναι. Στο Σύλλογο είμαι...δεκατέσσερα χρόνια. Είμαι δεκατέσσερα χρόνια στο Σύλλογο. Έχω δει πάρα πολλές γυναίκες, έχω πάει σε πολλές γυναίκες, στα νοσοκομεία, εκείνο που βλέπω είναι ότι η γυναίκα χρειάζεται απαραίτητα τη ψυχολογική στήριξη. Πρώτα από τους ειδικούς γιατί καμιά φορά θέλουν να μας στηρίξουν οι δικοί μας και δε ξέρουν πως, κι αυτό μπορούν να το μάθουν εδώ, δηλαδή εάν έρθει μια γυναίκα εδώ για πρώτη φορά και δει.. τους ειδικούς γιατί έχουμε ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, εμείς είμαστε η πρώτη φορά ας το πούμε, μετά αναλαμβάνουνε.. οι ειδικοί, έτσι; Ε.. όταν έρθει λοιπόν η γυναίκα εδώ, και πάρει τη βοήθεια, έρχονται και οι.. τα παιδ.. τα παιδιά της, ο σύζυγος, τ' αδέρφια, η μάνα της και παίρνουν όλοι αυτοί οι άνθρωποι βοήθεια πως θα στηρίξουνε αυτό το άτομο. Αυτό το πράγμα το 'χουμε δει να λειτουργεί κι είναι πάρα πολύ καλό.. γιατί ξέρεις πώς θα.. πως να στηρίξεις γιατί καμιά φορά θέλουμε να κάνουμε κάτι και δε ξέρουμε πως το κάνουμε, λέμε μια λάθος κουβέντα, θυμάμαι τον αδερφό μου που μ' έπαιρνε τηλέφωνο και μου έλεγε από το τηλέφωνο «Τι κάνεις; Πήρες τα φάρμακά σου; Είσαι καλά; Μήπως ζαλίζεσαι;», αυτό άρχισε κάποια στιγμή να με κουράζει και του λέω κάποια στιγμή, «Κοίταξε, δε θα ξαναπάρεις τηλέφωνο να ξαναρωτήσεις τίποτα! Θα μου λες καλημέρα, είσαι καλά; Άντε τα λέμε αύριο! Δε θέλω ούτε για τα φάρμακά μου, ούτε για τη.. τις χημειοθεραπείες μου, ούτε για το αν ζαλίζομαι, ούτε αν ξερνάω, ου.. τίποτα!». Θέλω να πω μ' αυτό ότι δεν ξέρουμε, είχε όλη τη διάθεση να με στηρίξει, δεν ήξερε πως. Εγώ όμως είχα και ένα καλό, αυτό που ήθελα το ζήτηγα, κατάλαβες; Γι' αυτό και.. για να μπω στο Σύλλογο περάσαμε.. τρία - τέσσερα χρόνια, δεν τον ήξερα βέβαια το Σύλλογο, μετά το έμαθα αλλά όταν ήρθα εδώ είχα κάνει δουλειά με τον εαυτό μου, δηλαδή, δεν χρειάστηκα ψυχολόγο να το κάπως έτσι, μπήκα κατ' ευθείαν στο ελεθ.. στο εθελοντικό πρόγραμμα, κάνουμε για τρισεμίση μήνες.. μαθήματα για να μπορούμε να στηρίξουμε τη γυναίκα με καρκίνο μαστού, και ήρθα έτοιμη ενώ οι άλλες πρέπει να μπουν στη ψυχολογία, στη στη στη στη, για να μπορέσουνε να το δούνε, βέβαια μπήκα μετά σε άλλα τμήματα, της ψυχολογίας έκανα πολλά μαθήματα, νομίζω ότι το έργο του Συλλόγου είναι πολύ σημαντικό αλλά το σημαντικότερο είναι να το μάθουν οι γυναίκες, κατάλαβες; Το πιο σημαντικό είναι να ξέρει ο κόσμος να είναι ενημερωμένος ότι υπάρχει αυτός ο Σύλλογος και να το πλησιάζει και αντί να σηκωθεί όπως σηκώθηκα εγώ.. σε τρία χρόνια να σηκωθεί σε τρεις μήνες, είναι σημαντικό, κερδίζει τη ζωή του, αυτό θέλω να πω, έτσι; Τι άλλη εμπειρία να σου πω...που μαζευόμαστε όλες εδώ, κάνουμε εκδρομές μαζί, κόβουμε την πίτα μας, έχουμε πολλούς.. εε...επιστήμονες που μας στηρίζουνε, κάνουμε διαλέξεις, έρχεται πολύς κόσμος, μαθαίνει για τον καρκίνο, αρχίζει να μη φοβάται γιατί αυτό είναι το κακό ότι φοβόμαστε ενώ...αν το ανακαλύψεις, ψάχνεσαι και το βρεις, δεν έχεις να φοβάσαι τίποτα! Η ίαση είναι εκατό τα εκατό γι' αυτό το λόγο πρέπει οι γυναίκες να ψαχνόμαστε και να πηγαίνουμε στο γιατρό μας μόλις βρούμε κάτι να πηγαίνουμε στον ειδικό γιατρό, όχι στον 'κείνο το γιατρό που είναι για το συγκεκριμένο όργανο. Λοιπόν, σώζουμε λοιπόν τις ζωές μας, αυτό πρέπει να μάθουν οι γυναίκες, να.. πηγαίνουν να κάνουν εξετάσεις.. όταν φτάνουν τα σαράντα, να ψάχνονται μόνες τους, κάθε μήνα το μαστό γιατί όσο πάνε τώρα μειώνονται οι ηλικίες, δηλαδή έχουμε.. κάτω των τριάντα, καταλαβ.. βέβαια σπάνια είναι αλλά τώρα γίνονται πιο συχνά, η γυναίκα ανακαλύπτει τον καρκίνο συχνότερα, ίσως και γι' αυτό ζει περισσότερο γιατί το ανακαλύπτει νωρίς. Λοιπόν, θέλουμε να πούμε στις γυναίκες να.. εξετάζονται, να μη φοβούνται το γιατρό, να μη φοβούνται τη λέξη καρκίνος, μία αρρώστια είναι κι αυτή που αν την ανακαλύψεις νωρίς.. θα σώσεις τη ζωή σου και μαζί με σένα θα παραδειγματιστούνε και οι γύρω σου γιατί εγώ όταν αρρώστησα και μμ.. χειρουργήθηκα, πήγαν όλες οι φίλες μου οι γειτόνισσες να κάνουν αμέσως εε...μαστογραφία.. Άρα λοιπόν είναι κάτι που σώζει ζωές, να μη φοβούνται οι γυναίκες να πάνε στο γιατρό και να μη φοβούνται να λένε.. τ' όνομα του καρκίνου, μια αρρώστια είναι κι αυτή, ας το.. βάλουμε σε μια μεριά του μυαλού τους γιατί ακούω από τα μέσα ενημέρωσης, η επάρατος νόσος, ποια επάρατος; Δεν είναι πια επάρατος, έχουμε πολλά νέα φάρμακα που πολεμάνε και έχουμε νέα μηχανήματα που ανακαλύπτουν, τον καρκίνο, μία αρρώστια είναι και αυτή αρκεί να γίνει έγκυρη διάγνωση. Αυτό είναι το πιο σημαντικό.

Συν.: Εσείς αλήθεια πως ε.. αντιδράσατε ότι έχετε καρκίνο;

Αφηγ.: Α! Εγώ πως αντέδρασα. Κατ' αρχήν πρέπει να πω ότι το βρήκα μόνη μου, είδα τη θηλή μου να πηγαίνει μέσα και λέω αυτό δεν το είχα, και πάω κατ' ευθείαν στο γιατρό, και μου λέει ο γιατρός και μου λέει δεν έχετε τίποτα -μια γυναίκα χειρουργός ήταν- μου λέει δεν έχετε τίποτα, εγώ όμως δεν επαναπαύτηκα εκεί γιατί είχα.. προηγούμενα είχα την αδερφή μου με καρκίνο μαστού και πάω στο.. κέντρο του μαστού, δηλαδή πάω στον Μεταξά και βρίσκω έναν που ήταν ειδικά για το μαστό. Ε, με πήρε.. με κράτησε στο νοσοκομείο βέβαια αλλά το κακό με 'μένα ήτανε ότι δε μου έλεγε τίποτε! Το ρόταγα «Θα χάσουμε το μαστό γιατρέ;», τα μάζαγε, «όχι, έχουμε ένα μικρό πρόβλημα», ένα μικρό πρόβλημα, την ώρα που μπαίνω στο χειρουργείο και μου λέει.. μου 'χουνε κάνει την ένεση για να με χειρουργήσουνε να δούνε ξέρω 'γω τι θα δούνε, μου λέει τότε ότι πιθανότητες είναι πενήντα πενήντα, ε, μου 'ρθε να το σκοτώσω το γιατρό, μου 'ρθε να το σκοτώσω το γιατρό, μου 'ρθε να το σκοτώσω, δε μπορείς να φανταστείς τι.. τι θυμό είχα μέσα μου! Μεγάλο θυμό είχα μέσα μου! Λέω έρχομαι, ύστερα βγήκα α' αυτό κι έπεσα στη μελαγχολία. Εε.. και είχα την αδερφή μου όμως και μου λέει κάποια στιγμή ότι «Έμένα δε με βλέπεις; Ζω δεκαπέντε χρόνια. Τι θέλεις ακόμα να δεις;». αυτό μου 'δωσε μια.. ώθηση.. αλλά αφού είχα πάθει αυτή τη μελαγχολία μέσα στο νοσοκομείο ακόμη.. με παίρνει η προϊσταμένη και με πάει στο ψυχίατρο.. κάτω.. και του είπα ακριβώς τι ένιωθα, και μου είπε μια κουβέντα ο άνθρωπος, μου λέει «Γιατί δεν τα λέτε στο γιατρό σας αυτά; Πέστε τα στο γιατρό σας!», γιατί ερχόταν ο γιατρός και γύριζα τα μούτρα μου απ' την άλλη κι έφευγε! Και πάω μια μέρα στο γραφείο του εκείνη τη φορά που μου 'πε πέστε τα και του τα λέω χύμα, έτσι, του είπα αυτό αυτό αυτό, «Μ' ενοχλείτε γιατί το κάνατε αυτό δεν έπρεπε να το κάνετε, μ' ενοχλήσατε, είμαι πολύ θυμωμένη μαζί σας, αν σας είχα μπροστά μου θα σας έδερνα», του το είπα κι αυτό, τα 'βγαλα από μέσα μου και κάποια στιγμή κάνουμε μια.. ένα.. εε.. μια ενημέρωση για τη ψυχολογία κι έρχεται αυτός ο γιατρός και μου βλέπω και πάω και τον αγκαλιάζω! Και λέω «Εσείς..», λέω, «.. με βγάλατε από μια θέση πολύ δύσκολη», μου λέει.. «Για πέστε..», μου λέει, «γιατί εγώ δε θυμάμαι», λέω «Μου είπατε..», λέω, «..μια κουβέντα, αυτά που λέτε πέστε τα στο γιατρό σας, δεν πειράζει, ας είσαστε θυμωμένη» και λέει «Βοηθάμε ανθρώπους χωρίς να ξέρουμε πως τους βοηθάμε» κι αυτό ήταν πολύ σημαντικό. Ε. βέβαια είχα πολύ θυμό μέσα μου έλεγα γιατί ν' αρρωστήσω, γιατί να.. μεγάλωσα τα παιδιά μου γιατί.. κατ' αρχήν είσαι καρκίνος και θάνατος. Αυτό βλέπεις εκείνη την ώρα, δε βλέπεις τίποτ' άλλο. Πρέπει κάποιος να είναι δικό σου και να σου πει ότι.. όπως μου είπε η αδερφή μου αυτή την ώρα ότι.. «Δε με βλέπεις έμένα που 'χουν περάσει δεκαπέντε χρόνια; Ζω ακόμη!». Αυτό μ' έκανε και σηκώθηκα! Δηλαδή πήρα τα πάνω μου, ότι «Αφού είναι η αδερφή μου και ζει τόσα χρόνια..», έλεγα, «..και τόσα χρόνια να ζήσω θα 'χουν μεγαλώσει τα παιδιά μου, θα 'χουν παντρευτεί, θα 'χω δε ένα εγγόνι (γέλια), γιατί έγινα πολύ νέα μητέρα και.. αυτό το ήθελα και πάρα πολύ, να.. να δω δηλαδή τα παιδιά των παιδιών μου. Ε, αυτό που περνάς εκείνη την ώρα ε.. δεν είναι τόσο.. ευοίωνο για 'σενα, γιατί βιώνεις μια κατάσταση που είσαι μόνος σου. Εγώ του είπα του γιατρού μου «Εγώ..», λέω, «..δεν έφερα μαζί ούτε τη μάνα μου, ούτε τον άντρα μου, ούτε τα παιδιά μου, ούτε τον αδελφό μου, ήρθα μόνη μου, που σημαίνει ότι μπορώ να.. ν' ακούσω τα πάντα, είχατε την υποχρέωση..», λέω, «.. να μ' ενημερώσετε! Όχι να μπω λέω σ' ένα χειρουργείο, και να μου πείτε ότι.. στο αυτί μου ο γιατρός είναι πενήντα πενήντα οι πιθανότητες. Αυτό είναι πάρα πολύ κακό που μου κάνατε..», του είπα. Αυτό βίωσα, μετά πήγα στο σπίτι, έκανα χημειοθεραπείες για έξι μήνες, βέβαια ήμουν πολύ.. ήτ.. τότε ήταν πολύ άσχημες οι χημειοθεραπείες, τώρα έχουν βγει άλλα φάρμακα και βοηθάνε τη γυναίκα να μην είναι όπως εγώ, τέσσερις μέρες χτυπιόμουν χωρίς φαί χωρίς νερό, με εμετούς συνέχεια, και ήταν πολύ δύσκολο, όμως εγώ το πάλευα, έλεγα, «Πέρασε και η δεύτερη μέρα, πέρασε και η τρίτη μέρα, α! η τέταρτη, τώρα θ' αρχίσω σιγά σιγά να πίνω λίγο νερό», γιατί αυτές τις μέρες δεν έτρωγα και δεν έπινα τίποτα, και μετά ξανά πάλι, ερχόταν πάλι η χημειοθεραπεία κι πάλι εγώ.. κι έλεγα «Α! θα περάσει, άντε τόσο, άντε τόσο», κι έτσι πέρασαν οι έξι μήνες, ε. και μετά από 'κει πήγα μια εκδρομή.. σε μια φιλή μου έμεινα δεκαπέντε μέρες, στο Βόλο, στο Πήλιο. Θυμηθήκαμε τα παιδικά μας χρόνια, πέρασα υπέροχα... εε.. και όταν γύρισα ήμουν μια άλλη γυναίκα, δηλαδή είχα ξεπεράσει πια το.. το πρόβλημα και γύρισα στο σπίτι μου όπως ήμουνα πριν, μια άλλη γυναίκα, όχι αυτή που ήμουν σαν άρρωστη, έτσι; Γιατί κι αυτό δε μ' άρεσε! Μια μέρα θυμάμαι σηκώθηκα μήκα στο μπάνιο και είχαμε πέσει τα φρούδια μου, τα ματοσίνορα μου, ήμουνα κίτρινη (γελάκι) και κοιτάζα στο καθρέπτη και λέω «Αν θέλεις..», λέω, «.. να είσαι έτσι, να μείνεις για να σε ληστυνούν, αν δε θέλεις όμως να σηκωθείς όρθια», και έπιασα το κραγιόν μου και έγραψα πάνω στο.. στον καθρέπτη «ΕΙΜΑΙ ΚΑΛΑ», κι αυτό έμεινε 'κει έξι μήνες, το είμαι καλά, και σιγά σιγά πήρα τα πάνω μου, σηκώθηκα ας το πω όρθια και ξαναμπήκα στη ζωή μου..

Συν.: Πολύ όμορφο! Πολύ όμορφο.. Εμ.. και να μας πείτε αν θέλετε.. τελευταίο είναι αυτό, να μη σας κουράζουμε..

Αφηγ.: Να.. όχι δε με κουράζετε.. δεν κουράζομαι..

Συν.: Πως πιστεύετε ότι πρέπει να ζούμε τη ζωή μας γενικότερα; Δηλαδή για τις αξίες της ζωής αν θέλετε να μας πείτε κάποια πράγματα, όπως εσείς τα σκέφτεστε..

Αφηγ.: Αα.. να.. Εγώ θα πω ότι πρέπει να κρατάμε της ζωής για μας! Αυτό κάποια στιγμή βγαίνει.. είτε στους γύρω μας, σ' αυτούς που μιλάμε -εσύ κάθεται στο πλάι και κοιτάω πιο πολύ την κοπέλα αλλά θέλω να σας βλέπω και τις δυο- οι αξίες της ζωής είναι πάντοτε να είσαι καλά με τον εαυτό μας, δηλαδή να είμαστε εμείς καλά με τον εαυτό μας, αν είμαστε καλά με τον εαυτό μας και αν ζητάμε λίγα πράγματα (αλλαγή πλευράς κασέτας).. όταν είμαστε καλά με τον εαυτό μας κι όταν οι απαιτήσεις που έχουμε από τη ζωή δεν είναι τόσο εε.. μεγάλες και είσαι ευτυχής μ' αυτά που έχεις γύρω σου, δηλαδή μ' αυτά που βγάζεις που.. που έχεις το φαγητό σου, έχεις το σπίτι σου το ζεστό, έχεις την οικογένειά σου, έχεις τους φίλους σου, αυτά τα πράγματα πρέπει να μας κάνουνε να νιώθουμε χαρούμενοι, δηλαδή ν' απολαμβάνουμε και το παραμικρό.. καλό που μας προσφέρει αυτή η ζωή. Οι αξίες δε θ' αλλάζουν ποτέ, θα είναι ίδιοι, ίδιες οι αξίες, εμείς αλλάζουμε, οι άνθρωποι, και ν' αλλάζουμε πάντα προς το καλύτερο, όχι στο χειρότερο, να μη γινόμαστε δηλαδή οι άνθρωποι.. που δεν είναι ευχαριστημένοι με τα πράγματα που έχουμε, να ζητάμε περισσότερα από αυτά που μπορούμε να κάνουμε, να είμαστε μέσα σ' ένα άγχος, να είμαστε πιο χαλαρές, το άγχος δεν είναι καλό. Είναι.. το άγχος είναι ένα πράγμα που σε καταστρέφει, το 'χεις μέσα σου και σε κυνηγάει, σε τρώει, δε σ' αφήνει να κοιμηθείς, ε.. δε.. είναι το μυαλό που πάντα τρέχει, «Να προλάβω το να κάνω, μήπως δε γίνει να.. να κάνω.. να δουλέψω περισσότερες ώρες για να έχω περισσότερα χρήματα», δεν είναι αυτό, δεν είναι αυτό, μπορούμε να ζήσουμε με πολύ λίγα χρήματα.. και να είμαστε ευτυχείς, δηλαδή, αν δώσουμε αξία σ' αυτό που φέρνουμε στο σπίτι και απολαμβάνουμε, τότε η ζωή μας θα είναι πάρα πολύ ωραία και θ' απολαμβάνουμε τα μικρά μικρά πράγματα, γιατί η ευτυχία δεν έχει διάρκεια, είναι στιγμές, έτσι; Εγώ τώρα που μιλάω μαζί σας αισθάνομαι μια ευτυχία, αισθάνομαι μια ικανοποίηση μέσα μου, που είσαστε νέα παιδιά και ακούτε κάτι από μια μεγαλύτερη γυναίκα, που 'χει περάσει την ηλικία σας και 'χει περάσει και δύσκολη εφηβεία, έτσι; Γιατί και 'γω πάλευα, δούλευα από τη μικρή μου ηλικία, δεκαπέντε δεκαέξι χρονών εργαζόμουν μέχρι να παντρευτώ... Θέλω να πω ότι να μην αφήσετε και παρασυρθείτε από

το μεγάλο, δηλαδή μην κυνηγάτε το όνειρο το μεγάλο, μικρά βήματα και κάθε φορά θετικά, δηλαδή ότι.. ε.. παίρνετε απ' τους γύρω σας να το αξιοποιείτε στο καλό, να περνάτε καλά, με μια φιλική παρέα, μ' ένα ποτήρι κρασί μέσα στο σπίτι, με μια κουβέντα γιατί και η κουβέντα είναι μια ευτυχία, όταν μιλάς μ' έναν άνθρωπο και περνάς καλά μαζί του είναι μια ευτυχία, έτσι; Εγώ αυτά τα.. τα πράγματα τα είχα.. απ' την παιδική μου ηλικία, δηλαδή τα ζούσα, έβλεπα τους γονείς μου πως ζούσανε, και επειδή απολαμβάναμε όλοι, οι συγγενείς, τα ξαδέλφια, οι φίλοι, απολαμβάναμε αυτήν την.. τις εκτιμούσα αυτές τις στιγμές, όταν αρρώστησα τις εκτίμησα ακόμα περισσότερο, κατάλαβες; Γιατί τότε μαθαίνεις ότι τίποτα δεν είναι.. αιώνιο, είναι μικρό κι αυτό το μικρό πρέπει να το.. κι όπως σου είπα και στην άλλη.. συζήτηση που κάναμε ότι τη ζωή θέλω να τη ζω μ' όλα της τα χρώματα, ό,τι χρώ.. σήμερα είναι πράσινο, αύριο είναι κίτρινο, μεθαύριο είναι κόκκινο, καμιά φορά είναι όλα μαζί, έτσι; Καμιά φορά είναι όλα μαζί, καμιά φορά είναι και γκριζα, καμιά φορά είναι και μαύρα αλλά αυτό είναι για λίγο, δηλαδή αμέσως να παίρνετε τα πάνω σας, να λέτε πέρασε, φύγαμε απ' το μαύρο, μπήκαμε στο γκριζο, τώρα θα μπορούμε στα χρώματα, έτσι; Να είναι παροδικό, αυτό σας συμβουλεύω να κάνετε, όπως το βίωσα εγώ, αυτή είναι.. αυτό είναι το βιώμα μου, οι αξίες μου δε 'φύγαν ποτέ, είναι οι ηθικές αξίες που πήρα π' τους γονείς μου, εε.. είναι.. από τη θρησκεία γιατί κι αυτό ήταν νομίζω ένα μεγάλο.. μία μεγάλη βοήθεια, εγώ έκανα και γιόγκα, έκανα διάφορα, δεν άφησα.. έκανα πολλά πράγματα, μεταφυσική πήγα για εννιά χρόνια...

Συν.: Εννιά χρόνια; Πολλά!

Αφηγ.: Ναι, βέβαια εννιά χρόνια, και βέβαια εννιά χρόνια. Έκανα γιόγκα, μπήκα σ' αυτό το κύκλο γιατί με βοήθαγε, με βοήθαγε ν' ανεβαίνω εύκολα και επειδή δεν εργαζόμουν, επιλογή μου δεν εργαζόμουν, εε.. έκανα.. ήθελα το χρόνο μου να μην πηγαίνει χαμένο, ήθελα να.. να ε.. επιμορφωθώ, να πάρω κάτι παραπάνω να μη σταματήσω εκεί που ήμουν, α! ξέχασα να σου πω ότι μετά από δύο χρόνια που.. έκανα τη μαστεκτομή αγοράσαμε και δικό μας σπίτι, ήρθαν πράγματα πολύ καλά μπροστά μας, πάρα πολύ καλά, ο γιος μου πήγε και σπούδασε και στην Αγγλία, έκανε master, παντρεύτηκε μετά η κόρη μου, δηλαδή ήρθαν πολλά καλά, μετά απ' αυτό, έρχονται πολλά καλά πράγματα στη σειρά. Βλέπεις έρχεται.. ανοίγει λέει ο Θεός μια πόρτα.. κλείνει μια πόρτα και ανοίγει μετά δέκα μαζί κι αυτό πρέπει να το.. να το κρατήσουμε, είναι κάτι πολύ καλό, η πίστη βοηθάει πάρα πολύ πάντως, να το ξέρετε. Εγώ πιστεύω, όχι με τη θρησκώλ.. θρησκώληπτη, είχα μέσα μου μια βαθιά πίστη, γι' αυτό το πράγμα που έκανα και.. θεωρώ ότι αυτό με βοήθησε πάρα πολύ.

Συν.: Εμ.. Εννοείτε ότι γνωρίζατε τον εαυτό σας..

Αφηγ.: Τον εαυτό μου, βέβαια, βέβαια γνωρίζεις τον εαυτό σου γιατί κάνεις ενδοσκόπηση.. πλέον.. αρχίζεις και βλέπεις τι 'ναι αυτό που σ' ενοχλεί και το απορρίπτεις. Λες, «Εφόσον μ' ενοχλεί πρέπει να το βγάλω απ' τη ζωή μου», γιατί επανεκτιμάς τη ζωή σου, λες ότι «Αφού περνάω αυτό δε ξέρω πόσα χρόνια θα ζήσω». Θα σου πω μια.. που μου 'πανε ένα.. έτσι μια ιστοριούλα μικρή. Εε.. σ' ένα γκρεμό.. ένας.. που ανεβαίνουν τα όρη αυτοί οι ορειβάτες γκρεμίζεται, αρχίζει λοιπόν και κατακυλάει, είναι σίγουρο ότι δε θα ζήσει γιατί η χαράδρα είναι.. κάποια στιγμή λοιπόν ένα κλαρί κάπου τον.. κρατάει και βλέπει ένα αγριοκέρασο, το παίρνει λοιπόν και το βάζει στο στόμα του, αυτό τι σημαίνει, ότι μέχρι την τελευταία μας ώρα, πρέπει να εκτιμάμε τη ζωή μας, να το κάνουμε.. (διακοπή από τρίτο άτομο που ζητούσε μια κυρία). Λοιπόν γι' αυτό τη ζωή μας πρέπει να τη ζούμε.. και την παραμικρή στιγμή της, να μην την αφήνουμε να πηγαίνει χαμένη, όπως καλύτερα εμείς αισθανόμαστε, εμείς πως αισθανόμαστε, πρώτα εμείς.. και ύστερα οι υπόλοιποι ενώ εγώ έκανα το αντίθετο, πρώτα οι άλλοι και μετά εγώ.. αλλά μετά από τον καρκίνο, είπα, «Πρώτα εγώ πρέπει να είμαι καλά για να είναι όλοι οι άλλοι» (γέλια).

Συν.: (γέλια). Θεωρείται ότι αυτό ίσως είναι η αιτία σε εισαγωγικά..

Αφηγ.: Αιτία για πιο πράγμα;

Συν.:.. που εμφανίστηκε καρκίνο του μαστού;

Αφηγ.: Εγώ θεωρώ.. κοίταξε να δεις, εγώ θεωρώ την απόρριψη των αδελφών μου ότι εμφανίσα, δηλαδή αισθάνομαι τόση στεναχώρια που με απορρίψανε τα.. τ' αδέρφια μου που ήμασταν σαράντα χρόνια μαζί και μετά μου.. είδα μια συμπεριφορά άλλη γιατί πήραν τέλος πάντων μια.. κληρονομιά και ξέρω 'γω.. και.. ίσως νόμιζαν ότι ίσως δικαιούμαι και 'γω να πάρω κάτι, δε ξέρω πως το πήρανε. Αυτή η απόρριψη με πίκρανε πάρα πολύ και θεωρώ ότι έχει κι αυτό ένα μέρος.. της αρρώστιας μου.. θεωρώ.. ότι.. η απόρριψη δηλαδή που δέχτηκα, γι' αυτό μην αφήνετε ποτέ να σας απορρίψει κανείς, εσείς μην απορρίψετε τον εαυτό σας, όλοι οι άλλοι.. να μη σας αφορά, έτσι!

Συν.: Για ποιο λόγο σας απορρίψανε θεωρείτε εσείς, έχετε καταλάβει;

Αφηγ.: Εγώ αυτό.. η μόνη λύση είναι αυτή, αυτό σκέφτομαι, ότι τα οικονομικά, τα οικονομικά, αυτό ήταν, δεν ήταν τίποτ' άλλο.. δεν είχαμε τίποτα άλλο, τα οικονομικά ήτανε.

Συν.: Τα οικονομικά παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο τελικά στις σχέσεις των ανθρώπων, δυστυχώς..

Αφηγ.: Ναι, ναι, ναι, και ξέρεις κάτ.. ξέρεις όμως, μπορεί να παίζουν σημαντικό ρόλο σε ανθρώπους που δε γνωρίζεις. Εμείς γνωρίζομασταν σαράντα χρόνια, δε μπορεί ένας άνθρωπος που γνωρίζεις σαράντα χρόνια, που εγώ δεν απαιτήσα ούτε ζήτησα ποτέ μου τίποτα, δεν.. το θεωρούσα τελείως έξω από 'μένα, τα όριά μου αλλά.. αυτό.. μ' έκανε να καταλάβω ότι όλοι με βλέπανε ξένοι, γιατί αν με βλέπανε αδελφή τους δε θα το κάνανε αυτό το πράγμα! Δε θα το δείχνανε μ' αυτό το πράγμα! Κατάλαβες; Βέβαια έχουνε αποκατασταθεί οι σχέσεις μας, θέλω να σου πω αλλά.. εκεί.. Καλημέρα, καλησπέρα, τι κάνεις, σε κάνα γάμο σε καμιά κηδεία, σε καμιά.. έτσι, όχι στενές σχέσεις.

Συν.: Αυτά σε γενικές γραμμές, αν και θα ήθελα λίγο να ακούσω τη γνώμη σας σε σχέση με το αν θεωρείτε ότι το κράτος δε λειτουργεί καλά σε σχέση με τη φροντίδα των καρκινοπαθών και σε κάτι πρέπει ν' αλλάξει.

Αφηγ.: Ναι.. να σου πω τι έχω σκεφτεί.. όχι, εγώ θεωρώ ότι έχει κάνει πολλές κοινωνικές υπηρεσίες το κράτος, ε.. μόνο που.. δεν υπάρχουν οι κατάλληλοι άνθρωποι να διοχετεύσουν αυτούς του ανθρώπους εκεί, δηλαδή, η.. ο συνδεσμός δεν υπάρχει. Εμείς έχουμε.. έχουμε.. έχουμε δέκα νοσοκομεία και θα 'πρεπε να 'χουμε πάρα πολλές επισκέψεις, δεν έχουμε πολλές επισκέψεις, θα 'πρεπε να 'χουμε πολύ περισσότερες γιατί έχουμε.. τρεις χιλιάδες μαστεκτομές έχουμε το χρόνο, ή όγκους του μαστού, ογκεκτομή ας το πούμε. Άρα λοιπόν αυτές οι γυναίκες χρειάζονται βοήθεια, και πρέπει το.. να.. οι ειδικοί να ενημερώνουν τη γυναίκα με καρκίνο μαστού που να πάει να ζητήσει βοήθεια. Εμείς το κάνουμε με τους γιατρούς που μας.. εε.. βοηθάνε σ' αυτό, αλλά δε βοηθάνε όλοι. Το κράτος έχει, έχει βάλει στα νοσοκομεία, κοινωνική υπηρεσία, έχει ψυχολόγο, ψυχίατρο, αλλά δε διοχετεύεται η πληροφορία στον ασθενή. Αυτή είναι η διαφορά. Εδώ λοιπόν εμείς ερχόμαστε να καλύψουμε αυτό το κενό. Μ' αυτά που κάνουμε, με την τηλεόραση που κάνουμε σποτάκια, που.. στις εφημερίδες, στα περιοδικά.. εε.. στις εκδηλώσεις που κάνουμε, την ενημέρωση της γυναίκας, γιατί εμείς κάνουμε σε όλη την Ελλάδα,

κάνουμε ενημερώσεις, βγαίνουμε και μιλάμε –έχουμε βέβαια και γιατρούς μαζί μας δεν είμαστε μόνο εμείς, εθελοντικά, το κομμάτι του εθελοντισμού εμείς καλύπτουμε, έχουμε μαζί μας επιστήμονες- αυτό κάνουμε, δηλαδή αυτό θεωρώ ότι είναι το μεγαλύτερο, έρχεται δηλαδή η δική μας η ομάδα των εθελοντών, έρχεται και καλύπτει αυτό το δεσμό μεταξύ του κράτους, της μη σωστή πληροφορία. της μη σωστής πληροφόρησης και των ανθρώπων των απλών που δε μπορούν εύκολα να.. προσεγγίσουν αυτές τις υπηρεσίες. Αυτό θεωρώ ότι είναι και να ξέρετε ότι όσα χρόνια και να περάσουν οι άνθρωποι θα στηρίζονται περισσότερο και όσο πάει θα γίνεται αυτό, στους εθελοντές, γιατί πιο εθελοντές υπάρχει μέσα τους, δεν είναι ο ψυχρός επαγγελματίας, είναι αυτός που έχει βιώσει και που καταθέτει τη ψυχή του για να σηκώσει έναν άλλο άνθρωπο. Και θα δείτε ότι σε.. μερικά χρόνια, ήδη έχουμε περίπου εκατό.. εκατό.. εθελ.. οργανισμούς εθελοντικούς. Πάρα πολλούς. Και θα πρέπει αυτούς να στηρίζει το κράτος γιατί αυτοί στηρίζονται.. πως; Με το ενημερώνει τι υπάρχει, που βρίσκεται, για να μπορεί ο καθένας να παίρνει τη βοήθεια που χρειάζεται. Οι εθελοντές λοιπόν είναι ένα σώμα που πρέπει όλοι να το στηρίζουμε για να μπορέσουμε να βοηθήσουμε τους ανθρώπους χωρίς να έχουμε.. οικονομική ας πούμε.. δεν έχουμε όλοι την οικονομική ευχέρεια να πάμε σ' ένα ψυχίατρο ή σ' έναν.. ψυχολόγο. Εδώ λοιπόν, έρχεται ο εθελοντής και λέει είμαι 'δω, έλα να μάθεις.

Συν.: Μάλιστα! Αυτά από μας δεν ξέρω αν έχετε εσείς να συμπληρώσετε κάτι..

Αφηγ.: Εγώ δε θέλω, θέλω αυτό.. αυτά που είπα.. τα είπα όλα νομίζω, έτσι μέσα σ' ένα κύκλο που θα μπορείτε να.. να τα συλλέξετε, να τα μάθετε, να τα κρατήσετε γιατί θα σας βοηθήσουν.. στη μετέπειτα ζωή σας, μιλώντας μ' ένα μεγαλύτερό σας και μ' έναν άνθρωπο που έχει πάθει, εε.. βέβαια την πείρα πια που έχουμε πάρει, την πείρα τη λέμε πείρα γιατί έχουμε περάσει, 'σεις ακόμα δεν έχετε την πείρα, όμως θα το σκεφτείτε κάποια στιγμή και θα πείτε ας μην κάνω τη ζωή μου έτσι, ας την κάνω λίγο καλύτερη...

3^η Συνέντευξη-Δέσποινα

Συν.: Σας ακούμε..

Αφηγ.: Ωχ...τι να πω...Εε.. Γεννήθηκα πριν πενήντα χρόνια στον Πειραιά... εε.. είμαι μοναχοπαίδι... εε.. μεγάλωσα σε μία φτωχική γειτονιά του Πειραιά. Δε θα έλεγα, παρ' όλο ότι ήμουν μοναχοπαίδι, δε θα έλεγα ότι ήμουν καλομαθημένο παιδί, εντάξει.. οι γονείς μου.. με αγαπούσαν βέβαια αλλά ήταν και οι δύο αγράμματοι άνθρωποι και δε ξέρανε.. να προσφέρουνε ας πούμε αυτά που προσφέρουν σήμερα στα παιδιά.. καταλαβαίνετε τι θέλω να πω. Εε.. ήμουν ένα ήσυχο παιδί, ένα ήρεμο δεν.. έκανα φασαρία, δεν αντιδρούσα, δε φώναζα (γέλιο), δεν επαναστατούσα.. και αργότερα ως έφηβη επίσης τα ίδια.. ήμουν πού χαμηλών τόνων πάντα...ε...τι να πω...παντρεύτηκα σε μικρή ηλικία, απέκτησα δύο κόρες, ε.. τώρα έχω παντρεύσει και τη μεγάλη μου, είμαι και πεθερά, ελπίζω και.. σύντομα να γίνω και γιαγιά κάποια στιγμή.. ε.. γενικά η ζωή μου κυλούσε απλά και ομαλά και συνηθισμένα, εκτός από αυτό το γεγονός που.. μου έτυχε πριν οχτώ χρόνια.. που ανακάλυψα.. ένα ογκίδιο στο μαστό μου, έπρεπε να χειρουργηθώ επειγόντως, ε.. αυτό.. μου αναστάτωσε τη ζωή, μου 'φερε τα πάνω κάτω, ε.. έχασα τη γη κάτω από τα πόδια μου όπως.. είναι και φυσιολογικό βέβαια.. τέλος πάντων πήγα σε πολλούς γιατρούς μήπως, με την ελπίδα μήπως δεν.. είναι αλήθεια ή εκ.. έκαναν λάθος ξέρω γω οι προηγούμενοι αλλά δυστυχώς έπρεπε να χειρουργηθώ. Ήταν πού δύσκολη εμπειρία για μένα...οδύνηρή θα έλεγα.. προσπαθούσα με νόχια και με δόντια να.. μη δείξω στα παιδιά μου.. το πώς ένιωθα και στο σύζυγό μου βέβαια αλλά περισσότερο στις κόρες μου γιατί σα γυναίκες καταλαβαίνομαστε περισσότερο μεταξύ μας...ε...το καλό.. εμ ήμουν τυχερή στην ατυχία μου γιατί δεν είχε προχωρήσει ο καρκίνος μου, ήταν στα αρχικά στάδια.. και οι γιατροί θεώρησαν ότι με το χειρουργείο, με τη μαστεκτομή θα είναι ίασιμος πια, εκατό τοις εκατό. Ε, από τότε βέβαια υποβάλλομαι σε εξετάσεις τακτικές και λοιπά.. καρκινικούς δείκτες και τα λοιπά, κάθε τρεις μήνες, κάθε έξι μήνες, ανάλογα. Ε.. έχουν περάσει οχτώ χρόνια και πιστεύω ότι.. έχω.. ξεφυγει κάπως.. τον αρχικό κίνδυνο.. του πρώτου χρόνου ή της πενταετίας όπως λένε.. Βέβαια κάποιο άγχος έχω όταν είναι να κάνω εξετάσεις, πάντα με κυριεύει ο φόβος και ο άγχος, συγγνώμη, μήπως.. ξέρω 'γω τύχει τίποτα, μήπως αυτό, μήπως εκείνο.. αλλά δόξα τω Θεώ μέχρι στιγμής πάω καλά και θέλω να πιστεύω πως θα πάω μέχρι τέλους καλά...και θα γεράσω, θα γίνω μια (γέλια) γριούλα με άσπρα μαλλιά ε.. στο να ξεπεράσω το πρόβλημά μου με βοήθησε πάρα πολύ ο Σύλλογος.. ε στον οποίο ανήκω εδώ και οχτώ χρόνια, ήρθα από την πρώτη στιγμή εδώ. Με βοήθησε πάρα πάρα πολύ.. το.. όσο δηλαδή δεν το φαντά..ζεται άνθρωπος γιατί ο περίγυρος μου δεν ήξερε να με βοηθήσει, δεν ήξερε τον τρόπο, εε.. και κακά τα ψέματα η λέξη καρκίνος φοβίζει, είναι.. τζιζ καιίει που λέμε, να μην αγγίζετε, κάπως έτσι. Δεν τολμούσα να το συζητήσω κατ' αρχάς πουθενά. Σε κανέναν από το περιβάλλον μου γιατί.. δεν ήθελαν.. οπότε έμενα αυτό με έπνιγε ήθελα να το συζητάω τον πρώτο καιρό το να λέω να το.. να λέω και το φόβο μου και να κλάω και να κλάω και να κλάω και να κλάω και να κλάω και να κλάω γιατί.. το λιμάνι μου που λένε, γιατί με άκουγαν κι εκτός απ' αυτού, εκτός αυτού ότι βοήθη.. με βοήθησαν πάρα πολύ στο να...σταθώ στα πόδια μου, στο να.. νικήσω του φόβου μου, στο να μάθω να βγάσω...τα προβλήματά μου προς τα έξω να μην τα κρατάω μέσα, να μπορώ να μοιράζομαι το κυριότερο το ότι είχα κοινή εμπειρία με άλλες γυναίκες, ομοιοπαθείς, αυτό ήταν πάρα πάρα πολύ σημαντικό κι εξακολουθεί να είναι. Εκπαιδευτήκα έγιναν εθελόντρια, μπορώ να πάω να προσφέρω τη βοήθειά μου σε άλλες γυναίκες χειρουργημένες.. και αυτό πιστεύω ότι είναι.. πάρα πολύ καλό και για μένα και για κείνη.. γιατί.. το να βλέπει μια γυναίκα χειρουργημένη στο κρεβάτι του πόνου μία άλλη η οποία το έχει ξεπεράσει έχει χειρουργηθεί έχει περάσει από αυτό το στάδιο και είναι καλά, οπτικά, είναι μεγάλο πράγμα πιστεύω, είναι η καλύτερη.. ψυχοθεραπεία θα το έλεγα, γιατί κακά τα ψέματα όταν ένας άνθρωπος δεν έχει ζήσει αυτήν την εμπειρία δε μπορεί να καταλάβει.. σε βάθος βάθος πως νιώθει μια γυναίκα όταν.. περνάει απ' αυτό το στάδιο. Ε.. τι άλλο μπορώ να πω τώρα... Πείτε μου..

Συν.: Αν θέλετε μπορείτε να μας πείτε για το συζυγικό σας βίο. Πως ήταν δηλαδή η ζωή σας μετά το γάμο. Τι άλλαξε για σας.. Αν θεωρείτε ότι άλλαξε κάτι..

Αφηγ.: Δεν άλλαξε κάτι, δηλαδή.. τι εννοείτε τι άλλαξε;

Συν.: ..στη ζωή σας, από τη στιγμή που παντρεύτηκατε και έπειτα..

Αφηγ.: Ε, σίγουρα, βέβαια, βρέθηκα ξαφνικά.. έμεινα κι άμεσως έγκυος και βρέθηκα ξαφνικά σ' ένα σπίτι μόνη μ' ένα παιδί, μόνη.. με το σύζυγο μου αλλά εκείνος εργαζόταν εννοείται εγώ ήμουν στο σπίτι, ε μ' ένα μικρό παιδί.. ήμουν μικρή τότε και 'ντάξει (γέλια) λίγο.. τα 'χασα ας πούμε, δεν ήξερα πώς να αντιδράσω, τι να κάνω, λίγο μ' έπιασε ξέρω γ.. πανικός ας πούμε πως θα μεγαλώσω μια σταλιά παιδάκι και λοιπά αλλά δόξα τω Θεώ.. 'ντάξει τα κατάφερα πιστεύω...Έκανα την πρώτη μου κόρη, μετά από πέντε χρόνια έκανα και τη δεύτερη.. Ε.. βέβαια το ότι έμεινα στο σπίτι ακόμα το θεωρώ ότι.. και δεν εργάστηκα.. εκτός σπιτιού γιατί μέσα στο σπίτι θεωρώ ότι εργάζεται η γυναίκα (γέλια) πολύ περισσότερο, ε.. τέλος

πάντων.. ε.. το ότι δεν εργάστηκε έξω απ' το σπίτι το θεωρώ μεγάλο μειονέκτημα και το 'χω έτσι μέσα μου μια πικρία ας πούμε ότι.. η δουλειά της γυναίκας στο σπίτι δεν αναγνωρίζεται από κανέναν.. ενώ όταν δουλεύεις έξω.. είναι διαφορετικά, θεωρείσαι εργαζόμενη κι ας κουράζεσαι στο σπίτι πολ.. περισσότερο γιατί δε σε βοηθάει κανείς όταν εργάζεσαι θα βοηθήσουν όλοι γιατί.. έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις και τα ίδια δικαιώματα όταν όμως η γυναίκα δε δουλεύει σίγουρα δε θα περιμένει τα παιδιά της ή το σύζυγο να βοηθήσουν και τα καλά όλα μόνη της (γέλιο), τουλάχιστον στη δική μου περίπτωση έγινε έτσι, οπότε.. 'ντάξει και θα ήθελα να ήμουν και ανεξάρτητη, εργαζόμενη, δηλαδή να είχα έτσι.. μία αλλαγή να σηκώνομαι το πρωί, να φεύγω, να πηγαίνω στη δουλειά μου, να 'χα άλλα ενδιαφέροντα, βέβαια το να κάνεις μια οικογένεια, να μεγαλώσεις δυο παιδιά είναι πολύ σημαντικό, και να κρατήσεις κι ένα σπίτι αλλά.. σίγουρα και το βγει έξω να γνωρίσεις κι άλλο κόσμο, να δημιουργήσεις, να κάνεις κάτι που σου αρέσει εκτός σπιτιού γιατί δεν είναι το παν το σπίτι και η οικογένεια, το πρώτο και το κύριο είναι βέβαια αυτό αλλά δεν είναι το παν, υπάρχουν κι άλλα πράγματα εκτός σπιτιού που μπορείς να.. δραστηριοποιηθείς αλλά δυστυχώς δεν είχα αυτήν την (γέλιο) ευκαιρία.. κι αυτό γιατί; Γιατί δεν είχα άνθρωπο να μου κρατήσει τα παιδιά, οπότε αναγκαστικά δε μπορούσα να δουλέψω γι' αυτό το λόγο. Δεν ήταν δηλαδή δική μου επιλογή, ήταν οι συνθήκες τέτοιες και έτσι.. έμεινα στο σπίτι. Ε. οπότε αυτό είναι το.. μελανό σημείο θα πω ας πούμε στο.. στο ότι παντρεύτ.. μετά που παντρεύτηκα, το ότι δεν δούλεψα αυτό θεωρώ ότι λίγο με.. μ' ενόχλησε. Ε, βέβαια εντάξει, τώρα τα χρόνια πέρασαν, τα παιδιά (γέλιο) δε μ' έχουν ανάγκη πια αλλά φυσικά είμαι σε μια ηλικία που δε μπορώ να πάω να εργαστώ, δεν ξέρω και τι να κάνω, είναι.. έχουν αλλάξει και οι εποχές και δεν είναι εύκολο να βγω έξω για δουλειά, προτιμάνε τα νέα άτομα και λοιπά. Τα ενδιαφέροντά μου είναι εδώ στο Σύλλογο. Τίποτε άλλο δεν έχω εκτός σπιτιού, η μόνη βόλτα που λένε.. για μένα έτσι; Δε μιλάω οικογενειακά, να πάω με την οικογένεια, για μένα η μόνη μου βόλτα η πιο ευχάριστη είναι το να έρθω εδώ, να βρω τις φίλες μου, που είναι όλες φίλες μου, να μιλήσουμε, κι οτιδήποτε ας πούμε, να καθήσω εδώ στο γραφείο να κάνω το εθελοντικό μου πρόγραμμα και λοιπά. Αυτό με ευχαριστεί πάρα πολύ, μέχρι στιγμής και.. αυτό πιστεύω μέχρι να.. (γέλιο) μπορέσω θα το κάνω.

Συν: Σε ποιους τομείς θεωρείτε εσείς ότι επηρέασε ο καρκίνος τη ζωή σας;

Αφηγ. Ε.. σίγουρα επηρέασε, κατ' αρχάς ε.. δεν έχω τη δύναμη που είχα πριν, εννοώ τη μυϊκή. Μ' επηρέασε στο ότι δε μπορούσα να σηκώνω βάρη, και δε μπορώ ακόμα όχι τον πρώτο καιρό μόνο και μετά δεν επιτρεπόταν να σηκώνω βάρη, να τινάζω ρούχα, ε.. το φόβο μήπως πρηστεί το χέρι μου γιατί πρήζεται το χέρι, κάνει λεμφοίδημα όταν το κουράσεις ας πούμε, το χειρουργημένο, έτσι; Ε.. και σίγουρα μ' επηρέασε.. δε συζητάω βέβαια για οπτικά, αυτό είναι.. ευκολονόητο ότι και αυτό είναι πάρα πολύ δύσκολο κομμάτι, ε.. ειδικά για τις γυναίκες που δεν έχουν κάνει αποκατάσταση, είμαι και 'γω μία από αυτές, όσες έχουν κάνει αποκατάσταση ίσως το 'χουνε.. κάπως.. έχουν βελτιώσει την εικόνα τους και την αυτοπεποίθησή τους, όταν όμως δεν έχεις κάνει αποκατάσταση είναι λίγο δύσκολο, είναι ένα είδος αναπηρίας, μ' έχει επηρεάσει φυσ.. σαφώς και πάρα πολύ αλλά εντάξει, το παραβλέπω, όπως και οι περισσότερες από εμάς γιατί λέμε προέχει η ζωή μας, τι να το κάνουμε να είχαμε ένα μαστό επιπλέον.. παραπ.. και τους δύο μαστούς και να είχαμε φόβο να πεθάνουμε και λοιπά. Θυσιάσαμε βέβαια το μαστό μας αλλά κερδίσαμε τη ζωή πιστεύω και έτσι.. το ένα.. αντικρούει το άλλο (γέλιο).

Συν: Στις σχέσεις σας με τους άλλους ανθρώπους, με την οικογένειά σας, τους φίλους σας..

Αφηγ. Κοιτάζετε.. ναι.. όχι δε θα έλεγα, δεν έδωσα.. το δικαίωμα της ασθενούς που λένε δηλαδή να με λυπούνται, δεν έδωσα τέτοιο δικαίωμα. Θεωρώ.. θεώρησα ότι.. ό,τι είχα το είχα μόνη μου, δεν.. και με τους φίλους μου, δηλαδή συνέχισα τη ζωή μου όπως και πριν. Έκανα τα πράγματα που έκανα και πριν, κοινωνικότητα, επισκέψεις ξέρω 'γω κάποια τραπέζια, βέβαια όχι τον πρώτο καιρό, λίγο αργότερα. Εε.. γιατί.. εντάξει δεν ήθελα να νιώθουν ότι αα.. ξέρετε να με λυπούνται, αα η καημένη τώρα αρρώστησε και δε μπορεί και αυτά και.. δε μου άρσεε αυτό κι ούτε ακόμα μου αρέσει, θέλω δηλαδή να.. θεωρώ ότι.. πέρα από την.. εσωτερική μου εικόνα που την ξέρω εγώ και κανένας άλλος η εξωτερική εικόνα δε δείχνει καθόλου ότι πέρασα αυτό το γεγονός, κι όπως οι περισσότερες από εμάς πιστεύω. Έχουμε δύναμη, ψυχή, το παλεύουμε και μόνες μας και με τη βοήθεια του Συλλόγου πάντα και.. οπότε οι άλλοι δε μας βλέπουν σαν τις.. κακομοίρες αζιολύπτες και τέτοια ας πούμε, ναι. Δίνουμε.. έτσι.. θάρρος και στον εαυτό μας και στους.. απέναντί μας όποιοι και αν είναι αυτοί είτε φίλοι είτε συγγενείς είτε οικογένεια και λοιπά.

Αφηγ.: Οι αντιδράσεις τους ποιες ήτανε;

Συν.: Οι αντιδράσεις θα έλεγα ότι ήτανε.. κατ' αρχάς της οικογένειάς μου ήτανε.. φόβος.. εε.. πανικός, βέβαια, γιατί αα ξέρω 'γω κάτι έπαθε η μαμά, τα παιδιά, ο σύζυγος, αα η γυναίκα μου ξέρω 'γω.. μήπως πεθάνει, θα ζήσει δε θα ζήσει.. όλοι πιστεύω το πέρασαν αυτό, το λούκι, οι συγγενείς οι φίλοι.. σίγουρα! Τον πρώτο καιρό δε μου έλεγε κανείς τίποτα αλλά το έβλεπα στα μάτια τους ότι ήτανε όλοι.. τρακαρισμένοι που λένε, φοβισμένοι.. αλλά.. με τον καιρό όταν έβλεπαν ότι εγώ.. πήγαινα καλά και ήμουνα αισιόδοξη και.. 'ντάξει δεν τους έδινε την εικόνα ότι αα κάτι δεν πάει στραβά και.. κάτι πάει στραβά και λοιπά, ε.. πιστεύω ότι το ξεπέρασαν και τώρα δηλαδή καμιά φορά αν τύχει και το συζητήσουμε έτσι.. στην τύχη με κάποιον.. του.. έρθει η συζήτηση δηλαδή, εε.. μου λένε «α εσύ το ξεπέρασες τώρα, τελείωσε, πέρασαν τόσα χρόνια, τελείωσε τελείωσε, έχει.. τελείωσε αυτό το θέμα. Ναι.. και πιστεύω ότι όσο περνάνε τα χρόνια, όσο περνάει ο καιρός τόσο το καλύτερο, τόσο δηλαδή.. ξεμακραίνει ο κίνδυνος της υποτροπής, της μετάστασης και λοιπά.

Συν.: Πώς αισθάνεστε αλήθεια κάθε φορά που περιμένετε τις εξετάσεις;

Αφηγ.: Αα είμαι σε κατάσταση άγχους (γέλιο).. είμαι σε κατάσταση άγχους, φοβάμαι ναι φοβάμαι παρ' όλο ότι έχει περάσει ο καιρός είμαι σε μια διαδικασία έτσι.. περίεργη, έχω νεύρα, έχω άγχος, έχω φόβο, δεν κοιμάμαι λέω και μήπως και μήπως, μήπως γίνει ξέρω 'γω.. τίποτα στραβό, δεν πάει καλά κάτι κι αυτά.. αλλά μέχρι στιγμής διανεύδομαι (γέλιο) είμαι.. είναι όλα καλά και θέλω να πιστεύω ότι θα είναι.. μέχρι.. όσο πάει.. όπως για όλο τον κόσμο άλλωστε..

Συν.: Εσείς ποια θεωρείτε ότι είναι η αιτία που εμφανίστηκε αυτή η ασθένεια;

Αφηγ.: Τι να σας πω τώρα, αιτία δεν υπάρχει νομίζω σε αυτήν την ασθένεια, δεν ξέρω δηλαδή τι φταίει γιατί εγώ προσωπικά.. κατ' αρχάς δεν είμαι καπνίστρια, δεν πίνω, δεν ξενυχτούσα, δηλαδή έκανα μία ζωή πολύ ήρεμη και πολύ φυσιολογική και πολύ υγιεινή εντός εισαγωγικών οπότε.. δε ξέρω δηλαδή τι να υποθέσω ότι φταίει καμιά φορά που λένε ας πούμε για τον καρκίνο τον πνεύμονα ότι φταίει το τσιγάρο κι αυτά, βλέπω γονείς.. ανθρώπους όχι γονείς, βλέπω ανθρώπους που καπνίζουν και δεν παθαίνουν τίποτα κι άλλους που δεν καπνίζουν και παθαίνουν όπως και σε μένα σας λέω, δεν έκανα τίποτα από αυτά τα.. τα κακά πράγματα ας το πω εντός εισαγωγικών, ναι, η ζωή μου ήταν πολύ ήρεμη και πολύ.. χαλαρή. Τώρα ποια είναι η αιτία δε μπορώ να ξέρω.. και νομίζω ότι δεν το 'χουν βρει ακόμα γιατί.. οι ομάδες που παθαίνουνε.. είναι διάφορες. Παθαίνουν και άνθρωποι που έχουν ας πούμε κάποιο ιστορικό, η κληρονομικότητα λένε παίζει ρόλο, εμένα

βέβαια στην οικογένειά μου δεν είχε κανείς, η μητέρα μου οι θείες μου κι αυτά, ήμουν η πρώτη ας πούμε οπότε ούτε κι αυτό το πιστεύω πια ότι είναι κληρονομικός ο καρκίνος. Τώρα τι φταίει.. τι να πω; Άλλοι λένε η ατμόσφαιρα.. άλλοι λένε.. ε.. το στρες, δηλαδή 'ντάξει, αγχώδης είμαι θα έλεγα και αρκετά αλλά.. δε νομίζω ότι το στρες από μόνο του μπορεί να προκαλέσει μια τέτοια σοβαρή νόσο, τώρα.. τι να σας πω;

Συν.: Έχουμε ακούσει, και από τη βιβλιογραφία που διαβάζουμε ότι κάποια από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της ασθενούς ενδεχομένως να επηρεάζουν.. Τι σκέφτεστε γι' αυτό;

Αφηγ.: Τι να σας πω τώρα; Μπορεί.. μπορεί να παίζει και κάποιο ρόλο, δεν πιστεύω ότι παίζει τον.. τελειωτικό ρόλο.. ότι.. είναι ένα μικρό ξέρω 'γω.. κομματάκι στο παζλ ας πούμε.. αυτής της περίπτωσης γιατί εγώ και αγχώδης όπως προείπα είμαι και.. καταπιεσμένη.. μπορεί να.. θα το 'λεγα ότι ήμουν, ντάξει, γιατί μοναχοπαίδι, άλλα τα χρόνια τότε.., ο πατέρας μου ήταν λίγο αυστηρός δε μ' άφηνε να βγω και λοιπά, μπορεί να παίζει ρόλο κι αυτό, νιώθω δηλαδή.. μία καταπίεση μέσα μου.. αλλά αυτό δε σημαίνει.. με άλλες γυναίκες που συζητάω και βλέπω ότι.. είναι εντελώς αντίθετες από μένα, δυναμικές, επαναστατικές και λοιπά άρα αυτό.. λέω.. άρα δεν είναι αυτό, γιατί.. εκείνη ας πούμε είδες πως ξέρω 'γω ήταν δυναμική, επαναστάτρια, δεν.. έκανε αυτό που ήθελε, δεν είναι ότι.. μόνο.. οι.. οι γυναίκες πούμε που είναι.. πολύ καταπιεσμένες ότι το πάθανε, αλλά ότι παίζει κάποιο ρόλο.. ίσως παίζει.. ίσως.. τι να σας πω..

Συν.: Λίγο απ' όλα δηλαδή!

Αφηγ.: Λίγο απ' όλα, ναι. Λίγο απ' όλα!

Συν.: Τι σας ώθησε και ήρθατε εδώ, δηλαδή από πού ακούσατε για το Σύλλογο;

Αφηγ.: Είχα πάει σ' ένα ιατρείο, δε θυμάμαι τώρα.. να.. οδοντίατρος ήτανε, οφθαλμίατρος ήτανε δε θυμάμαι είχα πάει σ' ένα ιατρείο για άλλη δουλειά και όπως καθόμουν στο σαλόνι είχε περιοδικά όπως έχει συνήθως και είχα πάρει ένα περιοδικό και ξεφύλλιζα κι εκεί μέσα είδα το.. το τηλέφωνο του Συλλόγου τη διεύθυνση είχε έτσι ένα μικρό αφιέρωμα, πολύ μικρό κι εκεί το είδα και αμέσως έτσι.. μόνη μου πήρα την πρωτοβουλία και.. πήρα τηλέφωνο και ήρθα σε επαφή και από τότε είμαι συνεχώς εδώ.. και θα είμαι πιστεύω γιατί.. είναι ένας πολύ ζεστός χώρος, ένας φιλόξενος, εε.. το αισθανόμαστε όλες σα μια αγκαλιά, σα μια φωλιά έτσι που ερχόμαστε όλες εδώ και.. μπορούμε να.. βρούμε ένα άνθρωπο να μας πει μια καλή κουβέντα, μπορούμε να βοηθήσουμε άλλο κόσμο, που είναι πολύ σημαντικό, που έχει περάσει την ίδια εμπειρία με μας.. και γενικά νομίζω ότι στην ατ.. στην ατυχία μου τη μεγάλη να πάθω αυτό το.. αυτή τη νόσο, ήμουν τυχερή σε αυτό το θέμα γιατί αν δεν είχα έρθει εδώ δε ξέρω.. σε τι κατάσταση θα ήμουνα γιατί.. σίγουρα βοήθεια δεν είχα από πουθενά αλλού. Σας λέ.. σας εί.. όπως σας προείπα οι δικό μου.. πανικοβλήθηκα δε μπορούσαν να με βοηθήσουν, να με βο.. υποστηρίζουνε ψυχολογικά. Τώρα να πήγαينا έξω σε γιατρούς κάθε.. ας πούμε να μου δίνουνε ψυχολογική υποστήριξη κι αυτά.. κι αυτό νομίζω δε θα με κάλυπτε, το πιο σημαντικό είναι το μοίρασμα με τις ίδι.. με την ίδια εμπειρία, αυτό που έχουμε εδώ. Οι γυναίκες που έχουνε την ίδια εμπειρία που.. μοιράζονται τα ίδια συναισθήματα, τις ίδιες σκέψεις και αυτό είναι που μας ενώνει όλα μαζί και μας κρατάει δυνατές και.. προχωράμε και θα προχωράμε πιστεύω, γιατί ο άλλος όσο και να.. έχει καλή διάθεση να σε καταλάβει άμα δεν έχει ζήσει την ίδια εμπειρία δε μπορεί να το καταλάβει, κι έτσι.. έτσι έφτασα ως εδώ (γέλια)..

Συν.: Θεωρείτε δηλαδή ότι ήτανε το σκαλοπάτι, να το θέσω έτσι, που ήσασταν πάλι υγιής και επιστρέψατε στην κανονική σας ζωή;

Αφηγ.: Ναι ναι ναι, όχι θεωρώ, είμαι σίγουρη ότι με βοήθησε πάρα πάρα πολύ να σταθώ στα πόδια μου και.. εε.. μου πήρε όλο.. όλο ας πούμε αυτό το άγχος που είχα, το φόβο του θανάτου τον πρώτο καιρό, ότι αα μήπως πεθάνω, μήπως ξέρω 'γω.. κάτι δεν πάει καλά, βέβαια βέβαια, σίγουρα το σκαλοπάτι, βέβαια βέβαια. Η σανίδα σωτηρίας θα το 'λεγα εγώ, όχι σκαλοπάτι, μια σανίδα που πιάστηκε, είναι να σας δώσω να καταλάβετε σα να ήμουνα σ' ένα πέλαγος, να κολυμπούσα και να ένοιθα να πν.. πνίγομαι και ξαφνικά να δω μια σανίδα και να την αρπάξω για να σωθώ, ένα τέτοιο συναίσθημα έτσι μπορείτε να καταλάβετε έτσι όπως το λέω (γέλια).. πως ένιωθα.. πως ένιωσα μάλλον.

Συν.: Τι γνώμη έχετε για τις υπηρεσίες υγείας που απευθύνονται στους καρκινοπαθείς;

Αφηγ.: Δεν είχα άσχημες εμπειρίες, καλές εμπειρίες είχα και τώρα ακόμα που εξακολουθώ και πηγαίνω στο νοσοκομείο και κάνω τον έλεγχο το check up, όχι εντάξει, είμαι.. είμαι ευχαριστημένη, ο γιατρός είναι πολύ καλός, μας προσέχει όλους ας πούμε όσους είμαστε εκεί, βέβαια υπάρχουνε κάποια.. πολύς κόσμος, αναμονή, γίνεται αυτό το.. δεν είναι όπως όταν να πας σ' ένα ιατρείο.. και περιμένεις, πας με ραντεβού και λοιπά γιατί.. και στο νοσοκομείο να πας με ραντεβού αλλά μπορεί να περιμένεις και δύο ώρες ξέρω 'γω, είναι πάρα πολλές ο κόσμος. Ωραία.. καλά είναι, δε θα 'λεγα ότι είναι άσχημα, ε βέβαια ο χώρος του νοσοκομείου πάντα είναι λίγο.. σου φέρνει έτσι.. (γέλια) ένα άγχος μία αυτή, αλλά σε γενικές γραμμές εγώ προσωπικά δεν αντιμετώπισα τίποτα ιδιαίτερο ας πούμε.. κάποιο έτσι.. κάτι που να μ' ενοχλεί ή να με απωθεί ή να μη θέλω να πάω, όχι δεν είχα κάποιο πρόβλημα.. (διακοπή από μέλος του Συλλόγου για λίγα λεπτά)... Κι έτσι.. δεν είχα κανένα πρόβλημα ιδιαίτερο οπότε..

Συν.: Δεν θα προτεινάτε λοιπόν κάποια αλλαγή στο σύστημα γενικότερα..

Αφηγ.: Όχι τίποτα.. σας είπα δε μου έτυχε τίποτα που να με.. σοκάρει, να μ' ενοχλήσει να με.. όλα μου ήρθαν ας πούμε ευνοϊκά.. σ' αυτό το χώρο και οι γιατροί όλοι που πέρασα όλο αυτό το διάστημα ήταν καλοί, οπότε δεν είχα κάποιο πρόβλημα έτσι να λέω ποπω αυτή η εμπειρία ξέρω 'γω ή δε ξαναπάω ή.. και στο χειρουργείο και μετά στις ακτινοβολίες και μετά.. στην παρακολούθηση κάθε λίγο που πήγαينا.. όχι όχι όλοι ήταν καλοί μαζί μου και δεν είχα κανένα ούτε έχω μέχρι στιγμής κανένα πρόβλημα.

Συν.: Μάλιστα. Πιστεύετε ότι οι γιατροί γενικότερα πρέπει να αποκαλύπτουν αμέσως στις ασθενείς τους ή στους ασθενείς τους ότι έχουν καρκίνο;

Αφηγ.: Αα αυτό είναι ένα δύσκολο κομμάτι ναι, αυτό να σου πω.. να σας πω την αλήθεια αυτό έχω την.. έχω και 'γω την απορία. Εμένα μου το είπε βέβαια, αμέσως. Ε.. τώρα 'ντάξει ότι έπαθα σοκ έπαθα εκείνη τη στιγμή (γέλια) αλλά.. έχω.. δε ξέρω έχω μια αμφιβολία, ότι υπάρχουν άνθρωποι που δεν αντέχουνε.. ν' ακούνε τέτοια γεγονότα, δεν είναι, είναι πολύ κι εγώ ήμουνα δηλαδή δειλή, δε μπορώ να πω ότι ήμουνα δυναμικός άνθρωπος αλλά δε ξέρω πως.. το πήρα έτσι.. σοκαρίστηκα ξέρω 'γω αλλά το ξεπέρασα, δεν.. και μου το 'πε φάτσα κάρτα ο γιατρός αμέσως δε.. δηλαδή δε μου 'πε αα θα δούμε ξέρω 'γω μήπως.. Κατευθείαν μπαμ κι έξω που λένε, μια κι έξω. Ε.. εξαρτάται από τον άνθρωπο πιστεύω. Οι γνώμες διχάζονται, άλλοι λένε καλό ότι είναι να το λένε, άλλοι είναι καλό είναι να μην το λένε. Είναι στο χαρακτήρα του ανθρώπου πως θα το.. πάρει, πως θα το δει, πως θα το αντιμετωπίσει, είναι άλλοι που δε το αντέχουνε, άμα δεν το αντέχεις.. Και οι γιατροί.. είναι

κι αυτοί.. διαφορούμενοι. Δε ξέρουν δηλαδή μερικοί λένε αα καλό είναι να το πούμε, μερικοί λένε να μην το πούμε.. (διακοπή από άλλο μέλος του Συλλόγου για λίγα λεπτά). Πείτε μου άλλο!

Συν.: Για τους ασθενείς λέγαμε..

Αφηγ.: Για το αν πρέπει να το λένε οι γιατροί ή όχι, ναι, ναι το είπαμε αυτό, το τελειώσαμε, έτσι δεν είναι; Είναι ανάλογα τον άνθρωπο, άλλοι το δέχονται άλλοι δεν το δέχονται..

Συν.: Αλήθεια, στα παιδιά τι είπατε όταν αρρωστήσατε;

Αφηγ.: Εγώ δεν είπα τίποτα ότι.. όχι.. στην αρχή δεν είπα τίποτα, είπα ότι.. ε.. κάτι έτσι ένα.. κομπαλάκι έχω βγάλει στο στήθος και πρέπει να πάω να το χειρουργήσω να το βγάλω και λουπά.. ε μετά βέβαια το μάθανε από τους συγγενείς, εγώ προσωπικά δε μίλησα μαζί τους, δεν.. δηλαδή.. ε δε μπορούσα έτσι να.. το αντιμετωπίσω αυτό, να τους κοιτάζω στα μάτια και να τους πω ξέρετε έχω αυτό..

Συν.: Τι ηλικία είχαν οι κόρες σας;

Αφηγ.: Η μία ήταν δεκαοχτώ και η άλλη δεκαεπτά.. ναι.. και 'ντάξει...είναι δύσκολη αυτή η περίπτωση, το πώς θα το αντιμετωπίσουν τα παιδιά.., πώς θα το πει η μαμά στο παιδί.. ε...Είναι.. ευαίσθητο σημείο αυτό, κακά τα ψέματα..

Συν.: Σίγουρα!

Αφηγ.: ..γιατί.. και τα παιδιά στο μυαλό τους το βλέπουν διαφορετικά, δε ξέρουνε, ακούνε χίλια δυο, στο άκουσμα της λέξης καρκίνος, γενικά ο κόσμος! Με τη λέξη καρκίνος έχει κάτι, κάτι παθαίνει, νομίζει ότι είναι ίσον και θάνατος, το οποίο είναι λάθος πιστεύω γιατί.. δε σημαίνει ότι.. όποιος περνάει αυτήν την αρρώστια ότι θα πεθάνει κιάλας.. αλλά ο κόσμος το 'χει συνδέσει δε ξέρω.. μ' αυτό τον τρόπο.

Συν.: Στην καθημερινή σας ζωή τι αλλαγές επέφερε ο καρκίνος;

Αφηγ.: Κοιτάζετε, η μεγαλύτερη αλλαγή που επέφερε είναι που.. εε.. βλέπω τα πράγματα διαφορετικά τώρα, δηλαδή με άλλο μάτι, πιο αισιόδοξα, πράγματα που παλιά.. δηλαδή να πω έτσι ένα παράδειγμα.. α ξέρω 'γω έπεσε το ποτήρι κι έσπασε, αα έσπασε το ποτήρι και γιατί να σπάσει, λέω τώρα ένα παράδειγμα, έτσι (γέλια); Γιατί να χαλάσει το σερβίτσιο, ξέρω 'γω, ανούσια πράγματα δηλαδή που.. καθόμουνα κι ασχολιόμουνα με ανούσια πράγματα ενώ τώρα έχω.. αξιολογώ τα πράγματα, αξιολογώ τις καταστάσεις, εε.. βάζω κάποια όρια, δε λέω α ξέρω 'γω.. όλα.. χύμα και δε βαριέσαι κι ότι γίνει, όχι, έχω αλλάξει σε κάποια πράγματα, δηλαδή μου 'φερε.. μου 'φερε και κάποια καλά αυτή η αρρώστια γιατί μπορεί να μην τα.. να μην έβλεπα.. κάποια πράγματα που βλέπω τώρα και τα χαιρόμαι περισσότερο.. εμ.. απολαμβάνω που λέει ο λόγος τη φύση.. την.. τον ήλιο οτιδήποτε τα οποία και πριν.. 'ντάξει τα θεωρούσα δεδομένα ενώ τώρα.. τ' ότι.. σηκώνομαι το πρωί και βλέπω τον ήλιο ξέρω 'γω, ε.. την οικογένεια, το σπίτι όλ' αυτά ζω την κάθε μέρα, ζω την κάθε μέρα με δυο λόγια ε.. με πιο.. πώς να σας πω.. πιο.. δημιουργικά, ενώ πρώτα 'ντάξει, δεν.. όταν δε φτάσεις σε αυτό το στάδιο δεν καταλαβαίνεις πόσο πολύτιμο πράγμα είναι η ζωή, όταν φτάσεις σ' ένα τέτοιο σημείο και λες ότι.. κινδυνεύεις να τη χάσεις, τότε.. καταλαβαίνεις την αξία της και.. αλλάζεις και προτεραιότητες κι όλ' αυτά..

Συν.: Ο σύζυγος πώς αντέδρασε; Για τα παιδιά είπαμε..

Αφηγ.: Αα πανικόβλητος κι αυτός, πολύ φοβισμένος, πάρα πολύ φοβισμένος.. τον πρώτο καιρό...φοβήθηκε ότι.. μπορεί να συμβεί κάτι ακόμα χειρότερο (γέλια), ε.. τα έχασε με δυο λόγια, οι άντρες είναι και πιο δειλοί γενικά στη ζωή τους, ε, αλλά όσο περνούσε ο καιρός κι έβλεπε ότι.. εγώ πάω καλά και...ας πούμε το αντιμετώπιζα φυσιολογικά, δεν καθόμουνα ξέρω 'γω να κλαίω όλη μέρα και να λέω πωπω να χτυπιέμαι, τι 'ταν αυτό που έπαθα κι αυτά και τα' άλλα και τούτα.., ε.. συνειδητοποίησε ότι 'ντάξει.. όλα καλά θα πάνε κι έτσι...

Συν.: Ακούγεται λες κι εσείς τον εμψυχώσατε..

Αφηγ.: Ορίστε;

Συν.: Ακούγεται λες κι εσείς τον εμψυχώσατε..

Αφηγ.: Ναι ναι ναι, νομίζω η στάση μου, ναι για τι δεν το.. δε μοιρολατρύσα καθόλου, και για κείνον και για τα παιδιά και για τους γύρω μου, δεν έδινα την εντύπωση της άρρωστης, ας το πω έτσι εντός των εισαγωγικών, κι έτσι.. όλοι το ξεπεράσανε πιστεύω πιο ομαλά, ας πούμε, οπότε..

Συν.: Σκεφτόσασταν την κατάσταση των τρίτων ανθρώπων, αν συμβεί το μοιραίο, τι θα κάνουν εκείνοι; Το είχατε σκεφτεί ποτέ; Για τα παιδιά σας παράδειγμα.

Αφηγ.: Ναι, φυσικά φυσικά φυσικά, αφού έλεγα, και τώρα το λέω ακόμα, ότι να.. ε.. να τα παντρέψω, να πάνε στα σπίτια τους, να μη μ' έχουν ανάγκη, και τέτοια.. και μετά δε με πειράζει ό,τι θέλει ας γίνει ας πούμε έλεγα, να προλάβω να τα παντρέψω ή να τα χαρώ κι εγώ αλλά κι εκείνες μ' έχουν ανάγκη, έχουν την ανάγκη μου, 'ντάξει δεν είναι μαρρά, δεν ήταν μαρρά, ήταν ολόκληρες κοπέλες αλλά δεν παύει να ήμουνα εγώ στο σπίτι, να φροντίζα για όλα.. και ξαφνικά θα μένανε ξεκρέμαστοι. Σίγουρα το σκέφτηκα κι αυτό.. σίγουρα.

Συν.: Η στάση που κρατούσατε ήταν εξαιτίας αυτού, δηλαδή σκεφτόσασταν και τη στεναχώρια.. εκ μέρους της οικογένειας.

Αφηγ.: Ναι, δεν ήθελα να τους στεναχωρέσω, ναι δεν ήθελα να τους στεναχωρήσω και γι' αυτό και δεν.. και δεν έδειχνα δηλαδή ότι.. αα ξέρω 'γω.. δε μπορώ ή στεναχωριέμαι που δε μπορώ ξέρω 'γω να κάνω τις δουλειές μου όπως τις έκανα, προσπαθούσα να μην το.. να μην το δείχνω, για να μην τους επηρεάσω και λένε ξέρω 'γω πως κατάντησε η μαμά μας ή πως κατάντησε η γυναίκα μου ξέρω 'γω για τον άντρα μου ή πως κατάντησε η φίλη, σε όλους τους ρόλους ας πούμε. Δεν.. δεν το έδειχνα εξακολούθησα τη ζωή μου όπως και πριν, βέβαια με κάποιες μικρές διαφορές γιατί σας είπα, δε μπορούσα να σηκώσω βάρος, δεν επιτρεπότανε, δε μπορούσα να τινάξω κάποια πράγματα τα ρούχα έξω και λουπά, απαγορευότανε, βέβαια 'ντάξει.. το συνήθισα (γέλια), σιγά σιγά έκανα αυτά που μπορούσα να κάνω, πάντως συνέχισα τη ζωή μου όπως και πριν δεν.. με κάποιες πολύ μικρές αλλαγές, δεν έκανα.. ούτε καθόμουνα κι έλεγα τώρα εγώ δεν κάνω τίποτα! όλοι κάντε δουλειές και 'γω θα κάθομαι ξέρω 'γω και θα κοιτάω, οπότε δε φάνηκε η διαφορά.

Συν.: Ωραία. Και να κλείσουμε.. Πείτε μας μερικές επιδιώξεις, κάποια σχέδια για το μέλλον που έχετε, όνειρα και λουπά.

Αφηγ.: Ναι. Τα όνειρά μου είναι.. πρώτα απ' όλα να εί.. να είμαστε καλά, να είναι τα παιδιά μου πάνω απ' όλα καλά, να είμαστε κι εμείς.. καλά, οι γονείς.. να τα χαρούμε, να μεγαλώσουμε, να γεράσουμε (γέλιο), αυτό. Να μην.. συμβεί τίποτ' άλλο κακό στη ζωή μας.. να είναι το τελευταίο αυτό.. τίποτε άλλο, δεν έχω.. άλλα.. άλλους στόχους άλλα όνειρα, το κυριότερο είναι να έχω την υγεία μου, πρώτα απ' όλα τα παιδιά μου μετά εγώ κι ο άντρας μου και.. η ζωή μου να συνεχίζεται όπως τώρα αρκεί να είμαστε όλοι καλά, βασικά γύρω από την υγεία πάντα. Αυτά είναι τα.. οι επιδιώξεις μου και οι στόχοι μου, επειδή πέρασα από αυτό το.. κανάλι, το μόνο που μ' ενδιαφέρει είναι αυτό, όλα τα υπόλοιπα τα θεωρώ.. δεύτ..

δευτερεύοντα ας πούμε, δε δίνω σημασία που λένε να πάω.. θέλω ξέρω 'γω να πάω 'δω, να πάω 'κει να κάνω αυτό, να κάνω κείνο, όχι όχι, δε με απασχολεί, να 'μαστε καλά όπως είμαστε. Αυτό μετράει για μένα.. και να κυλάει η ζωή έτσι.. όπως τώρα ας πούμε, να μην έχουμε τίποτα.. άλλες διαφορ.. άλλες αλλαγές στη ζωή μας. Αυτά!

Συν.: Τώρα που άκουσα τη λέξη τώρα συνειδητοποίησα ότι για το παρόν δε μιλήσαμε, για την παρούσα ζωή σας.

Αφηγ.: Ναι, η ζωή μου κυλάει ομαλά και τώρα ας πούμε δεν.., είμαι μια νοικοκυρά όπως ήμουνα και πριν (γέλιο) δεν άλλαξε κάτι, χαρωπή νοικοκυρά που λένε, έχω παντρεύει τη μεγάλη μου κόρη, όπως σας προείπα, δε θυμάμαι νομίζω ότι το είπα, ε πιστεύω κάποια στιγμή θα γίνω και γιαγιά και.. αυτά τίποτα άλλο, δεν έχω τίποτα το ιδιαίτερο, το δυνατό ξέρω 'γω να συμβεί στη ζωή μου, κυλάει ήρεμα, οικογενειακά όπως.. και πριν πέρα από τα.. το γεγονός ότι κάποιους.. κάποιες εποχ.. κάποιες στιγμές πηγαίνω για εξετάσεις και όπως σας είπα έχω άγχος κι αυτά, όλο τον υπόλοιπο καιρό είναι μια φυσιολογική οικογενειακή ζωή. Τίποτα ιδιαίτερο.. και η μόνη μου η.. ανασχόληση είναι αυτός ο χώρος που έρχομαι με μεγάλη χαρά και με μεγάλη λαχτάρα να συναντήσω τις κοπελιές, να πούμε τα δικά μας, να καθίσουμε, να συζητήσουμε και λουπά και λουπά. Αυτά!

Συν.: Χαρήκαμε πολύ που σας ακούσαμε!

Αφηγ.: Κι εγώ χάρηκα κορίτσια!

4^η Συνέντευξη – Κλεοπάτρα

Συν: Είμαι πενήντα εφτά χρονών, έχω γεννηθεί το 1949., έχω περάσει καλά παιδικά χρόνια, εε.. κι όταν λέω καλά παιδικά χρόνια εννοώ.. ζεστά παιδικά χρόνια ήταν λίγο στερημένα γιατί ήτανε μεταπολεμικά το '49, οι.. οι συνθήκες της ζωής δεν ήτανε και τόσο ρόδινες αλλά είχα μία πολύ καλή και ισορροπημένη οικογένεια ε.. που.. ε τώρα όταν έχω προβλήματα σκέφτομαι τα παιδικά μου χρόνια και με παρηγορεί.. αισθάνομαι ευτυχισμένη που έζησα αυτά τα παιδικά χρόνια. Σπούδασα οικονομικά στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας στη Νομική Σχολή, δούλεγα στο Γενικό Λογιστήριο του κράτους για αρκετά χρόνια.. ε.. με τον άντρα μου είμαι από το '67 που μπήκαμε στο Πανεπιστήμιο, τελειώσαμε μαζί, παντρευτήκαμε κι έχουμε μια ωραία οικογένεια, έχω ένα γιο μόνο, τον οποίο κι αυτό έκανα πολύ.. έτσι προσπάθησα για να τον κάνω, στα οχτώ χρόνια τον έκανα το γιο μου, είναι πολύ καλό παιδί πάρ' όλο που είναι μοναχοπαιδί, όχι επειδή είμαι η μαμά, προσπάθησα να τον ε.. από την ε.., από την προσπάθεια το να μην τον κάνω μαμόθρεφτο επειδή ήταν ένας κι επειδή δεν ήμουν και πολύ μικρή όταν τον έκανα, ήμουνα τριάντα τεσσάρων χρονών, ε.. νομίζω ότι.. είναι η μεγαλύτερή μου καριέρα που 'χω κάνει.. που 'χω κάνει αυτό το παιδί.. τόσο καλό παιδί. Στη δουλειά μου έμεινα εφτά χρόνια γιατί.. είμαι από τους ανθρώπους που.. δε μου πήγαινε το Δημόσιο, παρ' ότι ήμουνα καριέρας.. ε.. δεν άντεχα το κλίμα της δουλειάς του Δημοσίου, ήταν ο χαρακτήρας μου τέτοιος, ε.. ασχολήθηκα και πάλι με τα.. ήμουν στον ΕΟΤ κάποια στιγμή.. ασχολήθηκα.. ήμουνα σε μια ασφαλιστική εταιρεία στα οικονομικά εκεί.. όμως εδώ και πολλά χρόνια δε δουλεύω. Ο καρκίνος στη ζωή μου ήρθε το 1998 εε.. το '98 όταν ακόμη ήμουνα σε περίοδο.. γόνιμη, δεν ήμουνα.. εμμηνοπαυσιακή.. ε.. ήτανε μία πολύ δύσκολη στιγμή στη ζωή μου όπως κάθε γυναίκα πιστεύω γιατί.. εμ.. ενώ.. έκανα.. κάθε χρόνο μαστογραφία μετά τα σαράντα μου, μεταξύ του '94 και '98 έκανα ένα μεγάλο διάλειμμα όπου εκεί παρουσιάστηκε κι ο καρκίνος. Ήτανε μεγάλος όγκος, ήτανε.. δεκαπέντε εκατοστά είχα ένα γιατρό που.. θεωρώ ότι μόνο αυτός μου έσωσε το μαστό.. με τόσο μεγάλο όγκο, δεν έχω μαστεκτομή, έχω.. ογκεκτομή, ε.. αυτό με βοήθησε τον πρώτο καιρό πάρα πολύ.. στο να ξεπεράσω τουλάχιστον το αισθητικό κομμάτι του καρκίνου, γιατί ο καρκίνος είναι ίδιος είτε έχεις μαστεκτομή είτε έχεις ογκεκτομή όσον αφορά την απειλή του θανάτου, η αισθητική πλευρά βέβαια των γυναικών αυτών που έχουν μαστεκτομή και όχι.. χωρίς αποκατάσταση είναι πολύ πιο δύσκολη, σε ομάδα.. ψυχολογικής στήριξης άκουγα γυναίκες να λένε που ήτανε χειρουργημένες δεκαπέντε χρόνια, δεκαεφτά χρόνια, δέκα χρόνια ότι ξεπέρασαν τον καρκίνο δεν ξεπέρασαν τη μαστεκτομή.. διότι όπως ξέρουμε όλες οι γυναίκες ο μαστός είναι καθαρά γυναικείο γνώρισμα και είναι.. και ένα μέρος της σεξουαλικότητας της γυναίκας αλλά είναι κι έν.. ένα μέρος.. τρομερά έτσι ζεστό και τρυφερό κατά τη διάρκεια που η μάνα θηλάζει το παιδί της, δηλαδή είναι ένα όργ.. όργανο που η μάνα αγαπάει πού πάνω στον εαυτό της. Λοιπόν, εγώ είχα αυτήν την.. την τύχη εντός εισαγωγικών μες στην ατυχία μου, αυτό με βοήθησε περισσότερο στο να ξεπεράσω το αισθητικό όπως λένε διότι δε χρειάστηκε να κάνω.. τίποτ' άλλο, όμως η απειλή του θανάτου για μένα ήτανε τον πρώτο καιρό πάρα πολύ έντονη.. εμ.. έκλαιγα πάρα πολύ.. όμως το έλεγα και πολύ, ήθελα να το μοιράζομαι, δεν ένιωθα ότι λέγοντάς το με λυπόντουσαν οι άλλοι, αν.. αντίθετα ένιωθα ότι έκανα καλό που το 'λεγα και στις άλλες γυναίκες διότι έτσι παραδειγματιζόντουσαν να μην κάνουν το λάθος που έκανα εγώ. Εμ.. πέρασαν οχτώ μήνες περίπου να τελειώσω όλες μου τις ε.. τις.. θεραπείες γιατί έκανα.. εννιά χημειοθ.. εννιά κύκλους χημειοθεραπειών, έκανα και τριάντα τρεις ακτινοβολίες οι οποίες ήταν.. τριάντα τρεις ακτινοβολίες σαν επίσκεψη, σαν.. θεραπεία, σαν.. σε τρία σημεία ακτινοβολιόμουν.. και το λέω αυτό γιατί.. παρ' ότι η χημειοθεραπεία είναι πολύ πιο σκληρή θεραπεία από την ακτινοβολία δεν έχει καμία σχέση, ε.. επειδή.. τα φάρμακα τα οποία παίρνεις.. σου δημιουργούν διάφορες επιπλοκές, από τα μαλλιά τα οποία είναι το αισθητικό μεν, αλλά πονάν πολύ δε.. μέσα.. ε.. υπάρχουν όμως κι άλλα πολλά, διάφοροι πόνοι, διάφορες.. ε.. έτσι.. παραδείγματος χάριν τα δάχτυλά μου κάτω είχανε.. τρομερούς πόνους, υπήρχαν πάρα πολλές επιπτώσεις συναφείς στη χημειοθεραπεία, οι ακτινοβολίες ήτανε τελείως διαφορετικές, ήταν πιο εύκολες να τις κάνεις, όταν είχες περάσει κιόλας όλη αυτή τη διαδικασία των χημειοθεραπειών οι οποίες βέβαια οι δικές μου ήτανε και ιδιαίτερες δύσκολες διότι ήτανε.. μεγάλος ο όγκος που είχα και δεν είχα μαστεκτομή κι έπρεπε να κάνω μια πολύ δυνατή χημειοθεραπεία για να καλυφθώ.. από τη.. απ' το ενδεχόμενο, την πιθανότητα μιας πιθανής μετάστασης. Είχα διηθημένους δύο αδένες τρεις.. ε.. κι αυτό ήτανε.. το ότι έκανε το.. τον καρκίνο μια τρύπα, γιατί είχε πάει και σε.. κάπου αλλού, δεν ήταν μόνο στο μαστό, ήτανε και στους αδένες. Ε.. μετά όμως.. τι μετά, λάθος η λέξη.. όταν όμως πρωτοπήγα στο χειρουργό μου και.. μπήκα στη διαδικασία του χειρουργείου.. ε.. ο ίδιος ήταν εκείνος που μου σύστησε αυτό το χώρο.. το Σύλλογο Γυναικών με Καρκίνο Μαστού.. και από αυτή τη στιγμή και μετά.. και πριν μπω στο χειρουργείο ένιωθα ότι κάπου έχω ν' ακουμπήσω.. για μένα ήτανε τότε.. τόσο δύσκολα και τόσο έτσι.. απελπιστικά τα πράγματα που αισθάνθηκα ότι είχα κάπου μια σανίδα σωτηρίας, και πράγματι αφού χειρουργήθηκα ήρθε και με βρήκε μία εθελόντρια.. με στήριξε πάρα πολύ αυτό.. και μετά από καιρό και κατά τη διάρκεια της χημειοθεραπείας κι έκτοτε εμ.. ερχόμουνα μία φορά την εβδομάδα κι έκανα ατομική συμβουλευτική.. ήτανε για μένα να περάω από ότι έβλεπα τις γυναίκες όπως είμαστε τώρα εμείς που θα 'ρθει μια καινούρια και θα δει τρεις γυναίκες και θα τις μιλήσουμε και θα τις πούμε ποιες ήμαστε, πόσο καιρό και λουπά, το μόνο που ήθελα ν' ακούω ήτανε: «Εσύ πόσο καιρό; Εσύ πόσο καιρό; Εσύ πόσο καιρό;», αυτό μου 'δινε παρηγοριά, μου 'δινε ελπίδα.. Εμ.. Μετά από την ε.. από την ε.. μετά από την.. μετά από τέλος των θεραπειών άρχισα κι έκανα εμ.. ομάδες.. στήριξης ψυχολογικής, εμ.. ώσπου πέρασαν τα δύο

χρόνια.. και στα δύο χρόνια είχα τη δυνατότητα να εκπαιδευτώ σαν εθελόντρια, το οποίο το ήθελα με όλη μου την καρδιά διότι είχα εισπράξει αυτό που ήθελα να δώσω.. πραγματικά εκπαιδευτικά κι έκτοτε είμαι εθελόντρια στον Πανελλήνιο Σύλλογο Γυναικών. Εμ.. κι ο εθελοντισμός εδώ μέσα δεν είναι μόνο το να επισκεφτούμε, που αυτό είναι το βασικότερο, το να επισκεφτούμε την άρρωστη στο νοσοκομείο διότι αυτό είναι εκείνο που.. τη δεδομένη στιγμή είναι το φάρμακο, για μια γυναίκα.. είναι κι όλες οι άλλες δραστηριότητες που έχουμε, το να βγω εγώ και να εκτεθώ εντός ή εκτός εισαγωγικών στην τηλεόραση να με βλέπουνε.. όλοι που ξέρανε και δε ξέρανε, εγώ δεν είχα προσωπικά κανένα λόγο να το κρύβω αλλά.. θέλω να πω ότι ήταν άνθρωποι οι οποίοι δε ξέρανε τη δοκιμασία μου, δε μ' ένοιαζε δηλαδή μέσα στον εθελοντισμό κρίνω ότι είναι κι αυτά το να βγω, να πω ότι: «Κοιτάξτε, εγώ ήμουν έτσι και είμαι έτσι, εμ.. έκανα αυτό το λάθος μην το κάνεις εσύ..», όλ' αυτά τα οποία συνθέτουν την εθελοντική παρουσία μιας εθελόντριας μέσα σ' αυτό το χώρο, διότι.. ο καρκίνος ειδικά ο γυναικολογικός είναι και συχνός αλλά και.. είναι και ιάσιμος όταν προληφθεί, είτε είναι στο μαστό είτε είναι στη μήτρα και λοιπά...

Συν.: Χρήσιμα αυτά που μας είπατε για τον καρκίνο.. Μας είπατε για τα παιδικά σας χρόνια ότι ήταν πάρα πολύ όμορφα και πολύ ζεστά.. Κάποιες εικόνες;

Αφηγ.: Ναι, θέλω να πω ότι.. ήμουν το μικρότερο παιδί της από.. τρία αδέρφια ήμασταν, είχα έναν αδελφό, και λέω είχα γιατί δεν τον έχω και μία αδελφή, είχα μεγάλη διαφορά από τ' αδέρφια μου αλλά.. ε.. είχαμε μια μητέρα η οποία δεν έδειχνε κάποια συμπάθεια στο ένα παιδί και όχι στο άλλο, οπότε είχαμε έτσι.. μια αγάπη πολλή.. κοντινή τα παιδιά έτσι.., αισθανόμουν ότι ήμουν η χαϊδεμένη και από τον αδερφό μου, και των συγγενών, εισέπραττα πάρα πολύ αγάπη από όλους και από τ' αδέρφια μου και από τους γονείς μου και από τους συγγενείς μου, έζησα σε γειτονιά στον Πειραιά.. ε.. έζησα το παιχνίδι αυτό που.. θυμάμαι τα καλοκαίρια έμενα έξω και παίζαμε στους δρόμους μέχρι τις δέκα και εντ.. εντεκάμιση η ώρα που καθόντουσαν και οι γονείς μου έξω, γιατί τότε οι άνθρωποι καθόντουσαν.. κι αν δεν είχανε βεράντα.. καθόντουσαν μπροστά στο σπίτι, βγάζανε καρέκλες καθόντουσαν, μαζευόταν η γειτονιά, ήτανε μία άλλη εποχή που εσείς δεν την ζείτε αλλά που εμείς που τη ζήσαμε τη νοσταλγούμε έτσι με πολύ αγάπη, ήτανε παιδικά χρόνια που.. στο σχολείο θυμάμαι στο Δημοτικό (γέλιο) ε.. μας δίναν ακόμη γιατί ήταν η.. η αμερικανική βοήθεια η ΟΥΝΤΡΑ τη που λέγαμε που έστελνε και τρόφιμα και λοιπά, μας δίνανε τυρί, βούτυρο τα οποία εμείς τα παίρναμε και τα πετάγαμε γιατί μας φαινόταν σαν παιδιά ότι ήταν βαριά, ότι μυρίζανε ξέρω 'γω και λοιπά και θυμάμαι το μπαμπά μου που μου 'λεγε: «Θα τα βάζεις σε.. σ' ένα χαρτί, σ' ένα σακουλάκι και θα τα φέρνεις στο σπίτι..», διότι τότε όλ' αυτά ήταν πολυτέλεια, το να πετιέται το βούτυρο, τυρί και όλ' αυτά που μας δίνανε, ήτανε όμως χρόνια παρ' ότι δύσκολα οικονομικά, είχανε αυτήν την αγάπη, οι γείτονες, οι συγγενείς, αυτήν την ε.. επικοινωνία που λείπει σήμερα η οποία είναι για μας.. τους παλιότερους ανθρώπους που το ζήσαμε.. ακόμη και σήμερα είναι βάλαμο στη ψυχή όταν γυρίζουμε πίσω, εγώ χαρακτηριστικά λέω όταν έκανα ομάδα.. πριν από ένα χρόνο με την κυρία Καρβέλη, της είπα, στη διαχείριση του άγχους που κάναμε, της έλεγα ότι: «Όταν δεν κοιμάμαι το βράδυ, θυμάμαι τα παιδικά μου χρόνια και κοιμάμαι..»...

Συν.: Πολύ γλυκό...

Αφηγ.: ...γιατί αισθάνομαι τη στιγμή που αρχίζω και τα σκέφτομαι.. όλους μου τους μυσ να χαλαρώνουνε απ' αυτή την τρυφερότητα και τη ζεστασιά που τη νιώθω, αυτά για τα παιδικά μου χρόνια..

Συν.: Τα φοιτητικά σας χρόνια πως ήτανε;

Αφηγ.: Τα φοιτητικά μου χρόνια ήτανε κι αυτά καλά γιατί σπούδασα εδώ, γιατί είχα τη δυνατότητα γιατί τ' αδέρφια μου δουλεύανε και είχα τη δυνατότητα εγώ να μην εργάζομαι.. εε.. όχι για να κάνω τίποτα το ιδιαίτερο, το να.. να μην πιέζομαι να μπορώ να παρακολουθώ γιατί.. τότε και τον πρώτο και το δεύτερο χρόνο που ήμασταν κι ακόμη έτσι πιο.. στραβάδια να την πω τη λέξη, ε πηγαίναμε κάθε μέρα, παρακολουθούσαμε κι όλ' αυτά στο.. στο αμφιθέατρο επάνω και ήτανε.. ξέγνοιαστα χρόνια, ήτανε ωραία παρ' ότι έκανα επί χούφτας φοιτητικά χρόνια και δεν είχαμε αυτά που έχετε εσείς τώρα, τα πιο ελεύθερα, όμως και τότε είχαμε άλλη ομορφιά, δηλαδή μπορεί να μην είχαμε.. να μην ήμασταν πολιτικοποιημένοι, ήμασταν όμως με παρέες, με.. ωραία χρόνια, με πολύ ωραίο κινηματογράφο που βλέπαμε τότε πολύ γιατί δεν υπήρχε η τηλεόραση, η έξοδος μας ήτανε τότε να πάμε να δούμε ένα καλό έργο ας πούμε γιατί το θέατρο ήταν ολίγον απαγορευτικό λόγω τιμής όπως είναι και τώρα και τότε απαγορευτικό ήταν αντίστοιχα, αλλά βλέπαμε πολύ ωραίο κινηματογράφο, μία από τις ε.. διασκεδάσεις μας ή να πάμε στις μουσικές που τότε είχε ξεκινήσει όταν εμείς ήμασταν φοιτητές το '65 που ξεκίνησαν, το '67 - '68 που ήτανε στο.. μεγάλο τους ε.. φόρτε, οι.. το νέο κύμα και ήμασταν φοιτητές και ακούγαμε και νέο κύμα στις μουσικές με ένα ποτό έτσι ξέρεις, μαζεύαμε από τα χαρτζιλίκια μας και λοιπά αλλά είχα και.. είχαμε κρατήσει και με τον άντρα μου γιατί ζούσαμε στο.. στην ίδια περιοχή, ήμασταν μαζί Αγγλικά, είχαμε φίλους κοινούς και μετά και σα φοιτητές και μουσικοί, και οι παρέες μας ήτανε.. οι παιδικές και λίγες καινούριες, οι πιο πολλές ήτανε οι παλιές μας και ήταν έτσι μια πολλή ωραία ατμόσφαιρα που λέει και ο Ηλιόπουλος...

Συν.: ..και μετά το γάμο σας όταν εμφανίστηκε το πρόβλημα του καρκίνου πως αντέδρασε το οικογενειακό περιβάλλον;

Αφηγ.: Το πρόβλημα του καρκίνου, ναι.. το πρόβλημα του καρκίνου παρουσιάστηκε όταν.. το '98 μετά από.. είκοσι πέντε, το '75 γεν.., μετά από είκοσι τρία χρόνια από το γάμο μου, όταν το παιδί μου ήτανε.. δεκατριών, δεκατεσσάρων χρόνων, ήτανε ένας κεραυνός στην αιθρία, ήτανε κάτι που.. πάρα πο.. έπαθα, εντάξει, εγώ σίγουρα έπαθα αλλά και το περιβάλλον μου δηλαδή.. οι πολύ κοντινοί μου φίλοι, το παιδί μου, ο άντρας μου.. (χτυπάει το κινητό της και μιλάει στο τηλέφωνο για λίγα λεπτά).. Λοιπόν ε.. δηλαδή που έγκειτο η στηρίξη, πέρα από το ότι είχα μία αδερφή η οποία είχε και.. είχε έρθει και είχε για τρεις μήνες κατοικήσει μαζί μου, και μία ξαδέρφη μου, είχα τη φίλη μου την παιδική και την πιο στενή.. πάντα μαζί μου στις χημειοθεραπείες, πάντα, ούτε μία φορά χωρίς εκείνη και τον άντρα μου, εννοείται ο άντρας μου και η φίλη μου. Είχα το παιδί μου το οποίο παρ' ότι ήταν δεκατεσσάρων χρόνων και ήταν πάρα πολύ και πέρναγε και αυτό το δικό του, τη δική του δοκιμασία, όμως είχε την ωριμότητα να με στηρίζει λέγοντάς μου ότι: «Βλέπεις πόσες γυναίκες εκεί που πας είναι καλά, που..», προσπαθούσε να με στηρίζει, αντί να το στηρίζω εγώ να με στηρίζει αυτό. Οι φίλοι μου οι οποίοι ήτανε κοντά μου.. σε συνεχή βάση, όχι απλώς να 'ρχονται να με βλέπουν, να φροντίζουνε για τους καλύτερους γιατρούς, γιατί είχα και.. τρεις γιατρούς στο φιλικό μου περιβάλλον γιατρούς, ποιους γιατρούς θα.. θα μου προτείνουνε για.. τους καλύτερους για τι.. ποιες θεραπείες θα γίνουνε κι όλ' αυτά.. και νομίζω ότι ήταν για μένα.. πάρα πολύ θετική η.. όλη αυτή η αντιμετώπιση στο να το.. μπορέσω να το σηκώσω αυτό το βάρος γιατί ήτανε κάτι που.. όπως όλες στις γυναίκες, δε το συζητώ, δεν ήμουν η μοναδική, ήμουν 49 χρονών ούτε όχι μικρή ήμουν αλλά ήτανε αυτό που έλεγα, στην πιο καλή περίοδο της ζωής μου.. δηλαδή ε.. και οικονομικά και στις σχέσεις μου με τον άντρα μου και με το παιδί μου και με την οικογένειά μου.. διότι.. είχα

για δέκα χρόνια.. τη μητέρα μου με εγκεφαλικό στο κρεβάτι και ήταν μία έννοια παρ' ότι δεν την κοίτα.. ήτανε στο πατρικό σπίτι που υπήρχαν δύο άνθρωποι που την εξυπηρετούσανε, όμως ήτανε μεγάλη η έννοια και η.. η λύπη που αισθανόμουνα γι' αυτό που έβλεπα για τη μαμά μου να 'ναι κάτω συνέχεια, όλ' αυτά.. δέκα χρόνια ήτανε μια φθορά, αυτό.. και.. την έχασα το '95, το '98 όμως συνέβη αυτό, όταν δηλαδή είχα ηρεμήσει από τα πολλά προβλήματα.. του σπιτιού μου, πιο πριν είχα χάσει τον αδερφό μου, ήτανε πολλά αυτά έτσι.. αυτά τα.. που μου.. που μου είχανε κάνει τη ψυχή μου πολύ.. γιατί στο σπίτι μου ήμουνα καλά αλλά είχα το πατρικό μου σπίτι που είχε τα προβλήματα οπότε κι εγώ συμμετείχα σε όλη αυτήν την ιστορία δεν είναι δυνατόν να μη τα συμμετάσχεις, και ήταν η καλύτερη περίπτωση.. η καλύτερη περίοδο της ζωής μου ώσπου ήρθε ο καρκίνος κι από τότε νομίζω ότι.. τίποτα δεν είναι ίδιο με την έννοια.. όχι ότι τώρα πια είμαι δεν το συζητώ.. είμαι αφού εγώ στηρίζω άλλες γυναίκες, δεν έχω ούτε τους φόβους ούτε τίποτα, απλώς έχω μπει σε μια άλλη περίοδο της ζωής μου γι' αυτό λέω τίποτα δεν είναι ίδιο, είναι μια άλλη περίοδος, είναι η.. η ζωή μου πριν απ' τον καρκίνο και η ζωή μου μετά τον καρκίνο γιατί σε καθορίζει σε.. σε στιγματίζει το.. το θέμα της αρρώστιας γιατί ήτανε πολύ δυνατό..

Συν.: Θα θέλαμε να μας πείτε τι σχέδια κάνετε για το μέλλον..

Αφηγ.: Εγώ σχέδια έκανα όταν ήμουν ακόμη τον πρώτο χρόνο και το δεύτερο, τώρα κάνω πολύ περισσότερα. Τα σχέδια μου είναι... για την προσωπική μου ζωή να δω το παιδί μου να κάνει μια σταδιοδρομία και να είναι ευτυχισμένο στη ζωή του.. να 'ναι πρώτα καλά πρώτα αυτό, να 'ναι όλα τ' άλλα που είπα, να 'μαστε καλά, μέσα σ' αυτό το χώρο έχω.. περνάω πάρα πολλές ώρες κι έχω.. ένα δώσει ένα νόημα στη ζωή μου προσφέροντας και φυσικά ότι θέλει ένας άνθρωπος στην προσωπική του ζωή να.. να μου.. να μπορέσω να το δω, να το δω να γίνεται να πραγματοποιείται..

Συν.: Κάνετε εξετάσεις ακόμη, έτσι δεν είναι;

Αφηγ.: Βέβαια, κάθε έξι μήνες..

Συν.: Πως νιώθετε όταν περιμένετε τ' αποτελέσματα;

Αφηγ.: Ναι, να πω, τα πρώτα χρόνια, δηλαδή.. τέσσερα πέντε χρόνια, τα πρώτα τέσσερα πέντε χρόνια όπου.. περίπου στον πέμπτο χρόνο ακούς και τους γιατρούς να σου λένε ότι μετά την πενταετία είσαι πιο εξασφαλισμένη και λοιπά.. τώρα δε σκέφτομαι καθόλου όταν έχω.. έρχεται η περίοδος των εξετάσεων ενώ πριν από χρόνια ένα μήνα πριν ήμουνα σε μία.. ας την πούμε έτσι αναστάτωση που.. τι θα βγει τι θα κάνει, είχα αγωνία.. όταν έκανα τις εξετάσεις μου, όχι ότι και τώρα.. γιατί θα 'λεγα ψέματα αν έλεγα ότι δεν έχω αγωνία εδώ κάποιος είναι υγιής και πάλι έχει αγωνία όταν κάνει εξετάσεις για το τι θα βγούνε, όμως έχω την αγωνία που έχει ο κάθε άνθρωπος που κάνει ένα checkup, δεν έχω το υπερβολικό το οποίο το είχα.. τα πρώτα χρόνια, γιατί κάνω κάθε έξι μήνες ακόμη ενώ είμαι οχτώ χρόνια και τον άλλο μήνα τα συμπληρώνω και μπαίνω στον ένατο, ο γιατρός μου θέλει να κάνω κάθε έξι μήνες εμένα μου δίνει περισσότερη ασφάλεια βέβαια αυτό, είναι μια διαδικασία βέβαια που αν την κάνεις κάθε χρόνο οπωσδήποτε είναι.. πιο καλό, δηλαδή με την έννοια δεν ότι δε μπαίνεις.. τώρα έχω αρχίσει ας πούμε από την προηγ.. προηγούμενη βδομάδα και κάνω εξετάσεις, θα κάνω κάποιες, έκανα μία χτες θα κάνω την Παρασκευή, θα κάνω και την άλλη βδομάδα, δηλαδή είσαι σε μία.. αλλά δε φοβάμαι πια όπως φοβόμουνα όταν κάνω τις εξετάσεις μου, αντίθετα κι όταν παίρνω τ' αποτελέσματα και είμαι καλά ξεχνάω το.. το πρόβλημά μου γι' αρκετό.. για μήνες πια μέχρι να 'ρθει το επόμενο εξάμηνο. Αυτά όσον αφορά.. τις εξετάσεις..

Συν.: Όταν εμφανίστηκε ο καρκίνος εργαζόσασταν;

Αφηγ.: Όχι, δεν εργαζόμουνα, όχι είχα σταματήσει ήδη να εργαζόμαι.

Συν.: Ποιες επιπτώσεις πιστεύετε ότι υπήρχαν στο κοινωνικό σας περιβάλλον, γενικότερα και πως πιστεύετε εσείς ότι άλλαξε η ζωή σας μετά τον καρκίνο;

Αφηγ.: Στο κοινωνικό μου περιβάλλον ως προς την αποδοχή εννοείτε, του αν με απεδέχθησαν ως καρκινοπαθή;

Συν.: Και αυτό.. ότι σκέφτεστε εσείς..

Αφηγ.: Ναι.. ε.. νομίζω ότι.. οι άνθρωποι που με αγαπούσανε.. ότι.. σε αυτήν την περίοδο της ζωής μου νομίζω ότι ξεκαθάρισα ποιο άνθρωποι ήτανε κοντά μου γιατί αγαπούσαν εμένα και ποιοι ήτανε για άλλους λόγους κοντά μου. Λοιπόν, ε.. στο διάστημα λοιπόν της αρρώστιας μου ε.. κατάλαβα οι άνθρωποι οι οποίοι.. ε.. για κάποιο λόγο.. το θεώρησαν είτε.. είτε γιατί το φοβόντουσαν.. ε.. να με αντιμετωπίσουν είτε γιατί φοβόντουσαν τον εαυτό τους δε ξέρω για ποιο λόγο, έκαναν λίγο πίσω, μ' αυτούς τους ανθρώπους.. ε.. έχω σταματήσει να έχω.. επαφές, με τους άλλους η.. η.. η ζωή.. η.. η σχέση μου είναι ακόμη καλύτερα και σ' αυτή τη διάρκεια της αρρώστιας μου.. ξαναβρήκα και φίλους τους οποίους τους είχα χάσει, και τους έχω τόσο πολύ κοντά μου που μέσα στα καλά εντός εισαγωγικών του καρκίνου ήτανε κι αυτό, να ξαναβρώ και παλιούς μου φίλους αγαπημένους που 'χω.. για κανένα λόγο, έτσι επειδή άλλο δρόμο πήρε ο ένας κι άλλο δρόμο πήρε ο άλλος σαν μετά που φτιάξαμε τις ζωές μας, που κάναμε οικογένειες και λοιπά, ξαναβρεθήκαμε, μ' αυτήν την αιτία δηλαδή όπου όταν μάθανε το πρόβλημά μου τρέξανε κοντά μου, εν αντιθέσει με τους άλλους που τους έχασα γιατί απομακρυνθήκανε από μόνοι τους..

Συν.: Έχουμε ακούσει ότι ο καρκίνος έχει ψυχοσωματική βάση σε κάποιο βαθμό, εσείς πιστεύετε ότι κάποια γεγονότα σας επηρέασαν; Είπατε ότι η κατάσταση της μητέρα σας κούρασε πάρα πολύ..

Αφηγ.: Έχω χάσει και αδερφό και είχα περάσει πάρα πολύ μεγάλη στεναχώρια αλλά ήτανε πολύ πίσω αυτό για να μ' έχει επηρεάσει, δηλαδή τον αδερφό μου τον έχασα.. δεκαετία του '80 το '84 και μένα αυτό μου παρουσιάστηκε το '98, δηλαδή μετά από δεκατέσσερα χρόνια δε θέλω και δε μπορώ να το πιστέψω ότι ήτανε.. αυτό. Της μητέρας μου θα μπορούσα να 'λεγα ότι ήτανε μια συνεχής πίεση.. αλλά όχι τόση που να φανταστώ ότι να μου έχει κάνει το πρόβλημα, δηλαδή δεν ήταν, ο Θεός να φυλάει, ο θάνατος ενός νέου ανθρώπου, ή.. ξέρω 'γω ένας χωρισμός γιατί κάτι τέτοια είναι που είναι καθοριστικά, τ' ότι πιεζόμουν με τη μητέρα μου πιεζόμουν αλλά το 'βλεπα και σαν φυσιολογικό με την έννοια ότι ήτανε μεγάλη, ότι μπορούσα και της πρόσφερα πολλά πράγματα χωρίς να πιέζομαι άμεσα εγώ, να την έχω σπίτι, να μην μπορώ να πάω πουθενά, να μην μπορώ να κάνω τίποτα, δεν πιστεύω ότι.. Ότι είχα ένα χαρακτήρα που ήταν πάρα πολύ αγχώδης.. αυτό.. δε ξέρω άκρως αγχώδης και φυσικά έχω πάψει να είμαι έτσι.. διότι είδα ότι.. τ' ότι πλησίασα τόσο πολύ το θάνατο και τον ακούμπησα γιατί εγώ έτσι λέω, μ' έκανε να δω ότι όλ' αυτά είναι δεύτερα, τρίτα και ήσσανα, το.. το μέγιστο είναι η ζωή και είπα ότι δε θέλω να ξανασυχληθώ ούτε με τα μικρά ούτε να αγχώνομαι, παραδείγματος χάριν απλά πράγματα με άγχωναν και κάπου όπου έπρεπε να.. είχα μια υποχρέωση κι έπρεπε να την κάνω σπίτι μου κι έπρεπε να έχω.. ας πούμε τριάντα άτομα και πως θα γίνει και πως.. τα βάζω σ' ένα πρόγραμμα και λέω.. έτσι θα γίνουμε, τώρα το πώς θα γίνουμε, θα γίνουμε, αργά ή γρήγορα, έχω.. έχω αποκτήσει μια άλλη φιλοσοφία για τη ζωή, αυτό ήτανε ένα από τα καλά, και πάλι εν.. εννοώ μέσα σε εισαγωγικά, του καρκίνου, έμαθα να ζω καλύτερα, δηλαδή να μην κατατρι.. τρέχομαι με.. με αυτά τα πράγματα που είναι..

γιατί αυτά ήταν τα μικρά που με κάνουν να έχω τα άγχη μου, όχι ότι όλ' αυτά δια μαγείας τελειώσανε, όχι, όταν είναι κάποιος αγχώδης και μετά είναι αλλά τα βάζει σε μια λογική και δεν τ' αφήνει να του κάνουν το κακό που μου κάνουν πριν..

Συν.: Μάλιστα. Δηλαδή εσείς πιστεύετε ότι υπάρχουν κάποιες αιτίες για την εμφάνιση του καρκίνου, ότι έτυχε...; Πως το σκέφτεστε;

Αφηγ.: Ε.. κοιτάζτε, επειδή εμείς σ' αυτό το χώρο παρακολουθούμε.. κι εδώ και στο εξωτερικό σε διάφορα συνέδρια και λοιπά...πιστεύω είναι οι.. οι λόγοι γενετικοί, δεν είναι ψυχοσωματικοί, ψυχοσωματικοί να το κάνεις πιο γρήγορα να εμφανιστεί ή.. το να.. το να μπορείς να ιανθείς πιο γρήγορα ή το αντίθετο, ή χειροτερέψεις αλλά το να το γεννήσει ε.. να γεννήσει ένα καρκίνο μόνο η ψυχοσωματική, δε νομίζω, εγώ νομίζω ότι ήταν μέσα στο.. στα γονίδιά μου, αν και δεν έχω καμία κληρονομικότητα..

Συν.: Ποιες ήταν οι δυσκολίες στην καθημερινότητά σας;

Αφηγ.: Τώρα ή για τότε;

Συν.: Τότε..

Αφηγ.: Τότε.. τότε.. τον πρώτο καιρό πρόσεχα πάρα πολύ καιρό το χέρι μου.. όμως είχα τη δυνατότητα να μην κάνω τίποτα στο σπίτι και να.. να μην έχω.. τον κίνδυνο του να πάθω το λεμφοίδημα το οποίο είναι πολύ βασικό για τις γυναίκες τις χειρουργημένες με μαστό, ούτε που να δουλέψω ώστε να το.. με κάποιο λόγο να το κουράζω και λοιπά, οπότε λειτουργικά ..κες δυσκολίες εγώ προσωπικά δεν είχα, αλλά ήτανε.. ήτανε προσωπικά αυτό δικό μου διότι πάρα πολλές γυναίκες έχουνε.. διότι όταν μια γυναίκα πρέπει να σιδερώσει να τινάζει να.. κουβαλήσει ψώνια, να κάνει τις δουλειές του σπιτιού, που δε μπορεί αν τις κάνει κάποιος άλλος για κείνη, υπάρχουν δυσκολίες όπως επίσης υπάρχουν δυσκολίες και στον εργασιακό χώρο.. όταν είναι κάτι που κάνει μια γυναίκα με το χέρι, που χρησιμοποιεί ακόμα και το computer είναι.. όχι εγώ δεν είχα.. τέτοιες δυσκολίες προσωπικά δηλαδή..

Συν.: Έχετε κάποιο πρόβλημα τώρα γιατί με ρωτήσατε τώρα ή τότε..

Αφηγ.: Όχι, όχι, δεν είχα τότε που είναι ο πρώτος καιρός, πολλώ δε μάλλον τώρα γιατί ο πρώτος καιρός είναι ο.. ο πιο δύσκολος για να μην πω πολύ δύσκολος, μα και 'γω που δεν 'έκανα τίποτα το χέρι μου τον πρώτο καιρό το φύλαγα πάρα πολύ, μέχρι και τώρα ο χειρουργός μου, μου λέει: «Απαγορεύεται να κάνεις δουλειές στον κήπο μ' αυτό το χέρι χωρίς γάντια, απαγορεύεται να σηκώνεις πολύ βαριά, απαγορεύεται να καν.. , να παίρνεις αίμα απ' αυτό το χέρι..», υπάρχουν κάποια απαγορεύεται αλλά ε.. που δε μου δυσκολεύουν τη ζωή μου..

Συν.: Θα ήθελα να μου πείτε για την αντίδραση του συζύγου απέναντι στην εμφάνιση του καρκίνου..

Αφηγ.: Ναι, να.. ε.. εννοείτε την αντίδραση γενικά και στην αρρώστια, να να σας πω.. ο άντρας μου είναι ένα αισιόδοξο άτομο...ε.. φυσικά φοβήθηκε κι εκείνος πάρα πολύ γιατί θα 'ταν ψέμα να λέγαμε το αντίθετο, απόδειξη ότι είχε έρθει και είχε κάνει ατομική συμβουλευτική και εκείνος για το.. κι έκανα ένα χρόνο ομάδα στήριξης για να μπορεί να με βοηθάει, ε.. έκανε πολλά για να με βοηθήσει και ψυχολογικά αλλά και.. να γίνει η θεραπεία μου έτσι που να είναι όσο πιο ανώδυνη γίνεται για μένα, δηλαδή να κάνω τις θεραπείες μου σ' όσο καλύτερο περιβάλλον και.. με γιατρούς και λοιπά που.. να με βοηθήσουν να το ξεπεράσω εφόσον είχε τη δυνατότητα, θα μπορούσε να μην το είχε κάνει όμως, το έκανε με όλη του τη ψυχή, ήτανε κοντά μου πάρα πολύ, θυμάμαι χαρακτηριστικά και θέλω να το καταθέσω, όταν έκανα χημειοθεραπεία και ήτανε κατακαλόκαιρο και.. ήμουν και καθόμουν εξω εγώ.. με τα μαλλιά που είχανε πέσει και.. θυμάμαι χαρακτηριστικά επίσης ότι όταν πέσανε, όταν ήταν για να πέσουν τα μαλλιά μου από τη δεύτερη συνεδρία πονούσανε πάρα πολύ οι ρίζες μου, αφάνταστα, δεν το 'χω ξανακούσει από καμιά άλλη γυναίκα, εμένα για κάποιο λόγο, γιατί εγώ πιστεύω ότι ο καρκίνος είναι καθαρά.. στον κάθε άνθρωπο προσωπικός, δηλαδή αντιδρά ο κάθε οργανισμός διαφορετικά, εγώ λοιπόν είχα αφόρητους πόνους στο κεφάλι μου απ' τα μαλλιά τα οποία ο γιατρός είχε πει ότι με τη δεύτερη χημειοθεραπεία θα πέσουνε.. και θα πέσουνε όλα μαζί. Λοιπόν με πονούσαν οι ρίζες πολύ, όχι το κεφάλι, οι ρίζες το.., και θυμάμαι είχα πάει και τα 'κοψα πολύ κοντά στο κομμωτή μου και όταν ήρθα σπίτι έκλαιγα κι έλεγα ότι παρ' όλ' αυτά με πονούσαν πολύ.. και μου λέει ο άντρας μου: «Πάμε Κλεοπάτρα επάνω να στο.. να κάνουμε τη ψιλή μηχανή..», για να μη με πονάνε και να μη γυρίζουνε, «..και θα 'σαι και πιο όμορφη..» μου 'λεγε για να με παρηγορήσει.. και αυτή η.. «Σημασία έχει..», μου 'λεγε, «..αφού θα πέσουν που θα πέσουνε να τα διευκολύνουμε για να μην πονάς τουλάχιστον..», το αναφέρω αυτό για να δείξω πόσο πολύ νοιαζότανε και πόσο κοντά μου ήτανε.. ε.. κι αυτό.. κάποιος που άλλος μπορεί να μην το σκεφτότανε, το σκέφτηκε ακριβώς για να με απαλλάξει απ' αυτήν την ταλαιπωρία γιατί έβλεπε το πόσο πολύ με πείραζε το θέμα των μαλλιών και όλες τις γυναίκες, δεν υπάρχει γυναίκα καμιά που να.. ε.. και θέλω να επανέλθω σ' αυτό που έλεγα, όταν έκανα χημειοθεραπείες λοιπόν και ήτανε.. κατακαλόκαιρο και καθόμουν στον κήπο έτσι έτσι στο.. σ' ένα σημείο.. στεναχωριότανε τόσο πολύ που μ' έβλεπε που.. ξεκίνησε να κάνει κάποιο χόμπι γιατί έχει κάνει.. κάνει πάρα πολλά πράγματα.. και ξεκίνησε κάποιο χόμπι το οποίο του το γέννησε η ανάγκη.. το διάστημα αυτό, κι έχει κάνει πάρα πολλά πράγματα για να μπορεί να διοχετεύει αυτήν την.. ενέργεια ας πούμε αφού είχε την αρνητική...Αυτά..

Συν.: Ωραία. Πως το ανακοινώσατε στο γιο σας;

Αφηγ.: Ναι, στο γιο μου δεν το ανακοίνωσα εγώ.. το ανακοίνωσα εγώ αλλά.. το παιδί.. του είπα ότι μπορεί.. δεν ήθελα να του το πω κατευθείαν, όταν πήγαινα για να χειρουργηθώ του λέω: «Υπάρχει το ενδεχόμενο αυτό να είναι καρκίνος..», αυτό έκλαιγε, του λέω «Μην κλαις, γιατί είναι πολύ η πιθανότητα..», ήταν δεκατριών δεκατεσσάρων χρονών, στη Δευτέρα Γυμνασίου, λέω «..μπορεί και να μην είναι, αυτό..», λέω, «..θα το δει ο γιατρός στο χειρουργείο, εσύ..», λέω, «..μέχρι τότε δεν πρέπει να στεναχωριέσαι γιατί..». Όταν λοιπόν χειρουργήθηκα.. και το παιδί φυσικά περίμενε πως και πώς να μάθει...πήρε τηλέφωνο τη νονά του, η οποία είναι αυτή η φίλη μου που μου.. ήτανε πολύ κοντά μου και της είπε: «Νονά, θέλω εσύ να μου πεις γιατί..», και ε.. οι ψυχίατροι λένε για τα παιδιά ότι όταν κάποιο.. όταν τους ανακοινώνεις κάτι πολύ δυσάρεστο, πρέπει να το κάνει κάποιος που να το εμπιστε... να τον εμπιστεύεται πολύ το παιδί ώστε να τον πιστέψει, είτε είναι θάνατος είτε είναι αρρώστια και λοιπά, και το παιδί από μόνο του.. ίσως επειδή σκεφτόταν ότι ο μπαμπάς μπορεί και να μην του πει.. πήρε τη νονά του τηλέφωνο και της είπε: «Θέλω να μου πεις αν η μαμά μου τελικά έχει καρκίνο.» και του είπε: «Ναι, έχει καρκίνο.. αλλά θα τον αντιμετωπίσουμε.» και αυτό είπε κλαίγοντας: «Νονά εγώ ξέρω ότι καρκίνος.. σημαίνει θάνατος και νομίζω ότι η μαμά μου θα πεθάνει, του είπε: «Όχι δε θα πεθάνει γιατί η επιστήμη και λοιπά..» του είπε πολλά επιχειρήματα, και έτσι του ανακοινώθηκε του παιδιού ότι.. και μετά ήρθε και με είδε στο νοσοκομείο, προσπαθούσα να είμαι.. ήρεμη αλλά δεν ήθελα να του δείχνω και άλλο εαυτό από αυτόν που είχα, ήθελα να ξέρει το παιδί ότι ήτανε κάτι δύσκολο που περνούσα.. και όλη η οικογένεια συμμετείχε, δεν έκρυπα ποτέ από το παιδί μου.. κάτι..

Συν.: Η σχέση σας δηλαδή παρέμεινε η ίδια δηλαδή κατά τη διάρκεια.. της ασθένειας

Αφηγ.: Εμ.. εννοείτε τι; Εάν..;

Συν.: Η συμπεριφορά σας, αν ήταν η ίδια απέναντί του..

Αφηγ.: Η συμπεριφορά μου ήταν η ίδια αλλά ήτανε.. πιο.. να την πω.. εγωιστική με την έννοια ότι πέραγα μια δύσκολη περίοδο με την έννοια ότι.. ε.. ασχολιόμουν πολύ με το παιδί μου αλλά είχα και στιγμές που έσπαγα.. που έκλαιγα, που δεν ήθελα και έπειτα η εποχή εκείνη πια που με παρηγορούσε αυτό.. αλλά όχι δεν έσπασε καθόλου, αντίθετα ήρθαμε πιο νομίζω κοντά..

Συν.: Αναφέρατε κάποια καλά σε εισαγωγικά που σας έφερε ο καρκίνος.. Θα θέλατε να μας πείτε κάποια;

Αφηγ.: Άσχημα για καλά;

Συν.: Ότι θέλετε εσείς, τα καλά πρώτα καλύτερα..

Αφηγ.: Τα καλά ήτανε αυτό που είπα ότι.. μ' έμαθε ν' αντιμετωπίζω τις δυσκολίες της ζωής με πιο ωριμότητα, στη σχέση μου με το παιδί μου ήμουν πιο νευρική και πιο.. έτσι αυστηρή μαζί του, έγινα λιγότερο αυστηρή χωρίς να.. να πάω στο άλλο άκρο, έγινα πιο συγκρατημένη μαζί του, μιλούσαμε, και εννοείται τώρα που είναι μεγάλος ακόμη περισσότερο, έχω μάθει χωρίς να του λέω.. χωρίς να του χαλάω χατίρι ε.. να του δείχνω και το.. τα λάθη του αλλά δε θέλω πια να του λέω όχι σε τίποτα, σ' ότι είναι λογικό βέβαια, ε.. μην έχουμε αντιπαράθεσεις αλλά κι αν έχουμε σαν μάνα με παιδί, που πια είναι σπάνιο αυτό, είμαι πολύ ήρεμη κοντά.. ε.. μαζί του, ε.. δεν έχω κανένα.. κανένα λόγο, ε.. και δε θέλω ν' αφήνω να πάει για την άλλη μέρα αυτή η ένταση που ίσως δημιουργηθεί μεταξύ μας κι αν αισθάνομαι ότι έχω κάνει λάθος και να τον.. να πάω να τον φιλήσω, να του ζητήσω συγγνώμη ή να του πω ότι.. νόμιζα αυτό συγγνώμη δεν το κατάλαβα και λοιπά, ή αν ξέρω και είμαι πεπεισμένη ότι κάτι.. είναι δικό του το λάθος, θέλω.. πάω και του λέω περιμένα μια συγγνώμη, ξέρω 'γω, θέλω ν' αναγνωρίσεις και να σταματήσει αυτό έτσι, δηλαδή αντιμετωπίζω το παιδί μου πολύ πιο ώριμα απ' ότι πρώτα, και.. και με τον άντρα μου η σχέση μου είναι καλύτερη, χωρίς να λείπουν και οι καβγάδες που είναι σ' ένα ζευγάρι τελείως υγιείς και φυσιολογικές, αλλά να έχω βάλει πολλά όρια που να μου κάνουν καλύτερη τη ζωή μου, ε.. επίσης να ξεχωρίζω αυτά που είναι.. τα ουσιώδη και όχι τα μικρά, να χαίρομαι με κάτι απλό, να πάω μια εκδρομή και παρά τις δυσκολίες να κρατήσω τα καλά, μην κρατήσω την ταλαιπωρία «Ω, που είχε ουρά..» και λοιπά, να κρατήσω το ότι πέρασα καλά, αυτά τα.. τα καλά της ζωής, να τα χαρώ προσπαθώ, να χαίρομαι αυτά που μου συμβαίνουνε. Τώρα τα κακά που μου 'φερε ο καρκίνος ήτανε.. τ' ότι για ένα διάστημα επειδή συνέπεσε.. συνέπεσε και με την.. με την εμμηνόπαυση, είχα και προβλήματα.. στη σεξουαλικότητα μου όπως είναι φυσικό επόμενο, αλλά αυτό και.. με τον καιρό, συνηθίζοντας και στην ιδέα ότι μεγάλωσα πια, δεν ήμουν πια μικρή, αλλά μου ήρθε απότομα, γιατί απότομα μου κόπηκαν τα έμμηνα από τις θεραπείες που έκανα, απότομα έκανα διάφορες ενέσεις που μου κάνανε κακό στα θέματα τα προσωπικά μου, στις σχέσεις μου με τον άντρα μου και λοιπά, αυτά στην αρχή μ' είχανε πειράξει πάρα πολύ αλλά σιγά σιγά και.. ε.. τα δέχτηκα και είδα ότι.. και οι φίλες μου που δεν είχανε περάσει τη μέσα από διαδικασία του καρκίνου και λόγω ηλικίας είχανε.. αντιμετωπίσει τα ίδια και.. άρχισα να βλέπω ότι.. εντάξει.. το.. θα το.. όλα τα πράγματα είναι και με την ηλικία τους, όχι ότι η.. η.. σχέση μου με τον άντρα μου έχει αλλάξει, είναι όμως.. δεν είναι όπως όταν ήμουν στη δεκαετία των σαράντα, είμαι στη δεκαετία των πενήντα..

Συν.: Ωραία.. Τώρα πάμε να το μετατοπίσουμε λίγο το θέμα, θεωρείτε ότι η φροντίδα των καρκινοπαθών είναι επαρκής και ποιες σκέψεις έχετε γι' αυτό;

Αφηγ.: Εννοείτε για την πρόληψη και γι' αυτά που κάνει..

Συν.: ..την πρόληψη και τη θεραπεία..

Αφηγ.: Εντάξει. Η θεραπεία των ε.. οι θεραπείες στους καρκινοπαθείς γίνονται δωρεάν σε όλους, έτσι; Δεν το συζητάμε, τώρα το πόσο γρήγορα μπορεί ένας καρκινοπαθής να κλείσει τα ραντεβού του για τα checkup του και αυτά.. αυτό είναι κάτι που.. είναι πολύ.. έτσι.. δε ξέρω.. ακούω δηλαδή γυναίκες δικές μας που παίρνουνε τηλέφωνο να κλείσουν για μαστογραφία και ακούω κάτι νούμερα ας πούμε, πέντε μήνες, τρεις μήνες, τρεις μήνες, μα δεν είναι δυνατόν, όχι νομίζω ότι είναι ανεπαρκής, είναι ανεπαρκής, δεν είναι καθόλου επαρκής τώρα σε πιο βαθμό και σε ποιο.. δε ξέρω, αλλά νομίζω ότι είναι ανεπαρκής...

Συν.: Μήπως έχετε κάποιες προτάσεις, κάτι που είχατε σκεφτεί κατά τη διάρκεια της νοσηλείας σας και θα θέλατε ν' αλλάξει; Αν είχατε τέτοιες εμπειρίες..

Αφηγ.: Εγώ δεν είχα και δε μπορώ να το πω, δεν είχα την εμπειρία.. το να πάω να κάνω χημειοθεραπεία ή ακτινοβολία και να περιμένω και να (γύρισμα κασέτας).. δεν έχω δηλαδή ίδια πείρα απ' αυτά όμως εδώ.. ακούω από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τις γυναίκες του Συλλόγου και.. και όλες τις εθελόντριες, στην πλειονότητα τους οι ασθενείς αντιμετωπίζουνε καλά τους ανθρώπους με.. με καρκίνο, απλά δεν υπάρχουνε.. τα μέσα δεν είναι τέτοια, δηλαδή το.. το να πάει να κάνει μια γυναίκα μαστογραφία και να κλείσει ραντεβού μετά από ένα μήνα ή δύο μήνες, δεν είναι θέμα γιατρών, είναι θέμα υποδομής των νοσοκομείων, πάντως δε νομίζω ότι υπάρχει κάποιο πρόβλημα με τους γιατρούς, κάποιο ιδιαίτερο..

Συν.: Όσον αφορά τους γιατρούς.. πιστεύετε ότι πρέπει να αποκαλύπτουν στους ασθενείς με καρκίνο ότι πάσχουν από καρκίνο;

Αφηγ.: Μμ.. Εγώ θυμάμαι όταν είχα πάει στο γιατρό μου, μου είχε πει: «Θα χρειαστεί να κάνετε μια θεραπεία..» μου λέει.. «Τι εννοείτε θεραπεία;..», του λέω, «..Με αντιβιοτικά;».. για να καταλάβω αμέσως εάν μιλούσε καρκίνο ή κάποια κύστη και λοιπά, «Όχι..», μου λέει, «Εννοείτε δηλαδή;..», του λέω, «..χημειοθεραπεία, να κάνω χημειοθεραπεία, τέτοια θεραπεία εννοείτε;», «Ναι..» μου λέει.. λέω: «Έχω καρκίνο..», μου λέει: «Ναι..», εφόσον κάνω εγώ την ερώτηση άρα είμαι έτοιμη να πάρω και την απάντηση.. Ε.. νομίζω ότι είναι ανάλογα με την ασθενή, δηλαδή ανάλογα με ποια ασθενή έχουν απέναντί τους, βεβαίως κάτ' εμέ.. το να της το κρύβουνε και τελείως είναι.. λάθος διότι δε μπορεί μία ασθενής να κάνει τον αγώνα για να καταπολεμήσει αυτήν την ασθένεια αν δεν ξέρει τη σοβαρότητά της διότι διαφορετικά.. θα πει γιατί να μπω εγώ σε αυτή τη διαδικασία εφόσον είναι κάτι εύκολο..: «Ελα, εντάξει θα το βγάλουμε και είσαι καλά δεν είσαι..», αν δεν ξέρει ότι.. δεν κάνει αυτά που πρέπει να κάνει.. ίσως να πεθάνει κιόλας...κι από την άλλη είναι.. αλλά τι να το μαθαίνει η γυναίκα; Δεν ξέρω αν είναι μόνο θέμα ωριμότητας ή αν είναι ανάγκη για να μπορεί να το αντιμετωπίζει όπως πρέπει. Δε ξέρω εγώ έτσι το σκέφτομαι.. ήθελα να ξέρω τα πάντα, οπωσδήποτε να ξέρω τα πάντα... αλλά πάλι είναι κατά την κρίση του γιατρού.. Δε ξέρω..

Συν.: Το τελευταίο είναι αυτό.. Πως σκέφτεστε εσείς τη ζωή με την έννοια του τρόπου που πρέπει να τη ζούμε..

Αφηγ.: Τη θέση ζωής που λένε.. Ναι εγώ πιστεύω ότι.. η ζωή είναι.. εύκολη εμείς οι άνθρωποι την κάνουμε δύσκολη με την έννοια ότι ε.. πάντα οι άνθρωποι κοιτάμε.. τι δεν έχουμε και δυστυχούμε, και δεν κοιτάμε τι έχουμε για να ευτυχούμε, δηλαδή το απλούστερο, το ότι ήμαστε καλά είναι θείο δώρο το οποίο ας πούμε.. εγώ προσωπικά το ότι έχω οικογένειά, το ότι το παιδί μου είναι καλά, το ότι έχω.. όλα αυτά που συνθέτουν μια καλή οικογένεια και μια καλή ζωή να προσπαθούμε αυτό να το βλέπουμε, να το εισπράτουμε θετικά και να ζούμε απλά και μικρά πράγματα γιατί η ζωή έτσι είναι, απλή και μικρή, απλά πράγματα είναι αυτά που μας κάνουν να είμαστε ευτυχισμένοι.. ευτυχία με την ευρεία έννοια.. κανείς δεν την έχει αυτήν την ευρεία έννοια της ευτυχίας.. αλλά αυτά τα μικρά τα οποία πρέπει να τα παίρνουμε και να τα ζούμε.. και να τ' αυτό.. ε, δεν πρέπει να τ' αφήνουμε.. γιατί κάποια στιγμή.. δεν είναι αυτονόητη η ζωή μας.. έρχονται και πράγματα που μπορεί να μη μπορέσουμε να τα ξεπεράσουμε, τουλάχιστον ότι έχουμε ζήσει να το 'χουμε ζήσει, να μην τ' αφήνουμε και φεύγει, να μην την αφήνουμε τη ζωή να φεύγει.. Ποτέ...

Συν.: Μάλιστα. Τελειώσαμε! Σας ευχαριστούμε πολύ! Δεν σας κουράσαμε;

Αφηγ.: Να 'στε καλά! Όχι καθόλου! Εσείς καλά τα εισπράξατε;

Συν.: Ναι, μια χαρά! Σας ευχαριστούμε πολύ!

5^η Συνέντευξη – Καλλιόπη

Συν.: Σας ακούμε..

Αφηγ.: Μιλώω.. Λοιπόν.. Γεννήθηκα το 1945 στη Νέα Σμύρνη.. εε.. ο μπαμπάς μου και η μαμά μου ήτανε.. της.. ας πούμε άνθρωποι που.. είχαν τελειώσει Πανεπιστήμιο και δούλευαν σε μια εταιρεία του Δημοσίου, και είχαν χάσει ένα παιδί πριν γεννηθώ εγώ. το 'χανε χάσει οκτώ μηνών, ένα αγόρι και μετά γεννήθηκα εγώ. Ε.. με είχαν όπως καταλαβαίνετε έτσι λίγο.. μη στάξει και μη βρέξει αφού είχανε χάσει το προηγούμενο παιδί, με καμαρώνανε γιατί ήμουν ζωηρό παιδάκι κι έτσι από αυτά που ανέβαινα πάνω στην καρέκλα να λέω ποιήματα, μέχρι που αρρώστησε η μαμά μου από καρκίνο του μαστού.. στα εικο.. στα τριάντα της.. στα τριάντα.. και η οποία σε τρία χρόνια πέθανε μετά με μετάσταση στον πνεύμονα. Άρα πέθανε τριάντα τριών ετών, εγώ ήμουν τότε εφτά, κι ένα μοναχοπαιδί.. καλομαθημένο, με μια άνετη οικονομική κατάσταση για την εποχή.. και μ' έναν μπαμπά που να μην ξέρει αν πρέπει να μου το πει ή όχι ας πούμε ότι.. πέθανε η μητέρα μου. Εε.. όμως αποφάσισε να μου το 'πει γιατί εγώ μ' είχανε βάλει εσωτερική σ' ένα σχολείο καλό της Κηφισιάς τάδε που ερχόντουσαν παιδιά πλούσια από την επαρχία.. εγώ όμως δεν περνούσα καλά.. ε.. κι έπρεπε να με πάρει σπίτι οπότε α.. αναγκάστηκε να μου το πει, ότι πέθανε η μητέρα μου. Ε.. η μαμά μου όμως, πριν πεθάνει, επειδή ήταν πολύ χάλια και δε με είχαν κοντά της, έκανε χημειοθεραπείες φριχτές τότε και ήτανε.. είχε γίνει.. είχε αλλοιωθεί, ακτινοβολίες μάλλον δε ξέρω αν είχε βγει η χημειοθεραπεία, δεν ήθελε να είμαι κοντά, και με είχε η αδερφή της.. όμως στη γιορτή της.. πέθανε Σεπτέμβρη η μητέρα μου, του Σταυρού, στη γιορτή της το Δεκαπενταύγουστο, την λέγανε Μαρία, πήγα να τη δω και μου είπε ότι: «Ξέρεις, εε.. είχες έναν αδερφό ο οποίος πέθανε και ξέρεις..» λέει «όταν πεθαίνουν οι άνθρωποι μη στεναχωρηθείς.. μη στεναχωριέσαι γιατί σημαίνει ότι είναι καλοί και τους παίρνει ο Θεός». Μου το είχε αφήσει.. το 'ξερε ότι θα πεθάνει, της το 'χανε πει, είχε πάει στο Λονδίνο.. τότε είχε πάει στο Λονδίνο για να της καν.. να της πούνε τη διάγνωση και της είχαν πει: «Θα πεθάνεις σ' έξι μήνες». Ήταν και μορφωμένη γυναίκα και το ήξερε.. Οπότε μου το πέρασε αυτό, ώστε λέει.. σου λέει όταν το παιδί ε.. του πουν ότι πέθανε θα καταλάβει.. θα το πάρει αλλιώς, ότι η μητέρα του ήταν ένας καλός άνθρωπος και την πήρε ο Θεός. Έτσι το σκέφτηκε με το μυαλό της. Πράγματι λοιπόν, όταν μου το 'πε ο μπαμπάς μου, εγώ δεν έκλαψα.. και του λέω: «Αα εμένα μου το 'χε πει η μαμά ότι θα την πάρει ο Θεός.. ότι τους παίρνει ο Θεός τους καλούς», κι έτσι.. έμεινε αυτό. Ε.. μέχρι.. ένα εξάμηνο είχαμε κάτι συγγενείς και μας περιποιόντουσαν γιατί κι ο μπαμπάς μου.. δυο άνθρωποι ήμαστε εγώ και αυτός.. δεν είχαμε άλλον. Ο μπαμπάς μου δούλευε στον ΟΣΕ τότε.. κι έγινε μια ιστορία με τον ΟΣΕ και μπήκε φυλακή ο μπαμπάς μου.. κι έτσι έμεινα μόνη μου, τελείως.. τελείως. Ε.. ευτυχώς το σχολείο που πήγαινα στο δημοτικό, στη νέα Σμύρνη ήμαμε, ήταν ένα πολύ καλό σχολείο, πρότυπο, της Αρχιεπισκοπής όμως και είχε παιδιά εσωτερικά και εξωτερικά.. κι εγώ ήμουν εξωτερικό παιδί και επειδή έτυχε και να 'χουμε και κάποια χρήματα δίνανε και κάποιο ποσό στο ορφανοτροφείο.. έτσι.. πιο μεγάλο κι έτσι πήγαινα σχολείο μαζί, παιδιά εσωτερικά και εξωτερικά, κι έτσι φρόντισε ο μπαμπάς μου μες από τη φυλακή στο σχολείο αυτό να μπω εσωτερική, κι αυτό μου 'κανε πολύ καλό γιατί πέρα απ' ότι με ξέρανε -ήμουν με τις φίλες μου δεν άλλαξα περιβάλλον- ήταν κι ένα πολύ καλό σχολείο.. και είχα την τύχη να βγάλω ένα πολύ καλό σχολείο. Μετά βγήκε ο μπαμπάς μου από τη φυλακή.. εε και προχώρησα στο γυμνάσιο, δυσκολευτήκαμε πάρα πολύ, ο άνθρωπος δεν είχε δουλειά, ζούσαμε με μια σύνταξη της μαμάς μου και μ' όλη είχαμε από πριν, που 'χαμε πολλά ρούχα και τέτοια.. μ' αυτά.. αλλά τσούκου τσούκου τσούκου εκεί πέρα, ήταν ένα πολύ καλός τύπος ο μπαμπάς μου, πολύ προοδευτικός πολύ προχωρημένος εε.. ποιητής.. γλεντζές.. μεγάλωσα σε μια ταβέρνα μέσα κι εγώ, μαζί, με τραγούδια, με τέτοια, με φίλους, με παρέες, με τέτοια, όμως δεν είχα νιώσει τη σπιτική.. έτσι ζεστασιά διότι δεν είχαμε κανένα να μας φροντίζει να μας μαγειρεύει, έξω τρώγαμε.. εε.. όμως μ' άρεσε έτσι όπως περνούσα.. εε.. όμως ο άνθρωπος ήθελε εγώ να μορφωθώ, δηλαδή να μάθω γλώσσες κι έτσι το 1963 ήθελε ο άνθρωπος να μάθω γλώσσες μου 'λεγε μάθε γλώσσες, μάθε αυτά, πήγαινε στο Πολυτεχνείο, σπούδασε στο Πολυτεχνείο, δε μπήκα άσχετο αλλά όμως έγινα σχεδιάστρια μετά αρχιτεκτονικού σχεδίου αλλά μου 'λεγε: «Δώσε στο Πολυτεχνείο» δε μου λέγε «Κοίτα να παντρευτείς», δε μου λέγε «Κοίτα να βολευτείς», μου έλεγε: «Να δώσεις εξετάσεις στο Πολυτεχνείο, να μάθεις γλώσσες, να προοδεύσεις», δηλαδή είχε αυτό το σκεπτικό, κι ο ίδιος ήταν πολύ μπροστά. Εε.. εγώ δεν εε.. μπήκ.. δεν μπήκα στο Πολυτεχνείο, σχέδιο και τα λοιπά, ήμουν πολύ εργατική, έβρισκα πάντα δουλειά, δεν ήμουν ποτέ άνεργη, και είχα και μια πάρα πολύ καλή δουλειά βρει από μία εταιρεία πολύ καλή, διοικητική υπάλληλος ήμουν και σχεδ.. και σχεδιάζα.. αρχιτεκτονικό σχέδιο. Δε.. μ' αυτόν τον τρόπο λοιπόν που είχα ένα μπαμπά πολύ ελεύθερο, που δε μαγειρεύα που ζούσα άνετα και ζούσα μποέμικα δεν ήθελα να παντρευτώ. Δεν ήθελα να παντρευτώ γιατί ζούσα με το αυτοκινητάκι μου ωραία και ελεύθερη και ο μπαμπάς δεν είχε και κείνος πολύ.. μου δε μου 'λεγε ποτέ: «Κοίταξε να τυλίξεις κάποιον.» ή «Κοίταξε να παντρευτείς» ή «Τι κάνεις;» αλλά όταν έφτασα στα είκοσι εννιά, τότε το '70 τότε.. άρχισε να μου λέει: «Τι γίνεται;», λέει: «Τι κάνεις;», είχα κι ένα δεσμό μου λέει: «Τι κάνεις;», λέω: «Εντάξει.» λέω «..θα δω», και, παντρεύτηκε το δεσμό που είχα. Πολύ καλό παιδί, δικηγόρος είναι ο άντρας μου και.. πολύ σοβαρός, αλλά τελείως αντίθετος με το μπαμπά μου, πολύ πιο κλειστός, ούτε κατά διάνοια να πάει να φάει έξω, ούτε κατά διάνοια να.. να πάει εκδρομές, εγώ τον πήγαινα εκδρομές, εγώ.. όταν γνωριστήκαμε εγώ άρχισα.. να κάνω τα πλάνα το που θα πάμε, το πως θα.. μ' άρεσε αυτό κι εκείνου του άρεσε, αλλά όταν μετά παντρευόσαι αυτό.. είναι λίγο κλεισούρα. Εγώ είχα διασκεδάσει τόσο πολύ που δεν την είχα ανάγκη το έξω, δηλαδή δε παντρεύτηκε για να φύγω από το σπίτι μου, μάλλον δεν ήθελα να

παντρευτώ.. για να μην αλλάξει η ζωή μου. Και, από 'κει που ήμουν ένα μοναχοπαίδι μετά, έκανα τρία παιδιά.. ήθελα να κάνω τρία, και τέταρτο ήθελα να κάνω δούλενα στην εταιρεία και κάποια στιγμή ξεκινήσαμε να κάνουμε ένα σπίτι, στριμωχτήκαμε οικονομικά, και κάποια στιγμή.. και τα 'φτυσα που λένε, να το πω έτσι λίγο πιο.. ξεκάθαρα, δηλαδή δε μπορούσα τρία παιδιά και να φτιάχνω και το σπίτι να τα πιγαίνω και γραφείο.. δε μπορούσα.. κι έτσι.. τ' άφησα το γραφείο, παραιτούμαι από μια θέση χρυσορχειό από πλευράς οικονομικής. Περιττό να σας πω ότι οι φίλες μου τώρα παίζουν συντάξη γύρω στις 800.000 δρχ., 2000 ευρώ και πλέον.. δυόμιση.. κι εγώ παίρνω 400. Όμως δεν άντεξα τότε και δεν το υπολόγισα αυτό γι' αυτό θα σας το λέω να το ξέρετε, μη φύγετε από τη δουλειά σας όποιον άντρα και να 'χετε πάρει, όσο και πλούσιος να είναι, τη δική σας δουλειά και τα δικά σας λεφτά.. μεγάλη δουλειά.. Έφυγα λοιπόν από τη δουλειά μου κι από κει που ήμουν γυναίκα που 'παιρνα τους μισθούς μου κι αυτά και συνέβαλα μες στο σπίτι, ήμουν γυναίκα που ζητάγα.. φέρε μου για τις σερβιέτες.. και φέρε για κείνο και κείνο και κείνο και κείνο.. κι όταν ο άλλος δεν το καταλαβαίνει ότι αυτό πρέπει να γίνεται και δουλεύει μόνο αυτός.. κι έχεις ταλαιπωρηθεί και ξαφνικά από εκεί που δούλευες είσαι κλεισμένη μέσα σ' ένα σπίτι με τρία παιδιά.. σου 'ρχεται κι ένας ωραίος καρκίνος.. γιατί.. πιστεύω πάρα πολύ ότι έρχεται ο καρκίνος μετά από ένα στρίμωγμα.. συν το ιστορικό που είχα, η μαμά μου είχε πεθάνει από καρκίνο μαστού, παρ' όλ' αυτά και παρόλο που δούλενα σε νοσοκομείο, πριν πάω σε αυτή την εταιρεία που σας λέω, δούλενα σε νοσοκομείο, και ήμουν διοικητική υπάλληλος και ήμουν μέσα στους γιατρούς και είχα γράψει πάρα πολλές.. ε.. διατριβές γι' αυτό.. για το μαστό, για όλα, και παρόλο που τα 'ξερα δεν είχα πάει να κάνω εξετάσεις γιατί έλεγα: «Έλα μωρέ τώρα, εγώ θα πάθω καρκίνο.. γιατί; Και λοιπόν τι έγινε;». Εεε.. και πράγματι λοιπόν μια ωραία ημέρα πήγα να δω μια φίλη μου που είχε χειρουργηθεί από καρκίνο, την είδα και χωρίς μαλλιά τρόμαξα και τρομάζοντας έπιασα το στήθος μου.. και πιάνοντας το στήθος μου, βλέπω τους όγκους μου.. κατά σύμπτωση, μπορεί να μην τους έβλεπα, και μόλις τους είδα πήγα αμέσως στο γιατρό, γιατί αυτό, 'ντάξει, το 'ξερα ότι έπρεπε να το κάνω, επειδή.. ήδη έπρεπε να ελέγχομαι.. ήμουν τριάντα εννιά ετών τότε, η μητέρα μου είχε πεθάνει τριάντα τριών, είχε τριάντα ετών καρκίνο άρα εγώ τότε να έπρεπε να φροντίζω να ελέγχομαι αλλά εγώ θεωρούσα ότι δε θα είναι σε μένα: «'Ντάξει και επειδή πέθανε η μητέρα μου τι έγινε;», ούτε η ενημέρωση ήταν τότε όπως είναι τώρα σήμερα, με αποτέλεσμα.. πήγα στο γιατρό σ' έναν του οποίου του 'χα γράψει και διατριβή.. και μου λέει: «Πόση θα γιν.. έχεις..» λέει «..καρκίνο, ίσως έχει πάει και στους λεμφαδένες, θα πρέπει να κάνεις χημειοθεραπεία αλλά θα γίνεις καλά. Τότε είπε αυτό.. θεραπεύσιμο». Τώρα 'ντάξει όταν έχεις καρκίνο κι έχεις και μικρά παιδιά το ένα τριών, το άλλο πέντε το άλλο εφτά.. στο.. το μόνο εδώ είναι ότι θα γίνεις καλά.. κάποιες έτσι.. κι επειδή δούλενα στο νοσοκομείο Μεταξά πήγα εκεί κι χειρουργήθηκα.. καλά οι γιατροί μόλις με είδαν είπαν : «Αύριο θα μεις χειρουργείο, αύριο!», ε.. και μετά ξεκίνησε μια κατάσταση.. ν' αντιμετωπίσω τη νόσο. Ήτανε.. δεν ήταν καλός ο καρκίνος, ήταν μεταστατικός, μου δίνανε όρια ζωής λίγα.. δε μου το 'χανε πει εμένα, στον άντρα μου.. εε.. χημειοθεραπείες και όλ' αυτά, ολική αφαίρεση μαστού και λεμφαδένες σε κατάσταση που δε μπορούσα να κάνω πλαστική.. εε.. το 1985 όλα αυτά. Εγώ δεν το 'βαζα κάτω, θα τα αντιμετωπίσουμε όλα. Εκεί λοιπόν με βοήθησε.. ήμουν και μόνη μου σπίτι, δεν είχα μαμά, δεν είχα θείες, δεν είχα αδέρφια αλλά ήμουν ο άντρας μου κι εγώ. Μέσα στις χημειοθεραπείες ερχόταν κάποια θεία του άντρα μου γιατί όλες οι θείες μου κι εγώ είχαμε ξεκοπεί κιόλας επειδή είχε πεθάνει η μαμά μου.. και κάποιες κυρίες.. ήταν φίλες και ερχόντουσαν και βοηθούσαν τις δυο μέρες, τις άλλες μέρες μόνη μου. Αυτό μου 'κανε και καλό γιατί δεν προλάβινα να κάνω την άρρωση να 'χω εμετούς και τα λοιπά.. ήταν λίγο αδύνατο να σκεφτώ τη χημειοθεραπεία αφού είχα να ταΐσω τα παιδιά μου. Κι επίσης ο άντρας μου βοήθησε πάρα πολύ.. βοήθησε γενικώς στην εγχείρηση μου πολύ, δε με άφησε στιγμή να αισθανθώ ότι δεν ήμουν γυναίκα, ε.. και χωρίς μαλλιά που ήμουν και χημειοθεραπεία που έκανα μου έλεγε: «Δε θα ξαπλώσεις στο κρεβάτι, θα πάμε βόλτα στο δάσος..», κι έτσι αυτό μου 'κανε καλό, εε.. δηλαδή παρόλο που ήμουν μόνη μου να αντιμετωπίσω από πλευράς βοήθειας πρακτικής, είχα ψυχολογική στήριξη καλή.. από τον άντρα μου, πάρα πολύ καλή.. Επίσης και οι γυναίκες του Αγίου Στεφάνου, έχουμε ένα Σύλλογο γυναικών Αγίου Στεφάνου, κι ήταν πολύ κοντά στον καρκίνο.. και ενεργοποιήθηκαν όλες, φωνάζαμε γιατρούς και κάνανε προληπτικό έλεγχο, είχαν οργανωθεί και η μία μου έφερνε το παιδί από το σχολείο η άλλη μου 'φερνε φαγητό, η άλλη μου πήγαινε την περούκα να μου τη χτενίσουν, δηλαδή κι αυτές οργανώθηκαν που αυτό αν έμενα σε μια πολυκατοικία στο κέντρο της Αθήνας μπορεί να μην το 'ξερε κανείς τι έχω. Και μου 'κανε λοιπόν πάρα πολύ καλό η στάση του άντρα μου και το ότι είχα μικρά παιδιά και ήθελα να ζήσω οπότε τι εμετούς που λες όταν εγώ έπρεπε να είμαι όρθια να μαγειρέψω και να τα πάω σχολείο και να τα διαβάσω και η κοινωνία της.. γειτονιάς του Αγίου Στεφάνου που ήταν σαν χωριό μικρό και οι γυναίκες ενεργοποιήθηκαν και με στήριζαν χωρίς να θέλουν πάρα πολύ, όχι χωρίς να θέλουν, δεν το καταλαβαίνανε τι καλό μου κάνανε αλλά και τι καλό τους έκανα εγώ που με βλέπαν μες στην παρέα.. να 'χω καρκίνο και να μην πεθάνω. Οι περισσότερες έχουνε μάθει.. όλοι μας.. ότι πέθανε από την επάρατο.. ότι ο καρκίνος είναι.. και τα λοιπά. Ε.. να γυρίσω λίγο πίσω στην πριν παντρευτώ ζωή.. ότι γενικώς.. ήμουν τύπος πάρα πολύ ανοικτός με παρέες και τέτοια και μμ.. γλεντζού, δηλαδή ήμουν εγώ αυτή που είχα το αυτοκίνητο κι έπαιρνα τις φίλες μου και τις πήγαινα βόλτα.. με αποτέλεσμα αυτό μετά στο γάμο μου.. που μου περιορίστηκε, αυτό μαζί με το ότι έχασα τη δουλειά μου, την άφησα όχι την έχασα γιατί άνεργη δεν υπήρξα ποτέ, εε.. και με τα τρία παιδιά και με αλλαγή περιβάλλοντος από τη Νέα Σμύρνη στον Άγιο Στέφανο, εγώ πιστεύω ότι με αυτό με ζόρισε πάρα πολύ, το οικονομικό διότι το σπίτι δεν το 'χαμε να τελειώσει.. κι έπρεπε ο άντρας μου μόνος του που δούλευε να βγάλει λεφτά να ζήσουμε και να τελειώσουμε και σπίτι και... μου 'ρθε σε μένα αυτό το..ας πούμε το.. στρεσάρισμα, μεγάλο στρεσάρισμα. Εκεί λοιπόν που χειρουργήθηκα κι έκανα τις χημειοθεραπείες μου κι όλ' αυτά ήταν μία κοινωνική λειτουργός στο νοσοκομείο του Μεταξά, η κυρία Σκούρτα η οποία είχε δει ένα πρόγραμμα, αντίστοιχο με αυτό που κάνει ο Σύλλογος, είχε δει στο Παρίσι που είχε πάει σ' ένα διεθνές συνέδριο, κι επειδή με ήξερε στο Μεταξά ήμουν και σε συνέδρια πάει γραμματέας και τα λοιπά μου λέει: «Υπάρχει ένα διεθνές πρόγραμμα. Πόπη, είσαι να το κάνουμε;» (διακοπή από άλλο μέλος για λίγα λεπτά)...Και.. λέει: «Πόπη θέλεις να κάνουμε το.. που υπάρχει έξω ένα διεθνές πρόγραμμα να στηρίζουμε τις γυναίκες εδώ μια που σε ξέρω εσένα;» τότε έκανα χημειοθεραπεία, λέω: «Ξέρω κι από Συλλόγους.» γιατί είχε τύχει.. ανακατευόμουν με το Σύλλογο Σκυριανών γιατί είμαι από τη Σκύρο, αυτό δεν το 'πα, και την αγαπάω πολύ και μου λέει «Γιατί δε στήνεις ένα Σύλλογο;» και λέω: «Δε μπορώ τώρα με τις χημειοθεραπείες». Κι έτσι ξαναέγινα καλά, 'φύγασι οι χημειοθεραπείες και ξεκινήσαμε το.. την οργάνωση του Πανελληνίου Συλλόγου Γυναικών με καρκίνο μαστού, είχε χειρουργηθεί άλλη μία κυρία την οποία είχε γνωρίσει η κυρία Σκούρτα μες στο νοσοκομείο και ήταν πολύ δραστήρια.. άλλες δύο.. μου βρήκανε δυο τρεις, μας βρήκε από τον κατάλογο του νοσοκομείου καμιά εικοσαριά γυναίκες, ξεκινήσαμε το Σύλλογο και από τότε η ζωή μου ήτανε.. μέσα από αυτό πάρα πολλά πράγματα. Το πώς θα το στήσουμε, το τι δυσκολίες συναντήσαμε να το πούμε στους γιατρούς και να πειστούν οι γιατροί ότι είναι πολύ βοηθητικό

μια γυναίκα να βοηθείται από μια άλλη που 'χει περάσει από αυτήν την εμπειρία εκπαιδεύτηκα θεελόντρια έτρεχα μαζί με άλλες στα νοσοκομεία και το αναλάμβανα εγώ.. να μιλήσουμε στους γιατρούς, να ενημερώσουμε.. τις εταιρείες, να έχουμε λεφτά, μία κούραση.. αλλά από την άλλη πλευρά και μία δύναμη που σου δίνει αυτή η κούραση, που λες ότι αυτό που κάνω, ξέρω πολύ καλά εγώ γιατί το 'χω ζήσει γιατί είναι τόσο πολύ δυνατό που είναι κρίμα να μην το κάνω και να μη.. οι γυναίκες οι καιν.. οι νέες που μπαίνουν στην φάση του καρκίνου να μην βιώ.. να μην πάρουν αυτήν την στήριξη. Ε.. δούλεγα οκτώ χρόνια στην αρχή μέσα από αυτό αλλά πάρα πολύ καλά, νομίζω και η αρχή είναι το ήμισυ του παντός και βάλαμε πολύ γερά θεμέλια που είναι πολύ δύσκολο να το περάσεις στην ελληνική κοινωνία αυτό, και είχαμε μαζέψει τριακόσια πενήντα μέλη, στην αρχή. Εε.. μετά έφυγα γιατί κουράστηκα πολύ, όμως είμαι πάντα δίπλα στο Σύλλογο, και ασχολήθηκα με τα.. πολιτιστικά στην περιοχή μου, είμαι υπεύθυνη σ' ένα κέντρο παραδοσιακών χορών και κάνει πολύ μεγάλες παραστάσεις.. γύρω από την παράδοση.. πολύ μεγάλες παραστάσεις και γι' αυτό μου είχε δώσει πολύ.. χαρά και στο Σύλλογο πάντα είμαι, και θεελόντρια και δίπλα και.. εε.. μάλλον από τα μέγιστα στελέχη που ξέρουν το Σύλλογο τόσο καλά μέσα.. από.. τη.. βάση.. του Συλλόγου. Λοιπόν τα παιδιά μου τα μεγαλώσαμε.. είναι ένας χρόνος που.. τελειώσανε, γίνανε ενήλικες, δουλεύουνε, η μικρή είναι ακόμα φοιτήτρια, ε.. με τον άντρα μου.. πάμε πολύ καλά όπως πηγαίναμε πάντα με κάποιες μόνο μικρές αυτές πάνω στα οικονομικά, εκεί.. το μόνο κομμάτι της οικογένειας ήταν αυτό. Το ότι.. ε.. ξεκινήσαμε να κάνουμε κάτι που δε μπορούσαμε μετά να το αντιμετωπίσουμε.. για το σπίτι μου ας πούμε ή εγώ είχα μια μεγάλη περιουσία στο νησί, συνέγεια μπλεκότανε με αρχαιολογίες με το ένα με τ' άλλο, δε μπορούσα να την πουλήσω κι αυτό το οικονομικό κομμάτι μας έφερε αρκετά πίσω σαν.. οικογένεια παρ' όλ' αυτά επενδύσαμε το.. ότι μπορούσαμε για να σπουδάσουν τα παιδιά, δηλαδή για να πατήσουν στο πόδια τους και να βγουν έξω στην κοινωνία με κάποια..., όχι εις βάρος της ποιότητας ζωής μας αλλά όχι της πολυτέλειας, κι ο άντρας μου είναι από τους μη καταναλωτικούς, είναι από τους πολύ υγιείς ανθρώπους μη καταναλωτικούς, και μακάρι να ήταν όλος ο κόσμος έτσι, απλώς έχει και μια υπερβολική δόση.. οικονομίας. Άλλο δεν είμαι καταναλωτικός και δεν πάω να πάρω ότι βλακεία μου σεββίρουνε κι άλλο δε δίνω λεφτά.. για να έχω ένα καλύτερο.. ζευγάρι παπούτσια εκεί πάμε σε άλλη κατηγορία. Αυτές οι δύο κατηγορίες.. μαζί είναι λίγο.. πειστικές, όταν έχεις μεγαλώσει με μια.. διαφορετική αντίληψη.. της ζωής όπως έχω μεγαλώσει εγώ, μ' έναν μπαμπά έξω καρδιά κι έξω αυτά.. όμως βλέπω ότι από την άλλη πλευρά ευτυχώς που είναι έτσι.. γιατί κρατάει και λίγο.. στήριζεσαι πάνω του, λες: «Έχω έναν άνθρωπο που σκέφτεται διαφορετικά».. ε.. και πιστεύω ότι... για όσα έχω κάνει μέχρι σήμερα είμαι πάρα πολύ περήφανη και για τα παιδιά μου και για το Σύλλογο, γιατί και ο Σύλλογος είναι σαν ένα παιδί μου, δηλαδή μεγάλωσε μαζί με τα παιδιά μου.. κι έτσι όπως τα καμρώνω γιατί πάνε καλά στη ζωή τους, χωρίς να τα πιέζω να παντρευτούν, απλώς το μόνο που τους λέω: «Μην αφήσετε τη δουλειά σας.» Ε.. είναι καλά παιδιά, ζει μόνη της η κόρη μου, καλά είμαι και μια σύγχρονη μαμά ας είμαι εξηντάρα, είμαι εξήντα ενός ετών αλλά είμαι από τις μαμάδες που.. πώς να σου πω.. το δεσμ.. να έχουν τους δεσμούς τους τα παιδιά, να ζήσει μόνη της η κόρη μου, το καλ.. το καλύτερο, να μπορεί να ζήσει μόνη της, αρκεί να μη ζητάει λεφτά, δηλαδή να ζήσει μόνη της όχι για να μένει, αλλά για να μπορεί να νταντεύει.. να.. πως το λένε.. να μπορεί ν' αντέξει να ζει μόνη της, όχι να ζει και να τη συντηρώ.. να τη συντηρούμε μάλλον η οικογένεια. Ε.. αυτά.. καλά είμαι.. τι να πω.. ε.. τον καρκίνο σας είπα πως τον αντιμετώπισα, χημειοθεραπείες, αυτά, ενέσεις, από τη δύναμη που πήρα από το πρόγραμμα κι εγώ, όχι μόνο μέσα από το πρόγραμμα, μέσα από τη δημιουργία του Συλλόγου.. πήρα πολύ δύναμη.. Εε.. Τα 'χω όλα δε ξέρω...

Συν.: Ήθελα να σας ρωτήσω για την αντίδραση των παιδιών στον καρκίνο..

Αφηγ.: Α! Τα παιδιά μου τότε ήταν τριών, πέντε και εφτάμισι, το μικρότερο δεν.. α! καταρχάς τους είπα, επειδή τα παιδιά μου με βλέπανε γυμνή, όχι δεν πήγαινα.. δεν ήμουνα επί τούτου να τα προκαλώ αλλά.. δεν κρυβόμουνα.. και το βλέπανε ότι δεν έχω μαστό και είπα ότι.. τους εξήγησα ότι είχα κάτι στο μαστό μου., ήταν άρρωστο και το βγάλαμε για να γίνω καλά η μικρή δεν καταλάβαινε πολλά πράγματα η μικρή απεναντίας, μπράβο επειδή αφαίρεσα και ωθηκές ταυτόχρονα και μου κόπηκε και η περίοδος, εκείνη νόμιζε ότι η κοιλιά μου κάτι έχει και όπως ήμουν ξαπλωμένη μια μέρα.. έρχεται με δύναμη και μου λέει: «Εγώ αυτή την κοιλιά θα τη σπάσω!» και σηκώνει τα χέρια της να μου κοπανήσει την κοιλιά με δύναμη, για να σπάσει την κοιλιά που με τλαιπωρεί.. κι ευτυχώς που την πρόλαβα γιατί είχα ράμματα στην κοιλιά και θα με.., αλλά «Αφού..» σου λέει «..αυτή η κοιλιά σε τλαιπωρεί, άρα εγώ θα την σπάσω», τώρα χωρίς μαλλιά.. εε.. στα πιο μεγάλα παιδιά.. στη μεγάλη μου κόρη είπα ότι έχω καρκίνο δεν 'ξέραν τι είναι.. ε.. της.. τους είπα όμως ότι.. χωρίς μαλλιά με βλέπανε, στο σπίτι ήμουνα χωρίς μαλλιά και απεναντίας το μικρό νόμιζε ότι έτσι ήμουνα κι ερχόταν και με χάιδε κι όταν φορούσα περούκα μου 'λέγαν: «Ω, μαμά πως είσαι έτσι;» δηλαδή είχαν συνηθίσει ότι.. νομίζαν ότι έτσι είναι η μαμά.. χωρίς μαλλιά. Εε...όταν με είδ.. όταν ήρθαν την πρώτη φορά στο νοσοκομείο να με δουν -μπράβο- η μεν μικρή μπηκε χαρούμενη, ανέβηκε πάνω στην αγκαλιά μου και με φίλησε, ο.. Νίκος γέλαγε χιχιχιχι δεν ήξερα από αντίδραση η άλλη, η πιο μεγάλη, ήταν μ' ένα χέρι.. με το χέρι στο στόμα της και δεν ήξερε τι να κάνει, να με φιλήσει; Να με αγκαλιάσει; Δεν ήξερε πώς να αντιδράσει, αλλά μες το σπίτι λέγοντας πάντα τι έχω δεν περάσαμε μία.. κρισάρα.. κρίση εννοώ, κρίση, πω πω κι τι θα γίνει η μαμά και θα πεθάνει η μαμά κι αυτό.. βλέπανε ότι δεν είμαι καλά, δεν παρουσίαζα ότι είμαι καλά ψεύτικα αλλά δεν ήμουνα παραπάνω.. δεν.. δεν έκανα παραπάνω από αυτό που.. νάζι πώς να το πω, καταλαβαίνεις, δηλαδή αφ.. όταν είχα τάση προς έμετο κι εγώ έπρεπε να σηκωθώ στα παιδιά μου να τους κάνω φέτες ψωμί το πρωί να φάνε για να πάνε σχολείο, και να τα πάω και στο σχολείο.. δεν μου δινόταν τα περιθώρια να πάω να κάνω εμετό.. πως να.. (γέλιο) στο πω κατάλαβες; Και εμένα με έβλεπαν τα παιδιά που ξαφνικά σταματούσα κι έκανα έτσι (δείχνει τον τρόπο) και μου λέγαν : «Μαμά θες να πας εμετό, ε;», ναι, κι έλεγα: «'Ντάξει,..», λέω, «..θα δω», έπαιρνα δυο εισπνοές και συνέχιζα, λοιπόν έβλεπαν τα παιδιά ότι κάτι έχω, αλλά όχι ότι ήμουν του θανατά.. με αποτέλεσμα, στεναχωριόντουσαν έτσι; Δεν ήταν.. αλλά δεν ήταν μια κατάθλιψη μες στο σπίτι, δεν ήταν μια.. στο σπίτι ένας θρήνος...κι επίσης έπαιξε και πολύ σπουδαίο ρόλο ο άντρας μου σε αυτό όλο, ο οποίος τα παιδιά.. ε.. τότε βέβαια η αλήθεια είναι ότι έφευγε πολλές ώρες από το γραφείο του για να κάθεται τα απογεύματα στο σπίτι να πάει τα παιδιά.. στ' Αγγλικά, στα.. στα μαθηματά τους, να πάει super market που πήγαινα εγώ πριν, ε.. έκανε πολλά πράγματα που τα έκανα εγώ πριν με την κοιλιά στο στόμα, έγκυος δούλευα, αυτά και πήγαινα και super market και πήγαινα και λαϊκή και πήγαινα κι εκείνο και πήγαινα και στο σπίτι, όλα αυτά, ξέρετε, αναγκάστηκε να κάνει και κείνος πολλά πράγματα τα οποία τα συνεχίζει και τα κάνει γιατί του αρέσανε μετά. Εε.. κι αυτό που πηγαίναμε μια βόλτα όλοι μαζί και μου 'λεγε: «Μη ξαπλώσεις..», γιατί του 'χανε πει ότι: «Ξέρεις, αν ξαπλώσεις όλες αυτές που είναι στο μυαλό σου οι.. οι σκέψεις αχ εμετός, χημειοθεραπεία και τα λοιπά σου έρχονται αυθ.. αυθυποβάλλεσαι», οπότε δε ξάπλωνα, πηγαίναμε βόλτα στο δάσος και τα παιδιά μαζί, και χαρά τα παιδιά όλοι μαζί κι έτσι γινόταν και λίγο.. πιο ελαφρύ το όλο θέμα παρ' όλο που ήταν πολύ σοβαρή η περίπτωσή μου. Λοιπόν, εγώ δεν πέθανα στα τρία χρόνια, ζω ακόμη, και μια φίλη

μου η καμμένη, χωρίς να ξέρω ότι εγώ δεν το ήξερα, μου λέει: «Ω, μωρέ Πόπη τώρα με τον καρκίνο, εδώ δε θυμάσαι που είχαμε πει ότι σε τρία χρόνια θα πεθάνεις.. και τώρα είσαι καλά;».. και μου το 'πε πέρσι αυτό.. κι εγώ έμεινα.. λέω «Κοίταξε..», λέω. «..ξέρανε ότι θα πεθάνω σε τρία χρόνια; Δε μου το είχαμε περάσει κανέναν!».. κανέναν δε μου το 'χε περάσει αυτό ο άντρας που ξέρω 'γω κάποιον να το ακούσω, τίποτα τίποτα πάρα πολύ ωραία δε μου το περάσανε, εε.. και από την άλλη πλευρά λέω: «Κοίταξε πως τα κατάφερα!», σε τρία χρόνια θα πέθαινα κι έχουν περάσει είκοσι ένα, και τώρα.. συνεχίζω, πιστεύω ότι.. από κάτι άλλο θα πάω κι όχι από καρκίνο, και γι' αυτό πρέπει να το περνάτε αυτό εσείς, δεν πεθαίνει από καρκίνο ο κόσμος.. είναι και πως θα το αντιμετωπίσεις, είναι και η οικογένεια, υπάρχουν οικογένειες που τους πνίγουν τους καρκινοπαθείς.. τους προστατεύουν μη μιλήσεις, μη κάνεις, μη δείξεις ενώ πρέπει να μιλήσεις να πεις τους φόβους σου και να πεις τι σε φοβίζει, με βοήθησε το πρόγραμμα πάρα πολύ σε αυτό, καταθέταμε τους φόβους μας τις ανησυχίες μας, που να το πεις αυτό, στον άντρα σου; Και τι θα σου πει; Εσείς που είστε κοινωνικοί λειτουργοί. Τι να σου πει; Μη φοβάσαι που σου λένε οι συγγενείς; Μη φοβάσαι δεν είναι τίποτα; Τι να μου κάνει αυτό; Οι φίλοι μου ξέρεις τι μου είπαν στον Άγιο Στέφανο; «Ξέρεις..», λέει, «..Πόπη τι μας έδωσε πιο πολύ θάρρος; Ότι δε σε λυπηθήκαμε!».. γιατί δε λυπηθήκαμε!.. εγώ τον εαυτό μου! Να σας πω το εξής για τη χημειοθεραπεία, εγώ έβγαλα μια σύνταξη, που κι από εκεί που δεν είχα τίποτα έχασα τη δουλειά μου κι έλεγα στον άντρα μου δώσ' μου να πάρω.. κάτι, ξαφνικά έμαθα ότι μπορώ να βγάλω σύνταξη επειδή αρρώστησα.. και υπέβαλλα τα χαρτιά μου αλλά μου την καθυστερήσουνε, και μια μέρα που μόλις τελείωσα τις χημειοθεραπείες, τις ενέσεις.. βουτάω το αυτοκίνητο.. λεωφορείο και πάω στο.. στο ΙΚΑ, κατάλαβες τι θέλω.., η άλλη πάει πέφτει σ' ένα χαντάκι, ξεραίνεται, εγώ πήγα στο ΙΚΑ και τους λέω: «Τι έγινε..», λέω, «..η σύνταξη μου αργεί», κι έκανα και φασαρία μάλ.., φασαρία.. φώναζα «Γιατί ότι αργεί η σύνταξή μου;», και τους έκανα να τη βγάλουνε πιο γρήγορα.. κιόλας.. να τη βγάλουνε πιο γρήγορα. Εε.. θέλω να πω ότι ολ' αυτά, το ότι είχα να κάνω πράγματα νομίζω ότι.. μου 'γιναν ζωή και.. επίσης πάρα πολύ, πάρα πολύ δύναμη πήρα από το πρόγραμμα εδω, όχι από το πρόγραμμα μόνο πως το χρησιμοποιήσα που μπορεί και οποιαδήποτε γυναίκα να το πάρει, αλλά.. που το οργάνωσα.., που ήμουν από τους ανθρώπους που το 'φτιάζανε και το 'βγάλαν προς τα έξω, ας πούμε ήμουν σαν.. εε.. όχι καμάρωνα, λέω: «Μπράβο, κάτι πετυχαίνουμε..», και χαίρομαι που άλλες γυναίκες μετά το συνέχισαν και ξέρεις άμα έχεις βάλει ένα σπόρο σταθερό.. έχουν κάπου να πατήσουν.. έχουν κάπου να πατήσουν και να προχωράνε, δε ξέρω.. ήτανε συμπτωματικό που ήταν η κυρία Σκούρτα είχε δει το πρόγραμμα αυτό στην.. ε.. στις.. στο Παρίσι και έτυχε να χειρουργηθώ εγώ που με ήξερε στο νοσοκομείο μέσα που ήμουν ένα άτομο που δούλευα για πέντε γιατρούς.. και.. πιστεύω ότι ήταν μια συγκυρία, δεν ξέρω αν θα γινόταν το πρόγραμμα.. στην Ελλάδα αν δεν ήταν αυτή συγκυρία των.. της κυρίας Σκούρτα, δική μου και άλλων πέντε γυναικών που είχανε.. που μα.. όταν μας το 'πε η Ιωσηφίνα είπαμε όλες να.. Τι άλλο να πω;

Συν.: Είπατε ότι είχατε εκπαιδευτεί εθελόντρια. Πως έγινε η διαδικασία τότε αφού δεν είχε δημιουργηθεί ακόμα ο Σύλλογος;
Αφηγ.: Ναι.. αυτό ναι.. τότε λοιπόν όταν μας είπε η κυρία Σκούρτα να κάνουμε το Σύλλογο εε.. τον οργανώσαμε με μια προσωρινή διοικούσα επιτροπή, μαζέψαμε είκοσι ένα μέλη από τα μέλη που είχαν χειρουργηθεί στο νοσοκομείο Μεταξά και στήθηκε ο Σύλλογος, ήμασταν είκοσι μία γυναίκες. Μας είπε λοιπόν, η κυρία Σκούρτα ήξερε να εκπαιδεύει γιατί είχε πάρει το πρόγραμμα αυτό όλο από το Παρίσι, από το "Reach to Recovery" και τότε γινόταν η εκπαίδευση.. δεν είχαμε γραφείο να καθίσουμε, μας είχε δώσει η XEN ένα γραφειάκι κάπου, γινόταν η εκπαίδευσή μας στο νοσοκομείο Μεταξά μέσα, ήταν η κοινωνική λειτουργός, η κυρία Σκούρτα και δύο ψυχο.. ψυχίατροι, ένας ψυχολόγος κι ένας ψυχίατρος, τρεις, είχαμε τρεις εκπαιδευτές και ήμασταν.. εκεί γινόντουσαν οι πρώτες ομάδες, ξεκίνησε από κει γιατί που; Δεν είχαμε δικό μας χώρο.. και ξεκινήσαμε από κει, μετά που 'χαμε δικό μας χώρο πήγαμε σιγά σιγά σ' ένα πιο μικρό, μετά σ' ένα πιο μεγάλο, ξεκίνησαν οι ομάδες ψυχολογικής στήριξης που είναι πολύ σημαντικό, άλλο να γίνω εθελόντρια που βοηθιέμαι και πάρα πολύ για τον καρκίνο μου, και πως να αντιμετωπίσω τον καρκίνο και πώς να το πω στην άλλη.. τι να μην πω στην άλλη πως ν' ακούσω την άλλη γυναίκα, κι άλλο να συζητήσω για τα δικά μου θέματα που με απασχολούσανε που αυτά καμιά φορά μας δημιουργούνε κι άλλους καρκίνους, είναι πολύ σημαντικό πρόγραμμα.. κι επίσης η οικογένεια.., παίζει πολύ σπουδαίο ρόλο η οικογένεια, εγώ πιστεύω ότι.. εε.. ένας από τους λόγους που ο άντρας μου με στήριξε πάρα πολύ, πέραν του ότι ο ίδιος έχει μια φιλοσοφία, σας είπα δεν είναι αυτός που θα πάρει τη.. Μερσεντές να επιδειξει.. το αυτοκίνητο είναι ένας πολύ σοβ.. συ.. συν.. πως το λένε.. όχι σοβαρός.. δε σημαίνει κάτι το σοβαρός εε.. δεν είναι της επίδειξης άνθρωπος είναι πολύ.. ώριμος να αυτό, μπράβο, έτσι ώριμος, πρέπει να το βοήθησε και η κυρία Σκούρτα.. δηλαδή αυτό που κάνουμε κι εδω που.. η ψυχολόγος και η κοινωνική λειτουργός στηρίζει και την οικογένεια.. αν θέλει και η οικογένεια βέβαια.. μπορεί να του είχε δυο λόγια, μπορεί να του είχε ότι: «Ξέρεις η γυναίκα σου τώρα θα έχει ανάγκη.. θα ντρέπεται να σου πει χαιδέψέ με ξέρω 'γω έτσι, γιατί μπορεί να νομίζει ότι δε θέλεις άρα κάνε εσύ τα πρώτα βήματα..», γιατί το 'χουμε συναντήσει εμείς, έχω συναντήσει σύζυγο.. και να μου λέει ο σύζυγος: «Δε θέλω να τη χαιδέψω γιατί φοβάμαι ότι δε θα θέλει..», και να μου λέει η σύζυγος τώρα μένα.., σαν εθελόντρια είχα πάει, σπίτι τους, γιατί έκανε χημειοθεραπείες και να μου λέει εκείνη: «Ντρέπομαι να πω στον άντρα μου.. να με χαιδέψει πιστεύω ότι δε θα θέλει..» και οι δυο θέλανε κι ο ένας φοβότανε ότι ο άλλος δε θα θέλει.. και είχα βοηθήσει πάρα πολύ τότε σε αυτό, της είπα της γυναίκας είπα: «Εσύ ζήτα το.. Ζήτα το!» και στον άντρα: «Κάνε μια προσπάθεια εσύ..», τους είχα βοηθήσει πολύ και πιστεύω ότι πρέπει να τον είχε βοηθήσει τον άντρα μου πολύ γιατί πέραν του ότι έχει μια φιλοσοφία.. ανθρώπου που στηρίζει εε.. μόνος του είχε ανάγκη από βοήθεια... Δε ξέρω.. Ναι...

Συν.: Θα θέλαμε να μας πείτε τη γνώμη σας για την αντιμετώπιση των καρκινοπαθών από τις κρατικές υπηρεσίες σε σχέση με αυτά που προσφέρει ο Εθελοντικός Σύλλογος.

Αφηγ.: Να πω κάτι, ο Εθελοντικός Σύλλογος κατ' αρχάς.. έχει.. εμείς πάνω στο κομμάτι που η εθελόντρια στηρίζει την ασθενή όσον αφορά τον καρκίνο της είμαστε, κι επίσης βοηθάμε στο να στέκεται ο Σύλλογος, γιατί χρειάζεται προσωπικό.. δέκα άτομα ας πούμε, έτσι η καθεμιά έχει αναλάβει ένα ρόλο, και τυχαίνει εγώ τώρα να ξαναείμαι στο συμβούλιο μέσα.. από κει και πέρα έχουμε επαγγελματίες και.. και χωρίς επαγγελματίες και επιστήμονες γύρω μας δεν είμαστε απλώς κάποιες γυναίκες που μαζευθήκαμε να βοηθήσουμε κάποιες άλλες, απλώς κα.. εμείς οι ίδιες γνωρίζοντας πόσο σημαντικό είναι αυτό που προσφέρουμε.. εε.. το υποστηρίζουμε πάρα πολύ, και δυσκολίες δηλαδή να συναντήσουμε, το υποστηρίζουμε, αλλά έχουμε επιστημονική επιτροπή, έχουμε γιατρούς απ' όλες τις ειδικότητες, οι οποίοι.. το πρόγραμμα το οποίο σχεδιάζουν οι επαγγελματίες του χώρου, και μας το δείχνουνε κι εμάς και συμφωνούμε και το υποβάλλουμε στην επιστημονική επιτροπή, μας λένε να είναι ένα πρόγραμμα που στέκεται.. να πάει πιο κει. Άρα λοιπόν το κομμάτι το.. το επιστημονικό σχεδιάζεται από.. τις επαγγελματίες του χώρου, το.. το εγκρίνουμε κι εμείς και το εγκρίνει η επιστημονική επιτροπή.. το σημαντικότερο, βέβαια όχι εμείς το εγκρίνουμε.. το εγκρίνουμε, άμα κάποιο πράγμα.. το προσθέτουμε, κάνουμε κι εμείς προτάσεις άμα..

θέλουμε να κάνουμε προτάσεις. Το τι δίνει το Δημόσιο και τι κάνει το Δημόσιο, είναι ένα κομμάτι -δεν είναι μόνο το Δημόσιο είναι όλα τα ταμεία- είναι ένα κομμάτι πολύ σημαντικό το οποίο το έχουμε ξεκινήσει από καιρό, σκοντάφταμε, και τώρα έχει γίνει μια πολύ καλή επιτροπή που είναι.. η.. η κυρία Λέκκα που την.. είναι ο επαγγελματίας που είναι υπεύθυνος, ε.. σύντομα θα βγουν προς τα έξω.. προς τις γυναίκες με καρκίνο μαστού το τι τους παρέχουν τα ταμεία τους, κι από παροχές κι από συντάξεις κι από βοηθήματα κι από αυτά κι από όλα, είναι ένα εγχείρημα το οποίο δεν έχει γίνει.. δεν έχει γίνει από κανέναν άλλο φορέα κι επειδή εμείς οι ίδιες βλέπουμε τι ανάγκες έχουμε κι αυτό βοηθάει.. γι' αυτό σου λέω ότι ο Σύλλογος είναι μοναδικός στην Ελλάδα.. οι ίδιες που έχουμε την πάθηση, οι ίδιες θέλουμε να κάνουμε κι αυτά που πιστεύουμε ότι στη γυναίκα βοηθάνε, δεν υπάρχει άλλος φορέας, δηλαδή είναι σαν τα παιδιά που 'χουν AIDS.. οι άνθρωποι μάλλον, όχι παιδιά, να κάνουν εκείνοι οι ίδιοι ένα Σύλλογο κι όχι να το κάνει το κράτος ή μια κοινωνική υπηρεσία ή.. οι γονείς τους... τα ίδια, αφού το περάσω να πω: «Για κάτσε, εμείς που ξέρουμε εμείς.. τι σημαίνει να έχεις περάσει και τι σημαίνει να είσαι καλά..», άρα κυνηγάς τα πράγματα κι εκεί είσαι ντου εκεί, εκεί, γιατί συναντήσαμε πολύ μεγάλες δυσκολίες στην αρχή και με γιατρούς, και μ' αυτά και γενικώς και στη γυναίκα να ξεβγει κι να πει ότι έχει καρκίνο, ε.. υπήρχε ένα.. αν δεν το καταλαβαίναμε εμείς οι ίδιες ότι αυτό είναι πολύ βοηθητικό, και το έκανε κάποιος τρίτος έτσι επιφανειακά.. δε ξέρω πόσο θα είχε προχωρήσει, και βέβαια εδώ δεν είναι ένας χώρος που ερχόμαστε να λέμε τον πόνο μας, ούτε γκέτο που έρχονται γυναίκες με καρκίνο μαστού μεταξύ τους να μιλάνε.. είναι ένας χώρος που οι γυναίκες έρχονται να μιλήσουν με μια που 'χει περάσει την ίδια.. ε.. εμπειρία.. και τη βλέπει και λέει: «Α, να κι εγώ θα ζήσω.», να βοηθηθεί από τις επαγγελματίες του χώρου για την προσωπική της ζωή και να ζήσει καλά με τους δικούς της.. με το χώρο της, με τους ανθρώπους της, όχι μεταξύ μας, εμείς που μας βλέπετε εδώ συνέχεια και τα λοιπά είμαστε οι άνθρωποι του Συλλόγου οι οποίοι έχουν.. οι εθελοντές.. που τον.. πως το λένε τον.. υπηρετούμε. Επίσης, βγαίνουμε στην τηλεόραση, βγαίνουμε προς τα έξω, δε θα βγει οποιαδήποτε γυναίκα έρθει εδώ στην τηλεόραση, ούτε προς τα έξω.. αυτές.. εμάς είναι επιλογή μας.. το κάνουμε, δε σημαίνει δηλαδή.. υπάρχει εχεμύθεια, υπάρχουνε απόρρητο αρχείο, δεν βγαίνει μια γυναίκα δηλαδή που θα 'ρθει εδώ.. σημαίνει ότι θα βγει και στην τηλεόραση επειδή βγαίνω 'γω... ακόμα και συνέντευξη μπορεί να μη δώσει.. άμα δε θέλει, δηλαδή είναι ένας χώρος που μπορεί να 'ρθει μια γυναίκα να βρει μια βοήθεια, ένα φως, να κάνει το δικό της άλμα ζωής. Να βγει από το πηγάδι, να βγει από μέσα που είναι χαντακωμένη και που οι συγγενείς πολλές φορές με πολύ αγάπη.. γύρω της, εε.. δεν την αφήνουν, την πνίγουν από την πολύ αγάπη... Ξέρουμε περιπτώσεις που λένε: «Τι θα πας εκεί μωρέ, να μιλάτε για τον καρκίνο συνέχεια;», κι αυτή νομίζει ότι θα 'ρθει εδώ πέρα να μιλάει για τον καρκίνο και να κλαίει,, αλλά είναι τελείως αντίθετο.. μπορείς να πεις φόβους, γιατί δε φοβάται μια γυναίκα που μένει σπίτι της και δεν έρχεται μαζί μας ότι θα πάθει μετάσταση; Ενώ εδώ το συζητάμε, τη συζητάμε τη μετάσταση και φεύγουμε κι από το φόβο ή λέμε φοβόμαστε.. αλλά τη συζητάμε και βλέπουμε και γυναίκες με μετάσταση που πάνε και καλά.. άρα.. ενώ αυτή φοβάται μόνη της και φοβάται και ο άντρας της και τα παιδιά της και οι αδελφές της, «Πω πω μη μας αρρωστήσει!» και την έχουν και σε μια γυάλα. Το ξέρετε ότι δύο φίλες.. δύο φίλες που αρρωστήσανε με καρκίνο μαστού κι από κει που μιλάγαμε στο τηλέφωνο μου λένε ξαφνικά όταν τις πήρα: «Δε θέλουμε..», λέει, «..να μας.. δε θέλουμε άλλη επαφή», δε θέλανε, φοβηθήκανε, σου λέει: «Τώρα θα κάνουμε παρέα επειδή έχουμε καρκίνο;», της λέω: «Όχι. απλά αν θέλεις να ζητήσεις βοήθεια από το Σύλλογο σε κάτι, εδώ είμαστε..». «Όχι δε θέλω..», μου λέει «..και να μη ξαναπάρεις τηλέφωνο..», σ' έξι μήνες πέθανε... όχι επειδή δε μίλησε μαζί μου, αλλά ήτανε πολύ φοβισμένη γυναίκα.. πολύ φοβισμένη... Δηλαδή είναι μεγάλο άλμα πολύ σημαντικό κομμάτι σε μια γυναίκα να.. να ζητήσει βοήθεια. Είναι το σημαντικότερο κομμάτι της ζωής της το να πει: «Τι κάνω εδώ; Θα πάω να βοηθηθώ. Που θα πάω; Να, εκεί μιλώ με μία άλλη που έχει καρκίνο να δω τι κάνει, και με μια ψυχολόγο, μια κοινωνική λειτουργό για τα δικά μου..» γιατί όλες έχουμε δικά μας προβλήματα κι όπως είδατε, κάποιο στίγμα ψυχολογικό, τις οδηγεί.. δεν είναι μόνο.. ότι είναι.. πως το λένε.. κληρονομικό... Γι' αυτό εγώ στα παιδιά μου έχω πει σε όλα ότι το πρώτο πράγμα που θα κάνετε μόλις έτσι.. ορθοποδήσετε είναι να κάνετε ψυχολογική στήριξη, για να αντιμετωπίσετε αλλιώς τη ζωή σας.. και πριν το γάμο σας.. και να μην αφήσετε τις δουλειές σας.. Αυτά..

Συν.: Είπατε ότι δεν είναι μόνο κληρονομικό..

Αφηγ.: Είναι και κληρονομικό.. όχι είναι είναι και κληρονομικό αλλά όχι πάντα, δε σημαίνει ότι.. να η μαμά μου αρρώστησε στα τριάντα της κι εγώ στα τριάντα εννιά που θα μπορούσα ν' αρρωστήσω και 'γω, θα μπορούσα να μην αρρωστήσω, εγώ πιστεύω ότι.. ε.. υπάρχει μια κληρονομική διάθεση από τη πλευρά προδιάθεσης όχι.. είναι σε υψηλού κινδύνου, δηλαδή όχι ότι ντε και καλά ότι το παιδί μου θα πάθει καρκίνο όμως.. έχει μεγαλύτερο κίνδυνο να πάθει από μια άλλη που.. γυναίκα που δεν είχε μαμά, η κόρη που έχει μαμά και γιαγιά, έτσι; Όμως εγώ πιστεύω ότι αν αντιμετωπίσει τη ζωή της διαφορετικά.. εε.. - τώρα αυτό δεν είναι επιστημονικό που λέω, είναι δική μου άποψη, έτσι; Δεν έχει αποδειχθεί- μπορεί και να τη βοηθήσει και να μην πάθει. Εε.. αυτό, εγώ δηλαδή πιστεύω ότι επειδή.. στριμώχτηκα πάρα πολύ.. ε.. ψυχολογικά, άλλαξε πάρα πολύ η ζωή μου ξαφνικά, από 'κει που δούλευα δε δούλευα από 'κει που ήμουνα μια γυναίκα της πόλης πήγα σ' ένα χωριό που.. χωρίς τηλέφωνο, χωρίς αυτό, ξαφνικά με τρία παιδιά να τρέχω και να μη φτάνω, να μου 'χει βγει η γλώσσα, ε.. τότε ήμασταν στριμωγμένοι και οικονομικά, δεν είχαμε τελειώσει το σπίτι μας, ένας άνθρωπος δούλευε.. για να τα φέρει βόλτα όλα.. ε, αυτό δεν αργεί να σε στριμώξει, σ' άλλον βγαίνει εγκεφαλικό, σ' άλλον βγαίνει δε ξέρω τι.. εγώ είχα και την προδιάθεση...εγώ το 'χω το συμπέρασμα βγάλει έτσι, δε σημαίνει ότι αυτό είναι.. ότι έχει.. είναι προσωπικό.. να.. προσωπικό...γι' αυτό που μετά φιλοσόφησα τη ζωή διαφορετικά και που μέσα από τις ομάδες πήρα άλλη στήριξη και άλλη.. στάση ζωής, έζησα και δε πέθανα κιόλας.. που είχα καρκίνο κιόλας... Και πιστεύω ότι μου 'κανε.. πάρα πολύ καλό αυτό γι' αυτό σας είπα ότι από ένα σημείο η ζωή μου συνδέθηκε πάρα πολύ με το πρόγραμμα του Συλλόγου..

Συν.: Τώρα κάνετε επανέλεγχο κάποιες φορές..

Αφηγ.: Ναι, επανέλεγχο έκανα στην αρχή.. κάθε εξάμηνο, μετά κάθε χρόνο και τώρα όποτε μου 'ρθει, δηλαδή κάθε ενάμιση χρόνο περίπου..

Συν.: Και πως νιώθετε κάθε φορά που κάνετε επανέλεγχο;

Αφηγ.: Ναι.. πρώτα, ε.. πριν τον έλεγχο πόναγα παντού, στα οστά αυτά, έλεγα: «Πω πω κάτι έχω πάθει στα οστά, κάτι πρέπει να έχω πάθει εδώ, κάτι πρέπει να έχω πάθει εκεί», ε.. τώρα, όχι πάω λίγο πιο ξεγνοιαστή, 'ντάξει, έχω παραμονές λίγο τις ανησυχίες μου αλλά από την άλλη πλευρά.. επειδή δεν αισθάνομαι και τίποτα, δεν έχω και τίποτα άλλο, δεν έχω άλλο.. οστεοπόρωση ή χοληστερίνες, δηλαδή σαν άτομο ήμουνα πάντα υγιές άτομο, δηλαδή δεν είχα αρρωστήσει ποτέ μου, μια ύπαρξη είχα περάσει και μια.. κοκίτη ξέρω 'γω στα παιδικά μου χρόνια, και η μόνη φορά που είχα μπει στο νοσοκομείο ήταν για να κάνω.. το σκληροκοιδήτη μου και που γέννησα.. δεν αρρώσταίνα κι επειδή δεν είχα μαμά να μου λέει: «Ντύσου

κάνε δείξου.» μόνη μου αντιμετώπιζα τον εαυτό μου κι έτσι...δεν.. ήμουν πολύ υγιές άτομο.. και τώρα δεν έχω άλλα πράγματα, ας ελπίσουμε ότι δε θα 'χω.. ξανά.. άλλα ε.. και αυτό μπορεί να βοηθήσει, δεν κάπνιζα, δεν κάπνιζα κι όμως μου ήρθε καρκίνος, δεν κάπνιζα, δεν έπινα.. όχι κρασάκι πίνω, κρασάκι και ούζο πίνω αλλά δεν έπινα να 'μαι.. δηλαδή δεν πίνω.. κάθε μέρα 'ντάξει κρασί, ένα δυο κρασάκια.. κάθε.. ποτήρια κάθε μέρα πίνω αλλά.. 'ντάξει δεν έπινα, δεν είμαι πότης, ούτε κάπνιζα, κι αυτό μπορεί να βοηθήσει...Αλλά είχα στηριχθεί και σ' αυτό που μου 'πε ο γιατρός τότε: «Πόπη θα γίνεις καλά!» μου λέει...Όταν έγινε η βιοψία όμως κι όλ' αυτά.. εε.. ήτανε πάρα πολύ άσχημα τα πράγματα απ' ότι μου είπανε μετά γι' αυτό κι ο γιατρός, με βομβάρδισε, μου 'κανε μια πολύ σκληρή τομή.. ε.. και μου 'κανε και χημειοθεραπεία αμέσως, και τα στείλανε και στην Αμερική τα πλακίδια γιατί από το Μεταξά επειδή με ξέρανε τώρα όλοι οι γιατροί εκεί, και είχανε κάνει στην Αμερική.. μετεκπαίδευση.. εε...Και με βοήθησε πάρα πολύ η κυρία Σκούρτα.. πάρα πολύ.. το πήρε δηλαδή και κείνη σαν.. ε.. πως το λένε.. ότι.. ότι ήταν ένας δικός της άνθρωπος και με τη θέση που είχε.. εε.. μπορούσε να προσφέρει ό.. ότι.. ότι μπορούσε καλύτερο, κι αυτό που μου είπε για το Σύλλογο μου το 'πε πως εγώ θα βοηθηθώ...ότι να κάνουμε αυτό το πρόγραμμα, «Πόπη θα το κάνουμε, στην Ελλάδα» γιατί δούλευα στο νοσοκομείο Μεταξά και ήμουν.. σε συνδέρια γραμματέας των γιατρών κι έχω γράψει και διατριβές όπως σας είπα και ξέρει ότι ήξερα.. «Πόπη να το κάνουμε αυτό θα βοηθηθείς κι εσύ, θα βοηθήσουμε γυναίκες..», και αυτό μου 'δωσε πάρα πολύ.. μόλις τελείωνα τις χημειοθεραπείες λέω: «Να τελειώσω τις χημειοθεραπείες γιατί τώρα δε μπορώ να σκεφτώ καθόλου και θα το κάνουμε».. κι όταν έκανα χημειοθεραπείες εκεί και που 'ναι επώδυνο ξέρεις εκεί.. ήτανε παρούσα.. δεν ήμουν μόνη μου σ' ένα κρεβάτι.. φρόντιζε οι γιατροί να με περιποιηθούνε, είχα μια.. έτσι διαφορετική αντιμετώπιση...Εε.. ήτανε σημαντικά κομμάτια αυτά. Τι άλλο θέλετε να ρωτήσετε που δεν έχω πει..

Συν.: Είπατε ότι είχατε κάνει αφαίρεση ωοθηκών..

Αφηγ.: Α, ναι μπράβο, είδες, ναι. Ωραία. Ναι, λοιπόν, επειδή ο καρκίνος μου ήταν ορμωεξαρτώμενος κι επειδή.. οι ωοθήκες παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στις ορμόνες, γι' αυτό ο γιατρός σκέφτε.. και το 'κάναν τότε, ενώ τώρα δεν τι κάνουν, δίνουν κάτι χάπια και σταματάνε την περίοδο, εγώ πιστεύω ότι κι αυτό μου 'κανε πολύ καλό, ο γιατρός μου με αντιμετώπισε πάρα πολύ καλά, σκληρά, αλλά καλύτερα να ζω, και ρωτάει τον άντρα μου θα.. γιατί εμένα δε μπορούσε να με ρωτήσει γιατί τα 'κανε όλα εκείνη τη στιγμή που με 'βαζε χειρουργείο, λέει: «Θα κάνετε άλλα παιδιά; Είστε τρία παιδιά συμβαίνει αυτό κι αυτό με τη γυναίκα σου..», και πήρε ο Κώστας την απόφαση και καλά έκανε, τρία παιδιά είχα θα 'κανα κι άλλο παιδί και να ρισκάρω την υγεία μου, έτσι δεν είναι; Και ήμουν και τριάντα εννιά χρονών, πότε θα κάνω το τέταρτο; Λοιπόν, και λέει ο άντρας μου: «Όχι, ότι είναι να κάνεις καλύτερο για να ζήσει η γυναίκα, καν' το..», και μου πήρε ταυτόχρονα και τις ωοθήκες επειδή ήταν ορμωεξαρτώμενος για να μην κυκλοφορούν οι ορμόνες και.. έχω καρκίνο και στο άλλο στήθος.. και να πάω και καλύτερα στη ζωή μου, και αμε.. με καθάρισε πάρα πολύ γιατί είχα και λεμφαδένες με.. με μετάσταση, δηλαδή ήταν μια κατάσταση πάρα πολύ σοβαρή, ε. και με βομβάρδισε με χημειοθεραπεία τη δεύτερη μέρα, λέει: «Δε ξέρω τι θα κάνεις.. θα κάνεις.. θα στην κάνουν ογκολόγοι τη χημειοθεραπεία την άλλη γιατί την αναλαμβάνουν ογκολόγοι, εγώ όμως σα χειρουργός κάνω τρεις χημειοθεραπείες αμέσως μετά την εγχείριση». Εγώ πιστεύω ότι αυτή η σκληρή αντιμετώπιση του γιατρού, σκληρή αλλά πολύ.. - επιθετική μάλλον, όχι σκληρή..- το ότι αυτή μου 'σωσε τη ζωή και δε μπορώ να κάνω πλάστική και δεν πειράζει, τόσα χρόνια έζησα χωρίς να 'χω κανό πλαστική, με τον άντρα μου.. δε σταματήσαμε να κάνουμε έρωτα.. σα να έχω στήθος.. οπότε.. μόνο που δε μπορώ να φορέσω έξωμο. Δεν πειράζει.. δεν πειράζει...Για φαντάσου να μπορούσα να φορέσω έξωμο και να 'χα πεθάνει; Έτσι δεν είναι; Δηλαδή είναι το θετικό του θέματος, κι έχω φροντίσει κι έχω διάφορα ρούχα έτσι.. το καλοκαίρι...Το χέρι μου πρόσεξα πολύ.. το χέρι μου το πρόσεξα γιατί.. για να μη.. αλλά τι το πρόσεξα δηλαδή, μετά από λίγο κουβάλαγα και πλακάκια και τέτοια. Τα παιδιά δεν.. δεν.. αυτό το είχα μικρά παιδιά κι έπρεπε να 'μαι 'κει δίπλα τους, μου 'κανε πολύ καλό...Μπορεί να γκριν.. να στεναχωριόμουν τότε και να με κούραζε που δεν είχα χέρια να με βοηθήσουν, ξέρεις άλλο να 'σαι ξαπλωμένος κι αυτό και να σου κάνουν κι αέρα κι άλλο είσαι με μια τάση προς έμετο και να 'ναι το στομάχι χάλια να σηκώνεσαι να μαγειρεύεις. Όμως μου 'κανε πιο πολύ καλό...Και μου 'δωσε και πιο πολύ δύναμη, δηλαδή «Να τα κατάφερα! Τα κατάφερα!».. Μου 'δωσε δύναμη...Αυτό με τις ωοθήκες ήθελα να πω, μπράβο, ό,τι δε σας έχω πει, που 'χετε μια απορία.. Ο μπαμπάς μου νομίζω πέθανε όταν ήμουν.. πριν.. πριν εγχειριστώ πέθανε μπαμπάς μου, όταν έκανα το δεύτερο παιδί, και δεν τον είχα μαζί μου μετά, θα ήταν μια παρέα ο μπαμπάς.. αλλά μπορεί και να στεναχωριότανε κι εκείνος, πολύ.. κι έτσι έχω τον άντρα μου μόνο κι αδελφό και μπαμπά και.. σύζυγο.. τον έχω όμως πιο πολύ σύζυγο κι όχι μπαμπά κι αδελφό.. έως καθόλου μπαμπά κι αδελφό (γέλια).. αλλά θέλω να πω αυτός είναι ο άνθρωπος που.. και τα παιδιά.. και ο Σύλλογος εδώ, κι ο Σύλλογος Γυναικών Αγίου Στεφάνου, κι εκεί μεγάλη δουλειά κάνουν οι γυναίκες. Αν θέλετε κάποια στιγμή να κάνετε άλλη.. διατριβή, το πως από την ανάγκη να βρεθούμε εμείς που πήγαμε εκεί, σ' ένα καινούργιο μέρος, λίγο χωριό, από την ανάγκη να θέλουμε να δραστηριοποιηθούμε, γνωριστήκαμε με τις ντόπιες και κάναμε πολύ μεγάλο πολιτιστικό έργο παιδιά, πολύ μεγάλο. Τι ωδεία, τι σχολές χορού, τι παράδοση, τι παραστάσεις, τι τι τι τι..

Συν.: Για το μέλλον τι σχέδια έχετε;

Αφηγ.: Εγώ; Αα.. για το μέλλον. Αα, έχω πάρα πολλά όνειρα να κάνω, τόσα που.. δεν προλαβαίνω. Λοιπόν, ε.. θέλω να.. εε.. να πάω ταξίδια, και να κάνω στη Σκύρο που έχω ένα.. πολύ ωραίο χώρο.. να κάνω αυτό.. να νοικιάζω πως το λένε.. όχι ξενοδοχείο ξενοδοχείο, ούτε δωμάτια ενοικιαζόμενα.. να κάνω μια τουριστική επιχείρηση στη Σκύρο την οποία να τη δουλεύω στην αρχή εγώ, και να μείνει μετά στα παιδιά, αλλά να μουν τα παιδιά όμως να πάρουν τα δάνεια δηλαδή τώρα που είναι νέοι, αλλά επειδή εγώ μ' αρέσει πάρα πολύ αυτό το κομμάτι, να υποδέχομαι κόσμο, να 'χω κόσμο και τα λοιπά, θέλω πολύ να το κάνω.. δε το βλέπω να γίνεται αλλά μπορεί και να γίνει, θα δούμε, πάντως το 'χω στο μυαλό μου αυτό, εδώ θέλω να βοηθήσω στο Σύλλογο όσο μπορώ.. με την πείρα που έχω αλλά κάποια στιγμή θέλω να φύγω και είμαι..(γύρισμα κασέτας)...Ναι.. κατ' αρχήν το σπίτι δεν έχει τελειώσει το ακόμα, εκείνο το σπίτι που τελειώναμε.. δεν έχει τελειώσει ακόμη, ε.. είμαι λοιπόν σε φάση τώρα που πουλάω κάτι στο νησί, ένα μέρος, για να τελειώσει το σπίτι, και μετά θέλω να κάνω και κάτι τουριστικό όπως σας είπα.. αν δε γίνει το τουριστικό θέλω να.. με τον άντρα μου να δούμε τι θα κάνουμε, να πάμε ταξίδια, να δούμε αν τα παιδιά θα παντρευτούν τι θα κάνουν το.. στο.. να ετοιμάσεις γάμο, εε.. να φτιάξω πάρα πολλά αρχεία στο σπίτι μου, τις φωτογραφίες μου έχω άφταχτες.. διάφορα άλλα, έχω έντυπο.. έχω prospectus.. μαζεύω.. πως το λένε από προγράμματα τέτοια.. φυλλάδια και έντυπα και θέλω να κάνω ένα αρχείο, εε.. πολλά.. διάφορα.. μου φαίνεται ότι δε μου φτάνει μέχρι που κάποια στιγμή ήθελα να φύγω απ' όλα αυτά να κάτω σπίτι μου να μαγειρεύω με πολλή όρεξη, γιατί τώρα μαγειρεύω τσακ τσακ και φεύγω.. εε. κι έλεγα: «Βρε παιδί μου θα κάτω».. λέω, «..να μην έχω τίποτα να κάνω,

έτσι απ' αυτά όλα τα πολιτιστικά είτε του Συλλόγου, εδώ για να φτιάξω...», λέω, «...ωραία ντολμαδάκια ξέρω γω στα παιδιά...», άκου! Άκου.. άκου όν.. πως το λένε ..στόχος (γέλιο) στοχ.. δεν έχει σημασία δεν είναι τα ντολμαδάκια, καταλαβαίνετε δεν είναι ντολμαδάκια. Καλά περιττό να σας πω ότι δε μου 'μεινε χρόνος να φτιάξω ποτέ.. και... πιο πολύ έτσι.. προσανατολίζομαι σ' αυτό, στο να κάνω κάτι στο νησί, και να το δουλέψω μέχρι εκεί που αντέχω.. να δουλεύω με τον άντρα μου, να πάρει και 'κείνος σύνταξη, να μένουμε στο νησί περισσότερο καιρό και να 'χουμε αυτήν την επιχείρηση...αλλά αυτό τώρα δεν πρόκειται να γίνει σήμερα αύριο, θέλει τα χρ.. θέλει δυο τρία χρόνια για να γίνει, ταυτόχρονα να φτιάξω και το σπίτι να δω τι θα κάνω, να παντρέψω τα παιδιά.. να παντρευτούνε μάλλον, όχι να τα παντρέψω.. αλλά θα συμμετ.. θα συμμετάσχουμε κι εμείς οι γονείς όπως γίνεται συνήθως.. και δω να δούμε τι θα κάνουμε, να το προωθήσουμε να βρούμε νέες γυναίκες να μπουν μέσα που έχουμε αρκετά καινούρια μέλη, και νέες γυναίκες έχουμε αρκετές για να προχωρήσει το πρόγραμμα.. και να δώσουμε την ώθηση και την εμπειρία μας εμείς οι πιο πολλές, θα 'μαι εδώ κοντά σαν εθελόντρια, στα πολιτιστικά του Αγίου Στεφάνου είμαι.. ήδη, δε μου φτάνουν οι ώρες στα.. αυτά που 'χω να κάνω. Πάντως το μόνο που δε θέλω να πάω να γραφτώ σ' ένα ΚΑΠΗ.. χωρίς αν υποτιμάω τα ΚΑΠΗ, κάνουνε πολλή καλή δουλειά.. αλλά οι γυναίκες του Αγίου Στεφάνου παρ' όλο που πατήσαν τα εξήντα του Συλλόγου.. άπαξ και λες ότι είσαι σε ΚΑΠΗ, αυτομάτως αισθάνεσαι αλλιώς, αφού τα ίδια σχεδόν και περισσότερα και καλύτερα τα κάνουμε και 'μεις χωρίς να 'μαστε σε ΚΑΠΗ γιατί να πάω να γραφτώ σε ΚΑΠΗ; Εε.. έχω μια.. σαν το μπαμπά μου είμαι λίγο αλλά και η μαμά μου πρέπει να ήταν έτσι αν θα ζούσε.. η οποία είχε τελειώσει τη Νομική για την ηλικία της.. κι έγραφε πάρα πολύ ωραία μυθιστορήματα.. ήτανε δηλαδή και κείνη προοδευτική για την εποχή της, έτσι; Το είκοσι δύο είχε γεννηθεί η μαμά μου και το δεκαοχτώ ο μπαμπάς μου, ήτανε πολύ προοδευτικοί άνθρωποι για την εποχή τους... Τι άλλο για το μέλλον να σκεφτώ; Να είμαι καλά, να μην αρρωστήσω, προσέχω την υγεία μου, προσέχω όσο μπορώ, κάνω τις εξετάσεις μου, κυνηγάω τον άντρα μου να μην καπνίζει.. και τα παιδιά μου που καπνίζουν και τα τρία μαζί.. Πέστε μου, κάτι θέλετε να ρωτήσετε..

Συν.: Ήθελα να ρωτήσω αν εσείς πιστεύετε ότι οι γιατροί πρέπει να αποκαλύπτουν αμέσως τους ασθενείς ότι πάσχουν από καρκίνο;

Αφηγ.: Ναι, ναι, εγώ ναι, εγώ ναι. Μου το 'παν αμέσως, μου το 'παν αμέσως. Είμαι από αυτούς που πιστεύω ότι πρέπει να το λένε αμέσως.. και παίζει ρόλο το πώς θα το πούνε, ε.. πως θα το πούνε.. αυτό, μου 'πανε: «Πόπη έχεις καρκίνο αλλά θα γίνεις καλά!» ή είναι αντιμετώπιση, ή θα κάνουμε κάποιες προσπάθειες, για ποιο λόγο εγώ πιστεύω.. όταν μια γυναίκα στη σημερινή εποχή πάει και κάνει.. αφαίρεση όγκου και μετά τις κάνουν χημειοθεραπείες ή ακτινοβολίες, πρέπει να 'ναι πανηλίθια αν καταλαβαίνει ότι δεν έχει καρκίνο, άρα γιατί να της το κρύψουνε; Να κρύβεται πίσω από τον εαυτό της; Και να τη χα.. να είναι σ' ένα πέπλο; Πιστεύω ότι αν το ξέρεις παίρνεις άλλη δύναμη. Η Πρόεδρος που είχαμε πριν.. είχε κάνει μετάσταση και της το 'πανε ξεκάθαρα ότι θα κα.. έχεις μετάσταση στο συκώτι, και η κοπέλα μέσα σ' αυτά τα χρόνια, έζησε οκτώ χρόνια με μετάσταση στο συκώτι, που δε ζει ο άλλος, έκανε ό,τι καλύτερο μπορούσε να κάνει στη ζωή της, γράφτηκε σε θεατρική ομάδα πήγε ταξίδια που δεν είχε.. σε μέρη που δεν είχε πάει.. έκανε το δεσμό που ήθελε να κάνει, δηλαδή έκανε τη ζωή της, βέβαια βοηθιότανε και πίσω απ' τα προγράμματα, δεν ήταν πεσμένη σ' ένα καναπέ, μέσα σ' ένα σπίτι με πέντε συγγενείς από πάνω να της λένε: «Δεν είναι τίποτα θα σου περάσει..» και να σε αυτόνουνε, βοηθιότανε, έπαιρνε δύναμη, αλλά, εγώ πιστεύω ότι γιατί αν μάθεις ότι έχεις καρκίνο ή τον πολέμας για να γίνεις καλά ή αν δε μπορείς να γίνεις γιατί μπορεί να είναι ένας καρκίνος έτσι που να μη μπορείς και να πεθάνεις, γιατί να μη ζήσεις ωραίες στιγμές βρε παιδί μου; Γι' αυτό είμαι πάρα πολύ υπέρ αυτού, πάρα πολύ υπέρ, επίσης και στα παιδιά.. αλλά ο καθένας θέλει τον τρόπο του και δεν το αντέχουν όλοι, γι' αυτό και οι γιατροί εε.. δεν ξέρουν τι να κάνουν, εγώ πάντως άμα με ρωτήσουν οι γιατροί και πάω σ' ένα σεμινάριο για να μιλήσω σε φοιτητές θα πω: «Ναι, να το λέτε γιατί.. σήμερα είναι ενημερωμένη η γυναίκα δε μπορείς να της το κρύβεις, να της κάνεις εε.. χημειοθεραπεία και να της το κρύβεις, εκτός πια.. οπότε είναι χαζή οπότε.. είτε της το πεις είτε δεν της το πεις...». Επίσης εε.. και στα παιδιά μας, πολλές γυναίκες δεν το λένε στα παιδιά τους.. και να 'χουν παιδιά τριάντα χρονών και να μην τους το λένε δηλαδή είναι να τρελαίνεσαι, δηλαδή είναι χαζά παιδιά αυτά; Εκεί λοιπόν.. πρέπει στα παιδιά, όταν είναι έτοιμη βέβαια η γυναίκα γιατί άμα δεν έχεις.. άμα δεν είσαι έτοιμη μπορεί να τους το πεις και χάλια, πρέπει τα παιδιά να τα ενημερώνουνε γιατί τα παιδιά πιστεύουνε, βλέπουνε μια μαμά να μην είναι πολύ καλά, βλέπουνε μες στο σπίτι να υπάρχει ένα.. περιβάλλον που είναι δυσοίωνο και καταλαβαίνουνε άλλα πράγματα.. και μπορεί να καταλαβαίνουνε χειρότερα πράγματα... Να σας πω ένα περιστατικό που μπορεί να σας βοηθήσει στη μελέτη σας λοιπόν. Με φωνάζανε σ' ένα νοσοκομείο να δω μια ασθενή. Πήγα λοιπόν εκεί και ήταν δυο συγγενείς της, δεν είχε ά.. άντρα αυτά ήταν ο αδερφός της και η γυναίκα του, αυτούς τους συγγενείς είχε. Εε.. ρωτάμε: «Είναι ενημερωμένη η γυναίκα ότι έχει καρκίνο;», είχαμε.. μου 'χανε πει ότι είναι ενημερωμένη, ότι ξέρει. Μπαίνω λοιπόν, ήτανε δυο συγγενείς και καθόντουσαν, μπαίνω και λέω: «Γεια σας, είμαι από τον Πανελλήνιο Σύλλογο Γυναικών με Καρκίνο Μαστού, η εθελόντρια που ζητήσατε..», λέει αυτή.. μου κάνει κάτι νοήματα, λέω: «Θέλετε..», λέω, «.. να μείνουμε μόνοι μας;» γιατί ρωτάμε, μπορεί να θέλει τους συγγενείς της δίπλα, «Όχι όχι..», λέει «..πηγαίνετε έξω..», είπε στους συγγενείς, «..πηγαίνετε έξω..», τους είπε, και 'φύγαν αυτοί και πήγαν έξω. Μου λέει: «Δεν τους έχω πει ότι έχω καρκίνο..», «Α..», λέω, «..εγώ όφειλα να πω ότι είμαι η εθελόντρια που ζητήσατε..», μπορεί να μην έπρεπε να της πω ότι είμαι.. αλλά.. ήξερε ότι είμαι, αφού μου 'πανε ότι είναι ενημερωμένη δεν το θεώρησα άλλωστε το 'γραφε και το.. (χειρονομία) «Δεν το ξέρουν ότι έχω καρκίνο..», λέει, «..γι' αυτό, δεν ήθελα να τους το πω..», άκου, σε μεγάλους ανθρώπους και δεν το 'λεγε, στους συγγενείς της που θα τη βοηθάνε! 'Ντάξει.. τη βοήθησα να της πω να της το πει, μετά λοιπόν από λίγο καταφτάνει η προϊσταμένη με τους συγγενείς να με βγάλουν έξω.. βγαίνω έξω, με φωνάζει η προϊσταμένη «Ξέρετε..», λέει, έρχονται οι συγγενείς, μου λένε οι συγγενείς «Το ξέρετε..», λέει, «.. δεν το ξέρει ότι έχει καρκίνο.. Κι εσείς ήρθατε..», λέει, «.. από ένα Σύλλογο που 'χει καρκίνο;», δηλαδή κρυβότανε ο ένας πίσω απ' τον άλλον, η μεν ασθενής ήξερε ότι οι συγγενείς της δε το ξέρανε ότι έχει καρκίνο και δεν τους το 'λεγε, οι δε συγγενείς νομίζανε ότι αυτή δεν το ξέρει και θέλοντας να την προστατέψουνε θέλανε εμένα να με βγάλουνε έξω και τους λέει εκείνη την ώρα: «Το ξέρει και είμαι ειδοποιημένη επίσημα από το Σύλλογο να 'ρθω εδώ..». Καταλάβατε λοιπόν τι γίνονται μες στις οικογένειες και τι παίζονται και τι.. αυτά για να μη μπει ο άλλος.. ξέρεις τι.. τι βοηθία μπορεί να.. να πάρεις άμα το πεις; Εγώ αν δεν το 'λεγα στις γυναίκες του Αγίου Στεφάνου δε θα με βοηθούσανε οι γυναίκες όσο με βοηθούσανε και πήραν και δύναμη και.. πως το λένε.. «Πρόσχε μην αρρωστήσεις!» να μου λένε μάλιστα. (γέλιο), δηλαδή ότι έχουν ένα φάρο, ότι.. τι να πω; Τέτοια πράγματα υπάρχουν, εγώ πάντως είμαι από αυτούς που θέλουν να το πούνε, μου το 'πανε και μου 'κανε πολύ καλό.. μου το 'πανε οι γιατροί.. κι επίσης οι γυναίκες στα παιδιά τους πρέπει.. στην οικογένειά τους και στους δικούς τους ανθρώπους να το λένε.. γιατί το καταλαβαίνουνε και υποψιάζονται άλλα πράγματα, χειρότερα..

κι αυτό το κρυφτούλι μες στην οικογένεια να ζω και να σκέφτομαι αν θα το μάθουνε κι αυτά.. Α, να μην το πω στον κόσμο, σ' όλη τη γειτονιά, δικαίωμά μου και αυτό είναι 'ντάξει, δικαίωμά της.. να μην πει και σε ποιον θα μιλήσει. Επίσης κάνουμε πάρα πολύ καλό στις ομάδ.. όταν πηγαίνουμε να ενημερώνουμε τον κόσμο γιατί αυτό το πρόγραμμα είναι πάρα πολύ καλό κι αυτό των Συλλόγων να σας το πω.. όταν ενημερώνουμε τον κόσμο εε.. για την έγκαιρη διάγνωση που κάνουνε διάφοροι φορείς, Δήμοι, αυτά, εταιρείες.. πάει και μία από μας.. και μιλάει την εμπειρία της στη γυναίκα και λέει ας πούμε ότι: «Να, εγώ που 'χω.. που είχα καρκίνο, είμαι καλά και δες με δεν πεθαίνω με τον καρκίνο, άρα μη φοβάσαι, άρα πήγαινε να κάνεις τον έλεγχό σου..», κι όταν είχε κάνει το νοσοκομείο Μεταξύ μια πολύ μεγάλη ωραία.. εε.. ένα πρόγραμμα για να πηγαίνουνε σχολεία να μαθαίνουνε για τη διατροφή.. και είχε μέσα και μία καρκινοπαθή και ήμασταν εμείς κάπου στα έδρανα μαζί με τα παιδιά.. εε.. λέγανε.. τους ρωτάγανε οι γιατροί: «Τι νομίζετε ότι είναι ένας καρκινοπαθής, πως είναι ένας καρκινοπαθής;», και λέγανε τα παιδιά ότι: «Είναι ένας ετοιμοθάνατος, είναι ένας χάλια, είναι ένας.. απαπα..», και λέει: «Κι όμως, είναι η κυρία δίπλα σας!», και σηκώνομουν εγώ, που 'μουν στην αίθουσα και μου δίνανε μικρόφωνο κι έλεγα στα παιδιά ότι: «Ναι, έχω καρκίνο.. πριν από τόσα χρόνια, είμαι καλά και τα λοιπά». Όταν μετά τελείωνε όλο αυτό το πρόγραμμα και δίνανε ένα ερωτηματολόγιο στα παιδιά, και τους έλεγε: «Τι αλλάξατε, τι γνώμη αλλάξατε..», ας πούμε, «..για τη διατροφή σας για το τσιγάρο, για το αυτό;», η μόνη γνώμη που είχανε αλλάξει ήταν για τον καρκινοπαθή.. Γι' αυτό η παρουσία μας είναι πολύ σημαντική, κι ακόμη και στον υγιή πληθυσμό.. σ' ότι ξέρεις δεν έχω.. ότι καρκίνος δεν είναι θάνατος κι ότι εγώ ζω είκοσι χρόνια άρα κάνε έγκαιρα τον έλεγχό σου.. γιατί δε σημαίνει ότι θα πεθάνεις άμα σου βρούνε καρκίνο.. Πως το βλέπετε αυτό, δεν είναι πολύ σημαντικό;

Συν.: Πάρα πολύ, πάρα πολύ..

Αφηγ.: Γι' αυτό και.. παίζουμε στην.. και στην έγκαιρη διάγνωση, στην πρόληψη παίζουμε πολύ σημαντικό, το πρόγραμμα αυτό είναι.. η παρουσία μας εδώ, τώρα βλέπεις μιλάνε κάποιοι γιατροί μόνο λένε, 'ντάξει πολύ σημαντικό κι αυτό το.. επιστημονικό κομμάτι, ξέρω 'γω κάνε test Pap αλλά.. κι εγώ είμαι εδώ, να έχω καρκίνο ρε παιδιά δεν πεθαίνω!

Συν.: Με μία άλλη εθελόντρια που είχαμε μιλήσει, ανέφερε τα καλά και τα κακά του καρκίνου σε εισαγωγικά. Εσείς πως το σκέφτεστε αυτό;

Αφηγ.: Κοιτάζτε.. κατ' αρχάς από μόνο του είναι κακό, δηλαδή με την έννοια του ότι έχεις καρκίνο αφού ακούγεται μη θεραπεύσιμος και μη αυτά, είναι.. το κακό που μου 'φερε.. τίποτα, μόνο η χημειοθεραπεία που έκανα που με.. ταλαιπώρησε και τ' ότι έχω καρκίνο που.. ας πούμε ο άλλος σου λέει.. όχι ο άλλος, ακούς ότι πεθαίνεις. Τα καλά είναι ότι μ' ενεργοποίησε, και μ' ενεργοποίησε όμως επειδή ανακατευτήκα με το Σύλλογο, αλλιώς δεν ξέρω αν όλες οι γυναίκες ενεργοποιούνται.. για.. αν έχετε μιλήσει με γυναίκες του Συλλόγου θα 'χουνε δει καλά, δεν ξέρω αν άλλες γυναίκες έχουνε δει καλά, αν όλες οι γυναίκες βλέπουνε και τα καλά. Μ' ενεργοποίησε και ειδικά το ότι άλλαξα στάση ζωής, α! να πω και κάτι, τότε που ακόμη δεν είχα.. δεν ήμουν με το Σύλλογο, δεν είχα ξεκινήσει με το Σύλλογο και πήγαινα βόλτα στο δάσος, έτσι; Με τον άντρα μου.. Ε, πρώτη φορά έβλεπα τα λουλουδία του δάσους! Τα οποία είχα πάει και την προηγούμενη χρονιά στο δάσος, που δεν είχα καρκίνο.. αλλά μόνο τα λουλουδία δεν παρατηρούσα μπορεί να λέγαμε, να γκρινιάζαμε που δεν κάναμε κείνο, που δεν έγινε αυτό και που δεν έγινε αυτό. Άρχισα να βλέπω.. ότι φεύγει η ζωή μου και άρα τι δεν κοιτάω μόνο τώρα αν θα έχω.. παπούτσια ή αυτοκίνητο καλύτερο, παρ'α κοιτάω να δω και τι γίνεται γύρω μου.. όμως την πιο πολύ δύναμη την πήρα.. και άλλαξε η στάση ζωής μου και η σκέψη μου από τις ομάδες που έκανα.. από τις ομάδες που έκανα, αυτό τώρα αν δεν είχα πάθει καρκίνο μπορεί να μην το 'κανα. Αυτά είναι τα καλά, δηλαδή σου φαίνεται οποιαδήποτε κρίση.. είδες όπως λένε και οι.. Κινέζοι το ιδεόγραμμα της κρίσης πως το έχουνε; Ευκαιρία, ότι είναι ευκαιρία, αν οποιαδήποτε κρίση αν την πάρεις σαν ευκαιρία για να κάνεις κάτι καλύτερο νομίζω ότι.. είναι το καλύτερο που έχεις να κάνεις, έτσι λοιπόν κι εγώ τον καρκίνο μου τον αξιοποίησα, γι' αυτό κι έζησα! Γι' αυτό λοιπόν.. ε.. το κακό του καρκίνου είναι μόνο αυτό, το ότι λέμε: «Α, έχω καρκίνο που είναι μια αρρώστια που δε θεραπεύεται..», και στεναχωριέσαι όλοι, βλέπεις ότι πεθαίνουν οι άλλοι: «Τώρα α, θα πεθάνω..», το μόνο κακό του είναι αυτό, αν το πάρεις σαν μια αρρώστια που σε κινητοποιεί όπως οτιδήποτε άλλο για να κάνεις άλλα πράγματα.. ε.. είναι πάρα πολύ καλό και να βλέπεις κι ένα σωρό άλλα πράγματα που υπάρχουν παιδιά μου, η σκλήρυνση κατά πλάκας, τι; Ακόμα και να μην έχεις τα μάτια σου; Τι είναι το καλό τώρα, πες μου; Δηλαδή τον έχουνε τον καρκίνο πάρα πολύ μυθοποιήσει, και συμβάλλουμε στην απομυθοποίησή του εμείς ότι: «Α, ο καρκίνος, πω πω θα πεθάνει..» και λες «Πω πω αυτός έχει καρκίνο!». Πήγαινα να ψονίσω στο μπακάλη κι έλεγε τώρα σε μένα: «Πέθανε ένας..», λέει, «..και είχε το έξω από 'δω!» και το 'λεγε τώρα σε μένα που ο μπακάλης ήξερε ότι έχω καρκίνο, αλλά βέβαια δε με συνδύαζε με καρκινοπαθή με τη στάση που είχα και.. και μου λέγε: «Πέθανε αυτός ο κύριος..», λέει, «..είχε τον έξω από 'δω..»..

Συν.: (γέλια)..

Αφηγ.: .. άρα.. έτσι θεωρούν τον καρκίνο, άρα αν τους πεις ότι έχω καρκίνο «ψουψου τι 'ναι αυτή..». Α! να σας πω κι άλλο ένα πολύ σημαντικό για την έρευνα. Όταν κάνουμε περίπτερα το μήνα του.. Οκτωβρίου ε.. μοιράζουμε έντυπα στις γυναίκες που.. στον πληθυσμό, για να ενημερωθούν για τη ψηλάφηση.. εκεί να σας έχω να δείτε τις γυναίκες. Να τους λέω: «Παρακαλώ πολύ, να ενημερωθείτε για τον καρκίνο του στήθους..». «Φτου φτου.. Παναγία μου!» (σηκώνεται από τη θέση της και «φτύνει» τον κόρφο της)..

Συν.: (γέλια)..

Αφηγ.: ..από το άλλο πεζοδρόμιο και ειδικά στο Κολωνάκι, στο Κολωνάκι στη Χαρίτου.. Χαρίτου δε λέγεται; Χάριτος, στη Χαρίτου περίπτερο, εκεί, να τρέχουν.. βλέπανε μήνας μαστού, καρκίνος μαστού, για τον καρκίνο, ενημερώσου για τον καρκίνο, βλέπανε, το περίπτερο έγραφε πάνω ολόκληρη ταμπέλα, αλλάζανε δρόμο, αλλάζανε δηλαδή να πω ότι πουλάγαμε κάτι, κάρτες ξέρω 'γω εθνοκάρτες, να πεις να αλλάζουνε δρόμο γιατί ο καθένας δε θέλει, έλεγε πάνω το περίπτερο ενημερώσου για τον καρκίνο. Φεύγανε οι γυναίκες, στρίβανε, φοβούνται να πάρουν και το έντυπο! Αυτό μας έκανε φοβερή εντύπωση παιδιά, κι ερχόντουσαν άντρες και ρωτάγανε για τη μάνα τους, για την κόρη τους, για το παιδί τους για το.. για τη γυναίκα τους.. και 'παίρναν υλικό άντρες! Όχι όλες οι γυναίκες βέβαια.. αλλά ένα μεγάλο ποσό, μεγαλύτερο στο Κολωνάκι γιατί είναι.. ε.. στριζόνται στα παπούτσια, στα φουστάνια και ο καρκίνος είναι πολύ μακριά τους, γιατί όλες αυτές σε κάτι βιτρίνες ήταν κολλημένες και λες μετά: «Κοίταξε, τι να της πεις τώρα της καμμένης αυτής της γυναίκας..», έτσι.. έτσι την έβλεπα.. Που δεν ήθελε να ενημερωθεί, όχι που πήγαινε κι έβλεπε τα παπούτσια, που πήγαινε κι έβλεπε τα παπούτσια και δεν ερχόταν να ενημερωθεί! Ας δει και τα παπούτσια και να ενημερωθεί κιόλας! Αλλά ήταν εκεί, στην ωραία βιτρίνα κι όχι στην ενημέρωση.. και είναι ανθρώπινο βέβαια δε ξέρω τι είναι, ανθρώπινο είναι ή μας έχει βάλει έτσι η υπερκατανάλωση κι

όλο αυτό το στυλ να.. κοιτάμε μόνο αυτό...Κατάλαβες, κι αυτά είναι σημαντικά το τι βλέπουμε κι εμείς απ' το.. Επίσης οι γιατροί, δυσκολεύτηκαν πάρα πολύ να.. να αποδεχτούν το πρόγραμμα γιατί νόμιζαν ότι θα 'ρθούμε να μιλάμε.. ποιος ξέρει.. ίσως να τους παίρναμε την πελατεία, δηλαδή να 'λεγα: «Εγώ έχω το γιατρό μου, εσύ το γιατρό σου..», εμείς δε λέμε ιατρικά θέματα καθόλου, μα καθόλου, και τι να πω στην άλλη γυναίκα; Πως θα κάνει τη θεραπεία της; Καθόλου! Μιλάμε μόνο για το πώς ασθάνθηκα που 'χω καρκίνο, τίποτε ιατρικό, αυτό μέχρι να το καταλάβουν οι γιατροί.. κι εγώ δε ξέρω τι περάσαμε, και να καταλάβουν ότι βλέποντας.. φωνάζοντάς μας για μια ασθενή του, βλέπανε την άλλη μέρα την ασθενή του πιο καλά...Είχε πολύ δυσκολία γι' αυτό κάναμε πολύ.. πολύ δουλειά στο πρώτο διάστημα, και τώρα λοιπόν που γνωρίστηκε ο Σύλλογος, ε, είναι και πιο εύκολο κι ένας γιατρός και μία εταιρεία που καταλάβανε πλέον το προγ.. το είδανε αυτό το πρόγραμμα ότι είναι διεθνές πρόγραμμα...Κι εδώ πέρα έχουμε πολύ καλούς επαγγελματίες που φροντίζουν την κα Καρβέλη, την κυρία Λέκκα, έχει..

Συν.: Την καθημερινή σας ζωή πως επηρέασε ο καρκίνος; Υπήρχε κάποια αλλαγή;

Αφηγ.: Μόνο στη χημειοθεραπεία.. εε.. όχι τίποτε άλλο τίποτε άλλο, δυσκολία.. μόνο το χέρι, το χέρι δε μπορούσα, μπράβιο, το χέρι μου επειδή είναι χειρουργημένο κι έχουν αφαιρεθεί λεμφαδένες.. ε.. δε λειτουργεί καλά, με αποτέλεσμα να μην μπορώ στην αρχή να πιάσω το ψωμί για να κόψω ή να οδηγήσω και ρώταγα τις φίλες μου: «Πότε οδήγησες; Πότε έκανες;», εε.. τις φίλες.. τις άλλες που είχαν κάνει εγχείρηση, γι' αυτό βοηθάει σου λέω η παρ.. εμμ.. Όχι! Όχι, όχι καθ.. καθ.. δεν αλλάζει ειδικά του μαστού παιδιά ο μαστός αυτός, το όργανο από μόνο του δε σου φέρνει στον οργανισμό σου, πας την άλλη μέρα, δηλαδή είσαι κανονικά, μόνο στην κοιλιά και στα όργανα, τα σπλάχνα όταν κάνεις εγχείρηση έχεις πρόβλημα. Εγώ έτυχε να έχω επειδή είχα τις ωθήκες και είχα και το μαστό και τις ωθήκες και εμμηνόπαυση και όλα αυτά μαζί, αλλά ήμουν στο νοσοκομείο φρόντισε η φίλη μου που ήταν κοινωνική λειτουργός να μείνω στο νοσοκομείο δεκαπέντε είκοσι μέρες ώστε να βγω έξω πιο.. πιο καλά. Εε.. όχι δεν άλλαξε τη καθημερινότητα, άλλαξε τη σκέψη μου πιο πολύ αλλά αυτό μέσα από τις ομάδες.. που έκανα και μακάρι να κάνουν οι γυναίκες ομάδα και θεραπεία πριν πάθουν καρκίνο...»' απολαμβάνουν.. δεν άλλαξε την καθημερινότητά μου, όχι, όπως ήμουν..

Συν.: Για τη καθημερινότητα μας είπατε.. Οι σχέσεις σας αλλάζανε πιστεύετε με το περιβάλλον;

Αφηγ.: Όχι καθόλου, όπως ήμουν είμαι. Όχι όπως ήμουν, πάντα ήμουν και αυτά και τσαμπουκαλού και το και.. διεκδικούσα και δουλειές να.. πάντα να θέλω.. άμα θέλω να πετύχω κάτι το.. διεκδικώ, 'ντάξει μιλάω λίγο έντονα, λίγο απότομα.. αλλά από την άλλη πλευρά δε τσακώνομαι εύκολα, διεκδικώ αυτό με τους κοσ.. με τον κόσμο.. όχι όχι κοινωνική είμαι, κοινωνική, παρέες έχω, φίλες έχω, όποτε θέλω 'γω κι όπως θέλω εγώ, δηλαδή.. καμιά φορά θες να ηρεμήσεις στο σπίτι σου.. ε.. απλώς πιο πολύ στα κοινωνικά αυτά τα.. ομαδικά, στα συλλογικά. Πάντα ανακατευόμουν σε Συλλόγους απ' τα δεκαεννιά μου. Ήμαστε στο Σύλλογο Σκυριανών με το μπαμπά μου, και ήμουν μες στο συμβούλιο στην επιτροπή μετά πάλι, μετά έκανα Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του νηπιαγωγείου του Αγίου Στεφάνου, μετά του παιδικού σταθμού, μετά του Συλλόγου εδώ, το Σύλλογο Γυναικών Αγίου Στεφάνου, δηλαδή μ' άρεσε τέτοια πράγματα να κάνω, μ' άρεσε έτσι να.. ασχολούμαι με τα κοινά πιο πολύ από το να είμαι μες στο σπίτι (γέλιο), αυτό.. αυτό ναι. Παρόλ' αυτά τα παιδιά μου μεγαλώσανε πιο καλά από μαμάδες που είναι μέσα και μαγειρεύουνε.. και στη ζωή τους και στ' αυτά και πως το λένε και.. καλά παιδιά και μορφώθηκαν και ας μην ήμουν πάνω μ' ένα κουτάκι, μέχρι την ηλικία που έπρεπε να τα ταΐσω γιατί έπρεπε να.. να τραφούν σωστά ήμουν δίπλα τους, να πιούν το γάλα τους και τα λοιπά. Μετά από κει και πέρα 'ντάξει, «Παιδιά φάτε και κανένα τοστ κι πηγαίντε έξω γιατί έχω δουλειές!», αλλά μέχρι εκεί που έπρεπε να.. να δομήσουν το σκελετό τους και να τα φροντίσω, τα φρόντιζα. Στο σχολείο τους να πάω να δω τη δασκάλα τους.. ναι ήμουν ένας γονιός που χωρίς να είμαι από πάνω τους αλλά έβλεπαν ότι ενδιαφερόντουσαν οι γονείς.. Ότι μπορούσαν να εργαστούν εργαζόντουσαν, ήτανε.. σερβίρινε καφέδες, δεν τους έλεγα: «Δε θα πας, όχι..» ήτανε..

Συν.: Θεωρείτε ότι οι ομάδες βοήθησαν στη βελτίωση των σχέσεων ή ήταν τόσο καλές που δε χρειάστηκε;

Αφηγ.: Α! Όχι όχι, οι ομάδες βελτίωσαν, σαφώς βελτίωσαν.. και με τον άντρα μου κι αυτά.. με τον άντρα μου πρώτα εγώ.. φοβόμουν να του πω κάποια πράγματα, ναι βέβαια αυτό δεν το 'πα (γέλιο), αυτό είναι πολύ σημαντικό και καλά με ρώτησες.. ας πούμε ερχόταν η καθαρίστρια κι έκανε μια ζημιά κι εγώ φοβόμουν να του το πω.. ότι θα με μαλώσει, όχι δε θα μ' έδερνε, δεν.. αλλά.. φοβόμουν ή πήγαινα με το αυτοκίνητο κάπου και γινόταν ζημιά στο αυτοκίνητο πωπω και τα λοιπά και μετά με τις ομάδες είδα ότι.. δεν είσαι καλά.. που θα φοβηθώ να του πω..! Σε τέτοιες σχέσεις δηλαδή.. δικής μου σκέψης, ως προς τι θα νομίζει ο άλλος ας πούμε, κάπως έτσι, ναι βέβαια άλλαξαν, άλλαξαν. Όχι, μου 'κανε πάρα πολύ καλό η ομάδα.. πάρα πολύ καλό η ομάδα η ψυχολογικής στήριξης παιδιά είναι.. η εκ.. η εκπαίδευση μου ως θελόνητριά για την αντιμετώπιση του καρκίνου μου και οι.. ομάδες που έκανα οι ψυχολογικής στήριξης νομίζω ότι ήταν σταθερά πάντοτε στη ζωή μου, δηλαδή αυτά τα έκανα επειδή είχα καρκίνο, αν δεν είχα καρκίνο, όπως στο 'πα και πριν, δεν πάνε οι γυναίκες στα καλά καθούμενα.. αν δεν έχουν καρκίνο να τα κάνουν όλ' αυτά, οπότε να το καλό που μου 'δωσε...Κατάλαβες;

Συν.: Φοβόσασταν καθόλου για τα προσφύλη σας πρόσωπα; Το σκεφτήκατε αρχικά ποτέ ότι θα πεθάνετε;

Αφηγ.: Όχι, ναι όταν έμαθα ότι έχω καρκίνο.. φοβήθηκα ότι μπορεί να πεθάνω, σαφώς.. δεν το πίστευα στο μυαλό μου γιατί μου είχε πει ο γιατρός: «Θα γίνεις καλά..», του χρωστάω πολλά του Φάνη του Καμπούρη, αυτό μου 'χε καρφωθεί, αλλά σκεφτόμουν τα παιδιά να μεγαλώσουν, για τα παιδιά «Α, να μεγαλώσουν τα παιδιά!» και κάτι άλλο που είπα παιδιά που το.. οι γυναίκες του Αγίου Στεφάνου, καλά που με ρωτάτε γιατί τα βγάζουμε έτσι.. Εγώ όταν έπαθα καρκίνο ότι είχα τελειώσει το σπίτι αυτό που μένω πάνω, δεν είναι όλο τελειωμένο αλλά έχω ένα όροφο πάνω που είναι η κουζίνα μου, το ψυγείο μου, που μένουμε.. απλώς δεν έχω τελειώσει τα σαλόνια κάτω. Λοιπόν, και λέω «Δεν είμαστε καλά..», λέω, «..που θα πεθάνω και θα 'ρθει άλλη..», λέω, «..να 'χει τα ντουλάπια της κουζίνας..» (γέλιο)..

Συν.: (γέλιο)..

Αφηγ.: ..κι έχουν να το λένε οι γυναίκες του Αγίου Στεφάνου, τους 'πα, λέω «Άκου..», λέω, «..και τώρα εγώ..», λέω, «..μπορεί να πεθάνω και να πάρει κάποια άλλη ο άντρας μου και να 'ρχεται εδώ πέρα και να 'χει τα ντουλάπια της κουζίνας και τα μπάνια που τα 'φτιαξα με τόσο κόπο;», γιατί τα 'χα φτιάξει ξέρεις, όταν φτιάχνεις ένα σπίτι τρι... και άκου τι 'χα βάλει στο μυαλό μου, ότι θα 'ρθει η άλλη να 'χει τα ντουλάπια της κουζίνας, κι όχι τον άντρα μου (γέλιο)..

Συν.: (γέλιο)..

Αφηγ.: ..λοιπόν και τα παιδιά, τι θα γίνει με τα παιδιά, και τα παιδιά που είναι μικρά και τα λοιπά 'ντάξει, αυτό νομίζω κάθε γυναίκα το.. το σκέφτεται, καθεμιά μας το σκέφτεται τι θα γίνει με τα παιδιά.. και γι' αυτό πιστεύω ότι όλ' αυτά μου 'δωσαν.. εε.. αλλά μετά δε.. δεν πέρασε το μυαλό μου, δεν πέρασε από το μυαλό μου ότι θα πεθάνω.. Δε ξέρω..

Συν.: Αν μπορούσατε ν' αλλάξετε κάτι στη ζωή σας, τι θα ήταν αυτό; Από τις δικές σας επιλογές;

Αφηγ.: Δε θα 'φευγα από τη δουλειά μου... Δε θα 'φευγα από τη δουλειά μου και θα.. έκανα μικρότερο σπίτι... Δεν έχω τίποτ' άλλο. Με τον άντρα μου, τον ίδιο θα 'παιρνα.. Όχι, μπράβο.. θα κοίταγα να παρέμβω λίγο περισσότερο, να παρέμβω.. να συμβουλέψω τον άντρα μου στη δουλειά του.. Εε...σου.. σας είπα και προηγουμένως ότι είναι ένα πολύ καλό μυαλό, ένας πολύ καλός θετικός άνθρωπος, δε δίνει συμβουλές σα δικηγόρος επιπόλαιος, δεν έχει τόλμη ν' ανοίξει ορίζοντες, δηλαδή ν' ανοίξει το γραφείο του πιο δυνατά, πιο μεγάλο, την εποχή που πρωτοέβγαιναν τα παιδιά δικηγόροι να τα βάλει σε καινούρια πλαίσια και τα παιδιά να βοηθήσουν, είναι λίγο μαζεμένος όπως σας είπα και στο οικονομικό και σ' όλ' αυτά, ακόμη δεν τολμάει, ακόμη και τα κτήματά μας που δεν πουλήσαμε στο νησί αυτά, είναι επειδή δεν ήθελε να τα χωρίσουμε, να τα κάνουμε.. δηλαδή έχει λίγο.. δεν τολμάει, δεν έχει λίγο ανοιχτό μυαλό, κι εγώ λοιπόν πίστευα ο Κώστας σκέφτεται σωστά, μόνο Κώστας σκέφτεται σωστά, εγώ.. ναι κι εγώ σκέφτομαι σωστά αλλά.. εκείνος σκέφτεται σωστά γι' αυτό και φοβόμουν να πω τη σκέψη μου.. ότι θα με.. ότι κάτι έγινε, μόνο εκείνος είχε φροντίζει για το σπίτι, ενώ εγώ μπορεί να γίνει μια ζημιά και να.. μην ενδιαφέρονται, ενώ δεν ενδιαφέρονται, μια ζημιά θα γίνει και λοιπόν, τι έγινε θα πεθάνουμε που θα γίνει η ζημιά; Εκείνος μπορεί να στεναχωρηθεί που θα χαλάσει ένα πόμολο φερειπ.., όχι πόμολο κάτι στο πάτωμα, ξέρω 'γω ένα σκαλί, εγώ, δε με νοιάζουν αυτά, όχι δε με νοιάζουν, στεναχωριέμαι αλλά δε στέκομαι εκεί. Γενικώς λοιπόν αυτή η νοοτροπία του λίγο.. μαζεμένου και μη τολμηρού, και το δικό μου το αντίστροφο, έπρεπε να.. να.. να τον ωθήσω λίγο στη δουλειά του κι αυτό δεν το 'κανα, δεν το 'κανα πιστεύοντας ότι εκείνος ξέρε καλύτερα από μένα.. ενώ είδα ότι εγώ έχω καλύτερη σκέψη τελικά.. όχι καλή σκέψη, πιο καλό άνοιγμα μυαλού.. και ήταν πολύ ωραίος συνδυασμός η δική του σωστ.. έτσι ώριμη σκέψη και το δικό μου πιο ανοιχτό μυαλό, άρα τα δύο να τα συνδυάσουμε, θα πήγαινε πιο καλά η ζωή μας από κάποια πράγματα πρακτικά, καθημερινά, οικονομικά, όχι συναισθηματικά, συναισθηματικά είμαστε καλά.. αλλά αυτά τα άλλα βοηθάνε και αυτά.. στη ζωή τα υψόλονται, έτσι βοηθάνε...Ο,τι είναι να κάνουμε το σκέφτεται πάρα πό.. πρέπει να το σκεφτεί, συμφωνώ δεν το κάνω επιπόλαια αλλά δεσ το και λίγο ανοιχτά.. με μια.. μακροπρόθεσμα.. λίγο πιο.. αυτό είχε ο μπαμπάς μου...Αυτό είχε ο μπαμπάς μου κι αυτό μ' έμαθε στη ζωή, να την αντιμετωπίζω κάπως πιο ανοιχτά τη ζωή μου, κλειστικά λοιπόν στη ζωή λίγο κι αυτό το κλείσιμο, μου 'φερε όλ' αυτά τα αυτά, τώρα τα βλέπει κι ο Κώστας και.. είναι λίγο αργά αλλά κάνουμε ότι μπορούμε. Αυτό θα 'λεγα δηλαδή, δε θα.. έφευγα απ' τη δουλειά μου, θα 'κανα μικρότερο σπίτι και θα κοίταγα να.. να.. όχι να παρέμβω δε θέλω να πω τη λέξη αυτή, δεν είναι ωραία, να παρέμβω στη δουλειά του.. να το βοηθήσω ν' ανοιχτεί.. που βλέπω ότι.. θα του 'κανε πιο καλό.. και σ' όλους μας...Αυτό θα 'λεγα, με τα παιδιά μου όχι 'ντάξει είμαστε.. Πέστε μου, κάτι άλλο που θες να ρωτήσεις..

Συν.: Το τελευταίο πιστεύω, αν δεν έχετε εσείς να συμπληρώσετε κάτι άλλο.. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ιδανικότερος τρόπος να ζει κανείς τη ζωή του;

Αφηγ.: Α, ναι. Ναι μπράβο ναι, όχι.. Να μπορεί να κάνει πράγματα που θέλει εε.. εμένα θα.. μ' αρέσει ας πούμε.. να 'χω, μ' αρέσει πάρα πολύ η παρέα.. μ' αρέσει η παρέα, δηλαδή προτιμώ να 'μαστε μια παρέα, το καλοκαίρι φερειπείν πάω στο νησί και είμαστε μια παρέα είκοσι άτομα που περνούμε πάρα πολύ ωραία με πολύ χιούμορ, α, μ' αρέσει πάρα πολύ το χιούμορ, δηλαδή αναπηρίας τους ανθρώπους που δεν έχουν πολύ χιούμορ, και δε μπορούν να καταλάβουν το χιούμορ, και αντιμετώπισα με πολύ χιούμορ και την ασθένειά μου, έτσι; Μπράβο, όταν ήμουνα.. με χωρίς μαλλιά μου λέγανε το.. φέγγει, το σπίτι παιδιά ότι φέγγει, ότι είναι σα γλόμπος, γλόμπος κι ότι φέγγει και δε χρειάζεται ν' ανάψει τα φώτα «Μαμά φέγγει!» λέγανε και τα παιδιά, έτσι δηλαδή μ' αρέσει πολύ το χιούμορ, μ' αρέσει η παρέα, εε.. η.. ε.. πως το λένε, η.. εκδ.. τα ταξίδια πάρα πολύ, εε.. να συμμετέχω σε κοινά και τα λοιπά, έχοντας μόνο μία οικονομική άνεση να τα κάνω αυτά, όχι να στ.. να το σκέφτομαι να τα κάνω άμα δε μπορώ, χωρίς όμως να 'χω ΤΑ πλούτη, δε μ' ενδιαφέρουν εμένα, δηλαδή να 'χω ένα κρουαζιερόπλοιο και να πηγαίνω.. αυτό, να 'χει μια φίλη μου όμως και να πηγαίνουμε βόλτα.. δε θα μου άρεσ.. δε θα 'ταν άσχημο. Επίσης, δεν.. ζω με την αυτή να γίνω γιαγιά και να μεγαλώσω ένα εγγόνι, μου λένε όμως όσες έχουνε εγγόνι ότι αλλάζει η ζωή σου λέει μ' ένα εγγονάκι, εγώ αυτή τη στιγμή θέλω τα παιδιά μου να.. έχουνε μια καλή τύχη, να.. πάνε καλά στη ζωή τους.. αλλά δε ζω με τη.. «Αχ να 'χω ένα εγγονάκι να μεγαλώσω!».. απλώς να περνάω με μια.. ωραία με παρέα, με τον άντρα μου, 'μαι καλά και να μπορώ αυτό κάποια μικροπράγματα που θέλω να κάνω να τα κάνω χωρίς να σκέφτομαι τα.. ότι δεν μπορώ.. δεν έχω ας πούμε.. Μ' αρέσουν τα πολιτιστικά πάρα πολύ, μ' αρέσει να πηγαίνω θέατρο, μ' αρέσει πολύ το καλοκαίρι το Ηρώδειο, να πάω στο Ηρώδειο, τέτοια πράγματα να μη χάνω, να κολυμπάω στη θάλασσα, έχουμε ένα σπιτάκι στη Σκύρο πολύ.. συμπαθητικό, να κάνω αυτά που σας είπα τα.. τα bungalows, αυτά που λέω να κάνω.. και σκέφτομαι ας πούμε ο κόσμος που θα 'ρχεται να του κάνω κι ένα δωράκι που θα φεύγει μ' ένα σκυριανό αντικείμενο, δηλαδή να μην είναι μια.. επιχειρηματίας που κοιτάω να φάω τα λεφτά στον κόσμο.. Ξέρω 'γω.. Απλά! Απλά αλλά με μία ποιότητα που θεωρώ εγώ τα πολιτιστικά πολύ μεγάλη ποιότητα στη ζωή μας και.. τη συντροφιά, το χιούμορ.. αυτά. Ο άντρας μου διαθέτει χιούμορ πάρα πολύ, πάρα πολύ όλη η οικογένεια μέσα διαθέτει, πέφτει ατάκα όταν είμαστε μεταξύ μας.. εε.. Αυτά. Και να μην πέσω στο κρεβάτι με την έννοια του.. αν πεθάνω να πεθάνω ξαφνικά θέλω.. δε θέλω να σέρνομαι.. Είμαι και υπέρ της ευθανασίας..(γύρισμα κασέτας)..Όταν είπα στα παιδιά μου ότι είμαι υπέρ της ευθανασίας είπαν το εξής ωραίο: «Αα! Πολύ ωραία, την κάνουμε από τώρα;» (γέλια)..

Συν.: (γέλια)..

Αφηγ.: Εε.. όχι είναι.. εφόσον δε λειτουργεί το μυαλό, γιατί αν λειτουργεί το μυαλό είσαι μες στη ζωή.. οπότε.. αισθάνεσαι τους ανθρώπους δίπλα σου γιατί εγώ αυτό εννοώ ζωή, να αισθάνομαι τους ανθρώπους δίπλα μου και να μπορώ να μιλήσω.. άλλο να ήμουν σ' ένα κρεβάτι απλώς και να κοιτάω το ταβάνι και δεν έρχομαι σ' επαφή.. αν λοιπόν το μυαλό μου λειτουργεί.. δε λειτουργεί λοιπόν το μυαλό είμαι σε μια φάση και.. είμαι σε κατάσταση που.. άμα μου κάνουνε διάφορα θα ζήσω δυο μήνες.. ε, δεν προτιμώ να με ταλαιπωρούν.. ή ένα χρόνο ή πέντ.. ή με κρατάνε με κάτι σωληνάκια στη ζωή για να πούνε ότι τη μαμά τους κρατάνε με την οποία δεν έχουν καμία επαφής.. καμία επαφή.. δεν είμαι υπέρ των, αν υπάρχει μία πιθανότητα ότι θα γίνω καλά, ότι κρατάμε σ' επαφή, σ' ενεργό δράση, πως το λένε, με καλώδια γιατί σε πέντε μήνες θα βγει ένα φάρμακο.. και θα ανανήψω.. 'ντάξει δεν είπα να με πεθάνουνε, αλλά αν ανανήψω μετά και είμαι πάλι μια.. γυναικία που το μυαλό της δε λειτουργεί και δεν έχω επαφή με το περιβάλλον, δεν το θέλω.. αυτό.. γιατί ταλαιπωρούνται και οι άλλοι, το 'χω δει, ταλαιπωρούνται αφάνταστα για να έχουν ένα.. τσουβάλι στο σπίτι τους μέσα, τι, να λένε ότι τη μαμά την καμημένη την περιποιούνται και την κράτησαν στη ζωή; Αν όμως επικοινωνώ, και μιλάω με κάποιον, και τον κοιτάω στα μάτια κι επικοινωνώ τότε 'ντάξει τότε, δεν είπαμε..

Συν.: Και στην περίπτωση παράδειγμα σε τελικό στάδιο του καρκίνου των οστών που υποφέρουν από τρομερούς πόνους και κάποιοι θέλουν να τελειώνει πιο γρήγορα ο..

Αφηγ.: Και να μην πονάω και να μην πονάω. Κοίταξε να δεις κάτι, αν είμαι σε τελικό στάδιο με την έννοια ότι δε θα γίνω καλά, αυτά τα ξέρει η οικογένεια έτσι; Δε θα γίνεις καλά, δηλαδή, τον κρατάς με ενέσεις για πέντε μήνες, γιατί; Μήπως βρεθεί κάποιο φάρμακο και γίνει καλά οπότε θα σηκωθεί όρθιος να περπατήσει; Τότε μην με πεθάνουνε, απεναντίας να μου δίνουνε μορφίνες ν' αντέχω τον πόνο, αν όμως είναι τελικό στάδιο που.. θα τον κρατήσεις για ένα μήνα.. απλώς.. ναι δεν είναι.. είμαι υπέρ του.. να τελειώνει.. για μένα! Για τον εαυτό μου! Για τον εαυτό μου.. έτσι; Είδατε τι.. έχετε δει το έργο αυτό, «Υψηλή Νοημοσύνη» με την Έμμα Τόμσον που το παίζει και η Υψηλάντη στο θέατρο;

Συν.: Όχι, όχι..

Αφηγ.: Πάρτε το να το δείτε, πάρτε το να το δείτε που 'χει σχέση.. που θα κάνετε τη διατριβή για τον καρκίνο.. λέγεται Υψηλή νοημοσύνη και παίζει η Έμμα Τόμσον μέσα, έτσι; Πάρτε το να το δείτε, μην το ξεχάσετε να το πάρετε παιδιά είναι.. θα σας κάνει.. πάρα πολύ, φοβερό, πώς ήταν στη ζωή της αυτή η γυναίκα και πως έγινε και στο τέλος τι έκανε..

Συν.: Τι θα συμβουλευάτε τους νεότερους, παράδειγμα στα παιδιά σας.. Πώς να ζήσουν τη ζωή τους;

Αφηγ.: Α! εγώ σου είπα.. Κατ' αρχάς.. κατ' αρχάς ευτυχώς τα 'χουμε κάνει τα παιδιά να μην είναι υπερκαταναλωτικά, όχι η μεγάλη είναι, αλλά.. της τα 'χω πει, το είδα είναι ψυχολογικά, της τα 'πα, όταν είδα τριακόσια ζευγάρια παπούτσια της λέω: «Κάτι δεν πάει καλά..» (γέλια)..

Συν.: (γέλια)..

Αφηγ.: ..ναι, εε.. τους έχω πει και στα παιδιά και στα τρία εε.. να διαθέσουν ένα ποσό επειδή πληρώνονται να κάνουνε.. ψυχολογία.. εε για να δούνε διαφορετικά τα πράγματα, τα βλέπω πολύ ώριμα παιδιά και.. τους έχω πει να κοιτάνε την υγεία τους, και το κάπνισμα δε μπορώ να τους το επιβάλλω να το κόψουνε, είναι πολύ δύσκολο, εε... και τους έχουμε δώσει να.. εε.. πατάνε στα πόδια τους και να δουν τη ζωή, όχι μέσα από την κατανάλωση αλλά μέσα από τις αξίες της. Δε ξέρω κατά πόσο θα μπορέσουν να το κάνουνε γι' αυτό τους είπα ότι θα βοηθηθούνε πάρα πολύ, πριν πάνε στο γάμο τους και για τη δουλειά τους το κάνουνε, να κάνουνε μια.. ψυχολογική στήριξη.. Το 'χω περάσει αυτό πρώτη..

Συν.: Για ποιες αξίες μιλάτε συγκεκριμένα;

Αφηγ.: Αυτές που θεωρώ εγώ βέβαια..

Συν.: Ναι, ναι..

Αφηγ.: Ν' ασχοληθούν πάρα πολύ με τα.. με τα πολιτιστικά, με αυτά, δηλαδή να ταξιδέψουν στον κόσμο, να ζήσουν τους έρωτές τους, να μη στέκονται στο.. αν θα έχουν ένα μεγάλο αυτοκίνητο αλλά να 'χουν ένα καλό αυτοκίνητο που να μην τους αφήσει στο δρόμο αλλά να μην τους ενδιαφέρει αν αυτό θα 'ναι εκείνο ή εκείνο, αν μπορούν να το πάρουνε ας το πάρουνε, αλλά.. πιο πολύ να επενδύσουνε στη.. σε αυτό που θα δούνε στη ζωή τους, στις παρέες, στο χιούμορ πάρα πολύ, ευτυχώς χιούμορ έχουν και τα τρία παιδιά.. εε.. να να.. προσέχουν την υγεία τους, ευτυχώς το κάνουνε, δηλαδή ναι μεν καπνίζουν αλλά πάνε σε γιατρό, κοιτάγονται.. το κάνουνε αυτό.. εε.. και πιο πολύ εγώ έχω και μια... λίγο έτσι λόξα με τη φύση και τα πολιτιστικά.. και τους λέω να 'ρθετε.. τους παίρνω εγώ εισιτήρια, να πάμε στο Ηρώδειο, να πάμε μια συναυλία, έρχεται μ' αυτή, βέβαια τσακωνόμαστε και λίγο.. Α! Να σου πω, όταν ήταν να.. ερχόντουσαν αυτοί τα συγκροτήματα τα δικά σας, Guns And Roses, Scorpions, ξέρω 'γω τι, την εποχή την παρακολουθούσα τη μουσική τους, ήμουν και κοντά τους γιατί ήμουν και ροκού.. στην ηλικία μου.. τους πήγαινα στις συναυλίες εγώ και πήγαινα και τους έπαιρνα, για να μην χάσουν τη συναυλία γιατί αυτό θα 'χουν στη ζωή τους να θυμούνται.. Κατάλαβες; Δηλαδή δεν έλεγα: «Απαπα, μην πάτε εκεί, ναρκωτικά..» και τα λοιπά.. για τα ναρκωτικά τους έχω μιλήσει.. δεν πήρε κανείς ναρκωτικά, ούτε είπα: «Απαπα, αυτός είμαι έτσι, αυτός είναι έτσι..», στη συναυλία.. ναρκωμανείς ήταν αυτοί που τραγουδάγαμε, όμως, τα παιδιά στις συναυλίες τα πήγαινα εγώ, και πήγαινα και τα 'παρνα τέσσερις η ώρα τα μεσάνυχτα, από το.. στάδιο, δε ξέρω που.. ήταν έτρεχα.. έτρεχα να τους πάρω αλλά όχι να χάσουνε τη συναυλία.. γιατί κι εγώ το 'κανα αυτό και ο μπαμπάς μου μ' άφηγε να πηγαίνω.. σ' ό,τι ερχότανε, δεν ήμουνα ξεκομμένη δηλαδή να μην.. είμαι μες στη ζωή.. να μην είμαι ξεκομμένα από τη ζωή.. σ' ό,τι γίνεται, είτε είναι αυτό πολιτιστικό είτε μουσική ξέρω 'γω, μουσική.. καλλιτεχνικά, επίσης να πάνε ταξίδια, η μικρή μου κόρη τα 'χει φτιάξει μ' ένα παιδί που είναι από την Ισπανία, από το Μπιλμπάο και θα πάει να δουλέψει εκεί και λέω: «Και βέβαια!», θα πάει να κάνει την.. την πρακτική της εκεί και λέω: «Και βέβαια να πας εκεί, να μάθεις και Ισπανικά είναι ευκαιρία, μπορεί μεθαύριο να μην το παντρευτείς τον άνθρωπο αυτόν, γιατί να μη μάθεις τώρα ότι μπορεί να μάθεις; Ισπανικά, Μπιλμπάο, εκεί, πήγαινε!». Όπου μπορούν να πάνε, τους είπα: «Πάρτε από τα προγράμματα που έχει το σχολείο σας και πηγαίνετε στα Erasmus, σ' αυτά..». Πηγαίνανε, η Μαρία η μεγάλη, και δούλεψε κιάλας σε parking για να βγάλει λεφτά να πάει στο Βερολίνο, γιατί εμείς δε μπορούσαμε να της δώσουμε λεφτά ένα πάει και στο Βερολίνο.. λεφτά τους δίνουμε για να κάνει το Erasmus, θες να πας στο Βερολίνο, πήγαινε δούλεψε, δούλεψε σε πάρκινγκ, δούλεψε σε καφετέριες και πήγε και στο Βερολίνο πήγε και στο Παρίσι και αυτά, τέτοια πράγματα. Όχι τα παιδάκια που τα 'χουν όλα.. πάρτε τα και άσ' τα μια γυάλα.. Ε.. και μάλιστα όταν είχε πάει να διοριστεί η κόρη μου σ' ένα δικηγορικό γραφείο μεγάλο, ο δικηγόρος πιο πολύ εκτίμησε ότι είχε δουλέψει σε μπαρ, παρά το ότι έχει πάρει τρία μεταπτυχιακά.. Κατάλαβες; Αυτά.. τους μαθαίνω τώρα από και και πέρα όπως θα 'ρθουν μπροστά τους. Καλή σχέση έχουν τα παιδιά, δεν τσακώνονται τα αδέρφια μεταξύ τους, δηλαδή τσακώνονται όπως όλα τ' αδέρφια όπως όταν συγκατοικείς με κάποιον, τη μπλούζα μου τ' αυτό μου, βγες απ' το μπάνιο, αλλά ξέρεις, τ' αδέρφια είναι.. αγαπημένα πολύ. Τώρα η μεγάλη κάθεται μόνη της στην Αθήνα και μαζεύονται κι όλοι οι άλλοι εκεί.. Τι άλλο;

Συν.: Αυτά από 'μας..

Αφηγ.: Πολλά είπαμε ε; Πολύ υλικό..

Συν.: Ναι, είναι η πιο μεγάλη συνέντευξη μέχρι στιγμής.. Ωραία! Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία, μας βοηθήσατε πολύ!

Αφηγ.: Τίποτα κορίτσια! Σας εύχομαι καλή επιτυχία στην εργασία σας και καλή σταδιοδρομία!

ΣΤ' Συνέντευξη – Αγγελική

Συν.: Ωραία, σας ακούμε..

Αφηγ.: Γεννήθηκα σε ένα μέρος όπου.. σπάνια οι γυναίκες είχανε κάποια έτσι.. κάποια έτσι.. όχι μόνο ευκαιρία αλλά και ιδιαίτερη δυνατότητα να σπουδάσουν.. είχα ένα πατέρα ο οποίος ήτανε.. καρδιοπαθής και ήτανε και πολύ μεγάλος, η μητέρα

μου αντιθέτως ήταν πολύ μικρή.. εε., ζούσαμε σ' ένα σπίτι που την αρρώστια την είχαμε καθημερινό.. έτσι άγχος, έχασα τον πατέρα μου έντεκα χρονών και σημάδεψε τη ζωή μου αυτό το πράγμα, εε.. με τη μητέ., την αγαπούσα πάρα πολύ τη μητέρα μου αλλά έγινε πολύ αυταρχική μετά το θάνατο του πατέρα μου και κατάλαβα ότι έπρεπε να φύγω.. ας πούμε με κάθε τρόπο και ένας τρόπος που μου ήταν εφικτός ήταν να φύγω για να σπουδάσω, εε.. για να φύγεις να σπουδάσεις αυτά τα χρόνια.. εε.. εγώ τελείωσα το Γυμνάσιο το '73, εε.. 1953, εε.. έπρεπε κάνεις μια μικρή επανάσταση αλλά εγώ είχα την δυνατότητα να κάνω την επανάσταση γιατί ήμουν πάρα πολύ μαθήτρια.. και είχα και μια άλλη τύχη, γνώρισα.. τον τωρινό άντρα μου στα δεκαεφτά μου χρόνια, το '52 και.. κατάλαβα ότι είχα τη δική του στήριξη και τη δική του έτσι.. ας μην πούμε στήριξη.. ήταν υπέρμαχος αυτής της.. της.. εε.. προοπτικής έτσι λοιπόν έδωσα εξετάσεις πάλι με πίεση, τότε δίνανε εξετάσεις εε.. κάπου στα.. δεκαοχτώ τους, δε θυμάμαι, εε.. πέρασα στο Πανεπιστήμιο, στο Εθνικό, στο Χημικό τμήμα και.. ήμουν και καλή φοιτήτρια, το 1955 -μπορώ να σας πω και λεπτομέρειες της ζωής μου επειδή μου 'πατε όλα; Ε.. το 1955 αν θυμάστε γινόντουσαν συλλαλητήρια σχετικά με την Κύπρο, ήμουν πάρα πολύ.. μέσα σ' αυτούς που.. συμμετείχαν στα.. συλλαλητήρια.. εε.. με πιάσανε, εε.. τότε δε χρειάζοταν να.. έχεις κάνει πολύ σοβαρά πράγματα, θεωρήθηκε ότι.. υπάρχουν διάφορα κίνητρα για να σε.. και.. και διάφορες.. διάφορες.. διάφοροι σκοποί αυτών που συμμετείχαν δηλαδή μπορεί να 'μουνα.. ή κομμουνίστρια, ή ανα.. αναρχική, μπορεί να 'μουνα στιδήςποτε, εμάς μας έβαλαν την σφραγίδα του κομ.. κομμουνιστή, εε.. με στείλανε υπόδικη για έναν.. μ' ένα βαρύτατο νόμο πενταμελές εφετείο όπου είναι.. κατασκοπείας, βέβαια ήμουν έναν κορίτσι φυσικά από επαρχία, μπορεί να μ' άρεσε ας πούμε η ιδεολογία αλλά καταλαβαίνεις ότι όλα αυτά τα πράγματα ήταν πολύ καλά για μένα, όμως τα πήγα πολύ καλά, η μάνα μου μου στάθηκε γιατί σε τέτοιες περιπτώσεις στέκονται όλοι, ο.. αρραβωνιαστικός μου να το πούμε έτσι ήτανε.. πολύ θετικός στο να με στηρίξει, είχα ένα πολύ καλό δικηγόρο, τα κατάφερα με πολύ έξυπνες κινήσεις χωρίς καμιά υποχώρηση να.. κερδίσω και να βγω με.. πως τη λένε, αναστολή αλλά λόγω αμφιβολιών που σημαίνει ότι.. σημάδεψε την καριέρα μου αλλά όχι ουσιαστικά αυτό το πράγμα.. Αυτό είναι και μια ιστορία για σας.. γιατί δείχνει ότι εμείς ζήσαμε και πολύ δύσκολες καταστάσεις χωρίς να έχουμε κάνει τίποτα.. ούτε ηρωικό καν, απλώς μοιράζαμε προκηρύξεις και τρέχαμε και μας βρεξ.. βρέχανε στα συλλαλητήρια, ήτανε τότε η Κύπρος στο.. προσκήνιο, τρέχαμε για το προσκήνιο, αργότερα τρέχαμε ψωμί παιδεία ελευθερία, κάθε τόσο οι φοιτητές.. τρέχουνε κατάφερα και.. εε.. βγήκα έτσι καλά από το Πανεπιστήμιο χωρίς να χάσω πολλά πράγματα, είχα τη βοήθεια των καθηγητών και την κατανόηση, έχασα πάρα πολλές ευκαιρίες από αυτό το πράγμα όπως καταλαβαίνεις γιατί άμα δεν έχεις και λίγο απεχθάνομαι τον.. κομμουνισμό τη ξενοφερτη κι όλα αυτά, γιατί εγώ είχα τότε.. είχα πικαριστέ απλώς, δεν είχα.. ενσυνείδητα πάρει θέση, είχα απλώς πικαριστέ γιατί μας 'κλείσαν τότε στις φυλακές Αβέρωφ.. είκοσι χρονών παιδιά, ήμουν με μια φίλη μου και όπως καταλαβαίνεις αυτό ήταν πολύ βαρύ για.. όχι ότι βρήκαμε άσχημο το περιβάλλον, το περιβάλλον αλλά όπως καταλαβαίνεις άμα σε κλείσουνε μέσα σε φυλ.. σε.. σε μπουντρούμια σε ασφάλειες με τα μεταγωγών, εκεί είναι πολύ βαρύ. Στα λέω όλα αυτά για να ξέρεις ότι έχασα πάρα πολλές ευκ., για να ξέρετε, ότι έχασα πολλές ευκαιρίες ν' ακολουθήσω αυτό που ήθελα.. εε.. έκανα μεταπτυχιακό στο Δημόκριτο αλλά δε με πήρανε γιατί δεν ήμουν πολύ καθαρή και τότε κοιτούσαν φρονήματα, εε.. είναι άλλες πολύ.. δύο πολύ σοβαρές δουλειές ακόμα σε νοσοκομείο, όχι πριν το νοσοκομείο, χαλκού – αλουμινίου, πολύ σημαντική δουλειά αλλά κι εκεί θέλανε κάποια εγγύηση την οποία δεν είχα καμιά διάθεση να δώσω ποτέ.. εε.. σκέφτηκα κι ακολούθησα την Κλινική Χημεία, Κλινική Χημεία είναι η Χημεία., είμαι.. ήμουν βασικά.. βασικό μου πτυχίο Χημεία, δε μπορούσα να κάνω έξω μετεκπαίδευση ούτε να βγω έξω, βγήκα το '65.. απέκτησα το '65 εε.. το 1965, ή '68.. όχι.. '75, το 1975 απέκτησα.. εε.. πως το λένε.. διαβατήριο, δε μπορούσα να ταξιδέψω ούτε για αρρώστια, ούτε για στιδήςποτε, εε.. και κατάλαβα ότι έπρεπε να στραφώ προς κάτι που έχει σχέση με νοσοκομείο, που μπορούσα να πάω και ιδιωτικό να μην πάω κρατικό κι έκανα ειδικότητα εδώ, Κλινικής Χημείας σε νοσοκομείο.. σε κρατικά νοσοκομεία πάλι είχα πρόβλημα αλλά έτυχα σ' ένα Πανεπιστημιακό νοσοκομείο να έχω έναν ανοιχτομάτι καθηγητή ο οποίος εγγυήθηκε κι έτσι από το '65 γύρισα και.. δούλεψα σε αυτό το νοσοκομείο που δεν αναφέρω, είναι πανεπιστημιακό, και.. έμεινα μέχρι το 1969, το 1969 μου ζητήθει πάλι να επιβεβαιώσω πάλι την νομιμοφοροσύνη μου, την εθνικοφοροσύνη μου μάλλον, είχα ένα παιδί ενός έτους και το.. το ριγοκινδύνεψα, δεν ήθελα να πάω εξορία βέβαια, απλώς τους τα έψαλα κανονικά και πήγα στο σπίτι μου γιατί μ' ενδιέφερε πολύ να.. έχω.. το τρίτο μου παιδί ήταν αυτό.. εε.. το τρίτο μου παιδί το οποίο το έκανα το 1968 και ήτανε ενός έτους όπως καταλαβαίνεις.. εε.. μετά.. η δουλειά μου ήτανε μέσα στο βεζόλιο και στον αιθέρα και πιστεύω ότι αυτά σχετίζονται με την.. αρρώστια μου η οποία με βρήκε στα πενήντα έξι, εε.. έχω φροντίσει πολύ να καθαρίσουν τα εργαστήρια από τα.. τους τοξικούς διαλύτες, γιατί αυτά είναι που καταστρέφουν πάρα πολύ το περιβάλλον και κατάφερα και βοήθησα πολύ να φέρουνε καινούργιες μεθόδους, εε.. κι αυτό το 'κανα όταν γύρισα, ήμουν.. έκανα προσφυγή εναντίον της χούντας γι' αυτό που έκανε, γιατί είχα τη σύμφωνη γνώμη όλων των καθηγητών ότι είμαι.. είμαι απαραίτητη κι όλ' αυτά αλλά κέρδισα στο Ανώτατο.. πως λέγεται αυτό.. Συμβούλιο.. κέρδισα κι επανήλθα κερδισμένη και όχι από το νόμο του Παπανδρέου, εε.. γύρισα το '75 ως αντιστασιακή στη δουλειά μου, δε διεκδίκησα ποτέ αποζημίωση γιατί το θεωρώ ότι ήταν κάτι που το 'καναν οι χουντικοί κι όχι το Πανεπιστήμιο, αλλά σε ανταμοιβή αναγνωριστήκανε όλα μου τα χρόνια υπηρεσίας, και.. η δυνατότητα να κάνω διδακτορικό και να γίνω πανεπιστημιακός, εε.. και ακολούθησα όλη αυτή τη διαδικασία γιατί η δουλειά μου είναι το.. η δουλειά μου ήταν γιατί τώρα είμαι συνταξιούχος, η δουλειά μου ήταν ότι το καλύτερο μου έχει συμβεί, δηλαδή συνδύαξα ευχαρίστηση κι επάγγελμα κι έτσι σιγά σιγά έγινα.. έτσι από αναλύτρια άρχισα να γίνομαι ερευνήτρια.. Ε.. το '91 στο τέλος, είχα πάει σ' ένα συνέδριο στη Θεσσαλονίκη και κουράστηκα πάρα πολύ, ένιωσα ότι έχουν αρχίσει και πρήζονται οι αδένες στη.. στη μασχάλη μου, το θέμα που παρουσίαζα ήτανε καρκίνος.. εε.. καρκινικοί δείκτες σε.. όχι σε μαστό σε.. στον καρκίνο του πνεύμονα, για να.. κάποιος είναι οι καρκινικοί δείκτες στο καρκίνο του πνεύμονα και όταν γύρισα στο σπίτι μου στην Αθήνα έπειτα από όλη αυτήν την ταλαιπωρία, έκανα το μπάνιο μου. έπεσα στο κρεβάτι, είδα ότι είχα έναν όγκο εδώ πιάνοντάς τον με το χέρι ο οποίος είχε γίνει σαν να ήταν φλεγμονή που μεγάλωνε από μέρα σε μέρα, εε.. δεν το είπα στο σύζυγο το βράδυ παρ' όλο που ήμαστε μαζί στο κρεβάτι, δεν το είπα στο σύζυγό μου γιατί.. θεώρησα ότι είμαι η δυνατή της παρέας κι ότι θα του φαινότανε πάρα πολύ άσχημα. Ε.. πήγα το πρωί μέσα σ' ένα πολύ φιλικό περιβάλλον κι έκανα τη μαστογραφία μου η οποία ήτανε καραμπινάτη, ακολούθησε η.. η δια λεπτής βελόνης.. δε ξέρω αν έχεις την ορολογία αυτή.. δια λεπτής βελόνης είναι εε.. βάζουνε μια λεπτή βελόνη στον τόπο και κάνουνε ιστολογική μετά.. λοιπόν έκανα.. αυτό ήταν πάρα πολύ θετικό φυσικά, καραμπινάτο, ευτυχώς οι συνάδελφοι μου φέρθηκαν πάρα πολύ καλά, δε μου είπαν ότι δεν έχω τίποτα μου είπαν ότι.. μία ορολογία που μπορεί και να την κατάλαβα και μπορεί και να μην ήθελα να την καταλάβω, εε.. και σε δύο μέρες χειρουργήθηκα, έκανα μαστεκτομή, δεξιά, ολική και πολύ εκτεταμένη.. ευτυχώς ήταν το περιβάλλον πάρα πολύ καλό γιατί βρέθηκα μέσα σε δικό μου κλίμα, με αναισθησιολόγο, δική

μου χειρουργό, δικό μου.. φίλους δηλαδή καθημερινά.. καθημερινούς, οι οποίοι δεν ήταν όπως είπα.. «Δεν έχεις τίποτα..» αλλά.. ό,τι έχεις θ' αντιμετωπιστεί με τον καλύτερο τρόπο εάν αφηθείς στα χέρια μας κι φυσικά όχι αφέθηκα αλλά τους εμπιστευτήκα από την πρώτη στιγμή.. Είχα την ευτυχία να έχω την επίσκεψη μιας.. που δεν ήταν εκπαιδευμένη εθελόντρια αλλά όντας ψυχολόγος.. ε.. δε ξέρω εσείς είστε κοινωνικοί λειτουργοί ή ψυχολόγοι;

Συν.: Κοινωνικοί λειτουργοί.

Αφηγ.: Ε.. η κοπέλα αυτή ήταν ψυχολόγος, στο Αιγίνιτειο και πάρα πολύ φίλη μου και ήξερε καλά τη δουλειά της, ήρθε και μου έκανε πραγματικά μια επίσκεψη στη δεύτερη μέρα, σύμπτωση κι αυτό, γιατί φαίνεται μπορεί να υπάρχει αυτό το πρωτόκολλο.. έτσι.. να υπήρχε ενώ.. εγώ ξέρω ότι είναι του Συλλόγου αυτό το πρωτόκολλο αλλά μπορεί να υπήρχε.. γενικά για τέτοιες περιπτώσεις επειδή μου μίλησε με πάρα πολύ.. αισιόδοξο τρόπο, μου είπε να μη βλέπω.. να μη σηκωθώ να κοιτάξω τον καθρέφτη μου ποτέ, πριν το.. κοιτάξω μόνη μου το.. θελήσω εγώ, να μην το θεωρήσω υποχρέωση να κοιτάξω, να σκέφτομαι το σώμα μου πάντα με δύο μαστούς που είχα δεκαοχτώ χρονών.. κι αυτό ήταν πάρα πολύ σημαντικό για μένα, γιατί σήμαινε ότι μου έδινε προοπτικές, εκείνη την ώρα που ζυπνάς, και που κάθεται δεν.. δε σ' ενδιαφέρει αν έχεις καρκίνο του μαστού ή αν έχεις μία φλεγμονή, συν.. ξέρω 'γω ανολογική οτιδήποτε, σ' ενδιαφέρει να σου πει κάποιος ότι θα ζήσεις, ότι έχεις προοπτική.. αυτό σ' ενδιαφέρει μόλις ζυπνάς δηλαδή και την επόμενη μέρα, σ' ενδιαφέρει να σου πει κάποιος ότι.. σου.. δηλαδή.. μ' αυτά που θα σου πει σου εγγυάται ότι θα ζήσεις.. Εγώ τον καρκίνο δεν το φοβόμουν, ήμουν σ' ένα εργαστήριο που έκανα δείκτες, δεν.. τον καρκίνο τον είχα.. σε όλες.. σε όλα τα όργανα τον είχα και νόμιζα.. και είπα μάλιστα εκ πρώτης όψεως ότι είναι καλύτερο που δεν είναι σε ζωτικό όργανο, δηλαδή δεν είναι στον πνεύμονα, δεν είναι στο συκώτι, δεν είναι.. ε.. σε τέτοια μέρη αλλά είναι σε κάτι που μπορεί να.. θεραπευτεί κι εντελώς. Ο χειρουργός μου μου είπε μια σοφή κουβέντα και θέλω κι αυτό να το καταθέσω, ότι.. «Έκανα μια τέτοια τομή που θα μπορείς να κάνεις όποτε θέλεις την αποκατάσταση..», άλλο ένα θετικό, δηλαδή, αυτά ήταν θετικά, καταγραφόντουσαν θετικά μέσα μου, το άλλο ήταν ότι θα κάνω για να μπορώ να εξασφαλίσω.. ξέρω 'γω, την πιο μακρόχρονη επιβίωση που μπορούσε, και απ' την άλλη μεριά εγώ ήξερα ότι άμα σου κάνουν χημειοθεραπεία, μπορεί να είναι βαριά.. βαριά.. βαρύ αυτό που έχεις αλλά.. απ' την άλλη μεριά μπορεί να είναι ότι.. αντέχεις να το παλέψεις το πράγμα, κι αυτό ήταν δόση αισιοδοξίας, το ότι αντέχεις να παλέψεις αυτό το πράγμα γιατί εάν σου πούνε.. ότι σε κλείν.. με κλείνανε και γύριζα σπίτι μου, ήξερα τι σήμαινε αυτό, ήξερα τι σήμαινε, όλ' αυτά λοιπόν για μένα λειτουργούσαν ως ..ενέσεις αισιοδοξίας κι εγγύησης μιας τουλάχιστο επιβίωσης κάποια χρόνια.. που άρχισα να πιστεύω ότι θα 'ναι περισσότερα, για να μου πει να κάνω εγχείρηση και να κάνω αποκατάσταση τώρα στην ηλικία μου.. ε, θεωρούσα ότι είμαι πάντα μεγάλη, πενήντα έξι χρονών μια γυναίκα θεωρεί αν έχει κάνει και κάποια.. έχει τελειώσει και την παραγωγική της φάση με τα τρία παιδιά, θεωρούσα ότι εντάξει εγώ.. θα μπορούσε και να μην κάνω, αλλά το ότι μου ειπ.., και δεν έκανα, αλλά το ότι μου είπε ότι μπορώ να το κάνω ήταν πάρα πολύ σημαντικό. Ε.. στο Σύλλογο τον άκουσα.. την ύπαρξη του Συλλόγου.. κατ' αρχήν εγώ δεν πίστευα ότι χρειάζεται.. να έχω.. κάποια ψυχολογική στήριξη επειδή βρήκα έτσι σ' ένα κύκλο που μπορούσα να έχω κι όμως.. εκ των υστέρων κατάλαβα ότι χρειαζόμουν και εγώ, υπήρξαν δύσκολες φάσεις στη χημειοθεραπεία που ο καθένας μας χρειάζεται, δηλαδή εάν είχα γνωριστεί με το Σύλλογο πιο μπροστά θα μπορούσα να είμαι καλύτερα στη χημειοθεραπεία, δεν είχα όμως επικοινωνήσει ακόμα, μιλάμε για το '92 λόγω, δεν είχα επικοινωνήσει με το Σύλλογο, το Σύλλογο το γνώρισα από μία.. εμ δηλαδή, έμαθα για το Σύλλογο από μία εκδήλωση που είχαμε στον Πειραιά, στο Δημοτικό Θέατρο και είχανε καλλιτεχνικές δημιουργίες τα κορίτσια του Συλλόγου, πήγα σ' αυτές τις καλλιτεχνικές δημιουργίες, μπορεί να 'ταν σ' έναν χρόνο, δε θυμάμαι.. αλλά από τότε σχεδόν πραγματικά μπήκε στη ζωή μου ένα.. μια άλλη διάσταση αυτών των πραγμάτων που σημαίνει ότι.. νομίζεις ότι τα καταφέρνεις και μόνη σου, είσαι πολύ δυνατή αλλά.. δεν το ξέρεις απλώς ότι μπορείς να γίνεις καλύτερη.. και νομίζω ότι έπαιξε θετικό ρόλο η επικοινωνία μου με το Σύλλογο χωρίς να έχω πάρει.. όλες αυτές τις δυνατότητες που ο Σύλλογος δίνει, δηλαδή εκτός από ατομική συμβουλευτική δεν έχω κάνει.. πάρα μόνο το εθελοντικό πρόγραμμα, δεν έχω περάσει από ψυχολογικές ομάδες στήριξης κι αυτά, παρά μόνο ε.. τα σεμινάρια που κάνουμε κάθε τόσο τα.. βιωματικά και.. την.. το σεμινάριο της.. ε.. για το πρόγραμμα το εθελοντικό, είμαι από τους ανθρώπους που πιστεύω στην.. συλλογική ζωή, πιστεύω ότι είμαι αρκετά δυνατή να είμαι και μόνη μου αλλά πιστεύω ότι άμα ενωθούμε κάποιοι άνθρωποι μαζί είμαστε πιο αποτελεσματικοί, το πιστεύω αυτό και γι' αυτό ανήκα πάντα σε Συλλόγους ή σε.. ακόμα και σε οργανώσεις, αλλά σημασία έχει ότι ανήκα πάντα σε Συλλόγους, δηλαδή ήμουν στο κίνημα των Πανεπιστημιακών που έκανε πολλά θαύματα, έφερε ένα νόμο, ανεξάρτητα εάν η κυβέρνηση δεν το στήριζε όσο έπρεπε και δεν έχει γίνει αυτός που έγινε.. (απαντάει στο τηλέφωνο και μιλάει για λίγα λεπτά).. Νομίζω ότι πετύχαμε πάρα πολλά σαν κίνημα πανεπιστημιακό, εε.. δε συμφέρει στις κυβερνήσεις να κάνουν πάντα.. γιατί είναι οικονομικό το θέμα, αλλά πιστεύω ότι έγινε μια αλλαγή τότε η οποία μπορούσε να είναι καλύτερη, μπορούσε να.. δεν πήγε καλά πάντα, αλλά τουλάχιστον οι Πανεπιστημιακοί κατοχύρωσαν μια αξιοπρεπή θέση στο Πανεπιστήμιο, και με βοήθησε πάρα πολύ καλά.. αυτό με βοήθησε πάρα πολύ στην.. αυτοθεραπεία μου, πώς να το πω.., δηλαδή είμαι εναντίον των γυναικών που.. παρατάνε τη δουλειά τους, α.. ε.. κατάλαβα ότι πρέπει.. ίσα ίσα να πυκνώσω τα ενδιαφέροντά μου, ε.. μπορώ να πω ότι μετά την ένταξή μου στο Σύλλογο και την.. το σεμινάριο αυτό, την εκπαίδευση για το.. εθελοντικό πρόγραμμα, πιστεύω ότι άναψα κι εγώ ένα.. όχι.. κεράκι, πιστεύω ότι άναψα ένα πολύ δυνατό λαμπτήρα, ο οποίος φώτισε και το δικό μου πρόσωπο, δηλαδή δε νομίζω ότι.. ε.. γιατί κάθε γυν.. μάνα στέλνει τα φώτα στα παιδιά της, το σύζυγό της, πράγμα το οποίο ξανακάνω αλλά τουλάχιστον έχω κι ένα πορτατίφ που.. κρατάω να.. να με φωτίζει καμιά φορά γιατί αλλιώς δε χρειάζεται να.. δίνεσαι μόνο, πρέπει κι εσύ να κατοχυρώνεις κάποια πράγματα, δηλαδή.. πιστεύω ότι το εθελοντικό πρόγραμμα και η εκπαίδευση και χωρίς να κάνω προπαγάνδα, γιατί τη θεωρώ πάρα πολύ φτηνή σε σας.. να κάνω προπαγάνδα που είσατε παιδιά που θα δώσετε πράγματα από τη ζωή σας κι όχι μόνο θα πάρετε, πιστεύω ότι.. ε.. υπάρχει μια αντίληψη, ότι εγώ είμαι κάτι, ότι είμαι Πανεπιστημιακός και τα ξέρω όλα, πιστεύω ότι υπάρχουν πράγματα που άπτονται της δικής σας.. ευθύνης, που δεν τα ξέρουμε, δεν είναι αυτονόητα, ούτε η ψυχολογία είναι αυτονόητη, ούτε η.. τα.. η βοήθεια που παίρνουμε από την κοινωνική λειτουργό είναι αυτονόητη, είναι.. όλα τα πράγματα παίζονται και τ' αξιώνεις ή δεν τ' αξιώνεις, είτε.. τα ζητάς με τον τρόπο σου είτε δεν τα ζητάς, δε σου προσφέρονται πάντα, και πιστεύω ότι όσα και να ξέρω σε άλλους τομείς, υπάρχουν τομείς που.. πρέπει να είσαι ανοιχτή και να τους δέχεσαι.. δηλαδή όσο και να θεωρείς τον εαυτό σου φτασμένο σ' ένα τομέα, πιστεύω ότι.. και να 'ρχομαι να κάνω εδώ εφημερία, πιστεύω ότι μου δίνει πάρα πολλά πράγματα, τουλάχιστον τώρα που είμαι συνταξιούχος μπορώ να το κάνω.. ε.. βοηθήθηκα πάρα πολύ κι από τους συναδέλφους κι άλλαξα προσανατολισμό γιατί δε μπορούσα ούτε να χειριστώ.. όργανα πολύ.. τα.. στη.. στη δουλειά μας έχουμε πιπέδες που είναι δύσκολες να τις χειριστείς, θέλουνε κάποια.. πίεση, κάποια.. ένα ρυθμό, που δε μπορείς να τον έχεις

γιατί έχω χειρουργηθεί στο δεξί μου χέρι, αλλά κατάλ.. κατάφερα σιγά σιγά να τα πετύχω και να.. να φύγω από.. απ' τη λάντζα και να πάω λίγο στ.. προς την έρευνα.. ε.. δίνοντας πολλά από τη ψυχή μου και απ' τη.. μέρα μου αλλά αυτό είχε.. αποζημιώθηκα και θεωρώ ότι πραγματικά.. δε θέλω να πω ότι κέρδισα με την αρρώστια μου, αξιολόγησα καλύτερα.. καλύτερα το χρόνο μου. Ε.. μέσα στα χρόνια που έχω.. χειρουργηθεί έχω γράψει.. η μία ή δύο συλλογές νομίζω ποιημάτων, εκτός από τριακόσιες με πεντακόσιες εργασίες.. (γέλια) ερευνητικές που θεωρώ πραγματικά ότι μου 'χουν δώσει μεγάλη χαρά, αυτό.. τέλειωσα..

Συν.: Ωραία.. Έχετε λίγο χρόνο για μερικές ερωτήσεις;

Αφηγ.: Ναι, τώρα τα δικά σας..

Συν.: Μέσα στην οικογένειά σας πως ήταν τα πράγματα αφού αρρωστήσατε;

Αφηγ.: Ναι, να σου πω για τα παιδιά μου τώρα. Τα μεγάλα παιδιά είχαν τη ζωή τους ήδη.. ε.. προδιαγράφει, δηλαδή.. μπορούσα να πω ότι.. δε θα στοίχιζε στα δύο μου μεγάλα παιδιά, αυτό που γεννήθηκε το '68 όμως, το '91 ήτανε σε μία φάση που ήθελε μεγάλη βοήθεια.. (χτυπάει το τηλέφωνο και μιλάει για λίγα λεπτά).. Ε.. αυτά, περίμενε τώρα. Το τρίτο μου παιδί όμως είχε μεγάλη ανάγκη από βοήθεια.., δέχτηκε λίγο επιθετικά και οργισμένα.. αυτό το.. γεγονός γιατί.. κυρίως έφταγε το ότι δεν είχα το χρόνο να του εξηγήσω τίποτα.. δεν πρόλαβα να του εξηγήσω τίποτα, κι έκανα και κάτι το οποίο δε θα 'πρεπε να το κάνω αν είχα χρόνο, δηλαδή δεν ενημέρωσα καθόλου τα παιδιά μου, προεγχειρητικά, ε.. ακολούθησα αυτό, αυτή τη γραμμή, τα ενημέρωσε ο πατέρας τους μετά την εγχείριση με πολύ ήρεμο τρόπο και δεν τα.. δεν τα μύησα σ' αυτό.. σ' αυτή όλη την περιπέτεια, είχα μια μάνα που με είχε ταλαιπωρήσει πολύ με την αρρώστια της και δεν ήθελα ν' ακολούθησω αυτό το μοντέλο, καθόλου. Νομίζω ότι έχουν πάρα πολύ ανάγκη τα παιδιά να έχουν μια δική τους καθαρή καρδιά μέχρι που να.. σιγά σιγά τα προετοιμάζεις, αυτό το αιφνιδιαστικό δε νομίζω ότι θα τους έκανε καλό.. (χτυπάει το τηλέφωνο και μιλάει για λίγα λεπτά).. Ε.. μπορώ να πω ότι σήμερα δε θα 'κανα το ίδιο να μην τα μύησα καθόλου τα παιδιά μου, θα.. έπρεπε να βρω λίγο χρόνο να τους πω αλλά ο αιφνιδιασμός είναι τόσο μεγάλος, που πραγματικά κοίταξα τι είναι εκείνο που με συμφέρει, δεν είχα το χρόνο να κάνω τίποτ' άλλο, και όντας επαγγελματίας του χώρου κι εγώ.. ε.. ήθελα ν' ακολούθησω αυτό το οποίο έπρεπε για μένα, να τα περιφρουρήσω όσο γίνεται με το να μην τους το πω και θα 'βρισκα μετά το χρόνο να το κάνω.. Η μικρή μετά την εγχείριση οργίστηκε πάρα πολύ, όχι εναντίον μου, γιατί.. γι' αυτό που της έτυχε στη ζωή της, και κατάφερε μετά και πείστηκε κι από τους συγγενείς κι από μένα, ότι θα ζούσα και τα λουπά, αυτήν την αντίδραση, τ' άλλα παιδιά το δεχτήκανε ήρεμα από τον πατέρα τους, και με τη ζωή μου που ακολούθησε, και μάλιστα τόσο πολύ δεν άλλαξαν το πρόγραμμά τους που ο γιος μου ας πούμε οργάνωσε και να παντρευτεί, μου, ε.. μου είπε.. με ρώτησε φυσικά αν το δέχομαι και είπα: «Όχι μόνο το δέχομαι αλλά θα συμμετέχω κιόλας..» και ο.. γάμος του έγινε όταν τέλειωνα την πέμπτη.. την έκτη χημειοθεραπεία, κάπου το Μάιο, εκεί παντρεύτηκε. Άλλο..

Συν.: Για το σύζυγο; Δε μας είπατε..

Αφηγ.: Ο σύζυγος κοίταζε να δεις.. ε.. είναι πάρα πολύ ευαίσθητος και πολύ έτσι.. πάντα περιφρουρημένος από τα δύσκολα, και.. τον περιφρουρήσα κι εγώ λίγο, πέρασε πολλούς καιρούς να δει την τομή, και νομίζω την βλέπει έτσι ακόμα.. δηλαδή δεν.. φροντίζω αυτόν τον τομέα να μην.. να μην το βλέπει, παρά μόνο να.. να τον αισθάνεται (γέλια) αλλά όχι να τον βλέπει, αυτό. Η ζωή μας καλά πήγε, καλά πήγε, είμαστε μεγάλοι άνθρωποι, υπάρχουν μεταξύ μας πια.. άλλοι δεσμοί πιο σίγουροι πιο.. ε.. δεν είχα πάρα πολύ για πολ.. για δυο τρία χρόνια μεγάλη επιθυμία για.. επαφή σεξουαλική, το μιλήσαμε, το εξηγήσαμε και όταν αυτό ήρθε.. νομίζω ότι παίζει ρόλο και η ηλικία.. χωρίς να είχε προηγηθεί κάτι.. κάμψη πιο μπροστά αλλά νομίζω ότι η δική μου ηλικία.. ε, παίζει ρόλο γιατί μετά.. από τη χημειοθεραπεία είσαι κατά κάποιον τρόπο λίγο.. δε θέλω να το πω.. castrated.. πως λέγεται.. πως λέγεται αυτό όταν.. υπάρχει μια ορολογία στα ελληνικά, τέλος πάντων, νιώθεις ότι.. σου αφαιρείται λίγο το γυναικείο ξέρεις.. η θηλυκότητα και η ανάγκη ας πούμε της σεξουαλικής επαφής, αλλά δε νομίζω ότι συμβαίνει, είναι κα.. είναι εντελώς προσωπικό το θέμα, γιατί επανήλθε έπειτα απ' τα.. από κάποιο διάστημα και πιστεύω ότι ζήσαμε καλά με τον άντρα μου, ίσως να μη ζούσαμε και καλύτερα, ίσως να.. ζούσαμε το ίδιο και ίσως.. ίσως να μην είχαμε αξιολογήσει και αξιοποιήσει κάποια πράγματα τα οποία.. (γέλια) τώρα αξιοποιήσαμε, δηλαδή.., είδαμε τη ζωή με κάποια.. ημερομηνία λήξης.. που δε βλέπουν οι άνθρωποι, πιστεύω ότι παίζει ρόλο αυτό πάρα πολύ, δηλαδή η ημερομηνία λήξης πρέπει να είναι μπροστά μας και να προσπαθούμε, όπως λέγανε και οι αρχαίοι ημών πρόγονοι, να ζούμε την.. την κάθε μέρα σα να πεθάνουμε αύριο αλλά και την κάθε στιγμή τόσο όσο.. σα να είναι όλη.. όλη η αιωνιότητα μπροστά μας, κάπως έτσι δε λένε, δε ξέρω αν τα απέδωσα καλά. Αυτά..

Συν.: Πιστεύετε ότι οι γιατροί πρέπει να αποκαλύπτουν αμέσως στους ασθενείς τους ότι πάσχουν από καρκίνο;

Αφηγ.: Ναι, πιστεύω ότι.. η εμπειρία που είχα εγώ ήτανε η καλύτερη, και πραγματικά γίνεται αγώνας για να το πετύχουμε αυτό γιατί.. έχοντας τη σύγκριση της μητέρας μου ότι δεν της είπανε ποτέ και δε μας αφήσανε ποτέ να το πούμε.. ε.. την είχαμε περιφρουρημένη και αντιδρούσε παρά πολύ σε κα.. είχε στον τράχηλο η μητέρα μου, ήταν κάτι που δε φαινότανε, δε χρειαζόταν ούτε να το πει ότι το 'παθε, ούτε είχε πρόβλημα σαν το δικό μου, εε.. δεν της το είπε ο γιατρός, εγώ.. δεν είχα το κουράγιο να της το πω, αρρώστησε όταν ήμουνα.. στα πενήντα εννιά, διαφέρουμε.. διαφέραμε είκοσι χρόνια.. τριάντα εννιά χρονών ήμουνα, δεν είχα αυτήν την εξοικείωση με νοσοκομεία ακόμα τόσο πολύ, ήμουνα σε.. εργαστηριακό τομέα, δεν ήμουνα μέσα σε.. σε ειδικό εργαστήριο για το.. τους δείκτες καρκίνου, ήμουνα λίγο πιο έξω απ' τον καρκίνο, εε.. την έτρεξα τόσο πολύ που την έσωσα αλλά ποτέ δε βοήθησε αν δεχτεί τις θεραπείες της, αυτό δηλαδή το.. το.. το ότι έζησε και τι 'ταν το οφείλει σ' όλη τη δική μου αγωνία να την κάνω καλά, και στο δικό μου έγκυρο τρέξιμο μια και ήμουνα σ' ένα νοσοκομείο και.. έτρεξα και.. μου βγήκε η Παναγία, αλλά.. δεν βοήθησε ποτέ, ήτανε πολύ αρνητική για όλες της τις ε.. ακτινοβολίες, χημειοθεραπείες, ό,τι.. το να κάνει επαναληπτικά για παρακολούθηση ήταν φοβερά αρνητική και μου στοίχισε πάρα πολύ αυτό, πάρα πολύ, αναγκαζόμουν πολλές φορές να της πω ότι: «Μ' αυτό θα ζήσεις..», χωρίς να της πω ότι: «Είχες καρκίνο..», «Μ' αυτό θα ζήσεις όμως, πρέπει να κάνεις αλλιώς δε θα ζήσεις.. αν γίνει κάτι και αποκτήσεις καρκίνο..», με βοήθησε πάρα πολύ.. το να κάνω με πάρα πολύ μεγάλη έτσι.. τακτικότητα τις αναλύσεις μου, να τις κάνω μόνη, χωρίς να επιβαρύνω κανένα, χωρίς να γίνεται διεθνές θέμα, χωρίς να το παίρνει είδηση ούτε τα παιδιά, ούτε ξέρουνε ποτέ γιν.. κάνω αυτό το πράγμα, ούτε ο σύζυγος ούτε τίποτα, παρά μό.. η.. όμως χρειάστηκε στη χημειοθεραπεία τη βοήθεια του συζύγου γιατί αν δεν την είχα μπορώ να πω ότι θα τρελαινόμουν, είναι από τις χειρότερες φάσεις μια γυναίκα, ούτε η εγχείριση, ούτε η.. το γεγ.. το γεγονός ότι σου ανακοινώνει ότι έχεις καρκίνο, ούτε τίποτα δεν αντισταθμίζεται με αυτήν την εμπειρία.. δηλαδή οι γυναίκες, θα πρέπει να το ξέρετε στη ζωή σας αυτό, όταν κάνουνε τη χημειοθεραπεία περνάνε μια τέτοια κρίση που δεν την έχουνε βιώσει ποτέ άλλοτε, και γι' αυτό το πρόγραμμα το εθελοντικό ζητάμε να επεκταθεί και να κάνουμε και μία.. έτσι

εθελοντική βοήθεια στις γυναίκες που κάνουνε θεραπεία και μπορούμε να την αντέξουμε, μπορούμε αυτό να το αντέξουμε, ε.. είναι δηλαδή μέσα στις δυνατότητές μας, πιστεύω δηλαδή ότι στην Ελλάδα πρέπει να φτιάξουν τα πράγματα και να δίνεται περισσότερη προσοχή γιατί.. το κλινικό μέρος, δηλαδή το να διαγνωστούμε, να κάνουμε.. ε.. τις.. την.., δηλαδή υπάρχει ένα πρωτόκολλο που.. σήμερα είναι εφικτό εκτός αν είσαι από τα Γκράβαρα και είσαι και Γκραβαρίτισσα, δηλαδή.. έχεις και το.. έχεις στόκο, εάν είσαι ένας άνθρωπος και έχεις ένα επ.. καταφέρει να είσαι επ.. ένα άτομο που επικοινωνείς, πιστεύω ότι δε χάνεσαι σήμερα, και τα μηνύματα παίρνεις, και όλα, μια γυναίκα έτσι.. μ' ένα μέσο μυαλό ας πούμε, κι ένα μέσο επικοινωνιακό status, αλλά πιστεύω ότι.. εκείνο που δε μπορεί να ξεπεράσει κανείς είναι η επόμενη μέρα και γι' αυτό πιστεύω σ' αυτό το πρόγραμμα που κάνουμε, είναι.. η οδύνη της επόμενης μέρας, είναι κάτι πάρα πολύ.. και νομίζω ότι τόσο.. το πρόγραμμα το πιάνει, και νομίζω ότι η χημειοθεραπεία θέλει πάρα πολύ μεγάλη βοήθεια και αυτό δεν το 'χουνε πιάσει οι γιατροί ακόμα, δεν το 'χει πιάσει δηλαδή ο τομέας υγείας στον τόπο μας και νομίζω ότι οι Σύλλογοι βοηθάνε, κι όλ' αυτά σας τα λέω χωρίς καμιά υποχρέωση να κάνω διαφήμιση του Συλλόγου, τα λέω γιατί τα πιστεύω, γιατί τα 'χω βιώσει, και 'χω βιώσει μαζί με άλλους ανθρώπους δίπλα σε μένα και πιστεύω πραγματικά ότι.. πρέπει να κοιτάξουν όλοι εμείς που έχουμε σχέση μ' αυτό, εσείς, εγώ, οι.. ο Σύλλογος και όλοι αυτοί.. ας πούμε.. ασχολούμαστε με αυτά τα πράγματα, είμαστε περί τον ασθενή και μέσα στον ασθενή, πιστεύω ότι πρέπει αυτό να κοιτάξουμε στη ζωή μας, πως.. καλά πάει η ιατρική, καλά παν τα φάρμακα, καλά πάει η.. το χειρουργικό μέρος ε.. ή ξέρω 'γω ένα γενετικό, ένα.. πρόωρη διάγνωση κι όλ' αυτά, αλλά ο τομέας ψυχικής υγείας, ε.. υποστήριξης και τα λοιπά δεν είναι καλύτερος, η κρίση είναι βαθιά, η κρίση είναι πολύπλευρη, δεν είναι μόνο να χειρουργηθώ έγκαιρα, είναι και να στηρίξω, κι έχω και παράδειγμα τον αδερφό μου που να πάρει ποτέ βοήθεια, δεν δέχτηκε, θεώρησε ότι άπαξ και προσεβλήθη από καρκίνο, ήμαστε τρία άτομα σε μια οικογένεια τεσσάρων που έχουμε αυτήν την εμπειρία, εε.. έχει.. η μητέρα μου δεν πέθανε από τον καρκίνο της, γιατί ήτανε σε όργανο όχι όπως σας είπα ζωτικό, ήτανε στον τράχηλο όπως είναι και το δικό μου στο μαστό που με μια εγχείρηση γίνεσαι.. άμα το θέλεις καλά κι άμα είσαι τυχερή σε εισαγωγικά (γέλια), ε.. ο αδερφός μου ήτανε στο έντερο και ταυτόχρονη μετάσταση στο συκώτι, βασικό όργανο δε μπόρεσε να το ξεπεράσει, δε βόηθησε και πολύ, βοηθήσαμε όλοι οι άλλοι, εκείνος δε βόηθησε πάρα πολύ είχε αφηθεί στα χέρια μας σαν ένα καλό παιδάκι.. και.. έχασε τη μάχη.. εντάξει τον κρατήσαμε πέντε χρόνια, μπορούσε να ζήσει και περισσότερο.. αυτό..

Συν.: Μας είπατε ότι..

Αφηγ.: Ζωτική ερώτηση..!

Συν.: Ναι.. (γέλια). Κάθε φορά που κάνετε επαναληπτικό έλεγχο πως νιώθετε περιμένοντας τα αποτελέσματα;

Αφηγ.: Όχι καλά. Κανένας δε μπορεί να σου πει πως είναι καλά. Εγώ κάνω μόνη μου τις αναλύσεις που αφορούνε.. τους δείκτες καρκίνους αλλά μπορώ να σου πω ότι εκείνη τη μέρα ότι.. θέλω να το κάνει ένας άλλος, και είμαι μαζί με την παρασκευάστρια και το κάνει η παρασκευάστρια γιατί είναι απολύτου εμπιστοσύνης βέβαια αλλά ότι πάω κάθε τόσο στο όργανο και ρίχνω ματιές.. τι γίνεται με αυτό το αποτέλεσμα, κι επειδή έχω την ε.. την ε.. δε ξέρω γιατί που οφείλεται αυτό να είμαι και σε κάποια.. τιμή προς τα πάνω, όχι έξω απ' τα όρια, αλλά να είμαι πάντα.. δεκατέσσερα χρόνια εκεί, ε.. είμαι πολύ ψύχραιμη που το δέχομαι έτσι (γέλια) και δεν έχω.. αλλά ξέρω επειδή ακριβώς ξε.. είμαι εργαστηριακός και ξέρω να τα αξιολογήσω εντάξει, λέω είμαι 'ντάξει, μέσα στα όρια και επειδή ξέρω ότι δεν κάνει αυξημένως, άμα είσαι.. έχω την καμπύλη μου, που μπορεί να είναι από το χαρακτήρ.. από την ιδιοσυγκρασία μου, από τη διατροφή μου, από την ηλικία μου, από τον τρόπο που ζω, από την δραστηριότητα μου και ξέρω ότι αυτή είναι η.. ο δείκτης μου, οι άλλοι είναι οι πολύ βασικοί δείκτες, είναι πολύ καλοί, το υπερηχογράφημα, τα υπερηχογραφήματα είναι καλά, ε.. το scanning οστών είναι πολύ καλό, η μαστογραφία είναι καλή, αυτά τα εργαστηριακά που ελέγχω εγώ.. δεν είναι και όσο θα τα 'θελα στους άλλους (γέλια) αλλά εντάξει, επειδή τα ξέρω, γνωρίζομαι, λέω εντάξει, δε θα με.. προδώσουν (γέλια).

Συν.: Ωραία, πιστεύετε δηλαδή ότι η αιτία του καρκίνου σε σας είναι η κληρονομικότητα;

Αφηγ.: Ο.. όχι η δική μου περίπτωση, δεν είναι, κάθισα και το 'βαλα κάτω, μίλησα και με ανθρώπους που βλέπω στα συνέδρια, δεν είναι η δική μου περίπτωση κληρονομική, είναι μάλλον περιβάλλοντος ή μπορεί να 'ναι προδιαθεσική εξαιτίας που είμαστε σε μια οικογένεια αλλά.. με την έννοια, άλλος ο οικογενής κι άλλος ο κληρονομικός καρκίνος δηλαδή αν έχω το γονίδιο, εγώ θα ήθελα πάρα πολύ να εξεταστώ για το γονίδιο και με την πρώτη ευκαιρία που θα βγει σε κρατικό θα το κάνω, βοηθάω σ' αυτό, τη.. το Σάββατο ο κύριος Γιαννατάς κάνει στο Αρεταίειο ένα.. μια η μερίδα ακριβώς για την ίδρυση ενός.. ο Γιαννατάς είναι ογκολόγος, κάνει μία ημερίδα στο Αρεταίειο για το πώς να γίνει ένα εργαστήριο, να μπει σε κρατική πανεπιστημιακή βάση ο έλεγχος ο γονιδιακός, να μην είναι σε βάση ιδιωτικού εργαστηρίου, την οποία δεν εμπιστευόμαστε προσωπικά εγώ δηλαδή, μπορεί άλλοι να εμπιστευόμαστε και έχει γίνει εμπνευστική, εγώ δεν εμπιστευόμαι γιατί.. και να πω γιατί, γιατί πιστεύω ότι όλο αυτό θέλει μια στήριξη ταυτόχρονα.. πως το λένε.. κι από σας κι από ψυχολόγο, δηλαδή θέλει αυτόν τον τομέα να τον συμβαδίζεις με τη διάγνωση και να ε.. προηγείται μάλιστα της διάγνωσης αλλά και να έπεται της διάγνωσης, κι επειδή πιστεύω ότι όλ' αυτά πρέπει να λειτουργήσουν, θα κάνω υπομονή, αν τα κορίτσια μου δηλώσουν ότι το θέλουν θα το κάνουνε, θα τα προχωρ.. θα τα πάω σε ανάλογη, σε ανάλογο εργαστήριο.. που θα έχει τη δυνατότητα να είναι αξιόπιστη, όταν.. μο.. μόλις το θελήσουνε αυτό θα το κάνω, αλλά να τρέξω τώρα να κάνω και να μπαίνω σ' ένα τέτοιο.. εφόσον δεν το πιστεύω ότι συνέβη σε μένα.. δηλαδή πρέπει να ήμουνα κάτω από.. σαράντα πέντε για να είναι σίγουρο, θα.. έχω ρωτήσει δηλαδή το γιατρό μου, δεν είναι ότι τα πιστεύω έτσι.. έχω ρωτήσει το κύριο Γιαννατά και πιστεύω ότι θα με καθοδηγούσε αν ήτανε.. να το κάνω, έχω ενδιαφερθεί πάρα πολύ, αλλά πιστεύω ότι δεν είναι ακόμα ώριμες οι συνθήκες γι' αυτήν την εμπορευματοποίηση που γίνεται, και το λέω πολύ καθαρά ότι είναι εμπορευματική, σε.. είναι σε.. είναι σε φάση τέτοια το θέμα στην Ελλάδα, γιατί για να πας σε κρατικό ίδρυμα όπως γίνεται στον.. Άγιο Σάββα και στο Δημόκριτο νομίζω πρέπει να υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις και καλά κάνουν και τις βάζουν, και καλά κάνουν και τις βάζουν, πρέπει να 'χεις τουλάχιστον δύο συγγενείς πρώτου δε ξέρω βαθμού που να έχουν καρκίνο μαστού, εγώ δεν είχα ούτε κει έναν, είχα.. είχα αν το θες οικογενή, όχι καρκίνο μαστού, μέσα στην οικογένεια τρία άτομα είναι αρκετά σημαντικά, αλλά δε μπορώ να πω ότι ήτανε κληρονομικός, άλλο το κληρονομικός κι άλλο οικογενής, δηλαδή υπάρχει μια προδιάθεση για διάφορους καρκίνους, μπορεί ν' ανήκω σ' αυτή την κατηγορία.. δεν το 'χω ψάξει, έχω ε.. εγκύρων ανθρώπων.. δηλαδή ο Λιντς είναι ένας πολύ μεγάλος ερευνητής, Αμερικανός για τον κληρονομικό καρκίνο του εντέρου, και μου.. αφού του πήγα τα χαρτιά μου και τα είδε, μου λέει: «Όχι, είναι.. είναι 99,9% περιβαλλο.. περιβαλλοντικό.. το θέμα σου..».

Συν.: Πιστεύετε ότι οι ψυχολογικοί παράγοντες παίζουν κάποιο ρόλο στην εμφάνιση του καρκίνου;

Αφηγ.: Νομίζω ότι.. ε.. παίζουνε κάποιο ρόλο, και νομίζω ότι με βρήκε σε μια φάση που ήμουνα πολύ.. είχα πολύ κάμψη.. και σωματική και ψυχική κάμψη, νομίζω ότι παίζουνε ρόλο, έτσι.. πιστεύω, όχι για τον καρκίνο του μαστού, ούτε για το καρκίνο, για κάθε.. για κάθε νόσο γιατί.. ο.. ο καρκίνος είναι μία.. είναι ανάγκη να στα.. σας τα πω αυτά γιατί νομίζω ότι.. τα ξέρω λίγο, πιστεύω ότι να εγκ.. το να εγκασταθεί μέσα σου ένας όγκος είναι.. χρειάζεται να κοροϊδέψει το ανοσοποιητικό τους.. το ανοσοποιητικό σύστημα του ανθρώπου, όπως ακριβώς είναι η κατάσταση της εγκυμοσύνης, δηλαδή, αυτά τα δυο είναι παράλληλες πορείες, η εμβρυογένεση και η καρκινογένεση είναι δύο παράλληλες πορείες, ε.. το έμβρυο τι κάνει, εγκαθ.. γιατί αν.. φανταστούμε ότι το έμβρυο είναι ένα ξένο σώμα όπως είναι άλλο μόσχευμα, κανονικά θα ‘πρεπε ν’ αποβληθεί αμέσως, τι συμβαίνει λοιπόν, μέσα στον οργανισμό της μητέρας αναπτύσσονται διάφοροι παράγοντες οι οποίες ξεγελούν το ανοσοποιητικό της σύ.. το ανοσοποιητικό της σύστημα και εγκαθίστανται, κι έτσι μόνο μια καλή.. γίνεται μια καλή εγκυμοσύνη, αν οι παράγοντες αυτοί δεν καταφέρουν να το κάνουν έχουμε αποβολή, έχουμε.. rejection, έχουμε απόρριψη και γι’ αυτό το λόγο.. ο καρκίνος πρέπει να.. να σε ξεγελάσει, υπάρχουν λοιπόν διάφορα.. διάφορα αντιγόνα, διάφορες ουσίες, δε θέλω τώρα να μπω σε λεπτομέρειες, είναι ακριβώς αυτοί οι καρκινικοί δείκτες, αυτά που λέμε καρκινικοί δείκτες, είναι οι ουσίες οι οποίες ξεγελάνε το.. το ανοσοποιητικό τους σύστημα, τους ξεγελάνε, το κοροϊδεύουνε, εγκαθίστανται, δεν.. δεν έχεις τόσο δυνατή άμυνα και μένουνε μέσα και σιγά σιγά οργανώνονται με την αγγειογένεση μεγαλώνουν και διασπείρονται, εάν το ανοσοποιητικό σου σύστημα είναι πολύ σθεναρό και είσαι ένας άνθρωπος υγιής καθ’ όλα ξεκούραστος και τα λοιπά νομίζω ότι πολύ δύσκολα, κι αν νοσήσεις δε θα κινδυνεύσεις να πεθάνεις, πιστεύω ότι.. εγώ μπορεί να προσεβ.. προσβλήθηκα από τη νόσο, πιστεύω όμως η αντίδραση αυτή.. η οποία δεν είχε.. τον όγκο δεν τον είχα μέρους γιατί εγώ έχω.. είχα τη διάθεση και τώρα και παλιότερα και μάλιστα με πολύ επιμονή έκανα την.. ψηλάφηση μου, την.. τον αυτοέλεγχό μου τον έκανα με πάρα πολύ προσοχή και δεν είχα ανακαλύψει ποτέ.. τίποτα, τον ανακάλυψα όταν έγινε αυτή η φλεγμονή που σημαίνει ότι είχα τρομερή ανοσολογική αντίδραση, γιατί.. μπορεί σε πέντε μέρες να είχε καμφθεί αλλά τον πρόλαβα να μην έχει καμφθεί ακόμα... Αυτά.. Κορίτσια πρέπει να φύγω..

Συν.: Εντάξει, τελειώσαμε, συγγνώμη αν σας καθυστερήσαμε..

Αφηγ.: Ελπίζω να σας βόηθησα με αυτά που είπα..

Συν.: Πάρα πολύ.. Σας ευχαριστούμε..

Αφηγ.: Τίποτα κορίτσια, καλή επιτυχία σας εύχομαι!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Οργανώσεις-σύλλογοι κατά του καρκίνου

Στην Ελλάδα στον αγώνα κατά του καρκίνου, όπως προειπώθηκε, σημαντική είναι η προσφορά των εθελοντικών οργανώσεων αν και η ύπαρξή τους δεν είναι διαδεδομένη στο ευρύ κοινό. Οι «εθελοντικοί οργανισμοί» δεν είναι κερδοσκοπικοί αν και η ιδιότητα του μέλους προϋποθέτει οικονομικές επιβαρύνσεις. Οι στόχοι των οργανώσεων αυτών καθορίζονται από την καταστατική δήλωση των ιδρυτικών μελών ή σε ειδικής σύνθεσης αργότερα.

Στο συγκεκριμένο παράρτημα καταγράφονται οι βασικότερες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) οι οποίες δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, στο χώρο υποστήριξης καρκινοπαθών. Αυτές είναι οι εξής:

1. ΟΜΙΛΟΣ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ
2. «ΑΛΜΑ ΖΩΗΣ»: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕ ΚΑΡΚΙΝΟ ΜΑΣΤΟΥ
3. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΑΡΥΓΓΕΚΤΟΜΗΘΕΝΤΩΝ
4. ΒΙΟΦΥΣ- ΝΕΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ
5. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ
6. ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ο.Κ.Ε.)
7. «ΕΥΖΩ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΡΚΙΝΟ»: ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΣΘΕΝΩΝ ΜΕ ΝΕΟΠΛΑΣΜΑΤΙΚΗ ΝΟΣΟ
8. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΑΣΘΕΝΩΝ
9. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΚΑΡΚΙΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ
10. «ΠΙΣΤΗ»: ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΜΕ ΝΕΟΠΛΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ
11. «ΕΛΠΙΔΑ»
12. «ΜΕΡΙΜΝΑ»: ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΗΝ ΑΡΡΩΣΤΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ
13. “ΦΛΟΓΑ”: ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΟΝΙΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΝΕΟΠΛΑΣΜΑΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ.
14. BATTLE FOR LIFE

ΟΜΙΛΟΣ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο Όμιλος ιδρύθηκε με την πρωτοβουλία ομάδας γυναικών το 1976 (Αρ. Εγκρ. Αποφ. Πρωτοδικείου Πειραιά 16/26-1/1976) με αρχική ονομασία Όμιλος Κυριών Φίλων του Αντικαρκινικού Νοσοκομείου ΜΕΤΑΞΑ. Σκοπός του ήταν κυρίως η οικονομική βοήθεια των απόρων καρκινοπαθών. Σταδιακά, ακολουθώντας τις εξελίξεις της επιστήμης σε σχέση με τον καρκίνο και μέσα από τις απαραίτητες αλλαγές μορφής, δομής και λειτουργικότητας η προσφορά αυτή πήρε οργανωμένη μορφή, άλλαξε η νοοτροπία της φιλανθρωπίας και η περιστασιακή βοήθεια αντικαταστάθηκε από οργανωμένα προγράμματα.

Το 1980 άλλαξε το καταστατικό και διαμορφώθηκε η ονομασία του σε "Όμιλος Εθελοντών κατά του Καρκίνου". Δημιούργησε και δημιουργεί προγράμματα για την ενημέρωση του κοινού για τον καρκίνο και την υποστήριξη ασθενών σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο που υλοποιούνται με την βοήθεια επιλεγμένων και εκπαιδευμένων εθελοντριών και εξελικτικά έγινε ένας οργανωμένος εθελοντικός φορέας που σήμερα αριθμεί 1200 μέλη και 150 εκπαιδευμένες εθελόντριες και επιστημονικό προσωπικό.

Στην οικογένεια του Ομίλου Εθελοντών Κατά του Καρκίνου από τον Ιούνιο του 2001 έχει προστεθεί και η ομάδα νέων *b1ofus- Νέοι κατά του καρκίνου* που αριθμεί 420 μέλη και που με τη δράση τους υποστηρίζουν και συμμετέχουν με ξεχωριστό τρόπο στις δραστηριότητες του Ομίλου. Οι *b1ofus- Νέοι κατά του καρκίνου* δημιουργήθηκαν με σκοπό να ενισχύσουν και να προωθήσουν το έργο που αναπτύσσεται εδώ και 28 χρόνια από τον Όμιλο. Το 2002 ξεκίνησε η δημιουργία παραρτήματος του Ομίλου στο Νομό Αχαΐας, στην Πάτρα.

Ο Όμιλος ανέλαβε την επίσημη εκπροσώπηση της Europra Donna- Ευρωπαϊκός συνασπισμός για τον καρκίνο του μαστού, ο οποίος εδρεύει στο Μιλάνο, στην Ελλάδα από το Νοέμβριο του 2003. Ακόμα, του ανετέθη διοργάνωση του 13^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου του Reach Recovery, στην Αθήνα τον Ιούνιο του 2005. Το Reach Recovery, όπως προαναφέρθηκε είναι διεθνές εθελοντικό πρόγραμμα της U.I.C.C. (International Union Against cancer που εδρεύει τη Γενεύη, για τον καρκίνο του μαστού. Τέλος, ο Όμιλος Εθελοντών Κατά του Καρκίνου συμμετέχει σε επιστημονικά συνέδρια, σεμινάρια, ημερίδες, συμπόσια κ.λπ. τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Ο Όμιλος πραγματοποιεί εκστρατείες ενημέρωσης - έγκαιρης διάγνωσης του καρκίνου σε απομακρυσμένες περιοχές, νησιά, εργοστάσια, σχολεία και ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού. Ακόμα, είναι δίπλα στον ασθενή με καρκίνο κατά τη διάρκεια της θεραπείας του με παρουσία εθελοντριών στο νοσοκομείο (Κλινική μιας Ημέρας - Ακτινοθεραπευτική Κλινική, Δανειστική Βιβλιοθήκη). Επίσης, στηρίζει οικονομικά απόρους ασθενείς καθώς και ασθενείς τελικού σταδίου. Τέλος, στηρίζει ηθικά και οικονομικά τους: α) Πανελλήνιο Σύλλογο Γυναικών με Καρκίνο Μαστού και β) Πανελλήνιο Σύλλογο Λαρυγγεκτομηθέντων, συμβάλλοντας στην ψυχοκοινωνική αποκατάσταση των μελών τους.

➤ **Πρόληψη - Έγκαιρη Διάγνωση.** Ο Όμιλος δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην πρόληψη - έγκαιρη διάγνωση. Δεδομένου ότι η γνώση απομυθοποιεί και κινητοποιεί θετικά, το πρόγραμμα αυτό στοχεύει:

- Στην αλλαγή της στάσης του κοινού απέναντι στον καρκίνο χρησιμοποιώντας νέες μεθόδους προσέγγισης (διεπιστημονική ομάδα, συμμετοχή θεραπευμένων καρκινοπαθών, προσέγγιση από εθελόντριες κ.λ.π.).
- Στην ενημέρωση όλων των Ελλήνων πολιτών επεκτείνοντάς την τόσο σε απομακρυσμένες περιοχές όσο και σε ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού (π.χ. τσιγγάνοι), αναγνωρίζοντας το δικαίωμα όλων στην ενημέρωση.
- Στην κινητοποίηση των γυναικών για τακτικό προληπτικό έλεγχο και την διασύνδεσή τους με τους τοπικούς φορείς υγείας.

Το πρόγραμμα υλοποιείται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και αφορά στην ενημέρωση-έγκαιρη διάγνωση του γυναικολογικού καρκίνου - του καρκίνου του μαστού - του καρκίνου του λάρυγγα - του καρκίνου του δέρματος & του καρκίνου του προστάτη.

Από το 1995 ξεκινά προγράμματα ενημέρωσης, πρόληψης- έγκαιρης διάγνωσης σε δήμους, κοινότητες και κλειστά συστήματα (εργοστάσια-σχολεία). Ξεκίνησαν επίσης καμπάνιες ενημέρωσης για τον Καρκίνο του Μαστού κάθε Οκτώβριο από το 2003 καθώς αυτός ο μήνας έχει καθιερωθεί διεθνώς ως μήνας για την ενημέρωση για τον Καρκίνο του Μαστού.

➤ **Ενδονοσοκομειακή στήριξη ασθενών.** Ο Όμιλος χαρακτηρίζει τη σύγχρονη εποχή ως απρόσωπη, τεχνοκρατική και ταχύρρυθμη με αποτέλεσμα να μην έχει την δυνατότητα να ανταποκριθεί ουσιαστικά στις ανάγκες των ασθενών. Ο ίδιος όμως αναγνωρίζει τις ανάγκες και είναι δίπλα στον πάσχοντα στηρίζοντάς τον κατά την διάρκεια της θεραπείας μέσα στο νοσοκομείο. Τα προγράμματα στήριξης απευθύνονται σε ομάδες ασθενών του Νοσοκομείου Μεταξά και είναι τα εξής:

Α) Πρόγραμμα Κλινικής μιας Ημέρας & Ακτινοθεραπευτικής Κλινικής. Εκπαιδευμένες εθελόντριες του Ομίλου υποστηρίζουν ασθενείς στο χώρο της Κλινικής Ημέρας και της Ακτινοθεραπευτικής Κλινικής. Οι εθελόντριες απαλύνουν την αγωνία της αναμονής δίνοντας τη δυνατότητα, ιδίως στους μοναχικούς ασθενείς, να εκφράσουν και να μοιραστούν τα συναισθήματά τους. Παράλληλα προσφέρουν καφέ, χυμούς και μπισκότα αλλάζοντας την ατμόσφαιρα στον χώρο.

Β) Δανειστική Βιβλιοθήκη. Εθελόντριες του Ομίλου περνούν από τους θαλάμους των ασθενών και με κινητή βιβλιοθήκη τους δανείζουν ένα βιβλίο και συνομιλούν με τον ασυνόδευτο ή φοβισμένο άρρωστο απαλύνοντας τη μοναξιά του στηρίζοντάς τον κατά αυτό τον τρόπο ψυχολογικά.

Γ) Γραφείο Εξυπηρέτησης Πολίτη. Εθελόντριες του Ομίλου εξυπηρετούν μοναχικούς ασθενείς δίνοντας πληροφορίες σε συγγενείς και ασθενείς.

Δ) Τελικό Στάδιο. Εξασφαλίζει καλή ποιότητα ζωής σε άπορους και μοναχικούς ασθενείς του τελικού σταδίου, όταν αυτοί δεν επιδέχονται άλλης νοσοκομειακής φροντίδας. Σε συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία του Νοσοκομείου Μεταξύ οι ασθενείς αυτοί μεταφέρονται σε ιδιωτική κλινική του Πειραιά, με τα έξοδα παραμονής καλυμμένα από τον Όμιλο.

Ε) Οικονομική Στήριξη. Το πρόγραμμα οικονομικής στήριξης καλύπτει ανάγκες απόρων καρκινοπαθών. Ο Όμιλος επιδοτεί απόρους ασθενείς ύστερα από εκτίμηση της Κοινωνικής του Υπηρεσίας.

➤ **Εκπαίδευση Εθελοντριών.** Όλα τα παραπάνω προγράμματα υπηρετούν εκπαιδευμένες εθελόντριες του Ομίλου και η εκπαίδευση τους έχει σκοπό τα εξής:

1. Την πλήρη γνώση του αντικειμένου που υπηρετούν .
2. Την αναγνώριση των κινήτρων και των συναισθημάτων τους.
3. Τη γνώση των ψυχολογικών αναγκών του ασθενή και της οικογένειάς του.
4. Τον καθορισμό και την οριοθέτηση του ρόλου τους.
5. Την ανοικτή επικοινωνία
6. Τη διασύνδεση με άλλους φορείς.

➤ **Ψυχοκοινωνική αποκατάσταση.** Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει στην ουσιαστική συμβολή για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ασθενών που πάσχουν από καρκίνο. Υπό αυτό το πρίσμα ο Όμιλος συνέβαλε στην ίδρυση και έχει υπό την αιγίδα του δύο Πανελλήνιους Συλλόγους:

- Πανελλήνιος Σύλλογος Γυναικών με καρκίνο του μαστού
- Πανελλήνιος Σύλλογος Λαρυγγεκτομηθέντων

Η εμπειρία του χώρου αντιμετώπισης του καρκίνου έχει διδάξει ότι η κατάλληλη στήριξη από ειδικούς επαγγελματίες (ψυχολόγος, λογοπεδικός, κοινωνική λειτουργός) συμβάλλει στην υψηλού βαθμού ψυχοκοινωνική αποκατάσταση τους. Το σημαντικότερο δε αποτελεί το γεγονός του ότι οι ίδιοι οι ασθενείς εκπαιδεύονται, ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσουν άλλους ασθενείς που έχουν υποστεί την ίδια με αυτός επέμβαση. Αυτές οι οργανωμένες προσπάθειες αποκατάστασης καρκινοπαθών που εφαρμόζεται στην Ελλάδα από το 1998, από τους δύο παραπάνω συλλόγους αποτελούν το πετυχημένο πρόγραμμα της οργανωμένης αλληλοβοήθειας *Reach to Recovery*.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

Ο Όμιλος Εθελοντών κατά του Καρκίνου διοικείται από 11μελές Διοικητικό Συμβούλιο και διαθέτει Επιστημονική Σύμβουλο και Επιστημονική Επιτροπή που έχουν την ευθύνη του σχεδιασμού και της εποπτείας των προγραμμάτων του. Απασχολεί μόνιμα ειδικούς επαγγελματίες (κοινωνική λειτουργό, ψυχολόγο και

λογοπεδικό) και δύο γραμματείς. Με την τελευταία τροποποίηση του καταστατικού του, στις αρχές του 2002, μέλος του Ομίλου μπορεί να είναι κάθε πρόσωπο ανεξαρτήτως φύλου, και έχει την δυνατότητα να ιδρύει παραρτήματά του σε όλη την Ελλάδα.

ΠΟΡΟΙ

Οι οικονομικές πηγές του Ομίλου Εθελοντών Κατά του Καρκίνου προέρχονται ως επί το πλείστον από τις συνεισφορές των εγγεγραμμένων μελών του και τις εκάστοτε δωρεές. Η πραγματοποίηση των εκστρατειών ενημέρωσής του επιτυγχάνεται με τη συμβολή και συνεργασία διάφορων χορηγών (όπως π.χ. επικοινωνίας) και του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

ΕΓΓΡΑΦΗ ΜΕΛΩΝ

Τακτικό μέλος μπορεί να γίνει μετά από αίτησή του κάθε ικανό για δικαιοπραξία άτομο που επιθυμεί να συμβάλει στους σκοπούς του Ομίλου. Μέλη του Ομίλου μπορεί να γίνουν και ανήλικοι που δεν έχουν συμπληρώσει το 18 ο έτος της ηλικίας των με την προϋπόθεση ότι συναινούν εγγράφως σε αυτό οι γονείς τους ή οι κηδεμόνες τους.

Επίτιμα μέλη του Ομίλου είναι δυνατόν να γίνουν Ευεργέτες ή Δωρητές προς τον Όμιλο, εφόσον προταθούν από το Διοικητικό Συμβούλιο και εκλεγούν από την Γενική Συνέλευση των Μελών με πλειοψηφία των δύο τρίτων (2/3) αυτών που είναι παρόντες και έχουν δικαίωμα ψήφου.

Κάθε μέλος δικαιούται να αποχωρήσει οποτεδήποτε από τον Όμιλο αφού υποβάλλει αίτηση διαγραφής του από το μητρώο των μελών.

Τα μέλη του Ομίλου καταβάλλουν υποχρεωτικά στο Ταμείο του Ομίλου τα κάτωθι ποσά:

- Εφ' άπαξ εισφορά 5 ευρώ για δικαίωμα εγγραφής
- Τακτική εισφορά είκοσι πέντε ευρώ ετησίως και
- Τις έκτακτες εισφορές που ορίζονται κάθε φορά από την Γενική Συνέλευση

Μέλη που οφείλουν συνδρομές περισσότερες των τριών (3) ετών διαγράφονται αυτοδικαίως.

Μέλος που έχει διαγραφεί, μπορεί να γίνει και πάλι μέλος του Ομίλου, ύστερα από γραπτή αίτησή του και απόφαση της Γενικής Συνέλευσης εφόσον κατά την κρίση της δεν υπάρχουν πια οι λόγοι διαγραφής του και αφού καταβάλει ως δικαίωμα της νέας εγγραφής του ποσόν ίσο με τις συνδρομές των τριών (3) τελευταίων ετών.

Τα μέλη του Ομίλου τα οποία συμμορφώνονται με τις διατάξεις του καταστατικού του Ομίλου, τους ειδικούς κανονισμούς και τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης, δικαιούνται να λαμβάνουν μέρος στις Γενικές Συνελεύσεις, να ελέγχουν σε αυτές τις πράξεις της Διοίκησης, να εκλέγουν και να εκλέγονται μέλη το Δ.Σ. και της ελεγκτικής επιτροπής και να ψηφίζουν στις Συνελεύσεις σχετικά με όλα τα θέματα που τίθενται κάθε φορά προς ψήφιση και αφορούν τους σκοπούς του Ομίλου στους οποίους υπάγονται και αυτά.²³²

«ΑΛΜΑ ΖΩΗΣ»: ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕ ΚΑΡΚΙΝΟ ΜΑΣΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο Πανελλήνιος Σύλλογος Γυναικών με Καρκίνο Μαστού ιδρύθηκε το 1988 (αριθμό Πρωτ. Πειραιά 9/19.1.88) ύστερα από αίτημα γυναικών με καρκίνο μαστού, με την υποστήριξη της κυρίας Ιωσηφίνας Σκούρτα, Κοινωνικής Λειτουργού, της προϊσταμένης της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Ειδικού Αντικαρκινικού Νοσοκομείου «ΜΕΤΑΞΑ» και με τη συμβολή και υπό την αιγίδα του Ομίλου Εθελοντών Κατά του Καρκίνου..

²³² <http://www.oekk.gr>

ΔΡΑΣΕΙΣ

Σκοπός του Συλλόγου είναι η οργανωμένη αλληλοβοήθεια, η ενθάρρυνση, υποστήριξη και ψυχοκοινωνική αποκατάσταση των μελών του, αλλά και η συμβολή του στην απομυθοποίηση του καρκίνου και στην ενημέρωση της Ελληνίδας για έγκαιρη διάγνωση του καρκίνου του μαστού. Για την επίτευξη των προαναφερθέντων έχουν δημιουργηθεί τα εξής προγράμματα:

➤ **Πρόγραμμα Οργανωμένης Αλληλοβοήθειας (Εθελοντικό Πρόγραμμα).** Το Εθελοντικό Πρόγραμμα του Συλλόγου έχει σκοπό τη συναισθηματική υποστήριξη και πρακτική βοήθεια στις γυναίκες που πάσχουν από καρκίνο του μαστού. Βασίζεται σε διεθνή πρότυπα (Reach to Recovery International) είναι όμως προσαρμοσμένο στα ελληνικά δεδομένα.

Βασική αρχή είναι ότι οι γυναίκες που έχουν υποστεί ογκεκτομή ή μαστεκτομή, απολαμβάνουν μεγάλη βοήθεια και ανακούφιση τις πρώτες δύσκολες ημέρες μετά την επέμβαση, συζητώντας με άλλες γυναίκες που είχαν την ίδια εμπειρία αρκετά χρόνια πριν και τώρα απολαμβάνουν μια φυσιολογική ζωή.

Το Πρόγραμμα δίνει την ευκαιρία στην ασθενή, αν το επιθυμεί, να συζητήσει με εθελόντρια του Συλλόγου, την επομένη μέρα από το χειρουργείο της. Η εθελόντρια μπορεί να την καταλάβει όσο κανείς, μια και είχε την ίδια εμπειρία πριν χρόνια, είναι πια καλά προσαρμοσμένη και έχει ικανότητα για επικοινωνία. Κατά την επίσκεψη, δίνεται έντυπο υλικό και ειδικός μαστός κατάλληλος να χρησιμοποιηθεί τις πρώτες μέρες μετά την επέμβαση.

Στο Πρόγραμμα συμμετέχουν μέλη του Συλλόγου που επιθυμούν να προσφέρουν εθελοντική εργασία και που επιλέγονται προσεκτικά με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Να έχουν περάσει τουλάχιστον δύο χρόνια από τη θεραπεία τους.
2. Να παρουσιάζουν καλή ψυχοκοινωνική προσαρμογή.
3. Να αντιμετωπίζουν την εμπειρία τους, στο σύνολό της, θετικά.
4. Να θέλουν να παρακολουθήσουν το εκπαιδευτικό σεμινάριο.

Έμπειρη κοινωνική λειτουργός είναι υπεύθυνη, τόσο για τα εκπαιδευτικά σεμινάρια, όσο και για την εποπτεία των εθελοντριών.

➤ **Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εθελοντριών.** Η επιλογή, εκπαίδευση και εποπτεία των εθελοντριών γίνεται από ειδικούς έμπειρους επαγγελματίες. Οι εθελόντριες εκπαιδεύονται για διάστημα 10 εβδομάδων σε ομάδες που συντονίζουν ειδικοί επαγγελματίες. Η εκπαίδευση έχει βιωματικό χαρακτήρα και αποσκοπεί στην αναγνώριση, έκφραση και αποδοχή των δικών τους συναισθημάτων, στην κατανόηση του ρόλου και την οριοθέτηση του εθελοντικού τους έργου.

Δύο φορές το χρόνο γίνονται σεμινάρια με επανεκπαιδευτικό χαρακτήρα. Κάθε μήνα γίνονται ομαδικές εποπτικές συναντήσεις για ανταλλαγή και αξιοποίηση εμπειριών και κάθε εθελόντρια μπορεί να έχει εποπτεία ατομική όποτε αισθανθεί την ανάγκη.

➤ **Πρόγραμμα Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης.** Στόχος του Πανελλήνιου Συλλόγου Γυναικών με Καρκίνο Μαστού είναι η παροχή υπηρεσιών Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης προσαρμοσμένων στις ανάγκες της κάθε ασθενούς και στις ιδιαιτερότητες της κάθε φάσης στην πορεία της νόσου. Οι υπηρεσίες που παρέχονται είναι οι παρακάτω:

α) Ατομική Συμβουλευτική. Τα μέλη του Συλλόγου έχουν τη δυνατότητα ατομικών συναντήσεων, προκειμένου να επεξεργαστούν τα ειδικά θέματα που τις απασχολούν και να αναπτύξουν στρατηγικές αντιμετώπισης.

β) Συμβουλευτική Ζεύγους. Η διάγνωση του καρκίνου του μαστού είναι μια οικογενειακή υπόθεση. Οι ισορροπίες, οι ρόλοι και η δυναμική των σχέσεων προσωρινά διαταράσσονται. Η Συμβουλευτική Ζεύγους στοχεύει στην βελτίωση της σχέσης των συντρόφων, στην καλύτερη επικοινωνία τους, στην αναγνώριση των αναγκών του κάθε συντρόφου, στην επίλυση προβληματικών «περιοχών» κλπ.

γ) Ομάδα Διαχείρισης Άγχους. Το άγχος αποτελεί αναπόφευκτο κομμάτι της καθημερινότητάς μας. Στόχος δεν είναι να μην έχουμε ποτέ ξανά άγχος, αλλά να μάθουμε να το διαχειριζόμαστε. Είναι πολύ σημαντικό οι γυναίκες με καρκίνο μαστού να αποκτήσουν δεξιότητες διαχείρισης άγχους, ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν τόσο στις ανάγκες της θεραπείας όσο και της καθημερινότητας.

δ) Ομάδα Στήριξης Γυναικών Υπό Χημειοθεραπεία. Η χημειοθεραπεία είναι αναμφισβήτητα μία από τις πλέον επώδυνες φάσεις θεραπείας, καθώς επιφέρει πολλαπλές παρενέργειες. Πολλές φορές οι γυναίκες νιώθουν να έχουν χάσει τον έλεγχο, οι παρενέργειες της θεραπείας επηρεάζουν τόσο την ψυχολογική τους κατάσταση και τη λειτουργικότητά τους όσο και την αυτοεικόνα τους, ο ρόλος τους διαταράσσεται τόσο μέσα στο οικογενειακό όσο και στο εργασιακό πλαίσιο. Στόχος της ομάδας είναι η στήριξη των γυναικών που βρίσκονται αντιμέτωπες με αυτή τη θεραπευτική διαδικασία, η επεξεργασία και επίλυση των θεμάτων που τις απασχολούν, η αναγνώριση και επεξεργασία των συναισθημάτων και φόβων που τις ανησυχούν, η εκμάθηση δεξιοτήτων χαλάρωσης που θα έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν κατά τη διάρκεια της χημειοθεραπείας.

ε) Ομάδα Στήριξης Γυναικών με Μετάσταση. Η μετάσταση αποτελεί ένα στρεσογόνο γεγονός για την γυναίκα. Έρχεται αντιμέτωπη με νέες απειλές, οι ισορροπίες που είχε ανακτήσει ταράσσονται, αρνητικές σκέψεις και συναισθήματα επικρατούν. Στόχος της ομάδας είναι η αναγνώριση και επεξεργασία των φόβων και των ανησυχιών που προκύπτουν, η έκφραση και ανακούφιση των δυσάρεστων συναισθημάτων, η κινητοποίηση προς μια ενεργό επίλυση του παρόντος προβλήματος, η αποδοχή και προσαρμογή στις νέες συνθήκες.

Οι ομάδες θεραπείας είναι κλειστές, με συγκεκριμένο αριθμό συμμετεχόντων (8 γυναίκες) και συγκεκριμένη διάρκεια (12 εβδομάδες).

στ) Ανοικτή Ομάδα Υποστήριξης. Η Ομάδα συμβάλλει, στην προσπάθεια της γυναίκας με καρκίνο του μαστού για καλύτερη επικοινωνία με τους άλλους και για προσωπική εξέλιξη.

Μέσα σε κλίμα ασφάλειας, εμπιστοσύνης και αποδοχής που υπάρχει στην ομάδα, τα μέλη έχουν την ευκαιρία να αναγνωρίσουν και να εκφράσουν συναισθήματα και σκέψεις, να ακούσουν τις θέσεις των άλλων, μοιράζονται συναισθήματα και εμπειρίες, συνειδητοποιούν ότι δυσκολίες και αδυναμίες έχουν και οι άλλοι, ενισχύονται στην επικοινωνία τους με τους άλλους, ενθαρρύνονται και επιβεβαιώνονται.

Η ανοικτή Ομάδα Υποστήριξης έχει συγκεκριμένη διάρκεια δεκατεσσάρων εβδομάδων, με αριθμό συμμετεχόντων έως 15 γυναίκες.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

Ο Σύλλογος έχει 800 μέλη και 50 εκπαιδευμένες εθελόντριες. Διοικείται από 7μελές συμβούλιο και έχει 8μελή Επιστημονική Επιτροπή, Επιστημονική Σύμβουλο, Επιστημονικούς Συνεργάτες, μία Κοινωνική Λειτουργό, μία Ψυχολόγο και μία γραμματέα.

ΠΟΡΟΙ

Οι οικονομικοί πόροι του Πανελληνίου Συλλόγου Γυναικών με Καρκίνο Μαστού του Καρκίνου προέρχονται ως επί το πλείστον από τις συνεισφορές των εγγεγραμμένων μελών του, τον Όμιλο Εθελοντών Κατά του Καρκίνου και τις τυχούσες δωρεές. Η πραγματοποίηση των προγραμμάτων και των άλλων δράσεών

του επιτυγχάνεται με τη συμβολή και συνεργασία διάφορων χορηγών (όπως π.χ. επικοινωνίας) και του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

ΕΓΓΡΑΦΗ ΜΕΛΩΝ- ΕΘΕΛΟΝΤΡΙΩΝ

Μέλος του Συλλόγου μπορεί να γίνει κάθε γυναίκα με εμπειρία καρκίνου του μαστού υποβάλλοντας μία αίτηση εγγραφής. Η εγγραφή είναι 5 Ευρώ και η ετήσια συνδρομή 20 Ευρώ. Στα μέλη παρέχονται δωρεάν όλες οι υπηρεσίες του Συλλόγου, όπως υποστήριξη από εθελόντριες, ατομική συμβουλευτική, συμμετοχή σε ομάδες θεραπείας, βιωματικά σεμινάρια, εκπαιδευτικά σεμινάρια εθελοντριών, παρακολούθηση επιστημονικών ομιλιών.

Εθελόντριες μπορούν να γίνουν μέλη του Συλλόγου που επιθυμούν να προσφέρουν εθελοντική εργασία και επιλέγονται προσεκτικά με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Να έχουν περάσει τουλάχιστον δύο χρόνια από τη θεραπεία τους.
2. Να παρουσιάζουν καλή ψυχοκοινωνική προσαρμογή.
3. Να αντιμετωπίζουν την εμπειρία τους, στο σύνολό της, θετικά.
4. Να θέλουν να παρακολουθήσουν το εκπαιδευτικό σεμινάριο.

Η επιλογή, εκπαίδευση και εποπτεία των εθελοντριών γίνεται από ειδικούς έμπειρους επαγγελματίες.²³³

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΛΑΡΥΓΓΕΚΤΟΜΗΘΕΝΤΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο Πανελλήνιος Σύλλογος Λαρυγγεκτομηθέντων ιδρύθηκε το 1989 με πρωτοβουλία ασθενών που είχαν βιώσει την εμπειρία του καρκίνου του λάρυγγα, την υποστήριξη εκλεκτών επιστημόνων του Νοσοκομείου «ΜΕΤΑΞΑ» και υπό την αιγίδα του Ομίλου Εθελοντών Κατά του Καρκίνου.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Σκοπός του Συλλόγου είναι η ψυχοκοινωνική αποκατάσταση των ατόμων που έχουν υποβληθεί σε λαρυγγεκτομή, η οργανωμένη αλληλοβοήθεια, η υποστήριξη και ενημέρωση των μελών του και των μελών των οικογενειών τους αλλά και του κοινού σε θέματα πρόληψης - έγκαιρη διάγνωσης και αποκατάστασης του καρκίνου του λάρυγγα, η εκμάθηση της οισοφαγικής φώνησης και η έρευνα. Στο Σύλλογο εφαρμόζονται τα ακόλουθα προγράμματα :

➤ **Εθελοντικό Πρόγραμμα** το οποίο στοχεύει στη στήριξη του ασθενούς με καρκίνο του λάρυγγα στο νοσοκομείο που νοσηλεύεται από εθελοντές του Συλλόγου.

➤ **Πρόγραμμα Ψυχολογικής Στήριξης** το οποίο αφορά τα εξής:

- α) Ατομική συμβουλευτική
- β) Συμβουλευτική ζευγαριού και οικογένειας
- γ) Ομάδες ψυχολογικής υποστήριξης
- δ) Βιωματικά σεμινάρια ευαισθητοποίησης για τις ανθρώπινες σχέσεις και επικοινωνία.

➤ **Πρόγραμμα Μάθησης Οισοφάγιας Ομιλίας** στα πλαίσια του οποίου παρέχεται δωρεάν διδασκαλία οισοφάγιας ομιλίας σε λαρυγγεκτομηθέντες από λογοπεδικό.

➤ **Πρόγραμμα εκπαίδευσης εθελοντών** το οποίο αποτελεί εκπαιδευτικό σεμινάριο 8 εβδομάδων για τους νέους εθελοντές του Συλλόγου.

---

²³³ <http://www.breastcancerhellas.gr>

➤ **Πρόγραμμα Ενημέρωσης** το οποίο στοχεύει στην έγκυρη και υπεύθυνη πληροφόρηση των μελών του Συλλόγου σε θέματα ιατρικά, ψυχολογικά, ασφαλιστικά, εργασιακά κ.λ.π..

➤ **Πρόγραμμα Πρόληψης-Έγκαιρης Διάγνωσης** το οποίο έχει σκοπό τη σωστή ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα πρόληψης - έγκαιρης διάγνωσης του Καρκίνου του Λάρυγγα .

➤ **Συμμετοχή σε Επιστημονικά Συνέδρια, Σεμινάρια, Συμπόσια.**

➤ **Συνεργασία με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.**

ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

Σήμερα ο Σύλλογος αριθμεί 650 μέλη και 30 εκπαιδευμένους εθελοντές. Διοικείται από 7μελές Διοικητικό Συμβούλιο, έχει Επιστημονική Επιτροπή, Επιστημονική Σύμβουλο, Επιστημονικούς Συνεργάτες, μία Κοινωνική Λειτουργό και μία Λογοπεδικό.

ΠΟΡΟΙ

Η κύρια και μοναδική πηγή εσόδων του Συλλόγου είναι η σταθερή επιχορήγηση του "Ομίλου Εθελοντών Κατά του Καρκίνου", οι συνδρομές των μελών του και οι δωρεές φίλων.

BIOFUS- ΝΕΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Οι biofus- νέοι κατά του καρκίνου δημιουργήθηκαν το 2001 με σκοπό να ενισχύσουν και να προωθήσουν ένα πολύ σημαντικό έργο που γίνεται εδώ και 28 χρόνια από τον Όμιλο Εθελοντών Κατά του Καρκίνου, τον Πανελλήνιο Σύλλογο Γυναικών Με Καρκίνο Μαστού και τον Πανελλήνιο Σύλλογο Λαρυγγεκτομηθέντων. Το κίνητρο για τους περισσότερους από τους νέους να συμμετέχουν σε αυτήν την εθελοντική δράση όπως είναι οι biofus ήταν αρχικά καθαρά προσωπικό. Κάποιοι είχαν επαφή με τον καρκίνο στο άμεσο περιβάλλον (οικογενειακό ή φιλικό) και κάποιοι είχαν απλά την ανάγκη να μάθουν περισσότερα. Τα μέλη από τα οποία αποτελούνται είναι 350.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Το έργο των biofus- νέοι κατά του καρκίνου έχει σαν στόχο την ενημέρωση πάνω σε θέματα πρόληψης και έγκαιρης διάγνωσης του καρκίνου, την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση του καρκινοπαθούς, την ψυχολογική στήριξη του ασθενούς και της οικογένειάς του, καθώς και την οικονομική και ενδοοικοκομειακή του στήριξη. Η επιτυχία του στόχου επιδιώκεται με την εφαρμογή των εξής προγραμμάτων:

➤ **Εκπαιδευτικά σεμινάρια για τους νέους εθελοντές.**

➤ **Διοργάνωση εκδηλώσεων- events** σε κεντρικά σημεία της πόλης, διανομή έντυπου ενημερωτικού υλικού πρόληψης του καρκίνου στο κοινό.

➤ **Διοργάνωση κοινωνικών εκδηλώσεων** με στόχο την οικονομική ενίσχυση του Ομίλου Εθελοντών Κατά του Καρκίνου.

➤ **Υποστήριξη των προγραμμάτων πρόληψης- έγκαιρης διάγνωσης του Ομίλου.**²³⁴

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Μέσα από τις δύσκολες στιγμές της θεραπευτικής αγωγής των καρκινοπαθών, ξεπήδησε η ιδέα της συσπείρωσής τους γύρω από ένα φορέα, που θα φρόντιζε για την άμβλυση και την αντιμετώπιση, με πιο

²³⁴ <http://www.oekk.gr/cooperations>

αποτελεσματικό τρόπο, των ψυχοσωματικών προβλημάτων τους. Η κάλυψη των παραπάνω αναγκών των ασθενών με καρκίνο ώθησαν μερικούς από αυτούς με επικεφαλής την κα Μήττα Περσεφόνη να αυτοοργανωθούν και να ιδρύσουν το 1989, το Σύλλογο Καρκινοπαθών Μακεδονίας- Θράκης με έδρα τη Θεσσαλονίκη, έναν εθελοντικός φορέας που αποτελείται μόνο από ασθενείς και είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός αλληλοβοήθειας του οποίου οι υπηρεσίες προσφέρονται εθελοντικά και χωρίς κανένα υλικό όφελος ή ιδιοτέλεια. Παραρτήματα σε άλλη πόλη δεν υπάρχουν αλλά ιδρύθηκαν ακόμη έξι σύλλογοι καρκινοπαθών ανεξάρτητοι και δημιουργήθηκε η Ομοσπονδία Καρκινοπαθών Ελλάδος η οποία παρουσιάζεται παρακάτω.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Οι σκοποί του συγκεκριμένου Συλλόγου είναι οι παρακάτω:

- α. Η αλληλοβοήθεια μεταξύ των μελών του για την εξασφάλιση μιας τέλει και όσο το δυνατόν ολοκληρωμένης αποκατάστασης (Rehabilitation).
- β. Η ψυχολογική προετοιμασία όσων πρόκειται να υποβληθούν σε οποιασδήποτε μορφής θεραπεία για την αντιμετώπιση κάποιας μορφής καρκινώματος και η υποδοχή των καινούριων καρκινοπαθών, για να μπορέσουν να προετοιμαστούν στην αντιμετώπιση των αναγκών της μελλοντικής καθημερινής ζωής του καρκινοπαθή.
- γ. Η συνεργασία με ειδικούς επιστήμονες, γιατρούς ογκολόγους, των Πανεπιστημιακών Νοσοκομείων ή μη και όλων των θεραπευτικών ιδιωτικών ή μη ιδρυμάτων, με σκοπό την άμεση επαφή ιατρού και ασθενή για την ενημέρωση και προσαρμογή στα όποια σύγχρονα επιτεύγματα της ιατρικής επιστήμης.
- δ. Η καλλιέργεια πνεύματος συναδελφοσύνης, φιλίας και αγάπης μεταξύ των καρκινοπαθών, όπως και η δημιουργία ενός οικογενειακού περιβάλλοντος μεταξύ τους με την πιο πλατιά έννοια.
- ε. Η πληροφόρηση του κοινού για την κατάσταση και τους τρόπους βοήθειας και ενίσχυσης του καρκινοπαθή και η ανάπτυξη σωστής φιλίας με όλους εκείνους που θα ήσαν διατεθειμένοι να συμπαρασταθούν με κάθε τρόπο και μέσο στο έργο του Συλλόγου.
- στ. Η διαρκής μέριμνα και φροντίδα για την αποφυγή κάθε κοινωνικής δραστηριότητας οποιασδήποτε μορφής που θα είναι ξένη στον κύριο και πρωταρχικό στόχο του Συλλόγου, που είναι η υγεία, η ψυχική υγεία και η πλήρης αποκατάσταση (rehabilitation) των μελών του.

Οι παραπάνω σκοποί του Συλλόγου Καρκινοπαθών Μακεδονίας Θράκης γίνεται προσπάθεια να επιτευχθούν με τα παρακάτω μέσα:

➤ Ψυχολογική στήριξη

1. Πρόγραμμα ψυχολογικής στήριξης των μελών στην αίθουσα συναντήσεων του Συλλόγου (εντευκτήριο) σε συνεργασία με ομάδα επιστημόνων.
2. Πρόγραμμα μεμονωμένης ψυχολογικής στήριξης και αυτοβοήθειας ασθενών με την ίδια πάθηση (αίθουσα εντευκτηρίου του Συλλόγου).
3. Λειτουργία ομάδων δημιουργικής απασχόλησης (π.χ. χορού, θεάτρου, φυσιοθεραπείας κλπ.) (αριθμούν σήμερα 25) με σκοπό την ψυχολογική υποστήριξη των μελών του Συλλόγου και την ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία.
4. Λειτουργία κινητού περιπτέρου με προσφορά πρωινού ροφήματος (καφέ κλπ.) σε συνοδούς και ασθενείς των νοσοκομείων «Θεαγένειο» Α.Ν.Θ., ΑΧΕΠΑ, «Παπαγεωργίου» Γ.Π.Ν.Θ. και «Γ. Παπανικολάου» Γ.Π.Ν.Θ.

➤ Ενημέρωση - πρόληψη του κοινού

Α. Ομιλίες

1. Ενημέρωση των μελών του Συλλόγου για κάθε μορφή καρκίνου από γιατρούς-ομιλητές, που λαμβάνει χώρα

στα πλαίσια εκδηλώσεων στην αίθουσα συναντήσεων του Συλλόγου (εντευκτήριο).

2. Ενημέρωση του κοινού από γιατρούς και μέλη του Συλλόγου: ομιλίες για τον καρκίνο σε δήμους, συλλόγους, εργασιακούς χώρους κλπ.
3. Παρουσίαση θεμάτων σχετικά με τον καρκίνο από συνεργάτες, φίλους, μέλη του Συλλόγου στα μέσα μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.).
4. Ενημέρωση μαθητών. Διοργάνωση ελεύθερων συζητήσεων στα σχολεία με θέμα το κάπνισμα την πρόληψη του καρκίνου και την επαγγελματική συνείδηση.
5. Διοργάνωση ετήσιας συνάντησης με τελειόφοιτους φοιτητές της Ιατρικής Σχολής του Α.Π.Θ. στο αμφιθέατρο του ΑΧΕΠΑ και παράλληλα παρουσίαση ομιλιών από μέλη του Συλλόγου με στόχο την έναρξη διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ ιατρών και ασθενών.
6. Συμμετοχή του Συλλόγου σε συνέδρια του εσωτερικού και εξωτερικού με θέμα τον καρκίνο.

Β. Εκδοτική δραστηριότητα

- Ενημέρωση του κοινού σε θέματα πρόληψης και εξειδικευμένες μορφές καρκίνου μέσα από την ανελλιπή εκδοτική δραστηριότητα του Συλλόγου (σαράντα έξι [46] ενημερωτικά φυλλάδα έχουν εκδοθεί και έχουν διανεμηθεί δωρεάν σε πολίτες της Ελλάδας).
2. Κατάθεση του εκδοτικού υλικού στην Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδας.
  3. Αποστολή του εκδοτικού υλικού (του Συλλόγου) σε ιδρύματα και βιβλιοθήκες σε όλη την Ελλάδα (δημοτικές, κρατικές, πανεπιστημιακές, βιβλιοθήκες νοσοκομείων, υπουργείων, σχολικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κλπ.).
  4. Δημιουργία βιβλιοθήκης του Συλλόγου με ιατρικά θέματα για ενημέρωση του ασθενή.
  5. Δημιουργία κινητής βιβλιοθήκης στο «Θεαγένειο» Α.Ν.Θ. με εκδόσεις του Συλλόγου για τις διάφορες μορφές καρκίνου.
  6. Προβολή των εκδόσεων του Συλλόγου στον ημερήσιο και μηνιαίο τύπο (με δημοσιεύσεις αποσπασμάτων).
  7. Καθιέρωση στήλης σε τοπική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης με θέματα που αφορούν στον καρκίνο (αρχικά μέσα από την προβολή των εκδόσεων του Συλλόγου).
  8. Δημιουργία ιστοσελίδας στο διαδίκτυο (Internet).

Γ. Προβολή του έργου του Συλλόγου

1. Ανάρτηση αφίσας του Συλλόγου σε όλα τα νοσοκομεία, κλινικές, δημόσιες υπηρεσίες.
2. Κυκλοφορία τηλεκάρτας (του Ο.Τ.Ε.) με σήμα του Συλλόγου.
3. Μετάδοση τηλεοπτικού σποτ με κοινωνικό μήνυμα για το έργο του Συλλόγου. (Παραχωρήθηκε άδεια από το Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο).
4. Τηλεφωνική επικοινωνία για τη στήριξη και την ενημέρωση των ασθενών με καρκίνο.
5. Προσπάθεια για παραχώρηση τετραψήφιου αριθμού από τον Ο.Τ.Ε. για δωρεάν κλήσεις πολιτών στο Σύλλογο.

➤ **Ψυχαγωγία μελών του Συλλόγου**

1. Χορήγηση εισιτηρίων κοινωνικού τουρισμού και οργάνωση εκδρομών από την Εργατική Εστία στα μέλη του Συλλόγου.
2. Χορήγηση εισιτηρίων από το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος στα μέλη του Συλλόγου.
3. Δωρεάν είσοδο σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης της Θεσσαλονίκης για τα μέλη του Συλλόγου.
4. Ένταξη στο πρόγραμμα του Υ.Υ.Π. - Φιλοξενία μελών του Συλλόγου σε κατασκηνώσεις του κατά τη θερινή περίοδο.

5. Διοργάνωση εκδρομών από το Σύλλογο.

6. Ετήσιος χορός του Συλλόγου.

➤ **Κοινωνικές εκδηλώσεις (μελών του Συλλόγου)**

1. Αγιασμός με την έναρξη του έτους (τη Δευτέρα της γ' εβδομάδας του Σεπτεμβρίου από το 1991, έτος ίδρυσης του Συλλόγου).

2. Αρτοκλασία την ημέρα της Ζωοδόχου Πηγής, προστάτιδας του Συλλόγου (από το 1991).

3. Κοπή βασιλόπιττας" των μελών του Συλλόγου (το πρώτο δεκαήμερο του Γενάρη).

4. "Τσούγκρισμα αυγών". Ετήσια πασχαλινή συνάντηση μελών του Συλλόγου (τη Δευτέρα μετά την Κυριακή του Θωμά).

5. Μνημόσυνο αποθανόντων μελών του Συλλόγου (το Σάββατο της τελευταίας εβδομάδας του Νοεμβρίου).

6. Τακτικές συναντήσεις των μελών του Συλλόγου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και τους καλοκαιρινούς μήνες μία φορά την εβδομάδα σε χώρο του Συλλόγου και εκτός.

➤ **Οικονομική στήριξη**

1. Οικονομική ενίσχυση σε άπορους από έσοδα του Συλλόγου.

2. Διανομή τροφίμων σε άπορες οικογένειες.

3. Ένταξη στο πρόγραμμα της Νομαρχίας για τα αποσυρόμενα προϊόντα. Διανομή φρούτων σε μέλη του Συλλόγου.

4. Ένταξη στο πρόγραμμα της Διεύθυνσης Γεωργίας. Διανομή τροφίμων σε μέλη του Συλλόγου.

5. Συνεργασία με εμπορικά καταστήματα της Θεσσαλονίκης. Δυνατότητα αγορών με μειωμένη τιμή όλο το χρόνο σε μέλη του Συλλόγου.

6. Βρίσκεται σε εξέλιξη η εξασφάλιση έκπτωσης στη συνδρομή για οδική βοήθεια και την ασφάλεια του αυτοκινήτου.

7. Γίνονται προσπάθειες για έκπτωση στη συνδρομή του Ο.Τ.Ε. (1.000 μονάδες κλήσης) για μέλη του Συλλόγου.

8. Οργάνωση ομάδων με εθελοντές νοσηλευτές σε κάθε περιοχή της Θεσσαλονίκης. Δωρεάν παροχή υπηρεσιών σε άπορα μέλη του Συλλόγου (π.χ. ενέσεις φαρμάκων).

Ακόμα οι εθελοντές του Συλλόγου επισκέπτονται τους καρκινοπαθείς στα Νοσοκομεία, στα σπίτια τους και όπου τυχαίνει να βρίσκονται, εμψυχώνουν τους καρκινοπαθείς και τους μεταφέρουν τις εμπειρίες τους, άσχετα αν είναι μέλη του Συλλόγου ή όχι, ενημερώνουν τα μέλη των οικογενειών των καρκινοπαθών πάνω στον τρόπο συμπεριφοράς και περιποιήσεως, βοηθούν στην επανένταξη των καρκινοπαθών μέσα στο κοινωνικό σύνολο και τους καθοδηγούν με ποιο τρόπο θα αποκτήσουν τα πλεονεκτήματα που έχει θεσπίσει η πολιτεία, συμμετέχουν σε όλες τις ομιλίες, σεμινάρια και συνέδρια σχετικά με τον καρκίνο και μεταφέρουν στα μέλη του Συλλόγου τα συμπεράσματά τους καθώς και τις ανακοινώσεις σχετικά με την επιστημονική έρευνα και την εφαρμογή των μοντέρνων μεθόδων θεραπευτικής αγωγής.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

Ο Σύλλογος Καρκινοπαθών Μακεδονίας- Θράκης είναι ένας εθελοντικός φορέας που αποτελείται μόνο από ασθενείς οι οποίοι φθάνουν τα 2500 μέλη, ενώ άλλοι 200 περίπου εθελοντές, εξειδικευμένοι επιστήμονες (φυσιοθεραπευτές, ψυχολόγοι, κλπ.) προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους.

ΠΟΡΟΙ

Οι πόροι του Συλλόγου προέρχονται αποκλειστικά από δωρεές και παραχωρήσεις ευαισθητοποιημένων ως προς του θέματος ατόμων και επιχορηγήσεις.²³⁵

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ο.Κ.Ε.)

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Με σκοπό να δημιουργηθεί ένα δευτεροβάθμιο όργανο για να ασχοληθεί με θέματα διοικητικά και αυτό το ίδιο να ενταχθεί στην Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, ιδρύθηκε το 2004 από επτά Σωματεία Καρκινοπαθών η Ομοσπονδία Καρκινοπαθών Ελλάδος με έδρα τη Θεσσαλονίκη.

ΔΡΑΣΕΙΣ

- Αναλαμβάνει όλα τα προβλήματα και τα αιτήματα που προκύπτουν.
- Έκδοση δικής του μηνιαίας εφημερίδας.
- Ειδικότητες Ογκολογίας (Έδρα Ογκολογίας Αθήνα-Θεσσαλονίκη).
- Ογκολογικά Συμβούλια.
- Παιδιατρικό Νοσοκομείο Μακεδονίας- Θράκης.
- Μετεγκατάσταση του Νοσοκομείου Θεαγενείου.
- Ανανέωση των ακτινολογικών μηχανημάτων στα νοσοκομεία.
- Ανανέωση του ακτινοθεραπευτικού μηχανήματος του ΑΧΕΠΑ.
- Εξομοιωτής στο Νοσοκομείο Θεαγένειο.
- Προσωπικό γιατρών- νοσηλευτριών, χειριστών σε όλα τα νοσοκομεία.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

Οι Σύλλογοι που αποτελούν την Ομοσπονδία Καρκινοπαθών Ελλάδος είναι οι εξής:

1. Σύλλογος Καρκινοπαθών Μακεδονίας-Θράκης
Έδρα: Θεσσαλονίκη
2. Σύλλογος Καρκινοπαθών Νομού Δράμας
Έδρα: Δράμα
3. Σύλλογος Καρκινοπαθών Κατερίνης-Πιερίας
Έδρα: Πιερία
4. Σύλλογος Καρκινοπαθών Έδεσσας και Περιχώρων
Έδρα: Έδεσσα
5. Σύλλογος Καρκινοπαθών Γιαννιτσών
Έδρα: Γιαννιτσά
6. Σύλλογος Καρκινοπαθών Εορδαίας
Έδρα: Πτολεμαΐδα
7. Σύλλογος Καρκινοπαθών Νιγρίτας
Έδρα: Νιγρίτα²³⁶

---

²³⁵ <http://afroditi.uom.gr/skmth/>

«ΕΥΖΩ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΡΚΙΝΟ»: ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΣΘΕΝΩΝ ΜΕ ΝΕΟΠΛΑΣΜΑΤΙΚΗ ΝΟΣΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο Σύλλογος Στήριξης Ασθενών με Νεοπλασματική Νόσο, «Ευζώ με τον Καρκίνο» ιδρύθηκε στις 2 Νοεμβρίου 2002 (Αρ. Μητρώου 1859, Αρ. Απόφασης 49/4900/1453/2003 Εκούσιας Δικαιοδοσίας, Πρωτ. Ηρακλείου) με έδρα την πόλη του Ηρακλείου Κρήτης από τα μέλη της Προσωρινής Διοικούσας Επιτροπής του συλλόγου τα ονόματα των οποίων αναφέρονται παρακάτω. Στις 19/3/03 έγινε η πρώτη παρουσίαση των στόχων του συλλόγου προς το κοινό του Ηρακλείου, με εκδήλωση ομιλιών.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Οι στόχοι του Συλλόγου ΕΥΖΩ με τον καρκίνο είναι οι παρακάτω:

➤ Η συμβολή στην όλο και πιο ολοκληρωμένη και βαθιά ανθρώπινη ιατρική και νοσηλευτική φροντίδα αυτών των ασθενών από τα αρμόδια νοσηλευτικά ιδρύματα και υπηρεσίες, ώστε να αντιμετωπίζονται γρήγορα και αποτελεσματικά οι όποιες υπαρκτές καθυστερήσεις και δυσλειτουργίες, που δρουν επιβαρυντικά στην οργανική και ψυχολογική κατάστασή τους.

➤ Η ανάληψη πρωτοβουλιών και η λήψη μέτρων για την ψυχολογική και κάθε άλλη στήριξη των ογκολογικών ασθενών και των συγγενών τους. Τέτοια μέτρα μπορεί να είναι:

α) Κατ'οίκον νοσηλεία για όσους το έχουν ανάγκη και το επιθυμούν.

β) Δημιουργία ξενώνα φιλοξενίας των ασθενών της επαρχίας και των συνοδών τους, καθώς και εξασφάλιση χώρου τελικής νοσηλείας.

γ) Συγκρότηση ομάδων ενημέρωσης, ψυχολογικής υποστήριξης και ψυχαγωγίας αυτών των ασθενών.

➤ Η σύγχρονη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της Κρητικής κοινωνίας, ώστε να ανατραπεί η αντιεπιστημονική και λανθασμένη εικόνα της νόσου και να μπει στο κέντρο της συζήτησης και της μέριμνας η αξία της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειας.

Τα μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται από το Σύλλογο για την προώθηση των σκοπών του αποτελούνται από τα εξής:

1. Διοργάνωση διαλέξεων, συζητήσεων, συνεδρίων και άλλων παρόμοιας μορφής εκδηλώσεων.
2. Συνεργασία με τις Ογκολογικές Κλινικές, εξειδικευμένους επιστήμονες (γιατρούς, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους κ.λ.π.) και εν γένει όσους εμπλέκονται στα ζητήματα πρόληψης, θεραπείας και αποκατάστασης καρκινοπαθών.
3. Ανάθεση μελετών, παρακολούθηση των επιστημονικών και ερευνητικών προγραμμάτων στην Ελλάδα και Διεθνώς.
4. Έκδοση εντύπων.
5. Οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων (συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές προβολές), αξιοποίηση τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών μέσων, συγκρότηση ομάδων (αθλητικών, πολιτιστικών), ίδρυση λέσχης.
6. Η συνεργασία ανάμεσα σε σωματεία, ιδρύματα και γενικά φορείς ή οργανώσεις που έχουν τους ίδιους ή παρόμοιους στόχους με τον όρο ότι δε δημιουργεί παρεμβάσεις στην αυτόνομη λειτουργία του συλλόγου.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

---

²³⁶ «Βήμα Συλλόγων Καρκινοπαθών και Εθελοντικών Οργανώσεων κατά του Καρκίνου», 2^ο Διεταιρικό Αντικαρκινικό Συνέδριο, 17-20 Μαρτίου 2005.

Όργανα του σωματείου είναι:

1. Η Γενική Συνέλευση των μελών του, η οποία αποτελεί το ανώτερο και κυρίαρχο όργανο, αρμόδιο να αποφασίσει για όλα τα θέματα, που αφορούν το σύλλογο, εκτός από εκείνα που το καταστατικό ορίζει ότι υπάγονται στην αρμοδιότητα άλλου οργάνου.
2. Το Διοικητικό Συμβούλιο το οποίο αποτελείται από πέντε τακτικά μέλη και δύο αναπληρωματικά, εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση των μελών του συλλόγου και η θητεία του είναι διετής.
3. Η Εξελεγκτική Επιτροπή εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση του συλλόγου, ταυτόχρονα με την εκλογή του Δ.Σ. και αποτελείται από τρία μέλη. Εκλέγει, μεταξύ των μελών της, Πρόεδρο που διευθύνει τις εργασίες της, επιβλέπει και εποπτεύει τις διαχειριστικές πράξεις του Διοικητικού Συμβουλίου και ιδιαίτερα του Ταμιά και ελέγχει την νομιμότητά τους.

ΠΟΡΟΙ

Ο Σύλλογος στηρίζεται οικονομικά από τις εξής πηγές:

1. Τα δικαιώματα εγγραφής και οι συνδρομές των μελών, το ύψος των οποίων καθορίστηκε από την Ιδρυτική Συνέλευση στο συμβολικό ποσό των 5€ εγγραφής και 5€ ετησίως. Ειδική μέριμνα λαμβάνεται για άτομα που σπουδάζουν ή έχουν οικονομική αδυναμία.
2. Τις εισφορές των μελών και άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων.
3. Τα εισοδήματα από την αξιοποίηση, τυχόν, περιουσίας του συλλόγου.
4. Τα έσοδα από διάφορες εκδηλώσεις και εκδόσεις του συλλόγου.
5. Οι επιχορηγήσεις από Φορείς και Οργανισμούς
6. Κάθε άλλο έσοδο, που περιέρχεται στο σύλλογο νόμιμα, καθώς και από την ανάπτυξη εν γένει δραστηριοτήτων, που δεν αντιστρατεύονται τους σκοπούς και γενικότερους στόχους του συλλόγου.

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Τα μέλη του συλλόγου διακρίνονται σε τακτικά και αντεπιστέλλοντα. Τακτικό μέλος του συλλόγου μπορεί να γίνει κάθε πολίτης που διαμένει στην Κρήτη και αποδέχεται τους σκοπούς του. Αντεπιστέλλον μέλος μπορεί να γίνει κάθε κάτοικος της Ελλάδας και του εξωτερικού αποδέχεται τους σκοπούς του συλλόγου.

Τα τακτικά μέλη του συλλόγου έχουν δικαίωμα να εκλέγουν και να εκλέγονται, εφόσον είναι ταμειακά τακτοποιημένα, να λαμβάνουν το λόγο στις Γενικές Συνελεύσεις, να ελέγχουν τα όργανα και να ασκούν κριτική στις αποφάσεις τους, να ενημερώνονται τακτικά για την πορεία των υποθέσεων του συλλόγου, να υποβάλλουν έγγραφες και προφορικές προτάσεις προς το Διοικητικό Συμβούλιο. Έχουν δικαίωμα και υποχρέωση να συμμετέχουν στις δραστηριότητες του συλλόγου και γενικά στην εκπλήρωση των σκοπών του. Τα μέλη του σωματείου (τακτικά και αντεπιστέλλοντα) υποχρεούνται να πληρώνουν τη συνδρομή τους και όποιο άλλο έκτακτο χρηματικό ποσό ορίζεται, σύμφωνα με τις διατάξεις του καταστατικού. Τα αντεπιστέλλοντα μέλη έχουν όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, με τα υπόλοιπα μέλη εκτός από το δικαίωμα να εκλέγονται.²³⁷

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

ΚΑΡΚΙΝΟΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΑΣΘΕΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

---

²³⁷ <http://www.efzo.gr/>

Η Ελληνική Εταιρεία Παρηγορητικής και Συμπτωματικής Φροντίδας Καρκινοπαθών και Μη Ασθενών είναι μία επιστημονική, μη κερδοσκοπική Εταιρεία, που ιδρύθηκε το 1997 από επιστήμονες που εργάζονται με ασθενείς που πάσχουν από χρόνιο πόνο ή βρίσκονται στο τελικό στάδιο κάποιας νόσου. Σκοπός της είναι να προάγει τη φροντίδα των ανθρώπων αυτών, να ευαισθητοποιήσει την Πολιτεία πάνω σε θέματα που άπτονται της Παρηγορητικής Φροντίδας και να βοηθήσει με κάθε τρόπο την επιστημονική έρευνα που γίνεται στην Παγκόσμια Κοινότητα γύρω από τον χρόνιο πόνο και την αγωγή των ασθενών τελικού σταδίου.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Ο κύριος σκοπός της Εταιρείας, είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των ασθενών που πάσχουν από καρκίνο, AIDS ή εγκεφαλικές βλάβες (συμπεριλαμβανομένων των Αγγειακών Εγκεφαλικών Επεισοδίων), καθώς και η καλύτερη των συνθηκών διαβίωσης των υπερηλικών ασθενών, προάγοντας την παρηγορητική και συμπτωματική τους φροντίδα. Ειδικότερα, οι στόχοι της περιλαμβάνουν:

- Την ενημέρωση του κοινού όσον αφορά το χρόνιο πόνο και τις νόσους τελικού σταδίου.
- Την διάδοση των γνώσεων που υπάρχουν σήμερα σε σχέση με τους τομείς αυτούς.
- Την ενεργό συμμετοχή στη μελέτη της παρηγορητικής και συμπτωματικής φροντίδας.
- Την ανταλλαγή γνώσεων και απόψεων με άλλες επιστημονικές εταιρείες και/ή οργανισμούς με παρόμοιους στόχους
- Την προώθηση των πιο πρόσφατων εξελίξεων στους τομείς της παρηγορητικής φροντίδας και της φροντίδας των ασθενών που βρίσκονται στο τελικό στάδιο κάποιας νόσου.

Για την επιτυχία των στόχων αυτών η Εταιρεία συνεργάζεται με πολλές ελληνικές και διεθνείς επιστημονικές εταιρείες: Ελληνική Εταιρεία Πόνου, Ελληνική Αντικαρκινική Εταιρεία, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Παρηγορητικής Αγωγής, Παγκόσμιο Ινστιτούτο Πόνου, Παγκόσμιο Εταιρεία Κλινικών Γιατρών Πόνου και Εταιρεία Παρηγορητικής Φροντίδας Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και συμμετέχει σε επιτροπές που ασχολούνται με αυτά τα θέματα είτε στην Ελλάδα είτε στο εξωτερικό. Τέλος, συνεργάζεται με εθελοντικές ομάδες, όπως το ΑΓΑΠΑΝ και το Χαμόγελο του Παιδιού.

Η Εταιρεία έχει ήδη διοργανώσει, από κοινού με την Ελληνική Εταιρεία Πόνου, το 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Θεραπείας Πόνου και Παρηγορητικής Αγωγής (4-6 Δεκεμβρίου 1998) με διεθνή συμμετοχή. Το συνέδριο είχε μεγάλη επιτυχία, καθώς το παρακολούθησαν πάνω από 400 συμμετέχοντες. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου έγιναν 80 νέες αιτήσεις εγγραφής μελών. Η Εταιρεία, σε συνεργασία με άλλες Εταιρείες, όπως η Ελληνική Αντικαρκινική Εταιρεία και η Ελληνική Εταιρεία Πόνου, έχουν επίσης διοργανώσει:

- Ομιλίες
- Στρογγυλές Τράπεζες και
- Σεμινάρια

τόσο στην Αθήνα, όσο και σε 15 ακόμα πόλεις της Ελλάδας, με σκοπό την ενημέρωση του κοινού για θέματα παρηγορητικής φροντίδας.

Η Ελληνική Εταιρεία Παρηγορητικής και Συμπτωματικής Φροντίδας Καρκινοπαθών Και Μη Ασθενών όμως μπορεί να βοηθήσει όσους πάσχουν από χρόνιο πόνο ή ενδιαφέρονται για την Παρηγορητική Φροντίδα, με τους εξής τρόπους:

- Ενημερώνοντας τους ασθενείς και/ή τις οικογένειές τους για τις υπηρεσίες Παρηγορητικής Φροντίδας που παρέχονται από τα ασφαλιστικά Ταμεία στην Ελλάδα

- Συστήνοντας το κατάλληλο για κάθε περίπτωση κέντρο Παρηγορητικής και/ή Συμπτωματικής Φροντίδας
- Φροντίζοντας να ικανοποιηθούν κοινωνικές ανάγκες, όπως η παροχή κατ' οίκον συντροφιάς, από εθελοντές που συνεργάζονται με την Εταιρεία μας
- Φέρνοντας τους εθελοντές σε επαφή με τα άτομα που τους έχουν ανάγκη, και τέλος
- Παραμένοντας ανοιχτοί σε κάθε πρόταση ή συνεργασία που προάγει τους στόχους της.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

Τα ιδρυτικά της μέλη ήταν 101, ενώ σήμερα αριθμεί 305. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται Έλληνες γιατροί, απόφοιτοι Ιατρικών Σχολών της Ελλάδας ή της αλλοδαπής σε επιστημονική ή επαγγελματική σχέση με τους σκοπούς της Εταιρείας, λειτουργοί υγείας, κοινωνικοί λειτουργοί, νοσηλευτές, ψυχολόγοι, καθώς και νομικά πρόσωπα ή οργανισμοί, ιατρικού κυρίως χαρακτήρα, που έχουν ή επιδιώκουν στόχους παρόμοιους με της Εταιρείας.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Ελληνικής Εταιρείας Παρηγορητικής και Συμπτωματικής Φροντίδας Καρκινοπαθών και Μη Ασθενών, αποτελείται από επιστήμονες που εργάζονται σε διάφορους τομείς, και οι οποίοι είναι αφοσιωμένοι στην προαγωγή της Παρηγορητικής Φροντίδας στην Ελλάδα, τόσο όσον αφορά την εκπαίδευση επαγγελματιών υγείας, όσο την ενημέρωση των ασθενών.

ΠΟΡΟΙ

Η προσπάθεια της Ελληνικής Εταιρείας Παρηγορητικής και Συμπτωματικής Φροντίδας Καρκινοπαθών και Μη Ασθενών ενισχύεται οικονομικά από δωρεές και επιχορηγήσεις.²³⁸

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΚΑΡΚΙΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η Ελληνική Αντικαρκινική Δράση αποτελεί μία αστική εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και ιδρύθηκε το 1990 για να ενθαρρύνει στην εφαρμογή προστατευτικών μέτρων και να υποστηρίξει νέες προτάσεις που ενισχύουν τον αγώνα του ανθρώπου κατά του καρκίνου.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Η Ελληνική Αντικαρκινική Δράση (Ε.Α.Δ.) δημιουργήθηκε για να ενημερώσει το κοινό πάνω σε θέματα:

- Τι είναι καρκίνος
- Πώς προφυλασσόμαστε από αυτόν
- Πώς αντιμετωπίζεται
- Πώς θεραπεύεται

Μεταξύ των διαφόρων δραστηριοτήτων υπάρχουν δύο οι οποίες είναι πάντα προγραμματισμένες και ανά διετία. Αυτές είναι:

1. Το Διεθνές Αντικαρκινικό Φεστιβάλ Νέων. Στην περίοδο 1994-2004 πραγματοποιήθηκαν 6 Φεστιβάλ και οργανώνεται ήδη το 7^ο για το 2006
2. Το Quit & Win (Κόψε το κάπνισμα και κέρδισε). Δια μέσου της Ε.Α.Δ. συμμετέχει η Ελλάδα σε αυτόν τον διεθνή διαγωνισμό. Ήδη έχουν γίνει 5 διαγωνισμοί από 1996 ως 2004 και οργανώνεται ο επόμενος.

²³⁸ <http://www.gpalliative.org/>

ΠΟΡΟΙ

Οι δραστηριότητες της Ελληνικής Αντικαρκινικής Δράσης οικονομικά στηρίζονται από διάφορους χορηγούς, τη συμμετοχή των εγγεγραμμένων μελών και πραγματοποιούνται υπό την αιγίδα κάποιων οργανισμών όπως το Υπουργείο Παιδείας, το Υπουργείο Υγείας, την Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών κλπ.²³⁹

«ΠΙΣΤΗ»: ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΚΗΛΕΜΟΝΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΜΕ ΝΕΟΠΛΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΘΗΣΕΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1994 από τους ίδιους τους γονείς που βρέθηκαν στο Νοσοκομείο Παίδων «Η Αγία Σοφία» και θέλησαν να αντιμετωπίσουν από κοινού τα καθημερινά προβλήματα και το μέλλον με «πίστη» και μέσα από την λειτουργία του επιδιώκει μεταξύ άλλων τη ψυχική και οικονομική στήριξη των οικογενειών με παιδί που πάσχει από καρκίνο, καθώς και την υποστήριξη του έργου των ιατρών, νοσηλευτριών και του λοιπού προσωπικού των αιματολογικών-ογκολογικών κλινικών και της μονάδας μεταμόσχευσης μυελού των οστών.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Οι στόχοι του Συλλόγου αποτελούνται από τα παρακάτω σημεία:

- Τη ψυχική και οικονομική στήριξη των οικογενειών, με παιδί που πάσχει από καρκίνο.
- Τη δημιουργία αξιοπρεπών, επαρκών, ασφαλών και υψηλού επιπέδου συνθηκών νοσηλείας, που να εξασφαλίζουν ίδιες πιθανότητες ίασης με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ΗΠΑ.
- Την υποβοήθηση του έργου των ιατρών, νοσηλευτριών και του λοιπού προσωπικού των αιματολογικών-ογκολογικών κλινικών και της μονάδας μεταμόσχευσης μυελού των οστών.
- Την προώθηση της ιατρικής επιστήμης σε θέματα νεοπλασιών (χορήγηση υποτροφιών, οργάνωση συνεδρίων κ.α.)
- Τη συμμετοχή στη διάδοση της ιδέας της δωρεάς μυελού.

Για την επίτευξη των προηγούμενων στόχων ο Σύλλογος «ΠΙΣΤΗ» οργανώνει και πραγματοποιεί τις παρακάτω δραστηριότητες

1. Ομάδες ψυχολογικής στήριξης των γονιών σε 24ωρη βάση.
2. Αδιάκοπη φροντίδα για την αποτελεσματική λειτουργία των νοσηλευτικών μονάδων.
3. Οργάνωση ομάδας αιμοδοσίας, για κάλυψη εκτάκτων αναγκών των κλινικών του Κέντρου Ειδικών Θεραπειών (ΚΕΘ) και της μονάδας μεταμόσχευσης μυελού των οστών (ΜΜΜΟ).
4. Επαγρύπνηση για την επίλυση των προβλημάτων των παιδιών και παροχή κάθε δυνατού μέσου για τη σωματική και ψυχική ανακούφισή τους.
5. Οργάνωση ψυχαγωγικών και άλλων εκδηλώσεων (με κουκλοθέατρο, κλόουν, ταχυδακτυλουργό κ.λπ.) σε τακτά χρονικά διαστήματα.
6. Αγορά εξοπλισμού και συντήρηση ηλεκτρονικών και ηλεκτρικών συσκευών (TV, video, κασετόφωνα, ψυγεία κ.λπ.) των δωματίων νοσηλείας.
7. Εξασφάλιση υλικού εργασιοθεραπείας και παιχνιδιών για όλα τα παιδιά.
8. Οργάνωση δανειστικής βιβλιοθήκης και κασετοθήκης.

²³⁹ <http://www.helassagaincancer.gr/gr/main.htm>

9. Συμβολή στον εξοπλισμό των κλινικών με επιστημονικά όργανα και συσκευές (ειδικά πιεσόμετρα, δοσομετρητές φαρμάκων, συσκευές ρυθμιζόμενης παροχής οξυγόνου, υγρασίας κ.α.).

ΠΟΡΟΙ

Μοναδικοί οικονομικοί πόροι οι συνδρομές των μελών, οι δωρεές ιδιωτών και έσοδα από διάφορες δραστηριότητες του Συλλόγου, όπως αυτή της έκδοσης και πώλησης Χριστουγεννιάτικης Κάρτας αλλά και βιβλίων.²⁴⁰

«ΕΛΠΙΔΑ»

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η ιστορία της "ΕΛΠΙΔΑΣ" ξεκίνησε το 1990 από μία ομάδα επώνυμων γυναικών για τα παιδιά και από τη διαπίστωση πώς στην Ελλάδα έλειπαν τα μέσα για τη θεραπεία των παιδιών που χρειάζονται μεταμόσχευση μυελού των οστών. Πρώτη βασική επιδίωξη της "ΕΛΠΙΔΑΣ" ήταν η δημιουργία μιας πρότυπης ιατρικής μονάδας, που μέχρι τότε δεν υπήρχε στην Ελλάδα, της Μονάδας Μεταμόσχευσης Μυελού των Οστών (ΜΜΜΟ), όπου θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν σε παιδιά που νοσούν από αιματολογικά, γενετικά και κληρονομικά νοσήματα, όπως λευχαιμίες, συμπαγείς όγκοι, νευροβλαστώματα, μεσογειακή αναιμία και άλλες περιπτώσεις (περισσότερες των πενήντα). Ακολούθησε η δημιουργία του Ξενώνα που φιλοξενεί παιδιά από την περιφέρεια μαζί με τις οικογένειές τους, που έχουν ανάγκη να διαμένουν στην περιοχή της Αθήνας για όσο διάστημα διαρκεί η θεραπεία στη ΜΜΜΟ του Νοσοκομείου Παιδών "Αγία Σοφία", καθώς επίσης και στις ογκολογικές κλινικές των Παιδιατρικών Νοσοκομείων "Αγία Σοφία" και "Αγλαΐα Κυριακού", χωρίς να έχουν στέγη στην πρωτεύουσα, ενώ ο επόμενος μεγάλος στόχος είναι η δημιουργία του Α' Παιδιατρικού Ογκολογικού Νοσοκομείου για την αντιμετώπιση όλων των μορφών παιδικού καρκίνου.

Επιπλέον, σε αναπαλαιωμένο ακίνητο της οδού Πινδάρου που παραχωρήθηκε στον Σύλλογο, θα στεγαστεί το κέντρο δημιουργικής απασχόλησης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας των παιδιών της «ΕΛΠΙΔΑΣ».

ΔΡΑΣΕΙΣ

Ο Ξενώνας της Ελπίδας είναι για τις οικογένειες από την περιφέρεια που τα παιδιά τους πάσχουν από νεοπλασματικές ασθένειες, και δεν έχουν το δικό τους σπίτι στην Αθήνα. Για τις οικογένειες αυτές το άγχος και η ανησυχία για την εξέλιξη της υγείας του παιδιού, που συνοδεύεται συνήθως με μακρόχρονη παραμονή στο νοσοκομείο, πολύμηνη εξωνοσοκομειακή θεραπεία και τεράστια έξοδα, είναι πολύ μεγάλο. Την ανάγκη αυτή των οικογενειών ήρθε να καλύψει ο Σύλλογος Φίλων Παιδιών "ΕΛΠΙΔΑ", με την δημιουργία του πρότυπου Ξενώνα, που λειτουργεί από το Σεπτέμβριο του 1999 για να φιλοξενήσει γονείς και παιδιά από την περιφέρεια, τα οποία έχουν ανάγκη από νοσηλεία στη Μονάδα Μεταμόσχευσης Μυελού των Οστών και στις ογκολογικές κλινικές των Νοσοκομείων Παιδών "Αγία Σοφία" και "Αγλαΐα Κυριακού». παιδιά και γονείς να μη χάσουν την επαφή τους με το κοινωνικό σύνολο.

Ο Ξενώνας "Ελπίδα" φιλοξενεί αγόρια και κορίτσια με τις οικογένειες τους, ηλικίας από 0 - 18 ετών από την περιφέρεια, που λόγω έλλειψης στέγης έχουν ανάγκη να διαμένουν σε ξενοδοχεία ή φιλικά σπίτια για όσο διάστημα διαρκεί η θεραπεία τους.

---

²⁴⁰ <http://www.pisti.gr>

Από το Σεπτέμβριο του 1999 μέχρι το Σεπτέμβριο του 2003 στον Ξενώνα έχουν φιλοξενηθεί 350 οικογένειες με παιδιά ηλικίας 1 1/2 έως 17 χρονών, από όλα τα μέρη της Ελλάδας, από τον Έβρο, τη Θεσσαλονίκη, την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, την Πελοπόννησο, την Κρήτη, τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου καθώς επίσης και οικογένειες από το Ισραήλ, την Αλβανία, την Παλαιστίνη, την Αρμενία και τα Σκόπια, για όσο διάστημα διαρκεί η θεραπεία τους στα νοσοκομεία.

Η διάρκεια φιλοξενίας κυμαίνεται από 1 μήνα μέχρι και ενάμιση χρόνο. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ποσοστό 58,2% δηλαδή 186 οικογένειες, φιλοξενήθηκαν πάνω από έξι μήνες μέχρι και ενάμιση χρόνο, ενώ περίπου 60 από τις ήδη φιλοξενούμενες οικογένειες φιλοξενούνται περιοδικά μια φορά το μήνα για επανέλεγχο. Ως προς τις ηλικίες των παιδιών ποσοστό 50,6%, δηλαδή 162 παιδιά, είναι σχολικής ηλικίας. Τα παιδιά συνοδεύονται ως επί το πλείστον και από τους δύο γονείς σε ποσοστό 51% (164 περιπτώσεις) ενώ ποσοστό 7% συνοδεύονται μόνο από τον πατέρα τους. Κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Ξενώνα περίπου 5.500 συγγενείς και φίλοι έχουν επισκεφθεί τις οικογένειες στον Ξενώνα για να τις στηρίξουν ψυχολογικά.

Μέσα από μια σειρά προγραμμάτων που έχουν ξεκινήσει γίνεται μια προσπάθεια στήριξης των παιδιών για επαναδραστηριοποίηση, για ανάκτηση του χαμένου ενδιαφέροντος για τη ζωή. Το δικαίωμα της συμμετοχής του παιδιού στην καθημερινή ζωή, στην ίδια τη ζωή, και η ανάγκη για απασχόληση και ψυχολογική στήριξη τόσο του παιδιού όσο και της οικογένειας του, είναι οι πιο σημαντικές από τις δράσεις του Ξενώνα, στην προσπάθεια που γίνεται για να εξασφαλιστεί η ποιότητα ζωής στο άρρωστο παιδί και την οικογένεια του. Οι δράσεις αυτές είναι:

- επιστροφή στο σχολείο
- γιορτάζω και χαίρομαι
- επισκέπτομαι και μαθαίνω
- δημιουργική απασχόληση
- οικονομική στήριξη
- συνεργασία με άλλους φορείς
- ομάδες ψυχολογικής στήριξης

Η ψυχολογική στήριξη αφορά τους εξής τομείς:

1. Συχνή επαφή και συνεντεύξεις με όλες σχεδόν τις οικογένειες και συζήτηση γύρω από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.
2. Ατομική στήριξη σε οικογένειες που αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα (με το σύντροφό τους, με την υπόλοιπη οικογένεια, με τα άλλα τους παιδιά κ.ά.).
3. Ομαδική στήριξη με ομάδες συζήτησης και αποφόρτισης με τον κοινωνικό λειτουργό του Ξενώνα και με εθελοντή ψυχολόγο σε μια προσπάθεια εκφόρτισης και επίλυσης των αδιεξόδων τους.
4. Ομάδα εφήβων. Η κοινωνική υπηρεσία δείχνει ιδιαίτερη ευαισθησία και προσοχή στους εφήβους που εκ των πραγμάτων αποτελούν μια δύσκολη ομάδα. Μέσα από τις οργανωμένες εξόδους (πολλές φορές με την παρουσία κάποιου αγαπημένου καλλιτέχνη ή αθλητή) στον κινηματογράφο, το λούνα παρκ, το πάρκο κ.ά., ο έφηβος έχει την ευκαιρία να ψυχαγωγηθεί και να διατηρήσει τα χαρακτηριστικά της ηλικίας του.
5. Επισκέψεις από τη νοσηλεύτρια στα νοσοκομεία όπου κάνουν τις θεραπείες τα παιδιά για διατήρηση της επαφής και ψυχολογική στήριξη.

6. Σημαντικό κομμάτι αποτελεί και η τόνωση του θρησκευτικού συναισθήματος των οικογενειών που είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένο και για το λόγο αυτόν υπάρχει συνεχής παρουσία κληρικού για συζήτηση και τέλεση θρησκευτικών τελετών (ευχέλαιο, αγιασμός, παρακλήσεις).

Βασικός στόχος της "ΕΛΠΙΔΑΣ" αποτελεί η στήριξη της οικογένειας που επιδιώκεται μέσω:

- Της ζεστής υποδοχή και φιλοξενίας σε έναν όμορφο χώρο, καθώς και της δυνατότητας που της δίνεται να λειτουργήσει ενωμένη.
- Των ευκαιριών που έχει να αντιληφθεί ότι ανήκει σε μια μεγαλύτερη κοινότητα με το ίδιο πρόβλημα.
- Της δυνατότητας να μπορεί να εκφράσει σε προστατευμένο περιβάλλον όλα τα συναισθήματά της.
- Της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου με συμμετοχές σε εκδρομές, θέατρο, χειροτεχνικές κατασκευές κ.λπ.
- Της ενδυνάμωσης του εσωτερικού διαλόγου της οικογένειας και κατά συνέπεια της θέσης του παιδιού ως ενεργό μέλος αυτής.
- Της διατήρησης της αυτονομίας αλλά και της συμμετοχής της στη Διοίκηση του Ξενώνα

Διαδικασία εισαγωγής στον Ξενώνα «ΕΛΠΙΔΑ»

Κατά την διάρκεια της αρχικής παραμονής στο νοσοκομείο, η οικογένεια παραπέμπεται από την κοινωνική υπηρεσία του νοσοκομείου στην κοινωνική υπηρεσία του Ξενώνα για να υποβάλλει τα απαραίτητα για την φιλοξενία δικαιολογητικά και να συμπληρώσει την αίτηση φιλοξενίας. Γίνεται ξενάγηση από τον Κοινωνικό Λειτουργό στους χώρους του Ξενώνα, δίνονται γενικές πληροφορίες για τις συνθήκες διαβίωσης και ο κανονισμός λειτουργίας και τα σχετικά με την φιλοξενία δικαιολογητικά. Το αίτημα φιλοξενίας υποβάλλεται στην αρμόδια Επιτροπή Επιλογής για έγκριση ή απόρριψη. Σε περίπτωση που η ανάγκη για φιλοξενία είναι άμεση, την ευθύνη εισαγωγής αναλαμβάνει η Διεύθυνση.

- Βασικό κριτήριο επιλογής για φιλοξενία είναι η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του ενδιαφερόμενου. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει διαθέσιμο δωμάτιο, λειτουργεί λίστα αναμονής.
- Το διάστημα φιλοξενίας ορίζεται στα παραπεμπτικά των ιατρών και ανανεώνεται κυρίως με έγγραφη πιστοποίηση του Διευθυντή του τμήματος και της Επιτροπής.

Τα δικαιολογητικά που απαιτούνται για την φιλοξενίας είναι:

1. Αίτηση φιλοξενίας (συμπληρώνεται στον Ξενώνα)
2. Παραπεμπτικό από τους Διευθυντές των ανωτέρω Ογκολογικών τμημάτων.
3. Βεβαίωση από νοσοκομείο ή άλλο δημόσιο φορέα ότι ο ενδιαφερόμενος συνοδός του παιδιού δεν πάσχει από μεταδοτικό νόσημα.
4. Εξουσιοδότηση των γονέων ή του νόμιμου κηδεμόνα επικυρωμένη σε Αστυνομικό Τμήμα, όταν μαζί με το παιδί χρειαστεί να μείνει ενήλικο συγγενικό πρόσωπο, αντί των γονιών.
5. Βεβαίωση από Τμήμα Αλλοδαπών περί νόμιμης παραμονής, σε περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος είναι αλλοδαπός.
6. Πιστοποιητικό απορίας όπου απαιτείται.

Η "ΕΛΠΙΔΑ" έχει ακόμα οργανώσει συνέδρια και ημερίδες με κύριο στόχο την έρευνα και την ενημέρωση για τον παιδικό καρκίνο, έχει τιμηθεί με βραβεία, έχει απονεμίσει τιμές και διακρίσεις σε εξέχοντες επιστήμονες που έχουν βοηθήσει την πρόοδο στην θεραπεία του παιδικού καρκίνου και δίνει το παρόν της σε όποιες έκτακτες ανάγκες του εθνικού και διεθνή χώρου.

ΠΟΡΟΙ

Ο εν λόγω Σύλλογός πραγματοποιεί σειρά από εκδηλώσεις για να μπορέσει να συντηρήσει τον Ξενώνα, όπου φιλοξενούνται τα παιδιά και οι γονείς τους, να συμπαρασταθεί στην Μονάδα Μεταμόσχευσης Μυελού των Οστών σε κάθε έκτακτη ανάγκη της, αλλά και να υλοποιήσει τα οράματά του.²⁴¹

«ΜΕΡΙΜΝΑ»: ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΤΗΝ ΑΡΡΩΣΤΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η «ΜΕΡΙΜΝΑ» είναι μη κερδοσκοπική εταιρεία για τη φροντίδα παιδιών που έρχονται αντιμέτωπα με την αρρώστια, το θάνατο ή άλλες εμπειρίες που απειλούν τη ζωή τους και επηρεάζουν γενικότερα την εξέλιξή τους. Ιδρύθηκε το Μάρτιο του 1995 στην Αθήνα από εννέα έμπειρους επιστήμονες από το χώρο της υγείας που λειτουργούν διεπιστημονικά για να υλοποιήσουν τους στόχους της εταιρείας. Η «ΜΕΡΙΜΝΑ» αναπτύσσει σχέσεις συνεργασίας με αντίστοιχες εταιρείες και οργανισμούς σε άλλες χώρες του κόσμου.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Οι στόχοι της «ΜΕΡΙΜΝΑΣ» είναι:

1. Ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση επαγγελματιών υγείας και παιδείας στην κατανόηση και αντιμετώπιση παιδιών και οικογενειών μπροστά στην απειλητική για τη ζωή αρρώστια, το θάνατο και το πένθος.
2. Παροχή υπηρεσιών τόσο προς το παιδί που πενθεί την απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου, όσο και προς εκείνο που απειλείται η ίδια του η ζωή από μια σοβαρή αρρώστια. Οι υπηρεσίες αυτές είναι αποτελεσματικότερες όταν η στήριξη προσφέρεται ταυτόχρονα στην οικογένεια και σε όσους παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή του παιδιού.
3. Μελέτες και έρευνες γύρω από θέματα άμεσα συνδεδεμένα με τις επιπτώσεις της βαριάς αρρώστιας ή του θανάτου.

Οι δραστηριότητες της «ΜΕΡΙΜΝΑΣ» υπό το πρίσμα πάντα των στόχων της είναι:

1. Οργάνωση επιστημονικών συμποσίων και ομιλιών.
2. Οργάνωση εξειδικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης για επαγγελματίες υγείας και παιδείας, ώστε να παρεμβαίνουν αποτελεσματικά σε οικογένειες παιδιών που αντιμετωπίζουν αρρώστια, θάνατο ή πένθος.
3. Λειτουργία συμβουλευτικού κέντρου που παρέχει ψυχολογικές υπηρεσίες σε παιδιά, εφήβους και τις οικογένειές τους όταν απειλούνται από χρόνια και σοβαρή ασθένεια ή όταν πενθούν την απώλεια αγαπημένου τους ανθρώπου. Το κέντρο παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε εκπαιδευτικούς, σε επαγγελματίες υγείας και σε μέλη της κοινότητας που καλούνται να στηρίξουν αυτά τα παιδιά και τις οικογένειές τους.
4. Μελλοντική δραστηριότητα θα αποτελέσει η ίδρυση και λειτουργία Υπηρεσίας Κατ' Οίκον νοσηλείας που θα παρέχει ιατρονοσηλευτική και ψυχοκοινωνική φροντίδα σε παιδιά που επιθυμούν να βρίσκονται στο σπίτι τους στο τελικό στάδιο της ζωής τους.

ΠΟΡΟΙ

Η υλοποίηση των στόχων της «ΜΕΡΙΜΝΑΣ» βασίζεται κυρίως σε δωρεές, σε επιχορηγήσεις και σε έσοδα από εκδηλώσεις και δραστηριότητες που οργανώνει. Παράλληλα, στηρίζεται στην εθελοντική δραστηριοποίηση των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της.²⁴²

²⁴¹ <http://www.elpida.org>

²⁴² Ενημερωτικό φυλλάδιο «ΜΕΡΙΜΝΑΣ»

“ΦΛΟΓΑ”: ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΟΝΙΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΝΕΟΠΛΑΣΜΑΤΙΚΗ ΑΣΘΕΝΕΙΑ.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο Σύλλογος «ΦΛΟΓΑ» ιδρύθηκε πριν από είκοσι χρόνια από γονείς παιδιών καρκινοπαθών με έδρα την Αθήνα, αποτελεί οργανισμό μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και στοχεύει στην καλύτερη δυνατή ιατρική, ψυχική και κοινωνική φροντίδα αυτών των παιδιών.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Η «ΦΛΟΓΑ» αγωνίζεται για τα δικαιώματα των παιδιών στην υγεία και τη ζωή, τη φροντίδα των παιδιών με καρκίνο και τη δημιουργία θεσμών που να σέβονται τον αγώνα και την αξιοπρέπεια των παιδιών και των οικογενειών τους. Με βάση τα παραπάνω ο συγκεκριμένος Σύλλογος προβαίνει στις εξής ενέργειες:

1. Υποστηρίζει τα παιδιά που αγωνίζονται για τη ζωή και την υγεία τους.
2. Συμπαραστέκεται στους γονείς που βλέπουν ξαφνικά να αλλάζουν τα πάντα στη ζωή τους.
3. Παρεμβαίνει στις διοικήσεις των Νοσοκομείων και τους αρμόδιους φορείς της πολιτείας για την εξασφάλιση των απαιτούμενων συνθηκών και μέσων για τη θεραπεία και τις συνθήκες διαβίωσης των παιδιών.
4. Ενημερώνει υπεύθυνα τους γονείς για τις εφαρμοζόμενες θεραπείες και τα αποτελέσματά τους και, σε συνεργασία με επιστημονικά κέντρα της χώρας και του εξωτερικού, για την πρόοδο της έρευνας ενάντια στον καρκίνο.
5. Υποστηρίζει, μέσα από το κοινωνικό ταμείο που έχει δημιουργήσει, τις ανάγκες διαβίωσης και ιατρικών εξετάσεων αδύναμων οικονομικά οικογενειών
6. Οργανώνει ημερίδες, ομιλίες και εκδηλώσεις πανελλαδικά με σκοπό την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για τον αγώνα των παιδιών με καρκίνο.

ΠΟΡΟΙ

Σαν Σύλλογος μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η δράση της βασίζεται στην εθελοντική εργασία των μελών της και στην υποστήριξη των φίλων της.²⁴³

BATTLE FOR LIFE

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Ο Σύλλογος «BATTLE FOR LIFE» αποτελείται από γονείς παιδιών, που είχαν η έχουν νεοπλασματικές ασθένειες (ογκολογικά-αιματολογικά) και νοσηλεύτηκαν η νοσηλεύονται στις Η.Π.Α. Τον Ιανουάριο του 2003, ίδρυσαν ένα σύλλογο, που έχει νομιμοποιηθεί στην Ελλάδα με την με αριθ.4073-2003 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών (αρ. βιβλίων δημοσιεύσεως 24741-2003) και διοικείται από 7μελές Διοικητικό Συμβούλιο. Ο Σύλλογος έχει έδρα την Αθήνα και παράρτημα λειτουργίας στη Νέα Υόρκη, όπου και διαμένει μεγάλος αριθμός μελών του.

ΔΡΑΣΕΙΣ

Οι στόχοι του Συλλόγου «BATTLE FOR LIFE» είναι:

1. Να αλλάξει το νομικό πλαίσιο που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα και αφορά την έγκριση «νοσηλειών εξωτερικού», προκειμένου, το κάθε παιδί (επώνυμο η ανώνυμο) που πάσχει από κάθε είδους νεοπλασματική ασθένεια, η οποία δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί στην Ελλάδα, να έχει εκ του νόμου, τη δυνατότητα και το

---

²⁴³ <http://www.floga.org.gr>

δικαίωμα να νοσηλευτεί (με κάλυψη 100% του ασφαλιστικού του φορέα) στο εξωτερικό και ειδικότερα στις ΗΠΑ, όπου το επίπεδο γνώσης και εμπειρίας, ειδικά στους παιδικούς καρκίνους (πλέον της τεχνολογικής και φαρμακευτικής υπεροχής) σαφέστατα είναι υψηλότερο των ευρωπαϊκών νοσηλευτικών ιδρυμάτων και η νοσηλεία των παιδιών στις ΗΠΑ, αποτελεί τις περισσότερες φορές και την μοναδική ελπίδα σωτηρίας.

2. Να δημιουργήσει ένα μηχανισμό, ο οποίος θα προσφέρει και θα εξασφαλίζει στα παιδιά (που νοσηλεύονται ή πρόκειται να νοσηλευτούν στις ΗΠΑ) και στους γονείς τους, την δυνατότητα πληροφόρησης και ενημέρωσης τους, για την κάθε μορφής νεοπλασματική ασθένεια, το κάθε νοσηλευτικό ίδρυμα που υπάρχει και τις κάθε είδους δυνατότητες θεραπείας που εφαρμόζονται και προσφέρονται.

3. Να βοηθήσει σε συνεργασία με κάθε άλλο φορέα, οργάνωση κλπ., προκειμένου να εξασφαλίζεται η καλύτερη δυνατή υλική και ηθική υποστήριξη, στα παιδιά και τους γονείς τους που βρίσκονται, ή θα βρεθούν, για αυτό το λόγο στις Η.Π.Α., ειδικότερα δε στους τομείς της πληροφόρησης, ενημέρωσης, εκπαίδευσης, διαμονής, νομικής και ιατρικής υποστήριξης, εργασίας, μετακίνησης, καθώς και σε κάθε άλλη συναφή η εύλογη ανάγκη των.

Τα μέσα με τα οποία θα επιδιωχθεί η επιτυχία των παραπάνω σκοπών είναι:

1) Η με ανοιχτούς και ίσους όρους συνεργασία με κάθε θεσμοθετημένο δημόσιο ή ιδιωτικό, κρατικό ή μη κυβερνητικό φορέα, πρόσωπο και οργάνωση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ειδικότερα δε με:

α) το Ελληνικό Υπουργείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, το Υπουργείο Υγείας-Πρόνοιας, την Βουλή, την κυβέρνηση, τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα και τις αρμόδιες Ελληνικές προξενικές υπηρεσίες στις Η.Π.Α.

β) την Αρχιεπισκοπή Αμερικής, και γενικότερα την εκκλησία

γ) κάθε ιατρική ένωση, οργάνωση, φορέα, νοσοκομείο, στην Ελλάδα και διεθνώς, ειδικότερα δε με τους ελληνικούς και ελληνοαμερικανικούς συλλόγους Ελλήνων ιατρών, στην Ελλάδα και τις Η.Π.Α.

δ) κάθε άλλο σύλλογο, ένωση, οργάνωση, οργανισμό, η φορέα στην Ελλάδα, τις Η.Π.Α., η αλλού, που η δραστηριότητα του είναι συναφής, η που μπορεί να εξυπηρετήσει τους σκοπούς του συλλόγου και

ε) τις αρμόδιες υπηρεσίες και όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Η.Π.Α. καθώς και με επιστήμονες και διεθνείς επιστημονικές οργανώσεις, ενώσεις κοινότητες και υπηρεσίες.

2) Η πληροφόρηση και ενημέρωση των γονέων που έχουν παιδιά με νεοπλασματικές ασθένειες αλλά και γενικότερα της κοινής γνώμης στην Ελλάδα, αναφορικά με τον «μύθο και την πραγματικότητα» της αντιμετώπισης τέτοιων περιπτώσεων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, την πραγματική διάσταση του προβλήματος και τις πολλαπλές παράπλευρες συνέπειες, αλλά και τους λόγους για τους οποίους επιβάλλεται πλέον η θεσμοθέτηση του πρώτου σκοπού του συλλόγου μας από το Ελληνικό κράτος.

3) Οι Ομιλίες, διαλέξεις, ανοικτές συζητήσεις, ημερίδες, συνέδρια και εν γένει κάθε είδους εκδηλώσεις που μπορούν αν εξυπηρετήσουν τους σκοπούς του συλλόγου καθώς και την ενημέρωση της κοινής γνώμης και των γονέων παιδιών με νεοπλασματικές ασθένειες.

με πολιτιστικό και επιστημονικό περιεχόμενο.

4) Οι Εκδόσεις εντύπων, βιβλίων, περιοδικών, δελτίων τύπου, ενημερωτικών φυλλαδίων ή διαμαρτυρίας προς τον Ελληνικό ή διεθνή τύπο και τα ΜΜΕ εν γένει, καθώς και δημιουργία σελίδας στο internet.

5) Οι Παρεμβάσεις, παραστάσεις, ενημερώσεις, διαμαρτυρίες πάνω σε θέματα που εμπίπτουν στους σκοπούς του συλλόγου, προς όλες τις αρμόδιες αρχές.

6) Οι Παραστάσεις και η υποβολή προτάσεων και υπομνημάτων προς τους ιατρούς και τα διάφορα νοσοκομειακά τμήματα, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό προκειμένου να εξασφαλίζεται η παροχή της

καλύτερης δυνατής ιατρικής περίθαλψης και υπηρεσιών, αλλά και η πληρέστερη ιατρική ενημέρωση και πληροφόρηση των γονέων, αναφορικά με την κάθε ειδική νόσο των παιδιών τους και τις ιδιαιτερότητες της. Στα πλαίσια του πρώτου σκοπού και μέχρι την ολοκληρωτική επίτευξή του, ο σύλλογος θα επιχειρεί να παρέχει σε κάθε περίπτωση παιδιού με νεοπλασματική ασθένεια που πραγματικά χρήζει νοσηλείας στο εξωτερικό (ειδικότερα στις Η.Π.Α.), κάθε δυνατή βοήθεια (πληροφόρηση, παραστάσεις, νομική υποστήριξη κ.λ.π.), προκειμένου να επιτευχθεί από τις αρμόδιες επιτροπές, οργανισμούς και ασφαλιστικό φορέα η διοικητικό δικαστήριο και αρχή, η έγκριση της νοσηλείας του στο εξωτερικό.

7) Ο επιβοηθητικός συντονισμός αλλά και ο έλεγχος των ενεργειών και των αποτελεσμάτων, των εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται από οργανώσεις και φορείς «εξ ονόματος» και «για λογαριασμό» των παιδιών των μελών (γονέων) του συλλόγου μας, στην Ελλάδα και τις Η.Π.Α..

Σημειώνεται, ότι είναι ευπρόσδεκτες οι κάθε είδους ενέργειες, προσπάθειες και εκδηλώσεις που γίνονται από κάθε σύλλογο, οργάνωση, οργανισμό καθώς και από άλλο φορέα στην Ελλάδα και τις Η.Π.Α. προκειμένου να υποστηριχτούν (υλικά και ηθικά) τα παιδιά από την Ελλάδα (συνολικά, όχι αυτές που γίνονται για ένα συγκεκριμένο παιδί) που πάσχουν από νεοπλασματικές ασθένειες και νοσηλεύονται στις Η.Π.Α., καθώς και οι οικογένειες των, πλην όμως, αυτές θα πρέπει να τυγχάνουν (αφού αφορούν εμάς και τα παιδιά μας) της συναίνεσης και του επιβοηθητικού συντονισμού μας.

8) Η δυνατότητα συμμετοχής του συλλόγου η εκπροσώπων του, στην διοίκηση υφιστάμενων, η ενδεχομένως στο μέλλον να συσταθούν ΝΠΔ και ΙΔ, συλλόγων, δημοσίων η μη οργανώσεων, επιτροπών φορέων κλπ.

Στον ένα χρόνο λειτουργίας του και σε συνεργασία με κάποιους συλλόγους, οργανισμούς και ιδιώτες, ο Σύλλογος έχει επιτύχει κάποιες μικρές λύσεις στα θέματα της μόρφωσης (μαθήματα Ελληνικών στα παιδιά), διαμονής και διαβίωσης στη Νέα Υόρκη, δημιούργησε ένα μικρό δίκτυο για μία καλύτερη ενημέρωση και ενημέρωσε τους αρμόδιους φορείς, Υπουργεία και πολιτική ηγεσία, αναφορικά με την αναγκαιότητα αλλαγής του ισχύοντος νομικού πλαισίου, για τη νοσηλεία εξωτερικού. Επιπλέον, τους τελευταίους μήνες έχει ξεκινήσει μια μεγάλη προσπάθεια να γίνει ένα Ελληνικό Σπίτι Φιλοξενίας στη Νέα Υόρκη, για τα ασθενή ελληνόπουλα.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ-ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ

Τα μέλη διακρίνονται σε τακτικά, και επίτιμα. Τακτικά μέλη του συλλόγου μπορούν να γίνουν μόνο οι γονείς (και οι δύο) ή οι νόμιμοι κηδεμόνες, παιδιών (Ελληνικής η Ελληνοκυπριακής καταγωγής) που έπασχαν η πάσχουν από κάθε είδους νεοπλασματική ασθένεια, και νοσηλεύτηκαν (ανεξαρτήτως αποτελέσματος) η νοσηλεύονται στις Η.Π.Α., οι οποίοι πιστεύουν στους σκοπούς του συλλόγου και αφού προταθούν από δύο (2) ήδη τακτικά μέλη. Επίσης τακτικά μέλη μπορούν να γίνουν και τα ίδια τα (νυν η πρώην) ασθενή παιδιά, εφόσον έχουν σύμφωνα με την Ελληνική νομοθεσία ενηλικιωθεί.

Το τακτικό μέλος εγγράφεται με ομόφωνη απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου, εντός των νομίμων προθεσμιών, αφού συμπληρώσει αίτηση (ειδικό έντυπο) την οποία θα συνυπογράψουν και τα μέλη που τον προτείνουν, στην οποία εκτός από το αίτημα για εγγραφή να δηλώνει ότι αποδέχεται το καταστατικό και τις νόμιμες αποφάσεις της γενικής συνέλευσης. Από την ημερομηνία έγκρισης της αίτησης του και αφού καταβάλλει (αν υπάρξει τέτοιο θέμα στο μέλλον) το δικαίωμα εγγραφής και τις τρέχουσες συνδρομές εγγράφεται (το αργότερο τρεις μήνες μετά την έγκριση της αίτησης του) στο βιβλίο Μητρώου Μελών του Σωματείου.

Επίτιμα μέλη ορίζονται με ομόφωνη απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου, ή με πλειοψηφία της Γενικής Συνελεύσεως, πρόσωπα, που αποδεδειγμένα έχουν συμβάλλει, ενισχύσει και ενισχύουν υλικά και ηθικά

την πραγματοποίηση των σκοπών του Συλλόγου ή που παρείχαν ή παρέχουν μεγάλες υπηρεσίες προς αυτόν. Τα επίτιμα μέλη δεν απαιτείται να είναι γονείς παιδιών με νεοπλασματικές ασθένειες και δεν μπορεί να είναι περισσότερα από το 1/5 των τακτικών μελών.

ΠΟΡΟΙ

Ιδιαιτερότητα του Συλλόγου είναι ότι δεν θα έχει «ταμείο χρημάτων» υπό την έννοια ότι δεν δέχεται οποιαδήποτε άμεση χρηματική προσφορά προς το Σύλλογο, ούτε ως Σύλλογος πραγματοποιεί εκδηλώσεις προκειμένου να συγκεντρώνει χρηματικά ποσά. Αντιθέτως έχει δημιουργήσει «ταμείο ανθρώπων» στο οποίο ο κάθε «άνθρωπος-εθελοντής» (στην έννοια αυτή συμπεριλαμβάνονται ιδιώτες, σύλλογοι, φορείς, κρατικοί και μη, οργανισμοί κ.λ.π.) μπορεί να καταθέσει την εθελοντική δήλωση-πρόθεση του, να υποστηρίξει και να εξυπηρετήσει, όταν και εφόσον χρειαστεί στο μέλλον, τους καταστατικούς σκοπούς του συλλόγου, αλλά και την απ' ευθείας εκπλήρωση κάθε επιμέρους στόχου, που ανά εποχή και ανάγκη ενδεχομένως να θέτει.

Έτσι και ανάλογα με τις ανάγκες των μελών του, ο σύλλογος θέτει στόχους, για την πραγματοποίηση των οποίων ενεργοποιεί το ανωτέρω «Ταμείο Ανθρώπων», προκειμένου στη συνέχεια ο κάθε ενδιαφερόμενος «άνθρωπος-εθελοντής», να μπορεί απ' ευθείας, να συμβάλει στην υποβοήθηση ή την πραγμάτωσή τους. Σαν τέτοιοι στόχοι αναφέρονται ενδεικτικά, η εθελοντική προσφορά ιατρικών συμβουλών, η ακόμα και ενδεχομένως υπηρεσιών, στα ασθενή παιδιά και τους γονείς των, η εθελοντική προσφορά κάθε είδους εκπαίδευσης, η εξυπηρέτηση της γενικότερης ιατρικής και μη ενημέρωσης, η εξυπηρέτηση και η υποβοήθηση για την έγκριση νοσηλείας εξωτερικού, η προσφορά και η εξασφάλιση διαμονής (στις Η.Π.Α.), η ψυχολογική και ανθρώπινη υποστήριξη και συμπαράσταση, η προσφορά-δωρεά αίματος, αιμοπεταλίων αλλά ακόμα και μοσχευμάτων, η εξυπηρέτηση των μεταφραστικών αναγκών των οικογενειών που δεν ομιλούν την αγγλική γλώσσα, η εξυπηρέτηση των μετακινήσεων, η εθελοντική προσφορά νομικών και κάθε άλλους είδους συμβουλών και υπηρεσιών, όταν υπάρξει ανάγκη, η διευκόλυνση επίλυσης κάθε είδους διαδικασιών με αμερικανικές και ελληνικές αρχές και οργανισμούς, αλλά και η εξυπηρέτηση συγκεκριμένων υλικών στόχων, που θα προκαθορίζονται από τον σύλλογο θα δημοσιοποιούνται και θα εξυπηρετούν τις ανάγκες της ολότητας των μελών του.²⁴⁴

---

²⁴⁴ <http://users.in.gr/battleforlife/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Πίνακας ερευνητικής σύνοψης

Κοινωνικοί τόποι όπου έλαβε χώρα η έρευνα πεδίου

Κοινωνικοί τόποι	Περιγραφή	Ερευνητικοί ρόλοι και μεθοδολογικές παρατηρήσεις
Ελληνική Αντικαρκινική Εταιρεία	Οργανισμός κατά του καρκίνου, ιδιωτικής πρωτοβουλίας	Εστιασμένη παρατήρηση ή συμμετοχική παρατήρηση.
Αντικαρκινικό νοσοκομείο Άγιος Σάββας	Δημόσιο νοσοκομείο ειδικευμένο στην αντιμετώπιση του καρκίνου	Συμμετοχική παρατήρηση (παρατηρητής ως συμμετέχουσες) και, ανάλογα με την περίπτωση και τη συγκεκριμένη δομή, εστιασμένη παρατήρηση.
Όμιλος Εθελοντών κατά του Καρκίνου	Εθελοντικός Σύλλογος Εκπαίδευσης Εθελοντών	Συμμετοχική παρατήρηση, εστιασμένη παρατήρηση.
Σύλλογος Μαστεκτομημένων Γυναικών «Άλμα Ζωής»	Εθελοντικός Σύλλογος Ιδιωτικής Πρωτοβουλίας Μη Κερδοσκοπικός που πραγματοποιεί τις εξής δράσεις : α) παροχή συναισθηματικής στήριξης σε καρκινοπαθείς σε ατομικό επίπεδο β) λειτουργία ομάδων αυτογνωσίας για καρκινοπαθείς γ) την εκπαίδευση εθελοντών δ) την πραγματοποίηση εκδηλώσεων για τον καρκίνο με στόχο την ενημέρωση του κοινού.	Συμμετοχική παρατήρηση και χρήση ημιδομημένης συνέντευξης.

Κατηγορίες εμπειρικού υλικού

Κατηγορία εμπειρικού υλικού	Υποκατηγορίες εμπειρικού υλικού	Τεχνική συλλογής
Συνεντεύξεις	Άτυπες, μη μαγνητοφωνημένες.	Εκτενείς στοχοθετημένες συζητήσεις, στο πλαίσιο της συμμετοχικής παρατήρησης.
	Βιογραφικές Συνεντεύξεις (μαγνητοφωνημένες)	Βιογραφική-αφηγηματική μέθοδος.
Γραπτά Τεκμήρια	Δημοσιοποιημένα κείμενα, κάρτες, αφίσες κ.λ.π., μη δημοσιοποιημένα κείμενα, τα οποία αντλήθηκαν μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης και δημοσιοποιημένα επίσημα στατιστικά στοιχεία και μελέτες του χώρου μελέτης	Συμμετοχική παρατήρηση με διαφορετικό κατά κοινωνικό χώρο βαθμό εμπλοκής.
Δημοσιοποιημένος επιστημονικός λόγος	Συνέδρια.	Συμμετοχή σε συνέδρια, βιβλιογραφική έρευνα.
	Ειδικός τύπος.	Συνδρομές, βιβλιογραφική έρευνα.
	Γραπτά τεκμήρια (αφίσες, κάρτες, δημοσιεύματα, εκδηλώσεις κλπ.) του χώρου διεξαγωγής της έρευνας πεδίου.	Συλλογή υλικού μέσω της μεθόδου της συμμετοχικής παρατήρησης.
Άλλα συμπληρωματικά υλικά	Δημοσιεύματα του εθνικού και του διεθνούς τύπου, μη συστηματικά προετοιμασμένες συζητήσεις με ειδικούς στην Ελλάδα.	Μη συστηματική, ευκαιριακή, συλλογή υλικού κατά τη διάρκεια της έρευνας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

Σχέδιο ερευνητικής πρότασης

Α.Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

ΥΓΕΙΑΣ-ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΜΑ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΖΩΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕ ΚΑΡΚΙΝΟ
Αντιμετώπιση της νόσου και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις

ΣΥΝΤΑΚΤΡΙΕΣ
ΚΑΤΣΙΚΑΡΗ ΚΥΡΙΑΚΗ-ΦΑΝΟΥΡΙΑ
ΜΠΡΕΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
ΤΖΑΝΑΚΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΤΟΜΕΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

- 1.1. Βασικός προβληματισμός.....3
- 1.2. Συναφείς έρευνες.....4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

- 2.1. Σκοπός μελέτης- Ερευνητικά ερωτήματα.....6
- 2.2. Διάγραμμα θεωρητικού μέρους.....7
- 2.3. Πιθανές δυσκολίες.....7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

- 3.1. Μεθοδολογία έρευνας.....8
- 3.2. Ηθικά ζητήματα.....8
- 3.3. Πιθανές δυσκολίες.....8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

- 4.1. Χρονοδιάγραμμα.....10

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....11

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ...12

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1.1. Βασικός προβληματισμός

Η πτυχιακή εργασία με θέμα «Ιστορίες ζωής γυναικών με καρκίνο-Αντιμετώπιση της νόσου και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις» αναφέρεται σε βιογραφίες εγγάμων γυναικών που πάσχουν από καρκίνο και συγκεκριμένα στον τρόπο που αντιμετωπίζουν την ασθένεια και κατά πόσο η τελευταία επηρεάζει τις διαπροσωπικές σχέσεις, τις δραστηριότητες, τη ψυχολογική κατάσταση καθώς και τη γενικότερη φιλοσοφία ζωής τους.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος βασίστηκε στους εξής προβληματισμούς:

- Στο παρελθόν δεν έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές πτυχιακές εργασίες με σχετικό θέμα -από το 1998 και ύστερα έχουν συνταχθεί δύο εργασίες- συνεπώς, η επίτευξη προσθήκης νέας γνώσης αποτελεί ευκολότερο στόχο με την παραπάνω επιλογή.
- Το εν λόγω θέμα παρουσιάζει ιδιαίτερο εκπαιδευτικό ενδιαφέρον εφόσον η συνεργασία με καρκινοπαθείς συμπεριλαμβάνεται στα πλαίσια εργασίας των κοινωνικών λειτουργών και η γνώση του αντικειμένου είναι άκρως απαραίτητη διότι η αντιμετώπιση των καρκινοπαθών χρήζει ιδιαίτερης προσοχής καθώς σχετίζεται με τον ενδεχόμενο θάνατο, ο οποίος αποτελεί μη αναστρέψιμη κατάσταση. Επιπροσθέτως, απαιτούνται προσεκτικοί χειρισμοί στις περιπτώσεις καρκινοπαθών εφόσον οι αντιδράσεις τους εξαιτίας της ευάλωτης ψυχολογική τους κατάστασης είναι απρόβλεπτες και λάθος επιλογές κινήσεων υπάρχει περίπτωση να αποβούν μοιραίες (π.χ. αυτοκτονία)²⁴⁵. Συνεπώς, η καλή γνώση των ψυχοκοινωνικών επιπτώσεων της νόσου αποτελεί απαραίτητο εργαλείο στα χέρια του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού.
- Από πολύ πρόσφατα στατιστικά στοιχεία, γνωρίζουμε ότι μόνο ο καρκίνος του μαστού προσβάλλει στις Η.Π.Α. μία στις οκτώ γυναίκες και στη Δυτική Ευρώπη μία στις εννέα γυναίκες. Στις γυναίκες ηλικίας 15-45 ετών αποτελεί την κύρια αιτία θανάτου μεταξύ όλων των τύπων καρκίνου. Τα παραπάνω στοιχεία κινούν το ερευνητικό ενδιαφέρον καθώς αποτελούν μια ανησυχητική σύγχρονη πραγματικότητα η οποία αφορά όλους.²⁴⁶
- Οι ρόλοι που αναλαμβάνουν οι γυναίκες στη σύγχρονη κοινωνία είναι ιδιαίτερα απαιτητικοί καθώς πρέπει να ανταπεξέλθει στη φροντίδα της οικογένειας ως μητέρα και συχνά και ως νοικοκυρά, στην αγορά εργασίας ως επαγγελματία και παράλληλα της επιβάλλεται να διατηρήσει τη θηλυκότητά της ως σύντροφος αλλά και την αναπαραγωγικότητά της²⁴⁷. Υπό αυτό το πρίσμα η έρευνα θα προσανατολιστεί σε γυναίκες που πάσχουν από την νόσο αυτή διότι η τελευταία επιδρά καταλυτικά στους ρόλους της γυναίκας και στη ψυχοσύνθεσή της, ειδικά όταν ο

---

²⁴⁵ Βλέπε Αναγνωστόπουλος Φώτης και Παπαδάτου Δανάη (1986), *Ψυχολογική προσέγγιση ατόμων με καρκίνο*, Αθήνα: ΦΛΟΓΑ.

²⁴⁶ www.gyn.gr

²⁴⁷ Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: ΔΕΣΠΟΙΝΑ Δ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ

καρκίνος προσβάλλει όργανα που αφορούν τη γυναικεία ταυτότητα (καρκίνος μαστού, ωοθηκών κλπ.).

- Μετά από επίσκεψη στο Ελληνικό Αντικαρκινικό Ινστιτούτο, Νοσοκομείο Άγιος Σάββας, πληροφορηθήκαμε από την προϊσταμένη –κα Παπακωνσταντίνου, κοινωνική λειτουργό- του τμήματος κοινωνικής υπηρεσίας του Ινστιτούτου, ότι οι καρκινοπαθείς έχουν την ανάγκη να διηγηθούν και να μοιραστούν τις εμπειρίες της ζωής τους διότι κατά αυτόν τον τρόπο απαλύνεται η ψυχική τους οδύνη.
- Τέλος, το συγκεκριμένο θέμα αποτελεί πρόκληση για τις γράφουσες εφόσον η πρόσβαση σε καρκινοπαθείς και η αποδοχή τους να πουν την ιστορία της ζωής τους, να αφηγηθούν τα προσωπικά τους βιώματα, απαιτεί ιδιαίτερους χειρισμούς εξαιτίας της σοβαρότητας του θέματος.

1.2. Συναφείς έρευνες

A) «Καρκίνος: Μια πραγματικότητα όπως βιώνει η γυναίκα τη μαστεκτομή». Υπεύθυνη καθηγήτρια: Γαλενιανού Ελένη. 17/06/1998.

B) «Ψυχοκοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν την προληπτική συμπεριφορά της γυναίκας στον καρκίνο του μαστού». Υπεύθυνη καθηγήτρια: Κουκούλη Σοφία. 17/06/1998.

Η πτυχιακή εργασία με θέμα «Ιστορίες ζωής εγγάμων γυναικών με καρκίνο-Αντιμετώπιση της νόσου και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις» θα επικεντρωθεί σε γυναίκες έγγαμες που πάσχουν στην παρούσα χρονική στιγμή από καρκίνο σε διάφορα όργανα του σώματος και στις επιπτώσεις στους διάφορους τομείς της ζωής. Η πρώτη πτυχιακή αφορούσε γυναίκες γενικά και όχι απαραίτητα έγγαμες, οι οποίες έπασχαν συγκεκριμένα από καρκίνο του μαστού και έχουν υποβληθεί σε μαστεκτομή, και στις συνέπειές της, γεγονός που ενδεχομένως σημαίνει πως δεν πάσχουν πλέον από καρκίνο. Η εργασία των συντακτριών θα αναφέρεται στον τρόπο που βιώνουν οι γυναίκες γενικότερα τον καρκίνο (και τις διαφοροποιήσεις των διαφόρων τύπων), τις αλλαγές στη ψυχοσύνθεσή τους, στη ζωή και στους ρόλους τους και ιδιαίτερα στην οικογένεια της ασθενούς ως σύζυγος, νοικοκυρά και ενδεχομένως μητέρα, στοιχεία που δεν αναφέρονται στην πρώτη εργασία.

Η επιλογή γυναικών αφορά συγκεκριμένα έγγαμες καρκινοπαθείς διότι, καθώς βιώνουν τον έγγαμο βίο είναι πιθανότερο να έχουν αναλάβει περισσότερους ρόλους μέσα στην οικογένεια (σύντροφος, νοικοκυρά, μητέρα) από μία γυναίκα που δεν είναι παντρεμένη -χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι δεν έχει τις παραπάνω υποχρεώσεις. Με τη βοήθεια των αφηγήσεων εγγάμων καρκινοπαθών γυναικών θα διαπιστωθούν οι επιπτώσεις στην οικογένειά της εξαιτίας της νόσου, π.χ. μετατόπιση ευθυνών και ρόλων, συναισθηματική φόρτιση των μελών, αλλαγές στη συζυγική ζωή κλπ.

Η δεύτερη πτυχιακή εργασία επικεντρώνεται σε ψυχοκοινωνικούς παράγοντες που αφορούν την προληπτική συμπεριφορά γυναικών όσον αφορά τον καρκίνο του μαστού. Η εργασία που θα εκπονηθεί δεν θα αναφέρεται στην προληπτική συμπεριφορά αποκλειστικά, και όχι μόνο για τον καρκίνο του μαστού, αλλά σε βιογραφίες γυναικών που έχουν εμφανίσει σε διάφορα σημεία την αποκαλούμενη συχνά –λανθασμένα- «επάραιτη νόσο», που σημαίνει ότι στοιχεία για τη συγκεκριμένη

συμπεριφορά θα παρουσιαστούν μαζί με άλλα που θα αφορούν τις ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις και τις αντιδράσεις στην εκδήλωση της νόσου.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

2.1. Σκοπός μελέτης- Ερευνητικά ερωτήματα

Συντάσσοντας την εν λόγω πτυχιακή εργασία έχουμε στόχο τη συγκέντρωση ιστοριών ζωής έγγαμων γυναικών με καρκίνο ώστε να κατανοήσουμε πώς αντιμετωπίζουν οι πάσχουσες την ασθένεια και σε ποιους τομείς, κατά πόσο η τελευταία επηρεάζει τη ζωή τους. Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στις πιθανές εναλλαγές των ρόλων στα πλαίσια της οικογένειας της ασθενούς. Πιο συγκεκριμένα τα ερωτήματα/υποθέσεις εργασίας που αφορούν την έρευνα είναι τα εξής:

- Αντιμέτωπιση της νόσου από τους ίδιους τους ασθενείς αλλά και από το ευρύτερο περιβάλλον (αρνητικά/θετικά της ασθένειας).
- Αλλαγές όσον αφορά τις οικογενειακές, επαγγελματικές, κοινωνικές σχέσεις των καρκινοπαθών μετά τη γνωστοποίηση της νόσου.
- Αλλάζουν οι ρόλοι στην οικογένεια (σύζυγος, παιδιά) σε περίπτωση εμφάνισης καρκίνου στη γυναίκα και σε ποιο βαθμό;
- Δραστηριότητες καρκινοπαθών (ελεύθερος χρόνος, εργασία, ψυχαγωγία, υποχρεώσεις κλπ.)
- Ψυχολογικές επιπτώσεις και γενικότερες αλλαγές μετά τη διάγνωση της νόσου.
- Ποιες οι αιτίες της νόσου σύμφωνα με τους ασθενείς (π.χ. αρνητικά συναισθήματα, καταχρήσεις, αμέλεια γενικών εξετάσεων, τιμωρία από το Θεό κλπ.).
- Βαθμός προετοιμασίας και αντιμετώπισης ενδεχόμενου επικείμενου θανάτου.
- Βαθμός αποδοχής της νόσου και δεκτικότητα του ασθενή για θεραπεία, παραίτηση από τη ζωή ή πάλη για την τελευταία.
- Σχέσεις με τους υπεύθυνους αλλά και τα υπόλοιπα μέλη του συλλόγου καρκινοπαθών, προσφορά αυτού στον ίδιο τον ασθενή αλλά και στο οικογενειακό του περιβάλλον συγγενείς του.
- Σχέδια για το μέλλον, όνειρα και επιδιώξεις.
- Ανησυχίες των αφηγητών για τα προσφιλή τους πρόσωπα εξαιτίας του καρκίνου ή ακόμα και του ενδεχόμενου θανάτου τους από αυτόν (π.χ. ανησυχία ή και λύπη για τα παιδιά τους που «ταλαιπωρούνται» ψυχολογικά ή που μετά το θάνατο «ποιοι θα τους συντηρεί» κλπ.).
- Γενικότερες θεωρίες για τη ζωή όσον αφορά τον τρόπο που πρέπει να τη ζούμε, τα λάθη, τις σχέσεις, τις εμπειρίες κλπ.

2.2. Διάγραμμα θεωρητικού μέρους

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ

- 1.1. Τι είναι καρκίνος; Ορισμοί.
- 1.2. Είδη καρκίνου
- 1.3. Πιθανές αιτίες καρκίνου
- 1.4. Θεραπευτική αντιμετώπιση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ ΣΤΟΝ ΑΣΘΕΝΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ

- 2.1. Ενημέρωση καρκινοπαθούς για την ύπαρξη της ασθένειας- Ένα ηθικό ζήτημα.
- 2.2. Ψυχολογικές αντιδράσεις καρκινοπαθούς
- 2.3. Προσωπικότητα καρκινοπαθούς
- 2.4. Αντιδράσεις μελών οικογένειας καρκινοπαθούς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

- 3.1. Η γυναίκα στην αγορά εργασίας.
- 3.2. Η γυναίκα στα πλαίσια της οικογένειας
- 3.3. Η γυναίκα και το κοινωνικό περιβάλλον

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ

- 4.1. Οργανώσεις/σύλλογοι κατά του καρκίνου
- 4.2. Ψυχολογική υποστήριξη του καρκινοπαθούς και της οικογένειάς του
- 4.3. Ομαδική ψυχοθεραπεία καρκινοπαθών

2.3. Πιθανές δυσκολίες

Όσον αφορά το θεωρητικό μέρος, οι ενδεχόμενες δυσκολίες για την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας είναι η πρόσβασή μας σε σχετική ελληνική και πρόσφατη βιβλιογραφία εφόσον στην κεντρική βιβλιοθήκη του Α.Τ.Ε.Ι Ηρακλείου και σε αυτήν της Σχολής Επαγγελματίων Υγείας και Πρόνοιας δεν παρέχεται η ανάλογη. Η άρση των δυσκολιών αυτών θα επιτευχθεί με τη διερεύνηση ελληνικής και αγγλικής -υπάρχουν γνώσεις αγγλικής γλώσσας- βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και στο διαδίκτυο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.4. Μεθοδολογία έρευνας

Προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν παραπάνω θα χρησιμοποιηθούν κυρίως οι εξής τρεις ποιοτικές τεχνικές έρευνας :

1. Βιογραφική-αφηγηματική συνέντευξη με πάσχουσες γυναίκες.
2. Ημι-δομημένη συνέντευξη με ειδικούς (expert interviews) (γιατρούς, νοσηλευτικό προσωπικό, κοινωνικούς λειτουργούς, εκπροσώπους συλλόγων εθελοντών και υποστήριξης κ.α.

3.Γραπτά τεκμήρια (π.χ. ενημερωτικά φυλλάδια για προγράμματα ψυχολογικής υποστήριξης, για συστηματική παροχή εθελοντικής δράσης κ.α.)

Το εμπειρικό υλικό που θα αντληθεί από αυτές θα αναλυθεί κατά περίπτωση, ανάλογα με τον τύπο του υλικού (π.χ. οι αφηγήσεις που θα προκύψουν από τις βιογραφικές συνεντεύξεις θα αναλυθούν διαφορετικά από τις πληροφορίες που θα προκύψουν από τις συνεντεύξεις με ειδικούς) και σε σχέση με τα ερωτήματα, όπως αυτά θα διαμορφωθούν και θα συγκεκριμενοποιηθούν στην πορεία της εργασίας (Grounded Theory).

Γενικά η ανάλυση θα ακολουθήσει τρία στάδια : α) απομαγνητοφώνηση και κατάταξη του υλικού, β) δομική περιγραφή (structural description) και γ) αναλυτική αφαίρεση (analytical abstraction). Κάθε αφήγηση θα κατηγοριοποιείται, θα αναλύεται γραμμή προς γραμμή (line by line) και στη συνέχεια θα εξάγονται τα γενικότερα συμπεράσματα, ανάλογα και με τα ερωτήματα που θα προκύπτουν στην πορεία της έρευνας.

Πεδίο μελέτης θα αποτελέσουν:

α) Το Ελληνικό Αντικαρκινικό Ινστιτούτο, Νοσοκομείο Άγιος Σάββας (έχει υπάρξει συνεννόηση).

β) Ο Όμιλος Εθελοντών κατά του Καρκίνου (έχει υπάρξει συνεννόηση).

Η επιλογή του δείγματος θα ακολουθήσει την τεχνική της θεωρητικής δειγματοληψίας, σύμφωνα με τις προτροπές της «θεμελιωμένης θεωρίας» (Grounded Theory). Δηλαδή, θα αναζητηθούν όσο το δυνατόν πιο διαφορετικές περιπτώσεις (με βάση το αρχικό κριτήριο της εμφάνισης καρκίνου του τύπου των τριών στατιστικά πιο συχνών μορφών, εγγάμων γυναικών) και η έρευνα θα σταματήσει όταν πλέον δεν θα προκύπτουν νέα στοιχεία, τέτοια που να διαψεύδουν ή να τροποποιούν τις υποθέσεις και τα μοντέλα εξήγησης που θα σχηματιστούν κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της εργασίας (σταδιακή συλλογή, καταγραφή, επεξεργασία και ανάλυση του εμπειρικού υλικού).

3.3. Ηθικά ζητήματα

Το ηθικό ζήτημα που προκύπτει σχετικά με τη μεθοδολογία της έρευνας της πτυχιακής εργασίας είναι ότι οι ασθενείς βρίσκονται σε συναισθηματική φόρτιση λόγω της νόσου και ενδεχομένως να καταπονούνται από διάφορες μορφές χημειοθεραπείας με συνέπεια η διεξαγωγή της συγκεκριμένης συνέντευξης να τους αναστατώσει ψυχολογικά (π.χ. αναμνήσεις από τα παιδικά τους χρόνια, πρώτες αντιδράσεις στην ανακοίνωση της νόσου κλπ.) αλλά και να τους κουράσει σωματικά η διαδικασία της αφήγησης. Με την επιλογή όμως της εν λόγω μεθόδου, η ασθενής έχει τη δυνατότητα να επιλέγει το περιεχόμενο της αφήγησής της και να αναφέρεται σε γεγονότα που η ίδια επιθυμεί. Τέλος, έχει το δικαίωμα να μη συμμετάσχει στη διαδικασία ή ακόμα και να τη διακόψει εφόσον η ασθενής κρίνει ότι είναι απαραίτητο.

3.5. Πιθανές δυσκολίες

Οι ενδεχόμενες δυσκολίες όσον αφορά το εμπειρικό μέρος της πτυχιακής εργασίας είναι οι εξής:

- Δεν υπάρχει ιδιαίτερη εμπειρία από τις γράφουσες όσον αφορά την τεχνική της βιογραφικής-αφηγηματικής συνέντευξης αλλά με την απαραίτητη μελέτη της αντίστοιχης βιβλιογραφίας και προετοιμασία πριν από κάθε συνέντευξη, καθώς και την κατάλληλη καθοδήγηση από τον υπεύθυνο καθηγητή, η διεκπεραίωση των συνεντεύξεων δε θα αποτελέσει ιδιαίτερο πρόβλημα.
- Ενδεχομένως, μερικές ασθενείς να μη δεχτούν να συμμετάσχουν στη προκειμένη διαδικασία ή να διακόψουν τη συνέντευξη. Σε αυτές τις περιπτώσεις θα συνεχίζουμε με άλλη ασθενή ενώ παράλληλα θα αξιολογούμε του λόγους για τους οποίους συνέβη ώστε να μειωθούν οι πιθανότητες επανάληψης του γεγονότος.
- Άλλη δυσκολία είναι οι συχνές μετακινήσεις από το Ηράκλειο της Κρήτης στην Αθηνά εφόσον εκεί βρίσκεται το Ελληνικό Αντικαρκινικό Ινστιτούτο και ο Όμιλος Εθελοντών κατά του Καρκίνου. Η πραγματοποίηση των συνεντεύξεων για διευκόλυνση των συντακτριών θα γίνει κατά τη διάρκεια αργιών και διακοπών του τμήματος κοινωνικής εργασίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1. Χρονοδιάγραμμα

1. Μελέτη σχετικής βιβλιογραφίας και μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας (5 εβδομάδες).
2. Οριστικοποίηση του πεδίου μελέτης και επαφές για την έγκριση έναρξης της έρευνας (2 εβδομάδες).
3. Διεξαγωγή της έρευνας, απομαγνητοφώνηση και ανάλυση των συνεντεύξεων (8 εβδομάδες)
4. Συγκεκριμενοποίηση των ευρημάτων της έρευνας. (4 εβδομάδες)
5. Συγγραφή της εργασίας. (5 εβδομάδες)
6. Παρουσίαση της εργασίας μετά από έξι μήνες.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστόπουλος Φώτης και Παπαδάτου Δανάη (1986), *Ψυχολογική προσέγγιση ατόμων με καρκίνο*, Αθηνά: ΦΛΟΓΑ
- Κονιάρη Ευδοξία (1991), *Καρκίνος του μαστού*, Αθήνα: ΒΗΤΑ
- Κανδυλάκη Αγάπη, «Η έρευνα στην κοινωνική εργασία. Ποιοτική συλλογή και ανάλυση δεδομένων: Μια σύντομη προσέγγιση», *Κοινωνική Εργασία*, τεύχος 47, σελ. 150-159
- Λεσάν Λωρένς (1981), *Μπορείς να αγωνιστείς για τη ζωή σου*, Αθήνα: ΘΥΜΑΡΙ

- Μπόντης Ι.Ν. και Αγοραστός Θ. (1997), *Καρκινογένεση στο γυναικείο γεννητικό σύστημα*, Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS
- Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (1993), *Αντιμετώπιση του πόνου του καρκίνου*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις ΒΗΤΑ
- Παρασκευοπούλου Ν. Ιωάννου (1993), *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, Αθήνα, Α' τόμος
- Παρασκευοπούλου Ν. Ιωάννου (1993), *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, Αθήνα, Β' τόμος
- Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: ΔΕΣΠΟΙΝΑ Δ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ, Α' τόμος
- Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Μαρία Τ., Ιστορία ζωής-ψυχοβιογραφική προσέγγιση*, Αθήνα: ΔΕΣΠΟΙΝΑ Δ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ, Β' τόμος
- Ρηγάτος Α. Γεράσιμος (1985), *Εισαγωγή στη Ψυχοκοινωνική Ογκολογία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις ΖΗΤΑ
- Παπαϊωάννου Σκεύος (1998), *Κοινωνικός Μετασχηματισμός, Εκπαίδευση και Τοπική Κοινωνία*, Ρέθυμνο/Ανώγεια: Πανεπιστήμιο Κρήτης
- Bell J. (1997), *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα: Gutenberg
- Plummer K. (2000), *Τεκμήρια ζωής*, Αθήνα: Gutenberg

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- www.add.gr
- www.businesswoman.gr
- www.care.gr
- www.explo.gr
- www.gyn.gr
- <http://3lyk-polichn.thess.sch.gr>
- www.mednet.gr
- www.neaygeia.gr
- www.stress.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πτυχιακή εργασία με θέμα «Ιστορίες ζωής γυναικών με καρκίνο-Αντιμετώπιση της νόσου και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις» αναφέρεται σε βιογραφίες εγγάμων εθελοντριών που πάσχουν από καρκίνο του μαστού και συγκεκριμένα στον τρόπο που αντιμετωπίζουν την ασθένεια και κατά πόσο η τελευταία επηρεάζει τις διαπροσωπικές σχέσεις, τις δραστηριότητες, τη ψυχολογική κατάσταση καθώς και τη γενικότερη φιλοσοφία ζωής τους.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος βασίστηκε στους εξής προβληματισμούς:

- Το εν λόγω θέμα παρουσιάζει ιδιαίτερο εκπαιδευτικό ενδιαφέρον εφόσον η συνεργασία με καρκινοπαθείς συμπεριλαμβάνεται στα πλαίσια εργασίας των κοινωνικών λειτουργών και η γνώση του αντικειμένου είναι άκρως απαραίτητη διότι η αντιμετώπιση των καρκινοπαθών χρήζει ιδιαίτερης προσοχής καθώς σχετίζεται με τον ενδεχόμενο θάνατο, ο οποίος αποτελεί μη αναστρέψιμη κατάσταση. Επιπροσθέτως, απαιτούνται προσεκτικοί χειρισμοί στις περιπτώσεις καρκινοπαθών εφόσον οι αντιδράσεις τους εξαιτίας της ευάλωτης ψυχολογικής τους κατάστασης είναι απρόβλεπτες και λάθος επιλογές κινήσεων υπάρχει περίπτωση να αποβούν μοιραίες (π.χ. αυτοκτονία). Συνεπώς, η καλή γνώση των ψυχοκοινωνικών επιπτώσεων της νόσου αποτελεί απαραίτητο εργαλείο στα χέρια του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού.
- Από πολύ πρόσφατα στατιστικά στοιχεία, γνωρίζουμε ότι μόνο ο καρκίνος του μαστού προσβάλλει στις Η.Π.Α. μία στις οκτώ γυναίκες και στη Δυτική Ευρώπη μία στις εννέα γυναίκες. Στις γυναίκες ηλικίας 15-45 ετών αποτελεί την κύρια αιτία θανάτου μεταξύ όλων των τύπων καρκίνου. Τα παραπάνω στοιχεία κινούν το ερευνητικό ενδιαφέρον καθώς αποτελούν μια ανησυχητική σύγχρονη πραγματικότητα η οποία αφορά όλους.
- Οι ρόλοι που αναλαμβάνουν οι γυναίκες στη σύγχρονη κοινωνία είναι ιδιαίτερα απαιτητικοί καθώς πρέπει να ανταπεξέλθει στη φροντίδα της οικογένειας ως μητέρα και συχνά και ως νοικοκυρά, στην αγορά εργασίας ως επαγγελματίας και παράλληλα της επιβάλλεται να διατηρήσει τη θηλυκότητά της ως σύντροφος αλλά και την αναπαραγωγικότητά της. Υπό αυτό το πρίσμα η έρευνα προσανατολίστηκε σε γυναίκες που πάσχουν από την νόσο αυτή διότι η τελευταία επιδρά καταλυτικά στους ρόλους της γυναίκας και στη ψυχοσύνθεσή της, ειδικά όταν ο καρκίνος προσβάλλει όργανα που αφορούν αποκλειστικά τη γυναικεία ταυτότητα, όπως ο μαστός.
- Τέλος, το συγκεκριμένο θέμα αποτέλεσε πρόκληση για τις γράφουσες εφόσον η πρόσβαση σε καρκινοπαθείς και η αποδοχή τους να πουν την ιστορία της ζωής τους, να αφηγηθούν τα προσωπικά τους βιώματα, απαιτούσε ιδιαίτερους χειρισμούς εξαιτίας της σοβαρότητας του θέματος.

Συντάσσοντας την εν λόγω πτυχιακή εργασία στόχος ήταν η συγκέντρωση ιστοριών ζωής έγγαμων γυναικών με καρκίνο ώστε να κατανοηθεί ο τρόπος αντιμετώπισης των πασχουσών της

συγκεκριμένης νόσου και σε ποιους τομείς αλλά και κατά πόσο η τελευταία επηρεάζει τη ζωή τους. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις πιθανές εναλλαγές των ρόλων στα πλαίσια της οικογένειας της ασθενούς. Πιο συγκεκριμένα τα ερωτήματα/υποθέσεις εργασίας που αφορούν την έρευνα είναι:

- xiii. Αντιμετώπιση της νόσου από τους ίδιους τους ασθενείς αλλά και από το ευρύτερο περιβάλλον (αρνητικά/θετικά της ασθένειας).
- xiv. Αλλαγές όσον αφορά τις οικογενειακές, επαγγελματικές, κοινωνικές σχέσεις των καρκινοπαθών μετά τη γνωστοποίηση της νόσου.
- xv. Αλλάζουν οι ρόλοι στην οικογένεια (σύζυγος, παιδιά) σε περίπτωση εμφάνισης καρκίνου στη γυναίκα και σε ποιο βαθμό;
- xvi. Δραστηριότητες καρκινοπαθών (ελεύθερος χρόνος, εργασία, ψυχαγωγία, υποχρεώσεις κλπ.)
- xvii. Ψυχολογικές επιπτώσεις και γενικότερες αλλαγές μετά τη διάγνωση της νόσου.
- xviii. Ποιες οι αιτίες της νόσου σύμφωνα με τους ασθενείς (π.χ. αρνητικά συναισθήματα, καταχρήσεις, αμέλεια γενικών εξετάσεων, τιμωρία από το Θεό κλπ.).
- xix. Βαθμός προετοιμασίας και αντιμετώπισης ενδεχόμενου επικείμενου θανάτου.
- xx. Βαθμός αποδοχής της νόσου και δεκτικότητα του ασθενή για θεραπεία, παραίτηση από τη ζωή ή πάλι για την τελευταία.
- xxi. Σχέσεις με τους υπεύθυνους αλλά και τα υπόλοιπα μέλη του συλλόγου καρκινοπαθών, προσφορά αυτού στον ίδιο τον ασθενή αλλά και στο οικογενειακό του περιβάλλον συγγενείς του.
- xxii. Σχέδια για το μέλλον, όνειρα και επιδιώξεις.
- xxiii. Ανησυχίες των αφηγητών για τα προσφιλή τους πρόσωπα εξαιτίας του καρκίνου ή ακόμα και του ενδεχόμενου θανάτου τους από αυτόν (π.χ. ανησυχία ή και λύπη για τα παιδιά τους που «ταλαιπωρούνται» ψυχολογικά ή που μετά το θάνατο «ποιος θα τους συντηρεί» κλπ.).
- xxiv. Γενικότερες θεωρίες για τη ζωή όσον αφορά τον τρόπο που πρέπει να τη ζούμε, τα λάθη, τις σχέσεις, τις εμπειρίες κλπ.

Συμπερασματικά, από την ανάλυση των βιογραφιών που καταγράφηκαν μέσω της διεξαγωγής βιογραφικών-αφηγηματικών συνεντεύξεων των εγγάμων εθελοντριών, οι οποίες έχουν νοσήσει παρελθοντικά από καρκίνο του μαστού, του Συλλόγου «Άλμα Ζωής» και σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, οι συνέπειες της εμφάνισης του καρκίνου του μαστού στη βιογραφική πορεία της πάσχουσας προκύπτει ότι είναι οι εξής:

- Επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης με τους άλλους.
- Επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης με τον εαυτό.
- Απειλή γυναικείας ταυτότητας και αντιμετώπισή της.
- Απόδοση στίγματος και διαχείριση αυτού.
- Επαναπροσδιορισμός των αξιών της ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστόπουλος Φώτης και Παπαδάτου Δανάη (1986), *Ψυχολογική προσέγγιση ατόμων με καρκίνο*, Αθηνά: ΦΛΟΓΑ.
- Γετίμης Π.- Γράβαρης Δ. (επιμ.) (1993), *Κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική. Η σύγχρονη πολιτική*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Γκίκας Σ. (1994), *Λεξικό εννοιών*, Αθήνα: Σαββάλας.
- Γρηγοροπούλου Ελπινίκη, Ψιμούλη Αλεξάνδρα (1994), *Η αλήθεια που δε λέγεται*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 33ο.
- Ελληνική Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας (Ιανουάριος-Μάρτιος 2001), *Η συχνότητα κατάθλιψης σε ασθενείς με καρκίνο διαφόρων σταδίων*, Ογκολογική Ενημέρωση, τόμος 3^{ος}, τεύχος 1^ο.
- Ελληνική Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας (Ιανουάριος-Μάρτιος 2001), *Οι επιδράσεις στη ψυχολογική κατάσταση των συγγενών που πάσχουν από καρκίνο*, Ογκολογική Ενημέρωση, τόμος 3^{ος}, τεύχος 1^ο.
- Ελληνική Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας (2005), *9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Ογκολογίας*, Αθήνα.
- Επιστημονική Επιτροπή του Συλλόγου «Άλμα Ζωής», *Ασκήσεις για το χέρι μετά τις θεραπευτικές επεμβάσεις στο μαστό*, έντυπο προς ενημέρωση των ενδιαφερομένων.
- Επιστημονική Επιτροπή του Συλλόγου «Άλμα Ζωής», *Πληροφορίες για τη Χημειοθεραπεία στον Καρκίνο του Μαστού*, έντυπο προς ενημέρωση των ενδιαφερομένων.
- Επιστημονική επιτροπή του Συλλόγου «Άλμα Ζωής», *Τι να πω στο παιδί*, έντυπο προς ενημέρωση ενδιαφερομένων.
- Ζαϊμάκης Γ, Κανδυλάκη Α. (επιμ.) (2005). *Δίκτυα κοινωνικής Προστασίας: Μορφές παρέμβασης σε ευπαθείς ομάδες και σε πολυπολιτισμικές κοινότητες* Αθήνα: Κριτική επιστημονική βιβλιοθήκη.
- Ζωγράφου Ανδρέας (1997), *Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα*, Πάτρα: Ζωγράφου.
- Κανδυλάκη Αγάπη, *Η έρευνα στην κοινωνική εργασία. Ποιοτική συλλογή και ανάλυση δεδομένων: Μια σύντομη προσέγγιση*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 47ο.
- Κυριαζή Νότα (1999), *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καρδιόλης Νικόλαος (2001), *Τα δικαιώματα των ασθενών με καρκίνο*, Αθήνα: Ελληνική Αντικαρκινική Εταιρεία.
- Κονιάρη Ευδοξία (1991), *Καρκίνος του μαστού*, Αθήνα: ΒΗΤΑ.
- Λαμπροπούλου Κ.(1993), *Οι γυναίκες ως φορέας φροντίδας: Σημασία και επιδράσεις στην άσκηση κοινωνικής πολιτική*, στο *Διαστάσεις της Κοινωνικής Πολιτικής σήμερα*, Αθήνα: Ίδρυμα Καράγιωργα Σ.

- Λεσάν Λωρένς (1981), *Μπορείς να αγωνιστείς για τη ζωή σου*, Αθήνα: ΘΥΜΑΡΙ.
- Λυδάκη Α. (2001), *Ποιοτικές μέθοδοι κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μαλούτας Θ.-Οικονόμου Δ. επιμ. (1988), *Προβλήματα ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εξάντας.
- Μπόντης Ι.Ν. και Αγοραστός Θ. (1997), *Καρκινογένεση στο γυναικείο γεννητικό σύστημα*, Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS.
- Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (1993), *Αντιμετώπιση του πόνου του καρκίνου*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις ΒΗΤΑ.
- Παπαγιάννης Κ. Αντώνιος (2003), *Μιλώντας με τον άρρωστο, Εισαγωγή στην Κλινική Επικοινωνία*, Αθήνα: UNIVERSITY STUDIO PRESS.
- Παπαδοπούλου Δέσποινα (Ιανουάριος-Μάρτιος 2002), *Χιούμορ και ογκολογικός άρρωστος*, Ογκολογική Ενημέρωση, τόμος 4^{ος}, τεύχος 1^ο.
- Παπαιωάννου Κ. (1994), *Η Ελληνική Οικογένεια*, Κοινωνική Εργασία, τεύχος 35ο.
- Παπαϊωάννου Σκευός (1998), *Κοινωνικός Μετασχηματισμός, Εκπαίδευση και Τοπική Κοινωνία*, Ρέθυμνο/Ανώγεια: Πανεπιστήμιο Κρήτης.
- Παρασκευοπούλου Ν. Ιωάννου (1993), *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, Αθηνά, Α' τόμος.
- Παρασκευοπούλου Ν. Ιωάννου (1993), *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, Αθηνά, Β' τόμος.
- Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Καρκίνος: Από τη μητέρα στην κόρη, η δυναμική της επανάληψης*, Αθήνα: ΔΕΣΠΟΙΝΑ Δ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ, Α' τόμος.
- Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη (1997), *Μαρία Τ., Ιστορία ζωής-ψυχοβιογραφική προσέγγιση*, Αθήνα: ΔΕΣΠΟΙΝΑ Δ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ, Β' τόμος.
- Ρηγάτος Α. Γεράσιμος (1985), *Εισαγωγή στη Ψυχοκοινωνική Ογκολογία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις ΖΗΤΑ.
- Ρώμας Χ. (1989), *Λεξικό Ανεπτυγμένων Εννοιών*, Αθήνα: Επικαιρότητα.
- Σαββάκης Μάνος & Τζανάκης Μανόλης, *Βιογραφική ρήξη και ιδρυματισμός: θεσμικές και αφηγηματικές διαστάσεις μιας κοινωνικής διαδικασίας*, Ρέθυμνο, υπό δημοσίευση (ΕΚΚΕ), 2006.
- Σακελλαρόπουλος Θ. επιμ.(1999).*Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους*, Α' τόμος, Αθήνα: Κριτική.
- Σαρρής Μάρκος (2001), *Κοινωνιολογία της υγείας και ποιότητα ζωής*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Σεμόγλου Χ. επίμ.(1998), *Η έρευνα του καρκίνου*, Θεσσαλονίκη: UNIVERSITY STUDIO PRESS.
- Σταθόπουλος Π. (2001), *Κοινοτική Εργασία. Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΛΗΝ.
- Σταθόπουλος Π. (1999), *Κοινωνική Πρόνοια. Μια γενική θεώρηση*, Αθήνα: ΕΛΛΗΝ.

- Στασινοπούλου Όλγα (2003), *Κράτος Πρόνοια ,Ιστορική εξέλιξη-Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Gutenberg.
- Στεφανής Κ., Σολδάτος Κ., Μαυρέας Β., *Ταξινόμηση ICD-10 Ψυχικών Διαταραχών και Διαταραχών της Συμπεριφοράς*, Αθήνα: Εκδόσεις ΒΗΤΑ medical arts.
- Τάτσης Χ. Νικόλαος (1991).*Κοινωνιολογία: Κοινωνική Οργάνωση και Πολιτισμικές Διεργασίες*, Β' τόμος, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Τζαμαλούκα Γ.-Χατζηφωτίου Σ.(2004), *Σημειώσεις μαθήματος Γυναικεία Θέματα*, Ηράκλειο: Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης.
- Τζανάκης Μ. (2004), *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικές Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*, Ρέθυμνο: Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης
- Bell J. (1997), *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*, Αθηνά: Gutenberg.
- Harvard Medical School (2005), *Καρκίνος του Μαστού, Πρόληψη και Θεραπεία*, Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης.
- Kerry Chamberlain (1999), *Using Grounded Theory in Health Psychology*, London: Sage Publications
- Nettleton (2002), *Κοινωνιολογία της υγείας και της ασθένειας*, Αθήνα: ΔΑΡΔΑΝΟΣ-Τυπωθήτω.
- Payne Μ., επιμ. Καλλινικάκη Θ. (2000), *Σύγχρονη Θεωρία της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα σελ. 193.
- Plummer Κ. (2000), *Τεκμήρια ζωής*, Αθήνα: Gutenberg.

ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- <http://archive.enet.gr>
- www.aegean.gr
- www.addgr.com
- www.apn.gr
- www.breastcancerhellas.gr
- www.businesswoman.gr
- www.cancereurope.org
- www.cancerworld.gr
- www.care.gr
- www.efzo.gr
- www.encephalos.gr
- www.epsiloncongress.gr
- www.ergatikiexousia.gr
- www.events.gr
- www.explo.gr
- www.femme.gr
- www.gyn.gr
- www.health.in.gr
- www.hps-pain.gr
- www.inpsy.gr
- <http://3lyk-polichn.thess.sch.gr>
- www.kethi.gr
- www.malliori.gr
- www.mastology.gr
- www.medlook.net.cy
- www.mednet.gr
- www.neaygeia.gr
- www.panteion.gr
- www.oekk.gr
- www.oncology.gr
- www.pubmed.org
- www.stress.gr
- www.who.gr
- www.ypyp.gr

